



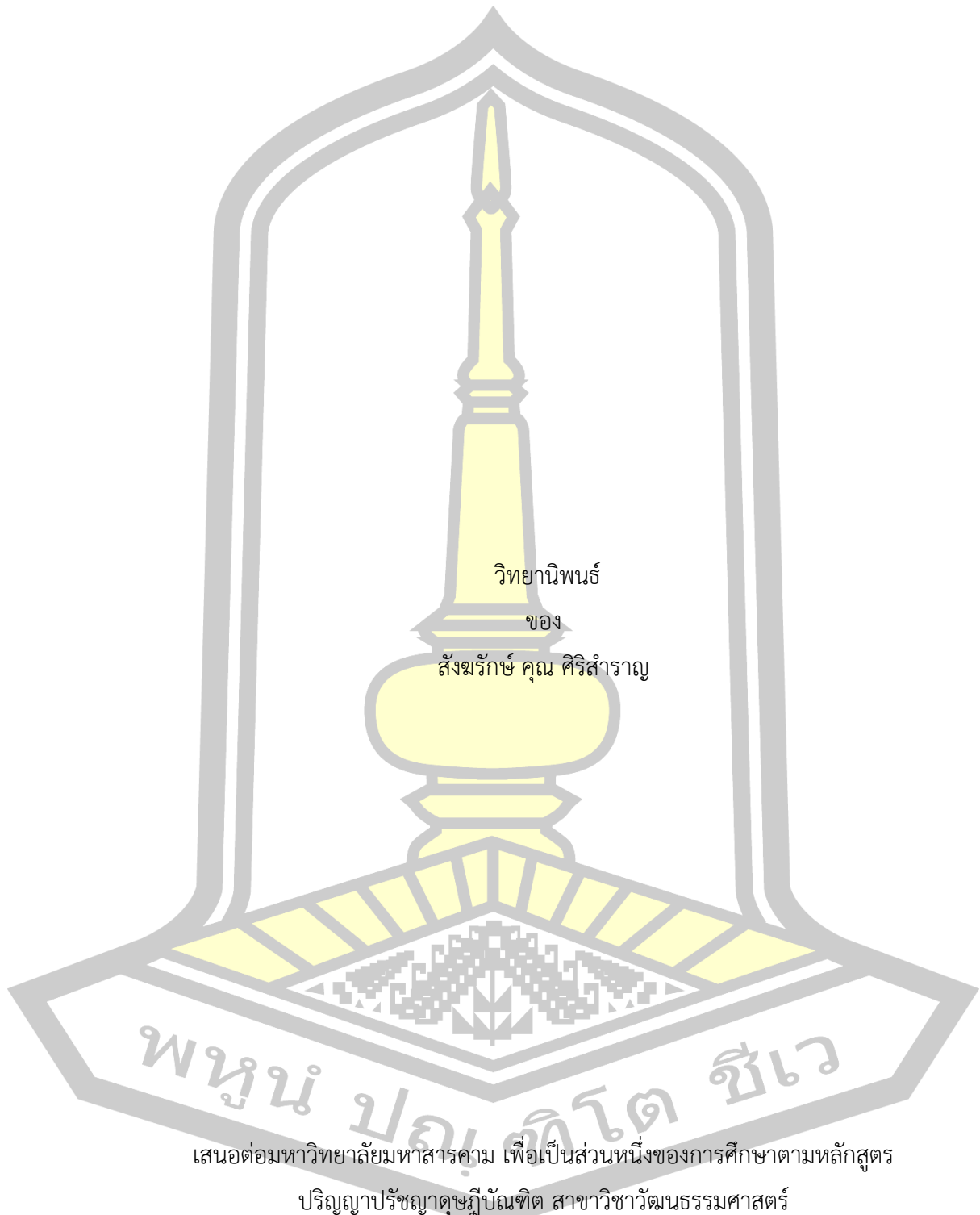
พระเก็จอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธาและความมั่นคงของชุมชน

วิทยานิพนธ์
ของ
สังข์รักษ์ คุณ ศิริสำราญ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
มิถุนายน 2562

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธาและความมั่นคงของชุมชน



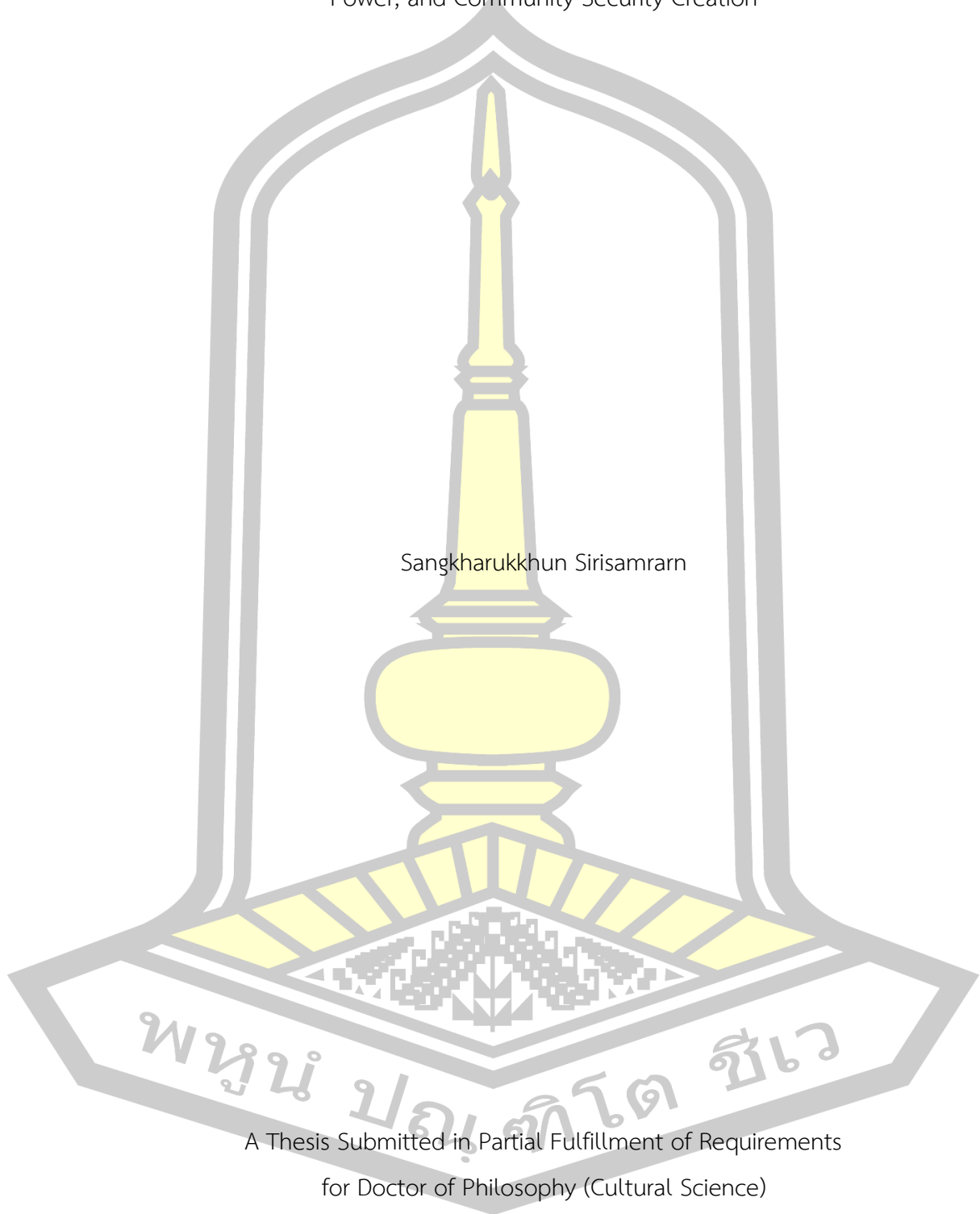
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

มิถุนายน 2562

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Senior Monks in the Lower-Northeastern Thailand: Processes of Identity, Faith,
Power, and Community Security Creation



Sangharukkhun Sirisamrarn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Doctor of Philosophy (Cultural Science)

June 2019

Copyright of Mahasarakham University



คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของพระครูสังฆรักษ์ คุณ ศิริ
สำราญ แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา ศึกษาศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. ชีสีกา วรณจันทร์)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(อาจารย์ ดร. มন্ত্রী ศรีราชเสลา)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(ผศ. ดร. อีระพงษ์ มีไธสง)

กรรมการ

(ผศ. ดร. ไฉลิต แพงสร้อย)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ดร. พระครู ปรียัติสารการ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ศ. ดร. ปรีชา ประเทพา)

(ผศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

พูนปัญญา ชีวะ

ชื่อเรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธาและความมั่นคงของชุมชน

ผู้วิจัย สังฆรักษ์ คุณ ศิริสำราญ

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร. มนตรี ศรีราชเลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีระพงษ์ มีไธสง

ปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต **สาขาวิชา** วัฒนธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม **ปีที่พิมพ์** 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ความมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) ความเป็นมาของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ 2) การสร้างอัตลักษณ์และพลังศรัทธาของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้เพื่อความมั่นคงของชุมชน พื้นที่วิจัยคือ ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ และตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีพระเกจิอาจารย์อีสานใต้อาศัยอยู่ คือ หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ หลวงปู่สรวง มหามุนี และหลวงปู่ฤทธิ์ รตนโชโต เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง จำนวนทั้งหมด 120 รูป/คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มประชาชนทั่วไป วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ ผ่านกระบวนการเรียนสรรพวิชาจากบูรพาจารย์ที่เป็นผู้ทรง

วิชาคุณ จากนั้นได้มาฝึกฝนตนเองจนชำนาญในวิชารวมถึงวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อบรรลุถึงธรรมขั้นสูง จึงได้แสดงเมตตาแก่ผู้ศรัทธาด้วยวิชาคุณและหลักธรรมผ่านกุสโลบายการนำเครื่องรางของขลังมาเป็นจุดดึงดูดเข้าสู่ธรรมะ

การสร้างอัตลักษณ์และพลังศรัทธาของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้เพื่อความมั่นคงของชุมชนมี 5 ด้านคือ ด้านพิธีกรรม มีการสร้างวัตถุมงคล สร้างสถานที่เก็บสรีระสังขารที่ไม่เนาเปื่อยเพื่อให้เป็นตัวแทน เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้คลายจากความทุกข์ ความหวาดกลัว การจัดสถานที่ให้ประชาชนได้ลอดใต้โลงศพ สรงน้ำด้วยน้ำอบน้ำหอม เปลี่ยนผ้าไตร บูชาน้ำมนต์ไปกินไปดื่ม ไปอาบ หรือการได้ครอบครองวัตถุมงคลที่พระเกจิอาจารย์อีสานใต้สร้างและทำพิธีปลุกเสกขึ้น สิ่งเหล่านี้

ทำให้ผู้มีความศรัทธาต่อพระเกจิอาจารย์อีสานได้เชื่อว่าจะช่วยปกป้องคุ้มครองให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ภัยอันตรายใดๆ ทำให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การทำมาค้าขายดียิ่งขึ้น ทำให้ชีวิตมีความสุข ด้านการพัฒนาชุมชน พระเกจิอาจารย์อีสานได้เป็นพระนักพัฒนา ท่านได้สร้างถนน สะพาน ขุดสระน้ำ สร้างฝาย/เขื่อนกั้นน้ำ ทำให้ชาวบ้านมีที่ทำกินอุดมสมบูรณ์ มีการจำหน่ายผลผลิตจากชุมชน และมีหลักประกันจากการมีรายได้ สามารถเข้าแหล่งอาหารเลี้ยงชีพที่พอเพียง ด้านการสงเคราะห์ชุมชน พระเกจิอาจารย์อีสานได้ให้ทุนการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ สามเณร ผู้สนใจการศึกษา ผู้มีฐานะยากจน ผู้ด้อยโอกาส เป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง สร้างศูนย์อบรมสำหรับเด็กก่อนเกณฑ์ สร้างอาคารที่พักสำหรับผู้ป่วย ซื้อเครื่องมือทางการแพทย์ บริจาคที่ดิน เงิน ให้กับสถานพยาบาลและชุมชน และให้โชคลาภจากการเสี่ยงตัวเลข ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีการศึกษามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้านการเผยแผ่ธรรมะ พระเกจิอาจารย์อีสานได้ มีการเทศนาอบรม สั่งสอนด้วยการสอดแทรกข้อคิด คติธรรม ปฏิบัติตัวให้เห็น ให้อุบายหลักในชั้น 5 ให้มีความอดทน ความเพียรพยายามในการดำรงชีวิต ให้อุบายหลักคำสอนของสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้พระเกจิอาจารย์อีสานได้ได้ละสังขารไปแล้วแต่หลักธรรมคำสอนของท่านยังสืบทอดเจตนาธรรมณ์ ยังมีผู้คนหลงใหลมาปฏิบัติธรรมยังสถานที่ท่านเคยพักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี แสดงให้เห็นว่าการเผยแผ่ธรรมะของพระเกจิอาจารย์ได้เป็นหลักการที่ดีงาม เป็นคติธรรมที่สามารถช่วยให้พ้นทุกข์ได้เป็นหนทางในการดำเนินชีวิตให้อยู่อย่างมีความสุข ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี พระเกจิอาจารย์อีสานได้สืบสานประเพณีวัฒนธรรมที่มีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่ให้ขาด ชุมชนเข้าร่วมประเพณีกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือได้ว่าท่านได้สืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้อยู่กับชุมชนตลอดไป มีการจัดประเพณีหรือไม่มีทางวัดได้อนุญาตให้ชุมชนมาใช้พื้นที่ในการจำหน่ายสินค้าในชุมชนและของที่ระลึก ทำให้ชุมชนมีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวจึงเกิดความมั่นคงในการดำรงชีวิตมากขึ้น

คำสำคัญ : พระเกจิอาจารย์, ศรัทธา, ความมั่นคงของชุมชน

พูน ปณ ทิโต ชีเว

TITLE	Senior Monks in the Lower-Northeastern Thailand: Processes of Identity, Faith, Power, and Community Security Creation		
AUTHOR	Sangkarukkhun Sirisamrarn		
ADVISORS	Montri Srirajlao , Ph.D. Assistant Professor Theerapong Meethaisong , Ph.D.		
DEGREE	Doctor of Philosophy	MAJOR	Cultural Science
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2019

ABSTRACT

This research aimed at investigating the following: 1) the backgrounds of senior monks in the lower-northeastern Thailand and 2) the processes of identity and faith power of senior monks in the lower-northeastern Thailand for creating community security. Research areas were Thung Mon Sub-district, Prasat District, Surin Province, Phrai Phattana Sub-district, Phu Sing District, Sisaket Province, and Sung Noen Sub-district, Krasang District, Buriram Province where the senior monks such as Luang Pu Hong Phrompanya, Luang Pu Suang Mahamuni, and Luang Pu Rit Rattana Choto used to live. Research tools were a survey form, an observation form, an interview form, and a focus group form. Research data were collected by means of a survey, an observation, an interview, and a focus group. A sample of 120 people was selected by means of a purposive sampling consisted of a group of key informants, a group of casual informants, and a group of general informants. The data were analyzed by means of a triangulation technique. And the results were presented by means of a descriptive analysis. the results have revealed the following:

Senior monks in the lower-northeast had been through rigorous practices and edification by various expert abbots who possess sophisticated wisdom and perceptiveness. The senior monks had also accomplished and sharpened themselves in mentalities and meditations until achieving the highest morals. As a result, they

spread the words and drew people to have faith in valuable precepts, principles, and instructions through sagacity and talismans.

As for identity and faith power creation for creating community security there are 5 aspects, it reveals that each community usually holds a ritual for making religious articles, a place for preserving non-deteriorated dead body of a senior monk in order to be the image of community soul center helping people to relieve their suffering and fear, prepares a place for allowing people walk through a space under a coffin of a dead body of senior monk, bathe scented water on the dead body and change a set of monk's robes for him, take holy water for drinking or bathing and possess religious articles that the senior monk created and recited incantations. This is a reason affecting people to believe in the senior monk in terms of protecting them from accidents and perils, helping them to succeed in work, business and happiness. In terms of community development, it indicates that the senior monks in the lower-northeastern Thailand are the leaders of development, they provide their communities with roads, bridges, water sources, weirs and dams helping people to have fertilized lands for livelihood, community products for selling, stability of income, and sufficient food sources. In terms of community welfare, it indicates that the senior monks support educational grants for monks, novices, people who are interested in learning, poor and disadvantage people in order to reduce parents expenditure. They support money for constructing preschool children centers, patient houses, purchasing medical devices, donate lands and funds to nursing homes and communities, and tell lottery numbers to people. They provide better education and quality of life for people. In terms of Dhamma propagation, it indicates that the senior monks give a sermon to people by including moral sayings, they conduct themselves as the good examples and teach people to conduct themselves in accordance with the Buddha's doctrines. And the five aggregates, perseverance, tolerant for leading their life. Although the senior monks passed away, their teachings have been perpetuated. People increasingly come to practise Dhamma at the places where the senior monks used to live every year. It indicates that their teachings are good principles helping people to get away from suffering and enhancing them to

reach happiness in their ways of life. In terms of cultural and traditional perpetuation, it indicates that the senior monks have perpetuated culture and traditions from the past to the present and they allow people to participate in traditional activities, they allow people to use spaces for selling community products and souvenirs. Thus, people in each community have gained income and the better life stability for them and their families.

Keyword : Senior Monks, Confidence, Community Security



กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีจากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้คือผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิลิกา วรรณจันทร์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โฆสิต แพงสร้อย กรรมการสอบ และพระครูปริยัติสารการ (ดร.) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.มนตรี ศรีราชเลา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำปรึกษาและเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณพระครูโกศลสิกขกิจหรือหลวงพ่อดุสิตวิลาโยม เจ้าอาวาสวัดไพโรพัฒนา พระครูใบฎีกาปัญญา สุภทโท เจ้าอาวาสวัดชลประทานราชดำริ ผู้นำองค์กรท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้รู้ปราชญ์ชาวบ้าน และชาวบ้าน ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วง

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ลำดวน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กัญญา บุรีรัตน์ ดร.โยธธารา ศิริภาพระภากร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันท์ ไชยสุริยาและอาจารย์ดร.พนมพร สารสิทธิยศ ที่ให้ความช่วยเหลือ แนะนำในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบพระขอบคุณ พระครูปัญญาวุฒิสุนทร ปัญญาวุฒโธ พิชนารี พระมหาสุทธิเดช สุทธิเตโช แลดี คุณธีรพล สุรินทาบุรณ์ ครูวารี สุรินทราบุรณ์ คุณทวี เพลิดพราว คุณพิชิต ศิลากุล คุณวีรยุทธ ขยา สุทธิรัฐกรวิชญ์ คุณหม่อมศุภนา ศิลากุล และคุณโสธรายา คลังฤทธิ์ ที่สนับสนุนช่วยเหลือ อุปถัมภ์ทุนทรัพย์จนสำเร็จการศึกษา คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูตาบูชาดวงวิญญาณของ บุปผารี ตลอดจนครูอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

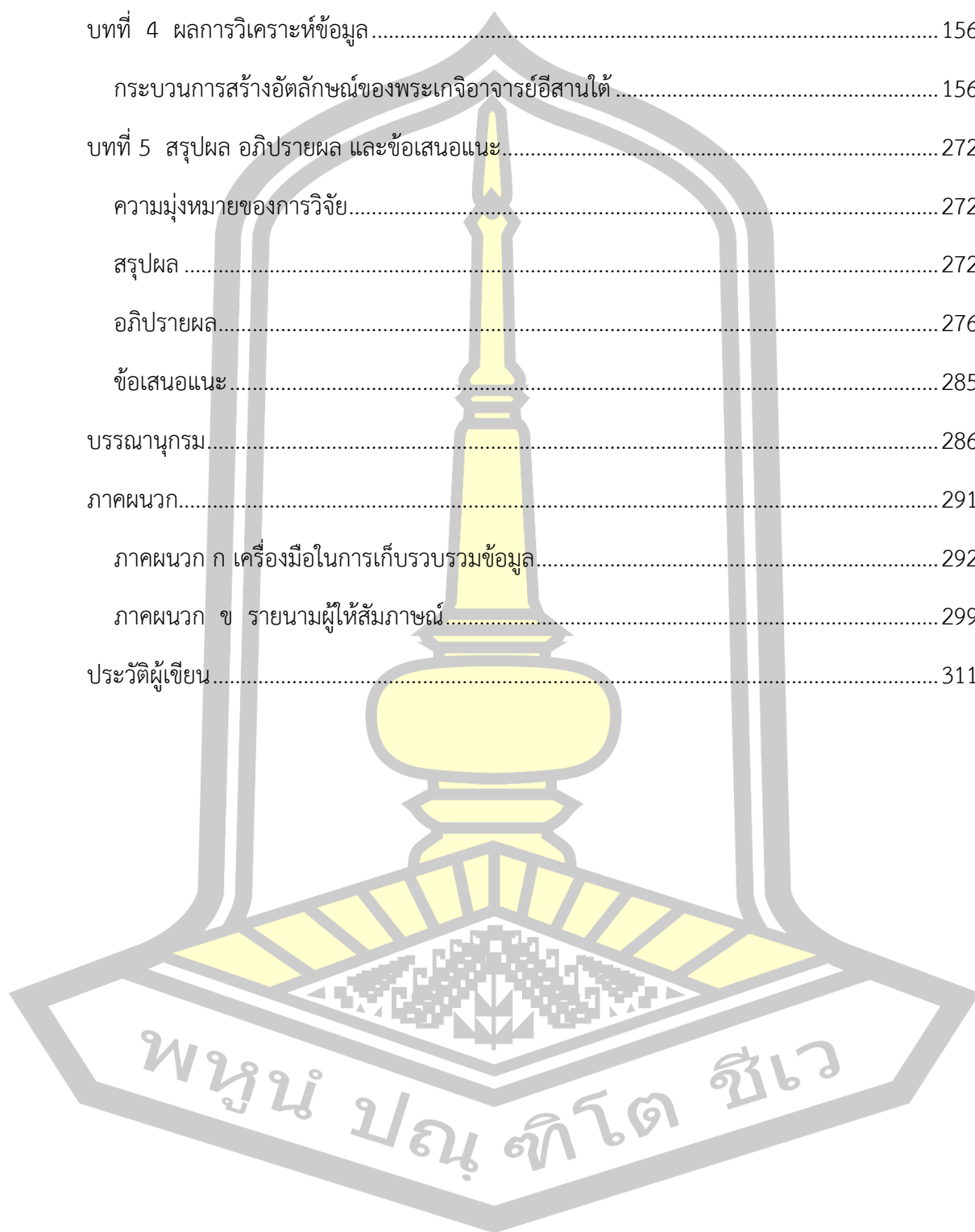
สังฆรักษ์ คุณ ศิริสำราญ

พหุณฺ ปรณฺ ทิโต ชีเว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฌ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	7
คำถามในการวิจัย.....	7
ความสำคัญในการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย.....	10
องค์ความรู้เกี่ยวกับพระเกจิอาจารย์.....	60
องค์ความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงของชุมชน.....	89
กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง.....	95
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	107
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	135
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	149
ขอบเขตของการวิจัย.....	149

วิธีดำเนินการวิจัย	153
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	156
กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้	156
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	272
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	272
สรุปผล	272
อภิปรายผล.....	276
ข้อเสนอแนะ.....	285
บรรณานุกรม.....	286
ภาคผนวก.....	291
ภาคผนวก ก เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	292
ภาคผนวก ข รายนามผู้ให้สัมภาษณ์.....	299
ประวัติผู้เขียน.....	311



สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	9
ภาพประกอบ 2 ขั้นตอนของศรัทธา.....	24
ภาพประกอบ 3 หลวงปู่ทวด วัดช้างให้ ตำบลป่าไร่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี.....	62
ภาพประกอบ 4 หลวงพ่อคุณ ปรีสุทโธ วัดบ้านไร่ ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด.....	65
ภาพประกอบ 5 พระราชนิโรธรังสีคัมภีร์ปัญญาวิศิษฎ์ (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี) วัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย.....	69
ภาพประกอบ 6 พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) วัดบ้านตาด ตำบลบ้านตาด.....	72
ภาพประกอบ 7 พระราชสังวรอุดม (หลวงปู่ศรี มหาวิโร) วัดประชาคมวนาราม (ป่ากุง).....	75
ภาพประกอบ 8 พระครูวินัยธรรมัน ภูริทตโต (หลวงปู่มั่น ภูริทตโต) วัดป่าภูก้อน ตำบลอิราวาส.....	78
ภาพประกอบ 9 พระครูวิมลคุณากร (หลวงปู่ศุข) วัดปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัด ชัยนาท.....	80
ภาพประกอบ 10 พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) (หลวงพ่อดาวดึงส์) วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร.....	82
ภาพประกอบ 11 หลวงพ่อเกษม เขมโก หรือ ครูบาเจ้าเกษม เขมโก.....	87
ภาพประกอบ 12 ความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันต่อบทบาท ความเด่นของอัตลักษณ์และ พฤติกรรมกรรมการเลือกบทบาท.....	120
ภาพประกอบ 13 รูปแบบของทฤษฎีการกระทำอาสานิยม Voluntaristic Action.....	128
ภาพประกอบ 14 แผนที่ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์.....	150
ภาพประกอบ 15 แผนที่ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ.....	151
ภาพประกอบ 16 แผนที่ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์.....	152
ภาพประกอบ 17 หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ วัดเพชรบุรี ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัด สุรินทร์.....	157

ภาพประกอบ 18 สรีระหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ณ ประสาทเพชร พิพิธภัณฑ์หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ.....	158
ภาพประกอบ 19 รูปเหมือนบูชา หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ รุ่นชุดสระ	160
ภาพประกอบ 20 พระกริ่ง แฉยิต 80 ปี เนื้อสำริด ก้นเงิน จาร.....	160
ภาพประกอบ 21 กริชสำริดพรหมคุณ รุ่นแรก แฉยิต 80 ปี หลวงปู่หงษ์ ดำรงฯ ปลอก ภา แหนบ 3 กษัตริย์.....	161
ภาพประกอบ 22 หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ กำลังทำพิธีหุงสีผึ้ง	162
ภาพประกอบ 23 กุมารทอง.....	163
ภาพประกอบ 24 กุมารแกะ กวักเงิน-ทอง.....	164
ภาพประกอบ 25 ผ้ายันต์รวมบารมี.....	164
ภาพประกอบ 26 ลูกอมปัดวีธาต.....	165
ภาพประกอบ 27 หลวงปู่หงษ์ ตั้งจิตอธิษฐานจุดไฟฤกษ์สมหุ่่นพระกริ่ง	167
ภาพประกอบ 28 แผ่นผ้ายันต์ 108 นะ	169
ภาพประกอบ 29 พระชัยเพชรสุรินทร์	171
ภาพประกอบ 30 รูปเหมือนหลวงปู่หงส์ นั่งพาน.....	172
ภาพประกอบ 31 หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ประกอบพิธีเททองหล่อเหรียญโบราณรุ่นแรก	173
ภาพประกอบ 32 ตะกรุดมหาเดโชชัย	175
ภาพประกอบ 33 พระกริ่งรวมมหาเศรษฐี.....	175
ภาพประกอบ 34 หลวงปู่ เข้าร่วมพิธีไตรมาส ฉลองมงคล 84.....	177
ภาพประกอบ 35 พระพิมพ์เศศ ปางประทานพร	177
ภาพประกอบ 36 พระพิมพ์ขุนแผนชัยวัฒน์.....	178
ภาพประกอบ 37 ป้ายสระน้ำพนมย่ำจู้ก (หงษ์อนุรักษ์) หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	181
ภาพประกอบ 38 ป้ายประชาสัมพันธ์ โครงการอนุรักษ์และปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ปีที่ 50	182

ภาพประกอบ 39	รั้วลวดหนามป่าช้าบ้านตาดอก หมู่ที่ 3 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	182
ภาพประกอบ 40	หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณลำน้ำชีติดกับแปลงปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ บ้านโคกจ๊ะ หมู่ที่ 4 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	183
ภาพประกอบ 41	ศาลาพักผ่อนค่ายลูกเสือในพื้นที่ปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ ฯ บ้านโคกจ๊ะ หมู่ที่ 4 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	183
ภาพประกอบ 42	สระน้ำในพื้นที่ปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ ฯ บ้านโคกจ๊ะ หมู่ที่ 4 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	184
ภาพประกอบ 43	หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ เข้ารับพระราชทานธง พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต	184
ภาพประกอบ 44	หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณถนนสายลำชี-ห้วยก้อล หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	185
ภาพประกอบ 45	ถนนหลวงปู่หงษ์พัฒนา 7 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	185
ภาพประกอบ 46	หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณหนองน้ำสาธารณะประโยชน์สระตาดวล หมู่ที่ 1 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	186
ภาพประกอบ 47	หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณศาลาสาธารณะประโยชน์ (สวนสุขภาพ-สวนสาธารณะ) บ้านตาดวล หมู่ที่ 1 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	186
ภาพประกอบ 48	ป่าช้าพรหมคุณ หมู่ที่ 9 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	187
ภาพประกอบ 49	ป้ายถนนหลวงปู่หงษ์พัฒนา 7 หมู่ 1 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	188
ภาพประกอบ 50	หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณหน้าป้ายถนนหลวงปู่หงษ์พัฒนา 9 หมู่ที่ 1 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	188
ภาพประกอบ 51	หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณถนนสายสะพานหัน-ประโคนชัย หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	189
ภาพประกอบ 52	หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณสะพานหลวงปู่หงษ์ หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งมน	189
ภาพประกอบ 53	ถนนหลวงปู่หงษ์พัฒนา 3 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ที่มีการปรับปรุง	190

ภาพประกอบ 54	รั้วหินวัดหินกอง หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	190
ภาพประกอบ 55	หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณรั้วลวดหนามป่าหนองจอก หมู่ที่ 3 บ้านตาเจียด	191
ภาพประกอบ 56	รั้วลวดหนามป่าชุมชนหนองเต็ง ตำบลป่าซัน-ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	191
ภาพประกอบ 57	ฝายน้ำล้นกั้นลำน้ำชี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	192
ภาพประกอบ 58	หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณทำนบกกลางป่าสงวนแห่งชาติ (บ้านโชคบรันพัฒนา) หมู่ที่ 2 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	193
ภาพประกอบ 59	ทำนบกกลางป่าสงวนแห่งชาติ (บ้านตาปาง) หมู่ที่ 6 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	193
ภาพประกอบ 60	หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณรั้วลวดหนาม หมู่ที่ 2 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท..	194
ภาพประกอบ 61	ศาลากลางหมู่บ้าน “ศาลาปราสาทพรหมคุณ (หลวงปู่หงษ์)” หมู่ที่ 7	194
ภาพประกอบ 62	สระน้ำสาธารณประโยชน์บ้านทุ่งมน หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท	195
ภาพประกอบ 63	หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณรั้วสถานีตำรวจภูธรตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท.....	195
ภาพประกอบ 64	หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณรั้วโรงเรียนสุวรรณาคารสงเคราะห์ หมู่ที่ 1	196
ภาพประกอบ 65	อาคารที่พักสำหรับผู้ป่วยและญาติ ในสุสานทุ่งมน.....	197
ภาพประกอบ 66	โรงครัว และที่เก็บน้ำประปา บริเวณอาคารที่พัก ในสุสานทุ่งมน	197
ภาพประกอบ 67	ศาลาเอนกประสงค์ในบริเวณสุสานทุ่งมน.....	198
ภาพประกอบ 68	ศูนย์การเรียนรู้และบริการประชาชนบ้านทุ่งมน	199
ภาพประกอบ 69	สระน้ำด้านหน้าศูนย์การเรียนรู้และบริการประชาชนบ้านทุ่งมน.....	199
ภาพประกอบ 70	ป้ายเชิญร่วมเป็นเจ้าของภาพทำบุญกฐินเพื่อสมทบสร้างที่พัก ณ สุสานทุ่งมน	201
ภาพประกอบ 71	ป้ายเชิญร่วมเป็นเจ้าของภาพทำบุญทอดผ้าป่าเพื่อสมทบสร้างที่พัก ณ สุสานทุ่งมน	201
ภาพประกอบ 72	หลวงปู่สรวง มหามณี.....	204
ภาพประกอบ 73	สระหลวงปู่สรวง ณ วัดไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ	204
ภาพประกอบ 74	ลักษณะของกระท่อมที่ฟ้านักของหลวงปู่สรวงในอดีต	205
ภาพประกอบ 75	ลักษณะของกระท่อมที่ฟ้านักของหลวงปู่สรวง ในอดีต	205

ภาพประกอบ 76 ลักษณะกระท่อมของหลวงปู่สรวง ในปัจจุบัน.....	206
ภาพประกอบ 77 วัดถุ่มงคลหลวงปู่สรวง รุ่น 1 เทวดาเล่นดิน.....	207
ภาพประกอบ 78 วัดถุ่มงคลหลวงปู่สรวง รุ่นมหาสิทธิโชค.....	208
ภาพประกอบ 79 วัดถุ่มงคลหลวงปู่สรวง รุ่นหลวงพ่อดีให้.....	208
ภาพประกอบ 80 คำสอนของหลวงปู่สรวง.....	211
ภาพประกอบ 81 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ศาลากระท่อมหลวงปู่สรวง บ้านรุน.....	213
ภาพประกอบ 82 พระครูอินทวรคุณ (หลวงปู่ฤทธิ์ รัตนโชโต).....	214
ภาพประกอบ 83 พระกริ่งเสาร์ห้า หลวงปู่ฤทธิ์ รัตนโชโต.....	215
ภาพประกอบ 84 ผ้ายันต์ฉิมพะสี.....	216
ภาพประกอบ 85 ตะกรุดคู่.....	217
ภาพประกอบ 86 เหยียงเสมาและหยดน้ำหลวงปู่ฤทธิ์ รัตนโชโต สร้างปี 2514.....	217
ภาพประกอบ 87 รูปเหมือนหลวงปู่ฤทธิ์ รัตนโชโต.....	218
ภาพประกอบ 88 ฝายน้ำล้นโครงการชลประทานราชดำริ บ้านกระท่อม ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง.....	219
ภาพประกอบ 89 อุโบสถวัดอินทบูรพา (บ้านกะนัง) ตำบลบ้านปรือ อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์.....	220
ภาพประกอบ 90 อนุสรณ์สถานการณ์เสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในสมัยรัชกาลที่ 9 ณ วัดอินทบูรพา บ้านกะนัง ตำบลบ้านปรือ อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์.....	221
ภาพประกอบ 91 ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดอินทบูรพา (บ้านกะนัง) ตำบลบ้านปรือ.....	222
ภาพประกอบ 92 ป้ายโรงเรียนบ้านกะนัง (ฤทธิ์ประชาสรรค์) อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์.....	223
ภาพประกอบ 93 ถ่ายภาพร่วมกับผู้ให้สัมภาษณ์ บ้านกะนัง ตำบลบ้านปรือ.....	224
ภาพประกอบ 94 ผู้วิจัยสนทนากับชาวบ้านที่วัดชลประทานราชดำริ.....	226
ภาพประกอบ 95 พิธีบวงสรวงวันครบรอบวันมรณภาพของหลวงปู่ฤทธิ์.....	226
ภาพประกอบ 96 หลวงปู่หงส์ทำพิธีเลิกเกล้า.....	231
ภาพประกอบ 97 ร้านขายขนมจีนบริเวณศูนย์การเรียนรู้และบริการบ้านทุ่งมน.....	233

ภาพประกอบ 98	ร้านจำหน่ายเสื้อผ้าบริเวณศูนย์การเรียนรู้และบริการบ้านทุ่งมน	233
ภาพประกอบ 99	ผู้วิจัยสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ปราสาทเพชร พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ...	234
ภาพประกอบ 100	ผู้วิจัยสัมภาษณ์นางเรศ ชัยเชิด ที่ปราสาทเพชร พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ.....	236
ภาพประกอบ 101	หลวงปู่หงษ์ ป่วยอยู่ที่มีคนนำมาถวายลงพื้นดิน	237
ภาพประกอบ 102	เครื่องบูชาหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ	240
ภาพประกอบ 103	พระลูกศิษย์ทำพิธีบูชาหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ	240
ภาพประกอบ 104	พระลูกศิษย์ของหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ร่วมพิธีไหว้ครู.....	241
ภาพประกอบ 105	ลูกศิษย์และผู้มีความศรัทธาหลวงปู่หงส์เข้าร่วมพิธีไหว้ครู.....	241
ภาพประกอบ 106	ปราสาทเพชร พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่หงส์ พรหมปัญโญ.....	243
ภาพประกอบ 107	ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระครูโกศลสิกขกิจ (หลวงพ่อพุ่ม วายาโม) ที่วัดไพรพัฒนา	246
ภาพประกอบ 108	นักท่องเที่ยวและประชาชนขอพรกับสรีระของหลวงปู่สรวง.....	248
ภาพประกอบ 109	นักท่องเที่ยวและประชาชนเดินลอดใต้โลงศพของหลวงปู่สรวง	249
ภาพประกอบ 110	กุฏิรับรองสมเด็จพระวันรัต ณ วัดไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ..	250
ภาพประกอบ 111	คำสอนของหลวงปู่สรวง.....	251
ภาพประกอบ 112	สรีระของหลวงปู่สรวง เก็บไว้ในโลงแก้วไม้เฒ่าเปื่อย.....	252
ภาพประกอบ 113	พิธีนิมนต์สังฆารหลวงปู่สงมาจากแท่นบนมณฑปหลวงปู่สรวง	253
ภาพประกอบ 114	ขบวนแห่สรีระของหลวงปู่สรวง.....	254
ภาพประกอบ 115	ศิษยานุศิษย์ และญาติโยมร่วมขบวนแห่สรีระหลวงปู่สรวง.....	254
ภาพประกอบ 116	ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์.....	255
ภาพประกอบ 117	พระองค์เจ้าอาทิตย์ยาทริกิติ์ ณ ทรงเททองหล่อรูปเหมือนหลวงปู่สรวง	256
ภาพประกอบ 118	ขบวนอัญเชิญสรีระสังฆารหลวงปู่สรวงขึ้นสู่ศาลาธรรม	256
ภาพประกอบ 119	พระสงฆ์นำหน้าขบวนแห่สรีระหลวงปู่สรวง ณ วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา	257

ภาพประกอบ 120 ขบวนแห่สรีระหลวงปู่สรวง ณ วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอกุสิงห์.258

ภาพประกอบ 121 เครื่องสักการบูชาหลวงปู่สรวง ณ วัดไพรพัฒนา.....259

ภาพประกอบ 122 การประชาสัมพันธ์ประเพณีสืบสานพระพุทธศาสนา วันละสังขารหลวงปู่สรวง259

ภาพประกอบ 123 การประชาสัมพันธ์ถวายผ้าอาบน้ำฝนหลวงปู่สรวง.....260

ภาพประกอบ 124 การประชาสัมพันธ์การเข้าร่วมปฏิบัติธรรม สืบสานพระพุทธศาสนาบูชา.....260

ภาพประกอบ 125 ผู้วิจัยถ่ายภาพ ณ ศาลาธรรม วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอกุสิงห์.....262

ภาพประกอบ 126 วัดชลประทานราชดำริ.....264

ภาพประกอบ 127 ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระปลัดปัญญา สุภัทโธ เจ้าอาวาสวัดชลประทานราชดำริ267

ภาพประกอบ 128 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ชาวบ้านที่วัดชลประทานราชดำริ268

ภาพประกอบ 129 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นายสมพงษ์ ดีล้อม.....269

ภาพประกอบ 130 พิธีบวงสรวงวันครบรอบวันมรณภาพของหลวงปู่ฤทธิ.....270



บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ศาสนา คือ คำสั่งสอนของศาสดาผู้ประกาศศาสนา ประกอบด้วยหลักธรรม คำสอน แนวความคิด และแนวการปฏิบัติต่าง ๆ ตามคติของแต่ละศาสนา เพื่อให้ผู้ปฏิบัติตามเกิดความเจริญในชีวิต และให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ศาสนามีความสำคัญหลายอย่าง เช่น เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ เป็นเครื่องมือควบคุมสังคม ทำให้คนเราอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข เป็นบ่อเกิดของจริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ศาสนาทุกศาสนามีความสำคัญยิ่งทั้งสำหรับชีวิตส่วนตัวและทางสังคม กล่าวคือ ในทางส่วนตัวนั้นศาสนาช่วยให้บุคคลมีจิตใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรคชีวิตและมีชีวิตอยู่ต่อไป สามารถนำพาชีวิตของตนเองไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิตได้ ส่วนทางด้านสังคมนั้นคนที่มีความเชื่อเดียวกันหรือคนที่เคารพและนับถือศาสนาเดียวกันจะทำให้มีความเป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกัน การยึดมั่นในศาสนาที่มีหลักธรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ช่วยทำให้สมาชิกของสังคมมีโลกทัศน์และค่านิยมในทางเดียวกันทำให้เกิดความเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำให้คนในสังคมนั้นมีเอกลักษณ์ร่วมกัน มีลักษณะเด่นชัดแตกต่างกันไปจากเอกลักษณ์ของสังคมอื่น ศาสนาจึงช่วยให้สังคมอยู่อย่างมั่นคงและชีวิตของบุคคลมีความสัมพันธ์กับศาสนาอย่างแยกไม่ออก (จำนง อติวัฒน์สิทธิ์, 2525) จึงทำให้ศาสนามีอิทธิพลต่อสังคม เพราะสามารถควบคุมและปรับสภาพสังคมให้เป็นไปตามระบบของความเชื่อต่าง ๆ ของศาสนาแต่ละศาสนา ซึ่งรวมไปถึงการประกอบพิธีกรรมหรือคำสั่งในเรื่องของเหตุและผลซึ่งเป็นหน้าที่คำสอนสังคมให้ดำรงความมั่นคงไว้

พุทธศาสนาเกิดขึ้นครั้งแรกก่อนพุทธศักราช 45 ปี ที่ชมพูทวีปหรือในประเทศอินเดียในปัจจุบัน เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงปฐมเทศนา ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันว่าพระพุทธศาสนานั้นประกอบด้วยองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมวินัย พระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา หรือพุทธมณฑล ศาสนสถานและศาสนพิธี ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของพุทธศาสนา (พระราชมนูญี, 2527) และเมื่อพระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์ซึ่งเป็นพุทธสาวกจึงได้ทำการประชุมกันทำสังคายนาขึ้นและรวบรวมพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาให้รวมกันเป็นหมวดหมู่จำนวนทั้งสิ้น 84,000 พระธรรมขันธ์ จัดแบ่งได้ 3 หมวด คือ พระสุตตร พระวินัย และพระอภิธรรมทั้ง 3 หมวดเมื่อรวมกันแล้วเรียกว่าพระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ที่สำคัญยิ่งในพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช แห่งชมพูทวีป พระองค์ส่งพระมหาเถระ 2 รูป คือ พระโสณกะกับพระอุตตระ เป็นพระธรรมทูตนำพระพุทธศาสนา

เข้ามาเผยแผ่ในสุวรรณภูมิ คือ จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีพระปฐมเจดีย์เป็นโบราณสถานอนุสรณ์จากหลักฐานโบราณวัตถุและโบราณสถานที่ปรากฏในจังหวัดนครปฐมและในจังหวัดใกล้เคียง พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่และประดิษฐานในแผ่นดินประเทศไทยประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 ก่อนที่ชนชาติไทยจะเข้ามาครอบครอง จากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงที่จารึกไว้ว่า มีพระสงฆ์นิกายหินยานหรือเถรวาทแบบลังกาวงศ์อยู่ ณ นครศรีธรรมราช มีการปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงโปรดฯ ให้นิมนต์ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่กรุงสุโขทัย (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2527) จากนั้นเป็นต้นมาพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ มีการก่อสร้างวัดต่าง ๆ ขึ้นมามากมายทั้งในสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี จนมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีเหตุการณ์ที่สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น นั่นคือเกิดการแบ่งแยกนิกายออกเป็น 2 นิกาย คือมหานิกายและธรรมยุตินิกาย แต่ทั้งสองนิกายก็ได้ยึดและปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยเดียวกัน เพียงแต่ต่างระบบในบางเรื่องเท่านั้นและได้อยู่ร่วมกันมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากพระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับนับถือและได้มีการเกื้อหนุนจากพระมหากษัตริย์ทุกยุคทุกสมัย จึงทำให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่นอยู่ในประเทศไทย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือเป็นจำนวนมาก ประเทศไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติและเป็นสถาบันหลักที่สำคัญเช่นเดียวกับสถาบันชาติและพระมหากษัตริย์ พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองคู่กับประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย นับถึงปัจจุบันกว่า 700 ปี ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่มีคุณค่าต่อสังคม และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทย (พิสิฐบุญไชย และทรงคุณ จันทจร, 2516) ด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนามีความผูกพันกับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านานจนถือได้ว่าเป็นศาสนาประจำชาติไทย ความเจริญรุ่งเรืองของสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนามีความผูกพันกับประชาชนชาวไทยตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้ใหญ่ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาจึงครอบคลุมไปถึงการอบรมเผยแผ่จริยธรรม การจัดการศึกษา และการให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ศาสนาพุทธจึงมีความสำคัญต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง (กรมการศาสนา, 2526)

ตามหลักพระพุทธศาสนา ศรัทธา หมายถึงความเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา ศรัทธาที่มั่นคง ศรัทธาที่มีความรู้กำกับ ไม่หวั่นไหวเอนเอียงไป เพราะความไม่รู้ ความหลงงมงาย ความเชื่อ มีหลายระดับชั้น แต่ในที่นี้จะพูดถึงหลักความเชื่อ 4 ประการ คือ 1) ความเชื่อกรรม คือ เชื่อเรื่องการกระทำที่เกิดขึ้นทางกาย วาจา ใจ ว่ามีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว การทำชั่วทางกายเรียกกายทุจริต ทางวาจาเรียกวาจทุจริต ทางใจเรียกมโนทุจริต ส่วนการทำดีทางกายเรียกกายสุจริต ทาง วาจาเรียกวาจสุจริต ทางใจเรียกมโนสุจริต เป็นความมั่นใจในการกระทำอย่างชัดเจน เหมือนเข็มทิศสำหรับนำพาไปสู่ทิศต่างๆ ความเชื่อด้านนี้ก็จะนำไปสู่การกระทำต่อไป

2) ความเชื่อผลแห่งกรรม คือ เชื่อว่าการกระทำทั้งกาย วาจา ใจ ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว จะต้องเกิดผลจากการกระทำนั้นอย่างแน่นอน และไม่มีอะไรสามารถเปลี่ยนแปลงผลของมันได้ กล่าวคือ ถ้าทำไม่ดี ก็ย่อมได้รับผลกรรมจากความทุกข์ ความลำบากเดือดร้อน ความอึดอัดคับแค้น แต่ถ้าทำดี ก็ย่อมได้รับผลเป็นความสุข ความสบาย ไม่เดือดร้อน ไม่อึดอัดวุ่นวาย มีผลทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

3) ความเชื่อว่าทุกคนมีการกระทำเป็นของตนเอง คือ ความเชื่อที่ต่อยกย้ายลงไปว่า เมื่อทำดีก็ย่อมได้รับผลดี เมื่อกระทำชั่วก็ย่อมได้รับผลชั่วนั้นตอบสนอง คือ ย่อมจะได้รับผลกรรมนั้นเป็นของตนเอง แน่แน่นอน เปรียบกับหว่านพืชผลเช่นใด ก็ได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำดีย่อมได้ดี ผู้ทำชั่วย่อมได้ชั่ว โดยที่ไม่มีผู้ใดสามารถทำกรรมแทนกันได้ ทุกคนล้วนได้รับผลกรรมที่ตนทำขึ้นทุกอย่าง ไม่มีมิดเว้น เบี่ยงเบนออกไป

4) ความเชื่อในความรู้ของพระพุทธเจ้า คือ เชื่อในพระปัญญาของพระองค์ที่ทรงค้นพบหลักธรรมแล้ว นำมาประกาศให้ชาวโลกรู้ตาม มีความมั่นใจในพระองค์ว่าทรงเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ ตรัสธรรมบัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า หากทุกคนฝึกฝนตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดและหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง การเชื่อในความรู้ของพระพุทธเจ้า ก็เท่ากับการเชื่อต่อเหตุผลนั่นเอง เพราะพระองค์จะทรงสอนอะไร ก็ล้วนแต่มีเหตุมีผล ซึ่งผู้ฟังทุกคนสามารถนำไปตรึกตรองพิจารณาให้เห็นได้ด้วยตนเอง พระองค์จะคอยตักเตือนเสมอว่า อย่าเชื่อโดยไร้เหตุผล หรือเชื่ออย่างงมงายโดยไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ สอนให้ใช้ความสังเกตในที่ทั่วไป ศรัทธาจึงเป็นเรื่องน่ากลัว เพราะถ้าศรัทธามั่วเมา ไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็จะนำพาให้ปฏิบัติผิด ทำให้ชีวิตได้รับแต่ความทุกข์ ผู้ที่มีศรัทธาตั้งมั่น มีหลักความเชื่อที่ถูกต้องเป็นแก่นยึดนั้น ย่อมปฏิบัติตามได้อย่างสอดคล้อง ระมัดระวัง ไม่บุ่มบ่ามยามใจ ดังนั้น การปรับทิศทางความเชื่อให้ประกอบด้วยปัญญา มีความรู้คอยกำกับ เป็นความเชื่อที่ถูกต้อง และตั้งมั่นในความเชื่อที่ถูกต้องนั้น ก็ย่อมทำให้ได้รับความสุขได้ ดังพุทธภาษิตที่ว่า ความเชื่อที่ตั้งมั่นแล้ว นำความสุขมาให้ (พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณจิตตโต), 2552)

ความศรัทธาของชาวไทยที่มีต่อพระพุทธศาสนานับว่าเป็นความเชื่อที่มั่นคง แต่กาลเวลาที่ผ่านไปอย่างเนิ่นนาน โลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้งยังเป็นความเป็นเปลี่ยนแปลงไปในทางด้านวัตถุนิยม ทางเทคโนโลยี การสื่อสารไร้พรมแดน วัฒนธรรมต่าง ๆ ของโลกไหลบ่าเข้ามา ย่างดินแดนแห่งพุทธศาสนา ทำให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของไทย สังคมไทย ซึ่งเคยเป็นสังคมที่ร่มเย็นตามแนวพุทธ กลายเป็นสังคมที่มีความสับสน ลังเล ขาดความมั่นใจ ขาดที่พึ่งทางใจอย่างเห็นได้ชัดในปัจจุบัน บุคคลจำนวนมากต้องหันไปพึ่งหมอดู พึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พึ่งโชคชะตา อย่างขาดหลักการและเหตุผล เกิดความสับสนขึ้นในสังคมไทย มีมุมมองที่ต่างกันออกไป โดยเฉพาะความเชื่อของคนรุ่นใหม่ที่มีความเชื่อที่นิยมเรียกว่าทันสมัยไปกับวัฒนธรรมต่างชาติ มีแนวคิดผิดไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิม เพราะวัฒนธรรมแบบเก่า ๆ มีบุคคลจำนวนไม่น้อยเข้าใจว่าเป็นเรื่องล้าหลังไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงไปของโลก จึงเป็นเหตุให้สังคมแบบพุทธศาสนาต้องสั่นคลอน

และตกอยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วง (ก่องแก้ว เจริญอักษร, 2541) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ทุกชั้นวรรณะ โดยมุ่งเน้นถึงกลุ่มคนที่มีความวุ่นวายหรือมีความทุกข์ เพื่อดับต้นเหตุนั้นของมนุษย์อันเป็นต้นเหตุความทุกข์ พระพุทธศาสนามีวิธีการแห่งหลักธรรมคำสอนที่เป็นจุดแห่งความคิดมากมาย โดยอาศัยความศรัทธาเป็นพื้นฐานและมีปัญหาเป็นผลที่เกิดตามมา

พระพุทธศาสนามีส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม แม้ว่าในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเป็นผู้นำจะลดน้อยลงไป แต่ด้านการเป็นผู้นำทางด้านศีลธรรมนั้นยังคงอยู่ และยังได้รับการเคารพนับถืออย่างสูง และเป็นสถาบันสังคมที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชนบทเป็นส่วนใหญ่ พระสงฆ์นอกจากจะเป็นที่พึ่งทางจิตใจแล้ว บริเวณพื้นที่ภายในวัดซึ่งเป็นสถานที่อยู่อาศัยและปฏิบัติธรรม การประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์ มีความผูกพันกับชาวบ้านและมีบทบาทที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทั้งในด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันดีงาม นอกจากนี้ยังมีส่วนในการแก้ปัญหาของสังคม และกล่าวได้ว่าหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญของวัฒนธรรมไทยในการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ที่สำคัญในชีวิตประจำวันของประชาชนชาวไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจแก่ประชาชน ในอดีตมีการส่งบุตรหลานไปอยู่วัดเพื่อให้ได้ศึกษาเล่าเรียน อบรมสั่งสอนจากพระสงฆ์ นอกจากนี้สถาบันพระพุทธศาสนาหรือวัดยังเป็นสถานที่อุปการะเลี้ยงดู ให้ที่อยู่อาศัย อาหาร ให้การอบรมเลี้ยงดู และฝึกอบรมให้เป็นคนดี นอกจากนี้วัดยังเป็นมีส่วนในการเป็นที่พึ่งทางจิตใจสำหรับผู้ที่มีปัญหาในชีวิต ช่วยแก้ปัญหาด้านจิตใจได้เป็นอย่างดี พระสงฆ์จะเป็นผู้ฝึกอบรมให้เป็นคนดี ให้รู้จักในหน้าที่ที่ควรปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สอนหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อันเป็นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดในความรับผิดชอบต่อครอบครัว ต่อเพื่อนมนุษย์ และต่อสังคม วัดจึงเป็นสถานศึกษาที่จะอบรมสั่งสอนคนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยทำหน้าที่สอนหนังสือ สอนศีลธรรม สอนวิชาชีพ เป็นสถานศึกษาตั้งแต่เด็กไปจนถึงมหาวิทยาลัย

พระสงฆ์จึงเป็นผู้นำทางด้านชีวิตและจิตใจของชาวบ้านและวัดกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนทำให้พระสงฆ์ต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคม แต่เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์จึงเปลี่ยนแปลงไปด้วยทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชนพยายามเข้ามาสนับสนุนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยใช้ศาสนาเป็นแกนนำ ปรากฏว่าบทบาทของพระสงฆ์ได้มีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ กิจกรรมหลายกิจกรรมพระสงฆ์มีส่วนเข้าร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยเฉพาะกิจกรรมที่พระสงฆ์จัดขึ้นก็พบว่าชาวบ้านให้ความร่วมมือร่วมใจเป็นอย่างดี (เพ็ญศรี มิทรานนท์, 2534) พระสงฆ์เป็นแหล่งปลูกฝังความดีงามของชาวโลกและเป็นผู้ชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่สังคมและเป็นผู้สร้างศรัทธาในการปฏิบัติตน

ทางด้านคุณธรรม เป็นแบบอย่างแห่งคุณงามความดี และพระสงฆ์เป็นที่เคารพบูชาเป็นเสมือน
ประทีปส่องทางชีวิตให้กับประชาชนชาวไทย ในอดีตวัดเป็นทุกอย่างของสังคมเป็นศูนย์กลางที่รวม
จิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพนับถือและความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ วัดและ
พระสงฆ์ในพุทธศาสนาจึงเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของประชาชนให้มีความสามัคคีและรวมตัว
กันเป็นสังคมหนึ่ง วัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนและสังคมทุกระดับ (ชาเลียง วุฒิจันทร์, 2526)

พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน
สืบต่อพระพุทธศาสนา มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมาก ทำหน้าที่ของพระภิกษุที่
สัมพันธ์กับคฤหัสถ์ ได้แก่ การให้ความอนุเคราะห์ชาวบ้าน ตามหลักปฏิบัติในฐานะที่พระภิกษุเป็น
เสมือนทิศเบื้องบนได้แก่ 1) ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว คือ งดเว้นจากการเบียดเบียนกัน
ไม่ทำลายทั้งชีวิตตนเองและผู้อื่น 2) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี งดเว้นอบายมุข 6
3) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดีด้วยน้ำใจอันงามโดยยึดถือหลักสังคหวัตถุ 4) ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่ง
ที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง คือ สอนให้รู้จักแยกแยะมิตรแท้ มิตรเทียม ให้คบกับมิตรเพื่อประโยชน์ในการ
ดำรงชีพ 5) ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ในสิ่งที่สับสนเล้าเรียนมาแล้ว เช่น การ
แสวงหาทรัพย์โดยวิธีสุจริต การรู้จักรักษาทรัพย์ และการดำรงชีวิตตามฐานะ 6) บอกทางสวรรค์ให้
คือ การแนะนำวิถีครองตน ครองคน ครองงาน หรือวิถีครองชีวิตให้ได้รับผลดีมีความสุข

นอกจากนี้พระภิกษุสงฆ์มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการปฏิบัติตามคำสอน
ของพระพุทธเจ้า ซึ่งเมื่อพระภิกษุสงฆ์ประพฤติปฏิบัติชอบตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
ย่อมนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนและบุคคลผู้พบเห็นโดยทั่วไป การสั่งสอนใน
รูปแบบต่าง ๆ เช่น การเทศนา ปาฐกถาธรรม หรือเผยแผ่ธรรมทางสื่อมวลชน การทำกิจกรรมอัน
เป็นการสงเคราะห์ชาวบ้าน เช่น ช่วยสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ เป็นผู้นำชาวบ้านในกิจกรรมที่เป็น
ประโยชน์ เช่น รักษาป่า ขุดลอกหนองบึง ส่งเสริมอาชีพสุจริต ตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ธนาคาร
ข้าว ธนาคารโค-กระบือ เป็นต้น จัดกิจกรรมอันเป็นประเพณีและศาสนพิธีในโอกาสต่าง ๆ เช่น วัน
สำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ชาวบ้านได้ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยกัน อันจะทำให้เกิด
ความรักสามัคคีในหมู่บ้าน ชุมชน สังคม รวมทั้งการถือโอกาสเทศนาธรรมสั่งสอนให้งดเว้นจาก
อบายมุข ให้ประพฤติดี หลีกหนีความชั่วการเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม เช่น ฝึกสมาธิเพื่อให้
ประชาชนได้เข้าถึงพระพุทธศาสนาจากการปฏิบัติอย่างแท้จริง

พระภิกษุสงฆ์ในประเทศไทยมีพระที่มีชื่อเสียงในการช่วยเหลือสังคม มีประชาชนเคารพ
ศรัทธามากมายทั้งเป็นผู้นำในด้านการศึกษา มีความโดดเด่นด้านการเผยแผ่ศีลธรรมจรรยา มีวิธีการ
เผยแผ่โดยการนำเอาหลักธรรมที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกมาบรรยายเนื้อหาสาระที่เข้าใจได้ง่ายและ
เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน มีการจัดพิมพ์รูปเล่มแล้วนำมาแจกจ่ายให้กับประชาชนได้ศึกษา
และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองให้มีความสุข มีการช่วยเหลือและสงเคราะห์สังคม

ด้วยการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ดำเนินชีวิตอยู่โดยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้กับประชาชนที่อยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ได้รับการยอมรับและยกย่องจากสังคมจนได้รับยกย่องว่าเป็นพระเกจิอาจารย์ ซึ่งหมายถึงพระผู้มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญชำนาญการในการสร้างผลงาน เป็นพระผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง มีประชาชนเคารพนับถือว่าเป็นผู้มีวิทยาคมและธรรมปฏิบัติ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน เป็นภาคที่มีเนื้อที่และประชากรเป็นหนึ่งในสามของประเทศ มีศิลปวัฒนธรรมอันเก่าแก่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวมาเป็นเวลานานนับเป็นพันปี เป็นแหล่งของพระอริยสงฆ์ที่ประชาชนมีความศรัทธาเลื่อมใสมากมายหลายท่านมีทั้งที่มรณภาพแล้วและยังมีชีวิตอยู่ พระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังและเป็นที่เคารพศรัทธาของผู้เลื่อมใสด้วยกันหลายรูป เช่น หลวงพ่อคุณ ปริสุทโธ วัดบ้านไร่ จังหวัดนครราชสีมา หลวงปู่ศรีมหาวิโร วัดป่ากุง จังหวัดร้อยเอ็ด หลวงปู่หมื่น ฐิตสีโล วัดบ้านจวน จังหวัดศรีสะเกษ หลวงปู่ฝั้น อาจาโร วัดป่าอุดมสมพร จังหวัดสกลนคร หลวงปู่สิงห์ โสภโร วัดกุญชรวนาราม จังหวัดมหาสารคาม หลวงปู่หงส์ พรหมปัญโญ (พระครูปราสาทพรหมคุณ) วัดเพชรบุรี จังหวัดสุรินทร์ หลวงปู่สรวง วัดไพรพัฒนา จังหวัดศรีสะเกษ หลวงปู่ฤทธิ์ รตนโชโต อดีตเจ้าอาวาสวัดชลประทานราชดำริ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น ซึ่งพระเกจิอาจารย์เหล่านี้ได้สร้างความศรัทธาและผลงานไว้ให้ประชาชนได้เคารพศรัทธามากมาย และแต่ละท่านต่างมีความสามารถที่แตกต่างกันไปคนละด้าน ความแตกต่างในความถนัดของตัวเอง จนเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชน

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพระเกจิอาจารย์ที่มรณภาพไปแล้ว และเป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นที่เคารพและศรัทธาของพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ คือ 1) หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ (พระครูปราสาทพรหมคุณ) วัดเพชรบุรี อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พระสงฆ์ผู้เชื่อมโยงศรัทธาของประชาชนเข้ากับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนยึดเหนี่ยวให้ชาวบ้านหันหน้าเข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งปัญหาปากท้องและการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยมีการล้อมรั้วทั้งรั้วลวดหนามและรั้วหิน เพื่อให้มีแนวเขตที่ชัดเจนสะดวกในการดูแลรักษาผืนป่า และเป็นการแบ่งเขตรับผิดชอบแก่ชุมชนรอบข้าง ทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของผืนป่าร่วมกัน 2) หลวงปู่สรวง มหามุนี วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ พระสงฆ์ผู้ซึ่งเจริญกรรมฐานตามแนวทางของพระพุทธองค์จนบรรลุธรรมสูงสุด เป็น “จตุปฏิสัมภิทญาณ” แก่กล้าในอิทธิฤทธิ์ในเดชสูงสุด ดำเนินตนตามแนวทางพระโพธิสัตว์ คือ แม้บรรลุหลุดพ้นแล้วก็ไม่เข้านิพพานจะยังโปรดสรรพสัตว์ผู้ยากทั้งหลาย ดูแลพระพุทธศาสนาต่อไปก่อน ชำนาญในการเข้านิโรธ เข้าสมบัติ 8 ถอดจิตชำนาญในมโนมยิทธิ การแสดงฤทธิ์ทางใจ ชำนาญในกสิณอภิญา ควบคุมบังคับธาตุทั้ง 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ ได้อย่างเด็ดขาด สามารถเนรมิตวัตถุ สามารถเรียกของจากอีกที่หนึ่งมายังอีกที่หนึ่งได้ สามารถชนะแรงโน้ม

ถ่วงของโลก ขณะกาลเวลา มีความเป็นอิสระจากพันธนาการทุกชนิด ขณะกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ทางโลกวัตถุทุกประการ และ 3) หลวงปู่ฤทธิ รัตนโชโต อดีตเจ้าอาวาสวัดชลประทานราชดำริ อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นพระเกจิตั้งชื่อสายเขมรที่มีความเชี่ยวชาญด้านคาถาอาคมทั้งของไทย ลาว และเขมร อย่างหาผู้เทียบเคียงไม่ได้ ท่านเป็นพระที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตาอย่างสูง ท่านได้ทำงานช่วยชาติ ศาสนาสงเคราะห์ประชาชนด้วยเมตตาจิตกว่า 60 ปี มีผลงานที่ปรากฏชัดแก่สาธารณชนจนถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุผลและความสำคัญของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ซึ่งมีผลงานและเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชน มีชื่อเสียงไปทั่วประเทศไทยและต่างประเทศจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมา การสร้างอัตลักษณ์และพลังศรัทธาเพื่อความมั่นคงของชุมชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ ทั้ง 3 ท่านที่มีต่อชุมชนคือ 1) หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ 2) หลวงปู่สรวมหามณี และ 3) หลวงปู่ฤทธิ รัตนโชโต

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้
2. เพื่อศึกษาการสร้างอัตลักษณ์และพลังศรัทธาของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ เพื่อความมั่นคงของชุมชน

คำถามในการวิจัย

1. ความเป็นมาของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้เป็นอย่างไร
2. การสร้างอัตลักษณ์และพลังศรัทธาของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้เพื่อความมั่นคงของชุมชนเป็นอย่างไร

ความสำคัญในการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยทำให้ได้ทราบถึงความเป็นมาของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้
2. ผลจากการวิจัยทำให้องค์ความรู้ในการสร้างอัตลักษณ์และพลังศรัทธาของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้เพื่อความมั่นคงของชุมชน

3. ผลจากการวิจัยคาดว่า การประพฤติปฏิบัติของพระเกจิอาจารย์ในการประกอบศาสนกิจต่าง ๆ สามารถใช้เป็นแนวทางแก่พระสงฆ์และเหมาะแก่การพัฒนาสังคมชาวพุทธให้เกิดความสงบร่มเย็นเป็นสุขตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และทำให้ชุมชนเกิดความมั่นคงตลอดไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

พระเกจิอาจารย์ หมายถึง พระสงฆ์ผู้มีความรอบรู้และความเชี่ยวชาญชำนาญการในด้านพิธีกรรม ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการสงเคราะห์ชุมชน ด้านการเผยแผ่ธรรมะ และด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี มีประชาชนเคารพนับถือว่าเป็นผู้มีวิद्याคมและธรรมาปฏิบัติ

พลัง หมายถึง ความสามารถที่มีอยู่ในตัวเอง การวิจัยครั้งนี้พลัง หมายถึง ความสามารถที่อยู่ในตัวของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อถือ เชื่อมมั่นต่อพระเกจิอาจารย์ในด้านพิธีกรรม ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการสงเคราะห์ชุมชน ด้านการเผยแผ่ธรรมะ และด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

พลังศรัทธา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ที่มีความน่าเชื่อถือ และเชื่อมั่นในด้านพิธีกรรม ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการสงเคราะห์ชุมชน ด้านการเผยแผ่ธรรมะ และด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

กระบวนการ หมายถึง ขั้นตอนการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งตั้งแต่ต้นจนสำเร็จ กระบวนการในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง ขั้นตอนการสร้างผลงานของพระเกจิอาจารย์ในด้านพิธีกรรม ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการสงเคราะห์ชุมชน ด้านการเผยแผ่ธรรมะ และด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

อัตลักษณ์ หมายถึง คุณสมบัติเฉพาะตัวของพระเกจิอาจารย์ในด้านพิธีกรรม ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการสงเคราะห์ชุมชน ด้านการเผยแผ่ธรรมะ และด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

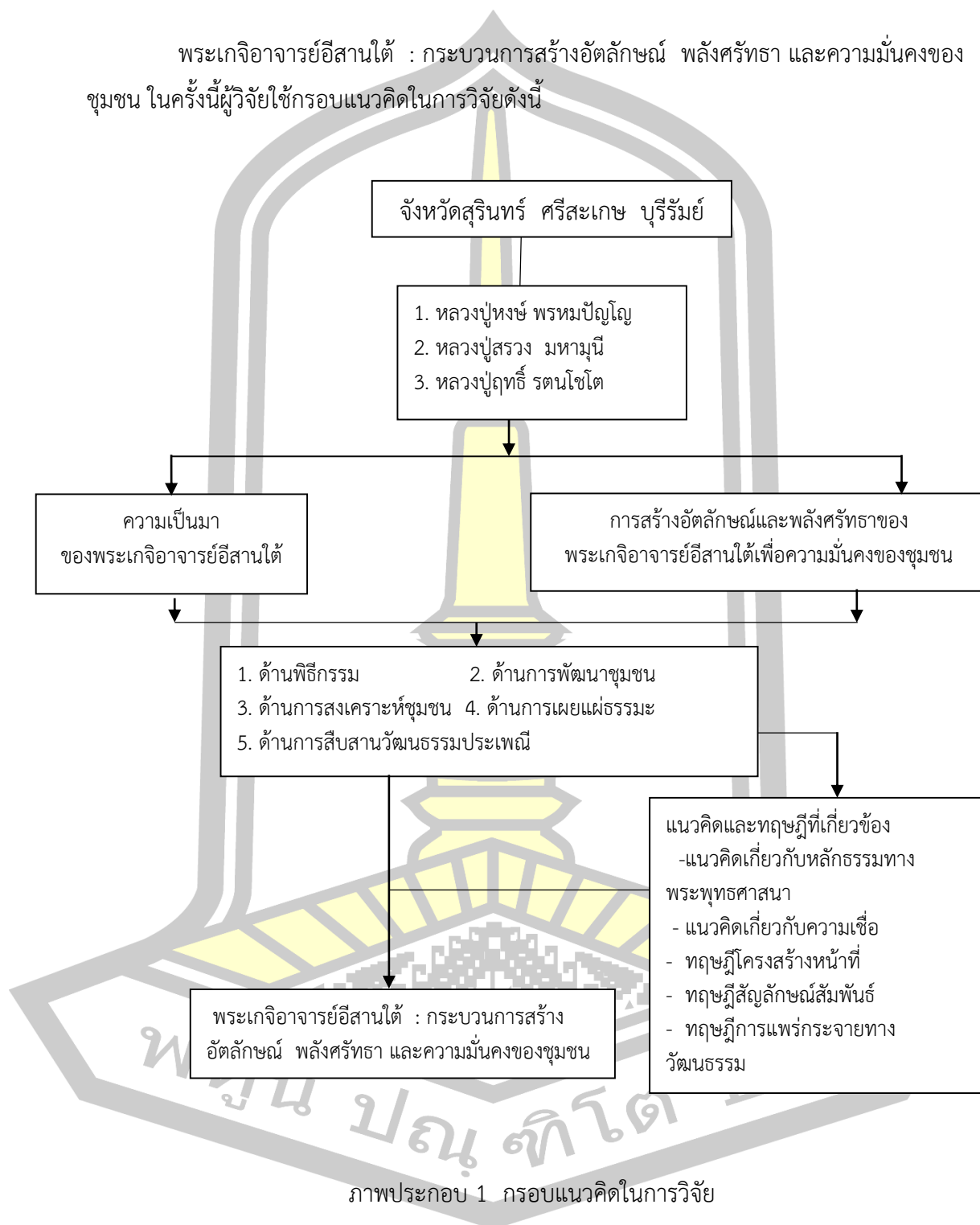
ชุมชน หมายถึง พื้นที่ที่มีคนอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นเวลายาวนาน มีความผูกพัน มีจารีตประเพณี มีความคิดเห็นและความเชื่อไปในทางเดียวกัน

ความมั่นคงของชุมชน หมายถึง ความมั่นคงจากการเป็นสมาชิกของชุมชน ที่จะสามารถสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ค่านิยม และกฎเกณฑ์ของชุมชนที่ยึดถือ

การสร้างอัตลักษณ์ หมายถึง การกำหนดสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา และความมั่นคงของชุมชน ในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้



บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา และความมั่นคงของชุมชน ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัยโดยเสนอตามลำดับดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย
 - 1.1 ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา
 - 1.2 ความรู้เกี่ยวกับศรัทธา
 - 1.3 ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์
 - 1.4 ความรู้เกี่ยวกับชุมชน
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับพระเกจิอาจารย์
3. องค์ความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงของชุมชน
4. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง
5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
6. บริบทพื้นที่วิจัย
 - 6.1 จังหวัดสุรินทร์
 - 6.2 จังหวัดศรีสะเกษ
 - 6.3 จังหวัดบุรีรัมย์
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา และความมั่นคงของชุมชน ผู้วิจัยได้เสนอความรู้ตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา

พุทธศาสนา คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หมายถึง ความเชื่อถือ การประพฤติปฏิบัติและกิจการทั้งหมดของหมู่ชนผู้กล่าวว่าตนนับถือพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2557)

ศาสนา หมายถึง ลัทธิความเชื่ออย่างหนึ่ง ๆ พร้อมด้วยหลักคำสอน ลัทธิ พิธีองค์การ และกิจการทั่วไปของหมู่ชนผู้นับถือลัทธิความเชื่อถืออย่างนั้น ๆ ทั้งหมด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2557)

พระพุทธศาสนา โดยความหมายแล้ว หมายถึงศาสนาแห่งความรู้แจ้ง เป็นศาสนาที่มีพระรัตนตรัย เป็นสรณะอันสูงสุด อันได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ โดยพระรัตนตรัยทั้ง 3 นี้ย่อมมีคุณเกี่ยวพันเป็นอันเดียวกัน จะแยกออกจากกันโดยเฉพาไม่ได้ ด้วยพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ธรรมก่อนแล้วสอนให้พระสงฆ์รู้ธรรม พระธรรมนั้น พระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าย่อมจำทรงไว้ ปฏิบัติและสั่งสอนสืบต่อพระศาสนา พระรัตนตรัยนี้เปรียบด้วยวัตถุพิเศษที่มีราคาอย่างสูง คือ แก้ว จึงเรียกพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่า รัตนะ คำว่า “รัตนะ” แปลว่าแก้ว สิ่งมีค่าสูงยิ่ง สิ่งประเสริฐ ซึ่งคำว่ารัตนะในที่นี้จะหมายถึง พระรัตนตรัยคือแก้ว 3 ดวง ผู้นับถือพระพุทธศาสนาก็ผู้นับถือแก้ว 3 ดวงนี้ว่ามีคุณ ย่อมจะเป็นที่พึงที่ระลึกแก่ตน หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาได้ถูกบันทึกรวบรวมไว้ในคัมภีร์ชื่อ พระไตรปิฎก ประกอบด้วย “พระธรรม” คือความรู้ในสังขารต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงได้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองแล้วนำมาแสดงแก่ชาวโลก กับ “พระวินัย” คือข้อบังคับต่าง ๆ ที่ทรงบัญญัติไว้สำหรับผู้ที่บวชเป็นสาวกในศาสนานี้ผู้ถูกเรียกว่า พระภิกษุสงฆ์ (ชาย) และพระภิกษุณีสงฆ์ (หญิง) นอกเหนือจากพระรัตนตรัยแล้ว ผู้นับถือโดยทั่วไปที่ไม่ได้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ เรียกว่า พุทธศาสนิกชน พุทธมามกะ พุทธสาวก หรือ อุบาสก (ชาย) อุบาสิกา (หญิง) ภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา รวมกันเรียกว่า พุทธบริษัท 4

พระพุทธศาสนา คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นในประเทศอินเดีย ก่อนพุทธศักราช 45 ปี (พระพุทธศาสนาเริ่มตั้งแต่ปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน) ลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนาคือเป็นศาสนาแห่งความรู้และความเป็นจริง เพราะเป็นศาสนาแห่งการตรัสรู้จากพระปัญญาอันยิ่งของพระพุทธองค์เอง พระธรรมที่ทรงตรัสรู้ คือ อริยสัจ 4 เป็นความจริงอันเที่ยงแท้ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ กล่าวคือในกระบวนการคิดของโลกศาสนา พระพุทธศาสนาได้รับยกย่องจากทั่วโลกว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพอย่างแท้จริง เพราะไม่ปรากฏว่ามีสงครามในนามศาสนาหรือการเผยแพร่ศาสนา เพราะให้เสรีภาพในการพิจารณาด้วยปัญญา และพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความอิสระเสรีภาพ กล่าวคือไม่ผูกติดกับผู้ตลบันดาลหรือพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ เชื่อในความสามารถของมนุษย์ว่ามีศักยภาพในการปลดปล่อยทุกข์โดยไม่ต้องรอการตลบันดาล พระพุทธศาสนานับว่าเป็นศาสนาที่สำคัญที่สุดในโลกศาสนาหนึ่ง

ซึ่งมีผู้นับถือจำนวนมากหลายร้อยล้านคน โดยเฉพาะในประเทศทางเอเชียใต้ เอเชียตะวันออก และ เอเชียอาคเนย์ ตลอดจนประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 20, 2538)

พระศาสดาของพระพุทธศาสนาคือ พระพุทธเจ้า พระนามว่า สิทธัตถะ แปลว่า “ผู้มีความสำเร็จสมประสงค์ในทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนตั้งใจจะทำ” พระองค์เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางสิริมหามายา แห่งนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ทรงมีพระปัญญาอันเลิศสามารถศึกษาเล่าเรียนได้ว่องไว ทรงมีความรู้ความสามารถในศิลปวิทยาการหลายสาขา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุได้ 16 พรรษา ได้ทรงอภิเษกสมรสกับพระนางยโสธราหรือพิมพา มีพระโอรสองค์หนึ่งพระนามว่า พระราहुล แม้ชีวิตในฆราวาสวิสัยจะทรงสมบูรณ์ด้วยสุขสมบัติเพียงใด พระองค์ก็ทรงมีพระราชหฤทัยน้อมไปในทางที่จะทรงผนวชเพื่อแสวงหาสัจธรรม เพราะทรงเห็นความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของโลก ทั้งมีพระกรุณาประสงค์ที่จะช่วยชาวโลกให้พ้นทุกข์ จึงทรงสละความสุขนานาประการเสด็จออกผนวชขณะที่มีพระชนมายุ 29 พรรษา หลังจากทรงผนวช พระองค์ได้ทรงศึกษาความรู้จากสำนักอาจารย์ต่าง ๆ จนเชี่ยวชาญ ทั้งได้ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็ยังมิได้บรรลุถึงซึ่งทางพ้นทุกข์ พระองค์จึงทรงหันมามุ่งมั่นบำเพ็ญเพียรด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง จึงได้ทรงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลกขณะที่มีพระชนมายุได้ 35 พรรษา เมื่อตรัสรู้แล้ว พระองค์ได้เสด็จสั่งสอนแนะนำประชาชนในแคว้นต่างๆ ในประเทศอินเดีย เป็นเวลาถึง 45 ปี ประชาชนในสมัยนั้นหันมานับถือพระพุทธศาสนา และเข้ามาบรรพชา อุปสมบทเป็นจำนวนมาก (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 20, 2538) ด้วยพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณอันเลิศของพระพุทธองค์ ยังผลให้มหาชนชาวโลกได้ผ่องใสพ้นทุกข์เป็นอันมาก พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนประชาชนจนพระชนมายุ 80 พรรษา จึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน

หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระพุทธสาวกทั้งหลายได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อมา จนกระทั่งถึงประมาณพุทธศักราช 300 พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งเมืองปาฏลิบุตรร่วมกับคณะสงฆ์ ได้ส่งพระสงฆ์ออกประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ พระสงฆ์คณะหนึ่งได้เดินทางเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิ อันได้แก่ ดินแดนในเขตประเทศพม่า และประเทศไทยในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้เจริญขึ้น ณ ดินแดนแห่งนี้ตามลำดับ จนกระทั่งถึงสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี พ่อขุนรามคำแหงมหาราชจึงได้ทรงรับเอาศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทย และเป็นศาสนาประจำชาติไทยตลอดมาจนถึงปัจจุบัน (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 20, 2538)

ก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย คนไทยแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา นับถือทั้งศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนา โดยได้รับอิทธิพลจากขอม พุทธศาสนาเองมีทั้งนิกายมหายาน และ

หินยาน (เถรวาท) ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พุทธศาสนาฝ่ายหินยาน ลัทธิลังกาวงศ์ ได้เข้ามาแพร่หลาย จนกระทั่งความนิยมในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานค่อยๆ หายไป พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมานับแต่กรุงสุโขทัยมาจนกระทั่งถึงกรุงรัตนโกสินทร์ และในรัชกาลที่ 3 ได้เกิดแบ่งแยกออกเป็นสองนิกาย คือ มหานิกาย ซึ่งเป็นนิกายดั้งเดิม และธรรมยุติกนิกาย โดยผู้ก่อตั้งธรรมยุติกนิกาย คือ พระวชิรญาณภิกขุ ซึ่งต่อมาได้ทรงลาผนวช เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) มีวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นศูนย์กลางของคณะธรรมยุต จำนวนพระสงฆ์สามเณรในมหานิกายมีอยู่ประมาณ 300,000 รูป และมีวัดอยู่ประมาณ 30,000 แห่ง ในธรรมยุติกนิกายมีพระสงฆ์ และสามเณรประมาณ 21,500 รูป มีวัดอยู่ประมาณ 2,200 แห่ง แม้ว่าคณะสงฆ์จะมีสองนิกาย แต่ก็เป็นเรื่องของคณะสงฆ์เท่านั้น ประชาชนทั่วไปก็ยังปฏิบัติศาสนาเหมือนเดิม โดยไม่มีการแบ่งสังกัด และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์ ก็ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภก

พุทธศาสนามีบทบาทอย่างสำคัญต่อสังคมไทย นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประชาชนประมาณร้อยละ 95 นับถือพุทธศาสนา ศาสนามีส่วนสำคัญในวิถีชีวิต การประพฤติปฏิบัติของแต่ละคน ของครอบครัว และของสังคม พุทธศาสนาเป็นพื้นฐานของการจัดระเบียบสังคมในสมัยก่อนกฎหมายตราสามดวง ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ของกรุงรัตนโกสินทร์ มีพุทธศาสนาเป็นรากฐาน วัดเป็นโรงเรียน เป็นที่ฝึกอบรมนิสัยลูกหลานของชาวบ้าน และเป็นที่พักพิง ที่พบปะประชุม ที่จัดงานที่พักคนเดินทาง ที่รื่นเริงจัดงานเทศกาลต่างๆ เป็นศูนย์กลางศิลปกรรม เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม นอกนั้น ยังเป็นที่พยาบาลคนเจ็บป่วย เพราะในวัดหลายแห่ง พระสงฆ์มีความรู้เป็นหมอยาอีกด้วย นับแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้มีการปฏิรูปสังคม เริ่มมีการสร้างโรงเรียน ทั้งของรัฐ และของราษฎร มีการเรียนการสอนที่แตกต่างไปจากโรงเรียนวัดในอดีต โรงเรียนหลายแห่งเริ่มแยกออกมาจากวัด จนกระทั่งออกมาเกือบหมดในปัจจุบัน

บทบาทของพุทธศาสนาในสังคมไทยก็เปลี่ยนแปลงไป พระสงฆ์ทำหน้าที่หลักในการสั่งสอนชาวบ้าน และพิธีกรรมต่างๆ แต่นับวันสังคมเริ่มมีสิ่งต่างๆ มาทดแทนบทบาทเดิมของวัด และพระสงฆ์ ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ได้มีพระสงฆ์หลายรูปที่เริ่มช่วยงานพัฒนาสังคม เช่น ครูบาศรีวิชัย ผู้ซึ่งได้นำชาวบ้านสร้างถนน จากตัวเมืองเชียงใหม่ ขึ้นไปดอยสุเทพ เป็นระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร โดยไม่ต้องเสียงบประมาณเลย ชาวบ้านร่วมมือร่วมแรงกันทำ เมื่อมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ทุกวันนี้มีพระสงฆ์จำนวนมากที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม และชุมชน ช่วยเหลือให้ชาวบ้านสามารถรวมตัวกัน และช่วยเหลือตนเอง แบ่งปัน และร่วมมือกัน แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ประยุกต์ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมให้เหมาะสม เช่น การทำนาร่วมกัน แล้วนำข้าวที่ได้ไปก่อตั้งสหบาลข้าว หรือธนาคารข้าวเพื่อช่วยเหลือคนยากจน ในพุทธศาสนาเองก็มีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง แต่ก่อนพระสงฆ์จะเทศน์โดยการอ่านจากใบลาน หลังสงครามโลกครั้งที่สองพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ริเริ่มปลูกเถาธรรมเทศน์โดยใช้ภาษาธรรมดา ทำให้ผู้คนได้รับรู้พระธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนั้นท่านยังได้ก่อตั้งสวนโมกข์ ในปี พ.ศ. 2475 โดยใช้วัดร้างแห่งหนึ่งให้เป็นที่ตั้งเพื่อการศึกษา และปฏิบัติธรรม นอกจากการใช้ภาษาธรรมดาแล้ว ท่านยังใช้สื่อต่างๆ เพื่อช่วยให้คนเข้าถึงพระธรรมง่ายขึ้น เช่น

ภาพวาดปริศนาธรรม และศิลปกรรมต่าง ๆ ท่านพุทธทาสภิกขุเน้นการใช้ปัญญา ในขณะที่เดียวกัน ก็มีอีกหลายสำนักสงฆ์และวัด ที่ริเริ่มแนวทางปฏิรูปศาสนา บ้างก็เน้นศีล โดยเน้นการปฏิบัติที่เคร่งครัด บ้างก็เน้นสมาธิ โดยการฝึกสมาธิ บางแห่งก็เน้นการทำวิปัสสนากรรมฐาน หรือการทำสมาธิ โดยการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อศาสนา การปฏิบัติศาสนาในเมืองเปลี่ยนไป วัดหลายแห่งในชนบทขาดพระสงฆ์ จำนวนพระสงฆ์ที่บวชชานหรือตลอดชีวิตมีน้อยลง แต่ผู้บวชระยะสั้น หรือระหว่างเข้าพรรษายังมีอยู่มาก งานบุญประเพณีและพิธีกรรมใหญ่ ๆ ซึ่งเคยมีเป็นประจำเกือบทุกเดือนก็ลดน้อยลง ผู้คนในชนบทออกจากหมู่บ้านไปทำงานในเมือง และในถิ่นอื่นมากขึ้น จึงไม่สามารถจัดงานได้เหมือนเมื่อก่อน ฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนก็ลำบากมากขึ้น มีการใช้จ่ายเงิน และเป็นหนี้เป็นสินกันมาก การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลอย่างสำคัญต่อวิถีชีวิตทางศาสนาของทุกศาสนากว่าได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งจะเห็นว่าความยากลำบากในสังคมปัจจุบัน ทำให้ผู้คนจำนวนไม่น้อยหันหลังเข้าพึ่งศาสนามากยิ่งขึ้น หลายคนไปบวช เพื่อหาความสงบทางจิตใจ หลบจากความวุ่นวาย เพื่อแสวงหาชีวิตที่เรียบง่าย หรือฝึกสมาธิระยะหนึ่ง เพื่อจะออกมาเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ หลายคนไปทำบุญที่วัด หรือไปทำสมาธิ เท่าที่เวลาและเงื่อนไขจะทำได้

สรุป พระพุทธศาสนาได้ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของชนชาติไทยมาเป็นเวลาช้านาน ศิลปวัฒนธรรมตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของชนชาติไทยล้วนได้รับการหล่อหลอมจากพระพุทธศาสนา และดำรงมั่นคงคู่ไทยตลอดมา

2. ความรู้เกี่ยวกับศรัทธา

2.1 ความหมายของศรัทธา

ศรัทธา (Faith) หมายถึง ความเชื่อ เป็นคำสอนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์สำคัญของทุกศาสนาเนื่องจากเป็นหลักปฏิบัติที่จำเป็นและสำคัญ ซึ่งทำให้คนเรายอมรับนับถือและมีความมั่นใจในการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนานั้น ๆ ศาสนาส่วนใหญ่ในโลกเป็นศาสนาประเภทเทวนิยม (Theism) อย่างเช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นต้น เป็นศาสนาที่ยอมรับนับถือพระเจ้าว่าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งในโลกนี้ และมีอำนาจอยู่เหนือมนุษย์ ศรัทธาในศาสนาประเภทนี้จะปรากฏอยู่ในความหมายเดียว คือ ความเชื่อที่ไม่ต้องพิสูจน์ ไม่มีข้อสงสัย แสดงออกในลักษณะของความรักและภักดีต่อพระเจ้า สำหรับพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม (Atheism) ไม่นับถือพระเจ้า ปฏิเสธพระเจ้าสร้างโลก ด้วยเห็นว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้อาศัยกันเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2541)

ศรัทธาในความหมายของพระพุทธศาสนา แยกเป็น 2 ประเด็นคือ ความหมายตามศัพท์ และความหมายตามอรรถ

1. ความหมายตามศัพท์

คำศัพท์ภาษาไทยสองคำที่มีความหมายว่า ความเชื่อเหมือนกัน ออกเสียงเหมือนกันแต่มีรูปศัพท์ต่างกันคือคำว่า สัทธา ที่เขียนในรูปศัพท์ภาษาไทย-บาลี ส่วนคำว่า ศรัทธาเขียนในรูปคำศัพท์ภาษาไทย-สันสกฤต ในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง พ.ศ. 2525 และฉบับสังคายนา พ.ศ. 2530 ปรากฏว่ามีการใช้ทั้งสองคำ

“สัทธา” มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า “สทฺธา” เป็นศัพท์สมาสระหว่างคำว่า “สทฺ” กับ “ธา” ศัพท์ “สทฺ” มาจากธาตุ “สท” แปลว่า ยินดี ชอบใจ เพลิดเพลิน ส่วน “ธา” เป็นตัวธาตุ แปลว่า ทรง ตั้ง รับ วาง เมื่อแปลตามพยัญชนะแปลว่า ทรงไว้อย่างชอบใจ ตั้งใจโดยชอบใจ รับไว้อย่างดี (หลวงเทพดรณานุกิษฏ์, 2518)

“ศรัทธา” มีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตว่า “ศฺรทฺธา” เป็นศัพท์สมาสระหว่างคำว่า “ศฺรทฺ” กับ “ธา” ศัพท์ “ศฺรทฺ” เป็นนิบาต แปลว่า อย่างจริงใจ ส่วน “ธา” แปลว่า ทรงไว้ เมื่อแปลตามพยัญชนะ แปลว่า ทรงไว้อย่างจริงใจ ส่วน “ศฺรทฺธา” ในภาษาสันสกฤตนี้ได้รับการแปลมาจากศัพท์ “สทฺธา” ในภาษาบาลี (หลวงเทพดรณานุกิษฏ์, 2518)

“สัทธา” เป็นนามศัพท์ (อิตถิลิงค์) เป็นกรณสาธนะ ลง อ ปัจจัย โดยมีรูปวิเคราะห์ว่า “สทฺทหติ เอตยาติ สทฺธา” ดังนั้นหากจะแปลให้ได้ความหมายที่ครบถ้วน แปลว่า “เครื่องตั้งจิตโดยชอบ” “ธรรมชาติเครื่องตั้งจิตโดยชอบ” ซึ่งหมายถึง ความเชื่อ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2532)

ศัพท์บาลีที่มีความหมายเหมือนกับคำว่า “สัทธา” และใช้สื่อความหมายแทนกันได้มีดังนี้

สทฺธ (คุณศัพท์) มีความเชื่อ มีศรัทธา
 สทฺธาย (กิริยาวิเศษณ์) โดยศรัทธา โดยความเชื่อ
 สทฺทหติ (กิริยา) ศรัทธา (เป็นคำสมาสระหว่าง “สทฺ” กับ “ทหติ” ซึ่งเป็นรูปสัมฤทธิของ “ธา” ธาตุ

สทฺธาตฺร ผู้มีความเชื่อ (ตุปัจจัย จากสทฺทหติ คือ สทฺ+ธาตฺร)
 สทฺธายิก (คุณศัพท์) ควรแก่ศรัทธา เชื่อถือได้ (จาก สทฺธาย, ตูนาทิจจัย ของ สทฺทหติ)

สทฺธายิต (กิริยาकर्ตृ ของ สทฺทหติ) ผู้ได้รับความเชื่อถือ (นปุงสกลิงค์) สิ่งที่คนเชื่อ ความเชื่อ

สทฺทหนา (อิตถิลิงค์) ความเชื่อ ความไว้วางใจ ความศรัทธา (Davids T.W. Rhys and Steade William, 1966)

สทฺทหิตุ ความเชื่อ เพื่อจะเชื่อถือ

สทฺทหิตพ, สทฺทพฺ พึงเชื่อ ควรเชื่อ

สหทัยโก (คุณศัพท์) ผู้เชื่อถือ ผู้มีศรัทธา
 สหเยโย (คุณศัพท์) ควรเชื่อถือ
 สทโธ มีความเชื่อ (ตัทธิต) อันว่าบุคคลผู้มีศรัทธา (หลวงเทพดรุณา
 นุกิษฏ, 2518)

สหธาตุโต ประกอบด้วยศรัทธา เชื่อถือ
 สหธาตุ ผู้มากด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศรัทธา เชื่อถือ (สมเด็จพระ
 พระสังฆราชเจ้า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราสิริวัฒน์, 2508)

2. ความหมายตามอรรถ

พระอรรถกถาจารย์หลายท่านได้ให้ความหมายของ ศรัทธา ไว้ดังนี้
 ศรัทธา หมายถึง เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ควรเชื่อ ก่อปรด้วย
 เหตุผล (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2533)

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ความเชื่อการณที่ควร อันประกอบด้วย
 เหตุผล (สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราสิริวัฒน์, 2508)

ศรัทธา หมายถึง เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล
 ความมั่นใจในความจริง ความดีงามและในการทำความดี (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2541)

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อและความเลื่อมใสในกุศลธรรม (วรรณสิทธิ
 ไวยะเสวี, 2527)

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ความไว้วางใจ
 จากความหมายที่พระอรรถกถาจารย์ได้ให้ไว้ ร่วมกับหลักฐานที่ปรากฏใน
 พระไตรปิฎกสามารถแยกความหมายตามอรรถกถาของศรัทธาไว้ดังนี้

1. ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ
 เชื่อการณที่ควรเชื่อ โดยไตร่ตรอง ใคร่ครวญ และพิจารณาด้วยปัญญา (โยมิโสมนสิการ) หาเหตุผล
 ให้เห็นจริงแก่ใจจึงเชื่อ เป็นศรัทธาที่สัมปยุตด้วยปัญญา เรียกอีกอย่างว่า อาการวดีศรัทธา

2. ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อในกุศลธรรม เป็นการเชื่อในสิ่งที่เป็น
 ความจริง ความดีงาม และการทำความดี รวมถึงเชื่อเหตุผลในกฎแห่งกรรม

3. ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อและความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย อัน
 ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์

สุมน อมรวิวัฒน์ (2525 : 1) ได้สรุปความหมายของศรัทธาโดยเรียงเรียง
 จากหนังสือพุทธธรรมว่า ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อและความรู้สึกซาบซึ้งด้วยมั่นใจในเหตุผลเท่าที่
 ตนมองเห็นเป็นความมั่นใจใน 3 องค์ประกอบ คือมั่นใจว่าเป็นไปได้ มั่นใจว่ามีคุณค่า และเราให้
 อยากริสูจน์ความจริงศรัทธาที่แท้จริงตามนัยทางพุทธศาสนาจึงมิใช่ศรัทธาที่ใช้อารมณ์จมนลิ้มเหตุผล

แต่ศรัทธาต้องมีปัญญาเป็นตัวควบคุม ส่งเสริมความคิด วิจัยวิจารณ์จนค้นพบเหตุและผล ได้ทดลองปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้ประจักษ์ความจริงแก่ตน จนหมดสงสัยจึงเกิดศรัทธา ศรัทธาเป็นปัจจัยแรกที่สุดหรือเป็นขั้นต้นของกระบวนการพัฒนาปัญญา

แสง จันทรงาม (2542 : 113) กล่าวว่า ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา หมายถึง ความเชื่อที่เกิดขึ้นหลังจากการพิจารณาด้วยเหตุผลแล้ว เห็นว่าสิ่งนั้น ๆ มีเหตุผลจึงควรเชื่อ ศรัทธาประเภทนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Belief

สุมนตา คณาเจริญ (2548 : 98) ให้ความหมายว่า ศรัทธาในพุทธศาสนา หมายถึง ความเชื่อ ความนับถือที่ประกอบด้วยปัญญา และเหตุผล เพราะพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา เน้นสอนคนให้มีเหตุผล ไม่เชื่ออย่างมงาย คำสอนของพระพุทธเจ้า ถ้ามีองค์ประกอบศรัทธา แล้วจะต้องมีองค์ประกอบด้านปัญญาคู่กันเสมอ

อุทัย เอกสะพัง (2547 : 53) ให้ความหมายของศรัทธา คือ ความเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลว่าเป็นจริงตามนั้น ศรัทธาประกอบไปด้วย 2 อย่าง คือ ศรัทธาที่ประกอบไปด้วยปัญญา เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นกับบุคคลเมื่อพิจารณาอย่างมีเหตุผลแล้วจึงลงความเห็นว่า มีเหตุผลควรเชื่อถือศรัทธาอีกอย่างหนึ่ง คือ ศรัทธาที่ประกอบด้วยโมหะ เป็นความเชื่อของบุคคลที่ไม่ต้องใช้เหตุผลในการพิจารณา พอได้ยินได้ฟังก็เชื่อทันที เป็นศรัทธาของบุคคลประเภทสัทธาจริต อาจกลายเป็นศรัทธาอย่างมีติดบอดได้

วิทย์ เทียงบุญธรรม (2536 : 628) ได้ให้ความหมายศรัทธาว่า หมายถึง ความเชื่อถือ ความเลื่อมใส ความเห็นดี ความไว้วางใจ ความซื่อตรง ความจงรัก ความประสงค์ ความอยาก ความบริสุทธิ์ ความเคารพนับถือ ยินดี เลื่อมใส

สรุปได้ว่า ศรัทธา คือ ความเชื่อในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ หรือเรียกว่าพระรัตนตรัยอันเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่มีเหตุและผล รวมทั้งต้องมีปัญญากำกับไว้อยู่เสมอ

1.2 ความสำคัญของศรัทธา

ศรัทธามีความสำคัญแตกต่างกันตามความหมายและหน้าที่ ศรัทธาแม้จะเป็นเพียงปัจจัยขั้นพื้นฐาน และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาปัญญา แต่ไม่สามารถดูแลได้ เพราะอาจทำให้เข้าใจความหมายศรัทธาผิดไป เพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญของศรัทธานั้น จึงสามารถแบ่งตามความหมายและหน้าที่ได้ 3 ประการคือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2549)

1. ศรัทธาเป็นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาสู่ปัญญาปุถุชนที่ยังไม่สามารถเข้าถึงปัญญาได้ ศรัทธาในขั้นพื้นฐานมีความสำคัญมากศรัทธาเป็นอุปกรณ์ชักนำให้เดินหน้าต่อไปในการพัฒนาเป็นปัญญา เมื่อใช้ถูกต้องจึงเป็นการเริ่มต้นที่ดี ทำให้การก้าวหน้าไปสู่จุดหมายได้ผลรวดเร็วขึ้น เพราะในระดับปุถุชนยังต้องอาศัยศรัทธาจากคนอื่นก่อน จึงจะสามารถพัฒนาให้เป็น

ปัญญาและสร้างความสัมพันธ์ในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายได้ ศรัทธาเป็นพื้นฐานที่สำคัญของกระบวนการพัฒนาสู่ปัญญาเป็นอย่างมากหากบุคคลไม่เกิดศรัทธาแล้ว จะไม่สนใจหรือไฝหาความรู้หรือปัญญาก็จะไม่เกิด ความสัมพันธ์ของความสำคัญของศรัทธาในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลขั้นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาสู่ปัญญา เมื่อบุคคลเกิดศรัทธาแล้ว ทำให้มีความสนใจอยากรู้อยากเห็น จึงเข้าไปหาและเข้าไปนั่งใกล้ ๆ คอยฟังอย่างตั้งอกตั้งใจในธรรม เมื่อฟังแล้วก็จดจำในธรรมนั้นไว้ แล้วนำธรรมมาพิจารณาในเนื้อหาสาระของธรรม ให้เกิดความเข้าใจด้วยความยินดีพอใจอย่างขยันและอดทนในการไตร่ตรองธรรม ทุ่มเททั้งร่างกายแรงใจอย่างไม่ศรัทธา เข้าไปหา นั่งใกล้ คอยตั้งใจรับฟัง ฟังธรรม ทรงธรรมไว้อุทิศกายและใจ ไตร่ตรอง อุตสาหะ ฉันทะ เข้าใจ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมทำให้แจ่ม เห็นแจ่มแจ้ง ปัญญาหวาดหวั่น เพื่อทำให้เกิดความรู้เห็นตามความเป็นจริงอย่างแจ่มแจ้งไม่มีข้อสงสัยใด ๆ จนเป็นปัญญาที่รู้เห็นได้ด้วยตนเองอย่างถูกต้องตามความจริงที่เกิดขึ้นของธรรม อัจฉริยบุคคลบางคน สร้างเสริมปัญญาของตนได้โดยไม่ต้องอาศัยศรัทธาต่อผู้อื่นท่านเหล่านั้นได้ใช้แต่ความรู้จักคิดรู้จักมอง สิ่งทั้งหลายตามสภาวะและตามเหตุปัจจัยคือโยนิโสมนสิการอย่างเดียว แล้วพัฒนาปัญญาให้เจริญงอกงามขึ้น จนรู้เข้าใจทั่วถึงซึ่งสังขารหมายถึงพระพุทธรเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้า ที่สามารถตรัสรู้ได้โดยใช้โยนิโสมนสิการอย่างเดียวเป็นปัจจัยของปัญญาผู้มีปัญญา ส่วนของศรัทธามีความสำคัญในขั้นพื้นฐาน คือใช้เป็นเพียงเครื่องกระตุ้นปัญญาให้เกิดขึ้น เมื่อปัญญาเกิดแล้วก็จะใช้ปัญญาเป็นตัวนำเข้าสู่วิมุตติ

จะเห็นได้ว่า มนุษย์มีความสามารถและสติปัญญาที่ติดตัวมาแต่เกิดต่างกัน บุคคลธรรมดาจะเข้าถึงปัญญาได้อาจเป็นเรื่องยาก แต่เมื่อเขาได้ยินได้ฟังเรื่องราวต่าง ๆ จากบุคคลอื่นแล้วจึงจะทำให้เขาเกิดความสนใจและเกิดศรัทธาในเรื่องนั้น ๆ ศรัทธาเป็นพื้นฐานให้เขาได้ค้นหาข้อมูลต่อไป จนสามารถได้รู้เห็นตามความเป็นจริง จนเข้าถึงขั้นเป็นปัญญาแล้วสามารถพัฒนาต่อไปจนถึงเป้าหมายได้ ในทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญต่อปัญญาเป็นอย่างมาก เพราะเป็นศาสนาแห่งปัญญา แต่ในบุคคลทั่วไปที่ยังไม่สามารถได้มาซึ่งปัญญาในส่วนของศรัทธานั้นจะเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างให้เกิดปัญญา และต้องเป็นศรัทธาที่เป็นแบบนำสู่ปัญญาเท่านั้น จึงจะเป็นศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาเพื่อสร้างความสัมพันธ์ต่อไปให้ถึงเป้าหมาย

2. ศรัทธาเป็นพื้นฐานในกระบวนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นวิธีฝึกอบรม เพื่อการให้เกิดความรู้แจ้งเจริญปัญญา เป็นกระบวนการปฏิบัติที่มุ่งไปสู่การบรรลุธรรม ตั้งแต่ขั้นรู้เห็นถูกต้องตามความเป็นจริง ไปจนถึงการหลุดพ้นจากวิภวทุกข์คือนิพพาน ในกระบวนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน มีหมวดธรรมที่สำคัญต่อการปฏิบัติได้แก่ อินทรีย์ 5 กับพละ 5 องค์ประกอบของหลักธรรมทั้งสองเหมือนกัน คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แต่มีส่วนต่างกันคือหน้าที่ที่ต้องเป็นไปตามหลักธรรมนั้น ๆ อินทรีย์ 5 กับพละ 5 เป็นธรรมที่เป็นในกิจของตน เป็นหลักปฏิบัติทางจิตใจเพื่อให้ถึงความหลุดพ้นโดยตรง พละธรรมเป็น

กำลังให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคง ซึ่งธรรมที่ตรงข้ามแต่ละอย่างจะเข้าครอบงำไม่ได้ อินทรีย์ธรรมเป็น
 เจ้าการในการครอบงำซึ่งธรรมที่ตรงข้ามแต่ละอย่าง คือความไร้ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความ
 ประมาท ความฟุ้งซ่าน และความหลงงมงาย

3. ศรัทธาเป็นส่วนประกอบพื้นฐานในหมวดธรรม ธรรมหมวดใดก็ตามใน
 พุทธธรรม ถ้ามีศรัทธาเป็นส่วนประกอบแล้ว จะต้องมียุติปัญญาเป็นอีกข้อหนึ่งเสมอ เพื่อควบคุม
 ศรัทธาให้อยู่ในความหมายที่ถูกต้อง ในหมวดธรรมที่มีศรัทธาเป็นองค์ประกอบ และมีความ
 เหมาะสมสำหรับกลุ่มบุคคลแต่ละกลุ่มต่างกันสามารถแบ่งหมวดธรรมที่มีศรัทธาเป็นพื้นฐานสำหรับ
 กลุ่มบุคคลที่สัมพันธ์กับเป้าหมายออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

3.1 กลุ่มศรัทธาในหมวดธรรมสำหรับบรรพชิต พระผู้มีพระภาคได้สอน
 ธรรมที่เป็นไปเพื่อการบรรลุธรรมไว้ใน สารัชชสูตรเพื่อให้บรรพชิตได้นำธรรมนั้นไปศึกษาและนำไป
 ปฏิบัติ เพื่อให้เกิดเป็นผลสำเร็จคือการบรรลุธรรม และถึงเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน

3.2 กลุ่มศรัทธาในหมวดธรรมสำหรับคฤหัสถ์ พระผู้มีพระภาคทรงสอน
 ถึงธรรมที่สามารถทำให้คฤหัสถ์ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีปกติสุขไว้ใน วัฑฒิสสูตร อันเป็น
 หลักธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นผู้เจริญและประเสริฐหลักธรรมนั้น คือ วุฒิธรรม

3.3 กลุ่มศรัทธาในหมวดธรรมสำหรับทั่วไปหมวดธรรมที่มีเหมาะสม
 สำหรับความเป็นสากล หรือสำหรับบุคคลทุกกลุ่ม พระผู้มีพระภาคได้สอนไว้ในหมวดธรรมที่ชื่อว่า
 อินทรีย์ 5 หรือเรียกอีกชื่อว่าพละ 5 องค์ ธรรมมีอยู่ 5 อย่าง เป็นธรรมที่เป็นในกิจของตน เป็น
 หลักปฏิบัติทางจิตใจ ให้ถึงความหลุดพ้นโดยตรง คือ สัทธา (ความเชื่อ) วิริยะ (ความเพียร) สติ
 (ความระลึกได้) สมาธิ (ความตั้งจิตมั่น) ปัญญา (ความรู้ทั่วชัด) ธรรม 5 อย่างนี้เป็นชุดเดียวกัน
 แต่มีชื่อเรียกต่างกัน เพราะจะไปตามหน้าที่ที่ทำ คือ เรียกชื่อว่า พละ โดยมีความหมายว่า เป็น
 กำลังให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคง ซึ่งธรรมที่ตรงข้ามแต่ละอย่างจะเข้าครอบงำไม่ได้ ที่เรียกชื่อว่า
 อินทรีย์ โดยความหมายว่าเป็นเจ้าการในการครอบงำเสียซึ่งธรรมที่ตรงข้ามแต่ละอย่าง คือความไร้
 ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่าน และความหลงงมงาย

1.3 ประเภทของศรัทธา

ศรัทธาในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ตถาคตโพธิสัทธา
 กัมมสัทธา วิปากสัทธา กัมมัสสกตาสัทธา หรือเรียกว่า หลักศรัทธา 4 มีรายละเอียดดังนี้ (พระ
 ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2538)

1. ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้ามั่นใจในพระคุณ
 ทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุก
 คนนี้หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิ์หลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญ
 ไว้เป็นแบบอย่างตถาคตโพธิสัทธานี้ ถือว่าเป็นความเชื่อที่สำคัญที่สุดของพุทธศาสนาเถรวาท เพราะ

พระพุทธเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดพุทธศาสนา ถ้าไม่ศรัทธาในความตรัสรู้ธรรมของพระพุทธเจ้าก็เท่ากับไม่ศรัทธาในพุทธศาสนา เชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยมีความมั่นใจในองค์เถาคว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการคือ

อรหิ์ เป็นพระอรหันต์ คือเป็นผู้ไกลจากกิเลสและบาปกรรม ทรงความบริสุทธิ์เป็นผู้แห่งสงสารจักร ได้แก่ อริชา ตัณหา อุปาทาน กรรม ได้แล้ว เป็นผู้ควรแนะนำสั่งสอนผู้อื่น เป็นผู้ควรรับความเคารพ ควรแก่การทักขินา

สมมาสมพุทธ เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ คือ รู้วยิสัจสี โดยไม่เคยได้เรียนรู้จากผู้อื่นจึงทรงเป็นผู้เริ่มประกาศสัจธรรม เป็นผู้ประดิษฐานพระศาสนา

วิชาจรรณสมปนโน ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ คือ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้แจ้ง อันได้แก่ วิชา 3 และวิชา 8 และเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปฏิทาเครื่องบรรลุมุขานัน ได้แก่ จรณะ 15

สุคโต เป็นผู้เสด็จไปด้วยดี คือ ทรงมีทางเสด็จที่ติงามอันได้แก่ อริยมรรค เสด็จไปสู่ที่ติงามกล่าวคือพระนิพพาน เสด็จไปที่ใดก็ทรงบำเพ็ญพุทธกิจไว้บริบูรณ์ ประดิษฐานพระศาสนาไว้เป็นประโยชน์ให้แก่มหาชน

โลกวิทู เป็นผู้รู้แจ้งโลก คือ ทรงรู้สภาวะอันเป็นคติธรรมตาแห่งโลก คือสังขารทั้งหลายทรงหยั่งทราบอธยาศัยสันดานแห่งสัตว์โลกทั้งปวง ผู้เป็นไปตามอำนาจแห่งคติธรรม โดยถ่องแท้เป็นเหตุให้พระองค์ดำเนินเป็นอิสระ พ้นจากอำนาจครอบงำแห่งคติธรรมนั้น และทรงเป็นที่พึ่งแห่งสัตว์ทั้งหลายผู้ยังจมอยู่ในกระแสโลกได้

อนุตตโร บริสทมสารถิ เป็นสารถิฝีกบรูษที่ควรฝีก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า คือ ทรงเป็นผู้ฝีกคนได้ดีเยี่ยมไม่มีใครเทียมเท่า ทรงรู้จักใช้อุบายให้เหมาะแก่บุคคล สอนเขาโดยไม่ต้องใช้อาชญาและทำให้เขาบรรลุผลที่พึงได้ ตามกำลังความสามารถของเขา

สตถ เทวมนุสสานิ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พุทโธ เป็นผู้ตื่นและเบิกบาน คือ ทรงเป็นผู้ตื่นไม่หลงมงาย และทรงปลุกผู้อื่นให้พ้นจากความหลงมงายนั้นด้วย อนึ่ง เพราะไม่ติด ไม่หลง ไม่ห้วงกังวลกับสิ่งใด จึงทรงเป็นผู้เบิกบานมีพระทัยผ่องแผ้ว บำเพ็ญพุทธกิจได้ถูกต้องบริบูรณ์

ภควา เป็นผู้จำแนกธรรม อีกนัยหนึ่งกล่าวว่าเป็นผู้มีโชค คือ หวังพระโพธิญาณก็ได้สมหวัง ประกาศศาสนาให้ชุกชุมผู้คนให้ได้บรรลุธรรมสมปรารถนา ผู้คิดร้ายก็ไม่อาจทำร้ายได้

การเชื่อในเถาคตโพธิสัทธานี้จำเป็นและสำคัญ เพราะพระพุทธเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเพราะการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ถ้าไม่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง ก็เท่ากับไม่เชื่อศาสนาทั้งหมด

การมีตถาคตโพธิสัทธา หมายถึง การมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ที่จะสามารถตรัสรู้สังขารธรรม พัฒนานตนเองให้เข้าถึงความดีสูงสุด ด้วยความเพียรพยายามฝึกตนเองของมนุษย์เอง โดยที่ไม่มีอำนาจภายนอกใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นเทวดา มาร หรือพรหม ที่จะทำได้ดีกว่ายิ่งกว่าเกินกว่าตัวมนุษย์เอง ดังพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงปฏิบัติจนเป็นผลสำเร็จ เป็นตัวอย่างไว้แล้ว

ความศรัทธาในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านำไปสู่ความศรัทธาในอีกสองสิ่งคือ พระธรรม และพระสงฆ์

ศรัทธาในพระธรรม คือ เชื่อในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อันเป็นหลักแห่งความจริงและความดีงาม ความถูกต้อง ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ และทรงปฏิบัติจนประจักษ์ด้วยตัวพระองค์เอง เชื่อว่าหากเราปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนนี้ ก็จะสามารถประจักษ์แจ้งตรัสรู้สังขารธรรมได้เช่นเดียวกัน

ศรัทธาในพระสงฆ์ คือ มีความเชื่อ ความเลื่อมใสในพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า

ศรัทธาในพระสงฆ์ หมายถึง ความเชื่อมั่นในสงฆ์ คือ ชุมชนพระภิกษุผู้เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ว่าเป็นชุมชนที่มีความดีงาม น่าชื่นชม มีแนวทางการปฏิบัติตนที่ประเสริฐตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ ควรแก่การเชิดชูรักษาและเข้าร่วม ความศรัทธาในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์นี้ เรียกว่า ความศรัทธาในพระรัตนตรัย หรือเรียกว่า ไตรสรณคัมภ์ การถึงพระรัตนตรัยก็ได้

2. กัมมสัทธา คือ เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนาย่อมเป็นกรรม เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่าวางเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนอนคอยโชค เป็นต้น

3. วิปากสัทธา เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

4. กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรม จะต้องรับผิดชอบ เสวยวิบาก เป็นไปตามกรรมของตน

เอื้อน เล่งเจริญ (2537 : 60-61) ได้แบ่งความศรัทธาหรือความเชื่อออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ศรัทธา ญาณสัมปยุต ได้แก่ ความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา คือใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญโดยแยบคายแล้วจึงเชื่อ ศรัทธาประเภทนี้เป็นศรัทธาที่ควรให้มี ควรแสวงหา บุคคลที่ประกอบด้วยความเชื่อประเภทนี้ ได้ชื่อว่า “มีจุดยืน” ของตนเอง ไม่มีใครเอาเป็นเครื่องมือได้ กล่าวคือ “โยนิโสมนสิการ” ได้แก่ การใคร่ครวญด้วยการใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือ

ในการตัดสินว่าควรเชื่อหรือไม่เชื่อ บุคคลประเภทนี้ ฟังก็สักแต่ว่าฟัง คือไม่เชื่อในทันทีทันใด แต่จะใช้ปัญญาพิจารณาก่อนเมื่อมีเหตุผลควรเชื่อก็จะเชื่อ หากไม่มีเหตุผลพอ ก็ไม่เชื่อ ความเชื่อประเภทนี้ บัณฑิตสรรเสริญเป็นความเชื่อที่นำมาซึ่งความเจริญโดยส่วนเดียว เป็นความเชื่อที่มั่นคงประกอบด้วยปัญญา

2. ศรัทธา ญาณวิปยุต ได้แก่ ความเชื่อที่ขาดปัญญา คือ ความเชื่ออย่างงมงาย ขาดปัญญาและเหตุผล ผู้ที่มีศรัทธาประเภทนี้จะมีลักษณะ “หูเบา” ขาดจุดยืนที่แน่นอน ทำตนเป็นทาสรับใช้ลมปาก ใครบอกอะไรก็เชื่อทันที

แสง จันทรงาม (2521 : 149-156) ได้อธิบายความศรัทธาไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ศรัทธาว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความศรัทธานี้สืบเนื่องมาจากหลักของกรรม เพื่อชี้ให้เห็นว่า กรรมดีก่อให้เกิดผลดี กรรมชั่วก็ให้เกิดผลชั่ว แต่คนสมัยปัจจุบันจะคัดค้านว่า ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว เพราะเห็นคนชั่วบางคนร่ำรวย มีเกียรติ มียศ มีอำนาจ วาสนา ตรงข้ามกับคนดีบางคนกลับยากจน ไร้ยศ ไร้เกียรติ ซึ่งเป็นความจริงที่ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในสังคมปัจจุบัน ปัจจุบันที่เป็นเช่นนี้เพราะคนมองความดีคนละแง่ ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนา มองความดีที่มีความมีจิตใจสะอาดไม่มีความโลภ โกรธ หลง ไม่มีการคิดจะเอามีแต่คิดจะให้ ประกอบด้วยเหตุผลและปัญญา สิ่งนี้จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลกระทำความดีทางกาย วาจา ใจ ด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ แต่คนส่วนมากมักจะเห็นความดี คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เมื่อทำความดีผู้ทำจะต้องได้ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ถ้าไม่ได้สิ่งเหล่านี้จะมองว่าทำดีแล้วไม่ได้ดี ทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธว่า ทำดีแล้วจะไม่ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข อาจจะได้เหมือนกันแต่ไม่มีความแน่นอน เนื่องจากลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นเพียงผลพลอยได้ของความดี

2. ศรัทธาว่าบุคคลผู้มีบุญคุณ เช่น มารดา บิดามีอยู่จริง เป็นผู้ให้ชีวิต ร่างกายแก่บุตร เลี้ยงดูให้เจริญเติบโต อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี และให้ความรักอันบริสุทธิ์แก่บุตร ดังนั้น มารดา บิดา จึงมีบุญคุณอย่างสูงแก่บุตร บุตรควรจะสำนึกในบุญคุณแล้วหาทางตอบแทนบุญคุณ ซึ่งบุญคุณเป็นการกระทำให้แก่คนใดคนหนึ่งอย่างบริสุทธิ์ใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน และการที่พุทธศาสนาสอนให้ศรัทธาในเรื่องบุญคุณ เพื่อให้มารดา บิดาสร้างบุญคุณแก่บุตรให้เต็มที่ และเพื่อให้บุตรสำนึกในบุญคุณของมารดา บิดา เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวซึ่งเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของสังคมมนุษย์ ถ้าครอบครัวมีความสุขจะส่งผลให้สังคมส่วนรวมมีความสุขด้วย นอกจากนี้แล้วชาวพุทธก็ควรเชื่อในบุญคุณของครูอาจารย์และผู้มีอุปการคุณแก่ตนทุกคน

3. ศรัทธาว่า พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ความเชื่อข้อนี้มีลักษณะคล้ายกับตถาคตโพธิสัทธา ต่างกันเพียงว่าสัทธาประเภทนี้ให้เชื่อในสมณะพราหมณ์อื่นๆ ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบถูกต้องตามแนวทาง ย่อมนำไปสู่ผลสำเร็จอันสูงส่งทางจิตใจได้จริง และบุคคล

ผู้ปฏิบัติเช่นนั้นและได้บรรลุถึงผลเช่นนั้น มีอยู่จริงๆ ในโลก

4. ศรัทธาว่าโลกหน้ามีอยู่จริง ชาวพุทธควรเชื่อว่า ภพภูมิอันเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ ไม่ได้มีเฉพาะมนุษย์โลกเท่านั้น แต่ยังมีโลกอื่นอีกมากมายที่สัตว์ได้อยู่อาศัยโลกเหล่านั้นไม่จำเป็นจะต้องมีลักษณะเหมือนโลกมนุษย์ทุกอย่าง อาจจะมีลักษณะเฉพาะของแต่ละโลก ซึ่งแตกต่างจากโลกมนุษย์มาก มนุษย์ที่ตายไปแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องกลับมาเกิดในโลกมนุษย์นี้เสมอไป อาจจะไปเกิดในภพใดก็ได้แล้วแต่กรรมที่ทำมา แม้ว่าในปัจจุบัน มนุษย์ยังไม่ทราบว่ามีโลกอื่นอยู่ที่ไหน มีลักษณะอย่างไรก็ไม่ได้หมายความว่าโลกอื่นไม่มี เพราะความรู้ของมนุษย์ในปัจจุบันเกี่ยวกับสากลจักรวาลเพิ่งอยู่ในระยะเริ่มต้น

5. ศรัทธาว่าสัตว์ที่เกิดขึ้นมีอยู่จริง (โอปปาติกะ) หมายถึง สัตว์ที่เกิดขึ้นมาเป็นรูปร่างทันทีโดยไม่ต้องเข้าไปอยู่ในครรภ์มารดา ก่อน สัตว์ประเภทนี้ได้แก่ สัตว์นรก เปรต อสุรกาย เทวดา และรูปพรหม ศรัทธาแบบนี้เช่นเดียวกับความศรัทธาว่าโลกหน้ามีอยู่จริง แม้วิทยาการสมัยใหม่จะยังไม่พิสูจน์ให้เห็นว่ามีอยู่จริง ผู้มีเหตุผลและมีใจกว้างก็ไม่ควรด่วนปฏิเสธเสียทีเดียว การถือโลกมนุษย์เป็นศูนย์กลางจักรวาล และถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีอยู่ในจักรวาล เป็นความคิดที่แคบดั่งนั้นพุทธศาสนาจึงสอนให้เชื่อกว้างๆ ไว้ว่ามีโลกอื่นและมีสัตว์ประเภทอื่นอยู่ในจักรวาลนี้ด้วย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2541 : 107) ได้จัดศรัทธาไว้ 2 ประเภท คือ ชนิดที่ปิดกั้นปัญญา และชนิดที่เป็นสื่อ นำสู่ปัญญา ดังนี้ว่า

1. ศรัทธาแบบปิดกั้นปัญญา ใช้วิธีปลุกเร้าหรือแม้แต่บังคับให้เชื่อ และพอเชื่อแล้วก็ต้องมอบความไว้วางใจให้สิ้นเชิง ห้ามถาม ห้ามสงสัย คอยรอทำตามอย่างเดียว ศรัทธาประเภทนี้ไม่ทำให้มีการสืบค้นทางปัญญาต่อไปเป็นศรัทธาที่ใช้การบังคับ

2. ศรัทธาแบบสื่อ นำสู่ปัญญา คือ ความเชื่อนั้นเป็นตัวชักนำให้สนใจเริ่มต้นศึกษาสืบค้น สิ่งทั้งหลายในโลกนี้มีมากมาย เรายังไม่มีจุดเริ่มต้นว่าจะสนใจเรื่องใด แต่เมื่อเกิดศรัทธาต่อบุคคลหรือเรื่องราวหลักการใด ศรัทธานั้นจะเป็นปัจจัยที่ทำให้เรามีจุดเริ่มต้น ศรัทธาทำให้เรามีความสนใจและเข้าไปหา โดยเฉพาะศรัทธาในคนก็เพื่อจะชักนำให้เข้าไปซักถามเขา การที่ศรัทธาในพระก็เพื่อจะเข้าไปหาและซักถามท่าน เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจความจริงยิ่งขึ้นไป

ศรัทธามี 2 ประเภทคือ (เสฐียร พันธงชัย, 2521)

1. สหธาญาณวิปยุต คือ ศรัทธา อันมิได้ประกอบด้วยปัญญาญาณ เป็นศรัทธาแบบงมงาย เชื่อว่าผู้อื่นและสิ่งอื่นเป็นผู้มีอำนาจเหนือคน

2. สหธาญาณสมยุต คือ ศรัทธาอันประกอบด้วยปัญญาญาณ เป็นศรัทธาที่มีเหตุและผล เชื่อว่าการกระทำของตนเองนั้นแหละคือ ฤทธิ์และอำนาจที่เกิดแก่ตนจะมีผลสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็อยู่ที่ตนเอง

1.4 ลักษณะของศรัทธา

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) (2535 : 113-115) ได้กล่าวถึงลักษณะของศรัทธาไว้ในหนังสือพระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานของวิทยาศาสตร์ไว้ว่า ศรัทธาที่ถูกต้องมีลักษณะของศรัทธาได้จากจุดหมายของพระพุทธศาสนา คือ วิมุตติ ความหลุดพ้น หรืออย่างที่เราเรียกปัจจุบันว่าอิสรภาพ และไม่ต้องขึ้นต่อองค์พระศาสดา ปัจจัยที่ส่งทอดไปจนถึง วิมุตติ เป็นจุดหมายบังคับให้ต้องมีปัญญา ปัญญาที่เป็นตัวทำให้ถึงจุดหมายก็ด้วยอาศัย ศรัทธา เป็นจุดเริ่มหรือเป็นสื่อนำให้เป็น 3 ขั้นตอน คือ ศรัทธา ปัญญา วิมุตติ



ภาพประกอบ 2 ขั้นตอนของศรัทธา

ศรัทธาเป็นตัวเริ่มต้นนำเข้าสู่ปัญญา แล้วปัญญาก็เป็นตัวนำไปสู่วิมุตติ ปัจจัยสัมพันธ์อันนี้เป็นตัวกำหนดลักษณะของศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา เพราะทั้งสามอย่างนี้ต้องมีความสัมพันธ์กันไม่สามารถขาดอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ในแง่ของบุคคลทั่วไปที่ต้องอาศัยศรัทธาเป็นตัวเริ่มต้น เพื่อให้ถึงเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา ก็ด้วยอาศัยความสัมพันธ์ของศรัทธากับปัญญาจึงจะมุ่งสู่เป้าหมายความสัมพันธ์ของศรัทธาในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายในทางพระพุทธศาสนา ศรัทธา จึงมีลักษณะเป็นสื่อนำสู่ปัญญาและพ่วงมากับความเป็นอิสระ

พระเทพกิตติปัญญาคุณ (กิตติวุฑโฒ ภิกขุ) (2549 : 176) กล่าวถึงลักษณะศรัทธาคือ

1. สัททหนลกขณา สัทธานมีความเชื่อใฝ่ในฝ่ายดีเป็นลักษณะ โลกูปบนลกขณา อีกอย่างหนึ่ง สัทธานั้น มีความปลงใจเชื่อด้วยปัญญาเป็นลักษณะ
2. ปสาทนรสา มีความเลื่อมใสเป็นกิจ อุปมาเหมือนกันกับแก้วมณีที่ทำให้ น้ำใส ฉะนั้นปกขนทนรสา อีกอย่างหนึ่ง สัทธานั้น มีความแล่นไปเป็นกิจ อุปมาเหมือนเวลาข้าม ห้วงน้ำ ฉะนั้น

3. อกาลุสสิยปจจุปฏฐานา มีความไม่ชุ่มมัวเป็นผลปรากฏศรัทธา

พระพุทธเจ้า พระสงฆ์ พระธรรม ปัญญา เป้าหมายคือนิพพานอธิมุตติปจจุปฏฐานา อีกอย่างหนึ่ง สัทธานั้น มีความน้อมใจเชื่อ เป็นอาการปรากฏ

4. สทฺธยวตฺถุปทฺฐานา มีวัตถุเป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อเป็นเหตุใกล้ชิด สทฺธมฺมสฺสวานาทิสฺตาปตฺติยงคฺปทฺฐานา เมืองแห่งโศดาปัตติมรรค มีการฟังพระสัทธรรมเป็นต้น เป็นเหตุใกล้ชิด

กรมศิลปากร (2516 : 14-117) เขียนไว้ว่า ศรัทธามีลักษณะ 2 ประการคือ

1. สัมปสาทลักษณะสัทธา คือ ศรัทธาที่มีลักษณะทำจิตให้เลื่อมใส ให้ฟ่องใสศรัทธาลักษณะนี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมกำจัดนิวรณ์ ย่อมขับไล่นิวรณ์ไปจากจิตใจ จิตใจที่ปราศจากนิวรณ์ย่อมมีความฟ่องใส ไม่มีความขุ่นด้วยกิเลส เมื่อจะให้ทานก็ดี รักษาศีลก็ดี ฟังธรรมก็ดี เจริญภาวนาเจริญเมตตาที่ดี จิตนั้นย่อมมีสภาวะที่ฟ่องใสนั่นเอง

2. สัมปักษ์นทลักษณะสัทธา คือ ศรัทธาที่มีลักษณะจงใจ ได้แก่ จงใจของโยคาวจร บุคคลที่เป็นผู้หยั่งลงสู่ความเพียร ผู้เจริญภาวนา ผู้กำลังปฏิบัติกรรมฐานอยู่ เป็นผู้ฟ่องใสเบิกบานแล้วนั้น ได้เข้าถึงคุณธรรมพิเศษที่เป็นทางสายกลางที่จะนำโยคาวจรบุคคลไปสู่ทางความเป็นพระโศดาปัตติมรรค สกิทาคามิมรรค เป็นต้น ตามลำดับเพื่อจะให้เป็นแนวทางนำจิตให้แล่นไปสู่การบรรลุผล คือ วิมุตติธรรมชั้นสูงมีโศดาปัตติผล สกิทาคามิผล อนาคามิผล และอรหันตผลเป็นที่สุด

1.5 ประโยชน์ของศรัทธา

ศรัทธานั้นนับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่ง ในการพัฒนามนุษย์ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากปุถุชนจนกลายเป็นอารยะชนชั้นสูงสุดได้ และสามารถหลุดพ้นเป็นอิสระจากวัฏฏทุกขีได้อย่างสิ้นเชิง ในที่นี้คือนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท คุณค่าและประโยชน์ของศรัทธาในการพัฒนามนุษย์ สามารถแบ่งตามฐานะได้ 4 อย่างคือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2549)

1. ศรัทธาในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาให้ได้อริยทรัพย์ อริยทรัพย์ หมายถึง เป็นทรัพย์อันประเสริฐมีอยู่ 7 ประการ สัทธานัง สีลนัง หิรินัง โอตตปฺปนัง สุตฺตนัง จาคณนัง ปัญฺญาณนัง มีอยู่ภายในจิตใจ ดีกว่าทรัพย์ภายนอก เพราะไม่มีผู้ใดแย่งชิง ไม่สูญหายไปด้วยภัยอันตรายต่าง ๆ ทำให้ไม่อ้างว้างยากจน และเป็นทุนทรัพย์ได้ดี และทำให้เป็นคนประเสริฐอย่างแท้จริง คัมภีร์พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการได้อริยทรัพย์ว่าเกิดจากศรัทธา เพราะศรัทธาเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจที่ประเสริฐของบุรุษในโลกนี้ สัทธานัง หมายถึง ผู้เชื่อปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคต ที่เกิดขึ้นแล้วในบุคคล นับได้ว่าเป็นทรัพย์ที่มีค่ามากสำหรับบุคคล ทำให้บุคคลมีความปรารถนาในแบบอย่างแห่งความหลุดพ้น ที่พระผู้มีพระภาคได้กระทำให้เห็นแล้ว ศรัทธาที่เกิดขึ้นแล้วในพระตถาคต เป็นเหตุให้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท หมายถึง มีศีล คือทรัพย์

2. ศรัทธาในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาให้บุคคลข้ามโอชะได้บุคคลที่เป็น
 บุคคล เพราะยังมีกิเลสมากมายให้เกิดขึ้นในใจตน ส่วนมากถูกโอชะต่าง ๆ พัดไป ถูกความ
 เตื่อร้อนทำให้เตื่อร้อน หันหน้าหนีความจริงที่สุด มีแต่ประพตธรรมที่เลวทราม ทำให้ต้อง
 วนเวียนอยู่ในวัฏฏสงสาร ของโอชะอย่างไม่มีที่สิ้นสุด โอชะ หมายถึง ห้วงน้ำ ห้วงน้ำคือ การเวียน
 ว่ายตายเกิด กิเลสอันเป็นดุจกระแส น้ำหลากท่วมใจสัตว์ มี 4 ได้แก่ กาโมชะ โอชะ คือ กาม
 หมายถึง กามคุณ 5 เรียกว่า ชื่อคาบั้ง เครื่องจองจำ กามคุณ 5 คือ รูป ที่พึงรู้แจ้งด้วยตา
 อันน่าปรารถนารักใคร่พอใจ ชวนให้รัก ชักให้ ใคร่ พาใจให้กำหนด เสี่ยง ที่พึงรู้แจ้งด้วยหู ฯลฯ
 กลิ่น ที่พึงรู้แจ้งด้วยจมูก ฯลฯ รส ที่พึงรู้แจ้งด้วยลิ้น ฯลฯ โผฏฐัพพะ ที่พึงรู้แจ้งด้วยกาย อันน่า
 ปรารถนารักใคร่พอใจ ชวนให้รัก ชักให้ ใคร่ พาใจให้กำหนดกโวะชะ โอชะคือภพ หมายถึง โลก
 เป็นที่อยู่ของสัตว์ ภาวะชีวิตของสัตว์ มี 3 อย่าง กามภพ ภพที่เป็นกามาวจร ภพของสัตว์ผู้ยัง
 เสวยกามคุณคืออารมณ์ทางอินทรีย์ทั้ง 5 (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) ได้แก่ อบาย 4 มนุษย์โลก
 และกามาวจรสวรรค์ทั้ง 6 รูปภพ ภพที่เป็นรูปาวจร ภพของสัตว์ผู้เข้าถึงรูปฌาน ได้แก่ รูปพรหม
 ทั้ง 16 อรูปภพ ภพที่เป็นอรูปาวจร ภพของสัตว์ผู้เข้าถึงอรูปฌาน ได้แก่ อรูปพรหม ทิฏฐโฐชะ
 โอชะ คือทิฏฐิ หมายถึง ทิฐิที่เกิดด้วยมูลเหตุ 62 ความเห็นที่เกิดจากมูลเหตุทั้ง 62 เกิดจากกลุ่ม
 ฌณาจารย์ มีลัทธิที่มีความเห็นหลบล้างไม่แน่นอนว่าใช่หรือไม่ใช่ เป็นความเห็นที่สิ้นไหลจับได้ยาก
 เหมือนปลาไหล เป็นพวกที่มีปัญญามาก มีความรู้มาก ที่ได้แสดงความคิดเห็นไว้ ล้วนแต่เป็น
 มูลเหตุมาจากความคิดที่เกิดจาก การประมาณ คาดคะเนคาดเดา ที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากความเป็นจริงที่
 เกิดขึ้นของธรรมชาติ บุคคลที่มีทิฏฐิที่ตรงกับ ทิฏฐิ 62 นี้ และมีความยึดติดว่าเป็นเรื่องจริงตาม
 อย่างนั้น ๆ นับได้ว่าเป็นบุคคลที่มีความเห็นผิดจากความเป็นจริง มูลเหตุแห่งทิฏฐิเหล่านี้ที่บุคคล
 ยึดถืออย่างนี้ อวิชโชชะ โอชะคืออวิชชา หมายถึง ความไม่รู้ในสังขะ 4 พระผู้มีพระภาคทรงตรัส
 ว่า เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดอริยสังข 4 ประการ เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาล
 ยาวนานอย่างนี้ คือเพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดทุกขอริย ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข ความ
 จริงที่ถูกปิดกั้นด้วยความไม่รู้ คือ อวิชชา ทำให้บุคคลได้ถูกกิเลสและตัณหาครอบงำเอาไว้ ทำให้
 ต้องตกอยู่ในวัฏฏสงสาร เพราะไม่รู้ถึงเหตุปัจจัยว่าอะไรเป็นทุกข์ เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ไม่รู้การดับ
 ทุกข์ ไม่รู้หนทางแห่งการพ้นทุกข์ ต้องกลับมาเวียนเกิดเวียนตายอยู่ในวัฏฏนี้ จึงเกิดภพชาติใหม่
 เกิดขึ้นสืบต่อไป

3. ศรัทธาในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาให้บรรลุดรรมของพระอรหันต์
 พุทธบริษัทที่มีศรัทธาต่อตถาคต ล้วนมีความปรารถนาเช่นเดียวกับพระผู้มีพระภาคคือสำเร็จใน
 อรหันต์ ที่พระองค์ทรงเป็นต้นแบบแห่งความสำเร็จด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นเรื่องยากที่บุคคลอื่นจะ
 สามารถกระทำได้อย่างง่ายดาย การบรรลุดรรมในทางพระพุทธศาสนาของบุคคลตั้งแต่ปุถุชน ไป
 จนถึงขั้นพระอริยบุคคล ในขั้นนี้การบรรลุดรรมของพระอรหันต์ ถือว่าเป็นการบรรลุดรรมที่สูงที่สุด

และในการบรรลุธรรมของพระอรหันต์นั้น การบรรลุพระอรหันต์นั้น จะสำเร็จผลได้ด้วยอาศัย หลักการถึง 3 หลักใหญ่ ในการกระทำให้สำเร็จอรรถผล คือต้องอาศัยการศึกษา การปฏิบัติ และแนวทางในการปฏิบัติ แต่ก่อนที่จะไปใช้หลักการทั้ง 3 นั้น จุดเริ่มต้นของผู้หวังในอรรถผล นั้นต้องเกิดศรัทธาเสียก่อนเป็นอันดับแรก และเป็นจุดเริ่มต้นขั้นพื้นฐานในการกระทำตามหลักการ แห่งอรรถธรรมต่อไป ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นให้ได้มาซึ่งปัญญา เพราะเมื่อ บุคคลเกิดศรัทธาไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม ในทางพระพุทธศาสนาศรัทธาจะพัฒนาให้คนเกิด ความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง จนกลายเป็นปัญญาตั้งแต่โลกียธรรมไปจนถึงขั้นโลกุตระธรรม ศรัทธาเป็นตัวนำให้บุคคลเข้าไปหา ไปฟัง ไปศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้ง จนได้รู้เห็นถึงการเกิดดับ ตามความเป็นจริง ด้วยความยินดีพอใจ และมีความพรากเพียรพยายามในการกระทำ ทำให้ได้โล กุตระปัญญา จนสำเร็จเป็นอรรถผล และทำให้บุคคลเป็นอรหันต์ นั้นก็หมายความว่า บุคคลจะ บรรลุเป็นอรหันต์ได้จะต้องเกิดศรัทธาเสียก่อน หากศรัทธายังไม่เกิด หลักการที่พระผู้มีพระภาคได้ ทรงตรัสสอนไว้ในทางกระทำตนให้บรรลุธรรมสูงสุดก็จะไม่เกิดเป็นผลสำเร็จ และไม่ได้เกิดผลอันใด เลย

4. ศรัทธาในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาบุคคลผู้อยู่ครองเรือนให้ได้รับทั้ง ประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ภายหน้า บุคคลผู้อยู่ครองเรือน เป็นคฤหัสถ์ที่ยังบริโศกคาม ยังมี ความหวังในประโยชน์ที่ตนพึงจะได้รับทั้งในโลกนี้ ทิฏฐธัมมิกัตถะ (ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์) ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ที่คนทั่วไปปรารถนา มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น และสัมปรายิกัตถะ (สัมปรายิกัตถประโยชน์) ประโยชน์ภายหน้า ประโยชน์ ขึ้นสูงขึ้นไปอันได้แก่ ความมีจิตใจเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมความดี ทำให้ชีวิตนี้มีค่าและเป็น หลักประกันชีวิตในภพหน้า ศรัทธาเป็นเครื่องมือให้ได้รับทั้งประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ภาย หน้า บุคคลล้วนมีความปรารถนาในประโยชน์สุข ทั้งประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ภายหน้า แต่ยังไม่รู้ในหลักของการทำตนให้ได้รับประโยชน์สุขนั้น ว่าควรจะทำอย่างไร ถึงจะให้ได้ใน สิ่งนั้นมา ดังที่อาฬวกยักษ์ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าที่ว่า บุคคลละโลกนี้แล้วไปสู่โลกหน้า ทำอย่างไร เล่าจึงจะไม่เศร้าโศก พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “บุคคลอยู่ครองเรือนประกอบด้วยศรัทธา มี ธรรม 4 ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรม ธิติ จาคะ ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก”

ในอรรถกถาได้อธิบายว่า คฤหัสถ์ผู้บริโศกคามมีศรัทธา เพราะประกอบด้วย ศรัทธาที่ก่อให้เกิดกัลยาณธรรมทั้งปวง เป็นผู้แสวงหาการครองเรือน หรือกามคุณทั้ง 5 (ผู้ครอง เรือน) มีธรรม 4 อย่างนี้ คือ สัจจะ บุคคลย่อมได้รับชื่อเสียงด้วยคำสัตย์ ธรรม ปัญญาที่ได้ด้วย การตั้งใจฟัง ผู้ตั้งใจฟังย่อมได้ ซึ่งปัญญา ธิติ มีธูระ ขยัน และจาคะ ผู้ให้ยอมผูกไม้ตรีไว้ได้ เมื่อ เขาละไปสู่โลกนี้และโลกอื่น ย่อมไม่เศร้าโศก ผู้ใดมีธรรม 4 อย่างนี้ เป็นชื่อของเหตุ เหตุแห่งการ ได้ปัญญาที่เป็นไป ในปัจจุบันอันใด และเหตุแห่งความละไปแล้วไม่มีความเศร้าโศกเป็นไปใน

สัมปรายภพ จะเห็นได้ว่า ศรัทธาในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาบุคคลผู้อยู่ครองเรือนให้ได้รับทั้ง ทัศนคติที่มีกตปุระโยชน์และสัมปรายกตปุระโยชน์ คุณหัสดีเป็นผู้แสวงหาการครองเรือน มีศรัทธา เพราะประกอบด้วยศรัทธาที่ก่อให้เกิดกัลยาณธรรมทั้งปวง อันมีธรรม 4 อย่างนี้ คือสัจจะ ธรรม ธิติ จาคะ ที่ได้กระทำแล้วในปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ และสมบรูณ์ด้วยความบริสุทธิ์ เมื่อเขาละจาก โลกนี้ไปโลกอื่น จึงไม่เศร้าโศกเสียใจ เพราะบุคคลเกิดศรัทธา จึงทำให้กระทำกรรมในธรรมอันดีงาม ได้กระทำทางแห่งความดีเพื่อไปสู่โลกหน้าที่เป็นสุขบุคคลส่วนมากมีความคิดเห็นว่า ผลของความ สุข เกิดจากการมีทรัพย์เป็นจำนวนมากเท่านั้น แม้แต่หลังความตาย ในทางพระพุทธศาสนานั้นไม่ใช่ สิ่งที่จะนำสุขมาให้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ และติดตัวไปหลังความตายนั้นคือผลของกรรมดีและชั่ว อันเป็น ผลของกรรมที่เกิดจากการกระทำของบุคคล กรรมทุกอย่างที่รชนสั่งสมไว้แล้ว ย่อมมีผลเสมอไป ขึ้นชื่อว่ากรรมแม้จันเล็กน้อย ที่จะไม่ให้ผลเป็นอันไม่มี

ดังนั้น คุณค่าและประโยชน์ของศรัทธาในการพัฒนามนุษย์ ในฐานะเป็น เครื่องมือในการพัฒนาบุคคลผู้อยู่ครองเรือนให้ได้รับทั้งประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ภายหน้าคือ บุคคลผู้ประกอบด้วยศรัทธาในพระรัตนตรัย จึงเกิดปัญญา มีกัลยาณธรรม ประพฤติธรรม 4 ประการให้สมบรูณ์และบริสุทธิ์ จึงทำให้บุคคลผู้อยู่ครองเรือนได้รับทัศนคติที่มีกตปุระโยชน์และ สัมปรายกตปุระโยชน์

1.6 หลักในการสร้างศรัทธา

ศรัทธาคือความเชื่อที่เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ด้วยว่ามนุษย์ในสมัย โบราณมีความเจริญน้อยในด้านวิชาการ และมีความเชื่อว่าความเป็นไปของชีวิตมนุษย์และสรรพสิ่ง ทั้งหลายเกิดขึ้นจากการดลบันดาลของผีสิงเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระเจ้าผู้สร้างโลกทั้งหลาย ความเชื่อของคนไทยในสมัยโบราณก่อนพุทธกาล ประชาชนที่อยู่ในดินแดนไทยปัจจุบันนี้มีความเชื่อ ตามคติถือผีสิงเทวดาหรือวิญญาณนิยม และทำพิธีบวงสรวงกราบไหว้ เพื่อขอความอารักขาและ ความสวัสดิมีชัยในกิจการที่ตนทำอยู่ ดังนั้นระบบความเชื่อจึงอยู่อย่างเหนียวแน่น และได้สอดแทรก อยู่ในวิถีชีวิตโดยผสมผสานเข้ากับหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันตามแนวพระพุทธศาสนา (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2529)

1. หลักการนับถือพระพุทธศาสนามี 6 ประการคือ

1.1 ความดีต้องมาจากความดี และความชั่วต้องมาจากความชั่วอันเป็น กฎเกณฑ์ข้อแรกของชีวิต

1.2 การอ่อนน้อมและเข่นสรวงต่อพระเจ้าหาประโยชน์มิได้ การเข้าใจ ต่ออัฐฐังคิกมรรคและการปฏิบัติต่อหลักธรรมวินัยอันมีบารมี 10 ประการ คือ 1) ทานบารมี 2) ศีลบารมี 3) เนกขัมมบารมี 4) ปัญญาบารมี 5) วิริยบารมี 6) ขันติบารมี 7) สัจจบารมี

8) อธิษฐานบารมี 9) เมตตาบารมี 10) อุเบกขาบารมี จึงจะสามารถนำเข้าสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้

1.3 พระเวทไม่ใช่คัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ เพราะว่าพระเวทสอนว่ามนุษย์ทั้งหลายควรจะสวดอ้อนวอนและทำการเช่นสรวงต่อเทพเจ้า

1.4 โลกได้มีมาแล้วและจะมีตลอดไป

1.5 พระพรหมไม่ได้สร้างโลกและสรรพสัตว์ทั้งหลาย มนุษย์ได้มีมาแล้วเพียงหลักคือคนสองประเภท ได้แก่ผู้ที่เป็นคนดีและผู้ที่เป็นคนชั่วเท่านั้น

1.6 ความมุ่งหมายของชีวิตไม่ใช่ความเพลิดเพลินหรือความสุข แต่เป็นความสิ้นสุดแห่งกิเลสอันเป็นความสิ้นสุดแห่งชาติภพของแต่ละบุคคล โดยผ่านการบำเพ็ญปฏิบัติ

2. หลักความเชื่อในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาสอนว่า การที่คนเราจะเชื่ออะไรลงไป ไม่ควรเชื่ออย่างงมงายควรที่จะเชื่ออย่างมีเหตุผล เพราะฉะนั้นในที่ใดที่พระพุทธเจ้าสอนเรื่องศรัทธา จะมีสอนเรื่องปัญญาในที่นั้นด้วยเสมอ ผู้นับถือพระพุทธศาสนาจึงเชื่อว่าเป็นผู้มีเสรีภาพในการใช้ความเชื่ออย่างเต็มที่ เพราะพระพุทธศาสนาไม่นิยมการบังคับ การล่อลวงให้เชื่อในสิ่งใด ๆ ทั้งนี้ การจะเชื่ออะไรควรยึด หลักธรรม 10 ประการคือ

1. อย่าเชื่อโดยฟังตาม ๆ กัน
2. อย่าเชื่อโดยการสืบต่อประเพณี
3. อย่าเชื่อโดยตื่นข่าวลือ
4. อย่าเชื่อโดยอ้างตำรา
5. อย่าเชื่อโดยนึกเดาเอาเอง
6. อย่าเชื่อโดยการคาดคะเน
7. อย่าเชื่อโดยตริตรองเอาตามอาการ
8. อย่าเชื่อโดยชอบใจว่าตรงตามลัทธิของตน
9. อย่าเชื่อโดยผู้พูดเป็นคนควรเชื่อได้
10. อย่าเชื่อโดยนับถือว่า ท่านเป็นครูอาจารย์ของเรา

และธรรม 5 ประการคือ 1) สัทธา ความเชื่อ 2) รุจิ ความชอบใจ 3) อนุสสวะ การฟังตามกันมา 4) อากาโรปริวัตติกะ ความตริตรองเอาตามอาการ 5) ทิฏฐินิฆมานันตติความทนได้ซึ่งความเพ่งด้วยทิฐิ จากธรรมทั้ง 5 ประการ มีวิบากเป็น 2 ลักษณะในปัจจุบันคือ 1) ถึงแม้สิ่งที่เชื่อกันด้วยดี เป็นของไม่จริง เป็นเท็จไปก็มี 2) ถึงแม้สิ่งที่ไม่เชื่อกันด้วยดี แต่สิ่งนั้นเป็นของจริง เป็นของแท้ไม่เป็นอื่นไปก็มี เป็นต้น

เหตุแห่งศรัทธา แรงจูงใจหรือสาเหตุที่ก่อให้เกิดศรัทธาความเชื่อนั้น มีอยู่ 4 ประการคือ (วรรณสิทธิ ไวทยะเสวี, 2527)

1. รูปร่างปามาณสัทธา เชื่อเพราะถือรูปเป็นประมาณ พอใจในรูปสมบัติ ชอบรูปร่างสวยสง่างาม ผิวพรรณหมดจดผ่องใส
2. โฉมสัทปามาณสัทธา เชื่อเพราะถือเสียงเป็นประมาณ เกิดความเชื่อ เพราะเสียงชอบฟังเสียงไพเราะ หรืออีกนัยหนึ่งว่าผู้ถือชื่อเสียงกิตติศัพท์หรือความโด่งดังเป็นประมาณ ศรัทธาเพราะมีชื่อเสียง
3. ลูขัปปามาณสัทธา เชื่อเพราะถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ ศรัทธา เพราะเห็นว่าเป็นผู้ครองผ้าเก่า อยู่เรียบง่าย
4. ฌัมมปปามาณสัทธา เชื่อเพราะถือธรรมเป็นประมาณ พอใจในเนื้อหา ธรรมและการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เช่น ศรัทธาเพราะได้ฟังธรรม ศรัทธาเพราะเห็นภิกษุรักษา มารยาทเรียบร้อยสำรวมอินทรีย์

สรุป ศรัทธามีความหมายคือ ความเชื่อที่เป็นความหวังของชีวิตอันนำไปสู่ความ เลื่อมใส ศรัทธา มี 2 ประเภทคือ 1) ความเชื่อแบบประเภทที่ไม่มีเหตุผลเรียกว่าสัทธานุวิปยุต หรือศรัทธามืด ได้แก่ ความเชื่อในธรรมชาติ เชื่อถือในผีบางเทวดา เชื่อในวิญญาณของบรรพบุรุษ เชื่อในเทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ และ 2) ความเชื่อแบบประเภทที่มีเหตุผล เรียกว่า สัทธานุสสัมปยุต หรือศรัทธาสว่าง ได้แก่ ความเชื่อถือในกฎแห่งกรรม เชื่อถือในผลแห่งกรรม เชื่อถือในสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เชื่อถือในปัญญาการตรัสรู้เองโดยชอบของพระพุทธเจ้า

3. ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์

3.1 ความหมายของพระสงฆ์

สงฆ์ หรือ สงฆ ในภาษาบาลีแปลว่า หมู่ เช่นคำว่า ภิกษุสงฆ์ แปลว่า หมู่ ภิกษุ ใช้ในความหมายว่า ภิกษุทั้งปวง เช่น จีวรนี้เป็นของสงฆ์ ควรจะจัดเป็นพิธีสงฆ์ถวาย เมื่อใช้ควบกับคำว่า พระ เป็นพระสงฆ์ มีความหมายว่า ภิกษุ เช่น “นิมนต์ภิกษุสงฆ์มาฉันในงานเมือวาน มีพระสงฆ์มาเป็นจำนวนมาก” ตามพระวินัย ภิกษุตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไปจึงเรียกว่าสงฆ์ เช่นใน คำว่า สังฆกรรม (กรรมที่สงฆ์ คือภิกษุตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไปพึงทำรวมกัน) (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2558)

พระสงฆ์ หมายถึง หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วเลื่อมใส สละเรือนออกบวช ถือวัตร ปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัยที่พระบรมศาสดาสั่งสอนและกำหนดไว้

พระสงฆ์ จัดเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และ พระสงฆ์ โดยพระสงฆ์ในพระรัตนตรัยหมายถึงเฉพาะพระอริยสงฆ์ คือบุคคลไม่ว่าคฤหัสถ์หรือนักบวช และไม่วามนุษย์หรือเทวดา ที่ปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุมรรคผล แต่โดยทั่วไปมักเข้าใจว่า พระสงฆ์คือภิกษุหรือภิกษุณี คือมนุษย์ที่ได้ฟังคำสั่งสอนแล้วเกิดความเลื่อมใสจนสละเรือนออกบวชตามพระพุทธเจ้า เพราะต้องการจะได้บรรลุธรรมตามพระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ถือเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา พระภิกษุปฏิบัติตามสิกขาบทที่กำหนดไว้จำนวน 227 ข้อ ส่วนพระภิกษุณีรักษาสิกขาบท 311 ข้อ บางครั้งเรียกว่าสงฆ์ ภิกษุรูปแรกในพระศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้าคือ พระอัญญาโกณฑัญญะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2548)

3.2 ประเภทของพระสงฆ์

พระไตรปิฎกภาษาบาลีได้กล่าวถึงพระสงฆ์ ไว้ 2 ประเภท ได้แก่ สวากสงฆ์ และ ภิกขุสงฆ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2546)

1. สวากสงฆ์ หรือที่สมัยหลังนิยมเรียกว่า อริยสงฆ์ คือหมู่พระอริยบุคคล ไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือเทวดาที่เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า โดยการบรรลุมรรคผล อริยบุคคล 4 ประเภท คือ 1) พระโสดาบัน 2) พระสกทาคามี 3) พระอนาคามี 4) พระอรหันต์

2. ภิกขุสงฆ์ หรือที่สมัยหลังนิยมเรียกว่า สมมติสงฆ์ คือ หมู่ภิกษุ ที่ได้รับการอุปสมบทตามพระบรมพุทธานุญาต จากพระเถระตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไปเรียกว่าสงฆ์ เนื่องจากคำว่าสงฆ์แปลว่าหมู่ จึงเรียกหมู่พระภิกษุว่าภิกขุสงฆ์ และหมู่พระภิกษุณีว่าภิกษุณีสงฆ์ จัดเป็น 4 วรรค ตามพระบรมพุทธานุญาตให้ทำสังฆกิจตามพระวินัย คือ จตุวรรค 4 รูป ปญจวรรค 5 รูป ทศวรรค 10 รูป วิสตุวรรค 20 รูป แต่ถ้าพระภิกษุ 2-3 รูป เรียกว่า คณะ (เนื่องจากแบ่งพวกกันฝ่ายละ 2 รูปมิได้) ถ้าพระภิกษุรูปเดียว จัดเป็นบุคคล

ในทางพระพุทธศาสนาแบ่งพระสงฆ์ออกเป็น 2 ประเภท คือ สมมติสงฆ์ และพระอริยสงฆ์

สมมติสงฆ์ คือ สงฆ์โดยทั่วไปที่เป็นหมู่ของภิกษุ เรียกว่าพระสงฆ์ หรือ สมมติสงฆ์ สงฆ์โดยสมมติ เพราะว่าเป็นภิกษุตามพระวินัยด้วยวิธีอุปสมบทรับรองกันว่าเป็นอุปสัมบันหรือเป็นภิกษุขึ้น เมื่อภิกษุหลายรูปมาประชุมกันกระทำกิจของสงฆ์ก็เรียกว่า สงฆ์

พระอริยสงฆ์ หมู่ภิกษุชนที่ได้ฟังเสียงซึ่งออกจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้า หรือได้ปฏิบัติตามธรรมะได้ความรู้พระธรรม คือ ความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน จนถึงได้บรรลุโลกุตตรธรรม

3.3 บทบาทของพระสงฆ์

3.3.1 บทบาทพระสงฆ์ต่อสังคมก่อนเข้าสู่ประเทศไทย

ในสมัยพุทธกาล ในท่ามกลางแบ่งเป็น 4 วรรณะอันชัดเจน พระสงฆ์ได้ออกเผยแผ่และสอนธรรมแก่ชนทุกชั้นวรรณะ โดยมีบทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านสงเคราะห์ปวงชนและด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช การที่พระมหากษัตริย์ให้พระสงฆ์ไปประกาศศาสนา หรือสั่งสอนศีลธรรมยังประเทศต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพระเจ้าอโศกมหาราชต้องการจะขยายนโยบายทางการเมืองของตนไปยังประเทศต่าง ๆ ด้วยบทบาทของพระสงฆ์ในประเทศศรีลังกา จึงต่างไปจากสมัยพุทธกาลและสมัยพระเจ้าอโศกอย่างมาก ที่เห็นได้ชัด

3.3.2 บทบาทพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

บทบาทพระสงฆ์มีทั้งบทบาทหลักและบทบาทรอง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจที่ไม่อาจเลี่ยงได้ การจะปฏิบัติกิจใด ๆ ก็ตามต้องไม่ละเลยการการประพฤติในส่วนที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” ซึ่งเป็นความประพฤติเพื่อความประเสริฐ เพื่อบรรลุถึงความสิ้นกิเลส โดยประพฤติให้เป็นไปตามพุทธบัญญัติและต้องเอื้อเพื่อ ไม่ละเมิดพุทธอาณัติอันเป็นข้อห้ามมิให้ประพฤติ หรือเรียกว่า ประพฤติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย แม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็ทรงแสดงพุทธพจน์ตรัสสอนพระสงฆ์ให้สำนึกในหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”

ถ้าหากสังคมเกิดวิกฤตมีปัญหาดังต่าง ๆ ประชาชนประสบแต่ความทุกข์ยากเดือดร้อนอดอยาก พระสงฆ์ก็จะไม่สามารถบำเพ็ญภาวนาอย่างสงบสุขได้และได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น เพราะพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่จากประชาชน พระสงฆ์คือผู้ทรงศีล มีเมตตาธรรมต้องมารับผิดชอบต่อปัญหาความทุกข์ยากจนขัดสนในการเป็นอยู่ของประชาชนทางเศรษฐกิจและหลักการที่จะทำให้พิสูจน์ได้ว่าหน้าที่อันใดถูกต้องตามพระธรรมวินัย พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้แล้วและปรากฏอยู่ในพระสูตรหลายแห่ง ซึ่งประมวลเป็นหลักการตรวจสอบดังนี้

1. หลักการพิจารณาตามจตุปริสุทธิตีล
2. หลักการพิจารณาด้วยการเทียบเคียง
3. หลักการพิจารณาโดยอนุโลม
4. หลักการพิจารณาโดยการวิเคราะห์วัตถุประสงค์
5. หลักการพิจารณาโดยการประจักษ์ผลการปฏิบัติ
6. หลักการพิจารณาตามจตุปริสุทธิตีล เป็นหลักการโดยตรง

และเป็นหลัก

สำหรับพระสงฆ์ที่จะเอื้อเพื่อปฏิบัติ ประกอบด้วยหลักการ 4 ข้อใหญ่ ดังนี้

1. ปาฏิโมกขสังวรศีล ศีลคือความสำรวมพระปาฏิโมกข์ เว้นจากข้อ

ห้าม ทำตามข้ออนุญาต

2. อินทรียสังวรศิลป์ ศิลคือความสำรวมอินทรีย ระวังไม่ให้บาปกุศล
ธรรมครอบงำ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทรียทั้ง 6

3. อาชีวะปารีสุทธิศิลป์ ศิลคือความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะ เลี้ยงชีวิตโดยทาง
ที่ชอบ ไม่ประกอบบอเนสนามีหลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ เป็นต้น

4. ปัจจยสันนิสิตศิลป์ ศิลที่เกี่ยวกับปัจจยสี่ คือการพิจารณาใช้สอย
ปัจจยสี่

ศิลป์ 4 ข้อใหญ่นี้เป็นเครื่องช่วยตรวจสอบว่าการกระทำหน้าที่ใดของพระสงฆ์
ก็ตามหากแปลกแยกแตกต่างจากศิลป์ทั้ง 4 ข้อก็ถือว่ามีส่วนบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในพระธรรมวินัย
การหาทางแก้ไขปัญหาอีกวิธีหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นด้วยปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็ดี
การเมืองก็ดี สังคมที่ดีมักจะมีผลกระทบต่อประชาชนทั้งสิ้น พระสงฆ์จึงมีหน้าที่ที่จะปลูกฝังหรือนำ
ธรรมะของพระพุทธองค์เข้ามาช่วยกันแก้ไข ซึ่งการแก้ไขก็จะเป็นไปด้วยความเป็นกลาง หรือมีบทบาท
ที่อยู่ในฐานะของผู้ไกล่เกลี่ยรับฟังปัญหาของแต่ละฝ่าย เพื่อหาข้อยุติ มิใช่เป็นทางการห้ามหรือ
ปฏิเสธที่จะเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่อย่างใด

การพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นธรรมวินัย อาจจะไม่ชัดเจนโดยตรง คือไม่มีปรากฏ
เป็นพุทธบัญญัติเป็นสิกขา ดังนั้นต้องอาศัยการเทียบเคียง ดังปรากฏในพระสูตรว่า

1. ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระธรรมวินัย ลงในพระ
สูตรไม่ได้ลงในพระวินัยก็ไม่ได้ ก็ให้รู้ว่าไม่ใช่คำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า
2. ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตรได้
เทียบเคียงในพระวินัยได้ ก็ให้รู้ว่าเป็นคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ 45 พรรษา และมี
พระชนมายุได้ 80 พรรษา ช่วงเวลาทั้งหมดที่มีอยู่ขณะพุทธกาลนั้นเป็นเพียงช่วงเวลาหนึ่ง ดังนั้น
บางสิ่งอาจจะทันบัญญัติไว้ บางอย่างอาจจะไม่ทันบัญญัติแสดง แต่พระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักการ
ใหญ่ ๆ ไว้เพื่อให้พิจารณาตามวิธีการอนุโลมดังนี้

1. ตูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามว่า สิ่งนี้ไม่ควร หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ไม่ควรขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่เธอทั้งหลาย
2. ตูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามว่า สิ่งนี้ไม่ควร หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ควรขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่เธอทั้งหลาย
3. ตูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่เธอทั้งหลาย
4. ตูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ควรขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควรแก่เธอทั้งหลาย[4]

พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ บัญญัติไว้มากมาย อาจจะมี คำถามว่าสิ่งไหนเป็นธรรมเป็นวินัย ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์หลักก็จะทำให้รู้ว่าที่เราสงสัย นั้นเป็นธรรมหรือวินัยหมดไป พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสหลักการนี้แก่พระนางมหาปชาบดีโคตรมี (พระมารดาเลี้ยง) ว่า “ดูกรโคตรมี เธอพึงรู้ธรรมเหล่านี้ว่า ธรรมเหล่านี้เป็นไป

1. เพื่อความคายนกำหนด ไม่ใช่เพื่อความกำหนด
2. เพื่อความพราก ไม่ใช่เพื่อความประกอบ (เพื่อสุขขบริบูรณ์ ไม่ ประกอบไว้ในทุกข์)

3. เพื่อความไม่สะสม ไม่ใช่เพื่อความสะสม
4. เพื่อความมกน้อย ไม่ใช่เพื่อความมกมาก
5. เพื่อสันโดษ ไม่ใช่เพื่อความไม่สันโดษ
6. เพื่อความสัจ ไม่ใช่เพื่อคลุกคลีด้วยหมู่
7. เพื่อปรารถนาความเพียร ไม่ใช่เพื่อความเกียจคร้าน
8. เพื่อความเลี้ยงง่าย ไม่ใช่เพื่อความเลี้ยงยาก

ดูกรโคตรมี เธอพึงทรงจำธรรมเหล่านั้นไว้โดยส่วนเดียวว่า นั่นเป็นธรรม นั่นเป็นวินัย นั่นเป็นสัตตศาสนา บุคคลผู้ปฏิบัติธรรม ย่อมจะได้รับผลจากการปฏิบัติธรรม หลักการ นี้เป็นการพิสูจน์ว่า ธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ บัญญัติไว้ มีผลประจักษ์แน่นอน โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

1. เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย
2. เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด
3. เป็นไปเพื่อความสงบระงับ
4. เป็นไปเพื่อความรู้อย่าง
5. เป็นไปเพื่อตรัสรู้
6. เป็นไปเพื่อนิพพาน

นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา ดังนั้น หากธรรมใด วินัยใด ภาชิตใด บัญญัติใดผ่านหลักการพิจารณาโดย 4 หลักเกณฑ์ คือ การเทียบเคียง การอนุโลม การวิเคราะห์วัตถุประสงค์ และการประจักษ์ผลการปฏิบัติ ก็จัดได้ว่าเป็นพุทธธรรม โดยแท้ หากไม่เข้ากับหลักการทั้ง 4 ก็ไม่ใช่พุทธธรรม พระสงฆ์จะกระทำหน้าที่ใด ๆ อันเป็นไป เพื่อประโยชน์แก่อกุลแก่คฤหัสถ์หรือชาวบ้าน ชาวเมืองต้องเป็นเรื่องที่ผ่านการตรวจสอบตามพระ ธรรมวินัยให้ถูกต้อง ไม่เป็นที่ตำหนิของเพื่อนพรหมจรรย์และชาวบ้านทั่วไป การกระทำดังนี้จัดว่า เป็นการช่วยให้พระศาสนายังยืนได้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิด “จุนทะธรรมทั้งหลายเหล่านั้นได้อันเราแสดง แล้วด้วยปัญญาอันยิ่งยงบริษัททั้งหลายเทียว”

ประโยชน์จากการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ดังพุทธพจน์ว่า พึงพร้อมเพรียงกันประชุมรวบรวมตรวจตราอรรถ ด้วยอรรถ พญฺญชฺนะด้วย พญฺญชฺนะในธรรมเหล่านั้นโดยวิธีที่พรหมจรรย์นี้ จะพึงเป็นไปตลอดกาลยี่ดยาว ตั้งมั่นอยู่สิ้นกาลนาน พรหมจรรย์นั้นจะพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมากเพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลกเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย

อนึ่ง การที่พระพุทธองค์ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยก็เพื่อให้เข้าใจถึงสาระสำคัญของพระธรรมวินัยจริง ๆ มิใช่พระธรรมวินัยเพียงสิ่งที่เคยได้ยินได้ฟังมาเท่านั้น แต่อยู่ที่การได้ปฏิบัติตาม ดังที่พระพุทธองค์ทรงจำแนกบุคคลเป็น 4 ประเภท คือ

1. พวกที่ได้ยินได้ฟังพระธรรมวินัยน้อยทั้ง ไม่เข้าใจถึงความหมายของพระธรรมวินัยนั้น
2. พวกที่ได้ยินได้ฟังพระธรรมวินัยน้อย (แต่) เข้าใจถึงความหมายของพระธรรมวินัยนั้น
3. พวกที่ได้ยินได้ฟังพระธรรมวินัยน้อยมาก (แต่) ไม่เข้าใจถึงความหมายของพระธรรมวินัยนั้น
4. พวกที่ได้ยินได้ฟังพระธรรมวินัยน้อยมาก ทั้งเข้าใจถึงความหมายของพระธรรมวินัยนั้น

ในพวกแรกนั้น หาได้รู้อรรถรู้ธรรมไม่ พวกที่สองแม้สดับได้น้อยแต่ก็ปฏิบัติได้ผล พวกที่สามแม้ได้ยินได้ฟังมาก แต่ไม่สามารถเข้าถึงธรรม พวกที่สี่ รู้และเข้าใจตามความหมายในพระธรรมวินัย และปฏิบัติได้ไม่ควรแก่การตำหนิ แต่กลับเป็นที่สรรเสริญของคนทั่วไป แม้พรหมก็สรรเสริญจึงเป็นความสำคัญ 2 ส่วนใหญ่ที่พระสงฆ์พึงสำรวมสำเหนยศึกษา คือ ฝ่ายภายในตามหลักการของพระธรรมวินัย ตามพุทธโอวาท เพื่อปฏิบัติให้ตนพ้นทุกข์ และฝ่ายภายนอกที่ปฏิสัมพันธ์กับคฤหัสถ์เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์ตามสมควร และโดยไม่มีผิดพระธรรมวินัย นั่นคือหน้าที่ใหญ่ ๆ ที่พระสงฆ์ปฏิบัติอยู่

เมื่อกล่าวโดยรวบยอดแล้วอาจสรุปได้ว่าในพระพุทธศาสนามีเครื่องหมายที่กำหนดให้รู้ว่าเป็นสงฆ์ได้แก่พระธรรมวินัย เพราะพระธรรมวินัยนี้เป็นหลักการของพระพุทธศาสนาได้ทั้งหมด (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2539) จึงถือได้ว่าการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหน้าที่แรกของสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และเป็นหลักเป็นข้อกำกับควบคุมการกระทำหน้าที่อื่น ๆ ได้ทั้งหมดของพระสงฆ์ อนึ่ง ในการเผยแผ่นั้นพระสงฆ์ก็ดำรงตนในบทบาทหน้าที่ดังที่พระพุทธองค์เคยดำริมาแล้ว เพราะการเผยแผ่ธรรมนั้นเป็นการให้ปัญญาแก่พุทธบริษัท จำต้องตั้งตนอยู่บนพื้นฐานความเป็นธรรม ผู้แสดงต้องมีภูมิธรรมความรู้ด้วย ด้วยพุทธพจน์ที่ว่าจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์นั้นคือการกระทำหน้าที่หลักของพระสงฆ์ สิ่งใดที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล แม้จะต้องจาริกอรอนแรมไปยัง

สถานที่ไกล ๆ ก็ตาม พระสงฆ์ก็ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้ธรรมะ แจกธรรมะแก่ชนทั้งโลก พระสงฆ์สาวกในสมัยพุทธกาล เป็นพระสงฆ์ที่ต้องใช้ความเพียรมาก เพื่อนำธรรมให้เข้าถึงประชาชน หรือนำประชาชนให้เข้าถึงพระศาสนา ซึ่งอาจจะเรียกระยะแรกว่า ระยะออกไปหาประชาชน และการประกาศพระศาสนา หรือเผยแผ่พระศาสนานั้นเป็นหลักสำคัญที่จะต้องระลึกถึงหลักโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้แก่พระอรหันต์ 1,250 รูป ในวันมาฆปุณณิม คือ วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งเป็นพุทธโอวาทที่ประมวลสรุปพุทธวาที ด้วยข้อความเพียง 3 คาถากึ่งฉะนั้น พระโอวาทนี้จึงถือว่าได้แสดงหัวใจพระพุทธศาสนาไว้ บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของพระสงฆ์มี 4 หัวข้อดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2539)

1. บทบาทในการศึกษาธรรม

บทบาทแรกของสมณะที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในสมณสูตรมี 3 ประการ ดังพุทธดำรัสที่ว่า ตูกรภิกษุทั้งหลาย กิจของสมณะควรทำ 3 อย่างนี้ 3 อย่างเป็นไฉน คือ การสมาทานอริศีลสิกขา 1 การสมาทานอริจิตสิกขา 1 การสมาทานอริปัญญาสิกขา 1 ตูกรภิกษุทั้งหลายเพราะฉะนั้นแหละท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้า ในการสมาทานอริศีลสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอริจิตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอริปัญญาสิกขา ตูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษาเช่นนี้แล

การศึกษาพระธรรมที่นี้คือการศึกษาในเรื่องอริศีล อริจิต และอริปัญญา ศีล จิต(สมาธิ) และปัญญา เป็นสิ่งที่สมณะในพระพุทธศาสนาจะต้องศึกษาให้เคร่งครัดแล้วจึงจะนำไปสู่กระบวนการที่ชัดเจน หมายความว่าหน้าที่ศึกษาจะนำไปสู่การกระทำหรือการปฏิบัติที่ถูกต้อง สิกขา 3 หรือไตรสิกขานั้นหมายถึงข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาคือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2535 : 127) ได้ให้ความหมายสิกขาไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ไว้ดังนี้

1. อริศีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง
2. อริจิตศีลสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูง
3. อริปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

2. บทบาทในการปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมนั้นถือได้ว่าเป็นรากแก้วขั้นสำคัญในพระพุทธศาสนา

ถ้าไม่เช่นนั้นจะไม่ได้รับผลใด ๆ เลย แต่การจะเห็นคุณค่าแห่งการปฏิบัติธรรมได้ บุคคลนั้น ๆ ย่อมจะเล็งเห็นประโยชน์ มองเห็นโทษในความประมาทหมัวเมาในชีวิต เร่งคิดหาวิธีที่จะบำเพ็ญตน ให้ได้รับความสุขสูงสุด ความสุขสูงสุดที่จะบังเกิดได้ย่อมมาจากการประพฤติธรรมนั่นเอง ในอรุณภาสนีสูตร พระพุทธเจ้าได้ทรงยกเรื่องอภิศาขึ้นมาตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายเพื่อไม่ให้ประมาทหมัวเมาในวัน ในชีวิต ได้เร่งรีบชวนช่วยปฏิบัติธรรม โดยทรงชี้ให้เห็นว่าชีวิตนี้สั้น นิดหน่อย รวดเร็ว ควรรีบทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้วจะไม่ตายไม่มี ในปัจจุบันนี้อย่างมากอยู่ได้ก็เพียงร้อยปี หรืออาจจะน้อยกว่าบ้าง โดยทรงเตือนว่าภิกษุทั้งหลาย กิจใด ศาสดาผู้แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ผู้อนุเคราะห์เอื้อเอ็นดู พึงกระทำแก่สาวก กิจนั้นเรากกระทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย ตูกรภิกษุทั้งหลาย นั้นโคนไม้ที่เรื่อนว่าง ขอเธอทั้งหลาย จงเพ่งพินิจ อย่าประมาท อย่าต้องเป็นผู้เดือดร้อนใจในภายหลังเลย นี่คือนุศาสนานของเราสำหรับเธอทั้งหลาย

การปฏิบัติธรรมมีจุดมุ่งหมายไปใน 2 ประเด็น คือ เพื่อให้ตนหลุดพ้นจากกองกิเลสตัณหา 1 และเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ 1 ในประเด็นหลังนั้นพอมองเห็นได้แม้จะไม่มากในสังคมแต่ก็ไม่ใช่ว่าไม่มีส่วนประเด็นแรกอาจจะถือเป็นประเด็นหลักเลยก็ได้ เพราะถ้าไม่ปฏิบัติจนสามารถละ ลดกิเลสของตน การที่เราจะอำนวยประโยชน์แก่ผู้อื่นก็เป็นไปได้ยาก การทำให้ตนหลุดพ้นหรือให้ถึงภาวะเกลี้ยงเกลา ไม่มีความทุกข์นั้นมียุ

วิธีที่จะทำให้จิตใจของคนแต่ละคนเข้าถึงภาวะเกลี้ยงเกลา ไม่มีความทุกข์เลยนั้นก็คือ การปฏิบัติที่ใจของตนคือการจัดการกับจิตใจของตัวเองใหม่ และพยายามที่จะรู้จักตัวนั่นเอง กล่าว คือ ถ้าถือว่าจิตใจเป็นตัวเราก็พยายามรู้จักตัวเราหรือถ้าจะถือว่าตัวเราทั้งหมดก็พยายามรู้จักทั้งหมด คือพยายามรู้จักโลก แล้วปฏิบัติไปให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ หรือกฎความจริงที่เกี่ยวกับตัวเราหรือจิตใจนั้น เมื่อนั้นก็จะถึงภาวะที่จะเป็นความดับทุกข์ได้อย่างเกลี้ยงเกลา

โอวาทปาฏิโมกข์ แปลว่า โอวาทหรือคำสอนที่เป็นหลักประธาน อย่างที่เรียกว่าเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา และถ้ามองในแง่ที่เผยแผ่ก็คือว่าโอวาทปาฏิโมกข์นี้เป็นหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย

การแสดงโอวาทปาฏิโมกข์นี้ในมหาปทานสูตร กล่าวถึงว่าพระพุทธเจ้าทุกพระองค์จะทรงแสดงในที่ประชุมสาวกครั้งใหญ่ มิใช่เฉพาะพระสมณโคดมของเราทั้งหลายเท่านั้นที่ทรงแสดงใจความตามมหาปทานสูตรนั้นมีลำดับดังนี้

ขั้นที่ 1 ความทนทาน เป็นตบะอย่างยิ่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า พระนิพพานเป็นธรรมอย่างยิ่งผู้ทำร้ายผู้อื่นผู้เบียดเบียนผู้อื่นไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิตไม่เชื่อว่าเป็นสมณะเลย (คาถาที่ 1)

ขั้นที่ 2 การไม่ทำบาปทั้งสิ้น การยังกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องใสนี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (คาถาที่ 2)

การไม่กล่าวร้าย 1 การไม่ทำร้าย 1 ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์
1 ความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตตาหาร 1 ที่นอนที่นั่งอันสงัด 1 การประกอบความเพียรในอธิจิต 1
6 อย่างนี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (คาถาที่ 3 กับอีกกึ่งคาถา)

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2531 : 111-120) ได้กล่าวว่า
ใจความในคาถาที่หนึ่งนั้นพระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักทั่วไปของพระพุทธศาสนา เพื่อจะแยกให้เห็นว่า
พระพุทธศาสนามีลักษณะที่แตกต่างจากศาสนาอื่นๆ อย่างไร โดยเฉพาะที่ทรงแสดงจุดมุ่งหมายที่
สำคัญคือพระนิพพาน ที่เป็นบรมธรรม เพื่อให้สาวกเดินทางอย่างมีจุดหมายกับทั้งให้ความหมายของ
นักบวชหรือบรรพชิตที่แท้นั้นว่าเป็นอย่างไร

ในคาถาที่ 2 นั้นเป็นที่รู้กันมาก พุดกันมากในหมู่พุทธศาสนิกชน
จนกระทั่งถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ ละชั่ว ทำความดี ทำจิตใจผ่องใสซึ่งพอจะสรุป
ได้ว่าใน คาถาที่ 2 นั้นเป็นการรวมหลักทั้งหมดในพระพุทธศาสนาไว้โดยย่อเพียง 3 ข้อสำหรับใน
คาถากึ่งในท่อนที่ 3 นั้น เป็นจุดประสงค์ที่จะกล่าวในที่นี้ คือหน้าที่ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา ที่พึงดำรงตนอยู่ในหลักปฏิบัตินี้ ในหลักการเผยแผ่พอจะประมวลให้ง่ายดังนี้คือ

ไม่โจมตี(ได้แก่ข้อไม่กล่าวร้าย)

ไม่ปีศา (ได้แก่ข้อไม่ทำร้าย)

รักษาศีล (ได้แก่ข้อสำรวมในพระปาฏิโมกข์)

ไม่เห็นแก่กิน (ได้แก่ข้อรู้ประมาณในภัตตาหาร)

ไม่เห็นแก่นอน (ได้แก่ข้อที่นั่งที่นอนอันสงัด)

ฝึกจิตใจตนเอง (ได้แก่ข้อประกอบความเพียร ฝึกฝนพัฒนาจิตของ

ตนเอง

จึงนับว่าเป็นการแสดงปฏิบัติที่จะนำเอาใจความตามท่อนที่ 1 และที่
2 นั้นไปสั่งสอนผู้อื่นอีกต่อไป พระโอวาทที่เรียกว่า พระโอวาทปาฏิโมกข์ทั้งหมดนี้พระพุทธเจ้าได้
ตรัสแก่พระอรหันต์ทั้งนั้นจึงมิได้มุ่งที่จะอบรมให้ท่านบรรลุมรรคผล แต่ว่ามุ่งที่จะวางแนว
พระพุทธศาสนา

3. บทบาทในการเผยแผ่ธรรม

การเผยแผ่ธรรมนั้นนับว่าเป็นหัวใจของการสืบอายุพระพุทธศาสนา และ
เป็นการแสดงเจตนาต่อพุทธประสงค์อย่างแท้จริง ความในพระวินัยปิฎกเล่มที่ 4 คือ การฝาก
วัตถุประสงค์ที่สำคัญให้แก่พระอรหันต์สาวก 60 องค์ ดังความว่า

พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก

เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์

หน้าที่หรือว่าบทบาทในการเผยแผ่นี้เป็นบทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญ หากจะเทียบกับบทบาทด้านอื่น บทบาทนี้นับว่าเป็นงานที่คณะสงฆ์จัดทำมากที่สุดมากกว่าอย่างอื่น หนึ่ง ในลักษณะ และองค์คุณของผู้เผยแผ่ธรรมนั้นยังจะมีหลักใหญ่ ๆ และข้อปลีกย่อยอีกมากมายที่เป็นพุทธปฏิบัติที่ทรงดำเนินมา การเผยแผ่ธรรมอาจจะมีรูปแบบที่แตกต่างตามกาลสมัยหรือในเหตุการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งถ้าพิจารณาแล้วในงานเผยแผ่พระพุทธานุศาสน์อาจจะกระทำได้ใน 3 วิธีใหญ่ ๆ คือ การพูด การเขียน การกระทำตัวอย่างให้ดู เป็นอยู่ให้เห็นการเผยแผ่โดยการพูด และทำตัวอย่างให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น เป็นลักษณะที่เด่นชัดในสมัยพุทธกาลอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแผ่โดยการกระทำตัวอย่างให้ดูเป็นอยู่ให้เห็นนั้นถือว่าเป็นขั้นที่สำคัญ ตัวอย่างที่อุปติสสหรือพระสารีบุตรในเวลาต่อมา ที่ท่านเพียงให้พบเห็นพระอัสสชิเดินบิณฑบาตแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใส ภาพอากัปภิกิริยาสำรวมของสมณะในพระพุทธศาสนานั้นทำให้อุปติสสมาทประทับใจ ดังนั้น พระอรหันต์หรือผู้ที่สันนิษฐานไม่ว่าจะปรากฏในลักษณะใดสถานที่ใดเมื่อใดก็ถือว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เมื่อนั้น เพราะนำมาซึ่งความเลื่อมใสและน้อมนำจิตใจของผู้พบเห็นให้เฝฝในบุญกุศล ทั้งสามารถชักจูงใจประพฤติดุปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ ดังเช่นอุปติสสมาท นี่เป็นเพียงลักษณะหนึ่งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่การเขียนนั้นเป็นวิธีการที่มีมาในภายหลัง เช่น การจารึกคำสอนพระไตรปิฎก เป็นต้น หลักการใหญ่ๆ ที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติมาและพุทธสาวก อริยสาวกดำเนินมาพอเป็นตัวอย่างในหน้าที่ของการเผยแผ่ที่มีลักษณะไม่กระทบโลกและกระเทือนธรรม เพราะการแสดงธรรมหรือเผยแผ่ธรรมมิใช่การทำโดยง่ายไม่ว่าโดยวิธีใด ๆ ก็ตาม ดังนั้น พระพุทธองค์จึงได้ตรัสถึงองค์คุณแห่งผู้แสดงธรรมหรือพระธรรมลักแก่พระอานนท์ไว้ดังนี้ว่า

ดูกรอานนท์ การแสดงธรรมแก่ผู้อื่นไม่ใช่ทำได้ง่าย ภิกษุเมื่อจะแสดงธรรมแก่ผู้อื่น พึงตั้งธรรม 5 ประการไว้ภายในแล้วจึงสอนธรรมแก่ผู้อื่น 5 ประการ เป็นไฉน คือ ภิกษุพึงตั้งใจว่าเราจักแสดงธรรมอ้างเหตุผล 1 เราแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู 1 เราจักเป็นผู้ไม่เพ่งอามิสแสดงธรรม 1 เราจักไม่แสดงให้กระทบตนและผู้อื่น 1 แล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น

หลักอีกประการหนึ่งซึ่งจะขาดเสียมิได้ในการเผยแผ่ คือ การใคร่ครวญตามหลักพุทธทวาทา 6 ประการที่ทรงมุ่งประโยชน์เป็นสำคัญและทรงเลือกกาลเวลาที่จะอำนวยประโยชน์อย่างแท้จริง ในพระสูตรต้นตปิฎก ที่มณิกาย ปาฎิกวรรค นั้นเป็นการเฉลยเหตุที่ได้พระนามว่า“ตถาคต” โดยได้ตรัสกับจุนทะไว้ให้เห็นว่าพระตถาคตนั้นทรงรู้ธรรมทั้งที่เป็นอดีตอนาคตและปัจจุบัน ถ้าหากไม่จริงไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ก็จะไม่ทรงพยากรณ์กับทั้งใน

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมนปิณฑาสกั ก็แสดงให้เห็นถึงว่าพระพุทธองค์ทรงเลือกที่จะตรัสเฉพาะวาจาที่ประกอบด้วยประโยชน์เท่านั้น กล่าวสรุปไว้เพื่อเทียบเคียง ดังนี้

1. คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่
 ชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
2. คำพูดที่จริง ถูกต้อง,แต่ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่
 ชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
3. คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่
 ชอบใจของผู้อื่น เลือกกาลตรัส
4. คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รักที่
 ชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
5. คำพูดที่จริง ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รักที่
 ชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส

6. คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รักที่
 ชอบใจของผู้อื่น เลือกกาลตรัส ดังนั้น ตถาคตจึงเป็น กาลวาที, สัจจวาที, ภูตวาที, ธรรมวาที และวินยวาที ในโคตมสูตร ได้กล่าวถึงอาการที่ทรงแสดงอีกประการ คือ พระพุทธ
 องค์ได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายให้ควรกระทำตาม เพราะพระองค์รู้จริงแล้วจึงแสดง ไม่รู้ไม่แสดง
 แสดงธรรมมีเหตุไม่ใช่แสดงธรรมไม่มีเหตุ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ไม่ใช่แสดงธรรมไม่มีปาฏิหาริย์ เมื่อ
 กล่าวดังนี้แล้วย่อมพิจารณาได้ว่าหัวใจสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมวินัย หรือพระพุทธศาสนาก็เพื่อ
 ประโยชน์สุขของชาวโลก และประโยชน์ตามพุทธประสงค์ก็ทรงวางไว้ 3 หลัก เรียกว่า อัตถะ คือ
 ประโยชน์ จุดมุ่งหมาย ผลที่มุ่งหมายปรารถนา ดังนี้

1. ทิฏฐธัมมิกัตถะ (ประโยชน์ในชาตินี้)
2. สัมปรายิกัตถะ (ประโยชน์ชาติหน้า)
3. ปรมัตถะ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน)

ประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายทั้ง 3 ประการนี้ คือ สิ่งที่พระพุทธองค์ทรง
 วางไว้ให้พุทธบริษัทสี่เพื่อที่จะไม่คลาดไม่พลัดตกจากประโยชน์อันพึงจะได้ในพระพุทธศาสนา

4. บทบาทในการรักษาระธรรมวินัย

การรักษาระธรรมวินัยในหน้าที่ในบทบาทนี้เป็นหน้าที่ที่จะต้องรักษาพระธรรมวินัย
 ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ อีกทั้งเป็นการธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาในหลาย ๆ วิธีการ แต่สิ่งที่จะต้องคำนึงถึง
 เป็นอันดับแรกคือความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนา การไม่ทำให้พระธรรมวินัยวิปริตแปรปรวนนั่นเอง
 สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ บัญญัติไว้เป็นสิ่งที่ต้องใคร่ครวญและปฏิบัติตาม ไม่เพิกเฉยละเลย

ทอดทิ้ง ตรงกันข้ามสิ่งใดที่มีได้ทรงแสดงไว้บัญญัติไว้ที่ขัดต่อพระธรรมวินัยก็ไม่ควรกระทำ เพราะจะ นำแต่โทษทุกข์มาให้ ภิกษุสงฆ์ทั้งหลายไม่ควรชวนขวยเด็ดขาด ดังพุทธดำรัสความว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงอธรรมว่าธรรม แสดงสิ่งที่มีไขว้วินัยว่า วินัยที่วินัยว่าไม่ไขว้วินัย พระดำรัสที่มีได้ภิกษุไว้ว่าภิกษุไว้ว่า ที่ภิกษุไว้ว่า มีได้ภิกษุไว้ว่า แสดง กรรมอันตถาคต มิได้สั่งสมไว้ว่า ทรงสั่งสม ที่สั่งสมไว้ว่ามีได้ทรงสั่งสม สิ่งทีตถาคตมิได้ทรงบัญญัติ ไว้ว่า ทรงบัญญัติที่บัญญัติไว้ว่า มิได้ทรงบัญญัติแสดงอาบัติว่าอาบัติ ที่อาบัติว่าอาบัติ แสดง ลหุกาบัติว่าครุกาบัติที่ครุกาบัติว่า ลหุกาบัติแสดงอาบัติที่ ชั่วหยาบว่า ไม่ชั่วหยาบที่ ไม่ชั่วหยาบว่า ชั่วหยาบแสดงอาบัติ มีส่วนเหลือว่า ไม่มีส่วนเหลือ ที่ไม่มีส่วนเหลือว่ามีส่วนเหลือแสดงอาบัติที่ทำ คินได้ว่าไม่ได้ ที่ไม่ได้ว่าได้ ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อไม่สุขแก่ ขนเป็นอันมากเพื่ออันตถะ มิใช่ประโยชน์เกื้อกูลแก่ขนเป็นอันมาก เพื่อความทุกข์แก่เวทนาและ มนุษย์ทั้งหลาย ทั้งยอมประสบบาปมิใช่บุญเป็นอันมากและยอมทำให้สังฆธรรมนี้อันตรธาน

สิ่งสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงมีวัตถุประสงค์ประสงค์ในการที่ทรงบัญญัติพระวินัย ขึ้นมาก็เพื่อเห็นประโยชน์อันไพศาลมิใช่จำเพาะกลุ่มหรือเพื่อพระพุทธองค์เอง ทั้งนี้เพื่อให้พระภิกษุ ตระหนักไม่เพิกเฉย หรือละเลย ดังวัตถุประสงค์ที่ว่า (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2539)

1. เพื่อความตั้งอยู่ด้วยดีแห่งสงฆ์
2. เพื่อความอยู่สำราญแห่งสงฆ์
3. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
4. เพื่อการอยู่สำราญแห่งภิกษุทั้งหลายผู้มีศีลเป็นที่รัก
5. เพื่อป้องกันอาสวะทั้งหลายอันเป็นไปในปัจจุบัน
6. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันเป็นไปในสัมปรายภพ
7. เพื่อความเลื่อมใสแห่งบุคคลทั้งหลายผู้ยังไม่เลื่อมใส
8. เพื่อความเจริญยิ่งแห่งความเลื่อมใสของบุคคลทั้งหลายผู้เลื่อมใส
9. เพื่อความตั้งมั่นแห่งสังฆธรรม
10. เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย

แล้ว

ในวัตถุประสงค์ทั้ง 10 ข้อนี้อยู่ได้ 5 หมวด คือ

1. เพื่อประโยชน์แก่สงฆ์หรือส่วนรวม ได้แก่ ความในข้อที่ 1 และ 2
2. เพื่อประโยชน์แก่ตัวบุคคล ได้แก่ ความในข้อที่ 3 และ 4
3. เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตของมนุษย์เอง ได้แก่ ความในข้อที่ 5
4. เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป ได้แก่ ความในข้อที่ 7 และ 8

และ 6

5. เพื่อประโยชน์แก่ตัวพระศาสนา ได้แก่ ความในข้อที่ 9 และ 10 มีเหตุการณ์ที่เป็นจุดแห่งการคำนึงถึงความดำรงอยู่แห่งพระพุทธศาสนา อยู่เหตุการณ์หนึ่ง คือ เหตุการณ์หลังพุทธปรินิพพานไปแล้วเพียง 7 วัน รอยร้าวแห่งสังฆมณฑล ได้เริ่มเผยโฉมออกมาอย่างโจ่งแจ้ง โดยมีพระภิกษุรูปหนึ่งผู้บวชเมื่อแก่ นามว่า สุภัททะ ได้กล่าว จ้วงจาบ คือ กล่าวดู หรือกล่าวติเตียนพระธรรมวินัยโดยประการต่าง ๆ และแสดงความดีใจอย่าง ออกหน้าออกตาในการปรินิพพานของพระพุทธองค์ ใ้ว่าจะมีแต่สุภัททะก็หาไม่ แต่ยังมีภิกษุที่เป็น ฝักฝ่ายของพระเวทที่ต้ออีกมากที่มีความเห็นเช่นเดียวกับพระสุภัททะ (พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ), 2534) ด้วยวาตะของสุภัททะที่ได้กล่าวในท่ามกลางภิกษุทั้งหลายในความนั้นว่า “อย่าเลย อาวุโส พวกท่านอย่าเศร้าโศก อย่ารำไรไปเลย พวกเราพ้นดีแล้ว ด้วยว่าพระมหาสมณะนั้น เบียดเบียนพวกเราอยู่ว่า สิ่งนี้ควรแก่เธอ สิ่งนี้ไม่ควรแก่เธอ ก็บัดนี้ พวกเราปรารถนาสิ่งใด ก็จัก กระทำสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใดก็จักไม่กระทำสิ่งนั้น”

ถ้อยคำของสุภัททะทำให้ท่านมหากัสสปะ สังฆพหุคณาจารย์ คือ พระสงฆ์ผู้อาวุโสที่สุดนั้นมาใคร่ครวญคำนึงด้วยความวิตก และสังเวช พร้อมกับดำริที่จะชำระมลทิน เพื่อธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา รักษาพระธรรมวินัยไว้ จึงชักชวนพระอรหันตสาวกทั้งหลายตั้งนี้ว่า “เอาเถิดท่านทั้งหลาย พวกเราจงสังคายนาพระธรรมและวินัยเถิด ในภายหน้าสภาวะมิใช่ธรรมจัก รุ่งเรืองธรรมจักเสื่อมถอย สภาวะมิใช่วินัยจักรุ่งเรือง วินัยจักเสื่อมถอย ภายหน้าอธรรมวาทีบุคคล จะมีกำลัง วินัยวาทีบุคคลจักเสื่อมกำลัง อวินัยวาทีบุคคลจักมีกำลัง วินัยวาทีบุคคลจักเสื่อมกำลัง”

บทบาทในการธำรงรักษาพระธรรมวินัยจึงเป็นสาระที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในหลาย ๆ หน้าที่ของพระสงฆ์นับแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมา

เมื่อพิจารณาตามหลักฐานในพระไตรปิฎก จึงพบว่าเครื่องมือที่จะเป็น เครื่องพิสูจน์ความบริสุทธิ์แห่งสงฆ์มีอยู่สองส่วน

1. หลักพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นหลักการใหญ่ เป็นแม่แบบที่พระสงฆ์ จะพึงปฏิบัติทั้งในส่วนการศึกษาธรรม การปฏิบัติธรรม การเผยแผ่ธรรมและการรักษาธรรม
2. หลักจตุปาริสุทธิศีล และหลักการพิจารณาตามเหตุตามความเหมาะสม คือ หลักให้พิจารณาโดยเทียบเคียง ตรวจสอบ หลักพิจารณาโดยอนุโลม หลักการ วิเคราะห์ และหลักการที่เกิดจากผลการปฏิบัติเอง หรือ เรียกโดยรวมทั้งสองส่วนนี้ว่าหลักธรรม และหลักศีล

ถ้าเพ่งในแง่ประโยชน์ส่วนที่ว่าด้วยข้อธรรมทั้งหลายนั้น มุ่งเน้นเพื่อให้เกิด ประโยชน์ต่อผู้อื่นเป็นส่วนใหญ่คือเมื่อพระสงฆ์ดำรงชีพด้วยอาศัยก่อนข้าวของชาวบ้านแล้ว พระสงฆ์ ย่อมจะอำนวยประโยชน์ให้แก่ชาวบ้านเป็นการตอบแทน ด้วยการประพฤติปฏิบัติธรรมเป็น แบบอย่างและเสนอแนะให้แนวทางในการดำเนินชีวิตแก่บุคคล ชุมชน ข้อธรรมจึงเพ่งที่ประโยชน์

ภายนอกสำหรับส่วนที่วาดด้วยข้อศอกทั้งหลายนั้น มุ่งเน้นเพื่อโดยตรงสำหรับฝึกหัดขัดเกลาพระสงฆ์ โดยเฉพาะ และเป็นขีดขั้นหรือพรหมแดนที่จะขีดลงไปว่าพระสงฆ์มีกรอบสำหรับความเป็นสงฆ์ ซึ่งแตกต่างจากคฤหัสถ์ เพราะตนอยู่ในฐานะพิเศษ ครอบครัวยุทธของชาวบ้านอยู่ เมื่อประพุดล่องศีล ก็ทำให้ความเป็นสงฆ์ต่างพร้อย และผิดศีลขั้นสูงสุดคือขาดจากความเป็นสงฆ์หรือหมดความเป็นสงฆ์ อยู่ร่วมในสังฆกรรมหรือสังคมาเดียวกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ไม่ได้ ข้าศึกจึงเพ่งที่ประโยชน์ภายใน (ตน)

บทบาทพระสงฆ์ต่อสังคม ในสมัยพุทธกาล สภาพทั่วไปในอินเดียสมัยนั้น ด้านการเมือง ส่วนใหญ่มีระบบการปกครองแบบราชาธิปไตย ด้านเศรษฐกิจ การค้าขายขยายตัว ออกไปอย่างกว้างขวาง ด้านสังคม แบ่งเป็น 4 วรรณะอันชัดเจน นั่นคือ วรรณะสูง กษัตริย์และพราหมณ์ ซึ่งมีอำนาจและเงินทองอย่างมากมาย ส่วนคนวรรณะต่ำ ซึ่งมีเป็นจำนวนมากจะมีความยากจน ได้รับการดูถูกเหยียดหยาม และถูกตัดสิทธิต่าง ๆ เช่น โอกาสในการได้รับการศึกษา ส่วนด้านศาสนา พวกพราหมณ์ ซึ่งเป็นนักบวชดั้งเดิม ก็มุ่งเน้นการประกอบพิธีกรรมอย่างใหญ่โต เพื่อตอบสนองต่อคนมีอำนาจ ขณะเดียวกัน ก็มีนักบวช อีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่า สมณะ เกิดความเบื่อหน่ายในสภาพสังคมเช่นนี้ จึงออกแสวงหาสังฆธรรมจนตั้งตัวเป็นเจ้าลัทธิต่าง ๆ มากมาย นอกจากนี้ ยังมีการเผยแพร่ลัทธิความเชื่อของตน พร้อมกับโจมตีลัทธิอื่น ๆ เพื่อชิงคนในวรรณะต่าง ๆ โดยเฉพาะคนวรรณะที่มีอิทธิพลต่อสังคมอย่างสูง มาเป็นสาวกของตนเองอีกด้วย

พระพุทธศาสนาก็เป็นอีกลัทธิหนึ่งในสมัยนั้น เมื่อพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกได้บรรลุธรรมแล้ว ก็ได้ออกไปเผยแพร่ และสอนธรรมแก่ประชาชนทุกชั้นวรรณะ ในท่ามกลางการต่อสู้แย่งชิงคนมาเป็นสาวกของเจ้าลัทธิต่าง ๆ อย่างรุนแรงในสมัยนั้น จนกระทั่งประชาชนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะชนชั้นที่มีอำนาจสูงทางสังคม เช่น กษัตริย์และพราหมณ์ เกิดความศรัทธาเลื่อมใส ได้เข้ามาบวช และอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ด้วยปัจจัย 4 เป็นจำนวนมาก ดังนั้น พอจะแบ่งบทบาทหลัก ๆ ของพระสงฆ์ที่เข้าไปทำงานในสังคมสมัยนั้นออกเป็น 3 ประการคือ

1. บทบาทการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจ ในสมัยพุทธกาล บทบาทของพระสงฆ์ในส่วนนี้ เป็นบทบาทที่เด่นชัดเจเนน ดังมีปรากฏหลายแห่งในพระไตรปิฎก เช่น ในวินัยปิฎกมหารวรรค กล่าวว่า พระอัสสชิ แสดงธรรมแก่อุบาสอุบาสิกา ถึงเหตุเกิดแห่งธรรมและการดับแห่งธรรม จนอุบาสอุบาสิกาก็ได้สำเร็จพระโสดาบัน ในสังยุตตนิกายชัชวาลวรรค กล่าวว่า “พระสารีบุตร ได้ชี้แจงถึงการฉ้นข้าวของพระที่บริสุทธิ์ถูกต้องตามหลักกรรม แก่นางปริพาชิกา ชื่อว่า สุจิมุขี จนนางหายสงสัยและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา” และใน มัชฌิมนิกาย อุปริปีณณาสกั กล่าวว่า “พระสารีบุตรไปเยี่ยมท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดี ในยามป่วยหนักพร้อมกับแสดงธรรมไม่ได้ยึดมั่นในสิ่งทั้งปวง เมื่ออนาถปิณฑิกคฤหบดีสิ้นใจแล้วก็ไปเกิดในดุสิตภพ”

2. บทบาทการสงเคราะห์ชุมชน เป็นบทบาทอีกประการหนึ่งของ พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ในอัมพปฎกธรรมา กล่าวไว้ว่า “พระสารีบุตร ช่วยรารพราหมณ์ซึ่งเป็น พราหมณ์แก่และยากจน ให้บวชเป็นพระภิกษุพร้อมทั้งรับผิดชอบเป็นอาจารย์สั่งสอนและอบรม จนเขาได้บรรลุพระอรหัตผล” และมีชฌิมนิกาย มีชฌิมปิณาสก์กล่าวว่า “พระองค์คุณิมาล ได้ตั้งสัจ จิตฐานช่วยหญิงท้องแก่คนหนึ่งให้คลอดลูกอย่างสะดวกสบาย”

3. บทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็น บทบาทหนึ่งของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอีกเช่นกัน ซึ่งปรากฏมากมายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพราะพระสงฆ์ในสมัยนั้นมีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ และอาศัยธรรมชาติเป็นที่ฝึกฝนตนเองให้ได้บรรลุ ธรรม 7 เป็นธรรมดาอยู่เองที่พระสงฆ์กับธรรมชาติ จะต้องพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีหลักการ อยู่อย่างน้อย 3 ประการ คือ

3.1 หลักการต้นไม้เป็นสิ่งมีชีวิต พุทธศาสนากล่าวว่า ต้นไม้ และ พืชพันธุ์เป็นชีวิตอินทรีย์ หรือมีชีวิต เป็นที่หากินและอยู่อาศัยของสรรพสัตว์ รวมทั้งเป็นบ้านของ เทวดาบางพวก พระพุทธเจ้าจึงปรับเอาอภิปาจิตต์ยแก้ภิกษุที่ตัดต้นไม้ เช่น ภิกษุชาวเมืองอาฬวี ที่ตัดต้นไม้ทำให้วิมานเทวดาได้รับความเสียหาย

3.2 หลักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติตามความจำเป็นเท่านั้น พุทธศาสนาเน้นการประหยัด หรือใช้ทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่จำเป็น และให้คุ้มค่าที่สุด ไม่นิยม ความฟุ้งเฟ้อตามค่านิยมต่าง ๆ เห็นได้จากพระอานนท์ ได้ชี้แจงให้พระเจ้าอุเทนเห็นถึงการที่พระใช้ สิ่งของอย่างประหยัดและคุ้มค่า จนพระองค์เข้าใจและหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นพระพุทธเจ้า ยังปรับเอาอภิปาจิตต์ยแก้ภิกษุที่ประดับ ตกแต่งสิ่งของจนเกินควร เช่น ทรงปรับ อภิปาจิตต์ทุกกฎแห่งภิกษุชาวเมืองภัททิยะ ซึ่งประดับตกแต่งรองเท้าอย่างสวยงาม เช่น รองเท้าสาน ด้วยหญ้า รองเท้าถักด้วยขนสัตว์ รองเท้าทำด้วยเงิน และรองเท้าทำด้วยทอง เป็นต้น

3.3 หลักการว่าสัตว์เป็นสิ่งที่มีชีวิตควรแก่ความเมตตาการุณา วิถีชีวิตของพระเน้นการไม่เบียดเบียนสัตว์อื่นให้เดือดร้อน แม้กระทั่งชีวิตสัตว์เล็ก ๆ ทรงปรับเอาอภิปาจิตต์ผู้ทำเช่นนั้น เช่น ปรับเอาอภิปาจิตต์ยแก้ภิกษุชาวเมืองอาฬวี ผู้ทำการก่อสร้าง ทั้งที่รู้ที่อยู่ น้ำมีตัวสัตว์ แล้วเอาน้ำรดหญ้าบ้าง ดินบ้าง ใช้ให้คนอื่นรดบ้าง จนเป็นที่ติเตียนของภิกษุทั้งหลาย

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้ ส่วนใหญ่แล้วดำเนินรอยตาม บทบาทของพระพุทธเจ้า คือการพัฒนาศีลธรรมและจิตใจ การสงเคราะห์ประชาชน และการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีข้อสังเกตว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในสมัยนี้ เป็นพระ อริยบุคคลหรือผู้หมดกิเลสแล้ว ฉะนั้น บทบาทของท่านจึงเกิดจากความเมตตาสาธุการต่อโลกเป็น หลัก โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงสัมมาทิสนะ รู้และเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต เป็น บทบาทที่เป็นอิสระไม่ได้ถูกขังหรือครอบงำโดยชนชั้นนำกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งชนชั้นในวรรณะต่าง ๆ

จึงมีอิทธิพลต่อพระสงฆ์ เพียงแค่การถือกุณฑลท่าน ด้วยปัจจัย 4 เท่านั้น อีกประการหนึ่งประชาชนในสมัยนั้นก็มองพระสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิ์ และผู้นำทางจิตใจจริง ๆ

3.3.3 บทบาทพระสงฆ์ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

หลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วได้ประมาณ 235 ปี พระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งเป็นจักรพรรดิที่ยิ่งใหญ่องค์หนึ่งของอินเดีย ได้มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก โดยให้พระราชโอรสและพระราชธิดาบวชในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 3 ซึ่งมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธานในการสังคายนาพระธรรมวินัย เมื่อสังคายนาเสร็จแล้ว พระองค์ได้ส่งพระสงฆ์ออกไปประกาศศาสนายังประเทศต่าง ๆ หลายสาย เช่น พระมหินทร์เถระ ซึ่งเป็นโอรสของพระองค์ ไปประกาศศาสนาที่ประเทศศรีลังกา ส่วนพระโสณเถระและพระอุตตรเถระไปประกาศศาสนาที่สุวรรณภูมิ ในการไปประกาศศาสนาในภูมิภาคต่าง ๆ ของพระสงฆ์ในสมัยนั้น ส่วนใหญ่แล้ว พระสงฆ์ได้เข้าไปสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้นำในภูมิภาคนั้นก่อนเป็นอันดับแรก หลังจากนั้น จึงค่อยแสดงธรรมแก่ผู้นำและใช้ผู้นำเป็นฐานในการขยายพระศาสนาให้กว้างขวางออกไป ดังเช่น พระมหินทร์เถระพร้อมกับคณะที่ไปประกาศศาสนายังประเทศศรีลังกา ท่านได้แสดงธรรมแก่พระเจ้าเทวนัมปิยติสสะหลายสูตร เช่น จุฬหัตถิปโปทปมสูตร จนพระเจ้าเทวนัมปิยติสสะเกิดความเลื่อมใส และได้สนับสนุนพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางออกไปในเกาะลังกา ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ดังนั้น พระสงฆ์ในสมัยนี้ จึงมีบทบาทไม่แตกต่างจากสมัยพุทธกาลมากนัก คือ เน้นการสอนศีลธรรมและจิตใจ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในสมัยนี้ก็พระอรหันต์บุคคลเช่นกับสมัยพุทธกาลสาเหตุของการแสดงบทบาทของท่านจึงเหมือนกับสมัยพุทธกาล แต่ที่แตกต่างอย่างเด่นชัดจากสมัยพุทธกาล คือ การที่พระมหากษัตริย์ให้พระสงฆ์ไปประกาศศาสนา หรือสั่งสอนศีลธรรมยังประเทศต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพระเจ้าอโศกมหาราชต้องการจะขยายนโยบายทางการเมืองของตนไปยังประเทศต่าง ๆ ด้วย

3.3.4 บทบาทพระสงฆ์ในประเทศศรีลังกา

พระสงฆ์ในประเทศศรีลังกาสมัยนั้น มีบทบาทอย่างกว้างขวางต่อสังคมของประเทศศรีลังกา พอแบ่งได้คือ

1. บทบาทในการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่าง ผู้นำทางการเมือง เมื่อผู้นำทางการเมืองเกิดกรณีพิพาทที่ไม่สามารถตกลงกันได้ พระเถระผู้เป็นที่นับถือของประชาชน ก็จะเข้าไปเจรจาเพื่อระงับข้อพิพาทนั้น
2. บทบาทในการเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ บทบาทนี้เริ่มจากการที่พระเป็นผู้ถวายการอบรมสั่งสอนเจ้าชายต่าง ๆ ของพระมหากษัตริย์ เมื่อเจ้าชายองค์นั้นขึ้นครองราชย์ พระก็กลายเป็นที่ปรึกษาสูงสุด

3. บทบาทในการแต่งตั้งพระมหากษัตริย์ เช่นในศตวรรษที่ 1 ก่อนคริสต์ศักราช เมื่อพระเจ้าสัทธาติสสะสวรรคต คณะเสนาบดีและคณะสงฆ์ประชุมกันที่ภูปารามได้สนับสนุนให้เจ้าชายอุลลนะ ขึ้นครองราชย์ก่อนเจ้าชายลันชติสสะ พระเชษฐา ซึ่งตามหลักการแล้วต้องครองราชย์ภายหลัง แต่เพราะพระเชษฐาขาดความเหมาะสมบางประการเจ้าชายอุลลนะ จึงได้รับการสนับสนุนให้ครองราชย์ก่อนดังกล่าว

4. บทบาททางวรรณกรรม พระสงฆ์มีบทบาทในการร้อยกรองวรรณกรรมต่าง ๆ อย่างมากมาย โดยเฉพาะคัมภีร์มหาวงศ์และทีปวงศ์ อันเป็นพงศาวดารสำคัญของศรีลังกา

5. บทบาททางศิลปกรรม ประชาชนในลังกาส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าการสร้างถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนาทำให้ได้บุญมาก พระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากในการพาสร้างวิหารหรือเจดีย์ต่าง ๆ แม้แต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็มีการบันทึกไว้ เช่น การบันทึกเรื่องภิกษุชนอิฐมาสร้างเจดีย์ เป็นต้น นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีฝีมือในการประดับตกแต่งวิหารด้วยภาพวาดต่าง ๆ รวมทั้งการปั้นรูปประติมากรรม ซึ่งพระสงฆ์ใช้สิ่งเหล่านี้เป็นการดึงดูดและสอนธรรมแก่ประชาชนชาวพุทธในศรีลังกา

ฉะนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้ จึงต่างไปจากสมัยพุทธกาลและสมัยพระเจ้าอโศกอย่างมาก ที่เห็นได้ชัด คือ มีความหลากหลายมากขึ้น ตั้งแต่มีบทบาทเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ จนถึงการสร้างสรรค์ วรรณกรรม และศิลปกรรมต่าง ๆ โดยที่บทบาทต่าง ๆ ได้รับการสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ในสมัยนั้นอย่างจริงจัง ในขณะที่เดียวกันพระสงฆ์ก็มีบทบาทที่มีอิทธิพลต่อพระมหากษัตริย์อย่างมากเลยทีเดียว เห็นได้จากการสามารถพิจารณาแต่งตั้งรัชทายาทได้ ดังนั้น ในสมัยพุทธกาลนั้นพระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญคือ บทบาทในการศึกษาธรรมบทบาทในการปฏิบัติธรรม บทบาทในการเผยแผ่ธรรม บทบาทในการรักษาระรมวินัย ส่วนบทบาทพระสงฆ์ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช แตกต่างอย่างเด่นชัดจากสมัยพุทธกาล คือ การที่พระมหากษัตริย์ให้พระสงฆ์ไปประกาศศาสนา หรือสั่งสอนศีลธรรมยังประเทศต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพระเจ้าอโศกมหาราชต้องการจะขยายนโยบายทางการเมืองของตนไปยังประเทศต่าง ๆ ด้วย พระสงฆ์ในประเทศศรีลังกาสมัยนั้น มีบทบาทอย่างกว้างขวางต่อสังคมคือบทบาทในการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่าง ผู้นำทางการเมือง บทบาทในการเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ บทบาทในการแต่งตั้งพระมหากษัตริย์ บทบาททางวรรณกรรม และศิลปกรรม เป็นต้น

3.4 บทบาทพระสงฆ์ต่อสังคมไทยในอดีตถึงปัจจุบัน

บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยสุโขทัยเน้นหนักไปทางวรรณกรรม พัฒนาศีลธรรม และจิตใจของประชาชน พร้อมกับก่อสร้างวัดวาอารามและเจดีย์ต่าง ๆ ปลายกรุงศรีอยุธยา บ้านเมืองมีสงครามกับพม่าบ่อยครั้ง พระสงฆ์ส่วนใหญ่จึงไม่ได้สนใจหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์ แต่หันไปสนใจการบำเพ็ญเพียรทางจิตเพื่อให้บรรลุอิทธิปาฏิหาริย์และสนใจการปฏิบัติทางไสยศาสตร์ มาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ นอกจากจะมีบทบาทในการพัฒนาศีลธรรมและ

จิตใจเช่นสมัยต่าง ๆ ที่ผ่านมาแล้ว ยังมีบทบาทในการสั่งสอนวิชาการสมัยใหม่แขนงต่าง ๆ แก่ประชาชนในสังคมอีกด้วย ในสมัยปัจจุบันบทบาทพระสงฆ์กว้างขวางมากยิ่งขึ้นกว่าสมัยก่อน และเข้ามาร่วมกับแผนพัฒนาประเทศตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และเปลี่ยนแปลงมาจนกระทั่งมีฝ่ายนักวิชาการ องค์กร NGO เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนบทบาทของพระสงฆ์กับสังคมตามประวัติศาสตร์ไทยที่สำคัญๆ พอจะแบ่งออกได้ดังนี้คือ

3.4.1 บทบาทพระสงฆ์ในสมัยสุโขทัย

ใน พ.ศ. 1820 เมื่อพ่อขุนรามคำแหงเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมาก ได้อาราธนาพระมหาเถรสังฆราช จากนครศรีธรรมราชเข้ามาพำนัก ณ วัดอรัญญิก ในกรุงสุโขทัย ในทุกวันพระ พระองค์ได้นิมนต์พระเถรานุเถระมานั่งบนโขดหินกลางดงตาลที่ทรงให้ปลูกไว้ เพื่อเทศนาสั่งสอนประชาชน ฉะนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้จึงเป็นบทบาทที่เกี่ยวกับการพัฒนาศีลธรรมและจิตใจแก่ประชาชน ตามพระราชประสงค์ของพระเจ้าแผ่นดินพร้อมกันนั้น ประชาชนก็มีความพอใจและศรัทธาอย่างมากในบทบาทเช่นนี้ของพระสงฆ์ ต่อมาใน พ.ศ. 1897 พระเจ้าลิไทยกษัตริย์สุโขทัยองค์ต่อมา ได้อาราธนาพระสมณะเถระจากเมืองลังกามาสู่สุโขทัย หลังจากนั้น พระองค์ได้ทรงออกผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดอรัญญิก และได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเตภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง พร้อมทรงสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนด้วยพระองค์เอง และนิมนต์พระสงฆ์เข้าเรียนพระไตรปิฎกในมหาปราสาท โปรดให้พิมพ์จำลองพระพุทธรูป ทรงแสร้างพระมหาธาตุ บรรจุพระสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากลังกา และปลูกต้นศรีมหาโพธิ์จากลังกาไว้หลังพระมหาธาตุนั้น พร้อมทั้งแบ่งคณะสงฆ์ออกเป็น 2 ฝ่าย คือ คามวาสี กับ อรัญญวาสีโดยมีความหมายดังนี้ (สุภา อุทโท. 2541 : 45-47)

คาม (คามะ-คามมะ) มาจากภาษามคธ (บาลี) วาสี (ผู้อยู่, ผู้ครอง) คามวาสี หมายถึง ผู้อยู่ในหมู่บ้าน หรือผู้อยู่ในเขตที่เป็นบ้านเมืองคือพักอยู่หรืออาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือในเมืองเป็นอาวาส (ที่อยู่) ใช้สำหรับเรียกคณะสงฆ์ (พระภิกษุสงฆ์) ฝ่ายคณฤชระ (การเล่าเรียนพระคัมภีร์ปริยัติ) ซึ่งเป็นสาย “พระภิกษุ-พระภิกษุสงฆ์” ที่มีสถานะความเป็นอยู่ที่จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับผูกพันเป็นภารกิจกับชาวบ้านชาวเมืองอยู่เสมอในด้านการทำพุทธพิธีหรือพิธีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ ที่พระภิกษุได้รับอาราธนาในมนต์ เช่น งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานมงคลสมรส การประกอบกิริยาบุญและการเทศนาธรรมตามโอกาสต่างๆ งานมงคลอื่นๆ (เช่น พิธีรับขวัญ-พิธีโกนจุกกุลบุตร-กุลธิดา การเฉลิมฉลองต่างๆ เป็นต้น) ตลอดงานงานพิธีที่เกี่ยวกับศพ (คนตาย) มีปูครูชั้นสูงสุดหรือองค์สมเด็จพระสังฆราชฝ่ายคามวาสีเป็นตำแหน่งปกครองคณะพระภิกษุสงฆ์ฝ่ายคามวาสีชั้นสูงสุด

อรัญ (อะรันธ อรันธะ) ภาษามคธ (บาลี) ว่า “อรัญญ” ภาษาสันสกฤต ว่า “อรัญญ” หมายถึง “ป่า” (อรัญญิก หรือ อรัญญิก ว่า เกี่ยวกับป่า) อรัญญวาสี

(อะระณยะวาสี) หมายถึง ผู้อยู่ป่า คือผู้ที่พักอยู่ในป่าเป็นอาวาสเป็นชื่อของคณะพระภิกษุสงฆ์และพระภิกษุฝ่ายสมณะธรรมาและวิปัสสนาธรรมา สมณะคือการทำให้สงบนิ่งไม่ฟุ้งซ่าน โดยเพ่งรูปหรือเพ่งนามเป็นอารมณ์ที่แน่นอนเป็นหนึ่งเดียวเรียกว่า “สมณะกรรมฐาน” วิปัสสนา (วิปัสสนากรรมฐาน) คือความเห็นแจ้ง-ความรู้แจ้ง (ต้องอาศัยสมณะกรรมฐานเป็นเบื้องต้น) การรู้จักพิจารณา (ตริกตรอง) และไตร่ตรองหาเหตุผลที่สมเหตุสมผลถูกต้องตรงจริงให้บังเกิดความรู้แจ้งเห็นจริง ตามความเป็นจริงของสังขารทั้งหลาย (สมณะธรรมา คือการเรียนและการฝึกฝนสมณะ วิปัสสนาธรรมา คือการเรียนและการฝึกฝนวิปัสสนา) จะต้องอาศัยสภาวะความสงบสัจที่เป็นความวิเวกในแดนป่า (อรัญญิก) ที่เป็นปกติธรรมชาติเป็นสถานที่ปฏิบัติ มีองค์สมเด็จพระสังฆราชฝ่ายอรัญญวาสีเป็นตำแหน่งปกครองคณะพระภิกษุสงฆ์ฝ่ายอรัญญวาสีชั้นสูงสุด (มนต์ชัย เทวัญโรปกรณ์. 2542 : 26-27)

ในสมัยนี้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เป็นผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และทรงผนวช ดังเช่น ในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์ที่ 5 ในราชวงศ์พระร่วง (พ.ศ. 1897-1919) ได้เสด็จออกผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดป่ามะม่วงอยู่ชั่วระยะกาลหนึ่ง นับเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกของไทยซึ่งผนวชในพระพุทธศาสนาในขณะที่ขึ้นเสวยราชย์แล้ว พระมหาธรรมราชาลิไทยทรงศึกษาพระไตรปิฎกแตกฉานถึงกับสามารถพระราชทานพิณธ์ “เตภูมิกถา” (เรียกกันปัจจุบันว่า ไตรภูมิจพระร่วง) ซึ่งพรรณนาถึงเรื่องของกามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ และกุตลอกุตลกรรมของสรรพ สัตว์ที่จะพาให้ไปเสวยสุขหรือเสวยทุกข์ในภูมินั้น ๆ อย่างละเอียด พระปฎิมาพุทธชินราชเมืองพิษณุโลกก็ถือกันว่าสร้างขึ้นในแผ่นดินนี้ เมื่อสิ้นรัชสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทยแล้ว สุโขทัยก็เสื่อมอำนาจลงที่สุดต้องตกเป็นประเทศราชของไทยกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 1921 และอีก 60 ปีเศษต่อมา ก็ถูกผนวกเป็นหัวเมืองอันหนึ่งของราชอาณาจักรอยุธยาไป จะเห็นได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้เน้นหนักไปทางวรรณกรรม พัฒนาศีลธรรมและจิตใจของประชาชน ร่วมกับการก่อสร้างวัดวาอารามและเจดีย์ต่าง ๆ ตลอดถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา (เสถียร โพธิ์นันทะ. 2550 : เว็บไซต์)

3.4.2 บทบาทพระสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

พระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลของพราหมณ์เข้ามามาก พิธีกรรมต่าง ๆ ได้ปะปนพิธีของพราหมณ์ เน้นความขลังความศักดิ์สิทธิ์ และอิทธิปาฏิหาริย์ มีเรื่องไสยศาสตร์เข้ามาปะปนอยู่มาก ประชาชนมุ่งเรื่องการบุญการกุศล สร้างวัดวาอาราม สร้างปูชนียวัตถุ บำรุงศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ในสมัยอยุธยาต้องประสบกับภาวะสงครามกับพม่า จนเกิดภาวะวิกฤตทางศาสนาหลายครั้ง พระมหากษัตริย์ในสมัยนี้ได้เป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับในสมัยสุโขทัย ในตอนต้นของกรุงศรีอยุธยาพระราชมหากษัตริย์ ขุนนาง ข้าราชการ ตลอดจนจรรยาบรรณ ศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนา มาก นิยมทำบุญกันมากและสร้างวัดกันมาก ตลอดจนสร้างธรรมเนียมที่ถือว่าลูกชายจะต้องบวชเรียนอย่างน้อย 1 พรรษา เพื่อให้ได้รับการ

อบรมจากพระศาสนาและเป็นการสนองคุณมารดาบิดา ดังนั้นวัดจึงเป็นทั้งโรงเรียนให้การศึกษา อักษรศาสตร์ ตลอดจนวิชาซีพอื่น ๆ แก่กุลบุตร เป็นสโมสรซึ่งประชาชนจะมีโอกาสพบปะสังสรรค์ กัน ในวันทำบุญหรือวันเทศกาลนักขัตฤกษ์ วัดเป็นทั้งโรงพยาบาล และเป็นทั้งที่ระงับคดีวิวาทของ ชาวบ้าน จึงกล่าวได้อย่างชัดเจนว่า ชีวิตของชาวไทยสมัยอยุธยา มีวัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งพำนัก บทบาทของพระสงฆ์ในอยุธยาตอนต้นนี้คงจะสันนิษฐานได้ว่า นอกจาก บทบาทในการอบรมศีลธรรมตามปกติแล้ว ยังทำบทบาทในการสอนวิชาการทางโลกแก่ชุมชน บทบาทในการประสานความขัดแย้งในชุมชน และบทบาทในกานสงเคราะห์ชุมชน อย่างไรก็ตามในตอนปลายกรุงศรีอยุธยาบ้านเมืองมีสงครามกับพม่าบ่อยครั้ง พระสงฆ์ส่วนใหญ่จึงไม่ได้สนใจ หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์ แต่หันไปสนใจการบำเพ็ญเพียรทางจิตเพื่อให้บรรลุ อธิปฏิบัติหาริย์และสนใจการปฏิบัติทางไสยศาสตร์ ส่วนประชาชนนอกจากจะสนใจการทำบุญทำ ทาน และการก่อสร้างวัตถุทางศาสนา เช่น โบสถ์ วิหารและพระพุทธรูป เป็นต้น ก็ยังหมกมุ่นใน ประเพณีพิธีกรรมโดยไม่ได้สนใจในการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุนิพพาน โดยเฉพาะปลายสมัยอยุธยา คนไทยหมกมุ่นเรื่องไสยศาสตร์มาก เช่น ขอบฝึกฝนคาถา อาคมและลงเลขยันต์ เป็นต้น ทั้งนี้อาจ เป็นเพราะว่าบ้านเมืองต้องเผชิญศึกสงครามบ่อยครั้ง จนทำให้ประชาชนขาดความมั่นคงทางจิตใจ ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้ นอกจากจะเป็นบทบาทในการพัฒนา ศีลธรรมและจิตใจ และก่อสร้างศาสนสถานแล้ว ยังทำบทบาทในการสอนวิชาการทางโลกแก่ชุมชน และบทบาทในการสงเคราะห์ชุมชน รวมทั้งบทบาทในการประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์และความ ขลัง เพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยให้แก่ประชาชนในภาวะสงครามอีกด้วย

3.4.3 บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์

บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้ ได้เปลี่ยนไปอย่างมากโดยเฉพาะในรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางตะวันตก พระองค์ได้ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้ ทันสมัยอย่างกว้างขวาง อย่างมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้มีพระอาจารย์สอนหนังสือ ภาษาไทย

และสอนเลขทุกๆ อาราม โดยให้พระสงฆ์รับภาระช่วยการศึกษาของชาติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 โปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงตามวัดต่าง ๆ (โรงเรียนหลายโรงเรียนจึงมีชื่อวัดนำหน้าจนถึงปัจจุบัน) และใน พ.ศ. 2441 ประกาศให้พระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร เอาใจใส่สั่งสอนคุณธรรมและจริยธรรม แก่ประชาชน และฝึกสอนวิชาความรู้ต่างๆ แก่กุลบุตร

บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้ นอกจากจะมีบทบาทในการพัฒนาศีลธรรม และจิตใจ เช่นสมัยต่าง ๆ ที่ผ่านมาแล้ว ยังมีบทบาทในการสั่งสอนวิชาการสมัยใหม่แขนงต่าง ๆ แก่ประชาชนในสังคมอีกด้วย ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมในประวัติศาสตร์ไทย ส่วนใหญ่ แล้วคล้ายกับสมัยพุทธกาล สมัยพระเจ้าอโศก และสมัยลังกา คือบทบาทในการพัฒนาศีลธรรมและ

จิตใจ การเป็นที่ปรึกษาศีลธรรม และจิตใจบทบาทในการช่วยสงเคราะห์ประชาชนในสังคม การประสานความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ที่ต่างกันบ้างคือ บทบาทในการทำเครื่องรางของขลังและบทบาทในการให้ความรู้ในวิชาการต่าง ๆ ทางโลกแก่ประชาชนในสังคม นอกจากนั้นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้พระสงฆ์ทำบทบาทประการหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกันตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงประวัติศาสตร์ไทย คือความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับพระสงฆ์ จะเห็นได้ชัดว่า ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช สมัยลังกา และในประวัติศาสตร์ไทย พระมหากษัตริย์ได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมบทบาทต่าง ๆ ของพระสงฆ์เป็นอย่างดี อีกประการหนึ่ง คือสภาวะของสังคม ก็มีส่วนทำให้บทบาทของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปเช่นกันจะเห็นได้ชัดว่า ในปลายสมัยอยุธยาที่พระสงฆ์ต้องแสดงบทบาททางไสยศาสตร์เครื่องรางของขลังและสอนวิชาการทางโลกแก่คนในชุมชนเพิ่มขึ้นจากปกติ

3.4.4 บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

สมัยรัชกาลที่ 9 (ตั้งแต่ พ.ศ. 2489) ได้มีการส่งเสริมพุทธศาสนาด้านต่าง ๆ มากมาย ดังนี้

1. ด้านการศึกษา ประชาชนได้สนใจศึกษาพุทธศาสนามากขึ้นตามลำดับ ได้มีการจัดตั้งสมาคม มูลนิธิทางพุทธศาสนาเพื่อการศึกษามากมาย มีการจัดตั้งชมรมพุทธศาสตร์ในมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ พ.ศ. 2490 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.2432 ได้ประกาศตั้งเป็นมหาวิทยาลัยฝ่ายพระพุทธศาสนาขึ้น เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2490 และเปิดการศึกษาเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2490 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนการศึกษาของพระสงฆ์ได้มีการยกระดับมาตรฐานการศึกษา เช่นยกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เปิดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และมีนโยบายจะเปิดระดับปริญญาเอกในอนาคต ได้มีการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่ากับมหาวิทยาลัยสากลทั่วไป และได้ออกกฎหมาย พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง โดยรัฐสภาเมื่อ พ.ศ. 2540 มีชื่อว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” และ “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” ปัจจุบันนี้ได้มีวิทยาเขตต่างจังหวัดอีกหลายแห่ง เช่น เชียงใหม่ พะเยา แพร่ ลำพูน นครสวรรค์ ขอนแก่น อุบลราชธานี นครราชสีมา หนองคาย นครปฐม นครศรีธรรมราช เป็นต้น ส่วนการศึกษาด้านอื่นได้มีการจัดตั้งโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญระดับประถมปลาย และ ม.1 ถึง ม.6 เมื่อปี พ.ศ. 2514 ในปี พ.ศ. 2501 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิยขึ้นเป็นแห่งแรก ณ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเปิดการสอนพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน จนได้แพร่ขยายไปทั่วประเทศ

2. ด้านการเผยแผ่ ได้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ทั้งในและต่างประเทศ ในประเทศไทยได้มีองค์กรเผยแผ่ธรรมในแต่ละจังหวัด โดยได้จัดตั้งพุทธสมาคมประจำจังหวัดขึ้น ส่วนพระสงฆ์ได้มีบทบาทในการเผยแผ่มากขึ้น โดยใช้สื่อของรัฐ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ

เป็นต้น กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดเอาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาภาคบังคับแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่ ม.1 ถึง ม.6 พระสงฆ์จึงได้มีบทบาทในการเข้าไปสอนในโรงเรียนต่าง ๆ มีการประยุกต์การเผยแผ่ธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบรรยาย ปาฐกถา และเขียนหนังสืออธิบายพุทธธรรมมากขึ้น ทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ เช่น มีพระเถระนักปราชญ์ชาวไทยในยุคนี้ ได้แก่ ท่านพุทธทาสภิกขุ และพระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต) เป็นต้น ในต่างประเทศได้มีการสร้างวัดไทยในต่างประเทศหลายวัด เช่น วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย เป็นวัดไทยแห่งแรกในต่างประเทศ ต่อจากนั้นได้มีการสร้างวัดไทยในประเทศตะวันตก คือวัดพุทธประทีป กรุงลอนดอน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จเปิดเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2509 นับเป็นวัดไทยวัดแรกในประเทศตะวันตก ต่อมาปี พ.ศ. 2514 ได้มีการสร้างวัดแห่งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกา

ที่นครลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย ชื่อว่า วัดไทยลอสแอนเจลิส ปัจจุบันมีวัดไทยในสหรัฐอเมริกาประมาณ 15 วัด นอกจากนั้นได้มีองค์กรเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทยได้จัดให้มีการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศขึ้นประจำทุกปี เพื่อส่งไปเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศ โดยเฉพาะทางตะวันตก ปัจจุบันนี้ชาวตะวันตกได้หันมาสนใจพุทธศาสนากันมาก ปี พ.ศ. 2508 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกขึ้น ณ ประเทศไทย (พ.ส.ล.) เพื่อเป็นศูนย์กลางของชาวพุทธทั่วโลก

3. ด้านพิธีกรรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงพระราชพิธีต่าง ๆ ที่เป็นพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ ให้เป็นพิธีของรัฐบาล เรียกว่า “รัฐพิธี” โดยให้กรม กระทรวงต่าง ๆ เป็นผู้จัด จัดให้มีงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาช่วงวันวิสาขบูชาของทุกปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าให้พระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จแทนพระองค์ในพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา ณ พุทธมณฑล ซึ่งสร้างขึ้น เมื่อคราวฉลอง 25 พุทธศตวรรษ

4. ด้านวรรณกรรม ได้มีวรรณกรรมทางพุทธศาสนาเกิดขึ้นมากมาย มีปราชญ์ทางพุทธศาสนาเกิดขึ้นหลายรูป จึงได้เกิดบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ประมาณ 40 กว่าปี ที่ผ่านมา คือ เริ่มจากปี พ.ศ.2503 เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ บริหารประเทศได้วางนโยบายการพัฒนาประเทศ เรียกว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 โดยเห็นว่า พระสงฆ์

เป็นที่เคารพและยอมรับของชาวไทย โดยเฉพาะในด้านผู้นำทางจิตใจ การส่งเสริมให้พระสงฆ์ทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมแก่ประชาชน น่าจะได้ผลดีมากกว่าบุคลากรของรัฐจึงประกาศพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ทำให้พระสงฆ์เข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศของรัฐบาล

ในขณะเดียวกัน ผลจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ก็ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นแก่สังคมหลายด้าน เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้ของคนในเมือง และชนบท เห็นได้ชัดจากรายงานผลการประเมินแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของกลุ่มคนรวยกับกลุ่มคนจนกลุ่มที่ยากจนที่สุด คือ เกษตรกร มีรายได้น้อยที่สุดเพียงครึ่งเดียวของรายได้ที่เฉลี่ยทั่วประเทศ นอกจากนี้ยังมีความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ระหว่างเมือง และภูมิภาค ปัญหานี้เชื่อมโยงถึงการอพยพเข้าหางานทำในเมืองของคนในชนบท ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ แก่สังคมมากมาย ดังข้อสังเกตของอาจารย์ประเวศ วะสีกล่าวว่า “ชาวชนบทโดยทั่วไป ไม่สามารถอยู่กันอย่างอบอุ่นพร้อมหน้าพ่อแม่ลูกเมีย เนื่องจากต้องแยกย้ายไปหากินโดยเข้าไปเป็นกรรมกรบ้าง คนใช้ในบ้านบ้าง โสเภณีบ้าง และอื่นๆ เป็นสภาพบ้านแตกที่นำเวทนายิ่งนัก ประชาชนส่วนใหญ่มีความทุกข์ใจเพิ่มขึ้นมีความไม่สมหวัง และขัดข้องในชีวิตและสังคมด้วยประการต่างๆ สัมพันธภาพระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์เสื่อมทรามลง อย่างที่พูดกันทั่วไปว่าจิตใจหรือมนุษยธรรมเสื่อมทรามลงทุกที ฯลฯ”

นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากประเทศได้พยายามพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม (NIC) ทำให้ต้องมีการระดมทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะ ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ประมง และแร่ธาตุ มาใช้ในอัตราที่สูงเกินกำหนด พร้อมกับการบริหารจัดการทรัพยากรหย่อนประสิทธิภาพ พื้นที่ป่าของประเทศจึงลดลงเห็นได้จากปี พ.ศ. 2532 ป่าลดลงเหลือเพียงร้อยละ 28 ของพื้นที่ทั้งหมด รวมทั้งเกิดปัญหาน้ำเน่า อากาศเสีย เสียรบกวนกากของเสียและสารอันตรายเพิ่มปริมาณสูงขึ้น ปัญหาเหล่านี้กระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน และชุมชนโดยตรงอีกประการหนึ่ง พระสงฆ์สมัยนี้ ได้รับการสนับสนุนด้านแนวคิดและทรัพยากรจากประชาชนในท้องถิ่น นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ เช่น ศูนย์วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน และคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา เป็นต้น เนื่องจากพวกเขาคิดว่าลำพังรัฐบาลและองค์กรพัฒนาเอกชนคงไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหากที่เกิดขึ้นในสังคม จำต้องอาศัยความร่วมมือจากพระสงฆ์ด้วย เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่ ยังเป็นที่เชื่อถือและเคารพของประชาชนเป็นจำนวนมาก

ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันจึงขยายออกไปอย่างกว้างขวาง จากในอดีตอย่างมากมาย ซึ่งพอจะแบ่งได้ดังนี้ คือ

1. บทบาทการพัฒนาจิตใจของประชาชน คือการให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่างๆ และการเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจ

2. บทบาทการส่งเสริมการศึกษาของประชาชนและเยาวชน
 3. บทบาทการช่วยพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
 4. บทบาทการเป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยการช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนในหมู่บ้าน
 5. บทบาทการเป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน เช่น สถาปัตยกรรมช่างไม้ ช่างก่ออิฐถือปูน ปรับปรุงการเกษตร และการรักษาโรคด้วยยาแผนใหม่ เป็นต้น
 6. บทบาทการเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน คือ การช่วยวางแผนแนะนำ และสนับสนุนงานของชาวบ้านในโครงการพัฒนาต่าง ๆ
 7. บทบาทการสงเคราะห์ชุมชน คือ การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ
- ในปัจจุบันมีพระภิกษุหลายรูปที่ทำบทบาทด้านนี้ เช่น พระครูวิจิตรธัญญกุล เจ้าอาวาสวัดพวงแก้ว จังหวัดปทุมธานี ได้ทำการรักษาผู้ป่วยซึ่งไม่สามารถพึ่งบริการได้จากรัฐ หรือพระจำรูญ ปานจันทร์ แห่งสำนักสงฆ์ถ้ำกระบอก ได้ดำเนินการรักษาคนติดยาเสพติดเป็นการสงเคราะห์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 จนถึงปัจจุบัน

จากการที่กล่าวมา ทำให้เห็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้พระสงฆ์ในปัจจุบัน เข้าทำบทบาทต่อชุมชนอย่างเด่นชัดอย่างน้อย 2 ประการ คือ

1. การได้รับการสนับสนุนและส่งเสริม ทั้งด้านแนวคิดและทรัพยากรต่าง ๆ จากรัฐบาล ประชาชนในท้องถิ่น นักวิชาการ และองค์การเอกชนต่าง ๆ และ
2. สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนในชนบททางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการศึกษา

ดังนั้น ในสมัยสุโขทัยพระสงฆ์มีบทบาทด้านอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนทางด้านวรรณกรรมโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้อุปถัมภ์ และมีการสร้างวัดในทางพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นก็มีบทบาทคล้ายๆ กันแต่พอมาถึงตอนปลายของกรุงศรีอยุธยา

ก็เกิดศึกสงครามขึ้น ทำให้พระสงฆ์หันมาให้ความสนใจประชาชนโดยการเน้นหนักไปทางด้านเครื่องรางของขลัง ในสมัยรัตนโกสินทร์เป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงโดยราชกาลที่ 5 ได้ปฏิรูปสังคมในหลาย ๆ ด้านโดยเฉพาะโรงเรียนได้ย้ายออกจากวัดอย่างชัดเจนและพระสงฆ์ก็มีบทบาทในการสอนทั้งทางโลกและทางธรรมแก่ประชาชน ในปัจจุบันบทบาทพระสงฆ์มีความหลากหลายขึ้นเพราะเป็นยุคแห่งเทคโนโลยี พระสงฆ์ต้องพัฒนาตนเองขึ้นเพื่อให้รู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม

ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในแนวคิดของนักวิชาการศึกษาและมีดังนี้

พระมหาสุภา อุทโท (2541 : 15) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชว่า พระพุทธศาสนาดำเนินการจนถึงสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่ง

ภายหลังจากการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า 234 ปี พระองค์ได้เป็นอัครศาสนูปถัมภกในการทำสังคายนาครั้งที่ 3 และพระองค์ได้ทรงส่งพระเถระอรหันต์ไปเผยแผ่พุทธศาสนาไปยังที่ต่าง ๆ ถึง 9 สาย ทั้งศรีลังกา และสุวรรณภูมิ (พม่า ไทย ลาว อินโดนีเซีย) พระองค์ทรงใช้ธรรมะ นำการทหาร คือพระองค์ทรงใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาขยายอาณาเขต จากที่ก่อนที่จะเลื่อมใสในพุทธศาสนา พระองค์ทรงใช้กำลังรับในการขยายอาณาเขตและสรุบบทบาทของพระสงฆ์ ในสมัยพระเจ้าอโศกได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้ไม่แตกต่างจากสมัยพุทธกาลมากนัก คือเน้นการสอนศีลธรรมและจิตวิญญาณ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ส่วนมากเป็นพระอริยบุคคลแต่อาจน้อยกว่าสมัยพุทธกาลบ้าง การที่พระมหากษัตริย์มีมากขึ้นในการส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์ไปประกาศศาสนาหรือสั่งสอนศีลธรรมยังประเทศต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเพราะพระเจ้าอโศกมหาราชต้องการขยายนโยบายทางการเมืองพระองค์ไปยังประเทศต่าง ๆ

โยธิน ละมุล (2545 : 69) ได้สรุบบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ว่าในปัจจุบันบทบาทพระสงฆ์ได้กำหนดไว้ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2503 เป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยมีการใช้แผนการพัฒนาประเทศกล่าวคือ มีการร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นใช้โดยครั้งนั้นบทบาทพระสงฆ์ก็สืบต่อมาจากก่อนหน้านั้น กล่าวคือทำหน้าที่ในการเผยแผ่ศาสนา การสาธารณสงเคราะห์ และถึงแม้การดำเนินบทบาทนั้นจะน้อยลงไปเริ่มตั้งแต่บทบาทของพระสงฆ์ที่อยู่ในเมืองหลวง ออกไปยังเมืองใหญ่ตามลำดับ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (2535 : 7) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้คือ มาตรา 15 ตรี ในส่วนที่กล่าวถึงหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในข้อที่ 3 ว่า ควบคุมส่งเสริมการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ ทำให้กล่าวได้ว่าหน้าที่ของพระสงฆ์นั้นมีอยู่ 5 ประการคือ

1. การศาสนสมบัติ
2. การศึกษาสงเคราะห์
3. การเผยแผ่
4. การสาธารณูปการ
5. การสาธารณสงเคราะห์

บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันมีกรอบในการปฏิบัติชัดเจนมากขึ้นกว่าในอดีต

ซึ่งในอดีตจะมีการอบรมการปฏิบัติในพระธรรมวินัยเท่านั้น

คะนิงนิตย์ จันทบุตร (2532 : 52-56) ได้จำแนกบทบาทของพระสงฆ์ไว้ดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพพลเมืองด้านคุณธรรมจริยธรรม

2. การสงเคราะห์ประชาชน เช่น การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิต งานประเพณีส่วนรวมและงานเทศกาลต่าง ๆ

3. การช่วยเหลือทางราชการ โดยเฉพาะการรักษาความปลอดภัยของชาติ และกิจการทางสังคมวิทยา เป็นต้น

จ้านง อธิวัฒน์สิทธิ์ (2530 : 337) กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ว่าบทบาทพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยนั้นเป็นสิ่งที่ได้อยู่แล้วไม่ควรจะต้องไปปรับอะไรเพราะเป็นบทบาทที่เด่นล้ำสมัย ถูกต้องในทุกยุคทุกสมัย (อกาลิโก) บทบาทของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยถือว่าเป็นบทบาทหลักที่ท่านจะต้องเรียนและต้องปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัด (สุปฏิปันโน) บทบาทในฐานะผู้ปฏิบัติตนให้สมควรแก่การกราบไหว้ ควรแก่การถวายเครื่องไทยธรรม ควรแก่การเป็นเนื่อนาบุญของโลก และบทบาทในฐานะเป็นผู้สอนศีลธรรม แนะนำสั่งสอนแก่ผู้มีปัญหา ถือเป็นบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพประชากรมี 3 ประการดังนี้

1. การสร้างคนให้ได้รับการศึกษา ในสมัยก่อนการศึกษาของไทยอยู่ในวังกับในวัด วังเป็นสถาบันการศึกษาของเจ้านายและขุนนางชั้นสูง ส่วนวัดเป็นสถาบันการศึกษาของสามัญชนถึงแม้ปัจจุบันรัฐจะแยกการศึกษาออกจากสถาบันสงฆ์ แต่สถาบันสงฆ์มีบทบาทในการเสริมสร้างคนให้ได้รับการศึกษาอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ยากจนและด้อยโอกาสทางการศึกษาได้รับผลประโยชน์อย่างมากจากการเอื้ออำนวยหรือการบริการของสถาบันสงฆ์

2. การสร้างคนให้มีคุณธรรม การอบรมสั่งสอนให้คนมีคุณธรรมเป็นหน้าที่หลักของสถาบันสงฆ์ที่เดียวเป็นที่ยอมรับกันว่าการที่สังคมไทยมีความสุขพอสมควร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพราะบทบาทของพระสงฆ์ได้มีการอบรมสั่งสอนให้กับประชาชนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักศีลธรรมและสอนให้บุคคลละเว้นจากความชั่วร้ายและอบายมุข

3. เสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เช่น เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน พัฒนาสิ่งแวดล้อม พัฒนาอาชีพ สร้างถนนหนทาง บ่อน้ำ สาธารณสุข และโรงเรียน เป็นต้น รวมทั้งระดมกำลังชาวบ้านให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเด็กกำพร้าและคนยากไร้ ช่วยให้ผู้ติดยาเสพติดพ้นจากการตกเป็นทาสยาเสพติด เป็นต้น

บุญเพียร ปุญญวิริโย (2545 : 25) ได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ไว้ 3 ลักษณะคือ 1) บทบาทส่วนตน 2) บทบาทต่อศาสนา 3) บทบาทต่อสังคม และยังคงปรับอีกแต่ไม่ต้องเปลี่ยนคือ คงหลักเดิมเอาไว้ แต่ปรับบทบาทของตนเสียใหม่ ปรับกระบวนทัศน์ ปรับท่าที ปรับวิธีการเพื่อให้เหมาะสมกับโลกยุคไร้พรมแดน 3 ประการคือ

1. ปรับให้เข้าสู่บทบาทเดิมเพื่อรักษาพระธรรมวินัย

2. ปรับกระบวนการทัศน์การเรียนรู้ โดยต้องปรับปรุงระบบการศึกษาของสงฆ์
2 ลักษณะคือ 1) ปรับปรุงกระบวนการศึกษาของสงฆ์ ให้เหมาะสมกับยุคสมัย 2) พระสงฆ์ในฐานะเป็นปัจเจกบุคคลต้องปรับกระบวนการทัศน์การเรียนรู้

3. ปรับโครงสร้างการปกครอง คือ ปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็น
การปกครองโดยพระธรรมวินัยเป็นหลัก

5. ความรู้เกี่ยวกับชุมชน

5.1 ความหมายของชุมชน

คำว่า “ชุมชน” ไม่ปรากฏว่านำมาใช้กับหน่วยทางสังคมของไทยในสมัยโบราณ ซึ่งจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เช่น ศิลาจารึก พงศาวดาร กฎหมายตราสามดวง รวมทั้งในหนังสือและตราสารต่างๆ ที่ได้ตอบกันระหว่างเมืองหลวงคือกรุงเทพฯ กับหัวเมืองมณฑลทางภาคเหนือและภาคอีสาน ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ไม่พบว่ามีการใช้คำ ๆ นี้ แม้แต่ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ก็ไม่ปรากฏคำว่า “ชุมชน” เช่นกัน หากพิจารณาจากหลักฐานการจารึกทั้งในศิลาจารึกสุโขทัย (หลักที่ 1) และในจารึกล้านนา เราจะพบคำว่า “บ้าน” “ถิ่น” และ “ถิ่นฐาน” นอกจากนี้ในคำไทยโบราณ เรายังพบคำว่า “ก๊ว่น” หรือ “บาง” ที่ใช้เรียกการตั้งถิ่นฐานของบ้านเรือนตามริมคลอง และริมแม่น้ำในภาคกลางและภาคตะวันออก (กาญจนภิเษก. 2558 : เว็บไซต์)

นักมานุษยวิทยาและนักสังคมวิทยาสันนิษฐานว่า คำว่า “ชุมชน” นั้น น่าจะเริ่มนำมาใช้ในช่วง พ.ศ. 2493-2505 โดยบัญญัติมาจากคำว่า “Community” ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากว่า ในระยะนั้นอิทธิพลของวิชาสังคมศาสตร์จากประเทศตะวันตกได้แพร่ขยายมาสู่ประเทศไทย เพื่อใช้ในการศึกษาสภาพสังคมชนบท ทั้งโดยนักวิจัยชาวต่างชาติและนักวิชาการชาวไทยที่จบการศึกษามาจากต่างประเทศด้วยทุนของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา (ทุนยูเอสเอ-USIAD) จากนั้นรัฐบาลจึงได้ใช้คำนี้เรื่อยมา จน พ.ศ. 2505 รัฐบาลได้ตั้งหน่วยงานขึ้นหน่วยหนึ่งในสังกัดกระทรวงมหาดไทยขึ้นมีชื่อว่า “กรมการพัฒนาชุมชน” และด้วยเหตุที่หน่วยงานที่มีคำว่า “ชุมชน” มักเป็นหน่วยงานด้านการปกครอง ความหมายของคำว่าชุมชนในระยะแรก จึงนำไปใช้ในความหมายที่ใกล้เคียง หรือซ้อนทับกับคำว่า “บ้าน” หรือ “หมู่บ้าน” ซึ่งมีฐานะเป็นหน่วยการปกครองที่มีขอบเขตพื้นที่ที่แน่นอน ภายใต้การควบคุมของรัฐ

เมื่อหน่วยงานด้านการปกครองใช้คำว่า “ชุมชน” แทนคำว่า “บ้าน” หรือ “หมู่บ้าน” ความหมายของคำว่า “ชุมชน” โดยนัยนี้จึงสื่อความหมายไปในทำนองเดียวกับคำว่า “บ้าน” หรือ “หมู่บ้าน” ที่หมายถึง หน่วยการปกครองระดับล่างสุดของพื้นที่ อีกทั้งยังมีขอบเขตทางภูมิศาสตร์ หรือทางกายภาพที่แน่นอน มีประชากรจำนวนหนึ่ง และมีระบบกลไกการปกครองที่เชื่อมต่อกับกลไกของรัฐอื่นๆ ตามลำดับชั้น คือ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ

ชุมชนตามความหมายดังกล่าวนี้มีข้อจำกัดในแง่ของความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางด้านของ “สังคม” “วัฒนธรรม” และ “ทรัพยากรธรรมชาติ” ของชุมชน เนื่องจากเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงผู้คนไว้ด้วยกัน โดยที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพื้นที่และเขตการปกครอง แต่เกี่ยวข้องกับความเป็นเครือญาติ การมีวัฒนธรรมของชนเผ่าเดียวกัน การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินร่วมกัน การใช้ป่าชุมชนร่วมกัน และการใช้แหล่งน้ำร่วมกัน เป็นต้น อันเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถจำกัดได้ด้วยขอบเขตทางกายภาพใดๆ

ความหมายของคำว่า “ชุมชน” อีกความหมายหนึ่งเกิดขึ้นท่ามกลางการต่อสู้เพื่อต่อต้านกระแสการพัฒนาประเทศที่จะพยายามผลักดันประเทศให้ก้าวไปสู่ความทันสมัย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ เน้นการลงทุนอุตสาหกรรม การเปิดเสรีทางการค้าและระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ซึ่งกระบวนการพัฒนาแบบนี้มักได้รับการกำหนดและตัดสินใจโดยคนจำนวนน้อย หากแต่ผลของการพัฒนาได้ส่งผลกระทบต่ออย่างใหญ่หลวงต่อชีวิตของคนจำนวนมากในสังคม จึงมีกระแสการรวมกลุ่มของประชาชนจากที่ต่างๆ โดยเปิดกว้างให้ทุกคนที่มีแนวคิดคล้ายๆกันมาทำงานร่วมกันเพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน เป็นการเรียกร้อง เพื่อมีส่วนร่วมกับกลไกของภาคราชการและต่างชาติ ในการกำหนดและรับผิดชอบอนาคตของตัวเองและสังคมที่อาศัยอยู่ อาจกล่าวได้ว่า ชุมชนในความหมายนี้เรียกได้ว่าเป็น “ชุมชนในจินตนาการ” (Imagination Community) อันเป็นกระบวนการของภาคประชาชนที่เคลื่อนไหวในอุดมการณ์เชิงอำนาจ เพื่อถ่วงดุลกับอำนาจของรัฐ ธุรกิจเอกชน และต่างชาติ

ปกติจะเรียกกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่อยู่ร่วมกันว่าเป็นสังคม แต่ความจริงแล้วมีคำที่ใช้เรียกกลุ่มคนหลายแบบหลายประเภทด้วยกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ชุมชน เมือง องค์กร พรรค สมาคม เป็นต้น ก่อนที่จะอธิบายความหมายของคำว่า ชุมชน เมือง และความเป็นเมือง จะอธิบายให้เห็นความแตกต่างของกลุ่มคนสองประเภทก่อน คือ สังคมกับชุมชน

ราชบัณฑิตยสถาน (2524 : 371) อธิบายว่า สังคม (Society) คือ คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน

ส่วนคำว่า ชุมชน (Community) พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา (ราชบัณฑิตยสถาน 2524 : 72) ได้ให้ความหมายไว้ 3 แนวดังนี้ คือ

1. กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกับลักษณะสังคมแต่มีขนาดเล็กกว่า และมีความสนใจร่วมที่ประสานกันในวงแคบกว่า
2. เขตพื้นที่ ระดับของความคุ้นเคย และการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสร้างสรรค์

ใกล้ชิดกว่า และมีความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพ เช่น เชื้อชาติ ต้นกำเนิดเดิมของชาติหรือศาสนา

3. ความรู้สึกและทัศนคติทั้งหมดที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่มจากความหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ Dennies E. Poplin (1979 : 3) ที่กล่าวว่า ชุมชนเป็นคำที่ใช้เกี่ยวกับการรวมตัวกันของหน่วยสังคมและที่อยู่อาศัย ที่ขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่ม โดยใช้คำเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้าน เมือง นคร และมหานคร

จากความหมายดังกล่าว จะเห็นว่าสังคมกับชุมชนมีความแตกต่างกันในด้านขนาดของกลุ่มคนมากกว่าด้านอื่น ๆ แต่บางครั้งมีการใช้คำว่า ชุมชนนำหน้าชื่อของกลุ่มคนเพื่อบ่งบอกถึงคุณลักษณะต่าง ๆ ของกลุ่มดังนี้

บอกพื้นที่ เช่น ชุมชนหนองมน

บอกเชื้อชาติ เช่น ชุมชนจีน

บอกศาสนา เช่น ชุมชนมุสลิม

บอกอาชีพ เช่น ชุมชนชาวประมง

ส่วนกลุ่มคนขนาดใหญ่ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ หรือ การกล่าวถึงกลุ่มคนต่าง ๆ โดยทั่วไปเราจะใช้คำว่า สังคม นำหน้า เช่น สังคมไทย สังคมชนบท สังคมเมือง เป็นต้น

5.2 ประเภทของชุมชน

ในทางสังคมวิทยาแบ่งชุมชนออกเป็น 2 แบบ คือ ชุมชนชนบท (Rural) และเมือง (Urban) และราชบัณฑิตยสถาน (2524 : 316, 408) ได้ให้ความหมายของคำว่า ชนบทและเมืองไว้ดังนี้

1. ชนบท หมายถึง ส่วนที่อยู่นอกเขตเมืองหรือเขตเทศบาล มีประชากรที่เลี้ยงชีพด้วยการเกษตรกรรมเป็นสำคัญ มีระเบียบสังคมที่สอดคล้องกับลักษณะชุมชนแบบหมู่บ้านตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มก้อน หรือกระจัดกระจายตามลักษณะภูมิประเทศหรือตามประเพณีนิยม

2. เมือง เป็นชุมชนแบบหนึ่ง เช่น ในสหรัฐอเมริกา ชุมชนเมือง ก่อน พ.ศ. 2453 หมายถึงเขตที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ 8,000 คนขึ้นไป แต่หลังจากปี พ.ศ. 2453 หมายถึงเขตที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ 2,500 คนขึ้นไป ส่วนในประเทศไทยกำหนดให้เขตเทศบาลที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป เป็นเขตเมือง

เนื่องจากชนบทและเมืองมีความแตกต่างกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และสิ่งแวดล้อม นักสังคมวิทยาจึงได้อธิบายความแตกต่างระหว่างชุมชนชนบทและเมืองในด้านต่างๆไว้ดังนี้ (Sorokin and Zimmerman. 1929 : 56-57)

1. ด้านอาชีพ (Accupation)

ชนบท เป็นชุมชนที่ประกอบด้วยประชากรและครอบครัวที่ประกอบอาชีพ การเกษตร ส่วนอาชีพอื่น ๆ มีน้อยกว่าอาชีพเกษตรกรรม

เมือง ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกี่ยวกับเครื่องจักรกล อุตสาหกรรมการค้าพาณิชยกรรม นักวิชาการ การปกครอง และอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เกษตรกรรม

2. ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment)

ชนบท เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดตามธรรมชาติและมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติโดยตรง

เมือง สิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ประชาชนห่างไกลจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

3. ด้านขนาดของชุมชน (Size of Community)

ชนบท เป็นชุมชนของเกษตรกรรมขนาดเล็ก ๆ แต่ใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ในการประกอบอาชีพ

เมือง เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ขนาดของชุมชนจะมีความสัมพันธ์กับความเป็นเมือง

4. ด้านความหนาแน่นของประชากร (Density of Population)

ชนบท ความหนาแน่นของประชากรในชนบทจะต่ำกว่าในเมือง
เมือง ความหนาแน่นของประชากรสูงกว่าชนบท และมีความสัมพันธ์กับความ
ความเป็นเมือง

5. ด้านความต่างแบบกันหรือความเป็นแบบเดียวกันของประชากร (Heterogeneity and Homogeneity of Population)

ชนบท ประชากรมีความเป็นแบบเดียวกันในลักษณะของเชื้อชาติและ
ความรู้สึกทางสังคม

เมือง ประชากรมีความต่างแบบกันมาก และความเป็นเมืองจะมีความสัมพันธ์กับความต่างแบบของประชากร

6. ด้านความแตกต่างทางสังคมและการแบ่งชั้นทางสังคม (Social Differentiation and Stratification)

ชนบท มีความแตกต่างทางสังคมและการแบ่งชั้นทางสังคมน้อย

เมือง มีความแตกต่างทางสังคมและการแบ่งชั้นทางสังคมมาก

7. ด้านการเคลื่อนที่ทางสังคม (Social Mobility)

ชนบท การเปลี่ยนแปลงในด้านที่อยู่อาศัย อาชีพ และอื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงน้อย ส่วนการย้ายถิ่นจะเป็นในลักษณะจากชนบทไปสู่เมือง

เมือง มีการเคลื่อนที่ทางสังคมมากกว่าชนบท การเคลื่อนที่ทางสังคมจะมีความสัมพันธ์กับความเป็นเมือง โดยปกติจะมีการย้ายถิ่นจากชนบทเข้ามาอยู่ในเมือง แต่ถ้าเกิดเหตุการณ์วิกฤต คนในเมืองจะมีการอพยพจากเมืองไปสู่ชนบท

8. ด้านระบบของการกระทำระหว่างกัน (System of Interaction)

ชนบท มีการติดต่อและสื่อสารกันน้อยกว่าคนในเมือง มีการติดต่อและมีความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ (Primary Relation) ความสัมพันธ์จะเป็นแบบส่วนตัวง่าย ๆ แต่จริงจัง

เมือง มีการติดต่อและสื่อสารกันมาก อาณาเขตของการกระทำระหว่างกันกว้างมากกว่าในชนบท มีการติดต่อและมีความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ (Secondary Relation) ไม่มีความเป็นกันเอง ความสัมพันธ์คงอยู่เพียงระยะเวลาสั้น ๆ รูปแบบความสัมพันธ์มีความซับซ้อนยุ่งยาก ผิดแผก และมีแบบ

สรุปได้ว่า คำว่า ชุมชน หมายถึง พื้นที่ที่มีกลุ่มที่พักอาศัยของประชาชนในลักษณะใดก็ได้ที่อยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นในเมือง หรือ ชนบท โดยในด้านกายภาพมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตร่วมกัน เช่น ถนนหนทาง ไฟฟ้า ประปา วัด โรงเรียน เป็นต้น และคนกลุ่มนี้มีลักษณะทางสังคมตลอดจนกิจกรรมทางสังคม และเศรษฐกิจบางอย่างร่วมกันชัดเจน และขอบเขตของชุมชนจะมีอาณาบริเวณที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นขอบเขตทางธรรมชาติ หรือขอบเขตที่สร้างขึ้นเองก็ตาม

องค์ความรู้เกี่ยวกับพระเกจิอาจารย์

หลังพระโคตมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว สาวกของพระองค์ได้รวบรวมคำสอนของพระองค์ไว้เป็นหมวดหมู่ เรียกว่าพระไตรปิฎก ต่อมาภิกษุผู้เป็นนักปราชญ์ได้แต่งอรรถกถาและฎีกาเพื่ออธิบายข้อความในพระไตรปิฎกให้เข้าใจง่ายขึ้น เรียกภิกษุผู้แต่งหนังสือเหล่านั้นว่า พระอรรถกถาจารย์ และพระฎีกาจารย์ และในหนังสือที่แต่งนั้นมักจะมีอ้างอิงถึงความคิดเห็นของอาจารย์พวกอื่น ๆ ที่เห็นด้วยหรือเห็นแย้งกับผู้แต่ง จึงเรียกอาจารย์ที่ถูกอ้างอิงถึงนั้นว่า เกจิอาจารย์ เกจิอาจารย์ ในปัจจุบันถูกใช้ในความหมายที่ผิดไปจากเดิม คือใช้เรียกภิกษุที่เชื่อกันว่ามีความรู้ความสามารถในด้านคาถาอาคมและการปลุกเสกเครื่องรางของขลังหรือเรียกสั้น ๆ ว่า พระเกจิ ในประเทศไทยมีพระเกจิอาจารย์ที่มีความน่าเชื่อถือ เป็นที่ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเป็นจำนวนมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอนำเสนอพระเกจิอาจารย์ที่สำคัญดังนี้

1. หลวงปู่ทวด วัดช้างให้ ตำบลป่าไร่ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดปัตตานี

หลวงปู่ทวด หรือสมเด็จพระเจ้าพะโคะ หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด สมเด็จพระเจ้าพระราชมนีสามีรามคุณูปมาจารย์ เป็นที่รู้จักกันดีในประเทศไทยจากตำนานท้องถิ่นซึ่งยังไม่ปรากฏหลักฐานในทางประวัติศาสตร์ยืนยันความมีอยู่จริง ประวัติที่พิมพ์เผยแพร่กล่าวว่าท่านเป็นพระเกจิอาจารย์รูปสำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยา ผู้ที่ศรัทธาในหลวงปู่ทวดเชื่อกันว่าเครื่องหลวงปู่ทวดจะดูแลคุ้มครองแก่ผู้มีความศรัทธา ปัจจุบันหลวงปู่ทวดถือได้ว่าเป็นพระเกจิอาจารย์ในตำนานที่มีผู้ศรัทธาจำนวนมาก คู่กับสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) (หลวงปู่โต) ที่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2560d)

ประวัติ

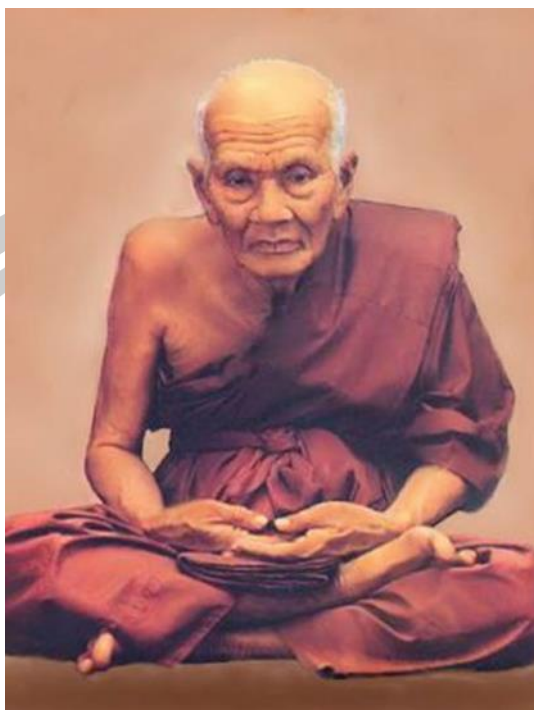
หลวงปู่ทวด เกิดเมื่อ 3 มีนาคม พ.ศ. 2125 ที่บ้านเลียบ ตำบลดีหลวง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา บรรพชา เมื่ออายุได้ 15 ปี อุปสมบท เมื่ออายุ 20 ปี มรณภาพวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2225 สิริรวมอายุได้ 99 ปี ตามตำนานกล่าวว่าหลวงปู่ทวด เป็นบุตรของนายหู นางจันท์ ซึ่งเป็นทาสในเรือนเบี้ย (ทาสทำงานใช้หนี้) ของเศรษฐีบ้าน เกิดในรัชกาลของสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช หลวงปู่ทวดมีนามเดิมว่า ปู่ เป็นบุตรของนายหู นางจัน ชาวบ้านวัดเลียบ ตำบลดีหลวง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ส่วนวันเดือนปีเกิดของเด็กชายปู่ ตรงกับวันเดือนปีใด หลักฐานยังขัดแย้งกันมากมีผู้สันนิษฐานไว้หลายกระแส ดังนี้ (สุธิวังค์ พงศ์ไพบุลย์, 2523)

ข้อสันนิษฐานที่ 1 อนันต์ คณานุรักษ์ ได้ระบุไว้ว่า “สมเด็จพระเจ้าพะโคะ ชาตะวันศุกร์ เดือน 4 ปีมะโรง ตรงกับ พ.ศ. 2125”

ข้อสันนิษฐานที่ 2 เอกสารของตำราหมื่นตราพระธรรมวิลาสเอาไปวิวาทเป็นหัวเมือง ระบุว่า “อยู่มาไซร์แลครั้งเกิดสมเด็จพระราชมนีมียุญ แลได้พระพุทธศักราช 990 ฉลุสัมฤทธิ์ ศก”

ข้อสันนิษฐานที่ 3 สุธิวังค์ พงศ์ไพบุลย์ ได้ระบุไว้ว่า “ท่านเกิดปี จ.ศ. 950 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2131” ขณะท่านเกิดมีเหตุอัศจรรย์คือเกิดฟ้าร้องฟ้าผ่าแผ่นดินสะเทือนเลื่อนลั่นเหมือนหนึ่งว่ามีผู้มีบุญญาธิการมาเกิด เมื่อตัดรกจากสายสะดือแล้วนายหุบิดาของท่านก็นำรกของท่านไปฝังไว้ที่โคนต้นเลียบ ซึ่งเป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์ต้นเลียบในปัจจุบัน

พูน ปณ ทิโต ชิว



ภาพประกอบ 3 หลวงปู่ทวด วัดช้างให้ ตำบลป่าไร่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

เมื่อท่านเกิดมาแล้วก็มีเหตุอัศจรรย์เกิดขึ้นกับท่านเรื่อยมา เป็นต้นว่า ขณะที่ท่านอยู่ในวัยแบเบาะในช่วงฤดูเกี่ยวข้าวบิดามารดาของท่านต้องออกไปเกี่ยวข้าวที่กลางทุ่งนาซึ่งเป็นนาของเศรษฐีปาน ซึ่งท้องนาแห่งนั้นห่างจากบ้านประมาณ 2 กิโลเมตร ที่นาแห่งนั้นมีดงตาลและมะเมาะเป็นจำนวนมากครั้งนั้นจึงเรียกว่าทุ่งเมาะ ปัจจุบันตั้งเป็นสำนักสงฆ์ชื่อนาเปล ในสมัยนั้นจึงมีสัตว์ป่าชุกชุมพอสมควร บิดามารดาของท่านจึงผูกเปลของท่านซึ่งเป็นเปลผ้าไว้กับต้นมะเมาะสองต้น และก็ได้อาศัยเกี่ยวข้าวอยู่ไม่ไกลจากบริเวณนั้น พอได้ระยะเวลาที่นางจันทร์ต้องให้นมลูก นางจันทร์จึงเดินมาที่ที่ปลูกเปลของลูกน้อย และก็เห็นงูจงอางตัวใหญ่หรืองูบองหลาที่ชาวภาคใต้เรียกกันพันที่รอบเปล นางจันทร์เห็นแล้วตกใจเป็นอันมากจึงเรียกนายหูซึ่งอยู่ไม่ไกลนักมาดูและช่วยไล่งูจงอางนั้น แต่งูจงอางนั้นก็ไม่ไปไหน นายหูและนางจันทร์จึงตั้งสัตยาธิฐานว่าขออย่าให้งูนั้นทำร้ายลูกน้อยเลย ไม่นานนักงูจงอางนั้นก็คลายวงรัดออกและเลื้อยหายไปใต้นป่า นายหูและนางจันทร์จึงเข้าไปดูลูกน้อยเห็นว่ายังหลับอยู่และไม่เป็นอันตรายใด ๆ และปรากฏว่ามีเมือกแก้วขนาดใหญ่ที่งูจงอางคายไว้อยู่บนอกเด็กชายผู้นั้น เมือกแก้วนั้นมีแสงแวววาวและต่อมาได้แข็งตัวเป็นลูกแก้ว ปัจจุบันได้ประดิษฐานที่วัดพะโคะ เมื่อเศรษฐีปานทราบเรื่องเข้าก็ปีบบังคับขอลูกแก้วเอาจากนายหูและนางจันทร์ จึงจำต้องยอมให้ลูกแก้วนั้นแก่เศรษฐีปาน

ซึ่งเป็นนายเงิน แต่ลูกแก้วนั้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์ประจำตัวท่าน เมื่อเศรษฐีปานเอาลูกแก้วไปแล้วก็เกิดเภทภัยในครอบครัวเกิดการเจ็บป่วยกันบ่อย และมีฐานะยากจนลง เศรษฐีปานจึงได้เอาลูกแก้วมาคืน และขอขมาเด็กชายปู และยกหนี้สินให้แก่ชายหูและนางจันทร์ ทั้งสองจึงพ้นจากการเป็นทาสและต่อมาก็มีฐานะดีขึ้น ๆ ส่วนเศรษฐีปานก็มีฐานะดีขึ้นดังเดิม (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2560 : เว็บไซต์)

การศึกษา

เมื่อท่านมีอายุได้ประมาณ 7 ขวบ พ.ศ. 2132 บิดามารดาของท่านจึงนำท่านไปฝากไว้เป็นศิษย์วัดเพื่อเล่าเรียนหนังสือ ที่วัดกุฎีหลวงหรือวัดตีหลวงในปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัดอยู่ใกล้บ้านท่าน ขณะนั้นมีท่านสมภารจวง ซึ่งมีศักดิ์เป็นลุงของท่านเป็นเจ้าของอาวาสอยู่ เด็กชายปูเป็นเด็กที่หัวดีเรียนเก่งสามารถเล่าเรียนภาษาขอมและภาษาไทยได้อย่างรวดเร็ว สมภารจวงได้บวชให้ท่านเป็นสามเณรเมื่ออายุได้ 15 ปี ตอนที่ท่านบวชเป็นสามเณรนี้เองบิดาของท่านจึงถวายลูกแก้วคืนให้แก่ท่านเป็นลูกแก้วประจำตัวท่านต่อไป ด้วยความที่เป็นคนใฝ่เรียนใฝ่รู้ตลอดเวลาของท่าน ต่อมาท่านสมภารจวงได้นำไปฝากให้เล่าเรียนหนังสือที่สูงขึ้นสมัยนั้นเรียกว่ามูลบทบรรพกิจ ปัจจุบันคือเรียนนักธรรมนั่นเอง โดยนำไปฝากเรียนไว้กับสมเด็จพระชินเสน ซึ่งเป็นพระเถระชั้นสูงที่ส่งมาจากกรุงศรีอยุธยา ให้มาครองเป็นเจ้าอาวาสวัดสี่คูยงหรือวัดสี่หยงในปัจจุบัน ห่างจากวัดตีหลวงไปทางเหนือประมาณ 4 กิโลเมตร ท่านได้เรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและจบหลักสูตรที่วัดสี่คูยงนั้น หลังจากนั้นท่านได้เดินทางเข้ามาศึกษาต่อที่เมืองนครศรีธรรมราชเพื่อเรียนหนังสือให้สูงขึ้นโดยมาพำนักอยู่ที่วัดเสมาเมือง ซึ่งเป็นสำนักเรียนและมีสมเด็จพระมหาปิยะทัสสี เป็นเจ้าอาวาส และบรรพชาอุปสมบทเป็นพระสงฆ์เมื่ออายุครบกาลอุปสมบท ท่านได้ศึกษาวิชาจากครูบาอาจารย์ต่าง ๆ จนมีความรู้และเป็นผู้ทรงอภิญญามาก และได้แสดงปาฏิหาริย์หลายครั้ง (ธรรมะไทย, 2560)

สมณศักดิ์

หลวงปู่ทวดได้รับพระราชทานสมณศักดิ์จากสมเด็จพระเอกาทศรถในครั้งสุดท้ายในราชทินนามที่สมเด็จพระราชมนูนิสามิรามคุณูปรมหาราชย์ สุดท้ายเมื่อท่านมีอายุได้ 80 ปี ท่านได้กลับมาจำพรรษาที่วัดพะโคะ วัดบ้านเกิดของท่าน ต่อมาท่านได้สังเสียดกับลูกศิษย์ว่าเมื่อท่านมรณภาพให้นำพระศพท่านไปไว้ที่ อำเภอกอโกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ต่อไป

มรณภาพ

หลวงปู่ทวดมรณภาพเมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2225 สิริรวมอายุได้ 100ปี
คาถาหลวงปู่ทวด เขยิบบน้ำทะเลจืด คาถาหลวงปู่ทวดเปิดโลก

(นะโม 3 จบ)

นะโมโพธิสัตว์ อากันติมาเย อิติมะคะวา

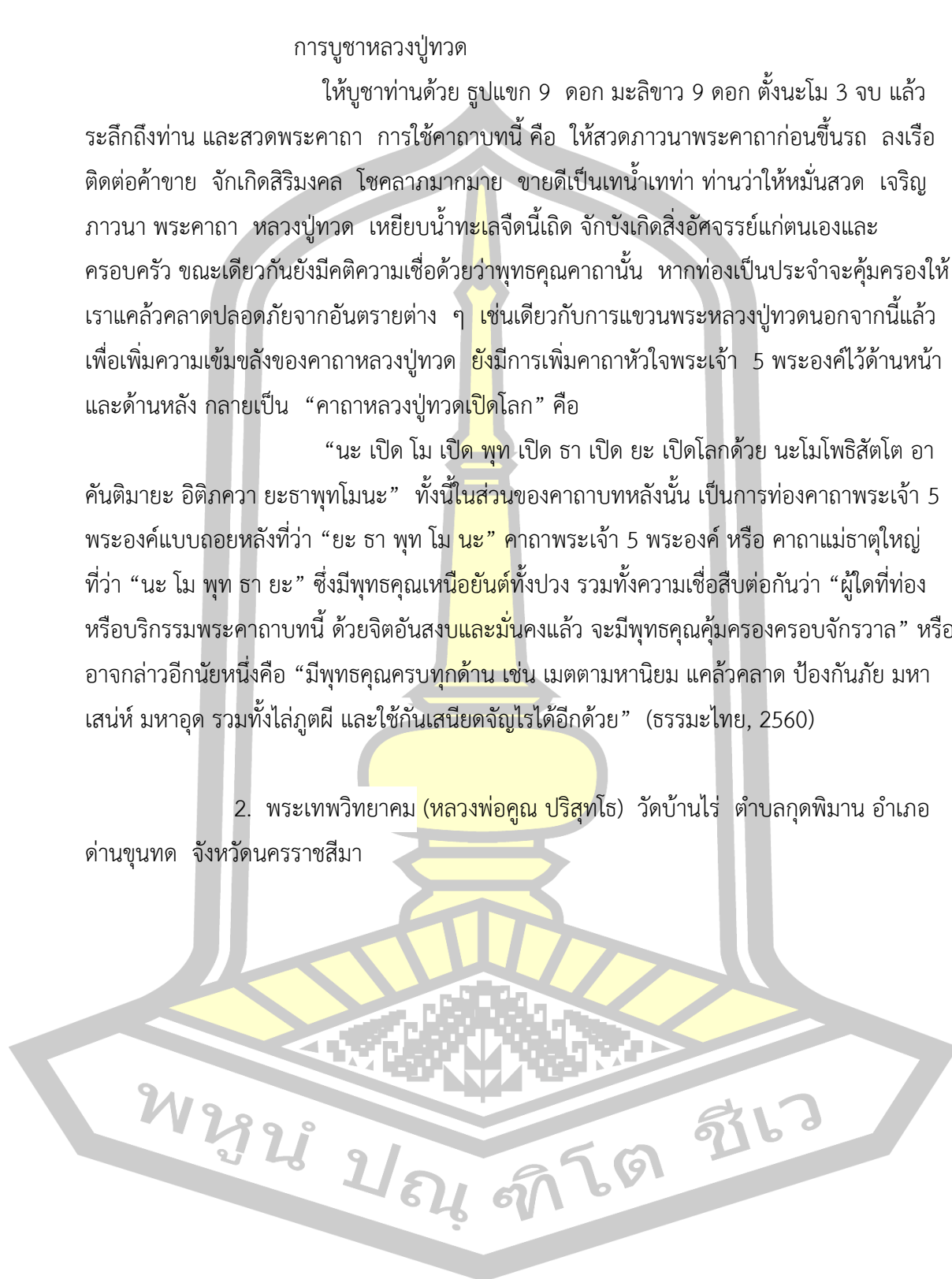
(สวด 3 จบ)

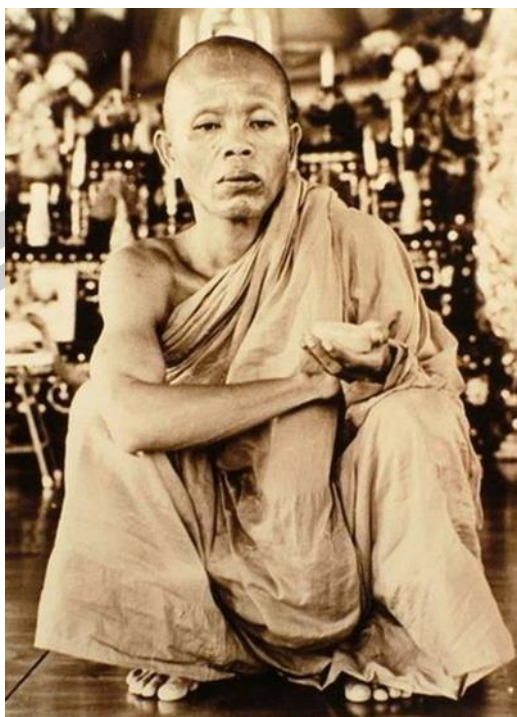
การบูชาหลวงปู่ทวด

ให้บูชาท่านด้วย รูปแขก 9 ดอก มะลิขาว 9 ดอก ตั้งนะโม 3 จบ แล้วระลึกถึงท่าน และสวดพระคาถา การใช้คาถาบทนี้ คือ ให้สวดภาวนาพระคาถาก่อนขึ้นรถ ลงเรือ ติดต่อกำชาย จักเกิดสิริมงคล โชคลาภมากมาย ขายดีเป็นเทน้ำเทท่า ท่านว่าให้หมั่นสวด เจริญภาวนา พระคาถา หลวงปู่ทวด เหยียบน้ำทะเลจืดนี้เถิด จักบังเกิดสิ่งอัศจรรย์แก่ตนเองและครอบครัว ขณะเดียวกันยังมีคติความเชื่อด้วยว่าพุทธรูปคุณค่านั้น หากท่องเป็นประจำจะคุ้มครองให้เราแคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ เช่นเดียวกับการแขวนพระหลวงปู่ทวดนอกจากนี้แล้ว เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งของคาถาหลวงปู่ทวด ยังมีการเพิ่มคาถาหัวใจพระเจ้า 5 พระองค์ไว้ด้านหน้า และด้านหลัง กลายเป็น “คาถาหลวงปู่ทวดเปิดโลก” คือ

“นะ เปิด โม เปิด พุท เปิด ธา เปิด ยะ เปิดโลกด้วย นะโมโพธิสัตโต อาคันติมายะ อิติภควา ยะธาพุทโมนะ” ทั้งนี้ในส่วนของคาถาบทหลังนั้น เป็นการท่องคาถาพระเจ้า 5 พระองค์แบบลอยหลังที่ว่า “ยะ ธา พุท โม นะ” คาถาพระเจ้า 5 พระองค์ หรือ คาถาแม่ธาตุใหญ่ที่ว่า “นะ โม พุท ธา ยะ” ซึ่งมีพุทธรูปเหมือนยันต์ทั้งปวง รวมทั้งความเชื่อสืบต่อกันว่า “ผู้ใดที่ท่องหรือบริกรรมพระคาถาบทนี้ ด้วยจิตอันสงบและมั่นคงแล้ว จะมีพุทธรูปคุ้มครองครอบจักรวาล” หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “มีพุทธรูปครบทุกด้าน เช่น เมตตามหานิยม แคล้วคลาด ป้องกันภัย มหาเสน่ห์ มหาอุด รวมทั้งไล่ภูตผี และใช้กันเสนียดจัญไรได้อีกด้วย” (ธรรมะไทย, 2560)

2. พระเทพวิฑายาคม (หลวงพ่อคุณ ปริสุทโธ) วัดบ้านไร่ ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา





ภาพประกอบ 4 หลวงพ่อคุณ ปรีสุทโธ วัดบ้านไร่ ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด
จังหวัดนครราชสีมา

ประวัติ

หลวงพ่อคุณ เกิดในชื่อและนามสกุลทางโลกคือ คุณ ฉัตรพลกรัง เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2466 ตรงกับแรม 10 ค่ำ เดือน 10 ปีกุน ที่บ้านไร่ หมู่ที่ 6 ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา เป็นบุตรชายคนโตของนายบุญ และนางทองขาว ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีพี่น้องร่วมบิดามารดาสามคนคือ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2560c)

1. พระเทพวิฑฒาน (คุณ ปรีสุทโธ)
2. คำมัน วงษ์กาญจนรัตน์ (เป็นหญิง)
3. ทองหล่อ เพ็ญจันทร์ (เป็นหญิง)

บิดามารดาของหลวงพ่อคุณ เสียชีวิตลงขณะที่ลูกทั้งสามยังเด็ก เด็กชายคุณกับน้องสาวทั้งสอง จึงอยู่ในความอุปการะของน้าสาว

การศึกษา

หลวงพ่อคุณ ปรีสุทโธ ได้เข้าเรียนหนังสือกับพระอาจารย์เชื้อม วิโร พระอาจารย์ฉาย และพระอาจารย์หลี ซึ่งได้เรียนทั้งภาษาไทยและภาษาขอม ที่วัดบ้านไร่ ซึ่งเป็นสถานการศึกษาแห่งเดียวในหมู่บ้านตั้งแต่อายุประมาณ 6-7 ขวบ นอกจากนี้ยังได้เรียนวิชาอาคม

ป้องกันอันตรายต่าง ๆ จากพระอาจารย์ทั้ง 3 ท่าน จึงทำให้หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ มีความเชี่ยวชาญวิชาอาคมต่าง ๆ มาตั้งแต่สมัยยังเป็นเด็ก (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2560c)

อุปสมบท

เมื่ออายุครบ 21 ปีก็ได้เข้าอุปสมบท ณ พัทธสีมา วัดถนนหักใหญ่ ตำบล กุดพิमान อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2487 ตรงกับวันศุกร์ เดือน 6 ปีวอก (หนังสือบางแห่งระบุว่าในปี 2486) โดยมีพระครูวิจารณ์ติกิจ อดีตเจ้าคณะอำเภอด่านขุนทด เป็นพระอุปัชฌาย์ ส่วนพระกรรมวาจาจารย์ ก็คือพระอาจารย์สุข วัดโคกรักษ์ โดยหลังจากที่อุปสมบทเป็นพระภิกษุเรียบร้อยแล้วได้รับฉายาว่า “ปริสุทโธ” และฝากตัวเป็นศิษย์หลวงพ่อด่าง วัดบ้านหนองโพธิ์ ตำบลสำนักตะคร้อ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็นพระนักปฏิบัติทางด้านคันถธุระและวิปัสสนาอย่างเคร่งครัด และทั้งเป็นพระเกจิอาจารย์พระคณาจารย์ที่เรืองวิทยาาคมเป็นอย่างยิ่ง จนเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้คนและมีลูกศิษย์เป็นจำนวนมาก จากนั้นหลวงพ่อกุณก็ได้ตั้งใจจำพรรษาที่วัดบ้านหนองโพธิ์ และอยู่ปรนนิบัติรับใช้หลวงพ่อด่างมานานพอสมควร ก่อนที่หลวงพ่อด่างจะพาหลวงพ่อกุณไปฝากตัวเป็นลูกศิษย์หลวงพ่อดอง พุทธรโส เนื่องจากทั้งสองรูปเป็นเพื่อนที่มักมีการพบปะแลกเปลี่ยนธรรมะ ตลอดจนวิชาอาคมต่าง ๆ แก่กันเสมอ จากนั้นหลวงพ่อดอง ผู้ทรงคุณทั้งทางธรรม และทางไสยเวทย์ ก็ได้สอนวิชาต่าง ๆ ให้กับหลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ ด้วยความรักใคร่มิได้ปิดบังอำพรางแต่อย่างใด โดยใช้วิธีการสอนโดยการศึกษาพระธรรมควบคู่กับการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน เน้นการมี สติ ระลึกรู้ พิจารณาอารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบ และให้เกิดความรู้เท่าทันในอารมณ์นั้น

พร้อมกับสอนพระกัมมัฏฐานโดยให้ใช้หมวดอนุสติ ด้วยการกำหนด ความตาย เป็นอารมณ์ เรียกว่า มรณสสติ เพื่อให้เกิดความรู้เท่าทัน ไม่หลงในอารมณ์ รูป รส กลิ่น เสียง ไม่ประมาทในความโลภ ความโกรธ และความหลง กระทั่งหลวงพ่อดองเห็นว่า หลวงพ่อกุณมีความรอบรู้ชำนาญการปฏิบัติธรรมดีแล้ว จึงแนะนำให้ออกธุดงค์จาริกไปตามป่าเขาลำเนาไพร ฝึกปฏิบัติธรรมเบื้องต้นต่อไป โดยในช่วงแรกหลวงพ่อกุณก็ได้เดินธุดงค์ จาริกอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา จากนั้นจึงได้มีการธุดงค์ไกลขึ้นเรื่อย ๆ ไปจนถึงป่าลึกประเทศลาว และประเทศกัมพูชา เพื่อทำความเพียรให้เกิดสติปัญญา เพื่อการหลุดพ้นจากกิเลส ตัณหา และอุปทานทั้งปวง เมื่อพิจารณาเห็นสมควรแก่การปฏิบัติแล้ว หลวงพ่อกุณธุดงค์จากเขมร กลับมายังประเทศไทย เดินข้ามเขตด้านจังหวัดสุรินทร์สู่จังหวัดนครราชสีมา กลับบ้านเกิดที่บ้านไร่ พร้อมกับเริ่มก่อสร้างถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ โดยเริ่มสร้างอุโบสถในปี พ.ศ. 2496 จากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านที่ได้ช่วยกันเข้าป่าตัดไม้ จนสามารถสร้างพระอุโบสถจนสำเร็จ ซึ่งปัจจุบันอุโบสถหลังดังกล่าวได้ถูกรื้อลงและก่อสร้างหลังใหม่แทนแล้ว นอกจากนี้หลวงพ่อกุณยังได้สร้างโรงเรียน กุฎิสงฆ์ ศาลาการเปรียญ รวมทั้งขุดสระน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค ขึ้น เพื่อพัฒนาความเจริญของพื้นที่บ้านไร่ และตามมาด้วยการก่อสร้าง

โรงพยาบาลถึง 3 หลัง และโรงเรียนอื่น ๆ อีกจำนวนมาก พร้อมทั้งยังได้บริจาคเงินทองเพื่อช่วยเหลือ
สาธารณชนสุขต่าง ๆ อยู่เสมอ

มรณภาพ

วันเสาร์ที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2558

พระคาถาหลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ วัดบ้านไร่ ที่หลายท่านนำไปท่องแล้วบังเกิด
ปาฏิหาริย์อันน่าอัศจรรย์ขึ้นตัวเอง มีดังนี้

คาถาแคล้วคลาด ของหลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ มีดังนี้

ตั้งนะโมฯ สามจบ น้อมจิตถึงคุณพระรัตนตรัย ครูบาอาจารย์

พุทธัง นพไกรเข้ามาอยู่ในตัวกู ให้แคล้วคลาดศัตรู วินาสสันติ

ธัมมัง นพไกรเข้ามาอยู่ในตัวกู ให้แคล้วคลาดศัตรู วินาสสันติ

สังฆัง นพไกรเข้ามาอยู่ในตัวกู ให้แคล้วคลาดศัตรู วินาสสันติ

การปลุกเสกวัตถุมงคลของหลวงพ่อกุณ หลวงพ่อกุณจะใช้คาถาไม่กี่บท

โดยหัวใจพระคาถามีว่า

มะอะอุ นะมะพะธะ นโมพุทธาเยะ พุทโธ และยานะ

แต่ในการปลุกเสก หลวงพ่อกุณจะใช้วิธี อนุโลมปฏิโลม (การต่อตามและย้อน
ลำดับ) เรียกว่า คาบพระคาถา เมื่อนำหัวใจธาตุ 4 คือ นะมะพะธะ มาใช้ หลวงพ่อกุณจะภาวนาด้วย
จิตอันเป็นหนึ่ง (สมาธิ) ให้อักขระทั้ง 4 นี้ เป็น 16 อักขระ ดังนี้

นะ มะ พะ ธะ มะ พะ ธะ นะ มะ พะ ธะ นะ มะ พะ ธะ นะ มะ พะ

ระยะเวลาการปลุกเสกของท่านใช้เวลาไม่มากนัก ขึ้นอยู่กับอารมณ์จิต ท่าน
เคยปรารภว่าเมื่อจะปลุกเสกวัตถุใด ใจต้องเป็นสมาธิ เมื่อใจมีสมาธิ ปลุกเสกสิ่งใดก็ขลัง ระยะเวลา
หนึ่งนาทีก็ดีแล้ว แต่หากใจไม่เกิดสมาธิ ปลุกเสกทั้งคืนทั้งวันก็ไม่มีผล อย่างนี้สู้ไปทำอย่างอื่นดีกว่า

ท่านยัง

หลวงพ่อกุณให้เหตุผลว่า เป็นทำที่สบายที่สุด อีกทั้งเป็นลักษณะของคน
เตรียมพร้อมที่ลุกเดินไปไหนมาไหนได้ทันที จะหยิบจับอะไรก็ง่ายและสะดวกในการทำงาน

คาถาที่หลวงพ่อกุณใช้บริการเวลานั่งสมาธิ

เวลาหายใจเข้า ให้บริการว่า ตาย

เวลาหายใจออก ให้บริการว่า แน่

เป็นตายแน่... ตายแน่... ตายแน่ไปเรื่อย ๆ จะรู้สึกสบาย จิตสงบ

3. พระราชนิโรธรังสีคัมภีร์ปัญญาวิศิษฎ์ (หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี) วัดหินหมากเป้ง
อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

ประวัติ

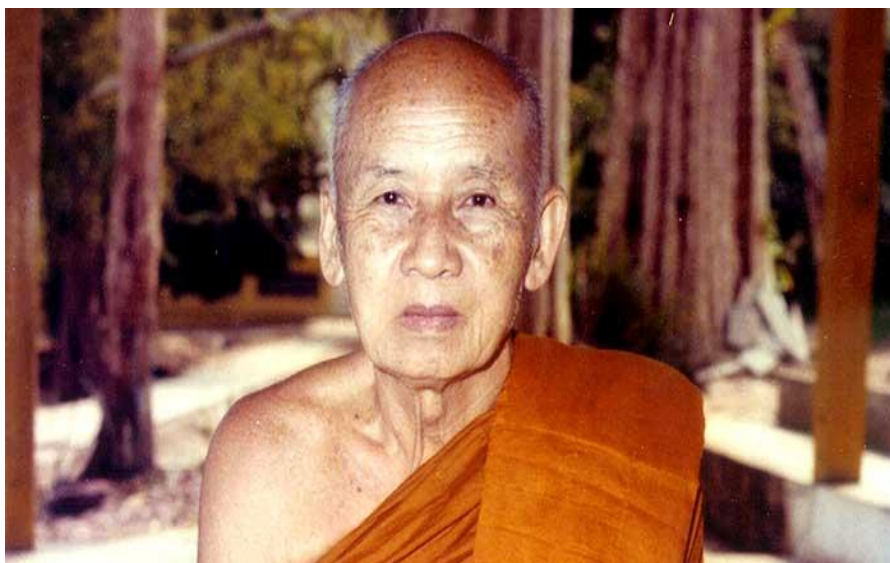
พระราชนิโรธรังสีคัมภีร์ปัญญาวิศิษฎ์ หรือ หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี เป็นพระภิกษุฝ่ายวิปัสสนาธุระสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ที่มีชื่อเสียงพระราชนิโรธรังสีคัมภีร์ปัญญาวิศิษฎ์ (หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี) กำเนิดเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ.2445 (ปีชาล) เป็นบุตรของนายอูตสำหรับนางครั่ง ครอบครัวชาวนา บ้านนาสีดา ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เมื่ออายุ 18 ปี มีโอกาสติดตาม พระอาจารย์สิงห์ ขันตยาโคม ออกธุดงค์ และบรรพชา เป็นสามเณร ที่วัดบ้านเคิ่งใหญ่ โดยมีพระอาจารย์ลุ่ม เป็นอุปัชฌาย์อุปัชฌาย์ ต่อมาไปศึกษาธรรมที่วัดสุทัศนาราม เมืองอุบล และเรียนหนังสือที่วัดศรีทอง (ธรรมะไทย, 2560)

อุปสมบท

หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี อุปสมบทเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2466 ณ พัทธสีมาวัดสุทัศนาราม โดยมีพระมหาภูริเป็นพระอุปัชฌาย์ พระมหาปิ่น ปัญญาโปล เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ต่อมาได้ออกธุดงค์ไปกับพระอาจารย์สิงห์ ขันตยาโคม ได้มีโอกาสวาสนากราบนมัสการพระเดชพระคุณหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ที่บ้านค้อ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานีทำให้ มีกำลังจิต กำลังใจ ในการปฏิบัติธรรมบำเพ็ญความเพียรอย่างยิ่ง

ครั้งสมัยที่ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ไปพำนักทางภาคเหนือ ท่านพระอาจารย์เทศก์ เทสรังสี ได้จาริกธุดงค์กับพระอาจารย์อ่อนสี ไปกราบท่านอาจารย์ใหญ่ที่ป่าเมี่ยง ดอยแม่ปิ้ง เชียงใหม่ และได้ปฏิบัติธรรมในภาคเหนือ ถิ่นมูเซอร์ และมาโปรดสาธุชนแถบลำพูนจนกลับมา ภาคอีสานพำนักที่วัดอรัญญาสี อำเภอกำแพง จังหวัดหนองคาย

ปี พ.ศ.2492 ไปเยี่ยมหลวงปู่มั่นที่อาพาธที่วัดบ้านหนองผือใน อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร จนกระทั่งท่านพระอาจารย์ใหญ่ละสังขาร ต่อมาปี พ.ศ.2493 ท่านไปจำพรรษาที่ภูเก็ทและเผยแผ่ศาสนาธรรมในภาคใต้ ร่วมกับหมู่คณะ พำนักที่ภูเก็ท-พังงา-กระบี่ นานถึง 15 ปี กลับมาที่ถ้ำขามสกลนคร พักจำพรรษา ปีรุ่งขึ้นจาริกมาที่วัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงบรรยากาศดีเหมาะแก่การเจริญธรรมสมาธิปฏิบัติ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2560e)



ภาพประกอบ 5 พระราชนิโรธรังสีคัมภีร์ปัญญาวิศิษฎ์ (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี) วัดหินหมากเป้ง
อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

มรณภาพ

หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี เป็นสมณะผู้สมบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตรอันงดงามยิ่ง เป็นผู้นำศรัทธาในการอบรมสั่งสอนธรรมและนำสร้างศาสนสถานเพื่อการจรโลงพระบวร พุทธศาสนา หลายแห่งในถิ่นแถบอีสาน เป็นปูชนียาจารย์ของชนทุกระดับชั้น ในปัจฉิมวัยท่านไปพำนักพักที่วัดถ้ำขามและละสังขารด้วยอาการสงบเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2537 เวลาประมาณ 22.00 น สิริรวมอายุได้ 93 ปี 71 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานน้ำอาบศพและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานโลงทองที่บ และทรงรับงานบำเพ็ญกุศลอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ พิธีพระราชทานเพลิงศพ หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี มีที่วัดหินหมากเป้ง นับเป็นงานพระราชทานเพลิงศพพระเถรอาจารย์ครั้งประวัติศาสตร์(ธรรมะไทย, 2560)

ธรรมคำสอน

ธรรมคำสอนของ หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี มีมากมายหลายเรื่อง ดังเช่น

1. ธรรม คือ ของจริงของแท้ เป็นแก่นของโลก ธรรม แปลว่า ของเป็นอยู่ ทรงอยู่สภาพ ตามเป็นจริง เป็นอย่างไรก็ต้องเป็นอย่างนั้น เรียกว่า ธรรมชาติ ชรา พยาธิ มรณะ เป็นธรรมทั้งนั้น เรียก ชาติธรรม ชราธรรม พยาธิธรรม มรณะธรรม ทำไมจึงเรียกว่า ธรรม คือทุกๆคน จะต้องเป็นเหมือนกันหมด (ธรรมเทศนาเรื่อง ธรรมะ)

2. สมบัติที่มนุษย์ต้องการ ไม่ทราบว่าจะกอบโกยเอาไปสิ่งไหน ได้มากก็เพียงแต่เอาเลี้ยงชีวิตเท่านั้น เลี้ยงชีวิตให้นานตายหน่อย นั่นละ ประโยชน์ของมนุษย์สมบัติเพียงแค่นี้แหละ

3. เราเกิดมาในโลกนี้ จะเป็นมนุษย์หรือเป็นสัตว์ต่างๆ ก็ตามเถอะ เรียกว่าอยู่ในแควดวงของมัจจุราชทั้งนั้น หรือเปรียบเหมือนกับอยู่ในคุกในตาราง (รอความตาย) ด้วยกันทุกคน จะทำอะไรอยู่ที่ตาม จะเป็นผู้ตีวีเศษวิโสเท่าไรก็ช่าง แม้แต่องค์สัมมาสัมพุทธเจ้า สรีระร่างกายของพระองค์ ยังปล่อยให้พญามัจจุราชทำลายได้ แต่ตัวจิตของพระองค์ เป็นผู้พ้นแล้ว ไม่ยอมให้มัจจุราชข่มขู่ได้เลย (ธรรมเทศนาเรื่อง มัจจุราช)

4. ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในโลกนี้เป็นเพียงสักแต่ว่าเป็นธาตุสี่เท่านั้น แต่คนเราไปสมมติ แล้วหลงสมมติตนเองต่างหาก มันก็ต้องยุ่งและเดือดร้อนด้วยประการทั้งปวง (อัตตโนประวัติ)

5. มนุษย์เราพากันสมมติ เรียกเอาตามความพอใจของตนว่านั่นเป็นคน นั่นเป็นสัตว์ เป็นนั่นเป็นนี่ต่าง ๆ นานาไป แต่ก่อนธาตุนั้นมันก็หาได้รู้สึกอะไรตามสมมติของคนไม่ มันมีสภาพเป็นอยู่อย่างใดก็เป็นอยู่อย่างนั้นตามเดิม สมมติว่า หญิง ว่าชาย ว่าหนุ่ม ว่าแก่ ว่าสวย ไม่สวย ก่อนธาตุนั้นก็ไม่มีความรู้สึกอะไรเลย หน้าที่ของมันเมื่อมาประชุมกันเข้า เป็นก้อนแล้ว อยู่ได้ชั่วขณะหนึ่งแล้วมันก็แปรไปตามสภาพของมัน ผลที่สุดมันก็แตกสลาย แยกกันไปอยู่ตามสภาพเดิมของมันเท่านั้นเอง (ธาตุ-ขันธ-อายตนะ สัมพันธ์)

6. เมื่อเรามาฝึกหัดปฏิบัติธรรม จนเห็นเรื่องโทษของตนเองแล้ว ค่อยชำระสะสางให้มันหมดไป ก็จะเป็นคุณแก่ตนในอนาคตข้างหน้า ได้ชื่อว่าไม่เสียชาติที่เกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์ แล้วจึงมาพบพระพุทธศาสนา และยิ่งมาพบครูบาอาจารย์ ที่สอนให้เราละกิเลสอีกด้วย (ธรรมเทศนาเรื่องแก่นของการปฏิบัติ)

7. แท้ที่จริงธรรมะคือตัวของเรานี้ทุกคนก็มีแล้ว ครอบมูลบริบูรณ์ทุกอย่าง แต่เราไม่ได้สร้างสมอบรมให้เห็นธรรมะที่มันมีในตนของตน ธรรมะแทรกอยู่ในขันธโลกอันนี้ หากใช้อุบายปัญญาพิจารณากลับกรองด้วยวิธี 3 อย่าง มีศีล สมาธิ ปัญญา ดังอธิบายแล้ว ธรรมะ จะปรากฏในตัวของตน (ธรรมเทศนาเรื่องวิชัยธรรมออกจากโลก)

8. การศึกษาพระพุทธศาสนา ถ้าจะให้เข้าใจถูกต้องแล้ว ต้องให้มีทั้งปริยัติ คือ การศึกษา และปฏิบัติตามความรู้ที่ได้ศึกษามาขึ้นให้ถูกต้อง โดยเฉพาะการปฏิบัติ ถ้าไม่ยืนตัว อยู่ในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาแล้ว จะไม่มีความถูกต้องอันจะให้เกิดความรู้ ในสังขารมได้เลย มรรคปฏิบัติทางอันจะให้ถึงสังขารม นั้น ก็ต้องรวมศีล สมาธิ ปัญญา ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แล้วปฏิบัติธรรมจึงจะเกิดขึ้นได้ (ธรรมเทศนา เรื่อง พุทธบริษัทพึงปฏิบัติตนเช่นไร)

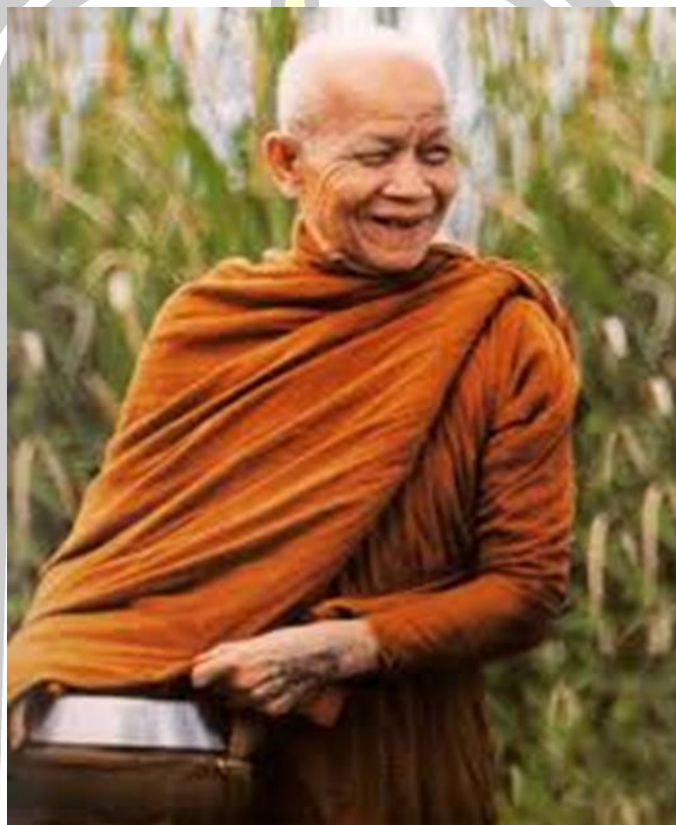
9. คนที่จะข้ามโอชะได้ต้องมีศรัทธาเสียก่อน ถ้าไม่มีศรัทธาเสียอย่างเดียว ก็หมดทาง ที่จะข้ามโอชะได้ ศรัทธาจึงเป็นของสำคัญที่สุด เช่น เชื้อมั่นในกรรม เชื้อผลของกรรม ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว แต่ว่าศรัทธาอันนั้น เป็นเบื้องต้นที่จะทำทาน ถ้ามีศรัทธาแล้ว ไม่อดเรื่องการทำทาน อยู่ที่ไหนก็ทำได้ ทำมากก็ได้ ทำน้อยก็ได้ ไม่ต้องเลือกวัตถุในการทำทาน จะเป็นข้าว น้ำ อาหาร หมากพลู บุหรี่ ฯลฯ สารพัดสิ่งเป็นทาน ได้ทั้งหมด แม้แต่ใบไม้ ใบตอง ใบหญ้า ก็เป็นทานได้ เราทำด้วยความเชื่อมั่นว่า สิ่งนี้ทำไปแล้วจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับนั้น ๆ ก็อ้อมอกอ้อมใจขึ้นมาก็เป็นบุญนั้นแหละ ศรัทธา มันทำให้อ้อมอกอ้อมใจ ทำให้เกิดบุญ ซาบซึ้งถึงใจทุกอย่างไม่มีลืมเลย อันนั้นจึงเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้ข้ามโอชะ (ธรรมเทศนา เรื่องหลักการปฏิบัติธรรม)

10. กายและจิตอันนี้เป็นบุญกรรมและกิเลสนำมาตกแต่งให้ เมื่อนำมาใช้ โดยหาสาระมิได้ ถึงแม้จะมีอายุยืนนาน ก็ปานประหนึ่งว่าหาอายุมิได้ (คือไม่มีประโยชน์) สมกับพุทธ พจน์ ที่พระองค์ตรัสว่า โย จ วสสสตี ชิเว อปสสึ อุกุทพพยิ เอกาหิ ชีวิติ เสยโย ปสสโต อุกุทพพยิ แปลว่า บุคคลใดมีชีวิตอยู่ร้อยปี แต่เขามีได้พิจารณาเห็นความเกิดดับ (ของอัตภาพนี้) ผู้นั้นสู้ผู้มีชีวิตอยู่วันเดียว แต่พิจารณาเห็นความเกิดดับไม่ได้ (ธรรมเทศนาเรื่องวันคืนล่วงไป ๆ)

4. พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) วัดบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) หรือที่นิยมเรียกกันว่า หลวงตามหาบัว หรือ หลวงตาบัว (12 สิงหาคม พ.ศ. 2456-30 มกราคม พ.ศ. 2554) เป็นพระภิกษุณีกายเถรวาท คณะธรรมยุติกนิกาย ฝ่ายอรัญวาสีวิปัสสนาธุระ ชาวจังหวัดอุดรธานี และเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าบ้านตาด (วัดเกษรศีลคุณ) องค์แรก ท่านเป็นหนึ่งในศิษย์ของพระครูวินัยธร (มั่น ภูริทตฺโต) ซึ่งมีโอกาสอุปฐากรับใช้หลวงปู่มั่นในช่วงปัจฉิมวัยและเป็นผู้หนึ่งที่ดับขัน्तกรรมวัตรของหลวงปู่มั่นโดยละเอียดในเวลาต่อมาหลวงตามหาบัวเป็นที่รู้จักในฐานะพระนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานผู้มีปฏิปทาที่มั่นคง แน่วแน่ เด็ดขาด และจริงจัง บรรดาศิษยานุศิษย์ของหลวงปู่มั่นต่างนับถือกันว่าท่านเป็นลูกศิษย์องค์หนึ่งที่มีปฏิปทาที่คล้ายคลึงกับหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต การกล่าวขวัญถึงท่านในหมู่ผู้ศรัทธามีหลายเรื่องค่อนข้างไปในเชิงอภินิหาร เช่น การล่วงรู้วาระจิตของบุคคลอื่น การที่เศษผม เศษเล็บ และขานหมากของท่านกลายเป็นพระธาตุไปตั้งแต่ครั้งท่านยังมีชีวิตอยู่ เป็นต้น หลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2540 หลวงตามหาบัวได้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นทั้งในและนอกประเทศ จากการที่ท่านได้ดำเนินการทอดผ้าป่าทองคำและเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐ ภายใต้ชื่อ “โครงการผ้าป่าช่วยชาติ โดยหลวงตามหาบัว ญาณสัมปนฺโน” เพื่อใช้เป็นทุนสำรองของประเทศไทย ซึ่งโครงการดังกล่าวนี้ได้ดำเนินการมาโดยตลอดในช่วงปัจฉิมวัยของท่าน อย่างไรก็ตาม ในช่วงปัจฉิมวัยนี้เองได้มีเหตุการณ์ที่ทำให้ท่านตกเป็นประเด็นวิพากษ์วิจารณ์ว่าท่านเข้ามายุ่งเกี่ยวทางการเมืองจากนักวิชาการและนัก

สื่อสารมวลชนจำนวนหนึ่ง เช่น ประเด็นการคัดค้านการรวมบัญชีเงินทุนสำรองของประเทศโดยธนาคารแห่งประเทศไทย ประเด็นการคัดค้านการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติสงฆ์ฉบับใหม่ และการเทศนาวิพากษ์วิจารณ์ทักษิณ ชินวัตร ครั้งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีช่วง พ.ศ. 2548 เป็นต้น (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2560b)



ภาพประกอบ 6 พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) วัดบ้านตาด ตำบลบ้านตาด อำเภอมือจ่าง จังหวัดอุดรธานี

ประวัติ

พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) หรือ หลวงตามหาบัว เดิมมีชื่อว่า “บัว โลหิตดี” เกิดวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2456 ณ ตำบลบ้านตาด อำเภอมือจ่าง จังหวัดอุดรธานี มีพี่น้องทั้งหมด 16 คน ในวัยเด็กท่านเป็นคนที่มีใฝ่ในศาสนาพุทธ โดยได้ทำบุญตักบาตรกับผู้ใหญ่อยู่เสมอ

อุปสมบท

เมื่ออายุครบอุปสมบทแล้ว บิดาและมารดาปรารถนาให้บวชด้วยหวังพึ่ง
 ใบบุญ แต่ท่านก็ไม่ตอบรับ ทำให้บิดาและมารดาถึงกับน้ำตาไหล ท่านจึงกลับพิจารณาออกบวชอีก
 ครั้ง ที่สุดจึงตัดสินใจออกบวชโดยกล่าวกับมารดาว่า “เรื่องการบวชจะบวชให้ แต่ว่าใครจะมาบังคับ
 ไม่ให้สักไม่ได้นะ บวชแล้วจะสึกเมื่อไหร่ก็สึก ใครจะมาบังคับว่าต้องเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนไม่ได้นะ” ซึ่ง
 มารดาก็ตกลงตามที่ท่านขอ หลวงตามหาบัว อุปสมบทเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2477 ที่วัด
 โยธานมิตร ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี โดยมีพระธรรมเจดีย์ (จูม พันธุโล) วัดโพธิสม
 ภรณ์ จังหวัดอุดรธานี เป็นพระอุปัชฌาย์ โดยได้ยานามว่า “ญาณสมปนโน” แปลว่า “ถึงพร้อมแล้ว
 ด้วยญาณ” ท่านมีความเคารพเลื่อมใสในเรื่องการภาวนาและกรรมฐาน ท่านได้สอบถามวิธีการภาวนา
 จากพระอุปัชฌาย์ของท่านและได้รับการแนะนำให้ภาวนาว่า “พุทโธ” ท่านจึงปฏิบัติภาวนาและเดิน
 จงกรมเป็นประจำ (ธรรมะไทย, 2560)

การศึกษา

หลวงตามหาบัว เริ่มเรียนหนังสือทางธรรมและศึกษาเกี่ยวกับพุทธประวัติ
 รวมทั้งพุทธสาวก โดยหลังจากพุทธสาวกเหล่านั้นได้รับพระโอวาทจากพระพุทธเจ้าแล้วจะเดินทางไป
 บำเพ็ญในป่าอย่างจริงจังจนสำเร็จอรหันต์ ทำให้ท่านเกิดความเลื่อมใสและตั้งใจปฏิบัติเพื่ออรรถผลให้
 ได้ จึงตั้งสัจจอธิษฐานว่า เมื่อเรียนจบเปรียญธรรม 3 ประโยคแล้วจะออกปฏิบัติกรรมฐานโดยถ่ายเดียว
 อย่งไรก็ตาม ท่านยังสงสัยว่า ถ้าท่านดำเนินตามแนวทางปฏิบัติตามพระสาวกเหล่านั้น จะสามารถ
 บรรลุถึงจุดที่ท่านเหล่านั้นบรรลุหรือไม่ และมรรคผลนิพพานจะมีอยู่เหมือนครั้งพุทธกาลหรือไม่ ความ
 สงสัยเหล่านี้ทำให้ท่านมุ่งหวังได้พบกับพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ซึ่งท่านเชื่อมั่นว่าท่านอาจารย์มั่นจะ
 สามารถไขปัญหานี้ให้ท่านได้ หลวงตามหาบัว เดินทางศึกษาพระปริยัติในหลายแห่ง อาทิ วัดสุทธ
 จินดาวรวิหาร จังหวัดนครราชสีมา วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยมีสมเด็จพระ
 มหาวิรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร) เป็นอาจารย์สอนปริยัติธรรม จากนั้น เดินทางไปเรียนพระปริยัติธรรมที่วัด
 เจดีย์หลวงวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ เวลานั้นพระธรรมเจดีย์ (จูม พันธุโล) ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ของ
 ท่านได้อาราธนานิมนต์พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ขอให้ไปจำพรรษาที่จังหวัดอุดรธานี พระอาจารย์มั่น
 รับนิมนต์นี้และได้เดินทางมาพักที่วัดเจดีย์หลวงชั่วคราวจึงทำให้ท่านได้พบพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต
 ครั้งแรก ท่านศึกษาทางปริยัติที่วัดแห่งนี้ จนสอบได้นักธรรมชั้นเอกและเปรียญธรรม 3 ประโยคใน
 พ.ศ. 2484 นับเป็นปีที่ท่านบวชได้ 7 พรรษา หลังสำเร็จการศึกษาทางปริยัติ ท่านเดินทางไปจังหวัด
 นครราชสีมาเพื่อปฏิบัติกรรมฐานได้ระยะหนึ่ง จึงเดินทางไปจังหวัดสกลนครโดยตั้งใจไปถวายตัวเป็น
 ลูกศิษย์ของพระอาจารย์มั่น โดยพระอาจารย์มั่นรับท่านเป็นลูกศิษย์

มรณภาพ

วันเสาร์ที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2554 พระธรรมวิสุทธิมงคล อาพาธลำไส้อุดตัน และมีปอดติดเชื้อมานานกว่า 6 เดือน คณะแพทย์ถวายการรักษาอย่างต่อเนื่อง และมีการสร้างกุฏิ ปลอดภัยให้แก่พระเดชพระคุณ แต่อาการอาพาธไม่ดีขึ้น จนเมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2554 เวลา 03.53 น. หัวใจหยุดเต้นและหยุดการหายใจ สิริอายุได้ 97 ปี 5 เดือน 18 วัน 77 พรรษา

5. พระราชสังวรอุดม (หลวงปู่ศรี มหาวิโร) วัดประชาคมวนาราม (ป่ากุง)

อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

พระราชสังวรอุดม (หลวงปู่ศรี มหาวิโร) นามเดิมชื่อ ศรี เกิดในสกุลปักกะสีนัง เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2460 ตรงกับวันศุกร์ เดือนหก ปีมะเมีย ที่บ้านขามป้อม อำเภอนามนบุรี จังหวัดมหาสารคาม โยมบิดาชื่อนายอ่อนสี โยมมารดาชื่อนางทุม ปักกะสี (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2560f)

การศึกษา

ในช่วงปฐมวัย เข้าศึกษา ที่โรงเรียนประชาบาล วัดบ้านขามป้อม ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำท้องถิ่น จบชั้นประถมปีที่ 6 และได้ขวนขวาย เข้ามาเรียนต่อ ที่โรงเรียนสารคามพิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัด จนจบชั้นมัธยมปีที่ 3 เมื่อปี พ.ศ.2480 การศึกษา ในยุคสมัยนั้น นับว่าอยู่ในขั้นดี ได้ พระราชสังวรอุดม (หลวงปู่ศรี มหาวิโร) เข้ารับราชการ เป็นครูในปีรุ่งขึ้น หลังจากสำเร็จการศึกษา ชีวิตการเป็นครูเริ่มที่ โรงเรียนวัดบ้านขาด ตำบลหัวเรือ จังหวัดมหาสารคาม และต่อมาที่โรงเรียนบ้านสวนจิก ตำบลปอภาร ร้อยเอ็ด

พูนุ ปณ ทิโต ชีเว



ภาพประกอบ 7 พระราชสังวรอุดม (หลวงปู่ศรี มหาวิโร) วัดประชาคมวนาราม (ป่ากุง)
อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

อุปสมบท

ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ในพระพุทธศาสนา ท่านได้บรรพชาอุปสมบทเมื่อปี พ.ศ.2488 ณ พัทธสีมาวัดราชภัฏรังสรรค์ บ้านป่ายาง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีพระโพธิญาณมุนี (ดำ โพธิญาณ) เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธรรมยุต) เป็นอุปัชฌาย์ ได้รับฉายาทางพระพุทธศาสนา เป็นมคธว่า “มหาวิโร” พรรษาแรก ในชีวิตสมณะผู้ละวาง ท่านได้พำนักศึกษาปฏิบัติธรรม อยู่กับท่านพระอาจารย์คุณ อุตตโม วัดประชาบารุง มหาสารคาม

ออกจาริกแสวงบุญ

ปี พ.ศ.2489 ได้จาริกไปจำพรรษา ที่วัดป่าแสนสำราญ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีโอกาสศึกษา ปฏิบัติธรรม เจริญวิปัสสนา กับพระอาจารย์สิงห์ ขันตยาคโม ซึ่งเป็นศิษย์สำคัญของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เมื่อออกพรรษาแล้วพระศรี มหาวิโรในครั้งนั้นได้ออกจาริกแสวงธรรม ไปตามวนาป่าเขาราวไพร อาทิ ภูแก้ว ภูผักกูด บ้านห้วยทราย อำเภอคำชะอี

จังหวัดนครพนม ซึ่งที่ภูผักูด หรือภูผากูดแห่งนี้ เป็นสัปปายะสถาน ที่พ่อแม่ครูอาจารย์หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น เคยธุดงค์จาริก มาพำนัก เป็นแหล่งเจริญธรรม ที่ผู้กล้าแห่งกองทัพธรรม ได้มาประพฤติ ธรรม บำเพ็ญเพียร ด้วยเป็นสถานที่อยู่ไกลจากชุมชน ขาดแคลนขัดสน ในปัจฉิมวัย แต่มีภูมิทัศน์ ที่ เหมาะแก่การพัฒนา ภูมิธรรมสัมมาปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง (ธรรมะไทย. 2560 : เว็บไซต์)

ปี พ.ศ. 2490 หลวงปู่ศรี มหาวิโร ธุดงค์ไปพำนักที่ถ้ำพระเวส ครั้นเข้าพรรษา ได้ไปจำพรรษา ที่วัดบ้านนาแก อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ซึ่งในยุคสมัยนั้น เป็นดินแดนที่ครุภรณ์ ไปด้วยสถานการณ์ แห่งความขัดแย้ง ด้านอุดมการณ์ทางการเมือง และสังคม แต่ท่านก็อยู่ด้วยความ ราบรื่น ปราศจากอันตราย จนกระทั่งออกพรรษา จิงจาริกไปยังจังหวัดสกลนคร และปี พ.ศ. 2491 เข้าจำพรรษา ที่วัดโนนนิเวศน์ อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นการเดินทางรอยธรรม พ่อแม่ ครูอาจารย์ คือหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ซึ่งเคยมาพำนักที่วัดแห่งนี้มาแต่ครั้งอดีต ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ในปฏิปทาบารมีธรรม ของท่าน พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พระบุพพชาจารย์ใหญ่ ด้านวิปัสสนา กรรมฐาน ซึ่งขณะนั้น อยู่ในช่วงปัจฉิมวัย พำนักอยู่ที่สำนักป่า บ้านหนองผือ ตำบลนาใน อำเภอ พรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พระอาจารย์ศรี มหาวิโร จึงเข้าไปกราบนมัสการ พระเดชพระคุณ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ที่สำนักป่าบ้านหนองผือ ขออนุญาตพำนักจำพรรษา และศึกษาธรรมกับท่าน ซึ่ง หลวงปู่มั่น ก็เมตตาอนุญาต นับเป็นโอกาส อันเป็นมหามงคล ในชีวิตบรรพชิต ที่มีโอกาสศึกษาธรรม และอุปปีฎฐาก พระบุพพชาจารย์ใหญ่ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต รวมทั้งมีโอกาสเจริญธรรม กับสหธรรมิก ร่วมสำนัก ร่วมครูอาจารย์เดียวกัน เมื่อหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต อาพาธ พระอาจารย์ศรี ก็มีโอกาสดวย การปฏิบัติ เมื่อท่านพระอาจารย์ใหญ่ถึงแก่กรรมภาพ ก็นำความวิโยคอาดูร มาสู่ผู้เป็นศิษย์ ผู้เคารพ ศรัทธาครูอาจารย์ อย่างสุดจิต สุดใจ พระอาจารย์ศรี มหาวิโร ได้ถวายสักการะ สรีระ หลวงปู่มั่น เป็น ครั้งสุดท้าย ในงานถวายเพลิง ฌาปนกิจ ที่วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร (ธรรมะไทย. 2560 : เว็บไซต์)

ต่อมาปี พ.ศ.2493 พระอาจารย์ศรี มหาวิโร ไปจำพรรษาที่วัดป่าบ้านหนอง ผัก ติบ อำเภวาริชภูมิ จังหวัดอุดรธานี และปีต่อมา ได้มีโอกาส ไปพำนัก จำพรรษาที่ วัดบ้านห้วยทราย อำเภอดำชะอี จังหวัดมุกดาหาร ได้มีโอกาส ศึกษาธรรม กับท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ซึ่งเป็นประธานสงฆ์ในสำนักแห่งนี้ ปี พ.ศ.2495 ได้ร่วมสร้างวัดป่าหนองแขง โดยบัญชาของท่านเจ้า คุณธรรมเจดีย์ (จุ่ม พันธุ์โล) วัดโพธิสมภรณ์ อุดรธานี ปี พ.ศ.2496 ท่านจาริกมายังวัดป่ากุง ซึ่งเป็น วัดเก่าแก่ สร้างมาประมาณ 170 ปี ท่านเป็นผู้นำศรัทธา ในการพัฒนาวัดป่ากุง ให้เรืองรุ่งโดยลำดับ จนกระทั่งเป็น “วัดประชาคมวนาราม” ที่งามสง่า เป็นศาสนสถาน อันไพศาล สำหรับชาวพุทธ ผู้ ศรัทธาในธรรมะ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า และดำเนินตามธรรมวิถีของพ่อแม่ครูอาจารย์ หลวงปู่ศรี มหาวิโร จำพรรษาที่วัดประชาคมวนาราม หรือวัดป่ากุง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2507 เป็นต้นมา ท่านเป็นผู้ นำ เป็นธุระในกิจการงาน พระศาสนา อย่างจริงจังและ มั่นคง สร้างคุณูปการและสาธารณประโยชน์ เป็น

จำนวนมาก งานยิ่งใหญ่อยู่คือการก่อสร้าง “พระมหาเจดีย์ชัยมงคล” ณ วัดผาน้ำทิพย์ อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด พระมหาเจดีย์แห่งนี้ เป็นผลานิสงส์แห่งแรงศรัทธา ของชาวพุทธ ต่อพระบรมพุทธศาสนา ต่อพระสุปฏิปันโน ต่อบารมีธรรม ของพระราชสังวรอุดม เจ้าคุณหลวงปู่ศรี มหาวิโร ที่มุ่งเพื่อประโยชน์ ต่อสถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์ อันเป็นหลักชัยหลักใจของชาวไทย หมายจรลง พระพุทธศาสนา สืบสานศิลปวัฒนธรรม งานพุทธศิลป์ให้สถิตสถาพรสืบไป

หลวงปู่ศรี มหาวิโร เป็นพระเถรอาจารย์ ผู้เปี่ยมด้วยพรหมวิหารธรรม เป็นเนื้อนาบุญ อันยิ่งใหญ่ ของพระพุทธศาสนา เป็นพระป่า พระกรรมฐาน ที่ศิษย์เคารพ ศรัทธา อย่างมหาศาล เป็นสมณะผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ อย่างสิ้นสงสัย (ธรรมะไทย. 2560 : เว็บไซต์)

สมณศักดิ์

วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2528 ได้รับเป็นพระราชกณะชั้นสามัญที่ พระอุดมสังวรวิสุทธิเถร

วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2535 ได้รับเป็นพระราชกณะชั้นราชที่ พระราชสังวรอุดม บรมญาณดุสิต ธรรมิกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2545 ได้รับเป็นพระราชกณะชั้นเทพฝ่ายวิปัสสนาธุระที่ พระเทพวิสุทธิมงคล วัฒนญาณดิลก สาธกวิปัสสนาธุระ ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

นอกจากนั้นท่านยังได้รับปริญญาคุณวุฒิศาสตราจารย์ สาขาพุทธศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2546 โดยมีสมเด็จพระญาณวโรดม (ประยูร สุนตงฺกูโร) วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร เป็นผู้นำมาประทานมอบให้

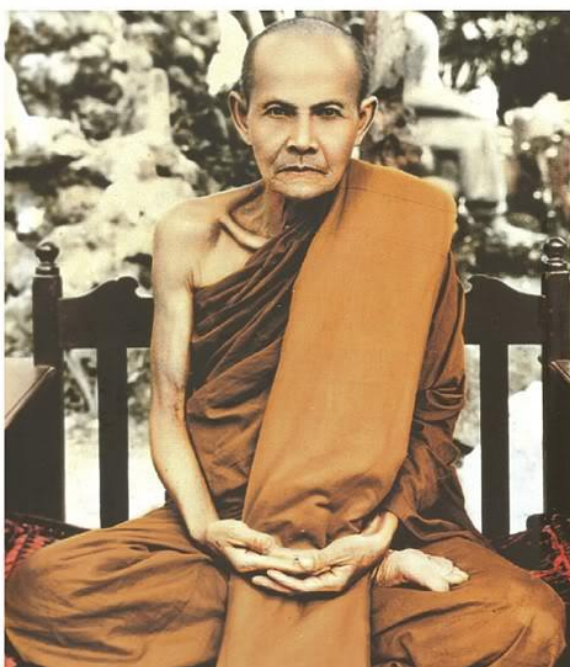
มรณภาพ

พระเทพวิสุทธิมงคล (หลวงปู่ศรี มหาวิโร) เกจิชื่อดังภาคอีสาน ละสังขารแล้วเมื่อเวลา 05.34 น. วันที่ 16 ส.ค. 2554 ด้วยโรคชรา ภายในศาลากลางน้ำ วัดประชาคมวนาราม (ป่ากุง) อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด อายุ 94 ปี 3 เดือน 13 วัน (66 พรรษา) หลังจากหลวงปู่ฯ อาพาธมาตั้งแต่ ปี 2550

6. พระครูวินัยธรรมัน ภูริทตโต (หลวงปู่มัน ภูริทตโต) วัดป่าภูริทตธรรวาส (วัดหนองผือโน) อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

หลวงปู่มัน เป็นอาจารย์สอนธรรมทางวิปัสสนากรรมฐานที่มีชื่อเสียงมีผู้เคารพนับถือมาก มีศิษยานุศิษย์ที่เป็นพระเถระเป็นที่เคารพศรัทธาของสมณะประชาชนมากมาย หลวงปู่มัน ภูริทตโต หรือชื่อที่บันทึกในทางฐานานุกรมว่า พระครูวินัยธรรมัน ภูริทตโต (20 มกราคม พ.ศ. 2413 - 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492) เป็นพระภิกษุฝ่ายวิปัสสนาธุระสายธรรมยุตชาวไทย เป็นที่รู้จักในประวัติศาสตร์พระกรรมฐานไทย หลังจากอุปสมบทแล้วท่านได้ปฏิบัติตนตามแนวทางคำสอนพระ

ศาสตราจารย์เครื่องครัด และยึดถืออุตงควัตรด้วยจริยวัตรปฏิบัติทางดงาม จนได้รับการยกย่องจากผู้ศรัทธาทั้งหลายว่าเป็นพระผู้เลิศทางอุตงควัตร ท่านวางแนวทางในการปฏิบัติสมณะและวิปัสสนาตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้าให้แก่ สมณะประชาชนอย่างกว้างขวาง จนมีพระสงฆ์และฆราวาสเป็นลูกศิษย์จำนวนมาก แนวคำสอนของท่านเป็นที่รู้จักกันดีว่า คำสอนพระป่า (สายพระอาจารย์มั่น) หลังจากท่านมรณภาพลง ในปี พ.ศ. 2492 ยังคงมีพระสงฆ์ที่เป็นลูกศิษย์ของท่านสืบต่อแนวปฏิบัติของท่านสืบมา โดยลูกศิษย์เรียกว่า พระกรรมฐานสายวัดป่า หรือ พระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ท่านได้รับยกย่องจากผู้ศรัทธาให้เป็น พระอาจารย์ใหญ่สายวัดป่า สืบมาจนปัจจุบัน (หลวงปู่มั่น. 2560 : เว็บไซต์)



ภาพประกอบ 8 พระครูวินัยธรมั่น ภูริทตฺโต (หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต) วัดป่าภูริทัตตถิราวาส (วัดหนองผือใน) อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

ประวัติ

หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ชื่อเดิมคือ มั่น แก่นแก้ว ท่านเกิดเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2413 ปีมะแม ที่บ้านคำบง ตำบลสงยาง อำเภอโขงเจียม (ปัจจุบันคือ อำเภอศรีเมืองใหม่) จังหวัดอุบลราชธานี เป็นบุตรของนายคำด้วง และนางจันทร์ แก่นแก้ว

อุปสมบท

หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ได้อุปสมบทในธรรมยุติกนิกายเมื่ออายุ 23 ปี ในปี พ.ศ. 2436 ณ วัดเลียบ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ในวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2436 โดยมีพระอริย

กระวี (อ่อน) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูสีทา ชยเสโน เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูประจักษ์อุบลคุณเป็นพระอนุสาวนาจารย์ ก่อนหน้านี้หลวงปู่มั่นได้เข้าบรรพชาเป็นสามเณร เมื่ออายุได้ 15 ปี ณ วัดบ้านคำบง เมื่อบวชได้ 2 ปี บิดาขอร้องให้ลาสิกขาเพื่อช่วยการงานทางบ้าน จิตท่านยังหวนคิดถึงร่มผ้ากาสาวพัสดุอยู่เนืองนิจ เพราะติดใจในคำสั่งของยายว่า “เจ้าต้องบวชให้ยาย เพราะยายก็ได้เลี้ยงเจ้ายากนัก” ต่อมาหลวงปู่เสาร์ได้เดินธุดงค์มาปักกลดอยู่ที่บ้านคำบง นายมั่น จึงเข้าถวายการรับใช้และมีจิตศรัทธาในข้อวัตรปฏิบัติของหลวงปู่เสาร์ ต่อมาได้เป็นศิษย์ติดตามเข้าเมืองอุบล ครั้นอายุได้ 23 ปีจึงได้เข้าพิธีอุปสมบทเป็นพระภิกษุ แรกบวชได้เข้าฝึกปฏิบัติธรรม ในสำนักของพระครูวิเวกพุทธกิจ (เสาร์ กนตสีโล) ณ วัดเสียบ และบวชที่วัดศรีทอง จังหวัดอุบลราชธานี มีพระอริยะกวี (อ่อน) เป็นพระอุปัชฌาย์ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2560e)

ออกแสวงจาริกธรรม

ภายหลังหลวงปู่มั่น ฐิริทัตโตได้ออกจาริกเดินธุดงค์ติดตามหลวงปู่เสาร์ และธุดงค์เดี่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ และไปศึกษาธรรมะจากพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้เป็นอาจารย์ของท่านอีกท่านหนึ่ง จึงออกจาริกไปอีกหลายที่หลายแห่ง จนกระทั่งถึงที่ถ้ำสาไลกา ไกล่น้ำตกเขาสาริกา จังหวัดนครนายก ท่านได้บรรลุธรรมชั้นอนาคามีที่นั่น

มรณภาพ

หลวงปู่มั่น ฐิริทัตตมหาเถระ ละสังขารเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492 อายุ 79 ปี 56 พรรษา ณ วัดป่าสุทธาวาส

หลวงปู่มั่นได้รับ สมัญญานามจากบรรดาศิษย์ว่า พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายพระกรรมฐาน เป็นผู้ที่มีประวัติงดงาม เป็นฐานที่พึ่งอันมั่นคงตลอดจนเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจของเหล่าศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย ตลอดเวลาในเพศบรรพชิต ได้ปฏิบัติตนจนกระทั่งเป็น แบบอย่างที่ดี อันจะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้ยากยิ่ง

คาถาหลวงปู่มั่น

ปัญจะมาระ ชิโน นาโถ ปัตโต สัมโพธิมุตตะมัง

จะตุสังจิง ปะกาเสติ ธัมมะจักกิง ปะวัตตะยิ

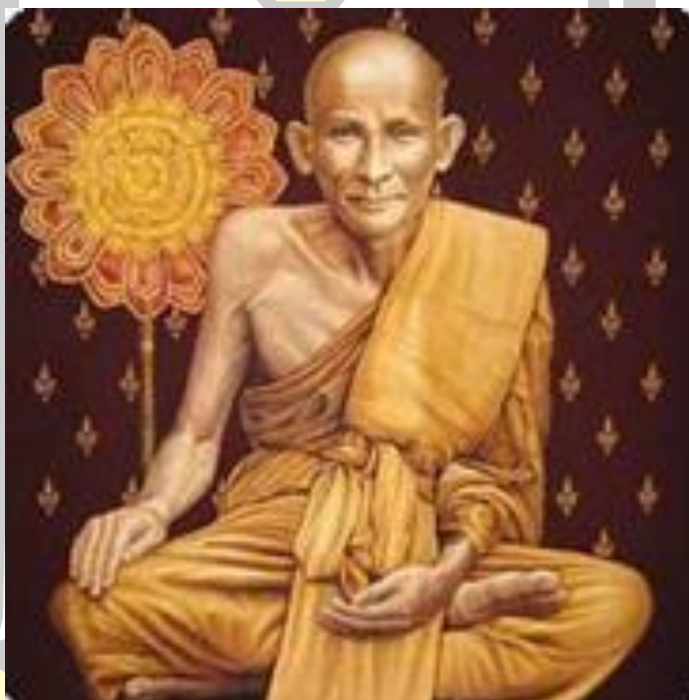
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โหตุ เม ชะยะมังคะลัง

คาถาหลวงปู่มั่น พระอาจารย์มั่น ฐิริทัตโต เป็นพระคาถาทอน คาถาพระพุทธเจ้า ตอนชนะมาร เป็นคาถาที่ศักดิ์สิทธิ์มาก ใช้ภาวนาป้องกันอันตรายทั้งปวง

7. พระครูวิมลคุณากร (หลวงปู่ศุข) วัดปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอดงสิงห์
จังหวัดชัยนาท

ประวัติ

พระครูวิมลคุณากร (หลวงปู่ศุข) นามเดิมชื่อ ศุข นามสกุล เกษเวช ต่อมา
ลูกหลานได้ใช้ เกษเวชสุริยา เกิดเมื่อวันจันทร์ เดือน 4 ขึ้น 8 ค่ำ ปีวอก พ.ศ. 2390 ที่บ้านมะขามเฒ่า
(เรียกกันในสมัยนั้น ปัจจุบันเรียก บ้านปากคลอง) ตำบลมะขามเฒ่า อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท
โยมบิดาชื่อ น่วม มารดาชื่อ ทองดี ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลนี้ มีบุตรและธิดา ด้วยกัน 9 คน (1) หลวง
ปู่ศุข (2) นางอ่ำ (3) นายรุ่ง (4) นางไข่ (5) นายสิน (6) นายมี (7) นางขำ (8) นายพลอย (9) หลวงพ่อ
ปลื้ม (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2560a)



ภาพประกอบ 9 พระครูวิมลคุณากร (หลวงปู่ศุข) วัดปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอดงสิงห์ จังหวัด
ชัยนาท

พระครูวิมลคุณากร (หลวงปู่ศุข) มีลูกคนหนึ่งชื่อ แพง ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่
ตำบลบางเขน จังหวัดพระนคร (ในสมัยนั้น) มีอาชีพ ทำสวน ไม่มีบุตรหรือธิดา จึงได้มาขอหลานจาก
โยมบิดามารดาหลวงปู่ศุขไปเลี้ยง โยมท่านก้อนุญาตให้เลือกเอา ลูกแฝงก็เลือกเอาคนโต หรือ
เรียกว่าคนหัวปี คือ หลวงปู่ศุข เข้าใจว่าขณะนั้นอายุประมาณ 10 ขวบ เมื่อหลวงปู่ศุขไปอยู่กับลูกแฝง

เจริญเติบโตที่ตำบลบางเขน จนอายุได้ 18 ปี ก็ได้ภรรยาคนหนึ่งชื่อ สมบุญ อยู่ครองคู่กันโดยประกอบอาชีพทำสวน ต่อมาได้กำเนิดบุตรชาย 1 คน ชื่อ สอน

อุปสมบท

หลวงปู่ศุข ได้อุปสมบทเมื่ออายุได้ 25 ปี ที่วัดโพธิ์บางเขน (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นวัดโพธิ์ทองล่าง) โดยมี พระครูเซย จนทสิริ วัดโพธิ์บางเขน เป็นพระอุปัชฌาย์ พระถายมเป็นพระคู่สวด การอุปสมบทนี้มีลู่แวงเป็นผู้อุปการะทั้งสิ้น ส่วนโยมบิดามารดาไม่ได้มาร่วมพิธีด้วย เพราะการเดินทางสมัยนั้นลำบากมาก จากชัยนาทถึงกรุงเทพฯ ก็กินเวลาอย่างน้อย 2 ถึง 3 วัน จึงจะถึง (ธรรมะไทย, 2560) เมื่อได้อุปสมบทแล้วอยู่กับพระอุปัชฌาย์ เพื่อศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย พอสมควร

ออกแสวงจาริกธรรม

หลวงปู่ศุข ได้ออกเดินธุดงค์หาที่สงบฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐาน และวิชาอาคมต่าง ๆ จากสำนักที่มีชื่อเสียงโด่งดังในสมัยนั้นจนชำนาญดีแล้ว จึงกราบลาอาจารย์กลับบ้านเกิดของท่าน โดยมาพักอยู่ที่วัดร้างแห่งหนึ่งข้างหมู่บ้านของท่าน ชื่อวัดอู่ทอง ปัจจุบันนี้เรียกว่า วัดปากคลอง ชาวบ้านแถวนั้นมีความศรัทธาเลื่อมใสจึงนิมนต์ให้ท่านจำพรรษาอยู่ที่นั่น เพื่อที่ว่าจะได้สร้างวัดขึ้นมาใหม่ ดังนั้นท่านจึงได้อยู่ ณ ที่นั้นมาจนท่านมรณภาพ ในระหว่างที่ท่านมีชีวิตอยู่นั้น ได้เริ่มพัฒนาในท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรืองด้วยจากวัดร้างที่ไม่มีอะไรเลย จนถึง พุทธาวาส ธรรมาวาส และสังฆาวาส เป็นวัดที่สมบูรณ์แบบจนถึงทุกวันนี้ ยังมีพระอุโบสถและมณฑป ปรากฏให้เห็นอยู่ ส่วนการอบรมสั่งสอนนั้นท่านได้แนะนำการประพฤติปฏิบัติชอบ ให้เห็นคุณและโทษของผลการปฏิบัติตนในทางที่ดีหรือไม่ดีอย่างไร จนประชาชนแถวนั้นมีความประพฤติดีมีศีลธรรมเป็นส่วนมาก

มีผู้กล่าวว่า พระครูวิมลคุณากร (หลวงปู่ศุข) มีวิชาอาคมเวทย์มนต์เก่งมากสามารถเสกใบไม้ให้เป็นตัวต่อ ตัวแตน เสกหัวปลีให้เป็นกระต่าย เสกก้านกล้วยให้เป็นงูได้ และเรื่องอภินิหารของขลัง คงกระพันชาตรี มีอีกมาก จนถึงกับสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ในราชวงจักรีได้มาทดลองดู เห็นจริงจึงได้ยอมมอบตัวเป็นศิษย์ตั้งแต่นั้นมา และได้วาดภาพพุทธประวัติด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง ที่อุโบสถด้านในหน้าอุโบสถ ซึ่งปรากฏจนทุกวันนี้ หลวงปู่ศุข ท่านมีเมตตา มากจึงมีศิษย์เป็นอันมากที่มาเรียนวิชาเหล่านี้ ท่านได้รับสมณศักดิ์ เป็นพระครูวิมลคุณากร และเป็นเจ้าคณะแขวง (ปัจจุบันเรียกว่าเจ้าคณะอำเภอ) เป็นองค์แรกของอำเภอวัดสิงห์ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเมื่อใด ท่านมรณภาพเมื่อ เดือน 1 ปีกุน พ.ศ. 2466 ไม่ปรากฏวันที่ที่แน่นอน คำนวณอายุได้ 76 ปี วันสวดพระพุทธมนต์ทำศพอยู่ 7 วัน 7 คืน จึงประชุมเพลิง

ปัจจุบันชาวจังหวัดชัยนาทผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใส ได้ร่วมกันสร้างรูปหุ่นขี้ผึ้งไว้ที่วัดปากคลองมะขามเฒ่า เพื่อจะได้ทำการสักการบูชาโดยทั่วกัน กรมทหารเรือเห็นความสำคัญ จึงได้ทำการบูรณะซ่อมแซมมณฑป เมื่อ พ.ศ. 2545 ทำให้ประชาชนทั้งใกล้และไกลต่างจังหวัด หลั่งไหลมา

สักการบูชาทุก ๆ วันมิได้ขาด วัดปากคลองมะขามเฒ่า จึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัด
ชัยนาทต่อไป (ธรรมะไทย, 2560)

มรณภาพ

หลวงปู่ศุขมรณภาพเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2466 ตรงกับปลายรัชกาล
ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสิริอายุได้ 76 ปี นับพรรษาได้ 54 พรรษา

คาถาอาราธนาพระหลวงปู่ศุข

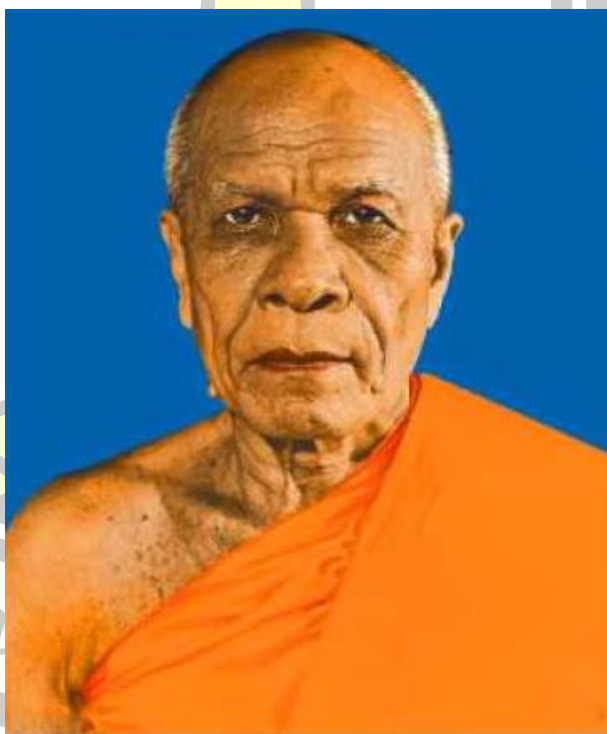
ตั้งนะโม 3 จบ

อิติอะระหังสุคะโต เกสโรนามะเต ประสิทธิเม อิหิอะโห นะโมพุทธานะ

คาถาหลวงปู่ศุข

สัตถาเทวะมนุสสานัง พุทโธภะคะวาติ มะอะอุ

8. พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) (หลวงพ่อดาวดึงส์) วัดปากน้ำ เขตภาษี
เจริญ กรุงเทพมหานคร



ภาพประกอบ 10 พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) (หลวงพ่อดาวดึงส์) วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ
กรุงเทพมหานคร

ประวัติ

พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) เป็นพระภิกษุณีกายเถรวาทฝ่ายมหานิกายชาวไทย ในบรรดาหมู่ผู้ศรัทธา นับถือ มักเรียกท่านด้วยชื่อ “หลวงพ่อดาวดึงส์” เนื่องจากท่านดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ อำเภอภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี (ปัจจุบันคือ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร) เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในฐานะพระวิปัสสนาจารย์ผู้เป็นต้นกำเนิดของการปฏิบัติกรรมฐานตามแนววิชชาธรรมกาย ซึ่งนับเป็นวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบหนึ่งที่มีความนิยมอย่างแพร่หลายในประเทศไทย

หลวงพ่อดาวดึงส์ องค์ปฐมบรมครูแห่งวิชชาธรรมกายในยุคปัจจุบัน เดิมชื่อ สด นามสกุล มีแก้วน้อย ท่านเกิดเมื่อวันศุกร์ที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2427 ตรงกับวันแรม 6 ค่ำ เดือน 11 ปีวอก ฉศก จุลศักราช 1246 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปิยมหาราช ณ บ้านสองพี่น้อง ตำบลสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นบุตรคนที่สองของนายเงิน และนางสุดใจ มีแก้วน้อย มีพี่น้องร่วมมารดาบิดา 5 คน

การศึกษา

เมื่อเยาว์วัย ท่านเรียนหนังสือกับพระภิกษุน้ำชายของท่าน ณ วัดสองพี่น้อง เมื่อพระภิกษุน้ำชายลาสิกขาบทแล้ว ท่านก็ได้มาศึกษาอักษรสมัย ณ วัดบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ปรากฏว่าท่านเรียนได้ดีสมสมัย คือตั้งใจเรียนจริงๆ ไม่ยอมอยู่หลังใคร

อาชีพ

เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ออกจากวัดช่วยมารดา บิดาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการค้าขาย โดยซื้อข้าวบรรทุกเรือล่องมาขายให้แก่โรงสีในกรุงเทพฯ นครชัยศรี เมื่อสิ้นบุญบิดาแล้ว ได้รับหน้าที่ประกอบอาชีพสืบต่อมา เป็นคนรักงานและทำอะไรทำจริง ทั้งขยันขันแข็ง อาชีพการค้าจึงเจริญโดยลำดับ จนปรากฏในยุคนั้นว่า เป็นผู้มีความดีคนหนึ่ง เมื่ออายุ 19 ปี ระหว่างที่ทำการค้าอยู่นั้น ความคิดอันประกอบด้วยความเบื่อหน่ายเกิดแก่ท่าน โดยเกิดธรรมสังเวชขึ้นในใจว่า “การหาเงินเลี้ยงชีพนั้นลำบาก บิดาของเราที่หาอย่างนี้ ต่างไม่มีเวลาว่างกันทั้งนั้น ถ้าใครไม่รีบหาให้มันมี ก็เป็นคนชั้นต่ำ ไม่มีใครนับหน้าถือตา เข้าหมู่เพื่อนบ้านก็อับอาย ไม่เทียมหน้าเขา บุรพชนต้นสกุลก็ทำมาอย่างนี้เหมือนกัน จนถึงบิดาเราและตัวเราในบัดนี้ ก็คงทำอยู่อย่างนี้ ก็บัดนี้บุรพชนทั้งหลายได้ตายไปหมดแล้ว แม้เราก็จักตายเหมือนกัน เราจะมิแสวงหาทรัพย์อยู่ทำไม ตายแล้วเอาไปไม่ได้ บวชดีกว่า” เมื่อได้โอกาส ท่านได้จุดธูปเทียนบูชาพระ อธิษฐานว่า “ขออย่าได้ตายเสียก่อนเลย ขอให้ได้บวชก่อน เมื่อบวชแล้วจะไม่ลาสิกขา ขอบวชไปจนตลอดชีวิต” เมื่อตกลงใจบวชไม่สึกแล้ว จิตคิดเป็นห่วงมารดาเกิดขึ้น จึงขะมักเขม้นทำงานสะสมทรัพย์ เพื่อให้มารดาเลี้ยงชีพไปจนตลอดชีวิต

อุปสมบท

พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) อุปสมบทเดือนกรกฎาคม 2449 ต้นเดือน 8 ขณะมีอายุย่างเข้า 22 ปี ได้อุปสมบท ณ วัดสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี มีฉายาว่า จนฺทสโร มีพระอาจารย์ที่ วัดประตูลาศ อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูวินยานุโยค (เหนี่ยง อินฺทโชโต) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระอาจารย์โหน่ง อินฺทสุวณฺโณ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ คู่สวดทั้งสองรูปอยู่วัดเดียวกัน คือวัดสองพี่น้อง เมื่ออุปสมบทแล้ว ท่านเริ่มปฏิบัติสมถวิปัสสนากับองค์อนุสาวนาจารย์นับแต่วันบวช เมื่อบวชแล้วพรุ่งขึ้นอีกวัน พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ก็เริ่มลงมือปฏิบัติพระกรรมฐานต่อกับพระอาจารย์เนียม วัดน้อย อำเภอบางปลา ม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ได้จำพรรษาอยู่วัดสองพี่น้อง 1 พรรษา หลังจากออกพรรษาที่วัดสองพี่น้องแล้ว ก็ได้เข้าพำนักประจำอยู่ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อแสวงหาความรู้ให้แตกฉาน กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติ สิบปีผ่านไปนับแต่เริ่มบวช พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) มีความรู้ภาษาบาลีแตกฉานพอที่จะอ่านมหาสติปัฏฐานสูตร ในคัมภีร์บาลีได้สมความตั้งใจแล้ว ท่านจึงวางธุระการศึกษาฝ่ายภาษาบาลีลง และใช้เวลาทำวิปัสสนาธุระ เพื่อการเจริญพระกรรมฐานโดยเต็มที่

ออกจาริกแสวงธรรม

พออย่างเข้าพรรษาที่ 12 ของท่าน ประมาณปี พ.ศ.2460 เมื่อหลวงพ่อดีกำหนดใจที่จะปฏิบัติสมถวิปัสสนาอย่างเต็มที่แล้ว ก็ได้กราบลาเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เขมฺมธมฺสโร) เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนฯ ไปจำพรรษาที่ 12 ณ วัดโบสถ์ (บน) บางคูเวียง ริมคลองบางกอกน้อย นนทบุรี อันเป็นสถานที่สงบวิเวก ได้อยู่ประจำ ณ พระอุโบสถวัดโบสถ์ บางคูเวียง และปฏิบัติธรรมตลอดเวลาที่อำนวย จากเช้าตลอดค่ำคืน ครั้นอย่างถึงพรรษา ก็ได้ตรึกนึกถึงความตั้งใจครั้งแรกเมื่อได้ขอบวชจนตลอดชีวิต เวลาที่ล่วงมาถึง 14 ปี บวชเป็นพรรษาที่ 12 แล้ว ยังไม่บรรลุ ยังไม่เห็นธรรม ดังที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาท่านได้ทรงตรัสรู้และทรงเห็นเลย จึงเริ่มกำหนดใจว่า จะเจริญพระกรรมฐานโดยสุดกำลัง ในครั้งนี้ แม้จะตายระหว่างปฏิบัติพระกรรมฐานก็จะยอม ด้วยมีค่ามากกว่าตายก่อนบวช หรือไม่ได้ปฏิบัติภาวนาเลย ตั้งใจเด็ดขาดแล้วก็เข้าสู่พระอุโบสถวัดโบสถ์บางคูเวียงแต่เย็น วันพระ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ตั้งสัจจาธิษฐานมั่นคง มอภกายถวายชีวิตเพื่อพระรัตนตรัย อันประเสริฐสุดว่า เมื่อนั่งลงแล้ว หากมิได้บรรลุธรรม ดังที่พระพุทธองค์ทรงเห็นทรงตรัสรู้แล้ว ก็จะไม่ขอลุกขึ้นจากที่อีกจนตลอดชีวิต เมื่อใจท่านตั้งมั่นแล้ว ก็เริ่มปรารภนั่ง และกราบทูลอาราธนาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงโปรดประทานธรรมที่พระองค์ทรงเห็น ทรงตรัสรู้ แม้เพียงส่วนน้อยที่สุด ซึ่งแม้หากการบรรลุธรรมนั้นแล้ว จะเป็นโทษแก่พระศาสนา ก็ขออย่าได้ทรงประทานเถิด ท่านจะรับเป็นทนายแก้ต่างพระศาสนาต่อไปจนตลอดชีวิต เมื่อได้อธิษฐานในยอมสละชีวิตเป็นพุทธบูชาแล้ว ก็ขัดสมาธิเข้าที่นั่งเจริญภาวนาพระกรรมฐาน เวลาผ่านไปจนตึก ใจของหยุดสงบนิ่ง ความเห็น ความจำ ความคิด ความรู้ เข้ามารวมหยุดที่จุดเดียวกัน ณ ศูนย์กลางกาย ได้ส่วนพอดีแล้ว

ได้เห็นดวงปฐมมรรค หรือดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน อันเป็นดวงกลมโตใสบริสุทธิ์ ขนาดพอไขว้
 แดงของไก่ ที่ศูนย์กลางกาย ดวงยิ่งใสสว่างมากขึ้นและใหญ่ขนาดดวงอาทิตย์ สุกใสสว่างยิ่งนัก ได้เห็น
 ดั่งนั้นแล้ว ท่านจำต้องตรึกว่า สมควรจะทำอย่างไรต่อไปอีก ขณะนั้น ท่านได้มาถึงจุดแห่งการเริ่ม
 ค้นพบพระสัทธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และทางสายเอก สายเดียวสู่มรรคผล
 นิพพานแล้ว ในระหว่างที่ได้หยุดใจนิ่ง พิจารณาดวงปฐมมรรคนั้น ท่านใจบันดาลตรึกถึง
 มัชฌิมาปฏิปทา สายกลางขององค์สมเด็จพระบรมศาสดา ที่ศูนย์กลางกลมใสสว่างนั้นปรากฏมีจุดเล็ก
 เรื่องแสงสว่างไสวยิ่งกว่า ท่านจึงได้เลือก ดำเนินตามทางสายกลางและทุ่มความรู้สึกทั้งหมดเข้าไปใน
 จุดศูนย์กลางดวงทันที จุดนั้นก็ขยายขึ้นมาแทนที่ดวงเดิมซึ่งหายไป ท่านจึงได้รวมความเห็น จำ คิด รู้
 ดิ่งเข้าไปในกลางของกลางต่อไปอีก โดยอาการฉะนี้ ท่านก็เห็นดวงเก่าหายไป มีดวงสุกใสยิ่งขึ้นหยุด
 จากศูนย์กลางกายนั้นขึ้นมาแทนที่ ประดุจฟองอากาศผุดจากน้ำขึ้นมาแทนที่กัน โดยต่อเนื่อง ไม่ขาด
 สายและยิ่งใสสว่างขึ้น โดยการหยุดในหยุดและเข้ากลางของกลางนี้ ท่านก็ได้เห็นดวงต่างๆ และกาย
 ผุดขึ้นมา โดยต่อเนื่องกัน คือเห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวง
 วิมุตติ ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ และจึงเห็นกายมนุษย์ละเอียด ท่านเมื่อได้ทุ่มความรู้สึกเข้าไปในกลาง
 ของกลางต่อไปอีก ก็เห็นดวงทั้ง 6 และกายของกายที่ละเอียดยิ่งขึ้น ปรากฏขึ้นมาเป็นลำดับ ใน
 เบื้องต้นนั้นทั้ง 18 กาย ได้แก่ กายในภพสามนี้ 8 กาย คือ กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์
 กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรุปรหม และกายอรุปรหมละเอียด
 และกายที่พ้นภพสามหรือกายโลกุตตระ 10 กาย คือ กายธรรม กายธรรมละเอียด กายพระโสดา กาย
 พระโสดาละเอียด กายพระสกทาคา กายพระสกทาคาละเอียด กายพระอนาคา กายพระอนาคา
 ละเอียด กายพระอรหัต และกายพระอรหัตละเอียด

เจ้าอวาสวัตปากน้ำ ภาชีเจริญ

กลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าครั้งนั้นเจ้าประคุณสมเด็จพระวัน
 รัต เพื่อน ศิษย์ที่วัดมหาเถระ วัดพระเชตุพนฯ พระอาจารย์องค์หนึ่งของท่าน ยังดำรงสมณศักดิ์เป็น
 ท่านเจ้าคุณพระศากยบุตรวิวงศ์ เจ้าคณะอำเภอภาชีเจริญ เล็งเห็นความเป็นผู้นำของหลวงพ่อ ซึ่งครั้ง
 นั้นเป็นพระฐานานุกรมที่ พระสมุห์สด จนทสโร เจ้าประคุณได้มอบหมายท่าน ให้จำต้องยอมรับ
 ตำแหน่งเจ้าอวาสวัตปากน้ำ เขตภาชีเจริญ ซึ่งเป็นพระอารามหลวงเก่าแก่แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็น
 ราชธานี และในขณะนั้นชำรุดทรุดโทรมมาก เป็นกิ่งวัดร้าง มีพระประจำวัดอยู่เพียงสิบสามรูป

ในปี พ.ศ. 2464 ตรงกับ ร.ศ. 140 เป็นปีที่ 12 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ
 มหาธีรราชเจ้า พระครูสมุห์สด จนทสโร ก็ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูสมณธรรมสมาทาน ดำรง
 ตำแหน่งเป็นเจ้าอวาสวัตปากน้ำ ภาชีเจริญ ด้วยความเป็นผู้นำอย่างเยี่ยมยอด และความอดทน
 อย่างยิ่งยวด หลวงพ่อก็ได้ทำนุบำรุงวัดปากน้ำภาชีเจริญขึ้นใหม่จนเป็นอารามหลวงที่สำคัญและใหญ่
 ที่สุดแห่งหนึ่ง มีพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ที่อยู่ในความอุปการะของท่านที่วัดในระยะนั้น

จำนวนเป็นร้อยเป็นพัน มีทั้งพระสงฆ์จากต่างประเทศ เช่นจากประเทศอังกฤษ มาบวชเรียนกับหลวงพ่อก่อนแล้วตั้งปณิธานของท่านที่ตั้งใจไว้ว่า “บรรพชิตที่ยังไม่มาขอให้มา ที่มาอยู่แล้ว ขอให้มีความสุข”

สมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในปี พ.ศ. 2490 อันเป็นปีที่ 2 แห่งรัชกาล ท่านได้รับตำแหน่งพระอุปัชฌาย์ ต่อมาในปี พ.ศ.2492 ได้รับพระราชทานตั้งเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่พระภาวนาโกศลเถร และอีกสองปีภายหลัง ท่านได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเสมอพระราชาคณะเปรียญ ถึงปี พ.ศ. 2498 ท่านได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ พระมงคลราชมุนี ในปีฉลอง 25 พุทธศตวรรษ พ.ศ. 2500 ตรงกับ ร.ศ.176 เป็นปีที่ 12 แห่งรัชกาลที่ 9 ท่านได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพมีพระราชทินนามว่า พระมงคลเทพมุนี นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2560 : เว็บไซต์)

มรณภาพ

หลวงพ่อกถึงแก่มรณภาพเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2502 เวลา 15.00 น. ณ ตึกมงกุฎจันทสร เมื่อท่านมีอายุย่าง 75 โดยปี รวมพรรษาได้ 53 พรรษา กาลนั้นเปรียบเสมือนการพักรักษาของอมตบูรพาจารย์ และยอมเป็นเครื่องมือ เตือนจิตสะกิดใจแก่คนทั้งหลาย ผู้วันหนึ่งกาลกิริยาจะมาถึง มิให้ประมาทและให้ชวนชวายเป็นหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่นในอริยมรรค คำสอนของหลวงพ่อกจะยังคงดำรงอยู่ประกาศัจฉธรรมฝ่ายบุญฝ่ายสัมมาทิฐิ โดยส่วนเดียวสืบไป

9. หลวงพ่อกษม เขมโก หรือ ครูบาเจ้ากษม เขมโก สุสานไตรลักษณ์ อำเภอมืองจังหวัดลำปาง

หลวงพ่อกษม เขมโก หรือ ครูบาเจ้ากษม เขมโก (นามเดิม เจ้ากษม ณ ลำปาง) เป็นพระเถระและเกจิอาจารย์ ผู้เคร่งครัดในธุดงค์วัตร ปลีกวิเวก พุทธศาสนิกชนในจังหวัดลำปางและชาวไทยเคารพนับถือว่าท่านเป็นพระเถระจารย์ปูชนียบุคคลรูปหนึ่งของประเทศไทย และมีผู้มีความเคารพศรัทธาเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน อีกทั้งท่านยังเป็นเจ้านายในราชวงศ์ทิพย์จักร ที่ออกผนวชอีกด้วย (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2560g)



ภาพประกอบ 11 หลวงพ่อเกษม เขมโก หรือ ครูบาเจ้าเกษม เขมโก

ประวัติ

หลวงพ่อเกษม เขมโก เดิมมีนามว่า เจ้าเกษม ณ ลำปาง ประสูติ เมื่อ วันที่ 28 พฤศจิกายน 2455 ตรงกับวันพุธ เดือนยี่ (เหนือ) ปีชวด ร.ศ. 131 เป็นบุตรใน เจ้าน้อยหนู ณ ลำปาง (ภายหลังเปลี่ยนนามสกุลใหม่เป็น มณีอรุณ) รับราชการเป็นปลัดอำเภอ กับ เจ้าแม่บัวจ้อน ณ ลำปาง และเป็นราชบัณฑิตในเจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต เจ้าหลวงผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย สมัยตอนเด็กๆมีคนเล่าว่าท่านชนมากมีอยู่ครั้งหนึ่งท่านปีนต้นป่านัน (ต้นฝรั่ง) เกิดผลัดตกจนมีแผลเป็นที่ศีรษะ เมื่อท่านอายุได้ 13 ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณร ซึ่งเป็นการบรรพชาหน้าศพ (บวชหน้าไฟ) ของเจ้าอวาสวัดป่าตั่ว 7 วันได้ลาสิกขา และได้บรรพชาเป็นสามเณรอีกครั้งเมื่ออายุ 15 ปี และจำวัดอยู่ที่วัดบุญยืน จังหวัดลำปาง ได้ศึกษาด้านพระปริยัติธรรมจนสามารถสอบนักธรรมชั้นโทได้ (ธรรมะไทย, 2560)

อุปสมบท

ในปี พ.ศ. 2474 ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในปีถัดมา โดยมีพระธรรมจินดา นายก เจ้าอาวาสวัดบุญวาทย์วิหาร อดีตเจ้าคณะจังหวัดลำปาง เป็นพระอุปัชฌาย์ ท่านได้รับฉายาว่า “เขมโก” แปลว่า ผู้มีธรรมอันเกษม โดยพระภิกษุ เจ้าเกษม เขมโก ได้ศึกษาภาษาบาลีที่สำนักวัดศรีล้อม ต่อมาได้ย้ายมาศึกษาแผนกนักธรรมที่สำนักวัดเชียงราย

พ.ศ. 2479 ท่านสามารถสอบได้นักธรรมชั้นเอก เรียนรู้ภาษาบาลีจนสามารถเขียนและแปลได้ รวมทั้งสามารถแปลเป็นภาษาบาลีได้เป็นอย่างดี แต่ท่านไม่ยอมสอบเอาวุฒิ จนครุบาอาจารย์ทุกรูปต่างเข้าใจว่าพระภิกษุ เจ้าเกษม เขมโก ไม่ต้องการมีสมณะศักดิ์สูง ๆ เรียนเพื่อจะนำเอาวิชาความรู้มาใช้ในการศึกษาค้นคว้าพระธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาเท่านั้น

ออกจาริกแสวงหาธรรม

เมื่อสำเร็จทางด้านปริยัติธรรมแล้ว ท่านเสาะแสวงหาครุบาอาจารย์ที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญในด้านวิปัสสนา จนกระทั่งทราบข่าวว่ามีพระเกจิรูปหนึ่งมีชื่อเสียงในด้านวิปัสสนา คือ ครูบาแก่น สุมโน จึงฝากตัวเป็นศิษย์ และได้ตามครูบาแก่น สุมโน ออกท่องธุดงค์ไปแสวงหาความวิเวกและบำเพ็ญเพียรตามป่าลึก จนถึงช่วงเข้าพรรษาซึ่งพระภิกษุจำเป็นต้องอยู่ติดการท่องธุดงค์ชั่วคราวจึงต้องแยกทางกับพระอาจารย์ และกลับมาจำพรรษาที่วัดบุญยืนตามเดิม พอครบกำหนดออก ก็ติดตามอาจารย์ออกธุดงค์บำเพ็ญภาวนา ต่อมา เจ้าอธิการคำเหมย เจ้าอาวาสวัดบุญยืน มรณภาพลง ทางคณะสงฆ์ได้ประชุมกันเพื่อหาเจ้าอาวาสรูปใหม่และต่างลงความเห็นพ้องต้องกัน เห็นควรว่า พระภิกษุ เจ้าเกษม เขมโก มีคุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่งเจ้าอาวาส เมื่อท่านได้รับเลือกเป็นเจ้าอาวาสวัดบุญยืน ท่านก็ไม่ยินดียินร้าย แต่ท่านก็ห่วงทางวัดเพราะท่านเคยจำวัดนี้ ท่านเห็นว่าถือเป็นภารกิจทางศาสนาเพราะท่านเองต้องการให้พระศาสนานี้ดำรงอยู่ จึงยอมรับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบุญยืน หลังจากนั้นท่านก็ตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งเจ้าอาวาสหลายครั้งเนื่องจากท่านอยากจะออกธุดงค์ แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ ดังนั้น ท่านจึงออกจากวัดบุญยืนไปที่ศาลาวังทานพร้อมเขียนข้อความลาออกจากการเป็นเจ้าอาวาสไว้ด้วย

หลวงพ่อกษม เขมโก เป็นพระสายวิปัสสนาธุระ ไม่ยึดติดแม้แต่สถานที่ ท่านได้ปฏิบัติธรรม ณ สุสานไตรลักษณ์ตลอดชนชีพ เป็นพระที่เป็นที่เคารพสักการะของคนในจังหวัดลำปาง และทั่วประเทศ ท่านปฏิบัติศีลบริสุทธิ์ตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยไม่ติดยึดในกิเลสทั้งปวง

มรณภาพ

หลวงพ่อกษม เขมโก มรณภาพ ณ ห้องไอซียู โรงพยาบาลลำปาง จังหวัดลำปาง เมื่อเวลา 19 : 40 น. ของวันจันทร์ที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2539 ซึ่งตรงกับวันแรม 11 ค่ำ เดือน 2 ยังความอาลัยเศร้าโศกเสียใจมายังหมู่สาธุชนศิษย์ทั่วประเทศ ส่วนสรีระของท่านนั้นก็ยังคงความอัศจรรย์ด้วย

เนื่องจากไม่เนาเปื่อยเหมือนอย่างสังขารทั่วไป ทั้งยังเขียนป้ายบอกผู้ที่มาเคารพสรีระ ท่านด้วยว่าให้พนมมือไหว้ที่หน้าอกเพียงครั้งเดียวแล้วไม่ต้องกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์อย่างศพของพระเถระทั่วไปนับว่าท่าน นั้นถือสมณะเป็นอย่างมาก

พระคาถาหลวงพ่อกษม เขมโก สุสานไตรลักษณ์

เป็นบทที่ใช้ภาวนาเพื่อป้องกันอันตราย แคล้วคลาด เมื่อท่องพระคาถาบทนี้แล้วให้ระลึกถึงหลวงพ่อกษม เขมโก ก่อนการเดินทางหรือออกจากบ้าน ตั้งนะโม 3 จบ แล้วภาวนาพระคาถาหลวงพ่อกษม ดังนี้

พุทโธ ะโร สะติมะโต สัพพะอันตรายา วินัสสะตุ ฯ

บทสวดภาวนาบูชาหลวงพ่อกษม เขมโก

โอกาสะ โอกาสะ อาจารย์โย เมนาโถ ภัณฑะโหตุ อายัสมา เขมโกภิกขุ เมนาโถภัณฑะโหตุ อาจารย์ยัง วันทามิหัง

สวดบูชาหรือรำลึกถึงหลวงพ่อกษม เขมโกแบบย่อ

สังฆะรูปัง วันทามิหัง สังฆังนะมามิ

อาราธนาพระเครื่องหลวงพ่อกษม วัดถุ่มงคลของหลวงพ่อดิตต์

เขมกะภิกขุ อาราธนาหัง วันทามิหัง (สวด 3 จบ)

คาถาป้องกันอันตราย

นะโนนะ อันตรายา วินัส สันติ (สวด 3, 5, 7 จบ)

สรุป พระเกจิอาจารย์ในประเทศไทยมีเป็นจำนวนมาก แต่ละท่านมีความรู้ความสามารถ เผยแผ่พุทธศาสนาแตกต่างกันไป เป็นที่เคารพบูชา ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไปตามอัตลักษณ์ของแต่ละท่าน

องค์ความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงของชุมชน

ความหมายและความสำคัญของความมั่นคง

เมื่อกล่าวถึงคำว่า ความมั่นคง โดยการรับรู้และสามัญสำนึกพื้นฐานทางสังคม มักนึกถึงคำที่มีความหมายที่หมายถึง ความมั่นคงของชาติ ที่มาจากคำว่า National Security ในภาษาอังกฤษ จากการสนธิของคำว่า Security ในความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ว่า หมายถึง ความแน่นและคงทนไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น คำว่าชาติ (Nation) หรือ รัฐ ในภาษาไทย หมายถึง ชุมชนการเมืองแบบหนึ่งที่สร้างขึ้นจากขอบเขตอาณาบริเวณเชิงพื้นที่ของประชากร ภายใต้การมีรัฐบาลที่มีอำนาจในการปกครองและมีอำนาจอธิปไตย ตามแบบแผนที่แสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทางวัฒนธรรม เกิดการผสมผสาน

กลมกลืนให้มีแนวคิดร่วมกับการเป็นสมาชิกของหน่วยหรือชุมชนการเมือง ที่มีวัฒนธรรม
 ขนบธรรมเนียมประเพณี ความผูกพันในเผ่าพันธุ์ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ตลอดจนมี
 ประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกันหรือมีวิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองที่ไม่แตกต่างกัน ผ่าน
 กระบวนการผสมผสานกลมกลืน และการคงไว้ซึ่งความแตกต่างแต่มีความเห็นพ้องต้องกันในความ
 เป็นชาติ ดังนั้นคำว่าความมั่นคงของชาติในความหมายแบบรวม ๆ หมายถึง การที่ชาติหรือรัฐมีเอกราช
 สวัสดิภาพของสังคม และประชาชนมีความปลอดภัย อยู่ดี มีสุข มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจ
 เดียวกัน มีระเบียบวินัย และมีวัฒนธรรม การพิจารณาองค์ประกอบของความมั่นคงแห่งชาติได้เป็น
 การเฉพาะ มีจุดมุ่งหมายให้มีความสอดคล้องกับเรื่องของยุทธศาสตร์เนื่องจากยุทธศาสตร์ชาติเป็น
 เรื่องของศาสตร์และศิลป์ในการพัฒนาและการใช้กำลังอำนาจในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเมือง
 เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา การทหาร วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การพลังงาน และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้
 บรรลุวัตถุประสงค์ของชาติ หรือในสถานการณ์พิเศษที่จำเพาะเจาะจง เช่น การประกาศสถานการณ์
 ฉุกเฉิน มีความหมายที่ไม่แตกต่างกันมากนัก เช่น ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารราชการใน
 สถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2495 ได้ให้ความหมายว่า ความมั่นคงของรัฐ หมายถึง การให้เอกราช
 ของชาติหรือสวัสดิภาพของประชาชนอยู่ในความมั่นคงและปลอดภัย รวมตลอดถึงการให้ประเทศ
 ดำรงอยู่ในการปกครองระบบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ภายใต้กรอบคิด
 ดังกล่าว ความมั่นคงของชาติ รัฐ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 8 ประการคือ (วิทยาลัยป้องกัน
 ราชอาณาจักรไทย, 2560)

1. ความมั่นคงด้านการเมือง หมายถึง สภาพการณ์ทางการเมืองที่ทำให้ประชาชนมี
 ความเชื่อถือและศรัทธาต่อระบอบการปกครองต่อรัฐบาล การมีรัฐบาลตามวิถีทางและครรลองแห่ง
 ระบบการปกครองและรัฐธรรมนูญ การมีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพและปราศจากการบงการหรือบังคับ
 ช่มชู้จากภายนอกประเทศ การบริหารราชการแผ่นดินให้บรรลุวัตถุประสงค์ชาติ การบริหารราชการ
 แผ่นดินให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดปราศจากการทุจริต คอร์รัปชัน มีความโปร่งใส และยุติธรรมกับ
 ประชาชน

2. ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ หมายถึง สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจที่ทำให้บังเกิด
 ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนและเป็นเครื่องมือในการยกระดับ พัฒนาเศรษฐกิจให้อัตราที่เหมาะสม
 ขจัดความเหลื่อมล้ำตลอดจนแก้ไขปัญหาความยากจนภายใต้การมีระบบเศรษฐกิจและระบบภาษีที่
 เหมาะสมและเป็นธรรม

3. ความมั่นคงด้านจิตวิทยาสังคม หมายถึง สภาพการณ์ทางด้านสังคมที่สามารถทำ
 ให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข มีความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน มีความสามัคคี

มีความรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์วัฒนธรรม จริยธรรม ศีลธรรม เกิดสำนึกในหน้าที่การเป็นพลเมืองในชุมชนการเมืองนั้น และรวมความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของพลเมืองและสังคมอย่างมีจิตสำนึก ภาคภูมิใจในความเป็นชาติและเกียรติภูมิ และการยึดมั่นในอุดมการณ์ชาติ

4. ความมั่นคงด้านการทหาร หมายถึง การมีขีดความสามารถในด้านการป้องกันประเทศด้วยความเข้มแข็ง ความมีประสิทธิผลของอาวุธยุทโธปกรณ์และการใช้อาวุธ และการทหารอื่น ๆ เพื่อเป็นการป้องกันเอกราช และการรุกรานจากภายนอก

5. ความมั่นคงด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การพลังงาน และสิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพการณ์ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การพลังงาน และสิ่งแวดล้อมที่สามารถตอบสนองความต้องการสมาชิกในชุมชนชาติ มีการคิดค้นและวิจัยที่เป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ

6. ความมั่นคงด้านการพลังงาน หมายถึง สภาพการณ์ด้านการพลังงานของชาติที่มีการบริหารจัดการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเข้าถึงแหล่งพลังงานทั้งในและต่างประเทศตลอดจนมีเทคโนโลยีทางด้านพลังงาน

7. ความมั่นคงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ มีการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มีการปรับปรุงกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ทันสมัย และมีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

8. ด้านความมั่นคงด้านการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารสาธารณะ หมายถึง สภาพการณ์ของประเทศมีการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารสาธารณะ อย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้สื่อเป็นเครื่องมือเชิงรุก สังคมบริโภคนวัตกรรมอย่างมีวิจารณญาณ สามารถเลือกรับข่าวสารอย่างเหมาะสมและมีเหตุผลและประชาชนมีโอกาสดำเนินการเข้าถึงข่าวสารได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

ความมั่นคง (Security) และเสถียรภาพ (Stability) มีความหมายที่ใกล้เคียงกันและบ่อยครั้งที่ถูกนำมาใช้อย่างปะปนและสับสน ทั้งที่มีความแตกต่างกันพอสมควร สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533 : 24) ได้สรุปไว้ว่า เสถียรภาพเป็นการธำรงรักษาสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันของสังคม ด้วยเหตุนี้เสถียรภาพจึงเป็นการศึกษาที่เน้นถึงโครงสร้างของสถาบันและความเป็นระเบียบแบบแผนที่เกี่ยวข้องกับบริบทของโครงสร้าง เช่น การเปลี่ยนแปลง การพัฒนาและการเติบโต เป็นต้น ส่วนความมั่นคงเป็นความสามารถของระบบในการปกป้องคุณค่าของสังคม คุณค่าของสังคมมีขอบเขตที่กว้างไกล เช่น อธิปไตย ความมั่งคั่ง ความถูกต้องและผลประโยชน์ เป็นต้น

(สพรั่งพร สว่างวิบูลย์พงศ์, 2532) ได้สรุปว่าความมั่นคงแห่งชาติรัฐ หมายถึง ความปลอดภัย การรักษา การป้องกันและการประกันให้ชาติบ้านเมืองดำรงอยู่ได้ตลอดจนการทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของชาติ

การนิยามและให้ความหมายความมั่นคง มักถูกวิจารณ์ว่าเป็นการให้ความหมายอย่างแคบ กล่าวคือมักมุ่งเน้นไปที่ความมั่นคงทางด้านทหาร การป้องกันการรุกรานจากภายนอก หรือการสร้างวาทกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับกลไกอำนาจของชาติมากกว่าการสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับประชาชน (มนุษย์) ในฐานะพลเมืองของชาติ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประชาชนในฐานะพลเมืองของชุมชนการเมืองนั้น ๆ โดยทั่วไปมักถูกลดทอนคุณค่าให้เป็นเพียงเครื่องมือการสร้างความมั่นคงแก่รัฐ ซึ่งหมายถึงการเสริมสร้างความแข็งแกร่งและการสถาปนาอำนาจรัฐส่วนกลางให้เข้มแข็ง ด้วยการดูกลืนทรัพยากรของสังคมมากกว่าการสร้างความมั่นคงของชาติในฐานะเครื่องมือในกระบวนการสร้างชาติขณะที่แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์เป็นแนวคิดที่ได้รับการขานรับและสูงขึ้น

ภายหลังมีการนำเสนอแนวคิดว่าด้วยการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) ในรายงานการพัฒนาคน ค.ศ. 1994 ที่เกี่ยวข้องกับการค้นคว้าเพื่อสร้างความมั่นคงของมนุษย์เพื่อการพัฒนา ของสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และเริ่มมีความเด่นชัดมากขึ้น หลังจากจัดประชุมสุดยอดแห่งสหประชาชาติ ในปี ค.ศ. 2000 (2543) เมื่อบรรดาผู้นำจากประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติ 189 ประเทศ ตกลงยอมรับที่จะร่วมกันผลักดันให้บรรลุเป้าหมาย 8 ประการแห่งเป้าหมายของการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ อันประกอบด้วย การขจัดความยากจนและความหิวโหย การพัฒนาการศึกษาขั้นประถม การส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ การลดอัตราการตายของเด็ก การพัฒนาสุขภาพของแม่ การป้องกันโรคเอดส์ มาลาเรีย และโรคติดต่ออื่น ๆ การรักษาสีงแวดล้อมอย่างยั่งยืน การส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาในโลกให้บรรลุภายใน พ.ศ. 2558 ประกอบกับปัญหาทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนที่เริ่มทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตประจำวัน ความอดอยากหิวโหย ความขัดแย้งทางการเมือง ฝิ่น ชาติพันธุ์ ภัยธรรมชาติ เป็นต้น ทำให้แนวคิดเรื่องความมั่นคงของมนุษย์ได้รับการยอมรับและนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างความมั่นคงที่แตกต่างหลากหลาย

การสร้างความมั่นคงของมนุษย์ ในมุมมองของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ประกอบด้วยแนวคิดที่สำคัญ 2 ประการคือ (UNDP, 1994)

1. การสร้างความมั่นคงที่เพียงพอในการทำให้ปลอดภัยจากความหิวโหย เจ็บป่วย และการคุ้มครองป้องกันการคุกคามอันไม่พึงประสงค์ที่จะลดทอนความเป็นมนุษย์อย่างไม่เป็นธรรมในชีวิตประจำวันจากถิ่นอาศัย บ้าน ที่ทำงานและชุมชน เพื่อเป้าหมายสำคัญในการทำให้มนุษย์และความเป็นมนุษย์มีความมั่นคง

2. สามารถดำรงชีวิตโดยไม่ขาดแคลน และปราศจากความกลัว

Alkira (2003 : 96) เห็นว่าวัตถุประสงค์สำคัญของการสร้างความมั่นคงของมนุษย์คือการปกป้องคุณค่าหลัก (Core Values) ของการดำรงชีวิตให้มีอิสระจากการถูกคุกคามในทิศทางที่

สามารถทำให้มนุษย์บรรลุความปรารถนาในระยะยาวได้ โดยให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดกับคุณค่าหลักของการดำรงชีวิต การคุ้มครองเชิงสถาบันที่ไม่ได้มีขอบเขตเพียงแค่คุณภาพชีวิตที่ดีเท่านั้น หากยังหมายถึงการกระทำในทุกวิถีทาง คุณค่าหลักในการดำรงชีวิตของมนุษย์ประกอบด้วย

1. การปกป้อง มนุษย์และชุมชนอาจถูกคุกคามจากสภาพการณ์ที่อยู่นอกเหนือการควบคุม เช่น วิกฤตการณ์ทางการเงิน ปัญหาความรุนแรง นโยบายสังคมที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน รายจ่ายสาธารณสุขและบุคคล การสาธารณสุข การก่อการร้าย การขาดแคลนน้ำ ความแร้นแค้น เรื้อรัง มลภาวะที่ไกลออกไป ดังนั้นความสำคัญในประเด็นของการปกป้อง ซึ่งให้เห็นว่าหัวใจของการสร้างความมั่นคงต้องยึด คน เป็นศูนย์กลางไม่ใช่ ภัยคุกคาม อย่างที่เข้าใจ

2. คุณค่าหลักของการมีชีวิตอยู่ โดยครอบคลุมขอบข่ายด้านสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ชีตความสามารถพื้นฐาน และความจำเป็นที่แท้จริง โดยมีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่การเคารพในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศเรื่องสิทธิ เสรีภาพ การมีชีวิตรอด วิถีชีวิต และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่ทำให้คนมีความมั่นคงในการมีชีวิตและการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี แม้ในสถานการณ์ที่ย่ำแย่เมื่อเผชิญกับความยากจน สงคราม หรือภัยธรรมชาติ

3. การดำรงชีวิตของมนุษย์ การดำรงอยู่ของมนุษย์ในแง่การสร้าง ความมั่นคงจะมีคนเป็นศูนย์กลางโดยเน้นไปที่ความใส่ใจของสถาบันที่มีต่อปัจเจกบุคคล ชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลก ในเรื่องเพศ สภาพ เชื้อชาติ ศาสนา ชาติพันธุ์ ความเป็นพลเมือง หรืออัตลักษณ์ ดังนั้นการสร้าง ความมั่นคงในแง่มุมมองนี้จะเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวด้านพัฒนาเศรษฐกิจ กฎหมาย ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนจากวัตถุประสงค์ที่เป็นพื้นฐานเดิม เช่น การสร้างความเจริญเติบโต สิทธิ กระทำโดยรัฐ เป็นการพัฒนามนุษย์และสิทธิมนุษยชนในฐานะที่เป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายของการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง

4. วิกฤตที่เป็นภัยคุกคาม คือการคำนึงถึงการดำรงอยู่ของมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพโดยจำแนกว่าภัยคุกคามคืออะไรและจะเตรียมพร้อมรับมือภัยคุกคามนั้นอย่างไร เพราะภัยคุกคามจะมีขอบข่ายกว้างหรือสามารถเกิดขึ้นได้ซ้ำแล้วซ้ำอีก ทั้งทางตรงและทางอ้อม

5. การเติมเต็มให้บรรลุความเป็นมนุษย์ เป็นการเติมเต็มให้บรรลุความเป็นมนุษย์ ด้วยกิจกรรมและความสามารถของปัจเจกบุคคล เพราะมนุษย์นอกจากจะได้รับการปกป้องคุ้มครอง เฉพาะหน้าแล้วต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองที่ดีในระยะยาวด้วยโดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การยึดหลักธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของประชาชน ความโปร่งใส การสร้างขีดความสามารถ และการสร้างสถาบัน ด้วยเหตุนี้วิถีทางที่เหมาะสมระหว่างการปกป้องคุ้มครองเฉพาะหน้ากับการปกป้องคุ้มครองที่ดีในระยะยาวจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์

(Thakur, 1977) ระบุว่า การสร้างความมั่นคงของมนุษย์หมายถึง คุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคม สิ่งใดที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนไม่ว่าจะเป็นความกดดันด้านประชากร

การลดความสามารถในการเข้าถึงคลังหรือทรัพยากรอื่น ๆ ถือเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของมนุษย์ในทางตรงกันข้ามการยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ว่าจะเป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาความสามารถในการเข้าถึง และการเสริมอำนาจทางสังคมและการเมือง จัดเป็นการส่งเสริมมั่นคงของมนุษย์ การสร้างความมั่นคงของมนุษย์เป็นการผสมผสาน ครอบคลุมความมั่นคงในมิติการปลดปล่อยจากความกลัว ความขัดแย้ง ความไม่รู้ ความยากจน การเสื่อมทรามทางสังคมและวัฒนธรรมและความหวาดหวั่น

Human Security Network (2010 : 21) เสนอว่ามนุษย์ชาติต้องได้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงปลอดภัย มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ปลอดภัยจากความยากจนและความสิ้นหวัง มีความใฝ่ฝันต่อสิ่งใด ๆ ที่จะสามารถเติมเต็มชีวิตให้มีความสุข ปังเจกบุคคลสามารถสร้างมีหลักประกันในการดำรงชีวิตโดยไม่ขาดแคลนและปราศจากความกลัว รวมทั้งการทำให้อิสระจากภัยคุกคามที่ดำรงอยู่อย่างแพร่หลาย และมีผลต่อความปลอดภัย สิทธิ หรือสถานการณ์ใด ๆ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์

(UNDP, 1994) ได้เสนอว่าการบรรลุเป้าหมายของการสร้างความมั่นคงของมนุษย์มีองค์ประกอบสำคัญ 7 องค์ประกอบคือ

1. ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ หลักประกันการมีรายได้จากการผลิตและการจ้างงาน การได้รับการช่วยเหลือในด้านการเงิน และการมีงานทำ
2. ความมั่นคงด้านอาหาร หมายถึง ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งอาหารเลี้ยงชีพที่พอเพียง ทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจ
3. ความมั่นคงด้านสุขภาพ หมายถึง ประชาชนมีสุขภาพดี ปลอดภัยจากโรคติดต่อและความเจ็บไข้ได้ป่วย
4. ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสมบูรณ์ของทรัพยากรบนแผ่นดินในอากาศและแหล่งน้ำ ที่ทำให้ประชาชนสามารถตั้งถิ่นฐานและดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม
5. ความมั่นคงส่วนบุคคล หมายถึง ประชาชนมีความปลอดภัยจากความรุนแรงทางกายภาพ การถูกคุกคามโดยความรุนแรงฉับพลันและไม่สามารถคาดการณ์ได้
6. ความมั่นคงของชุมชน หมายถึง ความมั่นคงจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มชุมชน องค์กรที่จะสามารถสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ค่านิยม และกฎเกณฑ์ของชุมชนที่ยึดถือ
7. ความมั่นคงทางการเมือง หมายถึง การที่ประชาชนสามารถมีชีวิตในสังคมได้อย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี ตามหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

จะเห็นได้ว่าความหมายของความมั่นคงได้ถูกตีความในแง่มุมใหม่ที่กว้าง หลากหลาย ครอบคลุมหลายมิติมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่แตกต่าง ภายใต้การหลอมรวมและการผสมผสานสมาชิกภายในชุมชนให้เกิดการยอมรับ เห็นพ้องและร่วมเป็นส่วน

หนึ่งของการสร้างความเป็นปึกแผ่น พร้อมทั้งที่ต้องมีพันธะหน้าที่ดำเนินการให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุข การกตัญญูดี มีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม

กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ระบบกฎหมาย และการลงโทษที่สอดคล้องกับพระวินัย และกฎหมายคณะสงฆ์

หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในตอนแรกที่ยังมีพระภิกษุ น้อยอยู่ การปกครองก็ไม่ต้องการเท่าไรนัก สาวกทั้งปวงได้ประพฤติตามปฏิปทาของพระศาสดา และเข้าใจพระศาสนาทั่วถึง ครั้นภิกษุมีมากขึ้นโดยลำดับกาลและกระจายกันอยู่ ไม่ได้อยู่รวมกันเป็น หมู่เดียวกัน การปกครองก็ต้องการมากขึ้นตามกัน คนเราที่อยู่เป็นหมวดหมู่จะอยู่ตามลำพังไม่ได้ เพราะมีอัธยาศัยต่างกัน มีกำลังไม่เท่ากัน ผู้มีอัธยาศัยหยาบและมีกำลังมาก ก็จะข่มเหงคนอื่น คน สุกภาพและมีกำลังน้อย ก็จะอยู่ไม่เป็นสุข เหตุนั้นพระเจ้าแผ่นดินจึงทรงตรากฎหมายขึ้น ห้ามปราม ไม่ให้คนประพฤติในทางที่ผิด และวางโทษแก่ผู้ล่วงละเมิดไว้ด้วย นอกจากนี้ในหมู่หนึ่ง ๆ ก็ยังมี ธรรมเนียมสำหรับประพฤติอีก เช่น ในสกุลผู้ดีก็มีธรรมเนียมสำหรับคนในสกุลนั้น ในหมู่ภิกษุก็ จำต้องมีกฎหมายและขนบธรรมเนียม สำหรับป้องกันความเสียหายและชักจูงให้ประพฤติงาม เหมือนกัน พระศาสดาทรงตั้งอยู่ในที่เป็นพระธรรมราชาผู้ปกครอง และทรงตั้งอยู่ในที่เป็นสังฆบิดร ผู้ดูแลภิกษุสงฆ์ พระองค์จึงได้ทรงทำหน้าที่ทั้ง 2 ประการนั้น คือทรงพุทธบัญญัติเพื่อป้องกันความเสียหาย และวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ด้วยปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้าง อย่างเดียวกับพระเจ้าแผ่นดินทรงตราพระราชบัญญัติ อีกฝ่ายหนึ่งทรงตั้งขนบธรรมเนียมซึ่งเรียกว่า อภิสิกขาจาร เพื่อชัก นำความประพฤติของภิกษุสงฆ์ให้ดีงาม ดุจดดาผู้เป็นใหญ่ในสกุลฝึกปรือบุตรของตนใน ขนบธรรมเนียมของสกุลนั้น

พระพุทธบัญญัติและอภิสิกขาจารทั้ง 2 นี้ รวมเรียกว่า พระวินัย พระวินัยนี้ ท่าน เปรียบเหมือนด้ายร้อยดอกไม้ อันควบคุมดอกไม้ไว้ไม่ให้กระจัดกระจาย เพราะเหตุรักษาสงฆ์ให้ ตั้งอยู่เป็นอันดี อีกอย่างหนึ่งคนที่บวชเป็นภิกษุจากสกุลต่างๆ สูงบ้าง กลางบ้าง ต่ำบ้าง มีพื้นเพ ต่างกันมาแต่เดิม มีน้ำใจต่างกัน หากจะไม่มีพระวินัยปกครอง หรือไม่ประพฤติตามพระวินัย จะ เป็นหมู่ภิกษุที่เลวทรามไม่เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาและเลื่อมใส ถ้าต่างรูปประพฤติตามพระวินัยอยู่แล้ว จะเป็นหมู่ภิกษุที่ดี นำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใส (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2533)

พระวินัยหรือพุทธบัญญัติ หมายถึง ข้อที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเกี่ยวกับระเบียบ ปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และวิธีดำเนินการต่าง ๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณี

(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2541) ได้กล่าวถึงความหมายอย่างง่าย ๆ ของพระวินัย ออกเป็น 2 อย่างคือ

1. การฝึกให้มีความประพฤติและความเป็นอยู่เป็นระเบียบแบบแผน หรือ การบังคับควบคุมตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผน รวมทั้งการใช้ระเบียบแบบแผนต่าง ๆ เป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคน และกิจการของหมู่ชน
2. ระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่วางลงไว้เป็นหลักหรือเป็นมาตรฐานสำหรับใช้ฝึกคน หรือใช้บังคับควบคุมคน ตลอดจนเป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคนและกิจการของหมู่ชนให้เรียบร้อยดีงาม

พระวินัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. อาทิพรหมจริยการศึกษา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายบพัตถุญญัติ หรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณา (อำนาจปกครองของพระพุทธเจ้า หรืออำนาจปกครองฝ่ายพุทธจักร) เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายของพระภิกษุและวางโทษผู้ล่วงละเมิด โดยปรับอาบัติสถานหนักบ้าง เบาบ้าง ตามสมควรแก่ความผิด และให้พระสงฆ์สวดทุกครั้งเดือน เรียกว่า “พระปาฏิโมกข์”
2. อภิสมาจาริกการศึกษา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาท และความประพฤติความเป็นอยู่อันดีงามของพระภิกษุ อันนำมาซึ่งความเคารพศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน

พระวินัยกำหนดอาบัติไว้ดังนี้

1. ปาราชิก 4 เป็นอาบัติหนัก ถ้าภิกษุล่วงละเมิดแล้วต้องขาดจากความเป็นภิกษุ คือ เสพเมถุน ลักทรัพย์มีมูลค่าตั้งแต่ 5 มาสก (มาตราเงินในครั้งโบราณ 5 มาสก เป็น 1 บาท) ขึ้นไป ข่มามนุษย์ และอวดอุตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีในตน
2. สังฆาทิเสส 13 เป็นอาบัติหนักรองจากปาราชิก ต้องอยู่กรรมจึงพ้นได้ แก้ไขได้ เช่น เจตนาทำให้น้ำอสุจิกเลื้อน มีความกำหนดจับต้องกายหญิง มีความขุ่นเคือง แล้วกล่าวหาภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล เป็นต้น
3. อนียต 2 คำว่า อนียต แปลว่า ไม่นั่นอน เป็นอาบัติที่ยังไม่นั่นอน ระหว่างปาราชิกกับสังฆาทิเสสหรือปาจิตติย ซึ่งพระวินัยธรจะต้องวินิจฉัย มี 2 ข้อคือ ภิกษุหนึ่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง และภิกษุหนึ่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง
4. นิสสัคคียปาจิตติย 30 เป็นอาบัติเบา แก้ไขได้ด้วยการแสดงหรือการปลงที่เรียกว่า แสดงอาบัติหรือปลงอาบัติ เช่น ภิกษุทรงอดิเรกจีวร (ผ้าส่วนเกินจากไตรจีวร) ได้เพียง 10 วันเป็นอย่างยิ่ง ถ้าทรงเกิน 10 วันก็อาบัติ ภิกษุรับประเคนเภสัชทั้ง 5 คือ เนยใส เนยข้น

น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยแล้ว เก็บไว้ฉันได้เพียง 7 วัน เป็นอย่างยิ่ง ถ้าเก็บไว้เกิน 7 วันต้องอาบัติ เป็นต้น

5. ปาจิตตีย์ 92 เป็นอาบัติเบา แก้ไขได้ ด้วยการแสดงหรือการปลง เช่น พุดบด ต่ำภิกษุ นั่งในที่แจ้งกับหญิงสองต่อสอง หลอกภิกษุให้กลัวผี เป็นต้น

6. ปาฏิเทสนียะ 4 เป็นอาบัติเบา เป็นอาบัติที่จะพึงแสดงคืน เช่น ภิกษุรับของเคี้ยวของฉันจากมือของภิกษุณีที่มีไข้ญาติด้วยมือของตนมาบริโภค เป็นต้น

7. เสขยัตถ 75 เป็นวัตรที่ภิกษุ จะต้องศึกษา อันเป็นธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียกหรือพึงฝึกฝนปฏิบัติ เช่น พึงสำเหนียกว่าเราจักนุ่งห่มให้เรียบร้อย เราจักไม่พุดเสียงดัง เราจักไม่นั่งรัดเขาในบ้าน เป็นต้น

การลงโทษตามบทบัญญัติของพระวินัย

ระดับโทษของอาบัติในพระวินัย มี 3 สถาน คือ (พระครูกล้าญาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม), 2549)

1. โทษสถานหนัก หรือ ครุโทษ แก้ไขไม่ได้ เรียก “อเตกัจฉา” ได้แก่ อาบัติปาราชิก ภิกษุต้องแล้ว (ล่วงละเมิดแล้ว) ขาดจากความเป็นภิกษุอย่างเดียว จะกลับมาบวชใหม่อีกไม่ได้

2. โทษสถานกลาง หรือ มัชฌิมโทษ แก้ไขได้ เรียก “สเทกัจฉา” ได้แก่ อาบัติสังฆาทิเสส ภิกษุต้องแล้วต้องอยู่กรรม คือจะต้องอยู่ปริวาสให้ครบตามจำนวนวันที่ปกปิด นับตั้งแต่วันต้องอาบัติ และประพฤติมานต์อีก 6 ราตรี จึงจะพ้นจากอาบัตินั้นได้

3. โทษสถานเบา หรือ ลหุโทษ แก้ไขได้ เรียก “สเทกัจฉา” เหมือนข้อ 2 แต่เบากว่า เพราะเมื่อภิกษุต้องแล้ว เพียงแสดงอาบัติที่ต้องนั้นต่อหน้าภิกษุด้วยกัน ก็พ้นจากอาบัตินั้นได้ อาบัติเหล่านี้ ได้แก่ ฤทธัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทุพภาษิต

โทษของอาบัติจัดประเภทเป็นคู่ ๆ ได้แก่

1. โทษเกี่ยวกับมีเจตนา และไม่มีเจตนา ได้แก่ สจิตตกะ อาบัติที่เกิดโดยมีเจตนาเป็นเหตุ คือเป็นไปพร้อมกบจิตหรือเจตนา และอจิตตกะ อาบัติที่เกิดโดยไม่มีเจตนาเป็นเหตุ คือไม่คิดจะทำหรือไม่มีเจตนาที่จะทำ

2. โทษของอาบัติในความหมายของอาบัติหนัก อาบัติเบา ได้แก่ ครุกาบัติ คือ อาบัติหนัก มี 2 ประเภท คือ (1) ประเภทแก้ไขไม่ได้ เรียกว่า “อเตกัจฉา” ได้แก่ อาบัติปาราชิก (2) ประเภทแก้ไขได้ เรียกว่า “สเทกัจฉา” ได้แก่ อาบัติสังฆาทิเสส และลหุกาบัติ คือ อาบัติเบา แก้ไขได้ด้วยการแสดงอาบัติ นำความผิดของตนมาแสดงให้เพื่อนภิกษุรับทราบ เรียก “สเทกัจฉา” ได้แก่ อาบัติฤทธัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทุพภาษิต

3. โทษของอาบัติในความหมายอาบัติชั่วหยาบและไม่ชั่วหยาบ ได้แก่ ทุฏฐุลาบัติ อาบัติชั่วหยาบ ภิกษุไม่ควรประพฤติ ได้แก่อาบัติปาราชิก และสังฆาติเสส แต่ในบางกรณีท่านหมายเอาเฉพาะอาบัติสังฆาติเสส เช่น พุดเกี้ยวหญิง จับต้องกายหญิง และเจตนาทำให้น้ำอสุจิเคลื่อนออกมา เป็นต้น และอทุฏฐุลาบัติ อาบัติไม่ชั่วหยาบ เป็นอาบัติเบา มีโทษเล็กน้อย และกิริยาที่ล่วงละเมิดไม่หยาบคาย เช่น ภิกษุฉันอาหารที่ยังไม่รับประทาน เป็นต้น

4. โทษของอาบัติในความหมายว่ามีส่วนเหลือ และไม่มีส่วนเหลือ ได้แก่ อนวเสสาบัติ คือ อาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือ เมื่อภิกษุต้องแล้วขาดจากความเป็นภิกษุ ได้แก่ อาบัติปาราชิก และสาวเสสาบัติ คืออาบัติที่มีส่วนเหลือ เมื่อภิกษุต้องแล้ว แม้จะมีความผิดต้องโทษ คือ เป็นอาบัติแต่ก็ยังคงเป็นภิกษุอยู่ เมื่อแสดงอาบัติแล้ว ก็พ้นจากโทษนั้น ๆ

5. โทษของอาบัติในความหมายว่า แสดงคืนได้และแสดงคืนไม่ได้ ได้แก่ เทสนาคมมิณี อาบัติที่พ้นได้ด้วยการแสดงคือเปิดเผยความผิดของตน และอทสนาคามิณี อาบัติที่ไม่พ้นได้ด้วยการแสดง

6. โทษของอาบัติในความหมายว่า ทำคืนได้และทำคืนไม่ได้ ได้แก่ อปฏิกกรรม อาบัติที่ภิกษุต้องแล้วไม่สามารถทำคืนได้ หรือแสดงอาบัติให้หายได้ ต้องขาดจากความเป็นภิกษุ คืออาบัติปาราชิก และสปฏิกรรม อาบัติที่ภิกษุต้องแล้วสามารถทำคืนได้ คือหลุดพ้นจากอาบัตินั้น ๆ ได้

7. โทษของอาบัติในความหมายว่า ทำเอง และใช้ให้ผู้อื่นทำ ได้แก่ สาณัตติกะ อาบัติที่ภิกษุต้องเพราะสั่งผู้อื่นทำ เช่น สั่งให้ผู้อื่นลักทรัพย์ เป็นต้น และอาณัตติกะ อาบัติที่ภิกษุต้องเฉพาะที่ทำเอง ไม่ต้องเพราะสั่งผู้อื่นทำ อาบัติบางสิกขาบท ภิกษุทำเองจึงต้องอาบัติ ใช้ให้บุคคลอื่นทำตนเองไม่ต้องอาบัติ อาบัติบางสิกขาบท ภิกษุทำเองก็ต้องอาบัติ และใช้ให้ผู้อื่นทำก็ต้องอาบัติเช่นกัน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2541 : 448-449) ได้กล่าวถึง วินัยบัญญัติในฐานะที่เป็นกฎระเบียบหรือกฎหมายของสังคมไว้อย่างน่าสนใจว่า

“วินัยบัญญัติของสงฆ์มีใช้สอยในความหมายแคบ ๆ อย่างที่มักเข้าใจกันง่าย ๆ แต่ครอบคลุมเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไปที่เรียกว่าชีวิตด้านนอกของภิกษุสงฆ์ทุกแห่ง เริ่มตั้งแต่กำหนดคุณสมบัติ สิทธิ หน้าที่ และวิธีการรับสมาชิกใหม่เข้าสู่ชุมชนคือสงฆ์ การดูแลฝึกอบรมสมาชิกใหม่ การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทำกิจการสงฆ์พร้อมด้วยคุณสมบัติและหน้าที่ที่กำหนดให้ ระเบียบเกี่ยวกับการแสวงหา จัดทำ เก็บรักษา แบ่งสรรปัจจัย 4 เช่น ประเภทต่าง ๆ ของอาหาร ระเบียบการรับและจัดแบ่งส่วนอาหาร การทำจีวรและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับจีวร ประเภทของยา การปฏิบัติต่อภิกษุอาพาธ ข้อปฏิบัติของคนไข้และผู้รักษาพยาบาลไข้ การจัดสรรที่อยู่อาศัย ข้อปฏิบัติของผู้อยู่อาศัย ระเบียบการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การดำเนินงานและรับผิดชอบในการก่อสร้าง

การจัดตั้งที่อยู่อาศัยของชุมชนสงฆ์คือวัดว่า พึ่งมีอาคารหรือสิ่งก่อสร้างอย่างใดบ้าง ระเบียบวิธีดำเนินการประชุม การโจทหรือฟ้องคดี ข้อปฏิบัติของโจทก์ จำเลยและผู้วินิจฉัยคดี วิธีดำเนินคดีและตัดสินคดี การลงโทษแบบต่าง ๆ ฯลฯ ว่าโดยสาระ วินัยก็ได้แก่ ระบบแบบแผนทั้งหมดสำหรับหมู่ชนหนึ่ง ที่จะให้หมู่ชนนั้นตั้งอยู่ได้ด้วยดี สามารถมีชีวิตอยู่ตามหลักของตน และสามารถปฏิบัติกิจดำเนินการต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงเกี่ยวกับการปกครอง การบริหาร การศาล นิติบัญญัติ การเศรษฐกิจ การศึกษา เป็นต้น ทั้งหมดเท่าที่ชุมชนตลอดถึงประเทศชาติจะตกลงใช้ปฏิบัติเป็นทางการ โดยตราไว้เป็นธรรมนูญ กฎหมาย ประกาศ หรือคำสั่งต่าง ๆ”

ความมีคุณค่าและความเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมของพระวินัย

(พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, 2542) กล่าวถึงความมีคุณค่าและความเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมของพระวินัย ไว้ดังนี้

ประการที่ 1 พระวินัยคืออายุของพระพุทธศาสนา ในคราวก่อนที่จะเริ่มทำปฐมสังคายนา พระมหากัสสปะได้ปรึกษากับพระเถระผู้เข้าร่วมทำสังคายนาแล้วเห็นพ้องต้องกันว่า จะดำเนินชำระสังคายนาพระวินัยก่อน เพราะพระวินัยเป็นอายุของพระพุทธศาสนาพระวินัยจัดว่าเป็นอายุของพระพุทธศาสนา เมื่อพระวินัยยังดำรงอยู่ พระศาสนาชื่อว่ายังดำรงอยู่ ดังนั้น จึงขอสังคายนาพระวินัยก่อน

ประการที่ 2 พระวินัยเป็นด้ายร้อยเรียงลักษณะนิสัย/พฤติกรรมของคนไว้ในกรอบเดียวกัน พุทธประสงค์ในการประกาศพระศาสนา ในเชิงจริยศาสตร์สังคมมี 2 ประการ คือ

1. กำจัดความคิดแบ่งแยกทางสังคม
2. กระตุ้นเตือนให้มนุษย์คำนึงถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าภายในตน

พระพุทธองค์ทรงเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาในพระพุทธศาสนาได้ ไม่ว่าจะ เป็นรูปแบบใด ถ้าประสงค์จะบวชเป็นพระภิกษุ ภิกษุณีก็บวชได้ โดยไม่จำกัดว่าจะเกิดในตระกูลใด วรรณะใด และเมื่อประสงค์จะพัฒนาตนก็มีโอกาสพัฒนาได้เต็มที่ ผู้ใดปฏิบัติ ผู้นั้นย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ไม่มีใครบันดาลให้ใครได้ สุขธิ อสุขธิ ปจจตต นานญโญ อญญญ วิโสธเย ความบริสุทธิ์ ความไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน ผู้อื่นจะให้ผู้อื่นบริสุทธิ์ไม่ได้

ด้วยพุทธประสงค์อย่างนี้ จำเป็นต้องมีพระวินัยไว้เป็นกฎเกณฑ์ควบคุมดูแล เพราะธรรมดาคคนที่มาจากสังคมหลากหลาย ย่อมมีลักษณะนิสัย และพฤติกรรมต่างกันอย่างแล้ว

ประการที่ 3 ความมีคุณค่าและความเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมของพระวินัยที่ชัดเจนอีกประการหนึ่ง เห็นได้จากพุทธประสงค์ 10 ประการในการบัญญัติพระวินัย คือ เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้แก้อยาก เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งภิกษุ

ผู้มีศีลดีงาม เพื่อปิดกั้นอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน เพื่อบำบัดอาสวะอันจะบังเกิดในอนาคต เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว เพื่อความตั้งมั่นแห่งศีลธรรม เพื่อเอื้อเฟื้อพระวินัย วัตถุประสงค์ทั้ง 10 ข้อนี้ กล่าวโดยสรุปคือ (1) เพื่อความเรียบร้อยดีงามของสังคมสงฆ์ (2) เพื่อความสบายใจของสังคมคฤหัสถ์ และ (3) เพื่อพระพุทธศาสนาโดยตรง ประเด็นนี้หมายถึง เมื่อมีพระวินัยเป็นเกณฑ์มาตรฐาน ความสามัคคี ความผาสุก ย่อมเกิดขึ้น สังคมมีมาตรการในการที่จะตัดสินลงโทษคนผิดชัดเจน กำจัดความเลื่อมใสที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบัน และป้องกันความเลื่อมใสอันจะเกิดในอนาคต ในส่วนของประชาชนคฤหัสถ์ แม้จะไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา แต่เมื่อเห็นภาพการประพฤติปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ ย่อมเกิดความเลื่อมใส ส่วนผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งมีความเลื่อมใสเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อเห็นภาพแห่งการประพฤติปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ ย่อมมีความเลื่อมใสมากยิ่งขึ้น อันว่าความเลื่อมใสนี้แหละทำให้จิตใจเย็นสบาย ไม่อึดอัดไม่ขัดเคือง

ประการที่ 4 พระวินัยสร้างหลักประกันให้บุคคลผู้ปฏิบัติทั้งในปัจจุบันและอนาคต เห็นได้จากที่พระพุทธองค์ตรัสสอนในสังส 5 ประการแห่งความเป็นผู้มีศีล คือ (1) ได้โภคทรัพย์กองใหญ่ (2) ชื่อเสียงดีงามขจรไป (3) เป็นผู้อาจในที่ประชุมชน (4) ไม่หลงตาย คือ ตายไปอย่างมีสติ (5) เมื่อตายไป ย่อมไปเกิดในสุคติ โลกสวรรค์

ประการที่ 5 ความเป็นกฎเกณฑ์และความมีคุณค่าทางสังคมของพระวินัย เห็นได้จากประเด็นต่อไปนี้

คำว่า วินัย ในที่นี้หมายถึงศีล 2 ส่วน คือ (1) ศีลที่มานิพระปาติโมกข์ของภิกษุ 227 ข้อและศีลของภิกษุณี 311 ข้อ (2) ศีลที่มานอกพระปาติโมกข์อีกจำนวนมาก ศีลมีอรรถลักษณะ รส ปัจจุบันฐาน และปทัฐานดังนี้

1. ลักษณะของศีล คือความเป็นรากฐาน
2. รสของศีล คือ กำจัดความทุกข์ หรือคุณที่หาโทษมิได้
3. ปัจจุบันฐานของศีล คือความสะอาด
4. ปทัฐานของศีล คือ หิริและโอตตปปะ

ประเด็นที่ 1 สังคมแห่งศีลธรรมเป็นสังคมที่มีรากฐานแข็งแกร่ง

ประเด็นที่ 2 สังคมแห่งศีลธรรมเป็นสังคมที่ไร้ทุกข์โทษ

ประเด็นที่ 3 สังคมแห่งศีลธรรมเป็นสังคมสะอาด

ประเด็นที่ 4 สังคมแห่งศีลธรรมเป็นสังคมแห่งความละอายและเกรงกลัว

ต่อความชั่ว

กล่าวโดยสรุป สังคมต้องมีวินัย วินัยแบ่งตามกลุ่มของผู้ปฏิบัติ มี 2 อย่าง

คือ

1. อาคาริยวินัย กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติสำหรับคฤหัสถ์ การกล่าววาจาถึงพระรัตนตรัยว่า พุทธฺ์ สรณฺ์ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งที่ระลึก การสมาทานศีล 5 ศีล 8 หรือกุศลกรรมบถ 1 จัดเป็นอาคาริยวินัยหรือวินัยของคฤหัสถ์ ซึ่งเมื่อชายหญิงถือปฏิบัติทั่วถึงกันแล้ว ชื่อว่าเป็นมงคลสูงสุดแก่ชีวิต เพราะเป็นเหตุนำความสุขมาให้ทั้งแก่ตนและแก่หมู่คณะ

2. อนาคาริยวินัย กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติสำหรับ สามเณร สามเณรี สิกขมานา พระภิกษุและภิกษุณี เช่น ศีล 1 มีเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นข้อต้น เว้นจากการรับทองและเงินเป็นข้อสุดท้าย ปาติโมกขสังวรศีล อินทริย-สังวรศีล อาชีวปาริสุทธิศีล และปัจฉยสันนิสิตศีล

2. นโยบายที่เกี่ยวข้อง

นโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนา

พิศาล แหม่มโสภา (2556 : เว็บไซต์) ได้สรุปข้อมูลนโยบายที่ควรจะเป็นและแนวปฏิบัติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดังนี้

นโยบายสนับสนุนให้ศาสนิกชนของแต่ละศาสนานำหลักหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือไปใช้ในการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตน ชุมชน และสังคม มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความสมานฉันท์กับศาสนิกชนทุกศาสนา เพื่อความสุขของประเทศชาติ โดยมีมาตรการดังนี้

1. จัดให้มีการประชุมร่วมระหว่างผู้นำพระพุทธศาสนาแต่ละนิกายและหรือผู้นำศาสนาต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่น จังหวัด ประเทศ เพื่อกำหนดบทบาทในการเผยแผ่คำสอนของแต่ละศาสนาให้สอดคล้องกัน บนพื้นฐานความเข้าใจร่วมกัน ส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกัน เพื่อให้ศาสนิกชนแต่ละศาสนาปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนานั้น ๆ โดยมีพื้นฐานอยู่บนความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความสมานฉันท์ในชุมชน สังคม ตลอดจนถึงประเทศชาติ

2. จัดให้มีการศึกษาหลักธรรมของศาสนาต่าง ๆ ทุกศาสนา เพื่อให้ศาสนิกชนของแต่ละศาสนามีความรู้และเข้าใจในหลักปฏิบัติของศาสนานั้น ๆ ในรูปแบบต่าง เช่น เอกสาร สิ่งพิมพ์ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ เว็บไซต์ ฯลฯ

3. ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระพุทธศาสนาในระบบธรรมศึกษาให้แพร่หลายยิ่งขึ้น ประสานคณะสงฆ์ให้มีระบบและรูปแบบการศึกษาระบบธรรมศึกษาให้มีความหลากหลาย สามารถตอบสนองความต้องการศึกษาธรรมศึกษาของประชาชนทั้งในและต่างประเทศ

4. สนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน โดยให้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนต่างศาสนา เช่น กิจกรรมสาธารณประโยชน์

กิจกรรมอาสาสมัคร ต่าง ๆ เช่น 1) กิจกรรมสาธารณประโยชน์ ได้แก่ ซ่อมแซม/สร้างถนน ขุดลอก แม่น้ำลำคลอง จัดหาระบบสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา) ศูนย์ฝึกวิชาชีพอาชีพ 2) กิจกรรมอาสาสมัครต่าง ๆ เช่น อาสาบรรเทาสาธารณภัย อาสาสมัครป้องกันภัยประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ฯลฯ

5. จัดและสนับสนุนการจัดกิจกรรมของแต่ละศาสนา เนื่องในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น

นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ในระดับชาติและระดับนานาชาติ มีมาตรการคือ

1. ส่งเสริมและสนับสนุนพระธรรมทูตที่ปฏิบัติศาสนกิจทั้งในประเทศและต่างประเทศ ด้วยวิธีการและรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการฝึกอบรมก่อนปฏิบัติงานและระหว่างปฏิบัติงาน รวมทั้งให้มีการประเมินผลเป็นระยะ เพื่อการพัฒนาการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สนับสนุนด้านการฝึกอบรมถวายความรู้พระธรรมทูตและพระสงฆ์ที่ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกประเภท โดยในต่างประเทศจะเน้นให้มีความรู้และทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษหรือภาษาของประเทศที่ไปปฏิบัติศาสนกิจ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนด้านเอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์อื่น ๆ โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีมาประกอบการดำเนินงานให้เหมาะสม เช่น วีซีดี โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อนำมาประกอบการศึกษาพระพุทธศาสนา เกมธรรมะ เป็นต้น โดยในต่างประเทศจะเน้นสื่อที่เป็นภาษาอังกฤษหรือภาษาของประเทศนั้น ๆ จัดและหรือสนับสนุนให้มีเว็บไซต์ทางพระพุทธศาสนา เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักธรรม เป็นต้น ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเว็บไซต์ทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ จัดให้มีระบบถวายความสะดวกสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติศาสนกิจ ที่เหมาะสม เช่น การเสนอผลงานเพื่อประกาศเกียรติคุณ การตรวจเยี่ยมของคณะสงฆ์ระดับสูง เป็นต้น

2. ส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติ โดยเน้นการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันจนเป็นนิสัย

3. ส่งเสริมให้วัดที่มีความพร้อมและสามารถจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมให้มากยิ่งขึ้น อย่างน้อย 1 ตำบลต่อ 1 สำนัก โดยสนับสนุนให้มีการจัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์ให้สามารถนำหลักธรรมไปอบรมประชาชน เน้นการปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ทั้งโดยผู้สอนและผู้ศึกษา

4. ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนจาริกแสวงบุญ ณ สังฆนียสถาน แสสสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ โดยจัดให้มีกฎหมายคุ้มครองและอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม

5. ส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนที่วัด โดยให้มีการแบ่งแยกเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตต่าง ๆ เช่น เขตอภัยทาน ภายในวัด ให้ชัดเจนเป็นสัดส่วน ตามความเหมาะสมของวัดนั้น ๆ ให้มีเสนาสนะที่มั่นคงแข็งแรง สวยงาม ประหยัด และปรับภูมิทัศน์ให้เหมาะสม ปราศจากมลพิษ เป็นสถานที่สะอาด สงบ ร่มรื่น และร่มเย็น เหมาะสำหรับเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์และชาวพุทธทุกเพศ ทุกวัย เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเพื่อความสงบสุขของจิต

6. สนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์รวมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่วัดและชุมชน โดยรอบ ซึ่งรวมทั้งศาสนิกชนของศาสนาต่าง ๆ เพื่อความสามัคคีและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เช่น เป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาและวิชาการต่าง ๆ ศูนย์การปฏิบัติศาสนกิจและการปฏิบัติธรรม ธนาคารข้าว ศูนย์ฝึกวิชาชีพ ศูนย์กระจายเสียงเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน วิจัยชุมชน เป็นต้น

7. จัดให้มีเครือข่ายระหว่างองค์กรสาธารณกุศลทางพระพุทธศาสนา กลุ่มอาสาสมัคร ในทุกจังหวัด ให้มีความเข้มแข็งและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีศูนย์รวมที่วัดของเจ้าคณะจังหวัดหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เพื่อให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแก่วัด ชุมชน หรือประชาชนผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ โดยให้มีคลังสิ่งของที่จำเป็นในการยังชีพเบื้องต้นพร้อมปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือ และให้มีการปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือที่รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ ในจังหวัดนั้น ๆ รวมทั้งในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง และขยายผลไปสู่อำเภอต่าง ๆ ที่มีความพร้อม

8. ประสานคณะสงฆ์และผู้นำศาสนาต่าง ๆ ในการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือให้ครอบคลุมทั่วประเทศ รวมทั้งประสานงานกับคณะสงฆ์ในการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือวัด ชุมชน และประชาชน โดยหลักการให้วัดและชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นต้นแบบและเป็นที่พึ่งของวัดและชุมชนอื่น

9. สนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมหรือสามารถให้จัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระ-พุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น

10. จัดและสนับสนุนให้มีการยกย่องส่งเสริมวัด พระสงฆ์ หรือองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เช่น บริจาคเงินหรือช่วยเหลือสร้างอาคาร จัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน ทุนการศึกษาแก่นักเรียน โดยประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติตามความเหมาะสม

นโยบายดำเนินการเพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก โดยมีมาตรการดังนี้

1. ปรับปรุงโครงสร้างพุทธมณฑล ทั้งด้านภารกิจและบุคลากร รวมทั้งองค์ประกอบด้านต่าง ๆ คือ อาคารสถานที่ ภูมิทัศน์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ กิจกรรม การดำเนินการ เพื่อให้เหมาะสมกับการเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาของโลกอย่างแท้จริง

2. สนับสนุนการจัดให้มีการประชุมสัมมนาทางวิชาการ การประกอบกิจกรรม/พิธีกรรม การแลกเปลี่ยนทรศนะของผู้นำ/นักวิชาการ ทางพระพุทธศาสนา อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง โดยประสานกับคณะสงฆ์ระดับต่าง ๆ รวมทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นแกนนำในการดำเนินการ

3. สนับสนุนให้มีการบริหารจัดการเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนิภายในพระพุทธศาสนาและศาสนาต่าง ๆ โดยประสานมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นหลักในการดำเนินการ เช่น การแลกเปลี่ยนนักศึกษา/อาจารย์ ระหว่างสถาบันการศึกษาในประเทศและต่างประเทศ การมอบทุนการศึกษาพระพุทธศาสนา ระหว่างสถาบันการศึกษา และระหว่างประเทศ

4. ส่งเสริมจังหวัดที่มีความพร้อมให้จัดตั้งอนุพุทธมณฑลจังหวัด อย่างน้อยภาคละ 1 จังหวัด

นโยบายนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เป็นวัฒนธรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากร เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาหน่วยงานสู่ระบบองค์กรเรียนรู้ เน้นศักยภาพของบุคลากรและประสิทธิภาพของงาน ให้บุคลากรของหน่วยงานปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดความสงบสุขในชีวิต โดยมีมาตรการดังนี้

1. ปรับปรุงโครงสร้างสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดให้มีความเหมาะสม มีความคล่องตัวในทางปฏิบัติ สอดคล้องกับภารกิจตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่ทุกประเภทของหน่วยงานในตำแหน่งต่าง ๆ ให้เหมาะสมสามารถปฏิบัติภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการสนองงานของรัฐบาลและคณะสงฆ์

2. ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทุกประเภทประพฤติและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หลักธรรมาภิบาล แนวเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัส รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ได้ศึกษาต่อ ฝึกทักษะ เข้ารับการอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นในการพัฒนางานในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้หน่วยงานเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาหน่วยงานสู่ระบบองค์กรเรียนรู้ รวมทั้งจัดให้ปฏิบัติงานในตำแหน่งตามวุฒิและประสบการณ์ที่ได้รับ

3. ปรับระบบการทำงานตามโครงสร้างใหม่ให้มีความคล่องตัว รวดเร็ว ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น โดยจัดหาเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้สามารถใช้เครื่องมือเครื่องใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เน้นกระบวนการทำงานเชิงรุก

การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร และประสานให้เกิดการมีส่วนร่วมในความร่วมมือในการสนองงานด้านพระพุทธศาสนากับหน่วยงานทางพระพุทธศาสนาและองค์กรทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ เพื่อให้การสนองงานพระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. จัดให้มีสวัสดิการของเจ้าหน้าที่ทุกประเภท เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน รวมทั้งจัดระบบอื่น ๆ ที่จะให้ความช่วยเหลือแก่เจ้าหน้าที่ในสังกัดให้มีความเป็นอยู่อย่างมีความสุขตามสภาพที่เหมาะสม
5. จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงานให้พอเพียงในการปฏิบัติงานเชิงรุก และการให้การบริการแก่พระภิกษุสามเณรและผู้มาติดต่อขอรับบริการ
6. ปรับปรุงด้านสถานที่ ภารกิจ และบทบาท ของสถาบันพระสังฆาธิการให้สามารถรองรับการจัดอบรมพระสังฆาธิการได้มากยิ่งขึ้น โดยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย
7. ปรับปรุงฐานข้อมูลพื้นฐานและสารสนเทศทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ เพื่อเผยแพร่และให้บริการแก่ผู้ศึกษาค้นคว้าทางพระพุทธศาสนาทางระบบอินเทอร์เน็ต รวมทั้งสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ทุกประเภทสามารถใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการด้านพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น

3. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นพระราชบัญญัติที่ตราไว้ในพุทธศักราช 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ ดังนี้

1. กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราช ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ตามมาตรา 8 ความว่า “สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช โดยไม่ขัดแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัยและกฎหมายเถรสมาคม”
2. กำหนดให้มีมหาเถรสมาคม เป็นคณะกรรมการบริหาร มีองค์ประกอบตามมาตรา 12 ความว่า “มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะ ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่ต่ำกว่าสี่รูป และไม่เกินแปดรูป เป็นกรรมการ”
3. กำหนดการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีมาตรา 20 กล่าวถึงการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามกำหนดในกฎหมายเถรสมาคม มาตรา 21 แบ่งการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ออกเป็น ภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล และให้มีพระภิกษุผู้ปกครองตามชั้นตามลำดับดังนี้ (มาตรา 22) เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล

4. กำหนดให้มีบทกำหนดโทษ ตามความผิดของพระภิกษุสามเณรที่ละเมิดพระธรรมวินัย โดยมีการกำหนดโทษสูงสุดคือสละสมณเพศ

กล่าวโดยสรุป พระวินัย คือ กฎหมายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันการละเมิดและการกระทำผิดในครั้งต่อไปของพระภิกษุ จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยในกรณีที่พระภิกษุรูปนั้น ๆ กระทำผิดที่เป็นสาเหตุให้พระพุทธศาสนาของพระองค์มีหมองทำให้พุทธศาสนิกชนขาดศรัทธาที่จะทำนุบำรุง และขาดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของพระองค์ จึงทรงบัญญัติข้อห้ามไว้เพื่อป้องกันพระภิกษุรูปอื่นที่จะละเมิดและกระทำผิดในอนาคต เช่นนั้นอีก พระองค์จะไม่ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นบังคับก่อนเหตุการณ์จะเกิดขึ้น จะบัญญัติพระวินัยเพื่อลงโทษพระภิกษุรูปนั้น ๆ หลังกระทำผิดแล้ว เพื่อไม่ให้ภิกษุรูปอื่นยึดถือเป็นเยี่ยงอย่างในการกระทำผิดต่อไป แต่ในยุคต่อมา จนถึงยุคปัจจุบัน การจะควบคุมพระภิกษุ สามเณร ที่ละเมิดพระวินัย โดยอาศัย

พระวินัยอย่างเดียวมาควบคุมลงโทษคงไม่เพียงพอ จะต้องอาศัยกฎหมายของบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กฎหมายปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 มาควบคุมพฤติกรรมของพระภิกษุที่ละเมิดพระวินัยและกฎหมายต่อไป

4. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559

มีแนวคิดที่มีความต่อเนื่องจากแนวคิดของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งให้ คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และ สร้างสมดุลการพัฒนา ในทุกมิติ แต่การประยุกต์ใช้ แนวคิดดังกล่าว และสร้างความมั่นใจว่าการพัฒนาจะเป็นไปในแนวทางที่ยั่งยืนและสร้างความสุขให้กับคนไทย จำเป็นต้องพิจารณา การเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศอย่างรอบด้านและวางจุดยืนการพัฒนาในระยะยาว ภายใต้วิสัยทัศน์ประเทศไทย ปี พ. ศ. 2570 ซึ่งพิจารณาถึงบริบทการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และทุกภาคส่วนในสังคมไทยได้เห็นพ้องร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570 ไว้ดังนี้ “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มิมีใครมีตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่ง ชันได้ ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้ อย่างมีศักดิ์ศรี”

การกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน ในมิติต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพ มาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่ง เพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญ ได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุน

ทางวัฒนธรรม) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกัน ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน สามารถจัดการความเสี่ยง และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่าง เป็นธรรม สำหรับการเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ (ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน) มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ ภายในประเทศให้เข้มแข็ง โดยใช้ภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ภายในประเทศและต่างประเทศ การผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และมีการเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ บนพื้นฐานการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ในส่วนการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตร มุ่งสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำและเป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อม การเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและภัยพิบัติทาง ธรรมชาติ รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการเพิ่ม บทบาทไทยในเวทีประชาคมโลก

ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัวและชุมชน เพื่อให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพ สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงและ บริหารจัดการความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ได้รับการ ค้ำครองทางสังคมที่ครอบคลุมทั่วถึงและมีคุณภาพเท่าเทียมกัน มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและ โครงสร้างพื้นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอย่างเท่าเทียม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้ระบบบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส ยึดประโยชน์ ส่วนร่วมและเปิดโอกาสมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554 : 23)

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยาทางศาสนา

จิตวิทยาแนวพุทธเป็นแนวคิดที่นำแก่นของพุทธธรรม ได้แก่ อริยสัจสี่ ปฏิจจสมุปบาท และไตรลักษณ์ มาประยุกต์ผสมผสานกับกระบวนการทางจิตวิทยา โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเยียวยาและยกระดับคุณภาพจิตใจของมนุษย์ พุทธธรรมถือเป็นบรมสัจจะ หรือ ความจริงอันประเสริฐเกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ชี้ให้เห็นถึงรากเหง้าของความทุกข์ที่บีบคั้นจิตใจมนุษย์ซึ่ง

ปรากฏอยู่อย่างซ่อนเร้น เห็นได้ยาก แต่ส่งผลกระทบอยู่ในทุกมิติของชีวิตไม่ว่าจะเป็นชีวิตส่วนตัว การงานอาชีพ สัมพันธภาพระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และกับสิ่งแวดล้อมทั้งหมด พร้อมทั้งได้เสนอวิธี แห่งการชำระชีวิตและจิตใจให้พ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ซึ่งความพิเศษและความลึกซึ้งของการเห็น ความจริงแห่งทุกข์และการชำระความทุกข์ คือ ปัญญาอันบริสุทธิ์ที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ และ นำมาสั่งสอนเพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษยชาติมาเป็นเวลากว่า 2500 ปีมาแล้ว และจาก ระยะเวลาอันยาวนานมาถึงปัจจุบัน พุทธธรรมได้รับการยอมรับแล้วว่าเป็นอภิปรัชญา คือ เป็นธรรมที่ให้ ผลได้ไม่จำกัดกาล ยังประโยชน์ต่อบุคคลทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับชั้น พุทธธรรมจึงมีคุณค่า สำหรับมนุษยชาติโดยถ้วนหน้าตามระดับสติปัญญาของบุคคล (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2541)

จิตวิทยาแนวพุทธจึงเป็นการศึกษาระบบชาติของจิตใจมนุษย์จากหลักพุทธธรรมอัน เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ การวิเคราะห์จิตใจของมนุษย์ไว้อย่างละเอียด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ บุคคลสามารถจัดการกับชีวิตที่ดำเนินอยู่ในแต่ละวันในโลกใบนี้ได้ สารสำคัญของจิตวิทยาแนวพุทธ จึงอยู่ที่การเสนอถึงหลักการตามธรรมชาติของกระบวนการเกิดและดับทุกข์ พร้อมทั้งนำเสนอถึง วิธีการปฏิบัติหรือวิธีดำเนินชีวิตให้บรรลุถึงการดับทุกข์หรือปัญหาในจิตใจที่เกิดขึ้นให้หมดสิ้นไป ผู้ ศึกษาสามารถนำความรู้ความเข้าใจที่ได้ศึกษาเหล่านี้ไปขัดเกลาจิตใจตนเองให้สามารถมองเห็นและ เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งถึงความจริงตามหลักพุทธธรรม จนกระทั่งสามารถนำความรู้ความเข้าใจดังกล่าว ที่เกิดมีในตนไปเป็นกัลยาณมิตรเพื่อให้ความช่วยเหลือทางด้านจิตใจแก่ผู้อื่นเสมอไป หลักธรรมที่เป็น หัวใจสำคัญที่ทำให้มนุษย์เข้าถึงสาเหตุของความทุกข์และประจักษ์แจ้งถึงแนวทางในการดับทุกข์ คือ อริยสัจ 4 อันเป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพุทธศาสนา และเป็นหลักธรรมที่เป็น แก่นสำคัญของแนวคิดจิตวิทยาแนวพุทธ เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่มุ่งผลในทางปฏิบัติ สามารถใช้ แก้ไขปัญหาในชีวิต มีความลึกซึ้งและมีหลักธรรมอื่น ๆ ซ่อนเร้นและผสมผสานรวมกันอยู่ใน หลักธรรม ความเข้าใจแจ่มแจ้งในหลัก อริยสัจ 4 จะช่วยนำพาผู้ที่ศึกษาเข้าใจถึงกระบวนการแห่ง ความทุกข์ที่เกิดขึ้นในชีวิตและจิตใจตั้งแต่จุดเริ่มต้นไปจนถึงสุดสิ้นสุดของความทุกข์อย่างละเอียดและ ลึกซึ้ง ซึ่งความเข้าใจเช่นนี้จะช่วยเปลี่ยนแปลงวิธีการมองโลก อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิด และการกระทำของบุคคลทั้งภายในจิตใจของตนเองและในสัมพันธภาพที่มีต่อผู้อื่นและต่อสรรพสิ่ง รอบตัว

(พระธรรมปิฎก, 2546) สรุปถึงคุณค่าที่เด่นของอริยสัจ 4 ไว้ว่า นอกจากเป็นคำ สอนที่ครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแล้ว ยังมีคุณค่า เด่นที่น่าสังเกตอีกหลายประการ ดังนี้

1. เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ไขปัญหตามระบบแห่งเหตุผล เป็นระบบวิธีแบบอย่าง ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาใด ๆ ก็ตามที่จะมีคุณค่าและสมเหตุสมผลจะต้องดำเนิน ไปในแนวเดียวกันเช่นนี้

2. เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนด้วยปัญญาของมนุษย์เอง โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ไม่ต้องอ้างอำนาจดลบันดาลของสิ่งเหนือธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ

3. เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน ไม่ว่าจะมนุษย์จะไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ห่างไกลตัวมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าเขายังจะต้องใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า และสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกด้วยดี เขาจะต้องเกี่ยวข้องและใช้ประโยชน์จากหลักความจริงนี้ตลอดไป

4. เป็นหลักความจริงกลาง ๆ ที่ติดอยู่กับตลอดชีวิต หรือเป็นเรื่องของชีวิตแท้ ๆ ไม่ว่าจะมนุษย์จะสร้างสรรค์ศิลปะวิทยาการ หรือดำเนินการใด ๆ ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตนและไม่ว่าศิลปะวิทยาการ หรือกิจการต่าง ๆ นั้นจะเจริญขึ้น เสื่อมลง หรือสูญสลายไป หรือเกิดมีใหม่มาแทน อย่างไรก็ตาม หลักความจริงที่เรียกว่าอริยสัจนี้คงใหม่และใช้เป็นประโยชน์ได้ตลอดทุกกาล

แนวคิดที่สำคัญของจิตวิทยาแนวพุทธ

อริยสัจ 4

สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งเกี่ยวกับอริยสัจ คือ การรู้และทำหน้าที่ต่ออริยสัจและแต่ละข้อให้ถูกต้อง เพื่อจะได้เกิดความเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องดังนี้ (พระธรรมปิฎก. 2546 : 904-905)

1. ทุกข์ คำว่า ทุกข์ ในพุทธธรรมแบ่งความทุกข์ออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1.1 ทุกข์ที่เป็นความรู้สึกทุกข์ คือ ความทุกข์กาย ทุกข์ใจ เจ็บปวด โศกเศร้า เป็นต้น

1.2 ทุกข์เนื่องด้วยความผันแปร คือ ความสุขที่กลายเป็นความทุกข์ เมื่อมีความสุขกับบางอย่าง พอนึกว่าสุขนั้นจะต้องสิ้นสุดลง จิตใจเป็นทุกข์ด้วยความกังวลและหวั่นไหวและพอสุขนั้นจืดจางหรือหายไปหรือผ่านพ้นไปแล้ว ก็หวนระลึกถึงความโหยหาอาลัย ซึ่งยิ่งสุขมากขึ้นเท่าใดก็จะกลับกลายเป็นทุกข์ที่รุนแรงมากขึ้นเท่านั้น

1.3 ทุกข์ตามสภาพสังขาร คือ สภาพของร่างกายที่มีความเปลี่ยนแปลง มีการเสื่อมลง และดับไป จึงเป็นสภาพที่พร้อมจะก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้ที่ไม่รู้เท่าทันและเข้าไปฝืนกระแสนี้ด้วยความยึดมั่นถือมั่น

สิ่งที่บุคคลมีหน้าที่ต้องปฏิบัติในอริยสัจข้อที่ 1 คือ การยอมรับความจริงเกี่ยวกับทุกข์ตามที่มันเป็นอยู่ เพื่อที่จะได้รู้จักทุกข์หรือรู้จักปัญหาของตนเองตามที่มันเป็นจริง ด้วยการยอมรับรู้และเผชิญหน้าทำความเข้าใจกับทุกข์ ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการพิจารณาแก้ปัญหาต่อไป

2. สมุทัย คือ เหตุแห่งทุกข์ หรือสาเหตุของปัญหา กล่าวคือ เมื่อกำหนดรู้แล้วว่าทุกข์หรือปัญหาของตนคืออะไร สิ่งที่จะต้องกระทำต่อไปคือการหาเหตุแห่งความทุกข์และละเหตุนั้นเสีย

3. นิโรธ คือ ความดับทุกข์ หรือภาวะหมดปัญหา เป็นภาวะที่สุขสงบไม่เป็นทุกข์ ไม่บีบคั้น ไม่ปั่นป่วนวุ่นวาย เป็นสภาวะของจิตใจที่สงบอันเป็นผลมาจากเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งถึงต้นเหตุแห่งทุกข์ที่เกิดขึ้นในวงจรปฏิจสมุปบาท และดับที่เหตุแห่งทุกข์นั้นด้วยความมีสติระลึกรู้ในทุกขณะ

4. มรรค คือ วิธีการที่นำไปสู่ความดับทุกข์ หรือข้อปฏิบัติเพื่อกำจัดสาเหตุแห่งปัญหา กล่าวคือ เมื่อรู้ทั้งปัญหา ทั้งสาเหตุแห่งปัญหา ทั้งจุดหมายที่เป็นภาวะหมดสิ้นปัญหา ก็ถึงเวลาที่จะต้องลงมือปฏิบัติ ซึ่งการที่พระพุทธเจ้าจัดนิโรธไว้ก่อนมรรคก็เนื่องด้วยเหตุผลให้ผู้ฟังเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งที่เป็นจุดหมายก่อน จนเกิดความสนใจมีกำลังใจและยินดีที่จะเรียนรู้วิธีปฏิบัติและลงมือปฏิบัติต่อไป

สรุปคือ หน้าที่ของบุคคลที่จะต้องกระทำต่ออริยสัจ 4 คือ ทุกข์ เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้ สมุทัยเป็นสิ่งที่ควรละหรือกำจัด นิโรธ เป็นสิ่งที่ควรทำให้แจ้งหรือควรบรรลุ และมรรค เป็นสิ่งที่ควรดำเนินหรือการปฏิบัติ

ปฏิจสมุปบาท เหตุแห่งทุกข์

หลักปฏิจสมุปบาท (กระบวนการของชีวิต) การศึกษาหลักปฏิจสมุปบาทให้เกิดความเข้าใจถูกต้องนั้น จำเป็นต้องศึกษาคำจำกัดความและความหมายขององค์ประกอบแต่ละหัวข้อให้รู้ชัดเจนนเสียก่อน เพื่อจะได้ไม่เข้าใจผิดในเรื่องกระบวนการที่เกิดขึ้นและดับไปของสรรพสิ่ง จนทำให้หลักพุทธธรรมถูกทำลายและไร้ค่า องค์ประกอบของปฏิจสมุปบาท 12 ข้อ มีโดยย่อ ดังต่อไปนี้

1. อวิชชา (Ignorance, Lack of Knowledge) คือ ความไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริง ความไม่รู้เท่าทันตามสภาวะ ความหลงไปตามสมมติบัญญัติ ความไม่เข้าใจในเรื่องโลกและชีวิตตามที่เป็นจริง ความไม่รู้ที่แฝงอยู่กับความเชื่อถือต่าง ๆ ภาวะของการขาดปัญญา ความไม่หยั่งรู้เหตุปัจจัย ตัวอย่างเช่น ความไม่รู้แจ้งในเรื่องชีวิต คือไม่รู้ว่า อะไรคือทุกข์ อะไรคือเหตุให้เกิดทุกข์ อะไรคือความดับทุกข์ และอะไรคือทางที่จะดำเนินไปสู่การดับทุกข์เป็นต้น

2. สังขาร (Volitional Activities) คือ ความคิดปรุงแต่ง ความจงใจ ความมุ่งหมาย การตัดสินใจ การที่จะแสดงเจตนาออกมาเป็นการกระทำ กระบวนการคิดที่เป็นไปตามความโน้มเอียง ความเคยชิน และคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตที่ได้สั่งสมไว้ ตัวอย่างเช่น ความคิดปรุงแต่งให้วิญญาณดิหรือชั่ว ให้เป็นกลาง ๆ ปรุงแต่งให้คิดไปทางที่ดี เรียกว่า “กุศลสังขาร” ปรุงแต่งให้คิดไปในทางที่ชั่ว เรียกว่า “อกุศลสังขาร” ปรุงแต่งให้คิดกลาง ๆ ไม่ได้ไม่ชั่ว เรียกว่า “อัพยา

ฤต” กล่าวให้สั้นก็คือ สังขาร ได้แก่ กิเลส และคุณธรรม ทั้งสองอย่างนี้จะผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาปรุงแต่งจิตใจของคนไปในทางใดทางหนึ่งใน 3 ทางดังกล่าว คนเราจะคิดไปในทางไหนอย่างไรนั้นก็อยู่ที่ตัวสังขารนี่เอง

3. วิญญาณ (Consciousness) คือ ความรู้แจ้งอารมณ์ การรับรู้ต่ออารมณ์ต่าง ๆ ที่ผ่าน เข้ามาทางทวารทั้ง 6 (อายตนะ 6) ในวิภังคปกรณ์ แสดงวิญญาณ 6 ไว้ดังนี้

3.1 จักขุวิญญาณ คือการรับรู้ทางตา

3.2 โสทวิญญาณ คือการรับรู้ทางหู

3.3 ฆานวิญญาณ คือการรับรู้ทางจมูก

3.4 ชิวหาวิญญาณ คือการรับรู้ทางลิ้น

3.5 กายวิญญาณ คือการรับรู้ทางกาย (สัมผัส)

3.6 มโนวิญญาณ คือการรับรู้ทางใจ (อัมมารมณ)

วิญญาณทั้ง 6 นี้บางที่เรียกว่า “วิถีวิญญาณ” เพราะมันทำหน้าที่โดยที่เราไม่รู้สึกรู้หา เช่น เวลานอนหลับ เป็นต้น

4. นามรูป (Animated Organism) คือ ความมีอยู่ของรูปธรรมและนามธรรม (รูปและนาม) ในความรู้ของบุคคล ภาวะที่ร่างกายและจิตใจทุกส่วนอยู่ในสภาพที่สอดคล้องและปฏิบัติหน้าที่เพื่อสนองตอบในแนวทางของวิญญาณที่เกิดขึ้น ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายและจิตใจที่เจริญหรือเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ ของจิต

คำว่า “นาม” ในพระบาลี พระพุทธเจ้าตรัสหมายเอา เวทนา สัญญา เจตนา และมนสิการในอภิสธรรม ท่านหมายเอา เวทนาขันธ สัญญาขันธ และสังขารขันธ

คำว่า “รูป” ท่านหมายเอา มหาภูตรูป 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และ อุกาหารรูป 24 (คือรูปอาศัยมหาภูตรูป) ตามทัศนะของพุทธศาสนา รูปคือสิ่งที่ต้องสูญสลายหรือแปรสภาพไปตามเหตุปัจจัยมีเย็น ร้อน เป็นต้น

เมื่อนำเอานามกับรูปมารวมกัน ก็เป็น “นามรูป” ซึ่งทั้งสองส่วนนี้จะต้องคู่กันและอิงอาศัยกัน ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ หากส่วนใดส่วนหนึ่งไปก็เท่าการดับสลายตามหลักสากลของปฏิจจสมุปบาทที่กล่าวว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิด” และ “เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้ก็ดับ (ด้วย)”

5. สฬายตนะ (The Six Sense-bases) คือ ที่ต่อหรือเชื่อมโยง 6 อย่าง หมายถึง ภาวะที่อายตนะที่เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่โดยสอดคล้องกับสถานการณ์นั้น ๆ อายตนะมี 6 เรียกว่า “อายตนะภายใน 6” ได้แก่ จักขุ (ตา) โสตะ (หู) ฆานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น) กาย (ร่างกาย) มโน (ใจ) อายตนะ 6 นี้จับคู่กับอายตนะภายนอก 6 คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส (ทางกาย) และ

ฉัมมารมณ (อารมณ์ที่เกิดที่ใจ)

6. ผัสสะ (Contact) คือ การเชื่อมต่อกับโลกร่างกายนอก การรับรู้ อารมณ์หรือประสบการณ์ต่าง ๆ อีกนัยหนึ่ง ผัสสะ คือการกระทบกันระหว่างอายตนะภายใน 6 กับ อายตนะภายนอก 6

7. เวทนา (Feeling) คือ ความรู้สึกหรือการเสวยอารมณ์ เวทนาเกิดจาก จักขุสัมผัส โสตสัมผัส ฆานสัมผัส กายสัมผัส มโนสัมผัส เรียกว่า “เวทนา 6” เวทนาหากแบ่ง ออกตามลักษณะจะแบ่งได้ 3 คือ สุข ทุกข์และอทุกขมสุข หรือแบ่งเป็น 5 สุข (ทางกาย) ทุกข์ (ทางกาย) โสมนัส(ทางใจ) และโทมนัส (ทางใจ) และอุเบกขา หากแบ่งความรู้สึกออกเป็น 2 ชนิดใหญ่ ๆ คือ ความรู้สึกที่กาย และความรู้สึกที่ใจ ความรู้สึกที่กายแบ่งตามลักษณะได้ 2 คือ สุขกาย และทุกข์กาย ส่วนความรู้สึกที่ใจ แบ่งตามลักษณะได้ 2 คือ ความรู้สึกในทางที่ดี (กุศลเวทนา) และความรู้สึกในทางชั่ว (อกุศลเวทนา) และลักษณะทั้ง 2 ยังแบ่งออกไปอีก

8. ตัณหา (Craving) คือ ความอยาก ความต้องการ ความยินดี ความพอใจ อารมณ์ต่าง ๆ ตามพระบาลีท่านได้แสดงตัณหาไว้คือ รูปตัณหา (ตัณหาในรูป) สัททตัณหา (ตัณหาในเสียง) คันธตัณหา (ตัณหาในกลิ่น) รสตัณหา (ตัณหาในรส) โผฏฐัพพตัณหา (ตัณหาใน สัมผัสทางกาย) และธัมมตัณหา (ตัณหาในธรรมารมณ์) เรียกว่า “ตัณหา 6”

9. อุปาทาน (Attachment, Clinging) คือ อากาโรที่จิตเข้าไปยึดถือสิ่งใดสิ่ง หนึ่ง ความยึดติดหรือเกาะติดในเวทนาที่ชอบและเกลียดซึ่งรังเอาจิตต่าง ๆ และภาวะที่ชีวิตอันวณ เวทานั้น เข้ามาผูกพันกับตัว การตีค่ายึดถือความสำคัญของภาวะและสิ่งต่าง ๆ ในแนวทางที่เสริม หรือสนองตอบตัณหาของตน

10. ภพ (Process of Becoming) คือ พฤติกรรมทั้งหมดที่แสดงออกเพื่อ สนองตัณหาและอุปาทานนั้น กล่าวคือ เมื่อยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดแล้วจึงคิดมุ่งหมายหรือมีเจตจำนงให้ เป็นอย่างนั้น ๆ หรือเมื่อต้องการหลีกเลี่ยงความเป็นอย่างนั้น ๆ ก็จงแสวงหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อ ไม่ให้ต้องเผชิญกับสิ่งนั้น ๆ โดยที่ความคิดและการกระทำทั้งหมดถูกผลักดันให้ดำเนินไปในทิศทางที่ อุปาทานกำหนดยึดถือไว้ แล้วจึงแสดงออกซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ โดยสอดคล้องกับอุปาทานนั้น ภพ แบ่งได้ 5 ภพ คือ

10.1 กามภพ สัตว์ที่ยินดียึดถือในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส (ทางกาย) ก็เป็นกามภพอยู่ในใจ

10.2 รูปภพ เมื่อสัตว์ยึดถือรูปเป็นนิमित ก็เป็นรูปภพอยู่ในจิตใจ

10.3 อรูปภพ เมื่อสัตว์ยึดถืออรูป (อรูปฌาน) ก็เป็นอรูปภพอยู่ในจิตใจ

อีกนัยหนึ่ง ภพ แบ่งออกได้ 2 อย่างคือ

10.4 กรรมภพ คือ กระบวนการพฤติกรรมทั้งหมดที่แสดงออกเพื่อสนอง
ค้นหาอุปาทาน

10.5 อุปัตติภพ คือ ภาวะแห่งชีวิตสำหรับตัวตนหรือตัวตนที่จะมี จะ
เป็นไปในรูปใดรูปหนึ่ง โดยสอดคล้องกับอุปาทานและกระบวนการพฤติกรรมนั้น

11.ชาติ (Birth) คือ การเกิด การปรากฏแห่งชั้นทั้งหลาย การได้อายตนะ
เฉพาะการก้าวลง หรือการเป็นไปพร้อมขึ้นมาในหมู่สัตว์นิกาย อีกนัยหนึ่ง ชาติ หมายถึง ความ
ตระหนักในตัวตนว่า อยู่หรือไม่ได้อยู่ในภาวะชีวิตนั้น ๆ มีหรือไม่มี เป็นหรือไม่ได้เป็นอย่างนั้นๆ ชาติ
ที่หมายถึง การเกิด มีความหมายกว้าง มิได้หมายเอาเฉพาะปรากฏของสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น เป็นคน
เป็นสัตว์ ผู้ชาย ผู้หญิง เป็นต้น

12. ชรามรณะ (Decay and Death) คำว่า “ชรา” คือความเสื่อมอายุ
ความหลอมอินทรีย์ และคำว่า “มรณะ” คือความเสื่อมกับความสลายแห่งธรรมต่าง ๆ เหล่านั้น
อีกนัยหนึ่ง “ชรามรณะ” มีความหมายว่า ความสำนึกในความขาด พลาดหรือพรากแห่ง ตัวตนจาก
ภาวะชีวิตอันนั้น ความรู้สึกที่ตัวตนถูกคุกคามด้วยความสูญสิ้น สลายหรือพลัดพรากกับภาวะชีวิต
นั้น ๆ หรือการได้มีได้เป็นอย่าง ๆ ดังนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาสมก็คือ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส
อุปายาส พวงเข้ามาด้วยความรู้สึกคับแค้น ขัดข้อง ขุ่นมัว แห่งผากในใจ หดหู่ ซึมเซา กระวน
กระวาย ไม่สมหวัง และทุกขเวทนาต่าง ๆ สำหรับชรามรณะนี้ก็มิได้หมายเอาเพียง ความเสื่อมกับ
ความสลายของสิ่งที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น แต่รวมไปถึงสิ่งทั้งปวงที่เป็นนามธรรมด้วย

กระบวนการของปฏิจจสมุปบาท 12 ข้อ

องค์ประกอบ 12 ข้อที่กล่าวมา ย่อมมีความสัมพันธ์อิงอาศัยและสนับสนุน
กัน เป็นปัจจัยอาศัยสืบต่อกันไปเป็นรูปวงกลม ไม่มีต้นไม่มีปลาย ไม่มีองค์ประกอบตัวใดเป็นตัวเหตุ
เริ่มแรกที่สุด แม้ปฏิจจสมุปบาทแต่ละช่วงจะมีความสัมพันธ์ไปทุกช่วงแต่ในทางปฏิบัติ (ในความ
เป็นจริง) ก็ไม่จำเป็นต้องเป็นไปหรือดำเนินไปตามลำดับเสมอไปบางครั้งก็อาจจะมีความสัมพันธ์ข้าม
ช่วงก็ได้ เช่น พระมีอวิชา จึงเกิดตัณหาขึ้น เพราะตัณหาเป็นปัจจัย สังขาร (บาปบุญ) จึงมี เป็น
ต้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ปฏิจจสมุปบาททุกช่วงต่างก็เป็นปัจจัยที่เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน
ทั้งสิ้น เปรียบเหมือนกับอวัยวะในร่างกายของเรา แม้จะมีหลายส่วนก็จริง แต่เมื่อบุคคลนั้น เดิน
ยืน นั่ง หรือนอน ณ ที่ใดอวัยวะก็จะพร้อมกันและทำงานอย่างประสานกันได้ในทุกขณะ

องค์ประกอบของปฏิจจสมุปบาทนั้น จะนับตั้งแต่อวิชาถึงชรามรณะเท่านั้น
ส่วนสุดท้ายคือ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เป็นตัวพลอยผลสม (ตัวประกอบ) การ
หมักหมมอาสวะ ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดอวิชาหมุนวนจรต่อไป ความสัมพันธ์สืบเนื่องดำเนินไปเป็น
กระบวนการ

ตามหลักพุทธธรรมที่ว่า สิ่งทั้งหลายเกิดจากส่วนประกอบต่าง ๆ มาประชุมกัน เข้าหรือมีอยู่ในรูปของการรวมตัวเข้าด้วยกันของส่วนประกอบต่าง ๆ นั้น ในทางปฏิบัติ ในสภาวะที่เป็นจริง มิได้หมายความว่า เป็นการเอาส่วนประกอบที่เป็นชิ้น ๆ เป็นอัน ๆ ที่สำเร็จรูปอยู่แล้วมา ประกอบกันเข้า และเมื่อประกอบกันแล้วก็เกิดเป็นรูปเป็นร่างคุ่มกันอยู่ต่อไป ในความเป็นจริงแล้ว คำกล่าวที่ว่า สิ่งทั้งหลายเกิดจากการประชุมกันของส่วนประกอบต่าง ๆ นั้นเป็นเพียงคำกล่าวเพื่อให้เข้าใจง่าย เป็นเบื้องต้นเท่านั้น โดยสภาพที่จริงสิ่งทั้งหลายมีอยู่ในรูปของกระแส ส่วนประกอบ แต่ละอย่าง ยังต้องประกอบขึ้นด้วยส่วนประกอบย่อย ๆ อีก และส่วนประกอบแต่ละอย่างก็เป็น อิสระเฉพาะของตน มีเกิดดับ ไม่เที่ยง ไม่คงที่ กระแสนี้ก็ไหลเวียนหรือดำเนินต่อไป โดยมีความสัมพันธ์อาศัยกัน อันเป็นเหตุปัจจัยสืบต่อแก่กันประการหนึ่งและเพราะส่วนประกอบเหล่านั้น แต่ละอย่างล้วนไม่มีตัวตนของตนเอง และไม่เที่ยงแท้คงที่อีกประการหนึ่ง ไตรลักษณ์นี้ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สามัญลักษณ์” (The Three Univer or Common Characteristics of Existence) แปลว่า ลักษณะทั่วไปของสิ่งทั้งปวงลักษณะที่เสมอเหมือนกันหมดของสิ่งทั้งปวงคำทั้งสองคือ “ไตรลักษณ์” และ “สามัญลักษณ์” มีความหมายเหมือนกันคือ ทุกสิ่งไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งไม่มีชีวิต ล้วนตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ (ธรรมดา) ทั้ง 3 นี้ เสมอเหมือนกันหมดโดยไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ “ไตรลักษณ์” หรือ “สามัญลักษณ์” มีความหมายโดยย่อ ดังต่อไปนี้

1. อนิจจตา (Impermanence) ความไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่อยู่ในสภาพเดิมตลอดภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมสลายไป
2. ทุกขตา (Suffering or Conflict) ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผื่นและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่สภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์อันมีความบกพร่องอยู่ในตัว
3. อนัตตตา (Soullessness or Non-self) ความมิใช่ตัวตน ความมิใช่ตัวตนที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลายที่เป็นฝ่ายรูปธรรมและนามธรรม หมายความว่า ชีวิตร่างกายนี้มีใช่ตัวที่แท้จริงของเรา ที่เรามองเห็นเป็นรูปร่างก็เพราะการรวมกันของขันธ์ 5 คือ รูปและนาม (รูปขันธ์มีส่วนประกอบคือ มหาภูตรูป 4 (ธาตุ 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ) และอุปาทายรูป (รูปอาศัย) มี 24 นามขันธ์มีส่วนประกอบ 4 ได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เมื่อส่วนประกอบทั้งเป็นรูปขันธ์และนามขันธ์มารวมกันเข้าแล้ว มันก็คุ่มกันอยู่ได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น มันก็จะเปลี่ยนแปลง เสื่อม คร่ำคร่า ทรุศโทรม ในที่สุดมันก็จะแยกออกจากกัน (ดับ) ที่เรียกว่า “ตัวตน” ก็คือ ขันธ์ 5 นี้เอง ซึ่งเราสมมติบัญญัติเรียกเพื่อให้เข้าใจตรงกันว่าสิ่งนั้น สิ่งนี้เท่านั้น ในความเป็นจริงแล้ว ตัวตนจริง ๆ ไม่มี นั่นคือ หากเราแยกส่วนประกอบต่าง ๆ ในขันธ์ 5 ออกไปแล้วก็จะหาตัวตนไม่พบ

ประโยชน์จากการรู้กฎธรรมชาติ (ไตรลักษณ์)

1. ทำให้เรามองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง
2. ทำให้เรามองเห็นสรรพสิ่งครบทุกด้าน
3. ทำให้เราไม่ยึดถือ “ตัวเรา” “ของเรา” มากเกินไป

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

ความเชื่อเป็นสิ่งที่ฝังแน่นอยู่ในความรู้สึกของมนุษย์ ทั้งที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับตนเอง และเรื่องต่างๆ เพราะเชื่อว่าความเชื่อช่วยให้เข้าใจวิถีทุกอย่างในการดำรงอยู่ในโลก ทั้งที่เป็นความจริงและไม่เป็นความจริง แต่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ทำให้มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ความเชื่อมีทั้งความสำคัญในตนเองและยังมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งที่มาของค่านิยม อุดมการณ์และบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การจัดระเบียบและนำมาบังคับพฤติกรรมของคน เพื่อเป็นแนวในการปฏิบัติระหว่างกันและกัน ความเชื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในชีวิตมนุษย์ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2545 : 14-19) และความเชื่อของมนุษย์เกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดิน ฟ้า อากาศ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้สาเหตุ มนุษย์ย่อมรักความสุข และเกลียดความทุกข์ ฉะนั้นเมื่อเกิดภัยพิบัติจึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากสิ่งที่เชื่อว่าจะช่วยได้ เมื่อพ้นภัยก็แสดงความรื่นเริง รู้คุณต่อสิ่งนั้นๆ ด้ายการบูชาให้เป็นสิริมงคลแก่ตนตามคติความเชื่อในสมัยนั้นๆ (พูนพิศมัย ดิสกุล, 2522) ส่วน (มณี พยอมยงค์, 2530) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อของคนไทยพบว่าความเชื่อเป็นเรื่องธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน ความเชื่อเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดการกระทำด้านต่างๆ ทั้งด้านดี และร้าย ทำให้เกิดความเชื่อมั่น เกิดพลัง เกิดฤทธิ์ทางใจ เกิดการสร้าง เป็นต้น ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยว่า เป็นความเชื่อกับสิ่งเหนือธรรมชาติ มี 9 ประเภท ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับผีบางเทวดา เครื่องรางของขลังคาถาอาคม และเวทมนตร์ ฤกษ์ยามและกลางสังฆรณ์ ความฝัน ขวัญ สิ่งแวดล้อม และปรากฏการณ์ธรรมชาติ ยากกลางบ้าน และความเชื่อลักษณะของบุคคล ซึ่งความเชื่อเหล่านั้นยังมีในวิถีชีวิตคนปัจจุบัน

ความเชื่อของคนอีสาน ความเป็นมาของตำนาน เทพนิยาย พิธีกรรมและความเชื่อ ความเชื่อเกี่ยวกับตำนานและพิธีกรรมอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน ความจำเป็นและประโยชน์ของความเชื่อ อิทธิพลของความเชื่อคาถาอาคมความแตกต่างระหว่างศาสนา และคาถาอาคม คาถาอาคมกับวิทยาศาสตร์ คละกับความเชื่อในไสยศาสตร์ของอีสาน (จรัส พยัคฆราชศักดิ์, 2538)

พระอริยานุวัตร เขมจารี (2529 : 1-60) ได้กล่าวถึงคติความเชื่อของชาวอีสาน ซึ่งได้สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษที่มีความเชื่อในเรื่องต่างๆ คือ เชื่อในฤกษ์ยาม เชื่อเทวดาผีบางนางไม้ และพระภูมิเมือง เชื่อผีวิญญาณของบรรพบุรุษ เชื่อกลางสังฆรณ์ เชื่อกลางจอมปลวก หมูสี่ เชื่อลาไก่ป่า อีแร้งจับหลังคาเรือน เชื่อกลางนกแสก งูเห่า งูสิงห์ เชื่อบาปเคราะห์ นิงข้าวแดง เชื่อ

ลานนกเค้าร้อง เชื่อกลางธาตุชะตา เชื่อประเพณีสูตรขวัญก่อง เชื่อพิธีตัดกรรมตัดเวร เชื่อการแต่ง
บูชาพระเคราะห์ เชื่อประเพณีผูกเสี่ยว ผูกน้องรัก ผูกพ่อแม่รัก และเชื่อประเพณีฮีด 12

พระยาอนูมานราชชน (2505 : 12) ได้กล่าวถึงวิวัฒนาการของความเชื่อเอาไว้ใน
หนังสือศาสนาเปรียบเทียบว่า ความเชื่อครั้งแรกของมนุษย์ก่อนที่จะคลี่คลายออกมาเป็นศาสนา
ต่าง ๆ นั้นอาจแบ่งออกได้สองระยะคือ ระยะแรกมนุษย์เชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ จะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มี
ชีวิตก็ตาม ย่อมมีอะไรอย่างหนึ่งเป็นแรงอำนาจอยู่ในตัวของสิ่งนั่นเอง อาจให้คุณให้โทษแก่คนได้
ระยะต่อมามนุษย์มีความเชื่อว่า คนตลอดจนสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ย่อมมีสิ่งหนึ่งซึ่งมองไม่เห็น
ตัวสิงอยู่ในนั้น สิ่งนี้คือที่เรียกว่าผี หรือวิญญาณ ซึ่งพัวพันกันอยู่อย่างใกล้ชิดแยกออกจากกันได้ยาก

วิทย์ พิณคันเงิน (2515 : 8) ได้กล่าวถึงความเป็นมาถึงความเชื่อเอาไว้ในหนังสือ
ความเป็นมาของมนุษยชาติว่า ความเชื่อของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมนุษย์โดยทั่วไป
ต้องการความปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจมาตั้งแต่เด็กตาบรรพ์ ความเชื่อต่าง ๆ นั้นมักได้คำ
บอกเล่าจากคนรุ่นก่อนว่ามีอำนาจลึกลับที่ช่วยคุ้มครองรักษาตนจึงมีการประกอบพิธีขึ้นเพื่อแสดง
ความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูติ ผี ปีศาจ ที่มีอยู่ในสังคมนั้นจะเป็นส่วนหนึ่งที่ปรับปรุงคนให้เจริญขึ้น
เพื่อแสดงความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูติ ผี ปีศาจที่มีอยู่ในสังคมนั้นจะเป็นส่วนหนึ่งที่ปรับปรุงคนให้
เจริญขึ้น

บุปผา ทวีสุข (2520 : 19) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสาเหตุของการสร้างความเชื่อเอาไว้
ในหนังสือคติชาวบ้านว่าเหตุที่มนุษย์สร้างความเชื่อขึ้นมา นั้น อาจแยกเหตุผลได้สองประการใหญ่ ๆ
คือ ความเชื่อถืออันเกิดจากความกลัวของมนุษย์ความไม่รู้ของมนุษย์หรือบางสิ่งที่มีมนุษย์หาเหตุผล
ไม่ได้ แต่มนุษย์ก็เชื่อว่าเหตุผลทั้งหลายต้องมาจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งก็ไม่ทราบว่ามีมาจาก
ใครจึงอาจสมมติเป็นการกระทำของเทพ ภูต ปีศาจ และความเชื่ออันเกิดจากมนุษย์

มณี พยอมยงค์ (2530 : 9) ได้กล่าวถึงประเภทของความเชื่อและความสำคัญ
ของความเชื่อเอาไว้ในหนังสือวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อความเชื่อแบ่งออกเป็นสอง
ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความเชื่อทั่วไปหรือความเชื่อธรรมดา เช่น เรื่อง นรก สวรรค์ เทวดา และ
อีกประการหนึ่งคือ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อทั้งสองแบบอาจแบ่งออกได้หลายประการ
เช่น ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านดี ด้านร้าย คนโบราณจึงสร้างศรัทธา
ให้เกิดแก่ภูตหลานอันเป็นการปลุกฝังความเชื่อให้ลึกลงไปในส่วนลึกของแต่ละคน จนไม่อาจถอนได้เมื่อ
มีความเชื่อเต็มที่แล้ว ก็จะทำให้ในสิ่งที่คนต้องการมากขึ้นกว่าเดิม เพราะความเชื่อก่อให้เกิดคุณค่า
หลายประการ เช่น เกิดความมั่นใจเกิดพลัง เกิดการสร้างสรรค์ ในทางตรงข้ามถ้าต้องการบอกเล่า
อย่างเดียว ไม่มีการวิเคราะห์เหตุผล ความเชื่อเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดผลเสีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ
พัฒนาสังคม เพราะผู้ที่มีความเชื่อเช่นนี้จะต่อต้านกับเหตุผลมาแล้ว ความไม่เจริญก้าวหน้าของ
บ้านเมืองก็อาจมาจากศรัทธาความเชื่อของประชาชนส่วนหนึ่งเหมือนกัน

ธวัช ปุณโณทก (2530 : 56) ได้กล่าวถึงความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน โดยมุ่งศึกษาความเชื่อพื้นฐานของสังคมอีสานวิธีการยึดตำนานและนิทานปรัมปรา ผลของการศึกษาพบว่าความเชื่อของคนอีสาน ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาเป็นหลัก สำหรับความเชื่อเรื่องการรักษาโรคภัยไข้เจ็บนั้น โรคบางชนิดชาวอีสานยังรักษาด้วยวิธีการพื้นฐานและยังมีความเชื่อว่าโรคบางชนิดวิธีการแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2530 : 12) ได้กล่าวถึงความเชื่อเกิดจากปัญหาการดำเนินชีวิตประจำวัน ปัญหาที่เกินขีดความสามารถที่จะแก้ไขได้ จึงสร้างความเชื่อว่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับตัวเอง มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับ ถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจอาจช่วยให้ปลอดภัยได้ เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้องทำให้ออกพ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ และส่งผลให้อยู่เย็นเป็นสุข มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

เอี่ยม ฉายางาม (2532 : 8) ได้กล่าวถึงศาสนาเกิดจากความเชื่อถ้าไม่มีความเชื่อศาสนาก็ไม่มี เพราะศาสนาเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อจึงเป็นรูปธรรมคู่กับความเชื่อซึ่งเป็นนามธรรม ความเชื่อแปลว่าความที่เห็นจริงด้วย ความเชื่อตามปกติมีความยินดีตามมาด้วยเรียกว่า Faith : กักดี นอกจากนี้ยังกล่าวถึงความเชื่อศรัทธาในพุทธศาสนามีหลักไว้ 4 ประการ คือ 1) เชื่อกรรม 2) เชื่อผลของกรรม 3) เชื่อว่ากรรมของเป็นของผู้กระทำ 4) เชื่อเรื่องการตรัสรู้ของพระตถาคต

สรุปได้ว่า ความเชื่อคือการยอมรับนับถือว่าเป็นความจริง หรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้ อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงได้ ความคิด ความเข้าใจและการยอมรับ นับถือ เชื่อมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ ทั้งนี้บางอย่างอาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้ และผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับพลังศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระเกจิอาจารย์อีสานได้ในการสร้างความมั่นคงของชุมชนในบทต่อไป

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีอัตลักษณ์

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีอัตลักษณ์

สมศักดิ์ สีตากลุฑสิทธิ์ (2545 : 23) สรุปถึงแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีอัตลักษณ์ของสไตรเกอร์ (Stryker. 1980) ที่สำคัญมี 2 แนวคิดคือ

1. แนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์นิยม (Symbolic Interactionism) แนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์นิยม ได้พัฒนาขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 โดยนักปรัชญาชาวสก็อต

(เช่น David Hume, France Hultceson, Adam Smith, Adam Ferguson and others) พยายามที่จะอธิบายถึงการดำรงอยู่ของมนุษย์ในลักษณะวัตถุตามธรรมชาติที่สามารถศึกษาได้ โดยเน้นการกระทำที่เป็นปกติประจำวันเพื่อพัฒนาเห็นหลักการแห่งพฤติกรรม นักปรัชญากลุ่มนี้ได้ให้ความสำคัญกับจิต (Mind) และสังคม (Society) ที่ทำให้มนุษย์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยมองว่าพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมาขึ้นอยู่กับจิตที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ต่อมากลุ่มนักปรัชญาชาวอเมริกัน (เช่น William James, John Dewey, Charles Horton Cooley, George Herbert Mead and others) ได้พัฒนาแนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์นิยมตามความหมายเดิม เช่น การอธิบายแนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์นิยมของ Mead (Stryker. 1980 : 33-40 ; Stryker & Statham. 1985 : 316) ที่ได้อธิบายพฤติกรรมเชิงสังคมโดยเน้นความสนใจในกระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งสิ่งสั่งสมเชิงพฤติกรรม (Behavioral Repertoire) ซึ่งเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับแบบแผนการจัดการจัดระเบียบทางสังคมที่กำลังดำเนินอยู่ ดังนั้นในการวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคลไม่เพียงแต่เฉพาะการกระทำที่สังเกตได้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงพฤติกรรมภายในด้วย เช่น การคิด การตรวจสอบ และการประเมิน ภายใต้บริบททางสังคม (Social Context) เนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์ รวมทั้งพฤติกรรมที่เป็นลักษณะพิเศษของมนุษย์อันประกอบด้วย จิตและตัวตน เกิดขึ้นมาจากการตัดแปลงและการปรับตัวให้เข้ากับกิจกรรมทางสังคม (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. 2532 : 32-33) โดยที่จิตเป็นการตอบสนองเชิงพฤติกรรมประเภทหนึ่ง (Behavioral Response) ซึ่งเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นในบริบททางสังคมตลอดจนเป็นความสามารถเชิงพฤติกรรมที่ทำให้มนุษย์ใช้สัญลักษณ์ในการเรียกชื่อวัตถุต่าง ๆ และทำการสวมบทบาท โดยใช้วัตถุต่าง ๆ เป็นตัวเรา พฤติกรรมหักห้ามพฤติกรรมชักซ้อมทางเลือกพฤติกรรมโดยจิตนาการและเลือกวิถีการกระทำ

ดังนั้นจิตจึงช่วยให้บุคคลสามารถร่วมมือ และประสานการกระทำซึ่งกันและกันได้กระบวนการทางสังคมที่ก่อให้เกิดจิต เรียกว่า กระบวนการสื่อสารโดยท่าที (Gestures) ของการตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างมีความหมาย (Meaning) ส่วนตัวตน หมายถึง ความสามารถในการมองเห็นตนเองที่เป็นวัตถุชนิดหนึ่ง โดยตัวตนพัฒนาขึ้นมาในบุคคลอันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น มิติของตัวตนประกอบด้วย ฉันในฐานะเป็นฝ่ายกระทำ (I) และฉันในฐานะเป็นฝ่ายถูกกระทำ (Me) โดยที่ I เป็นส่วนหนึ่งของปัจเจกชนที่รวมเอาลักษณะนิสัยตามธรรมชาติและเป็นอัตลักษณ์ส่วนตัวของบุคคลเช่น แรงขับต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลแสดงออกอย่างอิสระ ส่วน Me เป็นกระทำระหว่างกันทางสังคม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีการตอบสนองระหว่างกัน (Reciprocal Behavior) แบบแผนดังกล่าว เรียกว่าสถานภาพ (Status) ส่วนสิทธิและหน้าที่ที่ต้องแสดงตามสถานภาพเรียกว่าบทบาท (Role) สถานภาพและบทบาททำให้บุคคลมีรูปแบบเฉพาะตน (Individual Form) การปรับตัวของบุคคล เพื่อให้สอดคล้องกับสถานภาพและบทบาทขึ้นอยู่กับหน้าที่ทางสังคม โดยบุคคลมีทั้งบทบาททั่วไป (General Role) เช่น บทบาททางเพศ ซึ่งเป็นบทบาทที่ติดตัวมา (Achieved Role) โดยที่

กระบวนการได้มาซึ่งบทบาทถูกอธิบายได้ด้วยกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (Stryker และ Statham. 1985 : 334-336) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลได้มาซึ่งความรู้ ทักษะคุณลักษณะ และแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดี (Effective Member) ของสังคมและของกลุ่มที่แตกต่างกันภายในสังคม โดยทั้งกลุ่มและสังคมมีรูปแบบโครงสร้างที่ถูกจัดระเบียบโดยปทัสถาน (Norms) ซึ่งทำให้บุคคลต้องปฏิบัติตามเพื่อให้หน่วยของสังคมทำหน้าที่อย่างต่อเนื่องในขณะเดียวกัน บุคคลที่ซึมซับปทัสถานเข้าสู่บทบาทที่ตนแสดง ผ่านตัวแทนของการถ่ายทอดทางสังคมได้แก่ บิดา มารดา พี่น้อง เพื่อนและครูนอกจากนี้การถ่ายทอดทางสังคมยังส่งผลให้บุคคลรับรู้ถึงการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่เหมาะสม (Adequate Role Performance) โดยบทบาทที่บุคคลแสดงออกเกิดจากการมีความคิดเกี่ยวกับตนเองที่เป็นลักษณะ เฉพาะบุคคลที่เรียกว่า อัตลักษณ์ (Stryker และ Statham. 1985 : 335-345) สรุปได้ว่าโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคมกำหนดให้บุคคลมีสถานภาพ และบทบาทตามตำแหน่งที่ตนครอบครองอยู่ และบทบาทที่บุคคลแสดงออกมาขึ้นอยู่กับความคิดเกี่ยวกับตนเองที่เรียกว่าอัตลักษณ์ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อสังคมตามบทบาทที่กล่าวแล้วจึงนำมาสู่การพัฒนาทฤษฎีอัตลักษณ์ (Stryker. 1982 : 207)

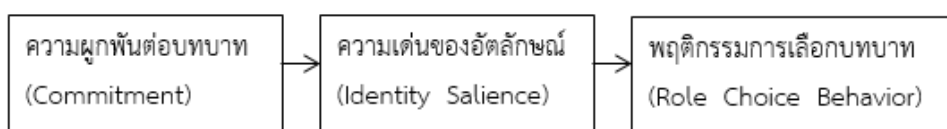
ความเป็นมาและหลักการของทฤษฎีอัตลักษณ์

ทฤษฎีอัตลักษณ์ (Identity Theory) เป็นทฤษฎีทางจิตวิทยา (Social Psychological Theory) ที่อธิบายพฤติกรรมตามบทบาทของบุคคล ทฤษฎีอัตลักษณ์มีความเป็นมาและมีหลักการของทฤษฎีดังนี้ (Stryker. 1989 : 39)

Sheldon Stryker ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยอินเดียนา ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้พัฒนาทฤษฎีอัตลักษณ์ขึ้น โดยอาศัยกรอบแนวคิดตามบริบททางสังคมวิทยานพื้นฐาน ทศนภาพโครงสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์นิยม (Structural Symbolic-Integrationist Perspective) โดยมีวัตถุประสงค์ของทฤษฎีคือ เพื่ออธิบายพฤติกรรมแสดงบทบาท(Explanation of Role Behavior) ซึ่งเกิดจากการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ระหว่างสังคม (Society) และตัวตน (Self) ของบุคคล โดยมีโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) เป็นตัวกำหนดหรือควบคุมการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ทฤษฎีนี้อาศัยข้อตกลงเบื้องต้น (Assumptions or Premises) (Stryker. 1968 : 558-564)

จากแนวคิดว่าสังคมและตัวตนมีความซับซ้อน ความหลากหลายแง่มุม และมีการจัดระบบระเบียบ จึงทำให้เกิดการสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของสังคมกับส่วนต่าง ๆ ของตัวตนตลอดจนการดำเนินการในเรื่องนี้อย่างเป็นเหตุเป็นผลดีขึ้น ทฤษฎีอัตลักษณ์ได้นำแนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์นิยมมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคล โดยให้ความสำคัญกับการเลือกบทบาท กล่าวคือพฤติกรรมเลือกบทบาท (Role Choice Behavior) เป็นผลที่เกิดจาก

ความเด่นของอัตลักษณ์ (Identity Salience) ซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งของตัวตน (Self) ในขณะที่ความผูกพันต่อบทบาท (Commitment) ส่งผลต่อความเด่นของอัตลักษณ์ สรุปลักษณะนี้ตามภาพประกอบ 13



ภาพประกอบ 12 ความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันต่อบทบาท ความเด่นของอัตลักษณ์และพฤติกรรมทางเลือกบทบาท

จากภาพประกอบ 13 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างความผูกพันต่อบทบาทซึ่งมีผลต่อความเด่นของอัตลักษณ์ส่วนความเด่นของอัตลักษณ์ก็มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกบทบาทโดยมีแนวคิดในแต่ละองค์ประกอบดังนี้

1. ความผูกพันต่อบทบาท (Commitment Concept)

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความผูกพันต่อบทบาท (Commitment Concept) Stryker (1991 : 873) กล่าวว่า ความผูกพันต่อบทบาท มีพื้นฐานมาจากเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วม โดยทั่วไปประกอบด้วยเครือข่ายทางสังคมที่สลับซับซ้อน ในขณะเดียวกันแต่ละเครือข่ายก็ประกอบด้วยบุคคลที่ดำเนินชีวิตอยู่ และมีการติดต่อสัมพันธ์กันตามตำแหน่งทางสังคมและการปฏิบัติตนตามบทบาท ดังนั้นความผูกพันกับเครือข่ายทางสังคมอันใดอันหนึ่ง คือการที่สมาชิกของเครือข่ายนั้นแสดงบทบาทของตนโดยการแสดงอัตลักษณ์เฉพาะสำหรับเรื่องนั้นออกมาในการติดต่อสัมพันธ์ต่อกันจนถึงขั้นที่ว่าถ้าความสัมพันธ์ระหว่างกันในเรื่องนั้นขึ้นอยู่กับการทำตนเป็นคนแบบหนึ่ง บุคคลก็มีความผูกพันที่ต้องเป็นคนแบบนั้นการวัดความผูกพันวัดได้จากการที่บุคคลลงทุนสละความสัมพันธ์ที่มีความหมายกับใคร ๆ ในเครือข่ายอื่น เพื่อไปมีพฤติกรรมตามแบบของเครือข่ายที่ตนเลือก จากนิยามและวิธีการวัดที่กล่าวมาแล้ว จึงสามารถกล่าวได้ว่าความผูกพันต่อบทบาท เป็นสาเหตุให้เกิดความเด่นของอัตลักษณ์ได้อัตลักษณ์หนึ่ง

1.1.1 กระบวนการของความผูกพันต่อบทบาท (Commitment Process) Burke and Reitzes (1991 : 142–245) กล่าวว่า ความผูกพันต่อบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอัตลักษณ์ในฐานะที่เป็นกระบวนการควบคุมพฤติกรรมโดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Cybernetic Control Process) (Burke and Reitzes. 1991 : 242) กระบวนการดังกล่าวประกอบด้วย การรับรู้การประเมินค่าจากผู้อื่น (Reflected Appraisals) ซึ่งเป็นปัจจัยนำเข้า

(Input) และลักษณะทางอัตลักษณ์ของบุคคล (Individuals Identity Setting) โดยพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกอย่างมีแบบแผนค่อนข้างถาวรนั้น เป็นผลลัพธ์ของความสอดคล้องระหว่างการรับรู้การประเมินค่าจากผู้อื่นและลักษณะทางอัตลักษณ์ของบุคคลความผูกพันเป็นผลรวมของพลังผลักดันต่างๆ ที่มีต่อบุคคลในการที่รักษาความสอดคล้องกันระหว่างคุณลักษณะทางอัตลักษณ์และการรับรู้การประเมินค่าถ้าพลังผลักดันมีน้อยหรืออ่อนแอ (Weak) บุคคลแสดงพฤติกรรมที่เปลี่ยนการรับรู้การประเมินค่าจากผู้อื่น ในทางกลับกันถ้าบุคคลมีความผูกพันต่อบทบาทมาก มีความสอดคล้องกันมากระหว่างการรับรู้ การประเมินค่ากับลักษณะอัตลักษณ์กล่าวคือ เมื่อมีความผูกพันต่อบทบาทมากการรับรู้การประเมินค่ามีแนวโน้มที่ประกอบไปด้วยความหมายรวมกันซึ่งยืนยันและสอดคล้องกับอัตลักษณ์ เนื่องจากการรับรู้การประเมินค่าส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่บุคคลแสดงจึงคาดหวังว่าความหมายของพฤติกรรมที่บุคคลแสดงสอดคล้องกับความหมายตามอัตลักษณ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับความผูกพันที่บุคคลนั้นมีต่ออัตลักษณ์นั้น ๆ โดยที่ความสอดคล้องมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลมีความผูกพันต่ออัตลักษณ์นั้นมากหรือน้อย บุคคลมีส่วนร่วมในกระบวนการควบคุมพฤติกรรมให้สอดคล้องกับการรับรู้การประเมินค่าจากผู้อื่น บุคคลสามารถที่เรียนรู้ว่าพฤติกรรมอะไรมีประสิทธิภาพในการธำรงรักษาความสอดคล้องระหว่างลักษณะทางอัตลักษณ์ที่กำหนดและการรับรู้การประเมินค่า

นอกจากนี้บุคคลก็สามารถเรียนรู้ที่จะพัฒนาและธำรงรักษาความสอดคล้องระหว่างการรับรู้ การประเมินค่าและลักษณะทางอัตลักษณ์โดยมีข้อแม้ว่าในระหว่างการเรียนรู้นั้น การให้ความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ และการให้ความหมายต่อพฤติกรรมต้องไม่เปลี่ยนแปลงไป คือต้องมีความมั่นคงเชิงความหมายในบริบทของการเรียนรู้ แม้ว่าการเรียนรู้มีความซับซ้อน มีข้อเรียกร้องต่าง ๆ มากมาย และเต็มไปด้วยความเครียด ดังนั้นบุคคลก็มีความสนใจในการดำรงอยู่ในบริบทที่มั่นคงเชิงความหมายเพื่อที่หลีกเลี่ยงปัญหาการตอบสนองข้อเรียกร้องและความกดดันต่าง ๆ ในการที่หาความหมายรวมกันระหว่างตนเองกับคนอื่น ๆ ในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ความผูกพันต่อบทบาทเกิดขึ้นเมื่อบุคคลพยายามที่ธำรงรักษาความสอดคล้องระหว่างอัตลักษณ์และการรับรู้การประเมินค่า

1.1.2 หลักพื้นฐานของความผูกพันต่อบทบาท (Base of Commitment) ความผูกพันต่อบทบาทเป็นหนึ่งในพลังผลักดันในกระบวนการพัฒนาอัตลักษณ์ในงานวิจัยบางเรื่องกล่าวว่าสิ่งที่เป็นพื้นฐานรวมกันของความผูกพันต่อบทบาทคือการได้รับรางวัล (Gained Rewards) การหลีกเลี่ยงการลงทุน (Avoided Aosts) และความผูกพันทางจิตใจ (Attachment) (Burke and Reitzes. 1991 : 244) Burke and Reitzes เห็นว่าปัจจัยทั้งหลายที่เป็นพลังผลักดันให้เกิดความผูกพันต่อบทบาทถือเป็นพื้นฐานของความผูกพันทั้งสิ้น การได้รับรางวัลและความผูกพันทางจิตใจอาจเป็นพื้นฐาน สำหรับความผูกพันต่อบทบาท ซึ่งเป็นพลังผลักดันที่สำคัญที่รักษาความสอดคล้องระหว่างการรับรู้การประเมินค่าและลักษณะทางอัตลักษณ์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า

หากบุคคลได้รับรางวัลหรือมีความผูกพันทางใจกับคนอื่น ๆ ในการรักษาอัตลักษณ์ของเขา เขาก็มีแนวโน้มที่มีระดับความผูกพันต่ออัตลักษณ์นั้นมากกว่าคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้รับรางวัลหรือไม่มีความผูกพันทางจิตใจกับคนอื่น ๆ Burke and Reitzes (1991 : 244) ได้แบ่งหลักพื้นฐานของความผูกพันต่อบทบาทแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) พื้นฐานความผูกพันต่อบทบาทด้านการรู้คิด (Cognitive Bases of Commitment) หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ความหมายและรางวัลในเชิงบวก ตลอดจนประเมินผลได้เสียในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ไว้ ตัวอย่าง การที่นักศึกษาได้รับคำชวนให้ไปงานรื่นเริงคืนก่อนสอบนักศึกษาหญิงก็คำนึงถึงผลได้ผลเสีย การตัดสินใจอยู่กับบ้านดูหนังสือสอบอาจเป็นผลมาจากความคาดหวังที่ได้รับคำชมจากบุคคลนัยสำคัญ (Significant Others) ในการได้คะแนนสอบสูง ดังนั้นผลได้ (Rewards) คือความสนุกสนานในงานรื่นเริงน้อยกว่าผลเสียในเชิงอัตลักษณ์ (Identity Costs) คือ การได้คะแนนสอบไม่ดี

2) พื้นฐานความผูกพันต่อบทบาทด้านสังคม-อารมณ์ (Social Motional Bases of Commitment) หมายถึง ความผูกพันทางใจและอารมณ์ในการธำรงอัตลักษณ์ไว้ ซึ่งเกิดขึ้นมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ บนพื้นฐานของอัตลักษณ์เชิงบทบาทกับคนเหล่านั้น การมีเครือข่ายทางสังคมและความสัมพันธ์กับคนอื่นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทเป็นพื้นฐานของความผูกพัน ตัวอย่างเช่น การมีปฏิสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยความอบอุ่น การสนับสนุน และต่อเนื่องกันไปของนักศึกษาครู กับอาจารย์ผู้สอน หรือ เพื่อนนักศึกษา ในฐานะเป็นนักศึกษาครูที่มีความรับผิดชอบทางวิชาการ ช่วยเพิ่มพลังผลักดันให้นักศึกษาครูแสดงพฤติกรรมที่ยืนยันอัตลักษณ์นั้นต่อไป Stryker (1987 : 97-98) ได้แบ่งความผูกพันต่อบทบาทด้านอารมณ์และสังคม แบ่งออกเป็น 2 มิติ คือ

2.1) ความผูกพันเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactional or Extensiveness Commitment) หมายถึง การที่บุคคลสามารถมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายทางสังคมต่าง ๆ ได้จำนวนมาก จากการใช้อัตลักษณ์หนึ่ง ตัวอย่างการที่บุคคลใช้อัตลักษณ์ความเป็นครู ซึ่งบุคคลนอกจากมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับเครือข่ายที่เป็นนักเรียนแล้วยังต้องใช้อัตลักษณ์ความเป็นครูกับผู้ปกครองของนักเรียน หรือสมาคมผู้ปกครองและครูตลอดจนชุมชนที่นักเรียนเป็นเครือข่ายอยู่

2.2) ความผูกพันเชิงอารมณ์ (Affective or Intensiveness Commitment) การที่บุคคลรู้ว่าเครือข่ายทางสังคมที่ตนเกี่ยวข้องมีความสำคัญทางจิตใจที่ลึกซึ้งต่ออัตลักษณ์ที่ตนได้เลือกใช้

1.1.3 ผลของความผูกพันต่อบทบาท (Consequences of Commitment) ความผูกพันต่อบทบาทส่งผลต่อพฤติกรรมปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท กล่าวคือ บุคคลที่มีความผูกพันต่ออัตลักษณ์ตามบทบาทสูง บุคคลนั้นมีความพยายามมากที่ธำรงรักษาการรับรู้การประเมินค่าที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของตนในทางตรงกันข้าม หากบุคคลมี

ความผูกพันต่ออัตลักษณ์ตามบทบาทต่ำก็ไม่มีความพยายามมากนักในการรักษาความสอดคล้องระหว่างการรับรู้การประเมินค่า และลักษณะทางอัตลักษณ์ ทำให้มีความสอดคล้องกันน้อยระหว่างการให้ความหมายของอัตลักษณ์และการให้ความหมายของพฤติกรรมตามบทบาท จึงกล่าวได้ว่าความผูกพันเป็นตัวแปรปรับ (Moderates) ของความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ และ พฤติกรรมการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท (Role Performance) (Burke and Reitzes. 1991 : 244)

2. ความเด่นของอัตลักษณ์ (Identity Salience)

พัฒนามาจากความมีหลากหลายแ่งมุมของตัวตนประกอบ

ด้วยชุดของอัตลักษณ์ที่มีความแตกต่างกันจำนวนมาก (Sets of Discrete Identities) บุคคลมีศักยภาพที่มีอัตลักษณ์จำนวนมากตามบทบาทต่าง ๆ ที่ตนครอบครองอยู่ โดยอัตลักษณ์มีคุณสมบัติ 2 ประการคือ 1) การที่บุคคลอื่นมอบตำแหน่งอันใดอันหนึ่งทางสังคมให้ตัวเรา และ 2) ตัวเรายอมรับตำแหน่งที่บุคคลอื่นมอบให้ (Stryker. 1968 : 599) ดังนั้นในแง่นี้อัตลักษณ์จึงเป็นการรู้จักเกี่ยวกับตนที่เกี่ยวกับบทบาทและตำแหน่งในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล เช่น อัตลักษณ์ความเป็นครู อัตลักษณ์ความเป็นมารดา เป็นภรรยา ลูก เป็นต้น นอกจากนี้อัตลักษณ์ที่บุคคลมีอยู่ผันแปรไปตามความเด่นที่ถูกจัดวางตามลำดับความเด่น (Salience Hierarchy) ซึ่งความเด่นของอัตลักษณ์อันใดอันหนึ่งถูกนำมาใช้หรือไม่ใช้ ขึ้นอยู่กับความน่าเป็นตามสถานการณ์ต่างๆ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการเลือกแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมสะท้อนให้เห็นถึงตำแหน่งความเด่นของอัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทนั้น ๆ Stryker (1982 : 207) กล่าวว่า โดยปกติแล้วบุคคลแสดงพฤติกรรมตามความเด่นของอัตลักษณ์ที่มีความชัดเจนอย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้

2.1 การให้ความหมายกับคุณลักษณะของ สถานการณ์ต่างๆ (Defining Characteristics of Situations) หมายถึง ระดับที่บุคคลยินยอมให้อัตลักษณ์อื่น ๆ (Alternative Densities) ได้แสดงพฤติกรรมออกมาตามสถานการณ์ที่มีความหมายนั้น

2.2 ลักษณะอื่น ๆ ภายในตัวบุคคล (Other Self Characteristics) หมายถึง การที่บุคคลมีความภาคภูมิใจในตนเอง (Self - Esteem) หรือมีความพึงพอใจ (Satisfaction)

3. พฤติกรรมการเลือกบทบาท (Role Choice Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกตามอัตลักษณ์ที่มีความเด่นที่สุดในสถานการณ์นั้น ๆ พฤติกรรมการเลือกบทบาทจึงเป็นผลลัพธ์ของความเด่นของอัตลักษณ์ตามบทบาทที่บุคคลเลือกและแสดงออกมาเรียกว่า พฤติกรรม การปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท (Role Performance) โดยบุคคลประเมินตนเองและบุคคลนัยสำคัญ (Significant others) จึงแสดงพฤติกรรม กระบวนการประเมินนี้สะท้อนถึงคุณค่าในตนเองเกี่ยวกับบทบาทเฉพาะของบุคคล (Role-Specific Self-Esteem) ทั้งนี้การปฏิบัติตนตาม

บทบาทประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับการให้ความสำคัญกับความเด่นของอัตลักษณ์ (Stryker. 1987 : 97)

2.2 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม เจ้าของทฤษฎีคือ AR Radcliffe- Brown เป็นนักมานุษยวิทยาเกิดเมื่อวันที่ 17 มกราคม ค.ศ. 1881 และเสียชีวิตเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ. 1955 Radcliffe-Brown ศึกษาหน้าที่สังคม โดยได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนักคิดที่ก่อตัวขึ้นในทศวรรษ ปี ค.ศ.1890 ผู้นำกลุ่ม คือ Emile Durkheim (1858-1917) Emile และผู้ร่วมงานได้เสนอผลงานและแนวความคิดทางสังคมวิทยาส่วนใหญ่ มีพื้นฐานจากปรัชญาในสังคมยุคภูมิธรรม ถึงแม้นักปรัชญาสังคมแนวเดียวกับยุคภูมิธรรม จะมีจำนวนลดน้อยลง ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสกลุ่มหนึ่ง ก็พยายามศึกษาสังคม ตามแนวปรัชญาสังคมยุคภูมิธรรมอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ผลงานดังกล่าวมีอิทธิพลต่อทฤษฎีสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยาในยุคหลังมาก เช่น ทฤษฎีหน้าที่นิยมตามแนวความคิดของ Radcliffe- Brown ก็ได้รับอิทธิพลจากนักคิดกลุ่มนี้ด้วย

Radcliffe- Brown นักมานุษยวิทยาสังคมชาวอังกฤษ ได้เสนอแนวคิดทฤษฎีนี้ไว้ในข้อเขียนของเขาชื่อ On Social Structure (1940) และในหนังสือชื่อ Structure and Function in Primitive Society ซึ่ง Radcliffe- Brown กล่าวว่าทฤษฎีเปรียบเสมือนอินทรีย์ซึ่งมีชีวิต มีการเกิด เจริญเติบโต อาพาธเจ็บป่วยได้ เยียวรักษาได้ เมื่อหายแล้วก็จะก้าวเดินต่อไปได้ ร่างกายมนุษย์มีอวัยวะเป็นประกอบเพื่อการคงอยู่ สังคมก็มีโครงสร้างเพื่อการดำรงตนทั้งอวัยวะของคนและโครงสร้างของสังคมต่างก็ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กันเพื่อผดุงร่างกายและสังคม หากสังคมเกิดความขัดแย้งกันในโครงสร้างอันเนื่องมาจากการขัดกันในการทำหน้าที่ไม่สอดคล้องกันทำให้สังคมชะงักงัน หรือพัฒนาไปได้ช้าสังคมก็จะหาทางแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างของตนเองเพื่อดำรงอยู่หรือพัฒนาก้าวหน้าต่อไป ร่างกายมนุษย์นั้นเมื่อเจ็บป่วยลงสามารถเยียวยาได้เช่นกันอวัยวะในร่างกายบางส่วนก็สามารถปรับเปลี่ยนและแทนที่ได้แต่ก็ทำไม่ได้ทั้งหมดทุกส่วนโครงสร้างหลัก ๆ ไม่สามารถจะเปลี่ยนได้ เช่น ตับ ลำไส้ สมอง เป็นต้น คนจึงตายได้ แต่สังคมไม่มีวันตายหลังจากที่ได้รับปรับตัวให้พัฒนาขึ้นแล้วสังคมจะก้าวเดินต่อไปได้

การศึกษาพฤติกรรมของคนในสังคมในเชิงความสัมพันธ์ของหน้าที่ตามโครงสร้างหน้าที่ของ Radcliffe-Brown นี้ในทางมานุษยวิทยาเรียกว่า Holistics ซึ่งเป็นการมองสังคมทีเดียวทุกโครงสร้างเพื่อความเข้าใจสังคมทั้งหมด Radcliffe-Brown เชื่อว่า การศึกษาเฉพาะโครงสร้างใดโครงสร้างเดียวไม่สามารถเข้าใจโครงสร้างนั้น ๆ ได้ เช่น ถ้าจะศึกษาโครงสร้างทางการปกครองของสังคมก็ต้องศึกษาระบบค่านิยมเศรษฐกิจ ศาสนา การศึกษา ครอบครัว และเครือญาติของสังคมไทยด้วยเพราะระดับดังกล่าวมานั้นมีผลต่อโครงสร้างทางการปกครองทั้งสิ้น

แนวคิดของ Radcliffe-Brown อาจตีความไปได้ว่าสังคมของ Radcliffe-Brown ต้องราบรื่น Radcliffe-Brown ไม่สนับสนุนความขัดแย้งทางสังคมซึ่งนักมานุษยวิทยารุ่นใหม่ มองว่า Radcliffe-Brown เชื่อในแนวคิดที่ว่า “สังคมราบรื่น” ซึ่งเป็นแนวคิดของคนรุ่นเก่า นักมานุษยวิทยารุ่นใหม่ได้แก่ Max Gluckman (1965), Edmund Leach (1954), และ Victor (1967) คำนึงแนวคิดแบบสังคมราบรื่นของ Radcliffe-Brown ว่าแนวคิดดังกล่าวเป็นจริงไม่ได้ ไม่มีสังคมใดเลยในโลกนี้ที่ปราศจากความขัดแย้ง ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติ ปกติของมนุษย์ทุกคนมีความขัดแย้งในเวลาใดเวลาหนึ่งเสมอ ความขัดแย้งเป็นกรอบของเหตุผล ทำให้เกิดการแข่งขัน การแข่งขันทำให้เกิดการพัฒนาในสังคมได้ (Radcliffe-Brown. 1952 : 181)

Radcliffe-Brown มองสังคมโดยเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิต (Organism) คือ ร่างกายของคนประกอบด้วยระบบการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ซึ่งแต่ละระบบก็มี “โครงสร้าง” และ “หน้าที่” ของตนเอง เช่น ระบบย่อยอาหาร ประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ เช่น กระเพาะอาหาร ลำไส้ เป็นต้น ทำหน้าที่ย่อยอาหารและดูดซึมอาหารไปตามเส้นเลือด เป็นต้น ทุกระบบในร่างกายจะทำหน้าที่สม่ำเสมอเพื่อให้ร่างกายมีชีวิตรอบคอบดี แต่ถ้าหากระบบใดหยุดทำหน้าที่ก็จะทำให้ร่างกายเกิดอาการผิดปกติ สังคมก็เช่นเดียวกันคือประกอบไปด้วยระบบต่าง ๆ เช่น ระบบครอบครัว ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง เป็นต้น ซึ่งแต่ละระบบก็มีโครงสร้างและหน้าที่จะทำให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น

หน้าที่ของนักมานุษยวิทยาตามทัศนะของ Radcliffe-Brown คือการค้นหาและอธิบายว่าระบบต่าง ๆ ของสังคมมีโครงสร้างและหน้าที่อย่างไร แต่ละระบบมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่าง ๆ ของสังคมก็คือโครงสร้างสังคมนั่นเอง ในแต่ละระบบซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจะประกอบไปด้วยสถาบันต่าง ๆ เช่น ระบบศาสนาจะประกอบไปด้วย พิธีกรรม ความเชื่อ องค์กรทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งแต่ละสถาบันจะทำหน้าที่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ระบบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อรักษา “สมดุล” ของสังคมเอาไว้

Radcliffe-Brown ได้นำเอาแนวคิดเรื่อง “หน้าที่” (Function) มาจาก Emile Durkheim โดยนำเอามารวมกับแนวคิดเรื่อง “โครงสร้างสังคม” Radcliffe-Brown เสนอว่าเราสามารถศึกษาโครงสร้างของสังคม (หรือความสัมพันธ์ของคนในสังคม) โดยดูจากหน้าที่ของพฤติกรรมต่าง ๆ ว่ามีส่วนช่วยในการสร้างความเป็นปึกแผ่นและรักษาความสมดุลของสังคมได้อย่างไรบ้าง เช่น Radcliffe-Brown อธิบายพิธีกรรม ความเชื่อ และเทพนิยายต่าง ๆ ของชาวอันดามันว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนา ซึ่งมีหน้าที่เสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม พิธีกรรมช่วยเสริมสร้าง “อารมณ์ร่วม” (Collective Emotions) และช่วยควบคุมความประพฤติของสมาชิกสังคมให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณี กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ

พิธีกรรมมีหน้าที่หลักในการช่วยบำรุงรักษาความสามัคคีกลมเกลียวระหว่างสมาชิกสังคม ส่วนการตอบสนองความต้องการทางจิตใจนั้นเป็นหน้าที่รองลงมาของพิธีกรรม

โครงสร้างหน้าที่ตามแนวคิดของ Bronislaw Malinowski

Bronislaw Malinowski (1884-1942) นักมานุษยวิทยาชาวโปแลนด์เสนอว่าองค์ประกอบของวัฒนธรรมต่างได้ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์และวัฒนธรรม เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย และการมีลูกมีหลานสืบพันธุ์ จึงต้องมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนหรือกลุ่มสังคม หรือแม้แต่การสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมขึ้นใช้เพื่อทำหน้าที่ควบคุมให้บุคคลต้องปฏิบัติหรือกระทำตามแบบที่กำหนด เพื่อให้ตอบสนองความต้องการจำเป็นได้อย่างเป็นระเบียบและมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันการตั้งกลุ่มหรือชุมชนและวัฒนธรรมขึ้นใหม่ก็เป็นสาเหตุให้มีความต้องการจำเป็นเพิ่มขึ้นอีก ความต้องการจำเป็นนี้จะต้องมีกลุ่มหรือชุมชนที่ซับซ้อนขึ้นไป สนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นมานั้นอีกทอดหนึ่งเป็นวัฏจักรอยู่ตลอดไป ความต้องการจำเป็นแบ่งได้ 3 ประเภท คือ ความต้องการจำเป็นทางชีวภาพ ทางจิตวิทยา และความต้องการแบบอนุกรม

Bronislaw Malinowski (1884-1942) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมคือ การเน้นที่วัฒนธรรมในการทำหน้าที่สนองความต้องการต่อความจำเป็นของปัจเจกบุคคล โดยวัฒนธรรมได้เติบโตมาจากความต้องการต่อความจำเป็น 3 ด้านของมนุษย์คือ

1. ความต้องการด้านความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพให้มีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การพักผ่อน การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ เป็นต้น
2. ความต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) จะเกี่ยวกับเรื่องความร่วมมือกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานและทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การป้องกันภัย การผลิตสินค้า การบริการ และการควบคุมทางสังคม
3. ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) คือ ความต้องการของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ความต้องการสงบทางใจ ความกลมกลืนทางสังคม และเป้าหมายชีวิต ระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา นิยาย ประมวลปกรณ ศิลปะ และเวทย์มนต์คาถา

Bronislaw Malinowski (1884-1942) วัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ต้องทำคือ การตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้ง 3 อย่าง ส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมมีหน้าที่เพื่อสนองความต้องการของปัจเจกชนในสังคมนั้น แนวความคิดดังกล่าวจึงเป็น

หลักสำคัญในการนำมาใช้วิเคราะห์พฤติกรรมของคนในสังคมทั้งหมดของแต่ละวัฒนธรรม (งามพิศ สัตย์สงวน. 2539 : 32-34)

โครงสร้างหน้าที่นิยมตามแนวคิด Durkheim

Durkheim เป็นนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ได้วางฐานคติสำคัญเกี่ยวกับสังคม ดังนี้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2549 : 45-46)

1. สังคมมนุษย์เป็นองค์ภาวะ (Entity) โดยตัวของมันเองเหมือนสิ่งมีชีวิต ในตัวของมันเองที่แตกต่างไปจากส่วนผสมที่มารวมกัน (Society Is Serigeneris on Entity in Itself and Not Its Constituent Part) โดยถือว่า สังคมเป็นองค์ภาวะทางสังคม (Social Whole)
2. ส่วนประกอบของระบบ (สังคม) ปฏิบัติหน้าที่สนองความต้องการจะเป็นทั้งหมดที่ระบบพึงมีในฐานะที่เป็นระบบอินทรีย์ระบบหนึ่ง
3. ถ้าระบบ (สังคม) สามารถสนองความต้องการจำเป็น (Functional Needs) ของระบบได้แล้ว สังคมหรือระบบก็จะอยู่ในภาวะปกติ
4. ความสมดุลของระบบด้วยจุดสมดุล (Equilibrium Points) คือ จุดที่สังคมมีความเป็นปกติ ความคิดของ Durkheim ได้แสดงว่า เรื่องการแบ่งหน้าที่งานในสังคมได้ช่วยวางรากฐานให้กับแนวคิดหรือทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมพอสมควร

โครงสร้างหน้าที่นิยมตามแนวคิดของ Parsons

แนวความคิดโครงสร้างหน้าที่นิยมของ Parsons (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2549 : 46-48 ; อ้างอิงมาจาก Parsons) กล่าวถึง ส่วนที่เป็นความคิดโครงสร้างหน้าที่นิยมสมัยใหม่นั้นคือ Talcott Parsons กับ Robert Merton ส่วนของ Parsons นั้น จะกล่าวถึง

1. กลวิธีการสร้างทฤษฎีสังคมวิทยาของ Parsons ยึดถือแนว Analytical Realism ในการสร้างทฤษฎีสังคมวิทยาโดยเฉพาะในส่วนโครงสร้างของการกระทำทางสังคม (The Structure of Social Action) ซึ่งการสร้างทฤษฎีที่ Parsons กำหนดขึ้นของทฤษฎีองค์การสังคมเชิงหน้าที่ขึ้น (Functional Theory of Social Organization) โดยขั้นแรกอาศัยทฤษฎีการกระทำอาสานิยม (Voluntaristic Theory of Action) มาตัดสินใจของผู้กระทำทางสังคม (Social Actor) ซึ่งจะตัดสินใจทำอะไรอย่างเสรีภายใต้กฎระเบียบ (Normative Constraints) และสถานการณ์ (Situational Constraints Action) ดังนั้นการกระทำโดยเสรีหรือเชิงอาสา (Voluntaristic) ประกอบด้วย 4 ฐาน คือ

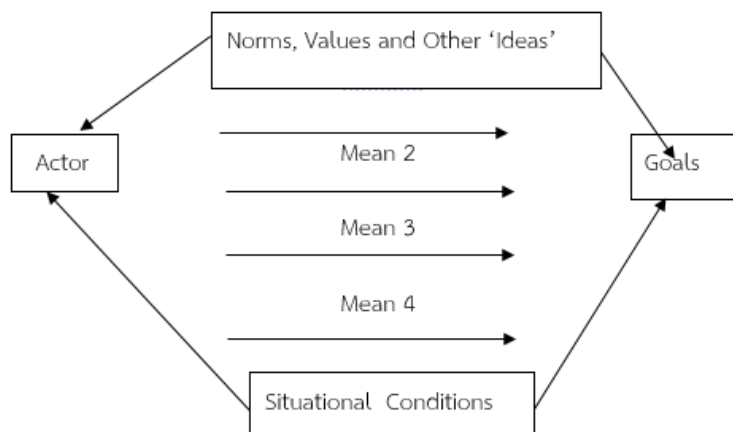
- 1.1 ผู้กระทำ หมายถึง ปัจเจกชน
- 1.2 เป้าหมาย ที่ผู้กระทำมุ่งประสงค์
- 1.3 วิธีที่ผู้กระทำจะเลือกใช้เพื่อบรรลุเป้าหมาย
- 1.4 สถานการณ์ อันเป็นฉากซึ่งผู้กระทำต้องนำเข้ามาพิจารณา

โดยใช้วิธีที่ดีในการบรรลุเป้าหมาย

1.5 ตัวกำหนดเชิงบรรทัดฐาน เช่น ค่านิยม ความคิด

1.6 การตัดสินใจโดยเสรี ภายใต้เงื่อนไขข้อบังคับหรือประสบการณ์

(บรรทัดฐาน) รูปแบบของทฤษฎีการกระทำอาสาณิยม Voluntaristic Action



ภาพประกอบ 13 รูปแบบของทฤษฎีการกระทำอาสาณิยม Voluntaristic Action

2. ความคิดเรื่องระบบสังคมของ Parsons ในความคิดของ Parsons นั้น ระบบสังคมจะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับความต้องการจำเป็นเชิงหน้าที่ (Functional Requisite) 2 ประการ คือระบบสังคมจะต้องมีคนจำนวนหนึ่ง ซึ่งเพียงพอที่จะแสดงบทบาทที่ระบบต้องการ

2.1 ระบบสังคม จะต้องพยายามหลีกเลี่ยงแบบแผนวัฒนธรรมที่ไม่เป็นระบบ ซึ่งจะทำให้เกิดความขัดแย้ง และโต้แย้งเกิดขึ้น Parsons จึงได้สร้างกรอบความคิดเกี่ยวกับความต่อเนื่องสัมพันธ์กับระบบสังคม คือ จินตภาพ (Concept) ที่กลายเป็นสถาบัน (Institutionalization) หมายถึง แบบแผนที่ค่อนข้างถาวรของการกระทำระหว่างกันของบุคคล ในสถานภาพนั้นอยู่ในกรอบของวัฒนธรรม ซึ่งการยึดค่านิยมของคนเรานั้นเกิดได้ 2 ทาง

2.1.1 บรรทัดฐานทางสังคมที่บังคับพฤติกรรมสะท้อนค่านิยมทั่วไป และระบบความเชื่อของวัฒนธรรมนั้น

2.1.2 ค่านิยมและแบบแผนอื่นอาจกลายเป็นส่วนหนึ่งในระบบบุคคล

2.2 การกลายเป็นสถาบันนั้นเป็นทั้งกระบวนการและโครงสร้าง

มีขั้นตอน ดังนี้

2.2.1 ผู้กระทำซึ่งมีภูมิหลังต่างกันเข้าสู่ความสัมพันธ์ทางสังคม

2.2.2 สิ่งที่คุณกระทำได้รับการขัดเกลามาก่อน ย่อมเป็นผลจากความ
ต้องการ และวิธีการจะได้รับการสนองตอบด้วยการรับเอาแบบแผนวัฒนธรรม

2.2.3 ผ่านกระบวนการกระทำระหว่างกันของบรรทัดฐาน

2.2.4 บรรทัดฐานเหล่านั้นก็เกิดเป็นแนวทางปรับการขัดเกลาเข้าหากัน
ของผู้กระทำ แต่ในขณะเดียวกันก็ถูกรวบรวมโดยวัฒนธรรม

2.3 บรรทัดฐานเหล่านี้จะทำให้หน้าที่ควบคุมการกระทำระหว่างกันทำให้เกิดเสถียรภาพเมื่อการกระทำระหว่างกันกลายเป็นสถาบันเป็นกระบวนการที่ทำให้โครงสร้างสังคม
เกิดขึ้นและดำรงอยู่

Parsons ได้สร้างสิ่งที่เรียกว่า Pattern Variables ใช้จำแนกประเภทของ
ภูมิหลัง (Model of Orientation) ในระบบบุคคล ระบบค่านิยมของวัฒนธรรม Pattern Variables
ที่สร้างขึ้นมานี้มีตัวแปรคู่ที่มีลักษณะตรงข้ามกันเวลาวิเคราะห์ อาจนำไปใช้จำแนกแนวการตัดสินใจ
ของผู้กระทำ ระบบค่านิยม ความคาดหวังตามบทบาท ได้แก่

1. Affectivity-affective Neutrality = เกี่ยวกับอารมณ์หรือความพึง
พอใจกับสถานการณ์ที่ใช้
2. Diffuseness-specificity = ความผูกพันในการกระทำระหว่างกันมาก
น้อยเพียงใดและเจาะจงทางใด
3. Universalism-particularism = เป็นตัวแปรที่กล่าวถึงหลักการ
ประเมินค่าการกระทำของผู้อื่น ควรใช้หลักการวัดค่าสากลอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปหรือจะใช้ หลัก
จิตวิสัยเฉพาะกรณี
4. Achievement-ascription = เกี่ยวกับการประเมินผู้อื่น โดยเลือก
จากผลงาน (Performance) เป็นหลักหรือพิจารณาจาก เพศ อายุ เชื้อสาย
5. Self-collectivity หมายถึง การกระทำนั้นควรมุ่งประโยชน์ส่วนรวม
หรือประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมมีประโยชน์ในการนำไปวิเคราะห์ความเป็นมาของพระ
เกจิอาจารย์อีสานได้ว่ามีโครงสร้างและหน้าที่อย่างไร และแต่ละระบบมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

2.3 ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ (Symbolic Interactionism Theory)

ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ แนวคิดนี้เริ่มจากนักจิตวิทยาชื่อ George Herbert
Mead, Jacob Moreno, Ralph Linton ต่อมาพัฒนาขึ้นภายหลังในสังคมอเมริกัน โดยนักคิด
อเมริกัน เช่น William James, Charles Horton Cooley, James Mark Baldwin และ
John Dewey เป็นต้น ทฤษฎีนี้เริ่มด้วยความคิดเรื่องการกระทำระหว่างกัน (Interactionism)
และสัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งเป็นหัวใจแล้วจึงขยายออกไปถึงมนุษย์แต่ละคน ความสัมพันธ์

ระหว่างมนุษย์กับสังคมและสภาพของสังคมมนุษย์ ทฤษฎีนี้เน้นเป็นทฤษฎีประเภทจุลภาค เพราะให้ความสำคัญต่อมนุษย์แต่ละคน ทฤษฎีนี้เข้ามาช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ (จิตใจตัวตน หรือ อัตตา บุคลิกภาพ) และสังคมครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น

Mead (1934) เป็นนักจิตวิทยาสังคม ได้รวบรวมทฤษฎีเกี่ยวกับสัญลักษณ์สัมพันธ์ มีสาระสำคัญที่ Mead กล่าวถึงการจัดระเบียบทางสังคมคือ ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลใน สังคมนั้นอยู่ที่การมีและการให้ความหมายร่วมกัน (Shared Meaning) การกระทำระหว่างกันของ บุคคลในสังคม จนเกิดเป็นความสัมพันธ์กันขึ้นนั้นเป็นเพราะใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน Mead กล่าวว่า มนุษย์กับสังคมมีความสัมพันธ์ต่อกัน มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในสังคมและสังคมก็จำเป็นต้องมีมนุษย์ อาศัยอยู่และมีการกระทำต่อกันทั้งมนุษย์และสังคมจึงพึ่งพาอาศัยกัน แลกเปลี่ยนกันเพื่อความอยู่ รอดของทั้งสองฝ่าย เพราะฉะนั้นกระบวนการของการกระทำระหว่างกัน (Social Interaction) จึงมีความสำคัญมากในทฤษฎีของสัญลักษณ์สัมพันธ์ (Mead. 1934 ; อ้างอิงมาจากสมศักดิ์ ศรี สันติสุข. 2544 : 137-142)

Mead ได้เน้นถึงความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ที่มนุษย์ได้ใช้ร่วมกัน การรวมกลุ่ม ทางสังคมมิได้เกิดขึ้นจากการรวมกัน แต่มาจากความตั้งใจ การกระทำก็แสดงด้วยความตั้งใจ ดานสัญลักษณ์จะเป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลหนึ่งแสดงโต้ตอบความหมายนั้น ๆ จนเกิดความ สัมพันธ์กันขึ้น จึงมองเป็นการจัดระเบียบอย่างหนึ่ง

Blumer (1962) ได้อธิบายการจัดระเบียบทางสังคมว่า ความสัมพันธ์ทางสังคม ของกลุ่มต่าง ๆ เกิดจากผลของการที่บุคคลแปลหรือกำหนดความหมายของการกระทำต่อกัน การ มีปฏิริยาโต้ตอบมิได้มีโดยตรงต่อการกระทำของบุคคล แต่เพราะปฏิริยาต่อความหมายของการ กระทำต่อกัน หรือปฏิริยาต่อกันต้องอยู่ในรูปแบบของกระบวนการที่บุคคลทั้งหลายเข้าใจใน เหตุการณ์ สามารถประเมินเหตุการณ์ ให้ความหมาย และตัดสินใจที่จะมีการกระทำโต้ตอบ แนวความคิดของ Blumer มีลักษณะที่คล้ายกับความคิดของ Mead แต่ได้เน้นถึงปฏิริยาโต้ตอบ ระหว่างการกระทำระหว่างกันต่อการแปลความหมายของสัญลักษณ์ เราอาจกล่าวได้ว่าการ เปลี่ยนแปลงในแบบแผนการกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคมนั้น มาจากการที่บุคคลหรือกลุ่มมี ความคิดริเริ่มความคิดสร้างสรรค์ต่อการแปลความหมายหรือการตีความในแบบแผนการกระทำใหม่ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากแบบแผนเดิมยอมจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการกระทำ ระหว่างกันได้ (Blumer. 1962 ; อ้างอิงมาจากสมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 137-142)

ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงกระบวนการกระทำระหว่างกัน มีข้อสมมติที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากพฤติกรรมเป็นการโต้ตอบหรือปฏิริยาของกระบวนการที่บุคคล

ต่าง ๆ ได้แปลความหมาย ประเมินผล ให้ความหมายตามเนื้อหาสาระที่บุคคลกระทำต่อกัน การจัดระเบียบทางสังคมจึงมีลักษณะเป็นกระบวนการมากกว่าที่จะเป็นโครงสร้าง

2. โครงสร้างทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทันที โดยไม่ทำให้การกระทำของปัจเจกบุคคลชะงัก การที่จะเข้าใจแบบแผนของการจัดระเบียบทางสังคม จะต้องยอมรับว่าแบบแผนต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นพฤติกรรมปลีกย่อยของปัจเจกบุคคล

3. ขณะที่ทำการมีลักษณะเป็นการกระทำที่ซ้ำ ๆ และมีโครงสร้างในเรื่องการกระทำนั้น ๆ โดยการนิยามสถานการณ์และการคาดหวังที่เห็นได้อย่างเด่นชัด ธรรมชาติของสัญลักษณ์แสดงให้ทราบถึงความสามารถของการใช้สัญลักษณ์ใหม่ ๆ ผลก็คือ ทำให้มีการแปลความหมายใหม่ การประเมินผลใหม่ การนิยามใหม่ และการกำหนดพฤติกรรมใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้เสมอ โครงสร้างสังคมที่มีอยู่เดิมจึงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้ก็เพราะเป็นการกระทำระหว่างกัน

4. แบบแผนของการจัดระเบียบทางสังคม จึงเป็นตัวแทนของปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้นทันทีทันใด ซึ่งสามารถรักษาไว้เสมือนเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ที่นิยามสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดและสนับสนุนแบบแผนเหล่านี้สามารถดำเนินการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนสามารถเปลี่ยนแปลงแบบแผนนั้น ๆ ด้วย

5. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นลักษณะของธรรมชาติ เนื่องจากการกระทำระหว่างกันก็เป็นการเปลี่ยนแปลงอยู่แล้ว สังคมเองจะหารูปแบบที่เหมาะสมที่สุดว่าจะเปลี่ยนแปลงเป็นรูปแบบใด และการเปลี่ยนแปลงจะไม่มีรอยูติในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ในสมัยหนึ่งจากแบบแผนการกระทำระหว่างกันนั้น อาจจะแตกต่างกันไปจากระบบแบบแผนการกระทำระหว่างกันในอีกสมัยหนึ่งก็ได้

การอธิบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์อาจจะกล่าวได้ว่าความสามารถที่จะวิเคราะห์ได้ดีในระดับทางการกระทำระหว่างกันของปัจเจกบุคคลและได้ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดจากการกระทำของปัจเจกบุคคลเนื่องจากปัจเจกบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ความสัมพันธ์อันเกิดจากการกระทำระหว่างกันทางสังคมจึงเป็นเรื่องราวของธรรมชาติมันเอง เปรียบเสมือนกับเวลาและกระแสน้ำไม่เคยคอยใคร แบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากการกระทำระหว่างกันจึงมีการสะสม มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปสู่การกระทำระหว่างกันทางสังคมอื่น ๆ ต่อเนื่องกันไปอย่างไม่มีการสิ้นสุด

การกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์

หัวใจของทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคมอยู่ที่คติการกระทำระหว่างกันและสัญลักษณ์รวมเรียกว่า คติ หรือทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) แต่ในที่ขอเรียกง่าย ๆ ว่า ทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม ทฤษฎีนี้มีสมมุติฐานสำคัญว่ามนุษย์ติดต่อกัน

(หรือจะเรียกว่ามีการกระทำระหว่างกันก็ได้) โดยอาศัยสัญลักษณ์เป็นสื่อที่ทำให้เกิดความเข้าใจ สัญลักษณ์ต่างกับสัญญาณ (Signal) ซึ่งมีความหมายอย่างเดียว เช่น สัญญาณไฟจราจร สีแดง-ห้ามไป สีเหลือง-ระวัง และ สีเขียว-ไปได้ แต่ละสีหรือแต่ละสัญญาณมีความหมายเพียงอย่างเดียว แต่สัญลักษณ์แต่ละอัน มีความหมายได้หลายอย่าง เช่น คำว่า หมู อาจ หมายถึงสัตว์ประเภทหนึ่ง หมายถึงคนอ้วน หรือเรื่องอะไรที่ง่ายไม่ยุ่งยาก สีแดงสำหรับมนุษย์มีความหมายได้มากกว่าอย่างเดียว เช่น ถ้าใช้กับการจราจรก็แปลว่าต้องหยุด ปล่อยให้คนในเส้นทางอื่นเขาไป หรือถ้าอยู่ในธงไตรรงค์ของเราหมายถึงเลือด มีความหมายต่อไปอีกว่าคนไทยเป็นนักรบ สู้ไม่ยอมถอยอะไรทำนองนั้น สัตว์มีความสามารถแค่ใช้สัญญาณ แต่มนุษย์มีความสามารถใช้ทั้งสัญญาณ และ สัญลักษณ์

สัญลักษณ์มีได้หลายแบบ เช่น ภาษา กิริยาท่าทางหรือการกระทำ ภาษาเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มีความสลับซับซ้อน ยากแก่การเข้าใจ ต้องอาศัยการฝึกฝนอบรมเรียนรู้เป็นเวลานาน มีความเข้าใจของจึงจะใช้ได้ แต่กระนั้นก็ยังมิผิดพลาดอยู่เสมอ เพราะต้องอาศัยการตีความตามสถานการณ์ (Context) ในขณะนั้นๆ เช่น ครูมองเห็นลูกศิษย์ในชั้นที่ตนกำลังสอนคนหนึ่ง กำลังคุยจึงเรียกชื่อศิษย์คนนั้น แปลว่าให้เด็กคนนั้นหยุดคุย ครูภูมิศาสตร์ใช้คำว่า Capital ในความหมายเมืองหลวง ครูบัญชีใช้คำนั้นในความหมายเงินทุน ครูสังคมวิทยาใช้คำนั้นในความหมายว่าหนักหรือหนักหนา ในคำว่า Capital Punishment กิริยาท่าทางหรือการกระทำแต่ละอย่างก็มีความหมายได้หลายอย่างตามความคิดของมนุษย์ เช่น การร้องไห้ อาจแปลว่า ดีใจ เสียใจ หรือเจ็บแค้นใจก็ได้ หัวเราะ ทำนองเดียวกัน ยกเว้นหัวตาก็มีความหมายได้หลายอย่าง มนุษย์รู้ความหมายได้โดยอาศัยการตีความในบริบทนั้น ๆ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2549 : 28-30)

นักทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม นำเอาความรู้เหล่านี้มาใช้กับสังคมมนุษย์โดยสร้างเป็นทฤษฎีขึ้นมาว่า ตัวมนุษย์ (อัตตา) นั้นเป็นสัญลักษณ์ มีความหมายได้หลายอย่างในสายตาของผู้อื่น มนุษย์จึงพัฒนาตัวตนขึ้นมาจากรู้สึกหรือสายตาของผู้อื่น ทำตัวดีงามตามสายตาหรือมาตรฐานของสังคม ตัวตนจึงเป็นตัวตนทางสังคม (Social Self) คือเป็นผลผลิตของสังคม (Social Product) แน่นอนจะเป็นตัวตนตามสายตาผู้อื่นได้ต้องอาศัยจิต (Mind) ช่วยคิด จิตจะรู้จักคิดได้ ก็ต้องอาศัยสื่อคือสัญลักษณ์ ๆ สำคัญในที่นี้คือ ภาษา จึงกล่าวได้ว่า ภาษาทำให้เกิดจิต จิตทำให้เกิดตัวตน แล้วตัวตน (อาศัยสัญลักษณ์อีก) ก็สร้างสังคมขึ้น สังคมจะอยู่หรือจะไปก็แล้วแต่มนุษย์เหล่านี้เอง ทฤษฎีนี้จึงให้ความสำคัญแก่มนุษย์มาก

2.4 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism Theory)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม นักมานุษยวิทยาในแนวความคิดนี้คือ Franz Boas เบนนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมัน ทำงานในตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา

Franz Boas เนนว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” นอกจากนั้นยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคุณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน” (ยศ สันตสมบัติ. 2548 : 35-41)

แนวคิดของ H.G. Barnett นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันผู้ซึ่งสนใจศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับนวัตกรรม (Innovation) ที่ถือว่าเป็นตัวแทนจากวัฒนธรรมหนึ่งและมีการถ่ายทอดไปยังวัฒนธรรม อื่น ในงานเขียนชื่อ “Innovation : The Basis of Cultural Change” (1953) กล่าวไวว่านวัตกรรมก็คือ ความคิดหรือพฤติกรรมหรือสิ่งใดๆ ก็ตามที่เป็นของใหม่ เพราะมันแตกต่างทางด้านคุณภาพไปจากรูปแบบที่มีอยู่ Barnett เชื่อว่า “วัฒนธรรมเปลี่ยนไปเพราะนวัตกรรม แต่ขณะเดียวกันวัฒนธรรมบางวัฒนธรรมอาจเป็นตัววางหรือไม่สนับสนุนให้เกิดมีนวัตกรรมก็ได้ ฉะนั้นเขาจึงเสนอว่าจำเป็นต้องมีวิธีการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในสังคมหรือวัฒนธรรม” (นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. 2540 : 93)

แนวคิดของ Everett M. Rogers ผู้เขียนงานชื่อ “Diffusion of Innovations” ไตเนนว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกเขามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคม และนวัตกรรม (Innovation) ที่ถ่ายทอดกันนั้นอาจเป็นความคิด (Idea) ซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Adoption) ถ่ายทอดโดยยาก หรืออาจเป็นวัตถุ (Object) ที่รับมาในรูปการกระทำ (Action Adoption) ซึ่งจะเห็นได้ง่ายกว่า Rogers ยังได้กล่าวอีกว่า “นวัตกรรมที่จะยอมรับกันได้ง่าย ต้องมีลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ (1) มีประโยชน์มากกว่าของเดิม (Relative Advantage) (2) สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมที่รับ (Compatibility) (3) ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อนมาก (Less Complexity) (4) สามารถแบ่งทดลองรับมาปฏิบัติเป็นครั้งคราวได้ (Divisibility) และ (5) สามารถมองเห็นเข้าใจง่าย (Visibility) นอกจากนั้น Rogers ยังได้นำเสนอขั้นตอนการตัดสินใจรับเอานวัตกรรมใหม่ อีก 5 ขั้นตอนได้แก่ (1) ขั้นตอนในการรับรู้นวัตกรรม (Awareness) (2) เกิดความสนใจในนวัตกรรมนั้นๆ (Interest) (3) ประเมินค่านวัตกรรม (Evaluation) (4) ทดลองใช้นวัตกรรม (Trial) และ (5) การรับหรือไม่รับเอานวัตกรรม (Adoption or Rejection) โดยผู้รับนวัตกรรมอาจมีทั้งผู้รับเร็วหรือช้าแตกต่างกันไป (นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. 2540 : 93)

นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ (2540 : 93) กล่าวถึง หลักของการแพร่กระจายวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ไตตองยึดหลักว่า วัฒนธรรม คือ

ความคิด และพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขา ทะเลกว้าง ทะเลทราย แห้งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันสวนมาก เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บางที่ต้องการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ บางต้องการไปเที่ยวเตร่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นได้ คนที่มีเศรษฐกิจดีจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้
3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การตั้งใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่ และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักรักใคร่และแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปรวมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและการอพยพโยกย้ายถิ่นเพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น หนาวยากหมากแพง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น
4. การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนัก ล้วนแล้วแต่เป็นอัตรารองการแพร่กระจายที่ดีด้วย

ยศ สันตสมบัติ (2548 : 35) อธิบายว่า ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีนักมานุษยวิทยา 2 กลุ่มที่เน้นอิทธิพลของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) ต่อการเปลี่ยนแปลง นักมานุษยวิทยากลุ่มแรกเป็นชาวอังกฤษ นำโดย G.Elliott Smith, William J. Perry, และ W.H.R. Rivers นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้เสนอว่า อารยธรรมชั้นสูงมีจุดกำเนิดในประเทศอียิปต์ได้นำเอาความรู้ด้านการเกษตรกรรม การทำภาชนะ การหลอมเหล็ก การทอผ้า และการก่อสร้างไปชี้ทำให้ศิลปวิทยาแขนงต่าง ๆ แพร่กระจายไปยังสวนต่าง ๆ ของโลก ส่วนนักมานุษยวิทยาอีกกลุ่มซึ่งสนใจในแนวคิดเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันและออสเตรีย เช่น Fritz Graeb และ Wilhelm Schmidt นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้เสนอว่า จุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมนั้นมีได้มีเพียงจุดเดียวหากแต่มีหลายจุด แต่ละจุดก็แพร่กระจายวัฒนธรรมของตนออกไปรอบ ๆ เป็นวงกลม เรียกว่า Culture Circle หรือ Kulturkreis ดูเหมือนว่าทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของนักมานุษยวิทยาทั้งสองกลุ่มดังกล่าวข้างต้นจะวางอยู่บนข้อสมมติฐานว่า มนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมต่าง ๆ มักไม่ค่อยมีความคิดสร้างสรรค์ ไม่รู้จักคิดค้นสิ่งใหม่ แต่มักคอยลอกเลียนจากผู้อื่นอยู่เสมอ แนวความคิดของนักมานุษยวิทยาทั้งสองกลุ่มนี้ ได้รับการโจมตีจากนักมานุษยวิทยาอเมริกัน ในเวลาต่อมาและเสื่อมความนิยมลง

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกสังคมหนึ่ง โดยมีการกระทำผ่านตัวแทนต่าง ๆ เช่น นักปราชญ์ นักกวี หนังสือพิมพ์ วิทยุ

กระจายเสียง วิद्यุโทรทัศน์ หรือในรูปแบบที่มีการแลกเปลี่ยนทางการค้า เป็นต้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมยังเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Milieu) ของสังคมผู้แพร่และสังคมที่ยอมรับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมด้วยและเป็นที่น่าสังเกตว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุโดยทั่วไปมักจะแพร่กระจายเร็วกว่าและได้รับการต่อต้านน้อยกว่าวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุ

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้คือ นำไปวิเคราะห์เกี่ยวกับพลังศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ในการสร้างความมั่นคงของชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

1.1 งานวิจัยในประเทศในอดีต

พระมหาพรหม โอภาโส (ทองคำ) (2542 : 208-214) ได้วิจัยศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์พระไตรปิฎกมีเรื่องของศรัทธาอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ในอรรถกถาอังคตตนิทาย อรรถกถานิบาตพระไตรปิฎก เล่มที่ 23 ได้กล่าวถึงศรัทธาสัมปะทา อังคตตนิทาย จตุกกนิบาตพระไตรปิฎก เล่มที่ 21 ได้กล่าวถึง สมัสัทธา อังคตตนิทาย ปัญจนนิบาตพระไตรปิฎก เล่มที่ 22 ได้กล่าวถึงศรัทธา ความเชื่อที่มีเหตุผลยึดมั่นในหลักการกระทำดี กล่าวโดยสรุปแล้วหลักของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้มุ่งไปที่ความเชื่อที่ยึดหลักกรรมคือ การทำความชั่ว ผลของกรรมดีและชั่ว เป็นต้น ในคัมภีร์อื่น ๆ ได้แสดงความคิดความเชื่อของคนในกลุ่มชนชั้นต่าง ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มชนชาวไทยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ในคัมภีร์มิลินทปัญหาได้พูดถึงศรัทธาว่า มีลักษณะทำจิตให้ผ่องใสและมีลักษณะจงใจ ในคัมภีร์ภูมิลาลินีได้พูดถึงความคิดความเชื่อเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด นรกสวรรค์ และเทวดา เป็นต้น วิถีชีวิตของกลุ่มชนเกี่ยวข้องกับลัทธิ ปรัชญา และศาสนา ตลอดถึงวัฒนธรรมประเพณีมี 2 ประเภทคือ 1) ประเภทพุทธศาสตร์ คือ กลุ่มผู้ใช้เหตุผล ใช้ปัญญาพิจารณาถึงความเชื่อของตนว่า จะมีลักษณะของความเชื่ออย่างไร มีประโยชน์ต่อตนเองกลุ่มชนของตนอย่างไร 2) ประเภทไสยศาสตร์ คือ กลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการที่เหตุผลเกี่ยวกับแนวความคิดความเชื่อแตกต่างกัน แต่ก็มีผสมผสานกันอยู่หลายประการ จนบางครั้งแทบจะแยกกันไม่ออกและก็เป็นสภาวะทางจิตใจเพราะเรื่องของความเชื่อทั้ง 2 ประเภท มีเนื้อหาสาระที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง พระพุทธศาสนามีความสำคัญมุ่งไปในพระสัทธรรมคือ บริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ ส่วนไสยศาสตร์นั้นหันหลังให้พระสัทธรรมจะไม่สามารถนำมาเป็นข้อพิสูจน์ใด ๆ ได้ แต่เมื่อนำศรัทธาในพระพุทธศาสนามาเป็นประเด็นแล้วก็สรุปลงได้ตรงที่มีจุดมุ่งหมายไปเพื่อปัญญานั้นเอง

รัฐวรรณ เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2544 : 108-111) ได้วิจัยศรัทธาในพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า ศรัทธามีความหมาย 3 อย่างคือ ความเชื่ออย่างมีเหตุผล ความเชื่อในกุศลกรรมและเหตุผลในกฎแห่งกรรม ความเชื่อและความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ศรัทธาแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ เชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน ศรัทธามี 2 ลักษณะคือ 1) ศรัทธาที่ไม่มีเหตุผล ไม่ประกอบด้วยปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง เรียกว่า ศรัทธาญาณวิปยุต 2) ศรัทธาที่เกิดจากปัญญาพิจารณาจนเข้าใจในเหตุผล เรียกว่า ศรัทธาญาณสัมปยุต จุดมุ่งหมายของศรัทธามีทั้งที่เป็นโลกียสุข และโลกุตตรสุข โลกียสุขเป็นสุขแบบชาวโลกที่ยังประกอบด้วยอาสวะ ส่วนโลกุตตรสุข เป็นสุขที่เหนือกว่าระดับของชาวโลก เป็นสุขของพระอรหันต์บุคคล บทบาทของศรัทธาคือ การข่มนิวรณ์ ซึ่งเป็นกิเลสเครื่องกั้นจิต ทำให้จิตเกิดความผ่องใส ไม่ขุ่นมัว และทำให้เกิดความเชื่อมั่น เป็นกำลังมุ่งแล่นไปในการปฏิบัติ สามารถทำให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์บุคคลได้ สำหรับการศึกษา ศรัทธาในสังคมพบว่า พุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบันมีศรัทธาอยู่ 2 ประเภท คือ 1) ศรัทธาที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น การนับถือบูชาพระพุทธเจ้าอย่างเทพเจ้า การนับถือพระอรหันต์อย่างผู้วิเศษ การมีศรัทธาโดยยึดติดตัวบุคคล ความเชื่อในการทำบุญที่ผิด 2) ศรัทธาที่ผิดไปจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น การเชื่อในปาฏิหาริย์ อำนาจดลบันดาลของเทวดา แนวทางแก้ไขคือ เน้นให้มีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา เพราะเมื่อใดก็ตามที่ศรัทธาปราศจากปัญญา จะเป็นศรัทธาที่มีติดบอด

พระมหาถวิล พลเตมา (2546 : 97-101) ได้วิจัยบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาพระครูสุธีปริยัตโยดม ผลการวิจัยพบว่า พระครูสุธีปริยัตโยดม นามเดิมชื่อ สี นามสกุล สุรวีค เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2499 เป็นบุตรอันดับที่ 8 ของนายผล นางสา เกิด ณ บ้านเลขที่ 50 หมู่ที่ 1 ตำบลยางอ้อม อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ มีพี่น้องร่วมมารดาเดียวกันรวม 9 คน ปัจจุบันพระครูสุธีปริยัตโยดมประจำอยู่ ณ วัดชัยศรี ตำบลวังชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น โดยดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่นด้วย พระครูสุธีปริยัตโยดมสำเร็จการศึกษาฝ่ายธรรมนักรธรรมชั้นเอก ฝ่ายบาลี เปรียญธรรม 6 ประโยค และฝ่ายสามัญ การศึกษาปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต (ศษ.บ.) จากมหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช พระครูสุธีปริยัตโยดมเป็นพระมีความตั้งใจที่จะช่วยพระพุทธศาสนา ช่วยพัฒนาสังคมและชุมชนทั่วไป โดยได้ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องชี้นำในการพัฒนา บทบาทด้านสังคมวัฒนธรรมที่มองเห็นเป็นรูปธรรมคือ ด้านการจัดการเรียนการสอนนักรธรรมและบาลีแก่พระภิกษุและสามเณรภายในวัดชัยศรีและเขตใกล้เคียง รวมถึงการอบรมธรรมแก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะเน้นให้ประชาชนมีความสามัคคี มีจิตสำนึกสาธารณะ เข้าวัดรักษาศีล ชื่อสัตย์สุจริต ประกอบสัมมาอาชีพโดยชอบธรรมด้านเศรษฐกิจได้นำประชาชนจัดตั้ง

ธนาคารหมู่บ้านเสียว วัดชัยศรี ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นการออมทรัพย์รู้จักประหยัดใช้จ่ายในครอบครัว นำการจัดตั้งร้านค้าสหกรณ์หมู่บ้าน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาซื้อสินค้า การจัดเครื่องอุปโภคบริโภคในเวลาไม่มีเงินสดในมือ การส่งเสริมอาชีพสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน คือการตั้งกลุ่มพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่การพัฒนาสาธารณูปการพื้นฐานภายในหมู่บ้านการสร้างถนนที่มีความมั่นคง การจัดระบบรักษาความสะอาดพื้นฟู และอนุรักษ์ลำน้ำพอง โครงการธนาคารขยะจัดเก็บขยะให้เรียบร้อยโดยมีที่พักขยะหรือธนาคารขยะ เป็นต้น

บทบาทการพัฒนาของพระครูสุธีปริยัตโยดมที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในทัศนะของชุมชนมากที่สุด คือการเผยแผ่ศีลธรรม ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่อยากเห็นบทบาทการพัฒนาชุมชนในอนาคตของพระครูสุธีปริยัตโยดมด้านศีลธรรมมากกว่าบทบาทอื่นเพราะชีวิตจะดีงามมีความสุข ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองมั่นคง สังคมจะร่มเย็นเป็นสุขได้ด้วยการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป

เอี่ยมพร นวลน้อย (2547 : 72-78) ได้วิจัยบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษา : กรณีศึกษาพระราชมหาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดเลยและเจ้าอาวาสวัดศรีวิชัยนาราม ผลการวิจัยพบว่า พระราชมหาจารย์ ขณะอยู่ในเพศบรรพชิตได้รับตำแหน่งในด้านการปกครอง ตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะจังหวัด บทบาทด้านการพัฒนาการศึกษาของพระราชมหาจารย์ พบว่า ในด้านการจัดการศึกษาของสงฆ์ ได้มีบทบาทประสานงานด้านการศึกษาทั้งแผนกธรรมบาลีและแผนกสามัญศึกษาต่อจากพระศรีอรรถเมธี ผู้เป็นศิษย์ด้วยการเข้ามารับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดศรีวิชัยนาราม เมื่อปลายปี พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นยุคของการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เด่นชัดและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น และใน พ.ศ. 2537 ได้ดำเนินการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาขึ้นโดยขยายห้องเรียนคณะครุศาสตร์ และเป็นศูนย์การศึกษาวัดศรีวิชัยนาราม จากมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2540 ได้ยกฐานะเป็นวิทยาลัยสงฆ์เลยตามพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัย การพัฒนาการด้านการศึกษาของพระราชมหาจารย์มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบโดยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการบริหาร ครู อาจารย์ พระราชมหาจารย์เคยดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอธิการบดีประจำศูนย์ การศึกษาวัดศรีวิชัยนาราม อันเนื่องมาจากพัฒนาการศึกษาอันเกิดจากความเสียสละทั้งแรงกาย แรงใจและทุนทรัพย์ เพื่อมุ่งหวังพัฒนาส่งเสริมเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และส่งเสริมพระภิกษุสามเณรที่ยากจนให้เป็นศาสนทายาทที่มีการศึกษาในระดับสูง มีคุณธรรม จริยธรรม และมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างพึงประสงค์ของชุมชน สังคม และประเทศชาติสืบต่อไป

ธงชัย สิงอุตม (2548 : 115-122) ได้วิจัยบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษา : กรณีศึกษาพระพุทธรังสี วัดวังสะพุงพัฒนาราม อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธรังสีเป็นพระเถระรูปหนึ่งของยุคเริ่มแรกที่ได้พัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดเลยตั้งแต่ พ.ศ. 2497 ถึงปัจจุบัน (2547) ได้มีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาของสงฆ์จังหวัดเลยคือ ส่วนที่ 1 บทบาทในการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนวัดวังสะพุงพัฒนาราม แผนกธรรม-บาลี โดยมีบทบาทเป็นเจ้าของนักเรียน และโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นผู้จัดการโรงเรียนวัดวังสะพุงพัฒนาราม การพัฒนาการศึกษาโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นผู้อำนวยการ และการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์ได้เป็นผู้อำนวยการศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดวังสะพุงพัฒนาราม อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย และส่วนที่ 2 คือ บทบาทในการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ในระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย อำเภอเมือง จังหวัดเลย ได้มีบทบาทเป็นกรรมการสภาวิทยาลัยสงฆ์เลย ผู้ทรงคุณวุฒิ และตำแหน่งบริหารงานการศึกษาคือผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายวางแผนพัฒนาและวิจัย และผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาวัดศรีวิชัยนาราม อำเภอเมือง จังหวัดเลย ตลอดระยะเวลา 59 พรรษา ของพระพุทธรังสี (สังข์ จนทมน) ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาและอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา เป็นพระเถระที่เสียสละทั้งร่างกายแรงใจปฏิบัติหน้าที่ได้ด้วยความรู้ความสามารถ ทรงไว้ซึ่งพระธรรมและพระวินัยเป็นผู้มุ่งมั่นในการศึกษาธรรม เอาใจใส่ต่อหน้าที่ในการปฏิบัติธรรม และรักษารธรรม ได้ส่งเสริมเด็กผู้ด้อยโอกาสตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนเยาวชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นได้เป็นทรัพยากรบุคคลที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังใจในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศต่อไป

พระภาณุทัต กำจัดภัย (2549 : 109-113) ได้วิจัยการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะเพื่อพัฒนาสังคม : กรณีศึกษาอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่าพระสงฆ์หลังจากที่ได้ไปศึกษาดูงาน ประชุมเชิงปฏิบัติการ ปฏิบัติจริง และนิเทศติดตามผลซึ่งได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแล้ว ทำให้พระสงฆ์รู้และเข้าใจในบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะมากขึ้น รู้และเข้าใจปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการตามบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะ และมีความรู้ความเข้าใจ มีความสามารถ ความชำนาญ และทักษะในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ธรรมะได้อย่างดียิ่ง พระสงฆ์สามารถทำงานเป็นทีมคอยให้คำแนะนำปรึกษาหารือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการพัฒนาปรับปรุงข้อบกพร่องซึ่งกันและกัน และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 2 ด้านคือ 1) ด้านการวางแผนการเผยแผ่ พระสงฆ์สามารถวางแผนการเผยแผ่ธรรมะด้วยการอบรมแบบจัดค่ายคุณธรรม จริยธรรมได้ สามารถวางแผนการเผยแผ่ธรรมะได้สอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการของผู้เข้าอบรมได้อย่างเหมาะสม พระสงฆ์

ที่เข้าร่วมการวิจัยสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการไปศึกษาดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ ไปปฏิบัติจริงได้อย่างมั่นใจและมีประสิทธิภาพ พระสงฆ์มีความกระตือรือร้นในการเตรียมสื่อและอุปกรณ์เผยแพร่ธรรมะ รู้จักฝึกให้ผู้เข้าอบรมคิด โดยการถามกระตุ้นผู้เข้าอบรม และผู้เข้าอบรมได้ปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่มได้แสดงออก และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเผยแพร่มากขึ้น พระสงฆ์มีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเองมากขึ้น 2) ด้านดำเนินการตามบทบาทในการเผยแพร่ธรรมะ พระสงฆ์สามารถดำเนินการตามบทบาทการเผยแพร่ธรรมะเพื่อพัฒนาสังคม ด้วยรูปแบบการอบรมแบบจัดค่ายพุทธธรรม จริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพระสงฆ์ให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมในการดำเนินการเผยแพร่ธรรมะมากขึ้น ให้ผู้เข้าอบรมได้ร่วมปฏิบัติกิจกรรมอย่างทั่วถึง ผู้เข้าอบรมทุกคนตั้งใจกระตือรือร้น สนุก มีความสุข และมีคุณธรรม จากการเข้าการอบรม

พระมหานฤพนธ์ น้อยโนนจิว (2549 : 85-89) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาพระรัตนกวี รองเจ้าคณะจังหวัดเลยรูปที่ 1 ฝ่ายมหานิกาย ผลการวิจัยพบว่า บทบาทด้านการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมพระรัตนกวีเป็นพระที่มีความตั้งใจในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ช่วยพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม โดยพระรัตนกวีได้ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบทบาทด้านการสังคมได้แก่ การจัดการศึกษาทั้งแผนกสามัญและแผนกนักธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรภายในวัดศรีบุญเรือง และเขตใกล้เคียง รวมถึงการพัฒนาชุมชนและการสงเคราะห์ชุมชนโดยพระรัตนกวีพัฒนาชุมชนในด้านจิตใจด้วยการอบรมธรรมะเพื่อให้ประชาชนมีคุณธรรมและจริยธรรมประกอบสัมมาอาชีพโดยชอบธรรม ส่วนในด้านการพัฒนาทางวัตถุได้ก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่มาทำบุญภายในวัดและทำกิจกรรมอื่น ๆ ตลอดถึงการตกแต่งบริเวณภายในวัดบางส่วนเป็นสวนหย่อมเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามาพักผ่อน

ในการพัฒนาวัฒนธรรม ได้แก่ การเผยแพร่ธรรมะและการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี พระรัตนกวีได้ทำบทบาทด้านการพัฒนามนุษย์โดยการเผยแพร่ธรรมะมาโดยตลอดและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับหมู่คณะสงฆ์ที่อยู่ภายใต้การปกครองได้ยึดถือประเพณีปฏิบัติและเป็นแบบอย่างในการครองสมณเพศ โดยพระรัตนกวีจะแบ่งลักษณะของการอบรมอยู่สองส่วนคือ อบรมพระภิกษุสามเณรและอบรมอุบาสก-อุบาสิกาทั่วไป ในส่วนของพระภิกษุสามเณรมีการอบรมและเผยแพร่ธรรมะแก่พระภิกษุสามเณรทั้งที่อยู่ในวัดและนอกวัดศรีบุญเรืองให้ตั้งมั่นอยู่ในธรรมวินัย และในส่วนของอุบาสก-อุบาสิกา เพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี พระรัตนกวีได้ทำการอบรมศีลธรรมและฝึกสอนการสวดสรภัญญะเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งท่านเป็นผู้ประพันธ์เป็นกลอนขึ้นมาเองเพื่อให้อุบาสก-อุบาสิกา นำไปสวดในงานพิธีตามวัดต่าง ๆ ตามโอกาส สำหรับกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่กระทำทุกปี คือ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนซึ่งเปิดโอกาสให้เยาวชนชายเข้ารับการบรรพชา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็น

ประโยชน์ ได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำหลักธรรมนั้นมาประยุกต์ใช้ใน
ชีวิตประจำวันของตัวเอง

1.2 งานวิจัยในประเทศในปัจจุบัน

พระมหาวิจิตร เสารง (2553 : 117-121) ได้วิจัยบทบาทของพระสงฆ์กับการ
พัฒนาสังคม : กรณีศึกษาพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ อดีตครองเจ้าคณะอำเภอเด่นชัย และอดีตเจ้า
อาวาสวัดเนรมิตวิปัสสนา อำเภอเด่นชัย จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า บทบาทเกี่ยวกับการ
พัฒนาสังคมของพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ พบว่าหลังจากการก่อตั้งวัดเนรมิตวิปัสสนา การก่อสร้าง
ถาวรวัตถุมีบทบาทที่สำคัญเนื่องเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การก่อตั้งวัดให้เป็น
สถานที่ปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นสถานที่เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป การรักษา
สิ่งแวดล้อมภายในวัด การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การรักษาสภาพดิน การอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่ง
น้ำ จากการพัฒนาวัดเนรมิตวิปัสสนาเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพ่อพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ ทำ
ให้วัดเนรมิตวิปัสสนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวประจำอำเภอเด่นชัย สร้างรายได้ให้กับประชาชนใน
ท้องถิ่น ก่อให้เกิดอาชีพต่าง ๆ เกิดขึ้น ประชาชนมีรายได้จากการขายของที่ระลึก ธุรกิจโรงแรมที่
พัค เป็นต้น

บทบาทด้านการสืบทอดและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี พระครูภาวนา
วิสุทธิญาณได้สืบทอดศิลปวัฒนธรรม ผ่านทาง 3 ด้าน คือ ด้านคตินิยม ด้านวัตรธรรม และ
ด้านสัทธรรม ในส่วนของวัฒนธรรมประเพณี บทบาทของพระครูภาวนาวิสุทธิญาณในการอนุรักษ์
วัฒนธรรมประเพณี ได้กำหนดให้วัดเนรมิตวิปัสสนาจัดพิธีกรรมที่ได้ปฏิบัติเป็นประจำคือ บุญเดือน
แปด วันเข้าพรรษา เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ บุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด บุญออก
พรรษาและเดือนสิบสอง บุญกฐิน ส่วนพิธีกรรมที่เข้าร่วมพิธีมี 9 ประเพณี คือ เดือนอ้ายบุญ
เข้ากรรม เดือนยี่บุญคุณลาน เดือนสามบุญข้าวจี เดือนห้าบุญสงกรานต์ เดือนแปดบุญเข้าพรรษา
เดือนเก้าข้าวสากกัถ เดือนสิบข้าวประดับดิน เดือนสิบเอ็ดบุญออกพรรษา และเดือนสิบสอง
บุญกฐิน และได้ส่งให้พระภิกษุภายในวัดรับนิมนต์ไปร่วมมี 3 ประเพณี ได้แก่ เดือนสี่บุญเผา
เดือนหกบุญบั้งไฟ เดือนเจ็ดบุญช้ำฮะ

บทบาทด้านการพัฒนาสังคมพบว่า มีส่วนสัมพันธ์พระภิกษุกับชุมชน โดยมีวัด
เป็นศูนย์กลางทำให้เห็นบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ บทบาท
ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จากการก่อตั้งวัดเนรมิตวิปัสสนาเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมจน
กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอเด่นชัย และจังหวัดเลย พระครูภาวนาวิสุทธิญาณได้
มีบทบาทที่สำคัญทั้งด้านคุณประโยชน์แก่สังคม เป็นแบบอย่างให้แก่พุทธบริษัทโดยทั่วหน้ากัน
ผลงานของท่านจึงเป็นที่ประจักษ์อยู่ตราบจนถึงทุกวันนี้

พระอธิการสังคม จุนเสริม (2553 : 88-90) ได้วิจัยความศรัทธาของ พุทธศาสนิกชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน : กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนตำบลโคกล่าม อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า 1) บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์พบว่าการปกครองคณะสงฆ์โดยรวม กลุ่มตัวแทนประชาชนมีความศรัทธามาก และกลุ่มผู้นำชุมชนมีความศรัทธาน้อย การปกครองคณะสงฆ์ในอดีตมีความศรัทธามาก การปกครองคณะสงฆ์แบบยึดหยุ่นได้ตามสถานการณ์มีความศรัทธาน้อย 2) บทบาทเจ้าอาวาสพบว่า ประชาชนศรัทธาเจ้าอาวาสที่บริหารจัดการวัดให้สะอาดร่มรื่น เจ้าอาวาสมีวัดอุ้มงคลให้เช่าและบริการ ปฏิบัติเคร่งครัดในพระธรรมวินัย เคร่งครัดตามกฎระเบียบมหาเถรสมาคม บริหารจัดการวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม สอนธรรมแก่พระภิกษุสามเณร อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาบำเพ็ญกุศลภายในวัด เป็นสถานพยาบาล เจ้าอาวาสประกอบพิธีปลุกเสกวัตถุมงคล 3) บทบาทด้านการศึกษาของพระสงฆ์พบว่า ศรัทธาต่อพระสงฆ์ที่ไม่เรียนรู้อยู่เสมอ การศึกษาของพระสงฆ์ทำให้เจริญทั้งด้านจริยวัตรและจิตใจ พระสงฆ์รู้จักพัฒนาตนเองและสังคมทำให้พระสงฆ์มีคุณธรรม ศรัทธาพระสงฆ์ที่ศึกษาพระธรรมวินัย ศึกษาฝ่ายโลก เป็นผู้นำที่ดี

พระมหาขวัญ ภิรมโน (2553 : 224-231) ได้วิจัยวัดอรุณราชวราราม : บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของวัดที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน ผลการวิจัยพบว่า วัดอรุณราชวรารามมีบทบาทต่อชุมชนหลายด้านคือ ด้านการพัฒนา เศรษฐกิจ ด้านการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านการให้ความรู้ทางพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน ด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนา บทบาทด้านการพัฒนาสังคม ด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในชุมชน ด้านการสงเคราะห์ชุมชน และด้านการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรม ความสัมพันธ์ของ บทบาทการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชนที่สำคัญมี 4 ด้าน คือ ด้านความแน่นแฟ้นของศรัทธาประชาชนที่มีต่อวัดอรุณราชวราราม ด้านศักยภาพของวัดในการสร้างระบบสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาส ด้านการขยายเครือข่ายและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา และด้านความเข้มแข็งในการเป็นสถาบันหลักของชุมชน รูปแบบการสร้างศรัทธาของวัดอรุณราชวราราม ผ่านกิจกรรมตามภารกิจคณะสงฆ์ในการส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน เป็นรูปแบบที่เน้นจุดแข็งของวัดอรุณราชวราราม คือ เน้นการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการพัฒนาชุมชนตามแนวคิด “บวร” ที่ให้ความสำคัญกับ 3 สถาบันหลักในชุมชน ได้แก่ สถาบันครอบครัว (บ=บ้าน) สถาบันศาสนา (ว=วัด) และสถาบันการศึกษา (ร=โรงเรียน)

พระครูสุตวิสุทธิคุณ พัด (2553 : 200-219) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เกิดจากความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อปี พ.ศ. 2552 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการในด้านการ

พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของวัดโสธรวรารามวรวิหาร คือ ใช้ความเชื่อหลักของประชาชนที่เดินทางมากราบไหว้ในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมโดยความเชื่อหลักดังกล่าวคือประชาชนส่วนใหญ่เชื่อว่าหลวงพ่อโสธรจะปกปักรักษาและให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ประกอบกรรมดีและมีจิตใจที่ดี เมื่อทางวัดใช้ความเชื่อที่กล่าวถึงมาสอดแทรกในการชวนเชิญให้ประชาชนร่วมทำกิจกรรม จึงมีผลทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทราด้วยเช่นกัน

อภิสร มีผล (2555 : 73) ได้ทำการศึกษาศรัทธาในฐานะปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายของพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อซึ่งประกอบด้วยปัญญาและกัลมกรองในการตัดสินใจ ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อในพระรัตนตรัยซึ่งการเกี่ยวข้องกับการบรรลุธรรมของพระพุทธศาสนา ศรัทธามีลักษณะทำให้ใจผ่องใสทำให้แล่นไปด้วยดีในการบรรลุธรรม มูลเหตุให้เกิดศรัทธา ได้แก่ รูป ความเศร้าหมอง เสียงธรรม ศรัทธามีความสำคัญตามความหมายและหน้าที่คือ เป็นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาปัญญาเป็นพื้นฐานในกระบวนการปฏิบัติกัมมัญฐาน เป็นส่วนประกอบพื้นฐานในหมวดธรรม ศรัทธา 4 ประเภท ได้แก่ กัมมัสถา วิปากัสถา กัมมัสสกาตัสถา ตถาคตโพธิัสถา คุณคาและประโยชน์ของศรัทธาในการพัฒนามนุษย์ คือ 1) ศรัทธาทำให้คนได้อริยทรัพย์ 2) ศรัทธาทำให้คนขามโอะฆะ 3) ศรัทธาทำให้คนบรรลุธรรมของพระอรหันต์ 4) ศรัทธาทำให้คนผุอยู่ครองเรือนให้ได้รับทั้งประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ภายหน้า ความสัมพันธ์ของศรัทธาในฐานะปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายในระดับ โลกียะ คือ ปัญญาในระดับที่เป็นความรู้เห็นในเรื่องของโลก ศรัทธาซึ่งเกิดจากพระรัตนตรัย และโยนิโสมนสิการ ความสัมพันธ์ในระดับโลกียะมีความสำคัญและประโยชน์คือทำให้ได้โลกียปัญญา มีผลต่อการเกิดโลกุตตรปัญญา ยังมีประโยชน์สุขต่อภาพปัจจุบันและภพหน้า ความสัมพันธ์ระดับโลกียะเป็นปัจจัยเริ่มต้นของการปฏิบัติตามอริยมรรค และเป็นปัจจัยเกื้อกูลของเครื่องขมนิเวศน์ เมื่อพัฒนาระดับปัญญาให้ในระดับโลกุตตระ จะได้โลกุตตรปัญญา ปัญญาในโลกุตตรธรรมบรรพชิตไซสิกขา 3 ได้แก่ ศีล สมาธิปัญญากับการปฏิบัติของตน สอนคฤหัสถ์ไซทางแห่งการทำความดี 3 ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนากับการปฏิบัติของตน ความสัมพันธ์ของศรัทธาในระดับโลกุตตระ มีความสำคัญเป็น เครื่องมือในการปฏิบัติกัมมัญฐานเพื่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน

พระครูปลัดจเร อัฐเศรษฐี (กิตติสุขโธม) (2556 : 73-77) ได้วิจัยความเชื่อและศรัทธาที่มีต่อหลวงพ่อบาน วัดมงคลโคธาวาสกับการเป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อหลวงพ่อบานเป็นความเชื่อและความศรัทธาของชุมชนอำเภอบางบ่อมีมาแต่ดั้งเดิมจวบจนปัจจุบันมากกว่า 100 ปี ความเชื่อและความศรัทธาจะปรากฏในรูปแบบของการมีวัดมงคลของหลวงพ่อบาน

ปานที่สร้างในสมัยที่มีชีวิตอยู่หรือวัดอุโมงค์ที่สร้างขึ้นภายหลังไว้ติดตัวหรือมีวัดอุโมงค์ในบ้านเพื่อกราบไหว้บูชาปรากฏอยู่ในชุมชนทุกสาขาอาชีพ ทุกเพศทุกวัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง แม้แต่ในเรื่องประมงในตำบลคลองด่าน จะมีวัดอุโมงค์ของหลวงพ่อบานอยู่ในเรือประมงทุกลำที่จะออกจับสัตว์ทะเลที่อ่าวไทย ทั้งเรือประมงพื้นบ้านและเรือประมงขนาดใหญ่ ความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อหลวงพ่อบานจะมีในด้านต่างๆ คือ มีบทบาทเกี่ยวกับการสร้างขวัญและกำลังใจ บทบาทเกี่ยวกับการสร้างพลังอำนาจของบุคคล และบทบาทเกี่ยวกับการเสี่ยงโชคเสี่ยงทายเป็นความเชื่อและศรัทธาของชุมชนหรือเป็นวัฒนธรรมร่วมอย่างหนึ่งของชาวอำเภอบางบ่อ ความเชื่อที่มีต่อหลวงพ่อบานของชาวชุมชนบางบ่อเป็นมูลเหตุให้เกิดพิธีกรรมที่แสดงออกซึ่งความเชื่อและศรัทธาคือ มีการจัดงานประเพณีนมัสการหลวงพ่อบานทุกปี หรือไปกราบไหว้ขอพรกับรูปหล่อหลวงพ่อบานที่วัดมงคลโคธาวาสมีมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตจวบจนปัจจุบัน เมื่อศึกษาวิเคราะห์โดยภาพรวมแล้วจะพบว่าความเชื่อและศรัทธาที่มีต่อหลวงพ่อบานของชาวอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการและมีการแสดงออกซึ่งความเชื่อและศรัทธามีมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันนี้มีเฉพาะในอำเภอบางบ่อ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าหลวงพ่อบานเป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมทางพุทธศาสนาของจังหวัดสมุทรปราการและความเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นนี้ชาวอำเภอบางบ่อ ควรจะอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยการสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเก็บรวบรวมวัดอุโมงค์ของหลวงพ่อบานและความเชื่อและศรัทธาที่มีอยู่ในชุมชนให้ธำรงอยู่กับจังหวัดสมุทรปราการ

จุไรรัตน์ บุญที่สุด (2556 : 29-30) ได้วิจัยบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมกรณีศึกษาพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินธโร) วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า 1) พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินธโร) มีบทบาทในการพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ นั้นเพราะพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมซึ่งท่านได้พัฒนาในด้านการปกครอง การศึกษา การสงเคราะห์ การสาธารณูปการ สาธารณะสงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่พระศาสนา เพื่อช่วยส่งเสริมให้สังคมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา 2) พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินธโร) มีการประยุกต์แนวคิดในการพัฒนาสังคมพบว่าท่านได้นำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการปกครองได้อย่างเหมาะสมในการได้ปกครองคณะสงฆ์ตามระเบียบของมหาเถรสมาคม โดยถือพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ด้านการศึกษาได้วางรากฐานโดยส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งแผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญศึกษา และระดับอุดมศึกษาโดยสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้น ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทำการเผยแผ่หลักธรรม คำสอนของพระพุทธองค์ด้วยการแสดงพระธรรมเทศนาในวาระโอกาสและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และมีการจัดตั้งหน่วยและบุคลากรในการเผยแผ่โดยเฉพาะ เช่น งานพระธรรมทูต ให้การอบรมประชาชนในแต่ละโอกาส ด้านการสาธารณูปการ ได้ให้การสนับสนุนการก่อสร้างถาวรวัตถุและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่าง ๆ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ได้ให้การ

สนับสนุนการก่อสร้างแก่หน่วยงานราชการ เช่น โรงเรียน สถานพยาบาล และองค์กรภาคประชาชนตามความเหมาะสม

สรุปงานวิจัยในประเทศ พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาวัด ให้เป็นสถานที่พักผ่อนทางจิตใจของพุทธศาสนิกชน ประชาชนให้ความเคารพศรัทธาต่อพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้เผยแผ่พุทธศาสนา มีการบริหารจัดการในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้งภายในวัดและชุมชน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

2.1 งานวิจัยต่างประเทศในอดีต

A.T. Ariyaratne (1980 : 587-589) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา พบว่า ตั้งแต่ครั้งแรกของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ได้มีบทบาทสำคัญทั้งในเรื่องจิตวิญญาณและสังคม พระสงฆ์ได้รับการกลับตัวกลับใจที่จะทำงานเพื่อความเป็นอยู่ของทุกคนและเป็นผลให้พวกเขาและวัดในพุทธศาสนากลายเป็นศูนย์กลางของชีวิตทางจิตวิญญาณและการเกษตรของหมู่บ้านในศรีลังกา รัฐบาล Colonial ตะวันตกกำลังลบบทบาทของพระสงฆ์ในการจะเข้าสู่จิตวิญญาณ และได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหว Sarvodaya พระสงฆ์มีความแข็งขันในความพยายามมีส่วนร่วมในชุดของหลักสูตรการฝึกอบรมและมีการใช้งานในความพยายามที่จะตระหนักถึง Sarvodaya ของสังคมที่ซอธรรมและมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ

Darlington (1990 : 266) ได้ศึกษาพุทธศาสนา คุณธรรมและการเปลี่ยนแปลง พบว่า ความพยายามที่จะรักษาวัฒนธรรมไทยเอาไว้ ในขณะที่ประเทศกำลังอยู่ระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในประเทศไทย ต่างใช้หลักการทางพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานของโครงการต่างๆ ตัวอย่างเช่น มูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบทเป็นองค์กรพัฒนาของเอกชน ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการตำแหน่งสูงในภาคเหนือ พระคุณเจ้าองค์นี้คือพระเทพกวี ท่านเชื่อว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและทางจิตวิญญาณ จะต้องดำเนินงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ จากปรัชญาอันนี้ ทางมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบทได้ดำเนินโครงการพัฒนาการเกษตร เช่น ธนาคารควาย ธนาคารข้าว และโครงการเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำสำหรับกว่า 30 หมู่บ้านการนำโครงการไปปฏิบัติ ตามหลักการทางพุทธศาสนา ได้เกิดเป็นปัญหาขึ้น คือ การตีความและการปฏิบัติทางศาสนาของพระเทพกวี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหว

Grady (1995 : 226) ได้ศึกษาการตอบสนองของชาวพุทธต่อการพัฒนาสู่ความทันสมัยที่เกิดขึ้นในประเทศไทย (จากกรณีพระปานก่อนุรักษ์ธรรมชาติ) ผลการศึกษาสรุปได้ว่า จากการวิจัยจำนวนมากที่ดำเนินการในช่วงทศวรรษที่ 1970 โดยนักวิจัยชาวตะวันตก สรุป

ผลการวิจัยว่า พุทธศาสนาเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของไทย แนวคิดในลักษณะนี้เป็นแนวคิดที่เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในการพัฒนาสู่ความทันสมัยและการปฏิบัติในการพัฒนาของประเทศในโลกที่สาม เช่นเดียวกัน ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาหลังจากเสร็จสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายต่าง ๆ ที่มุ่งหมายเพื่อพัฒนาสู่ความทันสมัยได้ถูกโจมตีว่าทำให้เกิดความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเหล่านี้มิได้ช่วยพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยดูได้จากโครงการต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ทั้งนี้เกิดจากแนวคิดของชาวตะวันตกที่มุ่งเน้นที่การให้ผลผลิตสูงและการบริโภคโดยไม่คำนึงถึงในแง่ความดำรงอยู่ของสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมด้านอื่น ๆ งานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่ชุมชนชาวพุทธกับการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการตอบสนองต่อความยากลำบากที่เป็นผลกระทบจากการพัฒนาสู่ความทันสมัยกับระบบจริยธรรมและจิตวิญญาณซึ่งยึดเป็นหลักในการปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแสดงให้เห็นจากวัตรปฏิบัติของพระป่าในประเทศไทย

Tan (1995 : 228) ได้ศึกษาพุทธเถรวาทกับเศรษฐกิจหมู่บ้าน : การศึกษาเปรียบเทียบในมณฑลสิบสองปันนา ในเขตภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งพบว่า พุทธฝ่ายเถรวาทยังคงมีผู้นับถือและปฏิบัติอยู่ โดยเฉพาะในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันได้แก่ พม่า ลาว และกัมพูชา เท่านั้น กล่าวคือยังมีผู้นับถือพุทธเถรวาทตามแนวชายแดนของจังหวัดยูนนานของจีน กลุ่มชนที่นับถือพุทธเถรวาทที่ใหญ่ที่สุดในจีนคือกลุ่มไตลื้อในสิบสองปันนา ในเขตยูนนานตอนใต้ ซึ่งได้เริ่มนับถือพุทธศาสนา ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 13 ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พุทธศาสนาเถรวาทเป็นศาสนาที่ประดิษฐานขึ้นอย่างมั่นคง ได้รับการเลื่อมใสศรัทธาและอุปถัมภ์จากกษัตริย์และรัฐบาล ในทางตรงกันข้ามพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีนได้รับขัดขวางจากการโฆษณาชวนเชื่อที่ไม่ให้เชื่อถือในศาสนาและถูกทำลายโดยรัฐบาลในช่วงปฏิวัติของพวกหัวรุนแรงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 จากการกดขี่ทางการเมืองการแทรกแซงทางวัฒนธรรมของชาวจีนอันและการกระตุ้นของเศรษฐกิจการตลาดได้ส่งผลต่อเอกลักษณ์พิเศษของความเป็นพุทธเถรวาทของสังคมนักไตลื้อในสิบสองปันนาในการเปรียบเทียบกับพุทธเถรวาทในเอเชียอาคเนย์ พุทธเถรวาทแบบไตลื้อมีลักษณะเป็นแบบชาวบ้านเป็นอันมาก เช่น ความหมายของคำว่า นิพพาน ซึ่งโดยหลักในทางพุทธแล้ว คือ จุดมุ่งหมายสูงสุดในการปลดปล่อยตนเองจากวัฏจักรแห่งการเวียนว่ายตายเกิด แต่ชาวไตลื้อเข้าใจว่า นิพพานคือสวรรค์ชั้นสูงสุดและเป็นที่ดีที่สุดสำหรับอยู่อาศัย

Janett และ David (1999 : 221-222) ได้ศึกษาบทบาทของพุทธศาสนาในประเทศพม่าในยุคร่วมสมัย พบว่า พุทธศาสนาในประเทศพม่าเป็นปัจจัยที่สร้างพลังของชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ ผู้บริหารประเทศมองเห็นความสำคัญของพุทธศาสนาที่มีผลต่อพลังชีวิตของประชาชนและพยายามใช้อิทธิพลของพุทธศาสนาดังกล่าวนี้นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความชอบธรรมในอำนาจการปกครองของตน ตัวอย่างของผู้ปกครองประเทศที่เห็นได้ชัดคือ การ

ส่งเสริมให้พุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่สัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นกับมรดกทางพุทธศาสนาของประเทศ การสร้างเอกลักษณ์และอิทธิพลของพุทธศาสนาที่ว่านี้ ได้ประสานกลมกลืนกับโลกยุคไร้พรมแดนโดยเฉพาะในภาคเศรษฐกิจของประเทศที่สามารถใช้เป็นปัจจัยดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติและใช้เป็นสิ่งดึงดูดในฐานะแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ทั้งนี้ผลการวิจัยระบุว่าประเทศพม่าในปัจจุบัน พุทธศาสนากับการท่องเที่ยววันวันจะมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นมากขึ้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างความมั่นคงและเสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจของพม่า

2.2 งานวิจัยต่างประเทศในปัจจุบัน

Cadge (2002 : 254-276) ได้ศึกษาการค้นหายุทธศาสนิกชน : การปฏิบัติของชาวพุทธเถรวาทรุ่นแรกในสหรัฐอเมริกา พบว่า พุทธศาสนาเถรวาทได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในสหรัฐอเมริกา นับแต่ปี ค.ศ. 1996 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันโดยการอพยพมาจากประเทศไทย ศรีลังกา ลาว พม่า และกัมพูชา และจากกลุ่มสนใจ และจากชาวอเมริกันที่เปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนา งานวิจัยนี้ได้ตั้งประเด็นปัญหาหลักไว้ 2 ประเด็น คือ

1. ชาวพุทธเถรวาท ที่เป็นผู้อพยพ และผู้เปลี่ยนศาสนา มีแนวปฏิบัติและความเชื่อ ร่วมกันหรือไม่
2. ขบวนการทางสังคมของชาวพุทธที่อพยพและชาวอเมริกัน ที่เปลี่ยนมาเป็นพุทธ สร้างองค์กรชุมชน และเอกลักษณ์ในสหรัฐอเมริกา มีความคล้ายคลึงกันหรือไม่เพื่อตอบปัญหาเหล่านี้ ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วมที่วัดมณฑลเท็มปูนี (อีกชื่อหนึ่งว่าวัดพิลา) ซึ่งเป็นวัดที่ก่อตั้งขึ้นโดยผู้อพยพจากไทยรุ่นแรก และที่ศูนย์วิปัสสนากรรมฐานเคมบริดจ์ที่จัดตั้งขึ้น โดยชาวอเมริกันที่เปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนารุ่นแรก นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ปฏิบัติ ครู พระภิกษุ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับศูนย์แห่งนี้ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติที่วัดพิลาและที่ศูนย์วิปัสสนาเคมบริดจ์ ต่างมีการปฏิบัติ และความเชื่อร่วมกัน ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในหลายประการ ยิ่งกว่านี้ผู้วิจัยยังพบว่า พระภิกษุ ครู และผู้ปฏิบัติ ที่วัดพิลาและที่ศูนย์วิปัสสนาเคมบริดจ์ ต่างสร้างและสนับสนุนองค์กรของพุทธศาสนิกชนในหมู่ผู้ใกล้ชิดที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ทั้งสองด้วยเหตุผลที่คล้ายคลึงกันกลุ่มประชาชนที่เป็นแกนหลักที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ทั้งสองแม้จะมีโครงสร้างที่ต่างกัน ได้ทำการจัดตั้งกลุ่มหรือชุมชน และสนับสนุนกลุ่มเหล่านี้ด้านจิตวิญญาณ โดยการทำบุญที่วัดพิลาและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ศูนย์วิปัสสนาเคมบริดจ์ ประชาชนของทั้งสองศูนย์ได้สร้างเอกลักษณ์ของตนโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมและยึดถือเอาเป็นเอกลักษณ์ของตนในสหรัฐอเมริกา และพบว่าผู้หญิงมีบทบาทและมีตำแหน่งหน้าที่มากกว่าที่เป็นอยู่ในองค์กรชาวพุทธในเอเชีย ผู้วิจัยสรุปว่า องค์กรทั้งสองนี้ ต่างบ่งบอกถึงปฏิกริยาตอบสนองที่

เกิดขึ้นต่อปัญหา ในการปรับตัว และการเปลี่ยนแปลง ที่คนในทุกศาสนาจะต้องเผชิญเมื่อเขาเหล่านั้นอพยพมาอยู่ในสหรัฐอเมริกา

Ashley (2004 : 69-84) ได้วิจัยการขับไล่สิ่งชั่วร้าย ด้วยพระพุทธรูป : พุทธศาสนาของชาวปะเล่างในเขตภาคเหนือของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า พุทธศาสนาเถรวาทมักจะมีลักษณะทางศาสนาที่เป็นนิกบวชที่ปฏิบัติเพื่อตนเอง โดยความเชื่อนี้ทำให้นักวิชาการจำนวนมากไม่เห็นความสำคัญของประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่จุดประสงค์ที่ปฏิบัติได้ในทางโลก เช่น ความมีสุขภาพดี ความมั่งคั่งและความสุข แต่ผู้วิจัยเห็นว่าพิธีกรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำพาให้ผู้ปฏิบัติประสบความสำเร็จได้ในปัจจุบันหรืออนาคตอันใกล้ ยิ่งกว่านี้ผู้วิจัยยังเชื่อว่าพิธีกรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำพาผู้ปฏิบัติไปสู่จุดมุ่งหมายได้ ฉะนั้นพิธีกรรมเหล่านี้ย่อมสามารถสร้างความเข้มแข็งทางเอกลักษณ์แก่หมู่คณะสมาชิกแต่ละคนก็จะได้รับผลประโยชน์เช่นกัน การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นพิธีกรรมในประเพณีสงกรานต์ของหมู่บ้านชาวปะเล่างที่ปางแดงในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย ชาวปะเล่างเป็นคนเชื้อชาติตระกูลถ้ำพูดภาษามอญ-ขแมร์ ต่าง ๆ ไปจากชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทยเป็นกลุ่มชนที่นับถือพุทธศาสนา มาเป็นเวลานานแม้ในงานประเพณีสงกรานต์ จะมีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาหลายอย่าง ตลอดงาน แต่ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยจะเน้นเฉพาะพิธีทางสงกรานต์ ซึ่งเป็นพิธีที่แต่ละหมู่บ้าน จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่เพื่อขับไล่สิ่งที่เป็นอัปมงคลและเพื่อให้เกิดแต่สิ่งที่เป็นมงคล แก่หมู่บ้าน และเพื่อเป็นหลักประกันในความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านในปีที่จะมาถึงพิธีกรรมอันนี้ แสดงให้เห็นถึง การนำพุทธศาสนามาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิต และเป็นการสร้าง ความรู้สึกของการเป็นเอกลักษณ์ของหมู่คณะภายในหมู่บ้าน

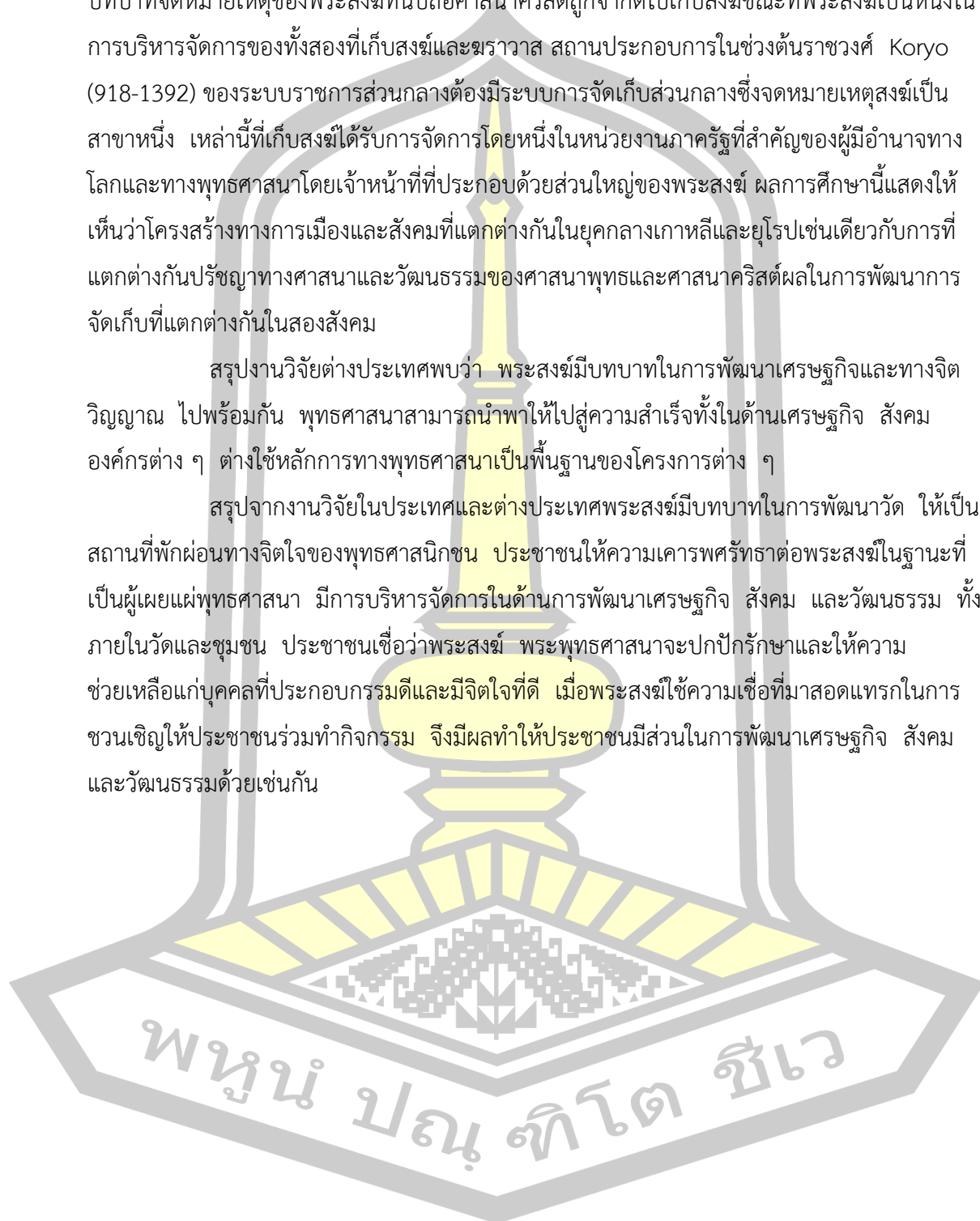
Gallup และ Baylor (2005 : 176-179) ได้วิจัยความเคร่งศาสนาของชาวอเมริกันในศตวรรษที่ 21 มุมมองใหม่ทางศาสนาที่ลึกซึ้งและซับซ้อนในอเมริกา ผลการวิจัยพบว่าชาวอเมริกันส่วนใหญ่เชื่อในพระเจ้า ส่วนใหญ่เป็นคริสเตียน ส่วนใหญ่เข้าโบสถ์เฉลี่ย 1 ครั้งต่อสัปดาห์ มีผู้นับถือพระเจ้า แบ่งเป็น 4 ประเภท โดยผู้นับถือพระเจ้าทั้ง 4 ประเภท มีความเห็นตรงกันว่า การทำแท้งเป็นการกระทำที่ผิด ในประเด็นความคาดหวังต่อรัฐบาล ตามมุมมองของผู้นับถือพระเจ้าประเภท Critical God ต้องการให้รัฐบาลจัดสรรสวัสดิการสังคมอย่างเป็นธรรม กำกับดูแลกฎระเบียบทางธุรกิจอย่างใกล้ชิด และดำเนินการอย่างจริงจังกับการรักษาสิ่งแวดล้อม ส่วนผู้นับถือพระเจ้าประเภท Authoritarian God ต้องการให้รัฐบาลจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนองค์กรทางศาสนาประเภทที่เรียกว่าสถาบันแห่งศรัทธา (Faith-based Organization) ที่รัฐจัดตั้งขึ้นในหลายมลรัฐของสหรัฐอเมริกา

Kyong Rae Lee (2010 : 61-81) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคลังข้อมูลในเกาหลียุคกลาง การศึกษาครั้งนี้เปรียบเทียบกับบทบาทของพระสงฆ์ในยุคกลางเกาหลีและพระสงฆ์ที่นับถือศาสนาคริสต์ในยุโรปสมัยกลางในการพัฒนาและการจัดการของคลัง พระสงฆ์และ

คริสเตียนและพระราชวงศ์บทบาทที่คล้ายกันในการรักษาทั้งตำราทางศาสนาและทางโลก แต่บทบาทจดหมายเหตุของพระสงฆ์ที่นับถือศาสนาคริสต์ถูกจำกัดไปเก็บสงฆ์ขณะที่พระสงฆ์เป็นหนึ่งใน การบริหารจัดการของทั้งสองที่เก็บสงฆ์และฆราวาส สถานประกอบการในช่วงต้นราชวงศ์ Koryo (918-1392) ของระบบราชการส่วนกลางต้องมีระบบการจัดเก็บส่วนกลางซึ่งจดหมายเหตุสงฆ์เป็น สาขาหนึ่ง เหล่านี้ที่เก็บสงฆ์ได้รับการจัดการโดยหนึ่งในหน่วยงานภาครัฐที่สำคัญของผู้มีอำนาจทาง โลกและทางพุทธศาสนาโดยเจ้าหน้าที่ที่ประกอบด้วยส่วนใหญ่ของพระสงฆ์ ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า โครงสร้างทางการเมืองและสังคมที่แตกต่างกันในยุคกลางเกาหลีและยุโรปเช่นเดียวกับการที่ แตกต่างกันปรัชญาทางศาสนาและวัฒนธรรมของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ผลในการพัฒนาการ จัดเก็บที่แตกต่างกันในสองสังคม

สรุปงานวิจัยต่างประเทศพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและทางจิต วิญญาณ ไปพร้อมกัน พุทธศาสนาสามารถนำไปสู่ความสำเร็จทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม องค์กรต่าง ๆ ต่างใช้หลักการทางพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานของโครงการต่าง ๆ

สรุปจากงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศพระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาวัด ให้เป็น สถานที่พักผ่อนทางจิตใจของพุทธศาสนิกชน ประชาชนให้ความเคารพศรัทธาต่อพระสงฆ์ในฐานะที่ เป็นผู้เผยแผ่พุทธศาสนา มีการบริหารจัดการในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้ง ภายในวัดและชุมชน ประชาชนเชื่อว่าพระสงฆ์ พระพุทธศาสนาจะปกป้องรักษาและให้ความ ช่วยเหลือแก่บุคคลที่ประกอบกรรมดีและมีจิตใจที่ดี เมื่อพระสงฆ์ใช้ความเชื่อที่มาสอดแทรกในการ ชวนเชิญให้ประชาชนร่วมทำกิจกรรม จึงมีผลทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน



บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา และความมั่นคงของชุมชน ครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเสนอตามลำดับดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.1 ด้านเนื้อหา
 - 1.2 ด้านวิธีวิจัย
 - 1.3 ด้านระยะเวลา
 - 1.4 ด้านพื้นที่วิจัย
 - 1.5 ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา และความมั่นคงของชุมชน ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. ด้านเนื้อหา
ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา และความมั่นคงในชุมชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้
2. ด้านวิธีวิจัย
การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Document Analysis) เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต
3. ด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่เดือนธันวาคม 2559 ถึงเดือนเมษายน 2561

4. ด้านพื้นที่วิจัย

4.1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เป็นตำบลที่มีวัดเพชรบุรีตั้งอยู่ และมีหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ จำพรรษาอยู่ หลวงปู่หงส์ พรหมปัญญา เป็นพระสงฆ์ที่เชื่อมโยงศรัทธาของประชาชนเข้ากับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนยึดเหนี่ยวให้ชาวบ้านหันหน้าเข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งปัญหาปากท้องและการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยมีการล้อมรั้วทั้งรั้วลาดหนามและรั้วหิน เพื่อให้มีแนวเขตที่ชัดเจนสะดวกในการดูแลรักษาผืนป่า และเป็นการแบ่งเขตรับผิดชอบแก่ชุมชนรอบข้าง ทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของผืนป่าร่วมกัน



(ที่มา : <https://www.google.co.th/maps/>)

ภาพประกอบ 14 แผนที่ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

4.2 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นตำบลที่วัดไพรพัฒนาตั้งอยู่และมีหลวงปู่สรวง จำพรรษาอยู่ หลวงปู่สรวง เป็นพระสงฆ์ผู้ซึ่งเจริญกรรมฐานตามแนวทางของพระพุทธองค์จนบรรลุธรรมสูงสุด เป็น “จตุปฏิสัมภิทาญาณ” แก่กล้าในอิทธิฤทธิ์ในเดชสูงสุด ดำเนินตนตามแนวทางพระโพธิสัตว์ คือ แม้บรรลุหลุดพ้นแล้วก็ไม่เข้านิพพานจะยังโปรดสรรพสัตว์ผู้ยากทั้งหลาย ดูแลพระพุทธรูปศาสนาต่อไปก่อน ชำนาญในการเข้านิโรธ เข้าสมบัติ 8 ถอดจิต

ชำนาญในมโนยัติการแสดงฤทธิ์ทางใจ ชำนาญในกสิณอภิญา ควบคุมบังคับธาตุทั้ง 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ ได้อย่างเด็ดขาด สามารถเนรมิตวัตถุ เรียกของจากอีกที่หนึ่งมายังอีกที่หนึ่งได้ ชนะแรงโน้มถ่วงของโลก ชนะกาลเวลา มีความเป็นอิสระจากพันธนาการทุกชนิด ชนะกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ทางโลกวัตถุทุกประการ



(ที่มา : <https://www.google.co.th/maps/>)

ภาพประกอบ 15 แผนที่ตำบลไพรพัฒนา อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

4.3 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นตำบลที่วัดชลประทานราชดำริตั้งอยู่ มีหลวงปู่ฤทธิ์ รตนโชโต อดีตเจ้าอาวาสเป็นพระเกจิตั้งเชื้อสายเขมรที่มีความเชี่ยวชาญด้านคาถาอาคมทั้งของไทย ลาว และเขมร อย่างหาผู้เทียบเคียงไม่ได้ เป็นพระที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตาอย่างสูง ท่านได้ทำงานช่วยชาติ ศาสนาสงเคราะห์ประชาชนด้วยเมตตาจิตกว่า 60 ปี มีผลงานที่ปรากฏชัดแก่สาธารณชนจนถึงปัจจุบัน



ภาพประกอบ 16 แผนที่ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

5. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.1 ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ และตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

5.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 120 รูป/คน ประกอบด้วย

5.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) จำนวนทั้งหมด 40 รูป/คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

5.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) จำนวน 40 รูป/คน ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัด/รองเจ้าอาวาสวัด คณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน

พระเจ้าหน้าที่ พระสงฆ์สามเณร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน วัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างพลังศรัทธาต่อประชาชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

5.2.3 กลุ่มทั่วไป (General Informant) จำนวน 40 รูป/คน ประกอบด้วย วัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ ชาวบ้านในชุมชน พุทธศาสนิกชนทั่วไป ร้านจำหน่ายวัตถุมงคล และพระสงฆ์ที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่วิจัย เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างความมั่นคงของชุมชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา และความมั่นคงของชุมชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1.1 แบบสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) ใช้สำรวจพื้นที่ในการวิจัยเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน วัด ด้านการเข้าถึงข้อมูล และด้านภูมิศาสตร์ทางกายภาพ

1.2 แบบสังเกต ได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ใช้สังเกตกลุ่มพุทธศาสนิกชนทั่วไปผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา ต่อพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

1.3 แบบสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างพลังศรัทธาและความมั่นคงในชุมชน ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

1.4 แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้สนทนากับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความมั่นคงของชุมชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่สร้างขึ้นได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม ประกอบกับการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 การสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey)

ผู้วิจัยสำรวจพื้นที่ในการวิจัยเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน วัด ด้านการเข้าถึงข้อมูล และด้านภูมิศาสตร์ทางกายภาพ โดยการจดบันทึกและบันทึกภาพ

2.2 การสังเกต (Observation)

2.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยเข้าไปร่วมกับกลุ่มผู้ปฏิบัติ โดยการสังเกตพฤติกรรมของพุทธศาสนิกชนทั่วไปและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2.2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยไม่เข้าร่วมกับกลุ่มผู้ปฏิบัติแต่จะสังเกตอยู่ห่าง ๆ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

2.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

2.3.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้วิจัยใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ และผู้ปฏิบัติ โดยใช้ข้อคำถามทุกข้อคำถามจากแบบสัมภาษณ์ และใช้วิธีการจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป แทนคำตอบการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ พุทธศาสนิกชนทั่วไป นักท่องเที่ยว ที่มีพลังศรัทธาต่อพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

2.3.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) ผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ และผู้ปฏิบัติ โดยใช้ข้อคำถามบางข้อคำถามจากแบบสัมภาษณ์และที่ไม่มีในแบบสัมภาษณ์ และใช้วิธีการจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป แทนคำตอบการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ปฏิบัติและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพลังศรัทธาและความมั่นคงของชุมชนที่มีต่อพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

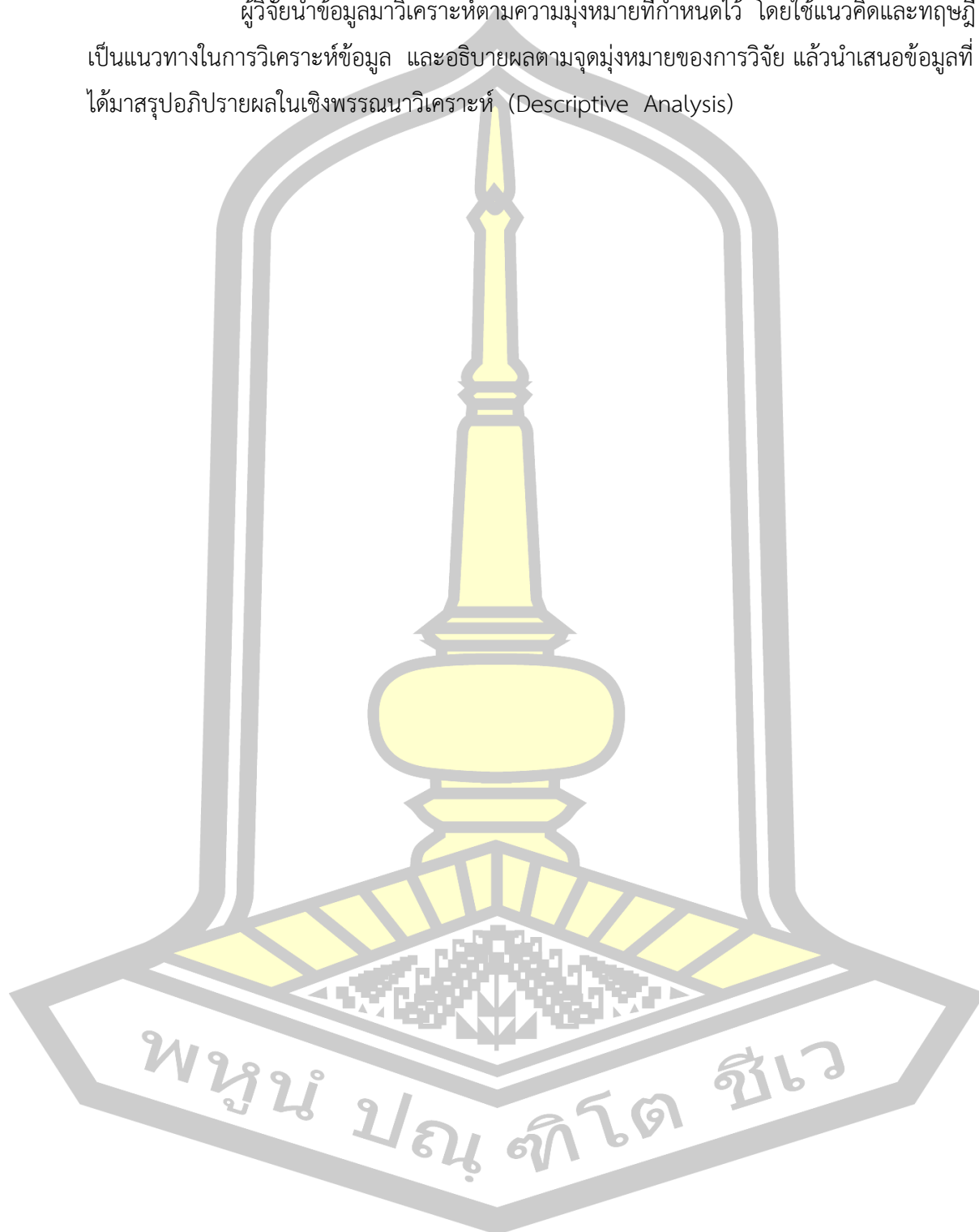
2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มโดยเชิญพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ พรหมณ์ เฒ่าจ๋า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน วัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับการสร้างความมั่นคงในชุมชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

3. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย มาทำการจำแนกข้อมูล จัดหมวดหมู่ ข้อมูลตามแต่ละประเภทตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ผู้วิจัยตั้งประเด็นไว้ และตรวจสอบดูอีกครั้ง หนึ่งว่าข้อมูลที่ได้อาจมีความเชื่อถือได้และมีความครบถ้วนเพียงพอหรือไม่ โดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย หากมีส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป การนำข้อมูลทั้งหมดที่วิเคราะห์และสรุปเสร็จเรียบร้อยแล้ว มาจัดเรียบเรียงเพื่อตอบความมุ่งหมายของการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัย โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) พร้อมภาพประกอบบางตอน

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย แล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้มาสรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)



บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา และความมั่นคงของชุมชน ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

1. กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้
2. การสร้างพลังศรัทธาต่อประชาชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้
3. การสร้างความมั่นคงในชุมชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจาก เอกสาร ตำรา หนังสือที่เกี่ยวข้อง และได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสังเกต การ สัมภาษณ์ เกี่ยวกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ และทำการวิเคราะห์ใน แต่ละด้าน ดังนี้

1. หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ วัดเพชรบุรี ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัด สุรินทร์

1.1 อัตชีวประวัติ

หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ (พระครูปราสาทพรหมคุณ) เดิมชื่อ สุวรรณหงส์ จะมัวดี เกิดวันพฤหัสบดี ตรงกับวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2462 ตรงกับวันแรม 9 ค่ำ เดือน 5 ปีมะแม ที่บ้านทุ่งมน ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ บิดาชื่อ นายโบก มารดาชื่อ นางอิ่น นามสกุล จะมัวดี มีอาชีพทำนา มีพี่น้องร่วมบิดา มารดา ทั้งหมด 8 คน บรรพชาเมื่อ อายุ 18 ปี พระอุปัชฌาย์เปลี่ยนนามใหม่ให้ว่า สามเณรพรหมศร ต่อมาอายุครบ 20 ปี ได้ อุปสมบท ที่วัดเพชรบุรี พระอุปัชฌาย์ ตั้งนามฉายาให้ว่า พรหมปัญโญ แปลว่า ผู้มีปัญญาประดุจ พรหม โดยมีหลวงปู่แปรง เป็นพระอุปัชฌาย์ หลวงปู่จิ่ง เป็นพระกรรมวาจาจารย์ หลวงปู่แฉ เป็นพระอนุสาสนาจารย์ เมื่ออุปสมบทแล้วได้ศึกษาวิชาความรู้กับพระอุปัชฌาย์ ศึกษาพระ กัมมัฏฐานกับหลวงปู่ดิน วัดบ่อทอง ศึกษาวิชาด้านสรรพศาสตร์ วิชาด้านกสิณภาวนากับหลวงปู่ แจ่ม และหลวงปู่เทิ่ง วัดตะลุง จนจบครบวิชาของครูบาอาจารย์แล้ว ได้กลับมาปฏิบัติภาวนาด้วย วิริยะอุตสาหะ พอครบ 3 ปี ได้เห็นแจ้งในพระอรรคธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาค ในข้อถึง ความไม่ประมาทในชีวิตแห่งชั้นห้า ย่อมให้บังเกิดความเบื่อหน่ายในการที่จะหาทางหลุดพ้นจากชีวิต

ที่มีแต่ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน เมื่อเห็นแจ้งในธรรมเช่นนั้นแล้วจึงได้กราบลาและขอคำแนะนำจาก พระอุปัชฌาย์ ครู อาจารย์ เพื่อออกจาริกธุดงค์แสวงหาโมกขธรรม ณ ต่างแดน (อิทธิ มงคล บารมี หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ. 2545 : 2-3)

หลวงปู่หงษ์ละสังขารเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2557 ด้วยระบบไตไม่ทำงานหลังนอนรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์ด้วยโรคชรา สิริรวมอายุได้ 97 ปีบริบูรณ์ คณะสงฆ์และศิษยานุศิษย์ได้อัญเชิญสรีระสังขารของหลวงปู่หงษ์ มาประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล ณ ปราสาทเพชรพิพิธภัณฑ์หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ภายในสุสานทุ่งมน (วัดเพชรบุรี) ได้มีประชาชนพุทธศาสนิกชน และศิษยานุศิษย์จากทั่วทุกสารทิศเดินทางมาราบไหว้ศพ



ภาพประกอบ 17 หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ วัดเพชรบุรี ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

พูน ปณ ทิโต ชีเว



ภาพประกอบ 18 สรีระหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ณ ประสาทเพชร พิพิธภัณฑ์หลวงปู่หงษ์
พรหมปัญโญ

1.2 ด้านพิธีกรรม

หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ เป็นพระผู้เปี่ยมด้วยความเมตตา ขันติวิริยะ งามด้วยศีล จริยวัตร ปฏิบัติภาวนา เป็นพระผู้สร้างคุณประโยชน์ ถือปฏิบัติเคร่งครัด ดิغام อยู่ในศีลธรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ รักษาศีลอุโบสถ ถือนิยสงฆ์ ปฏิบัติพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา 4 ประการ คือ 1) ความถูกต้องตามพุทธบัญญัติ 2) คำนึงถึงความเหมาะสม 3) คำนึงถึงความประหยัด และ 4) คำนึงภาวะทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้นท่านยังคำนึงประโยชน์ที่จะได้รับต้องคุ้มค่า 3 ประการ คือ 1) มีคุณค่าทางจิตใจ ทำให้ศาสนามีความศักดิ์สิทธิ์ 2) ส่งเสริมความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม 3) ส่งเสริมและรักษาเอกลักษณ์ที่ดิغام เป็นการสร้างสมวัฒนธรรมคงอยู่ต่อไป

หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ นับเป็นพระเถระที่มีอายุพรรษาสูงที่สุดรูปหนึ่งของแดนอีสานใต้ บวชตั้งแต่อายุ 20 ปี ไม่เคยสึก ท่านเป็นพระที่เมตตาสูง และเป็นพระสายเขมรที่มีวิชาอาคมขลัง ได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่และต่างถิ่นมานานหลายสิบปี จึงได้มีการสร้างพระเครื่องวัตถุมงคลมากมายหลายร้อยรุ่น ได้รับความนิยมนับจากชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก

วัตถุมงคลชุดประวัติศาสตร์ (รุ่นพิเศษ) รุ่นชุดสระ

เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองอายุ 80 ปี ของหลวงปู่หงษ์ (พระครูปราสาทพรหมคุณ) ท่านจึงได้อนุญาตให้มีการสร้างพระกริ่ง แหยิต 80 ปี รูปหล่อเหมือนโบราณ เหรียญรูปเสมา เนื้อโลหะต่าง ๆ รูปหล่อเหมือนบูชา และกริชสำริด “พรหมคุณ” โดยอนุญาตให้กองทุนมูลนิธิ

ปลุกป่า หลวงปู่หงษ์เป็นผู้ดำเนินการจัดสร้าง ซึ่งหลวงปู่มีเจตนาที่จะนำรายได้มาซื้อที่ดินปลุกป่า และสร้างแหล่งน้ำให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์บกและสัตว์น้ำนานาชนิด ทั้งเป็นการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติให้สืบไป วัตถุประสงค์ที่เป็นจุดแรกและจุดพิเศษของหลวงปู่ ซึ่งเป็นดังที่ท่านได้ตั้ง ปณิธานว่า พระชุนนี้สร้างให้เป็นจุดพิเศษ ดีกว่าทั้งหลาย ทำแล้วต้องช่วยชีวิตเขาได้ เพื่อให้สมความ ตั้งใจของหลวงปู่ เหล่าศิษย์ทั้งหลายจึงได้รวบรวมชนวน เหริยญ ตะกรุด และแผ่นยันต์จาก เกจิอาจารย์ทั่วไปโดยเฉพาะชนวนทองสำริดโบราณ อายุพันกว่าปี มาเป็นชนวนหล่อหลอมในการ สร้างพระกริ่งแฮยิด 80 ซึ่งรักษาแบบวิธีการสร้างสมัยโบราณของสมเด็จพระนพรัตน์ วัดป่าแก้ว สมัยกรุงศรีอยุธยา ประกอบด้วยพระยันต์ 108 ยันต์ นะ 14 นะ รวมแผ่นยันต์ จารด้วยพระคาถา ชินปัญชูร ที่สำคัญของการสร้างพระชุนนี้ได้เพิ่มพระยันต์ฉบับขอมโบราณ ตำรับหลวงปู่หงส์อีก 159 ยันต์ นะ 129 นะ ทั้งจากพระยันต์อาถรรพณ์ 7 มุมเมืองอีก 1 ชุดใหญ่ และที่สำคัญแห่งการสร้าง เทพศัตราวุธคือสร้างเป็นกริชสำริด “พรหมคุณ” ประกอบด้วยชนวนมวลสารพิเศษสุดแห่งตำนาน ขอมโบราณคือ หอกสำริด (หัก) กริชทองแดง แรงด้วยตะบัน ดันด้วยเหล็กน้ำพี้ ตรีนพสุรย์ นำมา คุณเคี้ยวหล่อหลอมเป็นชนวนพิเศษ เคี้ยวกันแล้วนำมาถวายเป็นหลวงปู่เพื่อจารอักขระบรรจุทุกตุยาม ให้สมเป็นกริชสำริด “พรหมคุณ” รุ่นแรกโดยมีคุณพิเศษใช้อารธนาจุ่มแช่น้ำมนต์ คุ่มครอง ป้องกันอันตราย กันภูตผีปีศาจ เขี้ยววา เป็นมหาอำนาจ คุ่มตัวเองและคนอื่น ๆ แก้อาถรรพณ์ 108 แก้วผู้ต้องคุณไสยศาสตร์ หรือต้องธรณีศาลทั้งปวงให้ดับสิ้น ดังนั้นพระทั้ง 2 ชุดนี้ เมื่อผู้บูชาแล้วจะ บังเกิดมีแต่ความสุข ความเจริญ ประพรมของคำขाय โขคลากเงินทองทวีคุณ ในการประกอบ หน้าที่ธุรกิจสัมฤทธิ์ผล ประคุณนามของกริชสำริด “พรหมคุณ” ภายในด้ามกริชบรรจุด้วยเกศาและ ผงวิเศษ ซึ่งพระชุนนี้หลวงปู่ได้บอกว่าพระชุนนี้ดีมากเพราะครูอาจารย์ลงมาทำให้เอง เพราะในขณะ นำไปฤกษ์สุ่มหุ่น ได้บังเกิดลมพายุฝุ่นพัดหมุนรอบปริมณฑลพิธิ บังเกิดมีฟ้าร้อง คะนองลั่น สายฝน โปรยลงมาแล้วหยุด สลับกันถึงสามครั้งสามครา จากนั้นท้องฟ้าก็เปิดโล่งโปร่งใส สว่างเหมือนปกติ จึงเป็นที่น่าอัศจรรย์ในบุญญาปาฏิหาริย์บารมีของหลวงปู่ยิ่งนัก (อิทธิ มงคล บารมี หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ. 2545 : 2-3)

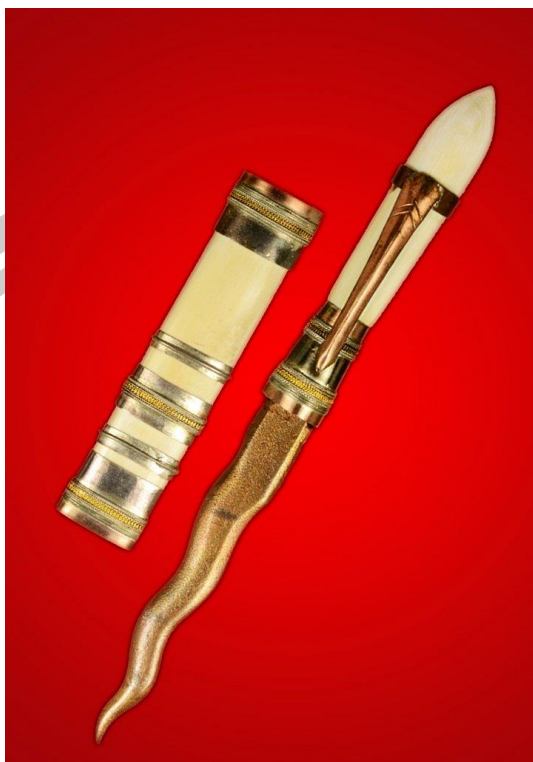
พจนัน ปณฺ ทิโต ชิว



ภาพประกอบ 19 รูปเหมือนบูชา หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ รุ่นชุดสระ



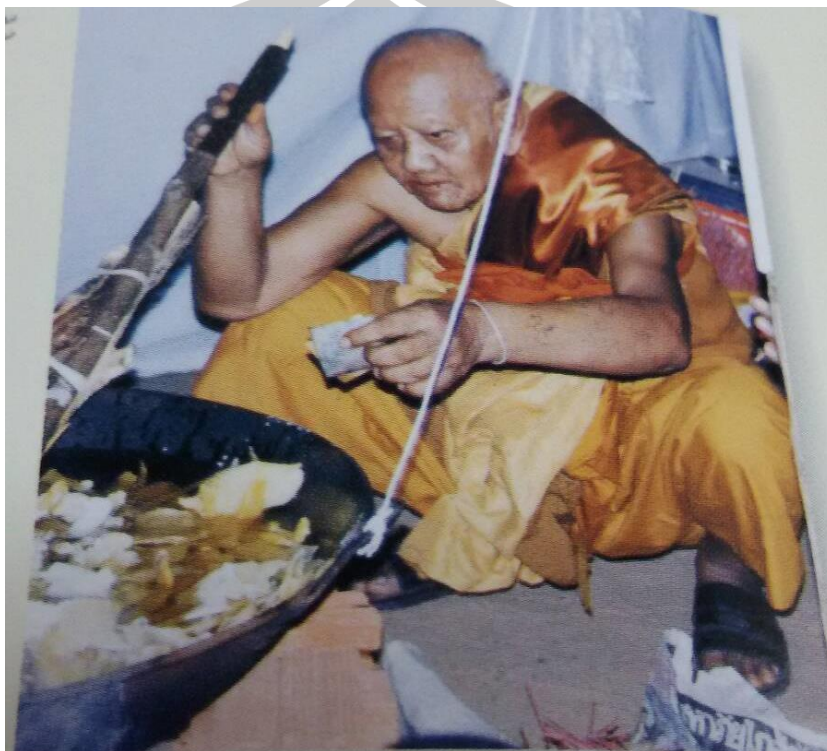
ภาพประกอบ 20 พระกริ่ง แฉยิต 80 ปี เนื้อสำริด ก้นเงิน จาร



ภาพประกอบ 21 กริชสำริดพรหมคุณ รุ่นแรก แหยิต 80 ปี หลวงปู่หงษ์ ด้ามงา ปลอก งา แหนบ 3
กษัตริย์

หลวงปู่ได้ทำพิธีพุทธาภิเษกพระกริ่ง รูปเหมือนหล่อโบราณ รุ่น 1 และพิธีสร้างพระเนื้อดินปลิวีธาตุ สุมไฟแคลบ แบบโบราณ ซึ่งเคยมีมาแต่โบราณพันปีสมัยพระนางจามเทวี แห่งหริภุญชัยนคร โดยให้มีการสาธิตวิธีการผสมผงดิน 7 นคร 9 บุรี ผงว่านขานหมากรวมมวลสารจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของประเทศ การนวดดิน กดพิมพ์ด้วยมือแบบโบราณทุกขั้นตอน พร้อมทั้งพิธีการหุงสีผึ้งรุ่นพิเศษแบบโบราณ โดยตั้งเบญจาทิธิกลางแจ้ง ล้อมรอบด้วยราชวัตรฉัตรธง เป็นปริมนทลพิธีดิถีฤกษ์ 14.19 น. หลวงปู่ได้อธิษฐานจิตด้วยเมตตารธรรมบารมี ได้บังเกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติฝนโปรยละอองกลางแสงแดดจ้า โดยไม่มีเค้าเมฆฝนเฉพาะบริเวณพิธี บัดลได้เกิดพระอาทิตย์ทรงกรดสาดแสงคลุมรอบบริเวณกลับร่มเย็นขึ้นมาทันที ภูเขา ที่หลวงปู่ได้เคยปล่อยไปต่างก็ขึ้นจากสระและซอกโพรงหิน เลื้อยคลานมาอยู่ข้างมณฑลพิธีอย่างสงบนิ่ง ขณะที่หลวงปู่บริหารมภาวนาหุงสีผึ้ง และสุมไฟแคลบพระปลิวีธาตุนั้น เหล่าฝูงแมลงภู่มืด ผีเสื้อ จำนวนมากต่างมาบินวนเวียนไปโดยไม่หนีคว้นรูปเทียน ทั้งสายสิญจน์ที่โยงลงสู่กลางเตาสุมไฟแคลบก็ทำได้ใหม่ประการใด เวลา 21.30 น. หลวงปู่ได้ประกอบพิธีจุดเทียนชัยและเจริญจิตภาวนานานถึง 4.30 ชั่วโมง โดยมีได้หยุดพักภาวนาจนถึงดับเทียนชัย ได้บังเกิดบุญบารมีมหาโชคลาภ เป็นตัวเลขเด่นชัดเต็มบาตรน้ำมันต์ทั้งสองบาตร ทุกคนต่างได้โชคลาภกันถ้วนหน้า หลังจากเสร็จพิธีหลวงปู่ได้กล่าวอย่างมั่นใจว่า พระ

ชุดนี้ดีมาก ไม่เคยทำพระชุดใดนานแบบนี้ ดีทุกอย่าง ถ้าไปใช้แล้วไม่ดีเหมือนอย่างที่พูดก็ขอให้ตาย
วันละ 100 คน (อิทธิ มงคล บารมี หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ. 2545 : 2-3)



ภาพประกอบ 22 หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ กำลังทำพิธีหุงสีผึ้ง

วัดอุดมชลจรู่นเสริมทรัพย์

ในสถานะเศรษฐกิจ การเงินทอง การค้าขายไม่คล่อง โชคลาภไม่ดี บรรดา
ศิษย์ทั้งหลายต่างมาขอพรหลวงปู่ให้ช่วยสงเคราะห์ หลวงปู่ได้กล่าวว่าพระทุกองค์ไม่สามารถ
ช่วยเหลือได้เต็มที่ แต่ถ้าอยากได้ลาภให้ภavanaขอพรแด่เทพ เทวดา กุมารทองจะให้ลาภได้ผลดีกว่า
ดังนั้นหลวงปู่จึงอนุญาตให้จัดสร้างกุมารจก กวักเงิน-ทอง ทั้งอัญเชิญญาณบุตรเทพมาสถิตประจำรูป
เหมือนองค์กุมารกวักเงิน-ทอง รุ่นแรกขึ้นมาได้แสดงอภินิหารเห็นผลประจักษ์แล้วอย่างถ้วนหน้า จึง
หมดภายใน 2 สัปดาห์ และได้จัดสร้างกุมารและกวักเงิน-ทอง รุ่นที่ 2 ภายในบรรจุผงปฎิวิธาดูและ
ดินโปรงจึงสามารถเนรมิตโชคลาภกวักเงิน-ทอง คู่คุ้มครองป้องกันได้ดีโดยมีคาถาบูชาสั้น ๆ ว่า “นะเม
ติ ปะจะชะ” 9 จบแล้วตั้งจิตอธิษฐานตามความปรารถนา และพร้อมกันนี้ได้ทำผ้ายันต์รวมบารมี สี
เงิน เสริมทรัพย์ ที่สำคัญคือการสร้าง “ลูกอมปฎิวิธาดู” ชุดมวลสารพิเศษสูตรแรกซึ่งประกอบด้วย
จตุรธาตุ เกศา จีวร

ซานหมาก ดอกไม้ชู้ธูปน้ำสระที่ไม่เคยแห้งบ่อ 9 บ่อ ผงว่านยา ดินโปรง ดิน 7 นคร 9 บุรี ชุตปถวี
 ชาติผงวิเศษกันกระทะเคี้ยวสีผึ้ง ซึ่งแรงด้วยมหาเสน่ห์ เมตตา โชคลาภ การสร้างมงคลรุ่นเสริม
 ทรัพย์นี้หลวงปู่มีวัตถุประสงค์เพื่อซื้อที่ปลูกป่า และขุดสระน้ำ เพิ่มความสมบูรณ์แก่ธรรมชาติแล
 ประชาชน วัดถมมงคลรุ่นเสริมทรัพย์มีดังนี้ (อิทธิ มงคล บารมี หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ. 2545 :
 10)

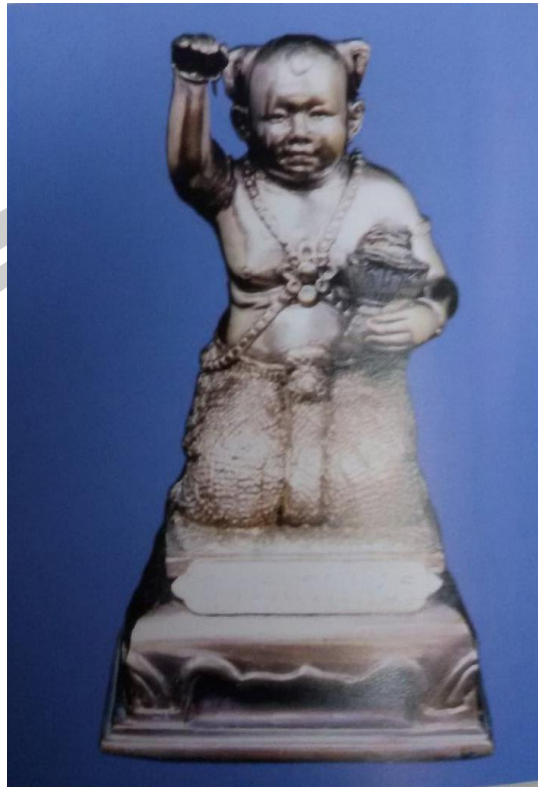
หิน

1. กุมารทองขนาด 3 นิ้ว (บุชา)
2. กุมารแกะ กวักเงิน-ทอง เนื้อสามกษัตริย์ เนื้อเงิน เนื้อนวะ เนื้อลง
3. ผ้ายันต์รวมบารมี สีเงิน เสริมทรัพย์
4. ลูกอมปถวีธาตุ

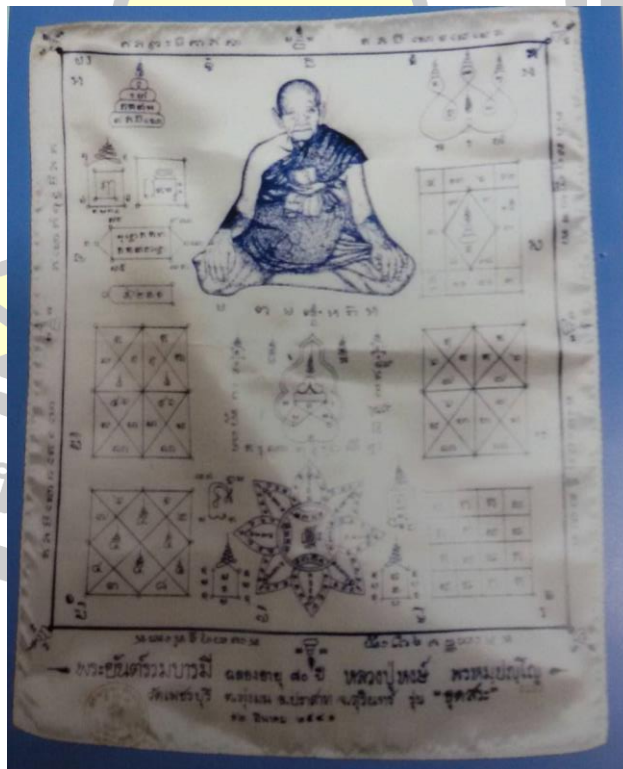


ภาพประกอบ 23 กุมารทอง

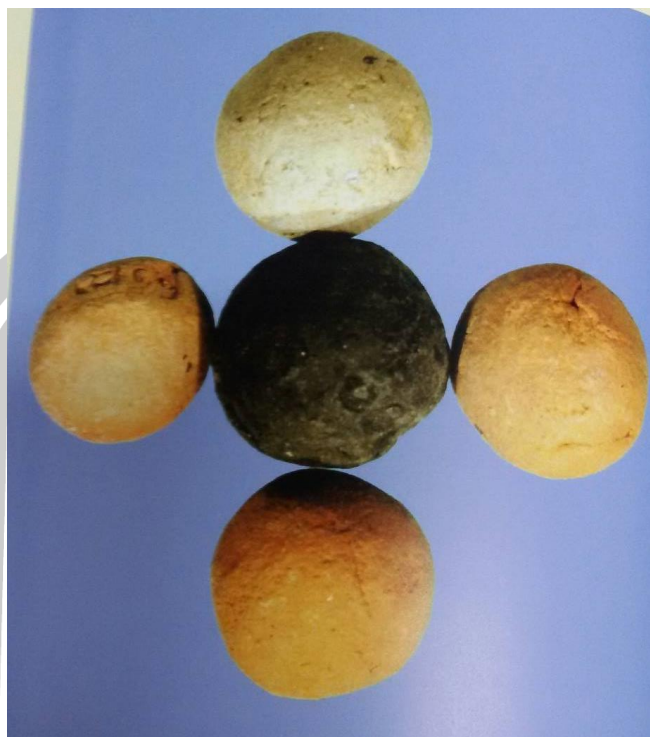
พูน ปณ ทิโต ชเว



ภาพประกอบ 24 กุมารแกะ กวักเงิน-ทอง



ภาพประกอบ 25 ผ้ายันต์รวมบารมี



ภาพประกอบ 26 ลูกอมปัดวีธาตุ

วัดถุมนงคล รุ่งฉลองชัย

ในขณะที่ประกอบพิธีบวงสรวงบูชาฤกษ์สายฝนได้ตกตลอดพิธี พอถึงฤกษ์พิธีเททองชนวนวัดถุมนงคลรุ่งฉลองชัยปรากฏว่า ประการแรกแผ่นยันต์ที่หลวงปู่จารใส่เข้าหลอมแล้วไม่ละลาย อย่างน่าอัศจรรย์สายฝนก็หยุดตก เมื่อหลวงปู่เททองแล้วเสร็จสายฝนก็โปรยปรายมาเหมือนเดิม ประการที่สอง บล็อกพิมพ์นาคปรกกวักทอง (เม็ดฟักทอง) แตกสามเสี่ยงเมื่อสร้างครบตามจำนวน ประการที่สาม เกศา-นัชชา บรรจุด้านหลังพระผงพิมพ์ซุ้มกอได้งอกยาวทั้งเล็บเป็นผลึกก้อนแข็ง ประการที่สี่ มีพญานาคใหญ่นอนขดบนต้นไม้ตั้งแต่เริ่มพิธีแล้วเสร็จถึงอันตรายหายไป เวลา 14.29 น. หลวงปู่ได้เมตตาประกอบพิธีหุงสีผึ้งแบบโบราณกลางแจ้งและพิธีสาธิตการสร้างพระผงพุทธพิมพ์กดพิมพ์พระด้วยมือ รวมเวลาพิธีการแบบโบราณทั้งหมด 3 ชั่วโมง ภาวนา 800 บท หลังจากนั้นเวลา 19.19 น. หลวงปู่ประกอบพิธีจุดเทียนชัยอธิษฐานจิตภาวนานาน 3.10 ชั่วโมง 1,000 บทพระคาถา รวมสองพิธี หลวงปู่ได้อธิษฐานจิตภาวนาถึง 6.10 ชั่วโมง 1,800 บทพระคาถา แต่ละพิธีได้นั่งพับเพียบเจริญจิตภาวนาตลอดพิธีมิได้หยุดพักหรือสับเปลี่ยนนิริยาบถแต่ประการใดด้วยจริยาวัตรอันงดงาม หลังเสร็จพิธีหลวงปู่ได้เมตตาแจกเหรียญนาคปรกกวักทอง พร้อมกับบอกว่า วัดถุมนงคลนี้ถ้านำไปใช้แล้วไม่ตี ให้นำเอาตัวอาจารย์ไปฆ่า ถ้ามีศีล 5 แล้วจะใช้ได้ดีมาก และวัดถุมนงคลรุ่งฉลองชัยมีดังนี้ (อิทธิ มงคล บารมี หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ. 2545 : 10)

1. พระชัยวัฒน์ เพชรกลับ (หุ้มก้นเงิน) เนื้อเงินชูปสามกษัตริย์ เนื้อเงินเนื้อสำริด (ชนวนโบราณ) เนื้อนวโลหะ เนื้อทองม้าพ่อ
2. เหรียญนํ้ามนต์ (ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 4.5 เซนติเมตร หนา 4 มิลลิเมตร) เนื้อเงินชูปสามกษัตริย์ เนื้อเงิน เนื้อสำริด (ชนวนโบราณ) เนื้อนวโลหะ เนื้อทองแดง เนื้อทองเหลือง
3. พระพุทธรูปพิมพ์ พิมพ์พระประธาน พิมพ์โกเชอร์ เนื้อผงงาช้าง เกศาบรรจุตะกรุดทองคำ เนื้อผงผสมว่าน
4. พระปิดตา พิมพ์ฐานหนู พิมพ์นิยม เนื้อผงงาช้าง เกศาบรรจุตะกรุดทองคำ 1 ดอก เนื้อผงผสมว่าน 108 เนื้อผงกะลาคลุกรัก บรรจุตะกรุดทองคำ 1 ดอก เนื้อผงกะลาคลุกรัก
5. รูปเหมือนหลวงปู่หงส์ พิมพ์ชุ่มกอมหาลาก เนื้อเงินหน้าทองคำ เนื้อเงิน เนื้อทองแดง
6. ผ้ายันต์มหาพิไชยลาภ
7. ผ้าประเจียดนางจัน
8. สี่ผิ้งรุ่น “ฉลองชัย” พิธีหุงแบบโบราณกลางแจ้ง

วัดถุยมงคลรุ่มรวมมหาเศรษฐี

เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2542 เวลา 06.19 นาฬิกา หลวงปู่หงษ์ ได้เมตตาจัดทำพิธีพุทธาภิเษกพระกริ่ง “รุ่มรวมมหาเศรษฐี” อธิษฐานจิตวัดถุยมงคลช่วยลูกหลานยามเศรษฐกิจถดถอยให้คลายทุกข์เจริญสุขรุ่งเรืองทุกคน ในขณะที่หลวงปู่ตั้งอธิษฐานจิตภาวนา ได้บังเกิดมีสายรุ้งพาดผ่านและเกิดเมฆหมอกปิดบังดวงอาทิตย์มืดครึ้มจนถึงเวลาดับเทียนชัย ท้องฟ้าก็สว่างเป็นปกติ หลวงปู่บอกว่าการทำพิธีใดๆ มีความร่มเย็น มีน้ำฝนบ้าง ก็จะทำให้การทำมาหากินเจริญรุ่งเรือง มีโชคลาภ และรายได้จากการวัดถุยมงคลรุ่มรวมมหาเศรษฐี จะนำไปสมทบทุนสร้างประสาทพิพิธภัณฑสถานต่อไป วัดถุยมงคลรุ่มรวมมหาเศรษฐีมีดังนี้ (อิทธิ มงคล บารมี หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ. 2545 : 12)

1. พระกริ่งรุ่มรวมมหาเศรษฐี อธิษฐานจิต 1 ไตรมาส เนื้อสำริดโบราณล้วน (อายุพันกว่าปี) ก้นเงิน เนื้อนวพิเศษ ก้นเงิน เนื้อนวพิเศษ ก้นทองคำ เนื้อนวฤทธิ์แก่ทองคำ (หล่อเม็ดกริ่งในองค์)
2. รูปหล่อเหมือน (เข้าดินไทย) ขนาด 1.5 เซนติเมตร เนื้อสำริดโบราณล้วน (อายุพันกว่าปี) ก้นเงิน เนื้อนวพิเศษ
3. กุมารพวงเพชร (แกะ) กวักรุ่มรวมมหาเศรษฐี ขนาด 3 นิ้ว กุมารพวง

เพชร

(แกะ) ปิดทองขนาด 3 นิ้ว

4. ครอบพระมหาคุณ (ครูห่วย) บรรจุผงรวมมหาเศรษฐี เนื้อสำริดโบราณ
เนื้อทองผสม

5. ลูกอมปลิวี่ชาติ เนื้อผงรวม+ดินรวย รุ่น 1

6. ล็อกเกตภาพนิมิต ฉากทองขนาดกลางบรรจุผงรวมดินรวยมหาเศรษฐี
ตะกรุดสาธิตาทองคำ ตะกรุดน้ำ-ปรกสำริด-เล็บ-เม็ดปลิวี่ชาติ-เม็ดธาตุชั้นร์

7. ล็อกเกตภาพนิมิต ฉากทองขนาดเล็ก บรรจุผงรวม-ดินรวย

8. ผ้าประเจียดนางจัน 1 ไตรมาส

การสร้างพระกริ่งรุ่น รวยมหาเศรษฐีเป็นพิธีการสร้างแบบโบราณทุกขั้นตอน
ตามเจตนารมณ์ของหลวงปู่ที่จะเผยแพร่ฟื้นฟูมรดกไทยขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ให้ลูกหลานและศิษยานุ
ศิษย์รุ่นหลัง จะได้จดจำเล่าสู่ลูกหลานกันไป แม้จะเป็นการยากลำบากต่อการเตรียมพิธีการหลวงปู่
ท่านก็ไม่บ่น ทำด้วยความเต็มใจ หลวงปู่มักพูดเสมอว่า ทำแล้วต้องทำให้ดี ทำจริง ๆ ถ้าทำไม่ดี
หรือไม่ตั้งใจทำแล้วอย่าทำ



ภาพประกอบ 27 หลวงปู่หงษ์ ตั้งจิตอธิษฐานจุดไฟฤกษ์สุ่มหุ่นพระกริ่ง

ขั้นตอนการสร้างทำพระกริ่งแบบโบราณ มีดังนี้

1. การลงอักขระเลขยันต์ 108 พระยันต์ ประกอบด้วย

1.1 พระยันต์ปทุมตัก 5 พระยันต์

1.2 พระยันต์ภควัมบดี 5 พระยันต์

- 1.3 พระยันต์ไตรสรณคม 3 พระยันต์
 - 1.4 พระยันต์นवलกุตรธรรม 1 พระยันต์
 - 1.5 พระยันต์พุทธคุณ 7 พระยันต์
 - 1.6 พระยันต์พระพุทธเจ้าทั้งห้าพระองค์ 5 พระยันต์
 - 1.7 พระยันต์จตุราริยสัง 2 พระยันต์
 - 1.8 พระยันต์พระรัตนไตร 1 พระยันต์
 - 1.9 พระยันต์จักรสิโรโลก 9 พระยันต์
 - 1.10 พระยันต์มณฑกษุพระพุทธเจ้า 1 พระยันต์
 - 1.11 พระยันต์บารมี 30 ทิศ 1 พระยันต์
 - 1.12 พระยันต์มหาละลาย 2 พระยันต์
 - 1.13 พระยันต์ปถมังพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ 5 พระยันต์
 - 1.14 พระยันต์องค์กรักษ์ 4 พระยันต์
 - 1.15 พระยันต์ขะณฺเฐลีสี 1 พระยันต์
 - 1.16 พระยันต์จตุโร 1 พระยันต์
 - 1.17 พระยันต์ชฎาพรหม 1 พระยันต์
 - 1.18 พระยันต์นวภา 25 พระยันต์
 - 1.19 พระยันต์พระพุทธเจ้า 28 พระองค์ 28 พระยันต์
 - 1.20 พระยันต์โสฬสมงคล 1 พระยันต์ รวมทั้งสิ้น 108 พระยันต์
2. นะปถมัง 14 นะ ประกอบด้วย
- 2.1 นะบังสมุทฺร
 - 2.2 นะนาคบาศก์
 - 2.3 นะวชิราวุธ
 - 2.4 นะทนต์
 - 2.5 นะกำจัด
 - 2.6 นะปรีชาทุกทิต
 - 2.7 นะครอบจักรวาล
 - 2.8 นะบังไตรภพ
 - 2.9 นะบังเมฆา
 - 2.10 นะสะท้านแผ่นดินไหว
 - 2.11 นะกำจาย
 - 2.12 นะปิด

2.13 นปะปดอากาศ และ 2.14 นปะล้อม



ภาพประกอบ 28 แผ่นฝ้ายันต์ 108 นะ

3. บทพระอาถรรพณ์ 7 มุมเมือง บทใหญ่ 1 บท

4. พิธีเททองพระกริ่งรุ่นรวยมหาเศรษฐี

4.1 หลวงปู่เป็นองค์ประธานจุดธูปเทียนชัย พนักงานประโคมฆ้องสังข์

บ้นเตาะห์วี พระพิธีธรรมสวดพระคาถาจุดเทียนชัย

4.2 หลวงปู่กลับมาตั้งอาสนะหน้ามุขกลาง ณ โรงประรำพิธี

4.3 ฤกษ์เวลา 06.39 นาฬิกา เจ้าพิธีนำทองคำแท่งและแผ่นยันต์

ทองคำใส่พานถวาย

4.4 หลวงปู่นำพานทองคำมาตั้งจิตอธิษฐานพร้อมทั้งเจริญพระคาถา

4.5 หลวงปู่จึงหยิบทองคำและแผ่นพระยันต์ทองคำใส่ช้อนเพื่อนำไปใส่

เบ้าหลอมทองนะ

4.6 เจ้าพิธีทางช่างได้ตักทองจากเบ้าเพื่อเททองลงเบ้าพระกริ่ง

4.7 หลวงปู่เททองจนครบจำนวน

หลังจากนั้นเจ้าพิธีถวายทองคำแก่หลวงปู่อีกชุดหนึ่ง หลวงปู่ได้อธิษฐานใส่เบ้าเนื้อทองสำริดโบราณอายุพันกว่าปี และหลวงปู่ได้ยกแผ่นทองคำมาไว้ที่หน้าผาก แล้วตั้งจิตอธิษฐานอัญเชิญให้ครู บาอาจารย์มาขีดเขียนหรือจารพระยันต์เวทย์มนต์ต่าง ๆ ของการสร้างพระกริ่งรุ่นรวยม

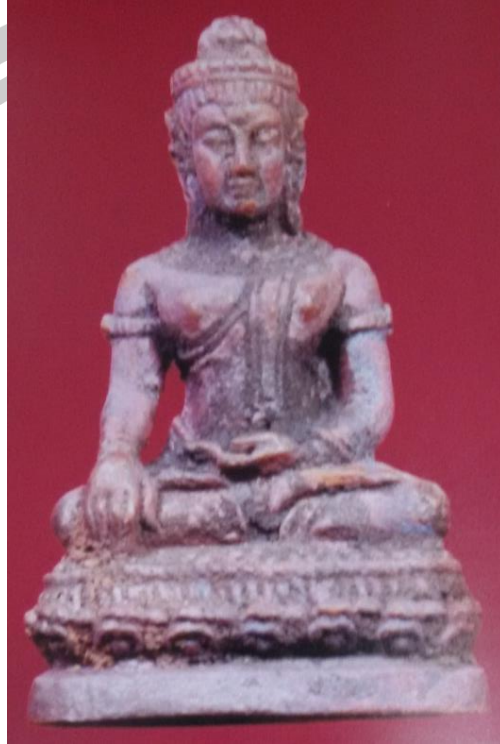
มหาเศรษฐีในครั้งนี้ให้บังเกิดกฤษฎาอิทธิฤทธิ์ตามที่ได้อธิษฐาน หลังจากนั้นแล้วจึงนำแผ่นทองคำใส่
ซ้อนพิธีเพื่อนำทองคำไปใส่ไว้ในเข้าหลอมใหญ่อีกครั้ง

วัดมณฑลรัตนเสวี 5 มหาบารมี

หลวงปู่หงษ์ ทำพิธีพุทธาภิเษกวัดมณฑลรัตนเสวี 5 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหา
รายได้สมทบทุนซื้อที่ปลูกป่า และขุดสระ ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำนานาชนิด และเพื่อสร้างปราสาท
พิพิธภัณฑสถาน และนับเป็นครั้งแรกที่มีการจัดพิธีแบบขอมโบราณครั้งใหญ่ โดยเริ่มเวลา 04.00 นาฬิกา
จุดเทียนชัยอธิษฐานจิตจนถึงเวลา 06.19 นาฬิกา ประกอบพิธีเททองพระพุทธรูปนำฤกษ์ (หลวงพ่อเพชร
สุรินทร์) พระพุทธรูปนำชัย (พระชัยเพชร สุรินทร์) เวลา 08.19 นาฬิกา ประกอบพิธีสวดบูชา
เคราะห์ เพื่อเพิ่มเสริมสิริมงคลแก่ชีวิต และธุรกิจหน้าที่การงานเจริญรุ่งเรืองสำเร็จสมความปรารถนา
ซึ่งโบราณถือว่าเป็นวันที่มีความขลังความศักดิ์สิทธิ์ เพราะแรงด้วยวัน เดือนและปี ทั้งได้ประกอบพิธี
อัญเชิญครูอาจารย์ของหลวงปู่แบบโบราณเต็มสูตรเป็นพิธีครั้งแรก เพื่อบรรจุพลังความขลังแห่ง
กฤตยาาคมสู่เครื่องรางและพระเครื่องของขลัง พิธีครั้งนี้ครบถ้วนด้วยขนวนพิธี แผ่นยันต์ทั้ง 159 ยันต์
129 นะ ขนวนพระกริ่งแฮยิด 80 ขนวนพระกริ่งฉลองชัย ขนวนพระกริ่งรวมมหาเศรษฐี (ตัดรุ่ง)
ขนวนพระชัยเพชรกลับ ขนวนแผ่นยันต์ไม่ละลาย รุ่งฉลองชัย ปรกเม็ดพิกทอง (บล็อกแตก) ขนวน
ครอบน้ำมันพรหมคุณ ขนวนกริชสำเร็จพรหมคุณ รุ่ง 1-2 ตะกรุดน้ำ ตะกรุด 12 ดอก ตะกรุดโทน-
เหรียญหลวงปู่ ทุกรุ่น ผงวิเศษเทพประทาน ประกอบด้วยเกศา จีวร ข้าวก้นบาตร ข้าวสารดำพันปี
หินงอก เหล็กผุด ขลุ่ยพญานาค รุ่งต่อเงินต่อทอง พระกรวดโพธิ์แจ่ง ผงกรูบ้านกร่าง ผงว่าน 108
เกสร 108 ผงปี่วิธาคู 7 นคร 9 บุรี ว่านมหาเศรษฐี ว่านมหาโชค ว่านมหาลาภ ว่านชุดมหาเสน่ห์
ว่านชุดเพชรคง เป็นต้น เพื่อนำมาผสมและบรรจุวัดมณฑลรัตนเสวี 5 มหาบารมี เพื่อให้เป็นของดี
ที่สุดตามที่ทุกท่านปรารถนาว่าวัดมณฑลรัตน เสวี 5 มหาบารมี มีดังนี้ (อิทธิ มงคล บารมี หลวงปู่
หงษ์ พรหมปัญโญ. 2545 : 161-180)

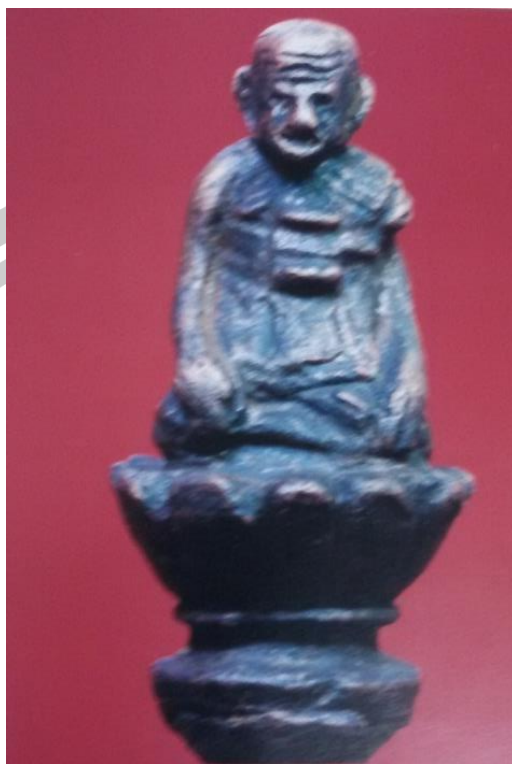
1. พระพุทธรูปนำฤกษ์ (หลวงพ่อเพชรสุรินทร์) ขนาดบูชา 9 นิ้ว
2. รูปเหมือนหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ขนาดบูชา 5 นิ้ว และ 9 นิ้ว
3. รูปหล่อเหมือนโบราณนั่งพาน รุ่นแรก (เข้าดินไทย) เนื้อสำริดโบราณ
อายุพันกว่าปี เนื้อนวฤทธิ์ผสมขนวน พระกริ่งตัดรุ่ง และเนื้อลงหิน
4. เหรียญเสวี 5 มหาบารมี เนื้อทองคำลงยา เนื้อเงินลงยาหน้าทองคำ
เนื้อสำริด เนื้อทองแดงชุบทอง และเนื้อทองแดง
5. เหรียญหยดน้ำมัน เนื้อทองแดง
6. ครุฑพรหมคุณด้ามมุกยาว 19 นิ้ว บรรจุผงเทพประทาน
7. กำไลนวฤทธิ์ เนื้อนวฤทธิ์
8. แหวนนวฤทธิ์ เนื้อนวฤทธิ์ ขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ และเนื้อลงหิน

9. กริชสำริด (พหุคณ) ด้ามงา ปลอกจั่ว
10. ผ้ายันต์ ชุด เสาร์ 5 มหาบารมี



ภาพประกอบ 29 พระชัยเพชรสุรินทร์

พหุคณ ปณ ทิโต ชีเว



ภาพประกอบ 30 รูปเหมือนหลวงปู่หงส์ นิ่งพาน

วัดถุมนงค รุ่่น ไตรมาส “ดีดี”

วันอาทิตย์ที่ 1 ตุลาคม 2543 เวลา 19.09 นาฬิกา ณ สุสานทุ่งมน

(วัดเพชรบุรี) จังหวัดสุรินทร์ สูดยอดพิธีดำรับโบราณ ด้วยวิฆามหาลากหลวงปู่ เสกพระกริ่ง 3 ปี สร้างสิวลีปางนั่งอธิษฐานลากรุ่นแรก เวลา 06.09 นาฬิกา ประกอบพิธีพุทธาภิเษกเททองเหรียญหล่อโบราณรุ่นแรก (เข้าดินไทย) บรรจุผงพระสิวลีขนาด 1.5 เซนติเมตร พญาเสือดำนี้อพิเศษชินฤทธิ์ (ชินเก่าโบราณ นวฤทธิ์) ขณะทำพิธีได้เกิดมีสายฝนโปรยปรายลงมาโดยไม่มีเค้าฝนมาก่อน หลวงปู่ได้กล่าวด้วยความปิติยินดีว่า เป็นครั้งแรกที่ครูเทพ อาจารย์ใหญ่ลงมาช่วยเททองให้ และสร้างความฮือฮาแก่ศิษย์ทุกคนเพราะได้มีมติจากหลวงปู่กับลามงคชันน้ำมนต์ที่ล้อมรอบด้วยกุมารคงทองผู้เลิศทางฤทธิ์ลาภอย่างถ้วนหน้า สมกับที่หลวงปู่บอกว่า รุ่นนี้ตั้งใจให้ที่ดีที่สุดแล้ว จึงสมชื่อรุ่น ไตรมาส “ดีดี” วัดถุมนงครุ่่นไตรมาส “ดีดี” มีดังนี้ (อิทธิ มงค บารมี หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ. 2545 : 184-194)

1. พระสิวลี ขนาดบูชา 4.5 นิ้ว
2. รูปเหมือนหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ เนื้อผงเทพประทาน ครอบแก้วตั้ง

บูชาหน้ารถ รูปเหมือนลอยองค์ ขนาด 1 เซนติเมตร

3. กุมารคงทอง ขนาดบูชา 4 นิ้ว ขนาด 1 เซนติเมตร เนื้อเงินชุบสามกษัตริย์ เนื้อนวฤทธิ และเนื้อลงหิน
4. ตะกรุดใบลาน หุ้มเงิน
5. พระสิวลีไม้พญาจ้าวดำแกะ
6. พญาเสือด้า เนื้อชินฤทธิ เนื้อสำริดอายุพันกว่าปี เนื้อทองผสมชนวน
7. เหรียญบรรจุผงรุ่นแรก เนื้อสำริด และเนื้อทองแดง
8. ตะคล่องนางจัน

เก่า



ภาพประกอบ 31 หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ประกอบพิธีเททองหล่อเหรียญโบราณรุ่นแรก (เข้าดินไทย) อุดผงมหाराช

วัดอุดมคง รุ่งฉลองมงคล 84

พุทธาภิเษกวัดอุดมคงรุ่งฉลองมงคล 84 ปี หลวงปู่มีวัดอุประสงค์เพื่อซื้อที่ปลูกป่า ขุดสระ สร้างทำนบฝายน้ำล้น ณ บ้านตาใต้ และนับเป็นประวัติศาสตร์แห่งการสร้างพระกริ่งที่เสกนานถึง 3 ปี พิธีพุทธาภิเษก 5 ครั้ง ตั้งต้นครูบายศรี 21 ต้น รับอัญเชิญครู อาจารย์เต็มสูตรครบพิธีภายใต้มณฑลอัญทิสตรีฉัตรยอดพรหม แผดผ้าพรหมวิหาร 4 สู้วัดอุดมคง และมณฑลหุงสีผึ้งสาธิตกลางแจ้ง การสร้างพระดินปลิวธาตุสุ่มไฟแกลบโบราณ ในการทำพิธีครั้งนี้หลวงปู่ได้เมตตาจิตอธิษฐานจิตภาวนานานเกือบ 4 ชั่วโมง ครบ 1200 บทพระคาถา ด้วยขันตวิริยาญาณจนบังเกิดผานแรงกล้ารวมเทพเทวามาอวยชัยให้หนาวเย็นชนลูกทั่วทุกคนทุกเวลา ในขณะที่ทำพิธีจักจั่นเรไรกรีดปีก

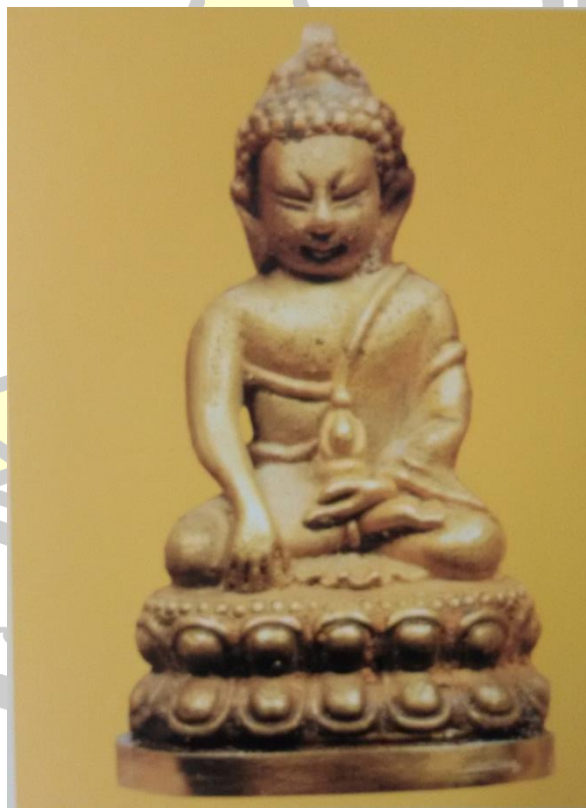
ร้องก้อง ท้วพิธิ กาไก่อ้พากันไล่สังวาสรอบบปริมณฑลพิธิถึงสามคู่ พอสังวาสเสร็จก็พากันมายืนอยู่
ด้านหลังของหลวงปู่ วัดถุมงคลรุ่นฉลองมงคล 84 ปี มีดังนี้

1. พระกริ่งรวมมหาเศรษฐี เสก 3 ปี เนื้อสำริด ก้านเงิน บรรจุรังของ 9 ชนิด
2. เหรียญหล่อโบราณ ณ รุ่นแรก อุดมมงคลมหาลาภ เนื้อนวฤทธิ (เข้าดินไทย)
เนื้อชินฤทธิ เนื้อทองคำอยู่
3. ล็อกเกตรูปสี่เหลี่ยมกลาง อุดมมงคลมหาลาภ
4. พระพาลีผู้ชนะ ขนาดบูชา 1.5, 3.5 เซนติเมตร เนื้อสำริดชนวนโบราณ
เนื้อทองผสมชนวนโบราณ เนื้อชินฤทธิ อุดมมงคล เนื้อนวฤทธิ อุดมมงคล เนื้อทองคำอยู่ อุดมมงคล เนื้อผงเทพ
ประทาน เนื้อเบญจรงค์ ชุด 5 สี
5. ธงไชยพรหมปัญโญ
6. ตะกรุดมหาเดโชชัย
7. พระสิวลี มหาลาภ ขนาด 1.5 เซนติเมตร เนื้อชินฤทธิอุดมมงคล เนื้อนวฤทธิ
อุดมมงคล เนื้อทองคำอยู่อุดมมงคล ไม้พญาจิวัดำแกะ
8. ผ้ายันต์นางจันทน์โชค
9. พระกริ่งฉลองมงคล 84 ขนาดบูชา 3 นิ้ว เนื้อสำริดชนวนโบราณ เนื้อทอง
ผสม ชนวนพิเศษ
10. พระปัดวีธาตุมุขไฟแกลบบแบบโบราณ 4 พิมพ์ คือ พิมพ์เหรียญหล่อ
โบราณ อุดมมงคลมหาราช พระปิตตาฐานหนุน อุดมมงคลมหาราช พระยาพาลี ลูกอมปัดวีธาตุมุข
11. สี่ผั่งสาริกา บรรจุสาริกาทางแกะ สี่ผั่งสาริกาทลับเดิม
12. พญาเสือด่า ไม้พญาจิวัดำแกะขนาดกลาง และขนาดเล็ก
13. รูปเหมือนบูชาหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ (อธิษฐานจิต 1 ปี) ขนาดหน้า
ตัก 9 นิ้ว และ 5 นิ้ว

พหุณ ปณ ทิโต ชีเว



ภาพประกอบ 32 ตะกรุดมหาเดโชชัย



ภาพประกอบ 33 พระกริ่งรวมมหาเศรษฐี

วัดถุมนงคลรุ่นไตรมาส ฉลองมงคล 84

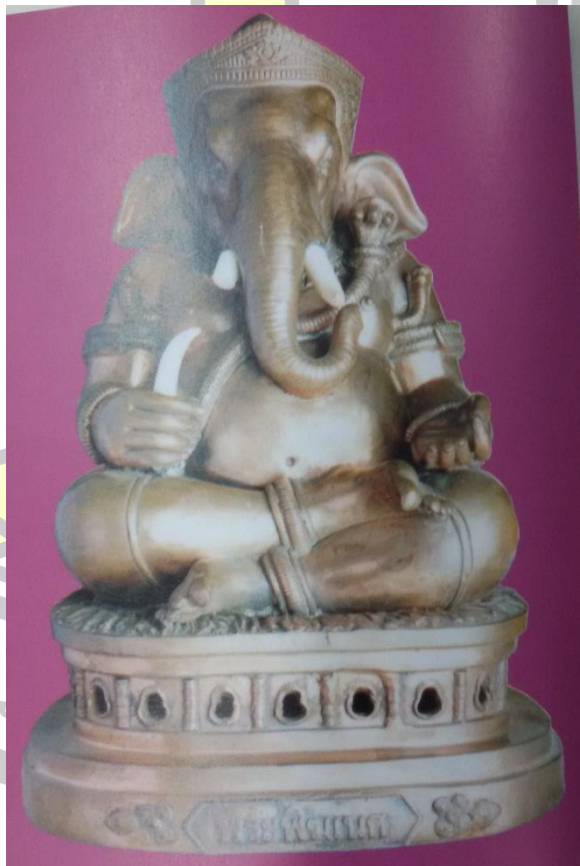
พิธีพุทธาภิเษกวัน เดือน ปีไหน ไม่ได้บอกไว้ เวลาเริ่ม 04.09 นาฬิกา ณ สุสาน
ทุ่งมน พิธีเคลื่อนขบวนเข้าสู่มณฑลพิธีจตุรทิศยอดฉัตรหลวงปู่จตุรปูเทียมน ณ ศาลเทพดาศาล
พระพิฆเนศ ศาลพระเจ้าชัยวรมัน หลวงปู่จตุรโพธิ์กษัตริย์ฐานจิตหุงสี่สิ่งสาธิตกลางแจ้ง พร้อมกัน
นั้นเสียงไก่ป่าได้พากันส่งเสียงขัน และวังไถ่ส่งวาทกัน โบราณว่าเมตตาขลังแรงนัก พิธีนี้ทำอยู่ 2 วัน
และ ไม่มีฝนตกทั้ง 2 วัน ในบริเวณพิธี แต่รอบนอกเขตสุสานฝนตกทุกวันสร้างความอัศจรรย์ใจแก่ผู้
เดินทางมาราบหลวงปู่ยิ่งนัก พอเสร็จพิธีฝนก็ตกกระหน่ำ ในการนี้หลวงปู่ได้เล่านิมิตให้ฟังว่า การจัด
พิธีครั้งครูบาอาจารย์มามากนักทั้งเทพ พรหมพระฤๅษีทั้ง 108 ตน พระเจ้าชัยวรมัน ต่างลงมาให้คำ
อวยชัย อวยพร หลวงปู่บอกว่าวัดถุมนงคลชุดนี้รับประกันคุณภาพดีมาก วัดถุมนงคลรุ่นไตรมาส ฉลอง
มงคล 84 มีดังนี้ (อิทธิ มงคล บารมี หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ. 2545 : 225-256)

1. พระขุนแผนชัยวรมัน ตะกรุดทองคำ 3 และ 5 ดอก ตะกรุดเงิน 3 ดอก
เนื้อผงกรูเก่า
2. พระพิฆเนศ ปางประทานพร บูชา 9 นิ้ว เนื้อสำริดงาจริง ชนวนสำริด
โบราณ เนื้อทองชนวนผสม
3. พระพิฆเนศ ปางประทานพร ขนาด 1.5 เซนติเมตร เนื้อสำริด งาจริง
ชนวนสำริดโบราณ เนื้อทองชนวนผสม
4. กริ่งอ้อมจักรวาล บูชา 3 นิ้ว เนื้อสำริดชนวนสำริดโบราณ เนื้อทองผสม
ชนวนเก่า
5. อ้อมจักรวาลหรือปางประทานพร ขนาด 1.5 เซนติเมตร เนื้อทองคำ
น้ำหนัก 27 กรัม เนื้อเงินชุบสามกษัตริย์ เนื้อเงิน เนื้อนวลฤทธิ์ เนื้อทองคำอยู่ เนื้อชานหมาก
6. กริชปากกา พรหมคุณ รุ่นแรก
7. พระสิวลี ไม้พญาจิวคำ

พูน ปณ ทัโต ชิว



ภาพประกอบ 34 หลวงปู่ เข้าร่วมพิธีไตรมาส ฉลองมงคล 84



ภาพประกอบ 35 พระพิฆเนศ ปางประทานพร

นอกจากนี้ยังมีวัตถุมงคลชุดพิเศษดังนี้

1. พระขุนแผนชัยวัฒน์ องค์พระทองคำ ตะกรุด 9 ดอก เพชร ทับทิม พระ
ธาตุสิวลี เกศา จีวร

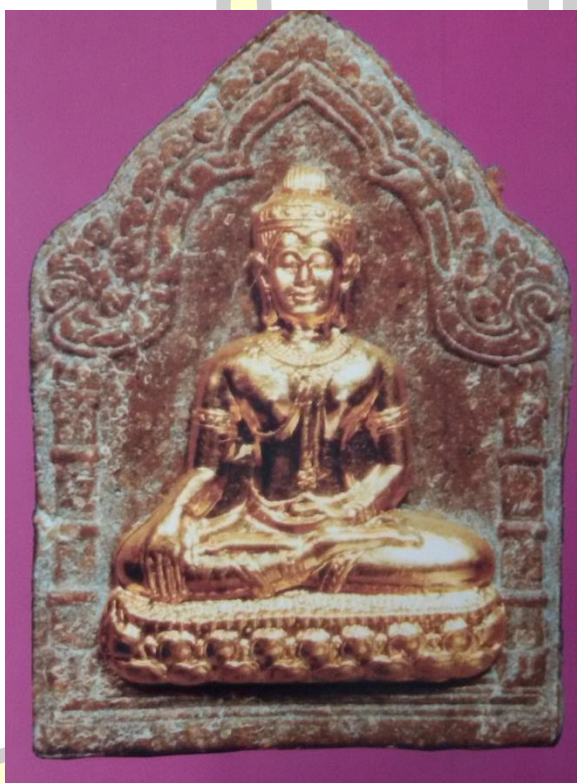
2. พระปิดตาชัยวัฒน์

3. ปฐมบรมครูปู่ตาไฟ

4. ตะกรุดโทนชัยวัฒน์

5. น้ำมันสาธิตกาลินทอง

6. หนังสือพระยาพาลีคู่กับพระยาพาลี ชนวนนวพิธี



ภาพประกอบ 36 พระพิมพ์ขุนแผนชัยวัฒน์

การสร้างพระพิมพ์ขุนแผนชัยวัฒน์

การสร้างพระพิมพ์ขุนแผนชัยวัฒน์ เป็นการระดมมวลสารผงวิเศษสำคัญของการสร้างพระรุ่นเก่าทุกชุดทุกพิธีนำมาผสมสร้างเพื่อให้เกิดความขมึงฤทธิ์ศักดิ์ โดยเฉพาะผงบังคับแล้วครบถ้วน ส่วนผงที่นอกเหนือจากผงบังคับ เช่น ผงธาตุขันธ์ ผงรวมดินรวย ดิน 7 นคร 9 นูรี ดินโปรงทั้ง 5 ดินปถวีธาตุ ผงเตโชธาตุ (ผงฤาษีแปลงรูป) ผงวาโยธาตุ คำหมากภาวนา ไบพุลภาวนา

ดับเทียนชัย อาโปธาตุ น้ำมนต์มากกว่า 108 พิธี น้ำมนต์นี้หลวงปู่จะผสมไว้ในตุ่มน้ำมนต์ที่อยู่
 ด้านบนของหัวนอนของหลวงปู่เอง หลวงปู่จะภาวนาทุกเช้าค่ำ วันละ 1-2 ชั่วโมง โดยถือเคล็ดคือ
 ในการทำน้ำมนต์พิธีที่สำคัญ ๆ หลวงปู่จะให้หน้าในสระที่ไม่เคยแห้ง จำนวน 9 สระ น้ำในหนองที่
 ไม่เคยแห้งอีกจำนวน 9 หนอง และนำน้ำพุทธมนต์จากพระพุทธรูปองค์สำคัญ ๆ และศักดิ์สิทธิ์ เช่น
 น้ำพระพุทธรูปหลวงพ่อโสธร หลวงพ่อไร่จิง หลวงพ่อชินราช หลวงปู่ทวด หลวงปู่สมเด็จ
 พระพุฒาจารย์ (โต) เป็นต้น ซึ่งเรียกว่าเป็นการตั้งต้นรวมธาตุทั้งสี่ คือ ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ
 ต่อจากนั้นจึงได้นำสรรพวิชาว่าด้วยเรื่องเมตตามหานิยมอันบังเกิดและมีแล้วอยู่ตามธรรมชาติ ว่านต่าง
 ๆ เช่น ว่านเสน่ห์จัน จันขาว จันแดง ว่านางล้อม ว่านช้างผสมโคลง ว่านจูงนางเข้าห้อง ว่านคุณหญิง
 คุณนายคุณหลวง ว่านเถาวัลย์หลง เป็นต้น จากนั้นนำว่านทั้ง 108 มาตากแห้งแล้วบดผสมกับเกสร
 ทั้ง 108 ขากดอกไม้หอมธรรมชาติ เช่น เกสรบัวทั้งห้า สารภี พิกุล บุนนาค มะลิ จำปี จำปา
 ดอกว่านแม่กวานอิม ดอกว่านเศรษฐี ว่านเงินไหลมา เป็นต้น โดยเฉพาะดอกไม้และเกสรอันเป็น
 มงคลสำคัญ ๆ นั้นรวบรวมได้มากกว่า 108 ชนิด (อิทธิ มงคล บารมี หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ.
 2545 : 190)

สรุปกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของหลวงปู่หงษ์ด้านพิธีกรรม พบว่า หลวงปู่หงษ์
 เป็นพระที่มีความเมตตา มีเวทย์มนต์คาถา จึงได้มีการสร้างวัตถุมงคลขึ้นมาเพื่อให้ผู้มีความเชื่อ
 ศรัทธาในตัวหลวงปู่หงษ์ไว้คอยกราบไหว้บูชาและพกพาติดตัวในการเดินทาง ซึ่งเชื่อว่าหลวงปู่หงษ์จะ
 ช่วยปกป้องรักษาให้แคล้วคลาดจากอันตรายใดๆ

1.3 ด้านการพัฒนาชุมชน

หลวงปู่หงษ์ได้พัฒนาชุมชนในหลายๆ ด้านดังนี้ (อิทธิ มงคล บารมี หลวงปู่
 หงษ์ พรหมปัญโญ. 2545 : 21-38)

ปี พ.ศ. 2526 ได้เริ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยเฉพาะป่าสงวนแห่งชาติ
 “ป่ากำไสจาน” พื้นที่ประมาณ 15,600 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลทุ่งมน และตำบลสมุด
 โดยเห็นว่าถ้าไม่รักษาพื้นที่ป่าไว้ อนาคตจะไม่มีพื้นที่ป่าและสัตว์ป่าอาศัยอยู่ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่
 ใกล้เคียงได้ใช้ประโยชน์จากผืนป่าแห่งนี้ หลวงปู่หงษ์จึงได้ริเริ่มจ้างแรงงานในชุมชนมาสร้างรั้วลวด
 หนาม และได้นำหินซึ่งมีอยู่ทั่วไปในพื้นที่ป่ามากองเรียงกันเป็นแถว ขนาดความกว้าง 1 เมตร สูง 1
 เมตร และหลวงปู่ได้จ่ายค่าจ้างอัตราลูกบาศก์เมตรละ 80 บาท ล้อมรอบป่าแห่งนี้ไว้ ทำให้ป่าบริเวณ
 นี้มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่า และเป็นท่าของป่าของชาวบ้าน เช่น ผักหวาน ผัก
 กระเจียว เห็ดดิน ไข่มดแดง เป็นต้น พื้นที่บางส่วนถูกชาวบ้านบุกรุกยึดถือครอบครอง หลวงปู่ก็ได้
 มอบเงินให้กับชาวบ้านเหล่านั้นและได้พื้นที่นั้นคืนมา หลวงปู่และชาวบ้านจึงได้ช่วยกันฟื้นฟูสภาพป่า
 โดยการปลูกป่าทดแทนในวันสำคัญต่าง ๆ ทำให้สภาพป่ากลับคืนอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง จึงเรียกป่า

แห่งนี้ว่า “ป่าประกายเพชร” ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 300 ไร่ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 200,000 บาท และในปี พ.ศ. 2540 ได้รับพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต”

ได้สร้างรั้วลวดหนามล้อมพื้นที่ป่าซึ่งอยู่ติดกับบ้านพลับ หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พื้นที่ป่ามีเนื้อที่ประมาณ 70 ไร่ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 500,000 บาท และเรียกป่าพื้นที่นี้ว่า “ป่าผู้ว่าเสนอ” สาเหตุที่เรียกชื่อนี้เพราะนายเสนอ มุลศาสตร์ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้นเป็นผู้เสนอให้หลวงปู่หงษ์ล้อมรั้วพื้นที่แห่งนี้ นอกจากนี้แล้วหลวงปู่หงษ์ยังได้ล้อมรั้วหินรอบป่าโครอย มีพื้นที่ประมาณ 900 ไร่ อยู่ในพื้นที่บ้านทุ่งมน หมู่ 1, 2 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 260,000 บาท และในปี พ.ศ. 2540 ได้รับพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต”

ปี พ.ศ. 2530 ได้ล้อมรั้วหิน “ป่าเขาปุริม” พื้นที่ประมาณ 300 ไร่ ใช้เงินประมาณ 200,000 บาท

ปี พ.ศ. 2533 ได้นำพาชาวบ้านสะพานหิน หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ร่วมกันฟันป่าขุนแก้ว ให้อุดมสมบูรณ์เหมือนเดิมซึ่งป่าแห่งนี้ได้ถูกทำลายเป็นจำนวนมาก โดยการปลูกป่าให้เต็มพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 60 ไร่ ใช้เงินประมาณ 200,000 บาท ล้อมรั้วลวดหนาม ปรับปรุงสถานที่ ป่าช้าบ้านสมุด หมู่ที่ 7 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ บนพื้นที่ 4 ไร่ ใช้เงินประมาณ 50,000 บาท ปรับปรุงสถานที่ ล้อมรั้วลวดหนาม และฟื้นฟูสภาพป่าช้าบ้านถนนหัก และล้อมหมู่ที่ 5 ตำบลโคกนาสาม อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พื้นที่ประมาณ 40 ไร่ ใช้เงินประมาณ 180,000 บาท

ปี พ.ศ. 2535 ขุดสระน้ำไว้สำหรับดื่มและล้อมลวดหนาม พนมย่าจู้ก หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ลึก 2 เมตร ใช้เงินงบประมาณ 105,000 บาท และขุดสระพนมย่าจู้ก สำหรับเลี้ยงปลาและให้สัตว์ดื่ม ใช้เงินประมาณ 130,000

ปี พ.ศ. 2538 ปลูกป่าและล้อมรั้วลวดหนามตามโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ปีที่ 50 บริเวณบ้านโคกจ๊ะ หมู่ที่ 4 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เนื้อที่ประมาณ 60 ไร่ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 70,000 บาท

ปี พ.ศ. 2539 ล้อมรั้วลวดหนามที่สาธารณประโยชน์บ้านพลับ และฟื้นฟูสภาพป่า โดยการปลูกป่าเพิ่มเติมบ้านหมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เนื้อที่ประมาณ 40 ไร่ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 150,000 บาท ล้อมรั้วลวดหนามที่สาธารณประโยชน์หนองเสม็ด และฟื้นฟูสภาพโดยการปลูกป่าเพิ่มเติม หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เนื้อที่ประมาณ 30 ไร่ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 140,000 บาท ล้อมรั้วลวดหนามป่าช้าบ้านตาตอก และฟื้นฟูสภาพป่าโดยการปลูกป่าเพิ่มเติม หมู่ที่ 3 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 100,000 บาท ขุดทำนบหนองหัวแรด หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอ

ปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เพื่อกันน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง เพื่อให้สัตว์ได้ดื่มกินและเพื่อการเกษตรเนื้อที่
 ประมาณ 1 ไร่ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 50,000 บาท ล้อมรั้วหิน ป่าพนมയാจรู้จัก แต่เดิมใช้รั้วลวด
 หนาม หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เนื้อที่ประมาณ 400 ไร่ ใช้เงินทั้งสิ้น
 ประมาณ 200,000 บาท (ปี พ.ศ. 2540 ได้รับพระราชทานธงพิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต) จัดทำป้าย
 ประชาสัมพันธ์ โครงการอนุรักษ์และปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่อง
 ในวโรกาสทรงครองราชย์ปีที่ 50 จำนวน 25 ป้าย ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 75,000 บาท จัดทำป้าย
 ประชาสัมพันธ์ห้ามตัดต้นไม้ ล่าสัตว์ จำนวน 15 ป้าย ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 22,500 บาท



ภาพประกอบ 37 ป้ายสระน้ำพนมയാจรู้จัก (หงษ์อนุรักษ์) หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท
 จังหวัดสุรินทร์

พูน ปณ ทิโต ชีเว



ภาพประกอบ 38 ป้ายประชาสัมพันธ์ โครงการอนุรักษ์และปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ปีที่ 50



ภาพประกอบ 39 รั้วลวดหนามป่าช้าบ้านตาดอก หมู่ที่ 3 ตำบลสมุด อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์

ปี พ.ศ. 2540 ขุดลอกลำน้ำชีให้กว้างและลึกเพื่อนำปลาบึกไปปล่อย ซึ่งติดกับแปลงปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ บ้านโคกจ๊ะ หมู่ที่ 4 ตำบลสมุด อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ ใช้เงินงบประมาณทั้งสิ้น 2,000,000 บาท สร้างศาลาพักผ่อนค่ายลูกเสือและจุดสระน้ำในพื้นที่ปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ บ้านโคกจ๊ะ หมู่ที่ 4 ตำบลสมุด อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 430,000 บาท และในปีนี้ได้ส่งพื้นที่ป่าเข้าประกวด ชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ดีเด่น และได้รับพระราชทานธง พัทธกษัตริย์ เพื่อรักษาชีวิต จำนวน 4 ธง และได้เดินทางไปรับ
พระราชทานธงที่ตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร



ภาพประกอบ 40 หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณลำน้ำชีติดกับแปลงปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ
บ้านโคกจ๊ะ หมู่ที่ 4 ตำบลสมุด อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 41 ศาลาพักผ่อนค่ายลูกเสือในพื้นที่ปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ บ้านโคกจ๊ะ
หมู่ที่ 4 ตำบลสมุด อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 42 สระน้ำในพื้นที่ปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ ฯ บ้านโคกจ๊ะ หมู่ที่ 4 ตำบลสมุด
อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 43 หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ เข้ารับพระราชทานธง พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต

ปี พ.ศ. 2541 ปรับปรุงถนนสายลำชี-ห้วยก้อล หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งมน อำเภอ
ปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 50,000 บาท
ปรับปรุงถนนหลวงปู่หงษ์พัฒนา 7 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ระยะทาง

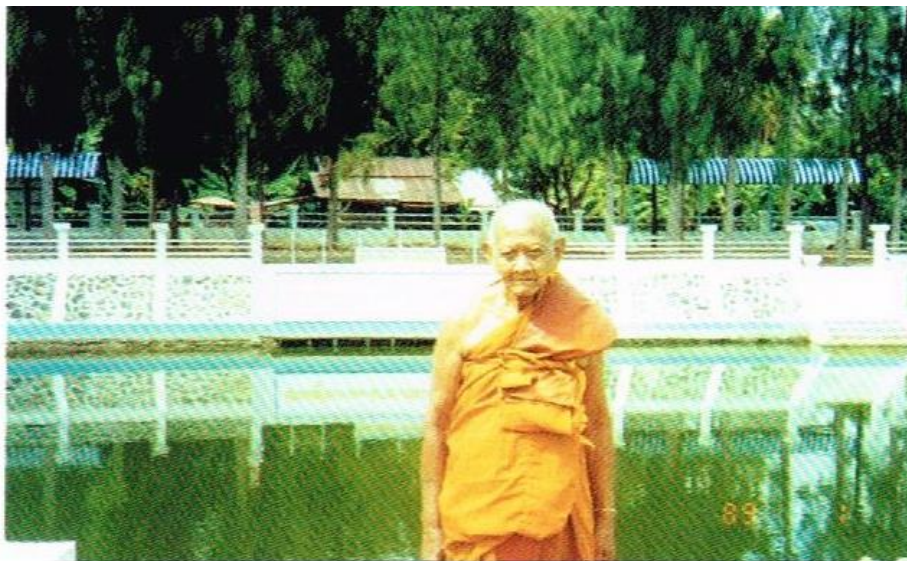
810 เมตร ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 60,000 บาท ปรับปรุงและขุดลอกหนองน้ำสาธารณะประโยชน์สระ
 ตาตวล และปรับปรุงภูมิทัศน์และสร้างศาลาสาธารณะประโยชน์ (สวนสุขภาพ-สวนสาธารณะ) บ้าน
 ตาตวล หมู่ที่ 1 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 668,081 บาท
 ปรับปรุงและอนุรักษ์ ป่าช้าพรหมคุณ หมู่ที่ 9 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พื้นที่
 ประมาณ 8 ไร่ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 350,000 บาท



ภาพประกอบ 44 หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณถนนสายลำชี-ห้วยก้อล หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งมน
 อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 45 ถนนหลวงปู่หงษ์พัฒนา 7 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 46 หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณหนองน้ำสาธารณะประโยชน์สระตาตวล หมู่ที่ 1 ตำบลสมุด อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 47 หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณศาลาสาธารณะประโยชน์ (สวนสุขภาพ-สวนสาธารณะ) บ้านตาตวล หมู่ที่ 1 ตำบลสมุด อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 48 ป่าชำพรหมคุณ หมู่ที่ 9 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

ปี พ.ศ. 2542 หลวงปู่หงษ์ได้สนับสนุนป้ายโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ จำนวน 2 ป้าย เป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ 6,000 บาท ได้ร่วมกับทางอำเภอปราสาทจัดโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ โดยการปลูกต้นสะเดาสองข้างถนนสายทุ่งมน-ตาฮี ระยะทาง 12 กิโลเมตร ปรับปรุงถนนสายสะพานหัน-ประโคนชัย และสร้างสะพานหลวงปู่หงส์ และปรับปรุงถนนหลวงปู่หงษ์พัฒนา 3 ระยะทาง 1,070 เมตร ในหมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ รวมใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 182,321 บาท ปรับปรุงถนนหลวงปู่หงษ์พัฒนา 7 หมู่ 1 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ระยะทาง 575 เมตร ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 70,000 บาท ปรับปรุงถนนหลวงปู่หงส์ พัฒนา 9 หมู่ที่ 1 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ระยะทาง 100 เมตร ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 4,100 บาท สร้างศาลาเฉลิมพระเกียรติฯ กลางหมู่บ้านสมุด หมู่ที่ 7 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 39,800 บาท ล้อมรั้วหินป่าวัดหินกองและฟื้นฟูสภาพป่าโดยการปลูกป่าเพิ่ม หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พื้นที่ประมาณ 250 ไร่ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 1,000,000 บาท ขุดทำนบกกลางป่าสงวนแห่งชาติฯ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งและสัตว์ได้อยู่อาศัยใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 100,000 บาท ล้อมรั้วลวดหนามป่าหนองจอก หมู่ที่ 3 บ้านตาเจียด ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พื้นที่ 1,800 ไร่ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 900,000 บาท ล้อมรั้วลวดหนามที่สาธารณประโยชน์ป่าชุมชนหนองเต็ง ตำบลป่าซัน-ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พื้นที่ประมาณ 95 ไร่ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 50,000 บาท สร้างฝาย

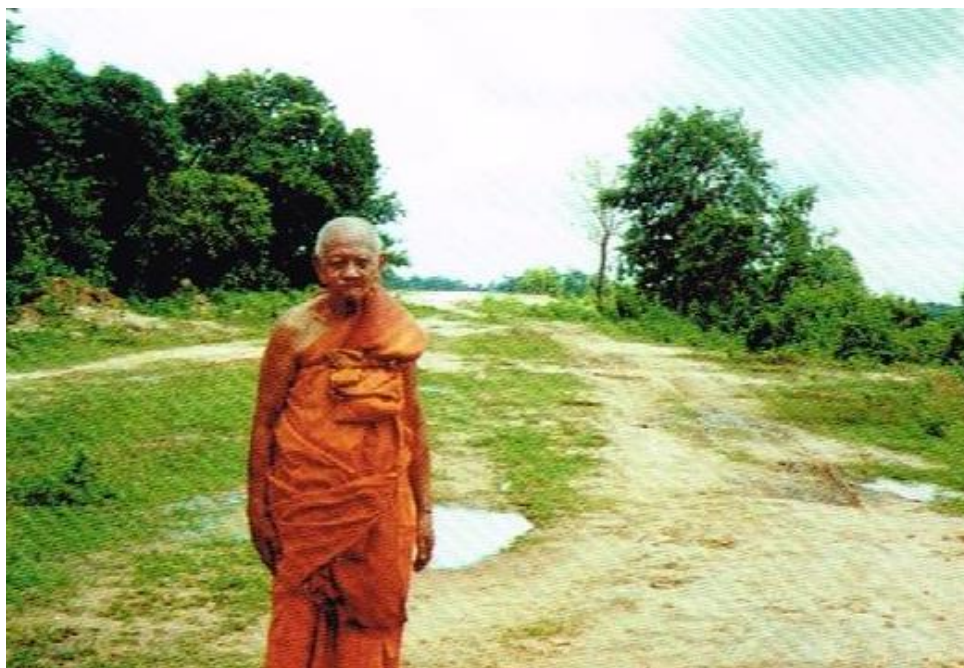
น้ำล้นกันลำนํ้าซี เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง เพื่อการเกษตรและสัตว์ป่าได้อยู่อาศัยในหมู่ที่ 3 ตำบล
ทุ่งมน อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 4,000,000 บาท



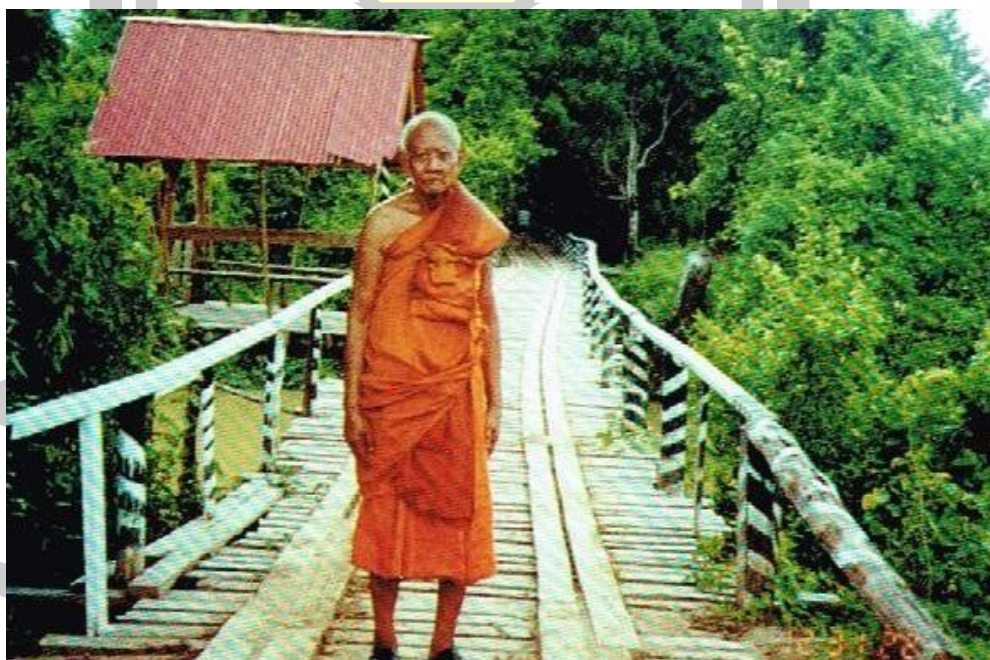
ภาพประกอบ 49 ป้ายถนนหลวงปู่หงษ์พัฒนา 7 หมู่ 1 ตำบลสมุด อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 50 หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณหน้าป้ายถนนหลวงปู่หงษ์พัฒนา 9 หมู่ที่ 1 ตำบล
สมุด อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 51 หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณถนนสายสะพานหัน-ประโคนชัย หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งมน
อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 52 หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณสะพานหลวงปู่หงษ์ หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งมน
อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 53 ถนนหลวงปู่หงษ์พัฒนา 3 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
ที่มีการปรับปรุง



ภาพประกอบ 54 รั้วหินวัดหินกอง หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 55 หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณไร่ลวดหนามป่าหนองจอก หมู่ที่ 3 บ้านตาเจียด
ตำบลทุ่งมน อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 56 ไร่ลวดหนามป่าชุมชนหนองเต็ง ตำบลป่าซัน-ตำบลทุ่งมน อำเภอลำดวน
จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 57 ฝายน้ำล้นกั้นลำน้ำชี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

ปี พ.ศ. 2543 ขุดทำนบกกลางป่าสงวนแห่งชาติฯ (บ้านโชคบริณ์พัฒนา) หมู่ที่ 2 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งและสัตว์ใหญ่ได้อยู่อาศัย ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 140,000 บาท ขุดทำนบกกลางป่าสงวนแห่งชาติฯ (บ้านตาปาง) หมู่ที่ 6 ตำบลสมุดอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งและสัตว์ใหญ่ได้อยู่อาศัยใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 240,000 บาท ล้อมรั้วลวดหนามและปรับปรุงภูมิทัศน์ที่สาธารณประโยชน์ หนองถนน หมู่ที่ 2 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พื้นที่ประมาณ 30 ไร่ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 700,000 บาท สร้างศาลากลางหมู่บ้าน ศาลาปราสาทพรหมคุณ (หลวงปู่หงษ์) หมู่ที่ 7 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 59,640 บาท ขุดสระน้ำสาธารณประโยชน์เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้บริโภคในฤดูแล้ง บ้านทุ่งมน หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 150,000 บาท สร้างรั้วและปรับปรุงภูมิทัศน์โรงเรียนสุวรรณาคารสงเคราะห์ หมู่ที่ 1 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 150,000 บาท สร้างรั้วและปรับปรุงภูมิทัศน์โครงการโรงพักเพื่อประชาชน สถานีตำรวจภูธรตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ใช้เงินทั้งสิ้นประมาณ 150,000 บาท อนุรักษ์และปลูกป่าซ่อมแซมแปลงปลูกป่าโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ บ้านโคกจ๊ะ หมู่ที่ 4 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เนื้อที่ประมาณ 60 ไร่ จัดทำป้ายหน่วยป้องกันรักษาป่าที่ สร.2 และก่อสร้างรั้วด้านหน้าสำนักงานหน่วยฯ พร้อมทั้งบริจาคเก้าอี้ 12 ตัว และพัดลมเพดาน 2 ตัว รวมเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ 100,000 บาท



ภาพประกอบ 58 หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณทำนบกกลางป่าสงวนแห่งชาติฯ (บ้านโชคบริณพัฒนา)
หมู่ที่ 2 ตำบลสมุด อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 59 ทำนบกกลางป่าสงวนแห่งชาติฯ (บ้านตาปาง) หมู่ที่ 6 ตำบลสมุด อำเภอบราสาท
จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 60 หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณไร่ลวดหนาม หมู่ที่ 2 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท
จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 61 ศาลากลางหมู่บ้าน “ศาลาปราสาทพรหมคุณ (หลวงปู่หงษ์)” หมู่ที่ 7
ตำบลสมุดอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 62 สระน้ำสาธารณประโยชน์บ้านทุ่งมน หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท
จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 63 หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณรั้วสถานีดำรงจตุรต ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท
จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 64 หลวงปู่หงษ์ถ่ายภาพบริเวณรั้วโรงเรียนสุวรรณาคารสงเคราะห์ หมู่ที่ 1 ตำบลสมุดอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

ปี พ.ศ. 2544 กองหินล้อมรั้วป่าช้าบ้านหนองรี และปลูกป่าเพิ่มเติมในหมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เนื้อที่ 4 ไร่ ใช้เงินประมาณ 100,000 บาท

สรุป กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของหลวงปู่หงษ์ด้านการพัฒนาพบว่า หลวงปู่หงษ์เป็นพระนักพัฒนาที่หาใครเทียบไม่ได้ ท่านได้พัฒนาชุมชนไว้ในหลาย ๆ ด้าน เช่น สร้างถนน สะพาน ขุดสระ ล้อมรั้วป่าสาธารณะ ล้อมรั้วสถานที่ราชการ ปลูกป่า สร้างทำนบกั้นน้ำ สร้างศาลากลางหมู่บ้าน ศาลาที่พักตามที่สาธารณะต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านได้มีน้ำกินน้ำใช้ในฤดูแล้ง มีถนนในการเดินทางที่สะดวก จนหลวงปู่มีชื่อเสียงและได้รับเข้ารับพระราชทานธง พัทธกัญญา เพื่อรักษาชีวิต

1.4 ด้านการสงเคราะห์ชุมชน

จากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์พบว่า

หลวงปู่ท่านเป็นพระที่มีความเมตตาต่อชาวบ้าน ท่านได้มองเห็นว่าชาวบ้านที่เจ็บป่วย เดินทางมาให้หลวงปู่รักษาอาบน้ำมนต์ ขจัดปัดเป่า สิ่งชั่วร้ายออกจากร่างกาย มีทั้งผู้คนที่มาจากต่างบ้าน ต่างถิ่น มาแล้วไม่มีที่พำนักหลับนอนพักผ่อน หลวงปู่ท่านก็ได้หาเงินมาสร้างอาคารที่พักขึ้นบริเวณด้านทิศตะวันออกของสุสานทุ่งมน เป็นตึกสูง 3 ชั้น จำนวน 3 อาคาร มีห้องน้ำ โรงครัว น้ำประปา ไว้ให้ใช้อยู่ในบริเวณเดียวกันสร้างความสะดวกให้กับผู้ป่วยและญาติเป็นอย่างมาก และท่านได้สมทบทุนสร้างที่พักสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรม และซื้อที่ดินเพิ่มเติมพร้อมทั้งเสนาสนะต่าง ๆ ในสุสานทุ่งมนให้เสร็จเรียบร้อย (อุดม หวังทางมี. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 65 อาคารที่พักสำหรับผู้ป่วยและญาติ ในสุสานทุ่งมน



ภาพประกอบ 66 โรงครัว และที่เก็บน้ำประปา บริเวณอาคารที่พัก ในสุสานทุ่งมน

หลวงปู่ท่านเห็นว่าผู้คนที่มากราบหลวงปู่ ที่มาจากต่างบ้าน ต่างถิ่นเข้ามาไม่ขาด มาเพื่อให้หลวงปู่รดน้ำมนต์ มานั่งสวดมนต์ มาพักผ่อนหย่อนใจ มาปฏิบัติธรรม ซึ่งในแต่ละวันมีจำนวนมาก มาแล้วไม่มีที่จะปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ หลวงปู่จึงได้หาเงินมาสร้างศาลาเอนกประสงค์ขึ้น (สายตา รุ่งเรือง. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 67 ศาลาเอนกประสงค์ในบริเวณสุสานทุ่งมน

หลวงปู่ซื้อที่ดินและได้สร้างศาลาเอนกประสงค์เป็นศูนย์การเรียนรู้และบริการประชาชน ท่านได้ให้ขุดสระน้ำไว้บนพื้นที่เดียวกันติดกับถนนในหมู่บ้าน ตรงทางเข้าไปสุสานทุ่งมนให้กับชาวบ้านไว้เป็นศูนย์รวมของหน่วยงานและที่ทำการต่าง ๆ เช่น เป็นศูนย์การเรียนรู้และบริการประชาชนบ้านทุ่งมนตะวันออก เป็นศูนย์ดำรงธรรมประจำหมู่บ้าน เป็นที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นที่ทำการกำนันตำบลสมุด ร้านค้าชุมชนสหกรณ์ ให้พ่อค้า แม่ค้า เข้ามาจำหน่ายสินค้าได้ โดยไม่คิดค่าเช่า แล้วแต่จะบริจาคค่าน้ำ ค่าไฟให้กับหมู่บ้าน ส่วนสระน้ำนั้นได้สร้างไว้สำหรับเป็นที่เก็บน้ำไว้ใช้ตอนที่ชุมชนขาดแคลนน้ำ (อุทัย แปลงดี. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 68 ศูนย์การเรียนรู้และบริการประชาชนบ้านทุ่งมน



ภาพประกอบ 69 สระน้ำด้านหน้าศูนย์การเรียนรู้และบริการประชาชนบ้านทุ่งมน

สรุป กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของหลวงปู่หงส์ด้านการสงเคราะห์ชุมชน พบว่า หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ได้สงเคราะห์ชุมชนในการสร้างอาคารที่พักสำหรับผู้เจ็บป่วย บริจาคเงินช่วยเหลือชาวบ้านที่ยากจน ให้ทุนการศึกษาแก่พระ และนักเรียนที่ยากจน ส่งเสริม สนับสนุนให้พระเณรได้ศึกษาต่อ ชื่อที่ดินสร้างศูนย์การเรียนรู้และบริการให้แก่ชุมชน ขุดสระไว้เก็บ ไว้ใช้ในฤดูแล้งทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีการศึกษาที่ดี มีน้ำกินน้ำใช้มีแหล่งค้าขายทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

1.5 ด้านการเผยแพร่ธรรมะ

จากการสัมภาษณ์พบว่า

หลวงปู่หงษ์ท่านได้สอนบอกองค์ภาวนาพระกัมมัญฐานให้ปฏิบัติตามเข้า เย็นจนแจ้งเข้าถึงพระอรรถธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าในข้อถึงความเป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิต แห่งชั้น 5 ย่อมทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการที่จะหาทางหลุดพ้น จากชีวิตที่มีแต่ความไม่เที่ยงแท้ แน่นอนเมื่อเห็นแจ้งในธรรมเช่นนั้น ท่านก็ออกจาริกธุดงค์แสวงหาโมกขธรรมในที่ต่าง ๆ (จุฬามาศ ครอบแก้ว. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่หงษ์ท่านได้สอดแทรกของการอาสียงของการขุดสระไว้ว่า การ ขุดสระจะทำให้ผู้นั้นมีอายุยืนยาว แข็งแรงไม่เจ็บป่วย หากินคล่อง ทรัพย์สินเงินหาหาได้คล่องดี ส่วน อาณิสสรของการซื้อที่จะทำให้เราได้มีที่ มีแผ่นดิน มีที่อยู่อาศัยทั้งชาตินี้และชาติหน้า การหาพื้นที่ปลูก ป่า สัตว์ได้อยู่อาศัย จึงทำให้ผู้นั้นเป็นที่เมตตาคนและสัตว์ทั่วไป ทั้งมีผลให้ได้พบกันชาตินี้และชาติ หน้า และยังสามารถรู้ภาษาสัตว์ได้อีกด้วย (เลียว บุญสวัสดิ์. 2560 : สัมภาษณ์)

เมื่อตอนที่หลวงปู่หงษ์ บวชได้ 3 วัน ขณะนั่งอยู่ใต้ต้นมะขามในวัด ได้มี หญิง ชาย แปลกหน้ามีทั้งคนแก่ คนหนุ่ม แต่งกายแบบชาวบ้านมาขอร้องให้เทศน์โปรด สามเณร บอกว่าท่านเทศน์ไม่เป็น คนเหล่านั้นก็แนะนำให้หลวงปู่ท่องนะโม 3 จบ และบอกว่าเดี่ยวจะเทศน์ เป็นเอง หลวงปู่ก็เลยท่องนะโม 3 จบ พอท่องจบเท่านั้นปากพูดไปได้เองเป็นเรื่องเป็นราว ชาย หญิงเหล่านั้นต่างพากันพนมมือด้วยความปิติ และกราบลาไป เมื่อหลวงปู่หันกลับมาอีกทีคนเหล่านั้น ได้หายไปแล้ว ความตั้งใจที่จะบวช 7 วัน ก็เลยอยู่จนอายุครบ 20 ปี (สายตา รุ่งเรือง. 2560 : สัมภาษณ์)

เมื่อหลวงปู่บวชได้ 3 พรรษา ท่านได้ธุดงค์วัดตามแบบฉบับแห่งพระ บรมครู อาศัยอยู่ตามต้นไม้ นุ่งห่มใช้ผ้าเพียงสามผืน ปฏิบัติตัวอยู่ที่สงบสัปปายะ เช่น ป่าช้า เป็นที่ เจริญจิตภาวนาเข้าคำ ฉันทอาหารเพียงมือเดียว ได้เดินทางเข้าอำเภอบุซัน จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อศึกษา กับครูอาจารย์ที่เป็นทั้งฆราวาสและผู้ทรงศีลสมณะ จนเป็นที่พอใจท่านจึงได้เดินทางกลับและธุดงค์ไป ในสถานที่ต่าง ๆ จนถึงประเทศเขมร (เลียว บุญสวัสดิ์. 2560 : สัมภาษณ์)

ขณะที่หลวงปู่รักษาคนป่วยด้วยการรดน้ำมนต์ จนนิ้วมือ นิ้วเท้าของท่าน เปื่อย ท่านก็ไม่เอ่ยปากบ่น ท่านมักจะสอดแทรกเรื่องธรรมะแก่บรรดาศิษย์ในเรื่องขันติวิริยะ อัน ได้แก่ความอดทน และความเพียรอยู่เสมอ (เริศ ชัยเชิด. 2560 : สัมภาษณ์)

สรุป กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของหลวงปู่หงษ์ด้านการเผยแผ่ธรรมะ หลวง ปู่หงษ์จะเผยแผ่ธรรมะโดยการให้ข้อคิด มุ่งให้มีความอดทน วิริยะ และความเพียร ให้ทำบุญบริจาค ที่ดิน ทรัพย์สินเงินทอง และสอนให้ไม่ให้อยู่ในความประมาท

1.6 ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

หลวงปู่ได้ให้ลูกศิษย์จัดถือนร่วมกันเป็นเจ้าภาพเพื่อสมทบทุนสร้างที่พักสำหรับผู้ มาปฏิบัติธรรม และซื้อที่ดินเพิ่มเติมพร้อมกับเสนาสนะต่าง ๆ ในสุสานทุ่งมนให้เสร็จเรียบร้อย

หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ท่านได้จัดให้มีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจัด งานประเพณีขึ้นทุกปี ในเทศกาลงานประเพณีสำคัญ ๆ ท่านก็ได้ช่วยในด้านความคิด ความช่วยเหลือ เช่น งานวันเข้าพรรษา การทำบุญข้าวเปลือก การลงแขกเกี่ยวข้าว วันสงกรานต์และวันผู้สูงอายุ

วันแข่งโขนตา สืบสานประเพณีเขาคีรีวงศต งานกฐิน งานผ้าป่า และประเพณีทางศาสนาต่างๆ และ พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ เข้าทรงพิธีต่ออายุผู้สูงอายุและคนป่วย (มงคล ปิยไพร. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 70 ป้ายเชิญร่วมเป็นเจ้าภาพทำบุญกฐินเพื่อสมทบสร้างที่พัก ณ สุสานทุ่งมน ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์



ภาพประกอบ 71 ป้ายเชิญร่วมเป็นเจ้าภาพทำบุญทอดผ้าป่าเพื่อสมทบสร้างที่พัก ณ สุสานทุ่งมน ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สรุปกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของหลวงปู่หงส์ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี พบว่า ในช่วงที่หลวงปู่หงษ์ ยังไม่ได้ละสังขารท่านได้ส่งเสริมให้มีการจัดผ้าป่า แห่กฐิน

สรุปกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของหลวงปู่หงษ์ พบว่า หลวงปู่หงษ์เป็นพระที่มีความเมตตา มีเวทย์มนต์คาถา จึงได้มีการสร้างวัตถุมงคลขึ้นมาเพื่อให้ผู้มีความเชื่อ ศรัทธาในตัวหลวงปู่หงษ์ไว้คอยกราบไหว้บูชาและพกพาติดตัวในการเดินทาง ซึ่งเชื่อว่าหลวงปู่หงษ์จะช่วยปกป้องรักษาให้แคล้วคลาดจากอันตรายใดๆ หลวงปู่หงษ์ เป็นพระนักพัฒนาที่หาใครเทียบไม่ได้ ท่านได้พัฒนาชุมชนไว้ในหลาย ๆ ด้าน เช่น สร้างถนน สะพาน ขุดสระ ล้อมรั้วป่าสาธารณะ ล้อมรั้วสถานที่ราชการ ปลูกป่า สร้างท่านบักน้ำ สร้างศาลากลางหมู่บ้าน ศาลาที่พักที่สาธารณะต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านได้นำน้ำกินน้ำใช้ในฤดูแล้ง มีถนนในการเดินทางที่สะดวก จนหลวงปู่มีชื่อเสียงและได้รับเข้ารับพระราชทานธง พัทธกษัตริย์ปา เพื่อรักษาชีวิต หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ได้สงเคราะห์ชุมชนในการสร้างอาคารที่พักสำหรับผู้เจ็บป่วย บริจาคเงินช่วยเหลือชาวบ้านที่ยากจน ให้ทุนการศึกษาแก่พระและนักเรียนที่ยากจน ส่งเสริมสนับสนุนให้พระเณรได้ศึกษาต่อ ซื้อที่ดินสร้างศูนย์การเรียนรู้และบริการให้แก่ชุมชน ขุดสระไว้เก็บไว้ใช้ในฤดูแล้งทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีการศึกษาที่ดี มีน้ำกินน้ำใช้มีแหล่งค้าขายทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น หลวงปู่ได้อบรมสั่งสอนให้

2. หลวงปู่สรวง มหามณี วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.1 อัตชีวประวัติ

หลวงปู่สรวง เดิมท่านเป็นชาวกัมพูชาและได้เดินทางมาอยู่บริเวณอำเภอขุนหาญและอำเภออุทุมพรพิสัย แถบชายแดนตามเชิงเขาพนมดงรัก (พนมดงเร็ก) ซึ่งเป็นเขตกั้นกลางระหว่างประเทศกัมพูชา ท่านเป็นผู้ทรงศิลปะปฏิบัติธรรมอยู่เสมอและได้พักอาศัยอยู่กระท่อมในไร่นาของชาวบ้านโคก และเวียนไปในที่ต่าง ๆ นาน ๆ จะกลับมาให้เห็นในสถานที่เดิม ในสายตาและความเข้าใจของชาวบ้านในสมัยนั้น มองว่าท่านเป็นผู้มีคุณวิเศษแตกต่างจากบุคคลทั่วไปและเรียกว่า ลูกอ้อวเป้า หรือ ลูกตาเป้า (เป็นภาษาเขมร หมายถึง พระดาบสที่เป็นผู้รักษาศีลอยู่ในถ้ำ ตามป่าเขา) ในสมัยก่อนมีป่าเขาอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยป่าไม้และสัตว์ป่านานาพันธุ์ มีลูกศิษย์ติดตามหลวงปู่เดินธุดงค์ตามป่าเขาแถบชายแดนไทย ตลอดจนถึงประเทศเขมร แต่ก็อยู่กับหลวงปู่ไม่นาน จำต้องกลับบ้านเนื่องจากทนความลำบากไม่ไหว หลวงปู่จึงเดินธุดงค์ไปในที่ต่าง ๆ โดยลำพัง ทำให้ไม่มีใครทราบถิ่นกำเนิดและอายุของหลวงปู่ที่แท้จริง รู้เพียงแต่ว่าหลวงปู่เป็นชาวเขมรต่ำได้เข้ามาอาศัยในประเทศไทยนานแล้ว คนแก่คนเฒ่าผู้สูงอายุที่เคยเห็นท่านต่างพูดว่า พอจำความได้ก็เห็นท่านอยู่ในลักษณะเหมือนที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ผิดไปจากเดิมบ้างเล็กน้อยเท่านั้น (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่สรวงเป็นคนพูดน้อยและไม่เคยเล่าประวัติส่วนตัวให้ใครฟังจึงไม่มีใครทราบประวัติและอายุที่แท้จริงของท่านได้ ชาวบ้านแถบนี้เห็นหลวงปู่บ่อยๆ ที่ป่าบ้านตะเคียนราม

วัดตะเคียนราม (อำเภอภูสิงห์) แลวโคกโดน บ้านลำพุก โศกโพน ตำบลกันทรารมย์ อำเภอชูขันธุ์ และตามหมู่บ้านอื่น ๆ รอบชายแดนท่านจะอยู่แถบนี้โดยตลอด แต่ก็จะไม่อยู่เป็นประจำในทีเดียวที่ใดที่หนึ่ง บางทีหายไป 2-3 ปี ก็จะกลับมาใหม่อีกครั้ง โดยที่ไม่รู้ว่าหลวงปู่ไปไหน มาระยะหลังๆ พบหลวงปู่เป็นประจำอยู่ในกระท่อมนาข้างต้นโพธิ์ บ้านชะยอง วัดโคกแก้ว บ้านโคกเจริญ กระท่อมนา ระหว่างบ้านละลมกับบ้านจะบก กระท่อมนาบ้านรุน (อำเภอบัวเขต) และบ้านอื่น ๆ ใกล้เคียง (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)

ต่อมาเมื่อผู้ปวารณาเป็นลูกศิษย์อาสาสมัครให้หลวงปู่ไปอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ ทำให้มีผู้รู้จักหลวงปู่มากขึ้นทั่วทุกจังหวัดในประเทศไทย แต่ละวันจะมีผู้ขับรถเข้ามากราบไหว้หลวงปู่เป็นจำนวนมาก บางทีสมหวังมีโอกาสได้กราบนำมัสการ บางคนมาไม่พบก็ต้องนั่งรอนอนรอนจนกว่าหลวงปู่จะกลับมา ถึงแม้ว่าจะพบกับความลำบากเพียงไรก็ยอมทน เพียงขอให้มีโอกาสกราบหลวงปู่สักครั้งหนึ่งในชีวิต หลวงปู่เป็นพระที่มักน้อย สันโดษ สมณะ มีอุเบกขาสูงสุด ให้ความเมตตาแก่ผู้ไปหา ทุกคนให้ความสำคัญกับทุกคนเท่ากันหมด ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะเป็นคนยากจน เป็นเศรษฐี ใครรู้จักหลวงปู่มานานขนาดไหนหรือได้ติดตามรับใช้หลวงปู่มานาน ท่านไม่เคยเอ่ยปากนับว่าเป็นศิษย์หรือให้สิทธิพิเศษแก่คนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะแม้แต่คนเดียว ทุกคนจะได้รับความเมตตาจากหลวงปู่เสมอมา จึงมีผู้มากกราบไหว้หลวงปู่เป็นประจำ และกลับมาหาหลวงปู่อยู่เสมอ ความเป็นอยู่ของหลวงปู่ที่ท่านอยู่อย่างเรียบง่าย จำวัดอยู่ตามกระท่อมนาเล็ก ๆ มีกระดานไม้ปูไม้ไผ่แผ่น (บางครั้งก็มีแค่ 2-3 แผ่น) แค่นอนอนได้ทุกแห่งที่หลวงปู่จำวัดจะมีเสาไม้สูงปักอยู่มีเชือกขาวขึงระหว่างกระท่อมเสาไม้หรือต้นไม้ข้างเคียงมีราวขนาดโตที่บุด้วยจิวหรือกระดาดแขวนไว้เป็นสัญลักษณ์ ที่ขาดไม่ได้คือจะต้องให้ลูกศิษย์ก่อกองไฟไว้เสมอ บางครั้งลูกศิษย์เอาของถวายท่านก็จะโยนเข้ากองไฟ ถ้าเห็นว่ากระท่อมใดมีสิ่งของดังกล่าวก็หมายถึงว่าเป็นที่หลวงปู่เคยจำวัดหรือเคยอยู่มาก่อน ไม่มีใครรู้ว่าหลวงปู่มีอายุเท่าไร

บางคนบอกว่าหลวงปู่สรวยอายุ 105 ปี แต่บางคนก็บอกว่าตอนนี้ตัวเองอายุ 105 ปีแล้ว เห็นหลวงปู่ตั้งแต่อายุน้อย ๆ แล้ว ในพระไตรปิฎกบอกว่าผู้เป็นอรหันต์มีอายุอยู่ได้ 4 กัป (ในพระไตรปิฎก 1 กัปเท่ากับ 120 ปี) (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่สรวย มหามุนี ละสังขารเมื่อวันที่ 8 เดือนกันยายน พ.ศ. 2543 ตรงกับขึ้น 10 ค่ำ เดือน 10 ปีมะโรง 98 พรรษา สิริระดังอยู่ที่ศาลาออยเตียนสรูล วัดไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ



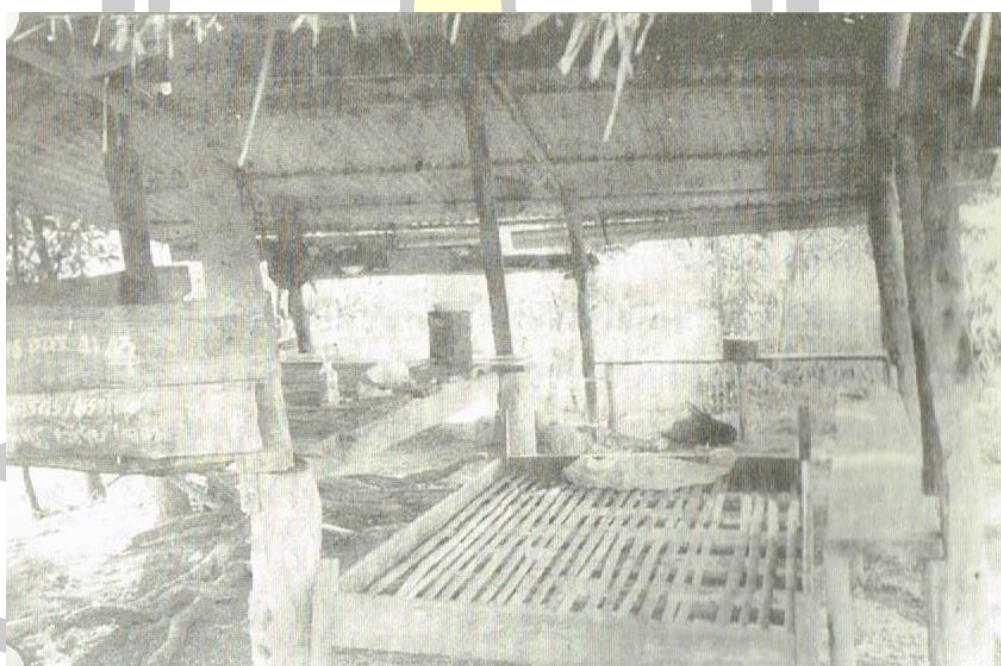
ภาพประกอบ 72 หลวงปู่สรวง มหามุนี



ภาพประกอบ 73 สรีระหลวงปู่สรวง ณ วัดไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ



ภาพประกอบ 74 ลักษณะของกระท่อมที่ฟ้านักของหลวงปู่สรวงในอดีต



ภาพประกอบ 75 ลักษณะของกระท่อมที่ฟ้านักของหลวงปู่สรวง ในอดีต



ภาพประกอบ 76 ลักษณะกระท่อมของหลวงปู่สรวง ในปัจจุบัน

2.2 ด้านพิธีกรรม

จากการสัมภาษณ์พบว่า

หลวงปู่สรวง มหามณี เจริญกรรมฐานตามแนวทางพระพุทธองค์จนบรรลุธรรมสูงสุดเป็นจตุปฏิสัมภิทาญาณ แก่กล้าในอิทธิฤทธิ์ในเดชสูงสุด ดำเนินตนตามแนวทางพระโพธิสัตว์คือ แม่บรรลุหลุดพ้นแล้วก็ไม่เข้านิพพานจะยังโปรดสรรพสัตว์ผู้ยากทั้งหลาย ดูแลพระพุทธศาสนาต่อไปก่อนอีกนานเท่าไรไม่มีกำหนดแล้วแต่ความปรารถนาขององค์หลวงปู่ หลวงปู่มีชีวิตอยู่อย่างไรกาลเวลาไม่มีกำหนดเวลาถึงความสิ้นสุด ชำนาญในการเข้านิโรค เข้าสมบัติ 8 ถอดจิต ชำนาญในมนโณยิทธิการแสดงฤทธิ์ทางใจ ชำนาญในกสิณอภิญญา ควบคุมบังคับธาตุทั้ง 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ ได้สามารถเนรมิตวัตถุ สามารถเรียกของจากอีกที่หนึ่งมายังอีกที่หนึ่งได้ สามารถชนะแรงโน้มถ่วงของโลก ขณะกาลเวลา มีความเป็นอิสระจากพันธนาการทุกชนิด ขณะกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ทางโลกวัตถุทุกประการ

หลวงปู่ไม่เคยสร้างวัดมุงคลให้สำหรับลูกหลานได้สักการบูชา หลวงปู่ท่านมีแต่แสดงอิทธิฤทธิ์ ความอัศจรรย์ ปาฏิหาริย์ให้เห็นกับตาเท่านั้น (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)

คณะลูกศิษย์บางสายได้สร้างวัดมุงคลหลวงปู่สรวงขึ้น วัดมุงคลรุ่นแรกเป็นเหรียญ หลวงปู่สรวง เทวดาเล่นดิน เนื้ออัลปาก้า สร้างออกปี 2540 บล็อกนิยม เป็นเหรียญครึ่งกลมครึ่งรูปไข่ ขนาด 3.5 เซนติเมตร ผลิตครั้งแรก 1,000 เหรียญไม่มีตอกโค้ด ด้านหน้าเป็นรูปหลวง

ปุษุรวงนั้งชันเช่า ห่มจีวร มีอักษรไทยเขียนว่า หลวงปุษุรวง ด้านหลังเป็นอักษรยันต์ เขียนอักษรไทยว่า รุ่น 1 เทวดาเล่นดิน (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 77. วัดถุมงคลหลวงปุษุรวง รุ่น 1 เทวดาเล่นดิน

วัดถุมงคลหลวงปุษุรวง รุ่นมหาสิทธิโชค

วัดถุมงคลรุ่นนี้เป็นเหรียญรูปไข่ ที่กลุ่มลูกศิษย์หลวงปู่ในอำเภอซุซันธ์ ร่วมกันสร้างขึ้น ด้านหน้าเป็นรูปหลวงปุษุรวงครึ่งตัว ส่วนด้านหลังเป็นรูปยันต์ มีอักษรไทยเขียนไว้ว่า “มหาสิทธิโชค” ไม่ทราบที่สร้างจำนวนที่สร้าง แต่ทราบว่ามิแฉกในสมัยที่หลวงปุษุรวงยังมีชีวิตอยู่ บรรดาศิษย์หลายคนได้บอกว่า หลวงปุษุรวงปลุกเสก

พูนุ ปณุ ทิโต ชิวเว



ภาพประกอบ 78 วัดถุมนงคหลวงปู่สรวง รุ่ณมหาสิทธิโชค

วัดถุมนงครุ่ณหลวงพ่อมี่แต้ให้

เหรียญรุ่ณนี้ เจ๊น้อย ปักธงชัย เป็นผู้สร้าง เป็นเหรียญรูปไข่ ด้านหน้าเป็นรูปของหลวงปู่สรวงนั่งพับเพียบสมาธิเต็มองค์ ห่มจีวรพาดสังฆาฏิ เขียนว่าหลวงปู่สรวง หลวงพ่อใหญ่ ส่วนด้านหลังมีอักษรไทยเขียนว่า “รุ่ณหลวงพ่อมี่แต้ให้” และอักขระเลขยันต์ “มะ อะ อุ” “พุทธโธ” “มะระหัง” และ “มะยาลิติ” วัดถุมนงครุ่ณนี้ เจ๊น้อยได้สร้างหลังจากได้ถูกลอตเตอร์นับล้านบาทและได้ให้หลวงปู่สรวงเป็นผู้ปลุกเสกให้ที่วัดทรัพย์น้อย และได้แจกให้เพื่อน ๆ ซึ่งเป็นวัดถุมนงคที่ให้ทางโชคลาภดีมาก



ภาพประกอบ 79 วัดถุมนงคหลวงปู่สรวง รุ่ณหลวงพ่อมี่แต้ให้

คำบูชาหลวงปู่สรวง

นะโม ตัสสะ ณะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (3 รอบ)

นะโม โพธิสัตว์ มะหากุโน มะหิทธิโก มะหาลาโภ อะหัง ปุเชมิ สิทธิลาโภ นิรันตะรัง

คำอธิษฐานขอพรหลวงปู่สรวง

พุทัง ปะสิทธิ ธัมมัง ปะสิทธิ สังฆัง ปะสิทธิ อะริยะองค์สรวง สัมปันโน อิติปิ
โส นะโมพุททาเย อิสะวาสุติ มหาบันดาล สัจจัง ประสิทธิ เม สาธุ สาธุ สาธุ

สรุป กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ด้านพิธีกรรมของหลวงปู่สรวงนั้น ท่านไม่ได้สร้างวัตถุมงคลชนิดใดขึ้นด้วยตัวท่านเอง มีแต่คณะลูกศิษย์ท่านนั้นที่ได้ทำมีพิธีปลุกเสกด้วยตัวหลวงปู่ นั้นก็ยังไม่ปรากฏมาให้เห็น

2.3 ด้านการพัฒนาชุมชน

จากการสัมภาษณ์ พบว่า หลวงปู่สรวง ท่านเป็นพระที่อาศัยอยู่ตามกระท่อมตามป่า ตามไร่ นา ไม่ได้พำนักอาศัยอยู่ที่วัด อีกทั้งท่านได้รุดงค์ไปในที่ต่าง ๆ เป็นประจำ จึงทำให้ท่านไม่ได้มีเวลาที่จะพัฒนาชุมชนหมู่บ้านให้เจริญ (จารุวรรณ เจริญงาม. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ท่านไม่เคยสร้างถนน ศาลาที่พัก หรืออาสนะใดๆ ให้กับชาวบ้าน ท่านจะอาศัยอยู่ตามกระท่อมในไร่ นา และรุดงค์ไปในที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในป่าเขา หรือข้ามไปยังประเทศเขมร หลวงปู่จึงไม่ได้ช่วยเหลือชาวบ้านให้มีความสะดวกสบาย (บานเย็น สุขสาย. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่สรวงท่านไม่ค่อยอยู่กับที่เดิม 2-3 ปี จะเห็นท่านกลับสักครั้งหนึ่ง ซึ่งไม่มีใครรู้ว่าหลวงปู่ท่านไปไหน (พระสิงห์. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ท่านอาศัยที่กระท่อมไม่นาน ท่านก็จะรุดงค์ต่อไป ซึ่งไม่มีใครรู้ว่าท่านไปสถานที่แห่งใด นานๆ ท่านจะกลับมากครั้งหนึ่ง (สมยศ แปลงดี. 2560 : สัมภาษณ์)

สรุป หลวงปู่สรวงท่านรุดงค์ไปยังสถานที่ต่าง ๆ ไม่ได้อยู่เป็นประจำที่ใดที่หนึ่ง ท่านจึงไม่ได้ช่วยชาวบ้านพัฒนาในเรื่องของการคมนาคม การมีแหล่งน้ำใช้

2.4 ด้านการสงเคราะห์ชุมชน

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า

จะมีผู้คนจากทั่วสารทิศในประเทศไทยเดินทางมากราบนมัสการหลวงปู่อยู่ไม่ขาด ไม่ว่าจะเป็กลางวัน กลางคืน ดึกดื่นก็ไม่เคยขาด ผู้คนที่มากราบหลวงปู่จะนำเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้มาถวายหลวงปู่ เมื่อหลวงปู่รับแล้วท่านจะไม่นำเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้เหล่านั้นมาใช้ ท่านจะนำไปแจกจ่ายให้กับชาวบ้าน หรือบางครั้งถ้าท่านนั่งรถไปกับลูกหลาน มีชาวบ้านนำเงินข้าวของมาบริจาค ท่านก็จะโปรยเงินตลอดเส้นทางจนหมด (อิทธิพล ภักดีไทย. 2553 : 23-24)

หลวงปู่ท่านจะนำสิ่งของที่ชาวบ้านนำมาถวาย เช่น ผ้า อาหาร เงิน ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไปให้กับชาวบ้านที่ยากจนอีกที (จารุวรรณ เจริญงาม. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ท่านจะช่วยเหลือชาวบ้านทางอ้อม คือ เมื่อเห็นว่าชาวบ้านที่มากราบหลวงปู่มีฐานะยากจน หลวงปู่ก็จะบอกให้ไปซื้อหอยตามเลขที่ท่านได้บอก หรือเขียนให้ บางครั้งก็บอกให้ซื้อทะเบียนรถยนต์คันที่ท่านนั่ง หรือมอเตอร์ไซค์ที่มารับท่านไปเดินแถวตลาด ก็จะมีคนถูกหอยกันมาก (สุพัฒน์ วรชัยกิตติ. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ได้บอกให้ชาวบ้านซื้อหอยหรือลื้อตเตอร์ี่ตามเลขที่ท่านบอก แล้วทุกคนก็จะถูกได้เงินมาใช้ในครอบครัว (สมร จันท. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ท่านไม่ได้สร้างศาลาที่พัก สถานสงเคราะห์รักษาพยาบาล สถานเลี้ยงเด็ก โรงเรียน หรือช่วยเหลือชาวบ้านในทางตรง ๆ นั้นจะไม่มี มีแต่ทางอ้อม เช่น บอกเลขหอยให้ชาวบ้านไปซื้อเอง บางครั้งก็ถูกมีกิมมีใช้ไปพอสมควร บางครั้งไม่ถูกก็อดไปบ้าง (พระสิงห์. 2560 : สัมภาษณ์)

สรุป กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของหลวงปู่สรวงในการสงเคราะห์ชุมชนนั้น หลวงปู่ท่านจะช่วยเหลือด้วยการบริจาคเงินที่ได้จากการบริจาคมาอีกที ช่วยเหลือชาวบ้านด้วยการบอกให้ไปเสี่ยงดวง เสี่ยงทายกับตัวเลข ด้วยการซื้อหอยหรือลื้อตเตอร์ี่

2.5 ด้านการเผยแพร่ธรรมะ

หลายคนคงสงสัยว่าทำไมหลวงปู่จึงมีว้าวไว้ประจำกระท่อมที่พักตลอดเวลา หากจะพิจารณาและนำมาคิดเปรียบเทียบในเรื่องธรรม โดยเปรียบเทียบกับตัวเรา ว่าวนั้นถ้าปล่อยไว้เฉย ๆ ไม่มีคนวิ่งคนชกก็คงจะอยู่กับพื้นดินตลอดไป ไม่มีโอกาสที่จะลอยขึ้นสู่ท้องฟ้าบนอากาศได้ และจะต้องมีลมช่วย เปรียบเสมือนคนที่ใช้ชีวิตอยู่ได้ต้องอาศัยลมหายใจให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติธรรมคือ อานาปานสติ เชือกที่ผูกติดจากตัวว้าวเปรียบเหมือนกระแสทางธรรมที่ช่วยชี้แนวทางปฏิบัติตนให้เจริญดำเนินรอยตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ คนดิ่งว้าวหรือชกว้าวให้ขึ้นนั้นคือการปฏิบัติตนที่จะต้องฝืนใจตน ฝืนอารมณ์ที่มักจะพาเราไปสู่อำนาจใฝ่ต่ำให้หลุดพ้นจากอาสวะทั้งปวง จะต้องมีศรัทธา มีวิริยะหรือความพากเพียร เพื่อยกระดับจิตของตนให้สูงขึ้น ถ้าหยุดความเพียรเมื่อไร ในขณะที่จิตอยู่ในระดับไม่สูงพอก็จะทำให้จิตตกเมื่อนั้นหรืออีกนัยหนึ่ง การที่ว้าวจะขึ้นสูงหรือต่ำก็โดยอาศัยอำนาจลมช่วย เปรียบเทียบคนเราจะดีหรือเลวก็ขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติตน ถ้าอยากปฏิบัติตนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมมีจิตสูง หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวงก็ต้องหมั่นเพียรพยายามปฏิบัติตนตามแนวทางพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ หากไม่เช่นนั้นก็จะตกไปสู่ที่ต่ำที่ชั่วคืออบายมุขทั้งปวง เปรียบประดุจดั่งว้าวที่ขาดลม ขาดคนชก คนดิ่งจะต้องตกลงมากองอยู่ที่พื้น โดนคนเหยียบย่ำทำลายไร้คุณค่าอันเป็นนี้เป็นข้อคิดที่เราท่านทั้งหลายควรพิจารณาไม่ควรจะมองข้ามทุกอย่างที่หลวงปู่มีไว้จะเป็นอุบายธรรมทั้งหมด การเป็นอยู่ของหลวงปู่แสดงให้เห็น ให้ดูว่าควรจะปฏิบัติตัวอย่างไร ปฏิบัติอย่างไร อยู่อย่างไร จึงจะมีชีวิตอยู่อย่างสงบสุข (หลวงปู่สรวง เทวดาเดินดิน. 2553 : 37-38)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า

ผู้ที่มีโอกาสได้รับฟังธรรม คำสั่งสอนของหลวงปู่สรวง หรือได้รับการถ่ายทอดวิชาอาคมโดยตรงนั้นไม่มี หลวงปู่จะสอนโดยการทำให้ดู อยู่ให้เห็น และจะช่วยเหลือลูกศิษย์ผู้ติดตามเมื่อถึงคราวคับขันไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้จริง ๆ เท่านั้น (สมหมาย ศรีแก้ว. 2560 : สัมภาษณ์)

เคยมีคนถามเรื่องชื่อ อายุ ของหลวงปู่ ท่านได้ตอบว่า “เรื่องของอดีตลืมไปหมดแล้ว ชื่ออะไรก็จำไม่ได้ เขาเรียกว่าปู่สรวง ก็ปู่สรวง ชื่อเสียงมันก็ไม่ใช่ว่าตัวของเราจะเรียกยังไงก็ได้” ถ้ามาคิดกันอีกแง่หนึ่งก็เหมือนกับว่า ท่านได้สอนธรรมะชั้นสูงให้กับพวกเราให้รู้ว่า ให้มีแต่ปัจจุบัน เพราะสิ่งทั้งหลายมันผ่านไปแล้ว มันเป็นเรื่อง สมมุติทั้งนั้น (สุพี ไพรบึง. 2560 : สัมภาษณ์)

เมื่อหลวงปู่เทศนา จะเขียนอักขระให้ 3 ตัวคือ อองโพธิสัตว์ ออยกังกูย เพียวะเนีย (เป็นพระให้เจริญภาวนา) เทอเจ็ด ออยสะहरुด (ทำให้สบาย) เทอเจ็ด ออยสะโหลด (ทำให้บริสุทธิ์) อันเป็นการเตือนสติ (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 80 คำสอนของหลวงปู่สรวง

เหตุที่หลวงปู่สรวงเล่นว่าจุกๆ คือ ให้คนทั่วไปได้เรียนรู้ธรรมข้อหนึ่งว่าจิตใจคนไม่สงบ ไม่นิ่ง ยักไปย้ายมา เวลาหนึ่งไม่มีจบการที่หลวงปู่สรวงชอบดูการชนไก่ของชาวบ้านนั้นก็เพื่อความเพลิดเพลินของชาวบ้านเป็นการสอนธรรมข้อหนึ่งกับชาวบ้าน คือ การชนกันคือเจ็บทั้งสองฝ่ายมีโทษทั้งสองฝ่าย ถ้าไม่ชนกันก็ไม่เจ็บ ให้รักคนเหมือนรักไก่ชน ถ้ารักคนต้องไม่ชนกัน ความสนุกสนานเพลิดเพลิน คือ การรักกันไม่ชนกัน (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)

การที่หลวงปู่สรวงเอาเงินไปโปรยตามถนนหนทาง เพื่อให้คนยากจน คนร่ำรวยมีเงินทองจะไม่เห็น คนยากจนจะเห็น และเอาไปใช้ได้ การที่หลวงปู่สรวงเอาเงินเผาไฟ ใครให้เท่าไร

ก็เผาหมอด บางครั้งก็โยนเข้าป่า หาเท่าไรก็ไม่มีวันพบเพราะการเผาเงินก็ดี การโยนเข้าป่าก็ดี เป็นการฝากให้เทพบุตร และเทพธิดาบนสวรรค์มารับไป (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)

ในช่วงฤดูปลูกข้าว หลวงปู่จะเอาข้าวเปลือกมาหว่าน เป็นการแสดงว่าให้ไปทำมาหากิน ทำไรไถนา แต่บางคนก็จะพากันนับจำนวนครั้งที่หว่านหรือนับเมล็ดข้าวเปลือกเป็นตัวเลขกัน โดยลืมนึกถึงสิ่งที่หลวงปู่บอกไว้ให้ทำมาหากินตามปกติ จนบางครั้งหลวงปู่เขียนบอกไว้เป็นภาษาเขมร หรือขอมโบราณว่า “ออยเทอซี เทอเจ็อดเจ็ย ออยเตียนเมียนบาน” หมายถึง “ให้ทำมาหากิน ทำใจให้ดี ให้ทานแล้วจะรวย” ซึ่งเป็นการเตือนใจให้รู้จักทำมาหากิน (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)

สรุป กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ด้านการเผยแผ่ธรรมของหลวงปู่สรวงนั้น หลวงปู่ท่านเผยแผ่ธรรมะโดยการทำให้ดู ทำให้เห็นเป็นปริศนาธรรม

2.6 ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

จากการสัมภาษณ์ พบว่า หลวงปู่สรวง ท่านเป็นพระที่อาศัยอยู่ตามกระท่อมตามป่า ตามไร่เนา ไม่ได้พำนักอาศัยอยู่ที่วัด อีกทั้งท่านได้เดินทางธุดงค์ไปในแต่ต่าง ๆ เป็นประจำ จึงทำให้ท่านไม่ได้สนใจที่จะส่งเสริม สนับสนุนในการจัดงานบุญประเพณีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน (สุบรรณ ดวงเขียว. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่สรวง ท่านเป็นพระที่อาศัยอยู่ตามกระท่อมตามป่า ตามไร่เนา ไม่ได้พำนักอาศัยอยู่ที่วัด อีกทั้งท่านได้ธุดงค์ไปในที่ต่าง ๆ เป็นประจำ ท่านไม่ได้บวชเป็นพระ บางคนบอกว่าท่านสวดมนต์ไม่ได้ มีแต่เวทย์มนต์คาถา ท่านจึงไม่ยุ่งเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ของชุมชนมากนัก (กมลรัตน์ วรรณดี. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ท่านธุดงค์ไปในที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในป่าเขา หรือข้ามไปยังประเทศเขมร หลวงปู่ไม่ค่อยอยู่กับที่ ธุดงค์ไปเรื่อย ๆ ไม่สนใจในเรื่องวัฒนธรรมประเพณี ปล่อยให้เป็นเรื่องของชุมชน ชาวบ้านทำกันเอง (จารุวรรณ เจียนงาม. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่สรวงท่านไม่ค่อยอยู่กับที่เดิม 2-3 ปี จะเห็นท่านกลับสักครั้งหนึ่ง ซึ่งไม่มีใครรู้ว่าหลวงปู่ท่านไปไหน (ศักดิ์สิทธิ์ บังเอิญ. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ท่านอาศัยที่กระท่อมไม่นาน ท่านก็จะธุดงค์ต่อไป ซึ่งไม่มีใครรู้ว่าท่านไปสถานที่แห่งใด นานๆ ท่านจะกลับมาครั้งหนึ่ง (สุบรรณ ดวงเขียว. 2560 : สัมภาษณ์)

สรุป หลวงปู่สรวงท่านธุดงค์ไปยังสถานที่ต่าง ๆ ไม่ได้อยู่เป็นประจำที่ใดที่หนึ่ง ท่านจึงไม่ได้สืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่ในชุมชน

พูน ปณ ทัต ชิว



ภาพประกอบ 81 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ศาลากระท่อมหลวงปู่สรวง บ้านรุน

3. หลวงปู่ฤทธิ รัตนโชโต วัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์

3.1 อัตชีวประวัติ

หลวงปู่ฤทธิ รัตนโชโต หรือพระครูอินทรวรคุณ เดิมชื่อ ฤทธิ นามสกุล ไม้เล็กดี เกิดเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2460 บิดาชื่อนายเสีียว มารดาชื่อ นางแทย บ้านเลขที่ ไม่ปรากฏ หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งมน อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ มีพี่น้องทั้งหมด 10 คน หลวงปู่ฤทธิ รัตนโชโต เป็นคนที่ 2 ได้บรรพชาเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2482 ที่วัดเพชรบุรี ตำบลสมุด อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ และได้อุปชฌาย์ เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2482 โดยมีพระครูปราสาทคณาภรณ์ วัดปราสาทพลวง เป็นพระอุปชฌาย์ เจ้าอธิการจริงวัดเพชรบุรี เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอาจารย์แหวด วัดเพชรบุรี เป็นอนุสาวนาจารย์

ด้านการศึกษา หลวงปู่ฤทธิ รัตนโชโต ได้เรียนอักษรขอมโบราณ จนสามารถอ่านออกเขียนได้และศึกษาอักษรภาษาไทยด้วยตนเอง เนื่องจากสมัยโบราณไม่ได้เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาตามระบบ แต่ได้บวชเป็นสามเณร เรียนอักษรขอมและไทยที่วัดเพชรบุรี จนสามารถอ่านออกเขียนได้

พ.ศ. 2484 สอบไล่ได้นักธรรมชั้นตรี สำนักเรียนคณะจังหวัดสุรินทร์

พ.ศ. 2490 สอบไล่ได้นักธรรมชั้นโท สำนักเรียนคณะจังหวัดบุรีรัมย์

พ.ศ. 2534 สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดบุรีรัมย์

หลวงปู่ฤทธิ รัตนโชโต ได้มรณภาพเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2548 สิริรวมอายุได้ 89 ปี 65 พรรษา ได้มีพระราชทานเพลิงศพเมื่อวันอังคารที่ 13 ธันวาคม 2554 เวลา 17.00 นาฬิกา หลวงปู่ฤทธิ ท่านเป็นพระเกจิอาจารย์ที่เป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญการพิเศษ จนได้รับนาม

ว่า “พระผู้ให้” เป็นที่เคารพและที่รู้จักของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในดินแดนอีสานใต้ (หลวงปู่ฤทธิ์ รัตนโชโต. 2554 : 36)



ภาพประกอบ 82 พระครูอินทวรคุณ (หลวงปู่ฤทธิ์ รัตนโชโต)

3.2 ด้านพิธีกรรม

จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์พบว่า

หลวงปู่ฤทธิ์เป็นพระเกจิตั้งเชื้อสายเขมรที่มีความเชี่ยวชาญด้านคาถาอาคมทั้งของไทย ลาว และเขมร อย่างหาผู้เทียบเคียงได้ยาก ท่านเป็นพระสงฆ์ที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตาอย่างสูงไม่ว่าจะเป็นใครมาจากไหนฐานะ เป็นอย่างไร หลวงปู่ท่านจะให้การต้อนรับพูดคุยด้วยเป็นอย่างดี ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์และสุรินทร์กับผู้ที่นิยมวัตถุมงคลของเกจิอาจารย์ยุคปัจจุบันแล้ว หลวงปู่ฤทธิ์ท่านมีชาวบ้านชาวช่องนับถือและรู้จักกันดีเป็นอย่างยิ่ง มีลูกศิษย์ลูกหาที่นำวัตถุมงคลของท่านมาบูชาติดตัว ติดบ้าน ติดร้านกันมาก วัตถุมงคลของท่านเป็นที่แพร่หลายมานับสิบปีมีดังนี้

พระกริ่งเสาร์ห้า หลวงปู่ฤทธิ์ รัตนโชโต เขมร รุ่นแรก เนื้อเบญจโลหะ แก่ทองคำ แก่เงิน และแก่ชนวน อุดมศักดิ์สิทธิ์ที่หลวงปู่เสกเก็บไว้ได้ฐาน สร้างครั้งแรกในรอบ 132 ปี พุทธคุณเลิศทุกด้าน ปลุกเสก เสาร์ 5 ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 5 ปี 5 (มะโรงปี 43) ปลุกเสก 5 วัน คุณสมบัติพิเศษ (หลวงปู่ฤทธิ์ รัตนโชโต. 2554 : 50-51)

1. เน้นจำนวนทองคำ เงิน ราคาแพง จำนวนมาก
2. ผสมชนวนโลหะโบราณ 5 ยุค 5 สมัย
3. ผสมชนวนโลหะ 55 วัดตั้ง เช่น วัดพระแก้ว วัดโสธร วัดพระพุทธ

ชินราช เป็นต้นรวม 55 วัดในทุกๆภาค

4. ผสมชนวน / แผ่นจาร/ตะกรุด 55 เกจิอาจารย์ ตั้ง
5. ปลุกเสกหลัก 5 ครั้ง

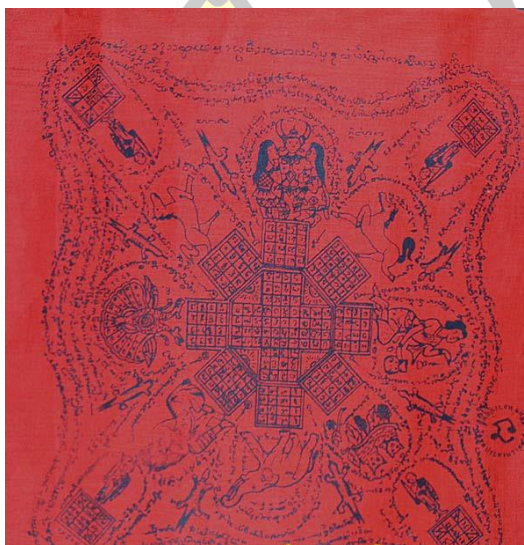


ภาพประกอบ 83 พระกริ่งเสาร์ห้า หลวงปู่ฤทธิ์ รตนโชโต

ผ้ายันต์ต่างๆ เช่น ผ้ายันต์สิ่ง 7 เศียร ผ้ายันต์กิ้งแก้ว ผ้ายันต์ฉิมพะลี (ศิวลี) และผ้ายันต์นางกวัก ขนาดต่างๆ กันตั้งแต่พกติดตัวจนถึงขนาดใหญ่ติดร้าน ผ้ายันต์กิ้งแก้ว เป็นผ้ายันต์ที่มีผลในหลายๆด้าน ตามลักษณะการพับผ้ายันต์ ซึ่งรวมทั้ง เมตตา มหานิยม คุ่มครองใจ ด้านการเดินทาง โชคลาภ มหาอำนาจและอื่นๆ อีกมากมาย จะเน้นมากทางด้านโชคลาภ และ เมตตา/ มหานิยมคนที่ใช้แล้ว พบว่ามีคนมาติดพันมากมายเป็นต้น

ผ้ายันต์ฉิมพะลี เป็นผ้ายันต์ที่เน้นทางด้านการค้าขายโดยเฉพาะ ซึ่งในผ้า

ยันต์ รุ่งพิมพ์เปื้อน มีรูปนางกวักและนางฟ้าซึ่งช่วยลดบันดาลให้ค้าขายดีขึ้น เช่น ร้านอาหารมีลูกค้าเพิ่มขึ้นมากผิดจากแต่ก่อนซึ่งไม่ค่อยจะมีลูกค้ามากนัก เมื่อค้าขายดีจึงช่วยปลดหนี้สินไปจนเกือบหมด ร้านทำซอฟต์แวร์ ทางด้านคอมพิวเตอร์ พกผ้ายันต์ฉิมพะลิวไปพบลูกค้า รายไหนรายนั้นไม่เคยพลาด ทำให้กิจการดีขึ้นโดยตลอด ทั้งๆที่ ยุคไอเอ็มเอฟซึ่งจะมีผลกระทบต่อร้านเหล่านี้โดยตรงสำหรับวัตถุมงคลอื่นๆ เช่น เหรียญเสมาตะกรุด ที่ผู้บูชาติดตัวหรือติดรถ ต่างมีประสบการณ์แล้วคลาดมาโดยตลอด



ภาพประกอบ 84 ผ้ายันต์ฉิมพะลิว

วัตถุมงคลที่เป็นตะกรุดก็มีหลากหลายแบบ มีทั้งตะกรุดคู่แบบห้อยคอ ตะกรุด 3 กษัตริย์แบบคาดเอว ตะกรุดโทนแบบ 7 ดอก ม้วนซ้อนเป็นดอกเดียวคาดเอว ตะกรุด 9 กษัตริย์ แบบคาดเอว ซึ่งมีทั้งเนื้อทองแดง เนื้อทองเหลือง เนื้อเงิน และเนื้อตะกั่ว

พูน ปณ ภิโต ชิว



ภาพประกอบ 85 ตะกรุดคู่

นอกจากนี้ยังมีวัตถุมงคลที่เป็นเหรียญแบบรูปไข่ เสม้าและหยดน้ำ สร้างตั้งแต่ปี 2514 รูปเหมือนขนาดเล็กมีทั้งกริ่งและไม่กริ่ง รูปเหมือนขนาดเล็กเนื้อว่าน รูปเหมือนขนาดบูชาตั้งแต่ขนาด 3, 5, 7 และ 9 นิ้ว พิมพ์เจ้าสัวรูปหลวงปู่ พิมพ์พระนาคปรกเนื้อว่านสมเด็จไม่จั่วดำ เป็นต้น



ภาพประกอบ 86 เหรียญเสม้าและหยดน้ำหลวงปู่ฤทธิ์ รตนโชโต สร้างปี 2514



ภาพประกอบ 87 รูปเหมือนหลวงปู่ฤทธิ์ รตนโชโต

สรุปกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของหลวงปู่ฤทธิ์ด้านพิธีกรรมนั้น หลวงปู่ฤทธิ์ เป็นพระเกจิตั้งชื่อสายเขมรที่มีความเชี่ยวชาญด้านคาถาอาคมทั้งของไทย ลาว และเขมร ท่านเป็น พระสงฆ์ที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตาอย่างสูงไม่ว่าจะเป็นใครมาจากไหนฐานะ เป็นอย่างไร หลวงปู่ท่าน จะให้การต้อนรับพูดคุยด้วยเป็นอย่างดี วัตถุประสงค์ที่สร้างและทำพิธีปลุกเสกเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทาง จิตใจ สร้างความมั่นใจ ในการเดินทาง สร้างฐานะ การประกอบอาชีพนั้นมีหลายชนิด เช่น วัตถุประสงค์ รูปเหมือนหลวงปู่ฤทธิ์ รตนโชโต ตระกูลด พระกริ่งเสาร์ 5 พระพิมพ์นาคปรก ผ้ายันต์ และอีก หลายชนิด

3.3 ด้านการพัฒนาชุมชน

จากการสัมภาษณ์พบว่า

จากการที่หลวงปู่เป็นบุคคลที่เห็นความทุกข์ยากของชาวบ้านในการทำมาหา กิน ขาดน้ำกินน้ำใช้ ในปี พ.ศ. 2516 หลวงปู่ได้สร้างเขื่อนคอนกรีตกั้นลำน้ำชี ทางทิศตะวันออกของ ฝายน้ำล้นในปัจจุบัน การก่อสร้างของหลวงปู่ดำเนินไปตามความคิดเห็นและทุนทรัพย์ที่จำกัด ส่วน ใหญ่จะใช้แรงงานของญาติโยมและพระเถรลูกวัด โดยขาดความรู้ด้านเทคนิคและพลังของน้ำ เมื่อ ถึงฤดูน้ำหลากเขื่อนคอนกรีตกลางลำน้ำชีที่สร้างขึ้นก็ถูกแรงน้ำพัดพังสิ้นทุกปี พอถึง พ.ศ. 2521 หลวงปู่ก็ได้ปรึกษากับทางสำนักงานชลประทาน ทางอำเภอและทางจังหวัดในการหางบประมาณมา ทำการก่อสร้าง (สนิท ทานวัน. 2560 : สัมภาษณ์)

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ศรีวัฒนาพรธวัดี เสด็จเยี่ยมประชาชนที่บ้าน ตะครอง ตำบลสำราญ อำเภอกระสัง จังหวัดสุรินทร์ หลวงปู่จึงได้เขียนจดหมายถึงนายอำเภอว่าจะ ถวายพระเครื่อง (เหรียญของหลวงปู่ที่ปลุกเสก) ให้กับพระองค์ท่าน ซึ่งในช่วงนั้นได้เกิดสงครามการ ต่อสู้รบตามชายแดนระหว่างลัทธิคอมมิวนิสต์กับประชาธิปไตย นายอำเภอตกลงรับไปถวาย พอถึง

วันเสด็จนายอำเภอให้คนไปรับเหรียญมาถวายซึ่งมีประมาณ 2 หมื่นเหรียญ บรรจุสองลังใหญ่ พร้อม กับจดหมายเปิดผนึก 1 ซอง เมื่อเสด็จมาถึงนายอำเภอก็ได้ถวายพระเครื่อง และจดหมายเปิดผนึก ซึ่ง ข้างในจดหมายมีข้อความสรุปได้ว่า หลวงปู่ได้บอกถึงความพยายามในการสร้างเขื่อนปิดแม่น้ำชี เพื่อ สร้างเป็นแหล่งน้ำให้ชาวบ้านมาเป็นเวลา 5 ปีแล้ว แต่ยังไม่สำเร็จ ด้วยเขื่อนถูกน้ำพัดพังเสียหายไป ทุกปี และให้ขอสมเด็จพระท่านช่วยเหลือราษฎร และตอนท้ายของจดหมายได้กล่าวถวายพระเครื่องเพื่อ พระราชทานแก่ทหารที่อยู่ตามชายแดน พอถึงวันที่ 18 ธันวาคม 2522 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใน รัชกาลที่ 9 ได้เสด็จมาเยี่ยมหลวงปู่ตามจดหมาย ที่วัดอินทบูรพา (วัดกะนัง) และทรงเยี่ยมสภาระทุกข์ ของราษฎร ซึ่งในวันนั้นหลวงปู่ได้รับนิมนต์ไปวิทยาลัยครูบุรีรัมย์ และหลวงปู่ก็ได้ตามเข้าเฝ้าสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 ที่จังหวัดสุรินทร์ หลวงปู่ได้ถวายความต้องการที่จะปิดเขื่อนกั้นแม่น้ำชีเป็น หลักและแหล่งน้ำ 8 แห่ง คือ (หลวงปู่ฤทธิ์ รตนโชโต. 2554 : 36-46)

1. อ่างเก็บน้ำวัดปทุมคงคา ตำบลบ้านปรือ
2. อ่างเก็บน้ำวัดกะนัง ตำบลบ้านปรือ
3. อ่างเก็บน้ำห้วยตาราง ตำบลบ้านปรือ
4. อ่างเก็บน้ำห้วยหนองเต็ง ตำบลสูงเนิน
5. อ่างเก็บน้ำกุดใหญ่ ตำบลหนองเต็ง
6. อ่างเก็บน้ำป่ายาว ตำบลสูงเนิน
7. อ่างเก็บน้ำห้วยตาลิบ ตำบลสองชั้น
8. ฝายบ้านกระทุ่ม ตำบลสูงเนิน (ปัจจุบันชื่อ

ฝายน้ำล้นโครงการชลประทานราชดำริ)



ภาพประกอบ 88 ฝายน้ำล้นโครงการชลประทานราชดำริ บ้านกระทุ่ม ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

ใน พ.ศ. 2531 หลวงปู่ได้นำประชาชนทำถนนจากบ้านกะนังถึงบ้านเพชร ระยะทาง 2.8 กิโลเมตร และได้บริจาคเงินเพื่อสร้างถนนเป็นเงินจำนวน 150,000 บาท

หลวงปู่ฤทธิ รัตนโชโต นอกจากพัฒนาชุมชนแล้วยังได้พัฒนาวัดอีกด้วย

พ.ศ. 2524 เป็นประธานในการก่อสร้างอุโบสถวัดอินทบูรพา (บ้านกะนัง) เสร็จเรียบร้อย เป็นเงินจำนวน 15 ล้านบาท

พ.ศ. 2530 สร้างโรงครัวในวัด เป็นเงินจำนวน 50,000 บาท

พ.ศ. 2532 เป็นประธานดำเนินการก่อสร้างกุฏิสงฆ์วัดอินทบูรพา (บ้านกะนัง) ลักษณะทรงไทยประยุกต์ 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก (คสล.) ชั้นบนเป็นไม้เนื้อแข็ง หลงคามุงด้วยกระเบื้องขนาดกว้าง 19 เมตร ยาว 50 เมตร เป็นเงินจำนวน 2,500,000 บาท

พ.ศ. 2539 สร้างห้องน้ำ ห้องสุขา 12 ห้อง เป็นเงินจำนวน 150,000 บาท

พ.ศ. 2540 สร้างห้องน้ำ ห้องสุขา 20 ห้อง เป็นเงินจำนวน 530,000 บาท

พ.ศ. 2543 สร้างกุฏิที่พักสงฆ์ ลักษณะทรงไทยชั้นเดียว เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก หลงคามุงกระเบื้อง เป็นเงินจำนวน 350,000 บาท



ภาพประกอบ 89 อุโบสถวัดอินทบูรพา (บ้านกะนัง) ตำบลบ้านปรือ อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์

ได้แบ่งเขตบริเวณวัด เป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตสาธารณะสงเคราะห์ เขียนประกาศเขตปลอดอาวุธ ห้ามมิให้มีการเล่นการพนัน จำหน่ายสุราในวัด เมื่อมีงานเทศกาล ตัดถนนภายในวัดให้เป็นระเบียบ เทคอนกรีตถนนภายในวัด ตั้งไว้อาวัจกร และคณะกรรมการวัด เพื่อร่วมกันรับผิดชอบบริหารวัด จัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัด ตั้งภัณฑาคาริกของวัดที่เป็น พระภิกษุให้รับผิดชอบ เมื่อมีผู้หยิบยืมของใช้ ตั้งภตุตเทศ ให้ทำหน้าที่จัดพระสงฆ์รับกิจนิมนต์ให้ทั่วถึง

หลวงปู่ได้ถมดินได้คั้นฝายให้เป็นเกาะแล้วสร้างพระตำหนักไว้ที่นั่นเพื่อในหลวงในสมัยรัชกาลที่ 9 เสด็จมาจะได้มีที่พำนัก และเอาไว้สำหรับเป็นที่สำหรับรับเสด็จ ในที่สุดก็ได้ขออนุญาตสร้างและจดทะเบียนเป็นวัดโดยชื่อว่า “วัดชลประทานราชดำริ” (มน แกะสน. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ฤทธิ์ท่านได้ให้ความร่วมมือและส่งเสริมให้ชาวบ้านสร้างอนุสรณ์สถานการเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ครั้งเมื่อเสด็จทรงเยี่ยมเยียนราษฎรชาวอำเภอกระสัง ที่วัดอินทบูรพา หมู่ที่ 4 บ้านกระนัง ตำบลบ้านปรือ อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2522 ซึ่งจังหวัดบุรีรัมย์ร่วมกันพี่น้องชาวจังหวัดบุรีรัมย์ ได้จัดสร้างถวายเนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 ภายในอนุสรณ์สถานจะมีภาพถ่ายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในสมัยรัชกาลที่ 9 และเชื้อพระวงศ์ ในครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินมาบ้านกระนัง (ประชิด สาโรจน์. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 90 อนุสรณ์สถานการเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในสมัยรัชกาลที่ 9 ณ วัดอินทบูรพา บ้านกระนัง ตำบลบ้านปรือ อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

สรุป กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของหลวงปู่ฤทธิ์ รัตนโชโต ด้านการพัฒนาชุมชน พบว่า หลวงปู่ท่านได้เป็นพระที่มีความมานะ อดทน มีความตั้งใจในการช่วยชุมชนให้มีการเดินทางสะดวกสบายระหว่างหมู่บ้าน ตำบล ชุมชนมีน้ำกิน น้ำใช้ในฤดูแล้ง ทำให้ลูกหลานเด็กเล็กของผู้มีฐานะยากจน ด้อยโอกาส ได้มีสถานที่ศึกษาแบ่งเบาภาระพ่อแม่ผู้ปกครอง ด้วยการสร้างถนน สะพาน ฝายกั้นน้ำ อ่างเก็บน้ำ โรงเรียน ศูนย์ดูแลเด็กก่อนเกณฑ์ ให้กับชุมชนทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

3.4 ด้านการสงเคราะห์ชุมชน

หลวงปู่ฤทธิ์ รัตนโชโต ตอนที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมนักเรียนแผนกบาลี ให้ไปศึกษาเล่าเรียนอยู่ที่สำนักศาสนศึกษา แผนกบาลี วัดท่าสว่าง ตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ และได้สงเคราะห์ชุมชนอีกหลาย ๆ ด้าน ดังนี้ (หลวงปู่ฤทธิ์ รัตนโชโต. 2554 : 50-56)

พ.ศ. 2526 เป็นประธานสร้างอาคารเรียนโรงเรียนบ้านตะครองใต้ ตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ลักษณะเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว กว้าง 13 เมตร ยาว 16 เมตร ใช้เงินก่อสร้างจำนวน 450,000 บาท

พ.ศ. 2527 เป็นประธานดำเนินการก่อสร้างโรงเรียนฤทธิประชาสรรค์ บ้านเพชรระกา ลักษณะเป็นอาคารเรียนไม้ชั้นเดียว กว้าง 9 เมตร ยาว 16 เมตร ใช้เงินก่อสร้างจำนวน 500,000 บาท

พ.ศ. 2529 เป็นประธานจัดหาทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา วัดชลประทานราชดารี ปัจจุบันมีเงินทุนฝากธนาคารกรุงไทย สาขากระสัง

พ.ศ. 2540 ได้ดำเนินการเพิ่มทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาวัดชลประทานราชดารี ปัจจุบันมีเงินทุนฝากธนาคารกรุงไทย สาขากระสัง

พ.ศ. 2525-2532 มอบทุนการศึกษาให้นักเรียนโรงเรียนบ้านกะนัง (ฤทธิประชาสรรค์) จำนวนปีละ 3 ทุน จำนวน 24 ทุน ๆ ละ 1,000 บาท เป็นเงิน 24,000 บาท

พ.ศ. 2535-2544 มอบทุนการศึกษาให้นักเรียนโรงเรียนบ้านกะนัง โรงเรียนฤทธิประชาสรรค์ จำนวนปีละ 3 ทุน จำนวน 10 ทุน ๆ ละ 1,000 บาท เป็นเงิน 30,000 บาท

พ.ศ. 2536 ดำเนินการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดอินทบูรพา (บ้านกะนัง) ตำบลบ้านปรือ มีเด็กจำนวน 250 คน มีครูพี่เลี้ยง 7 คน หมดเงินค่าใช้จ่ายจำนวน 590,000 บาท และที่วัดบ้านลำแดง ตำบลนกระเรียน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

พ.ศ. 2537 ได้สร้างศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดป่าหินกอง ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ วัดบ้านสูงเนิน ตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ วัดบ้านเสม็ด ตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ วัดตะครองใต้ ตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ วัดบัวถ่าน ตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์



ภาพประกอบ 91 ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดอินทบูรพา (บ้านกะนัง) ตำบลบ้านปรือ

อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์



ภาพประกอบ 92 ป้ายโรงเรียนบ้านกะนัง (ฤทธิประชาสรรค์) อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

พ.ศ. 2544 มอบทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณร โรงเรียนวัดท่าสว่าง วิทยา (พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา) วัดท่าสว่าง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวนเงิน 50,000 บาท และมอบเงินช่วยสนามสอบธรรมสนามหลวง วัดคันธารมย์ จำนวน 10,000 บาท

พ.ศ. 2530 บริจาคเงินให้โรงพยาบาลกระสัง เพื่อสมทบจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ เป็นเงินจำนวน 3,000 บาท และบริจาคเงินสร้างสถานีอนามัยบ้านเพชร เป็นเงิน 50,000 บาท

พ.ศ. 2537 สมทบเงินสร้างสถานีอนามัยประจำตำบลบ้านปรือ เป็นเงินจำนวน 65,000 บาท

สรุป กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของหลวงปู่ฤทธิ รตนโชโต ด้านการสงเคราะห์ ชุมชนพบว่า หลวงปู่เป็นพระที่มีความเมตตา ท่านสนับสนุนส่งเสริมนักเรียนแผนกบาลี ให้ไปศึกษาเล่าเรียนอยู่ที่สำนักศาสนศึกษา มอบทุนการศึกษาให้พระสงฆ์ สามเณร นักเรียน ในชุมชนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา จนถึงระดับปริญญาเอก สมทบทุนในการซื้อเครื่องมือทางการแพทย์ให้แก่ สถานีอนามัยและโรงพยาบาล สิ่งที่หลวงปู่ให้กับชุมชนด้วยการบริจาค ให้ทุนการศึกษาเป็นการเพิ่ม การศึกษาให้กับผู้ที่มีฐานะยากจนและด้อยโอกาสได้มีที่ยืนอยู่ในสังคมได้

3.5 ด้านการเผยแผ่ธรรมะ

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรมะของหลวงปู่ฤทธิ รตนโชโต พบว่า หลวงปู่มักจะพูดเสมอว่า เกิดมาเพราะมีบุญ อยู่ให้มีคุณ ไปให้มีทุน คนเรา ทุกคนเกิดควรทำแต่สิ่งดี ๆ แล้วความดีจะปรากฏไปเองโดยเฉพาะการช่วยเหลือคนอื่นให้มีความสุข

แล้วจะได้รับความรักตอบจากคนอื่น เข้ากับหลักธรรมทางพุทธศาสนาไว้ว่า ผู้ให้ทาน ย่อมเป็นที่รักที่
 ชอบใจของชนหมู่มาก (พระครูวินัยธรอำนาจ พลปัญญา. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ได้บอกถึงความจริงอย่างหนึ่งที่เราทุกคนจะปฏิเสธไม่ได้เลยคือ ความ
 อิจฉาริษยา ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมไหนก็ตามสิ่งนี้ย่อมเกิดมีในจิตใจของบุคคลที่ไม่ปรารถนาดีต่อบุคคลที่
 มีคนรักและมีความเคารพนับถือมากกว่าตนเอง หลวงปู่สอนให้อวดทน สอนให้แผเมตตาให้กับสัตว์
 ทั้งหลาย รวมถึงการรักษาความดีเป็นทุน และสร้างความดีใหม่มาเพิ่มเติมให้เต็มแล้วความดีนั้นจะ
 ปกป้องคุ้มครองภัยให้ทุกคนมีความสุขความเจริญ (พระปัญญา สุภัทธ. 2560 : สัมภาษณ์)

ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น หลวงปู่ได้สอนอยู่เสมอว่า เรา
 เกิดมาเป็นมนุษย์จะต้องขยัน ต้องมีความเพียรพยายามในการทำมาหากินจึงจะสามารถสร้างฐานะ
 ของตนเองได้ เปรียบเหมือนคนขุดบ่อน้ำถ้ามีความเพียรน้อยก็ไม่สามารถขุดบ่อให้ออกแหล่งน้ำได้ แต่
 ถ้าคนใดมีความเพียรพยายามมากก็จะสามารถขุดบ่อถึงแหล่งน้ำได้ เมื่อขุดบ่อได้ถึงแหล่งน้ำแล้วก็
 สามารถตักน้ำมาดื่มมากินได้ตลอดทั้งปี ไม่มีหมด และยังสามรถแบ่งปันให้แก่ผู้อื่นได้ดื่มกินอีกด้วย
 หลวงปู่ได้บอกอีกว่าคนเราถ้าทำอะไร ประกอบอาชีพอะไรก็ตามถ้าหากมีความเพียรพยายามใน
 หน้าที่การงานนั้นด้วยความตั้งใจจริงแล้วก็จะได้รับผลของความพยายามนั้นและนำไปสู่ความสำเร็จได้
 ในไม่ช้า และสามารถสร้างหลักประกันของครอบครัวให้เจริญก้าวหน้าเป็นปกติและยังได้ช่วยสังคม
 ประเทศชาติอีกด้วย (พระปัญญา สุภัทธ. 2560 : สัมภาษณ์)

ด้านการอบรมศีลธรรมให้กับประชาชน หลวงปู่ได้จัดโครงการอบรมศีลธรรม
 แก่ประชาชนในช่วงพรรษาทุกปี จัดให้มีการบำเพ็ญสมาธิ จิตภาวนาในวันธัมมัสสนาทุกครั้ง
 จัดโครงการอบรมศีลธรรมแก่นักเรียนโดยหลวงปู่จะนิมนต์พระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิมาให้การอบรมใน
 บางครั้ง ในการอบรมแต่ละครั้งจะมีผู้มารักษาศีล ฟังธรรม ที่วัดตลอดปี ครั้งละประมาณ 100-130
 คน (ช่วง สมอ่อน. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 93 ถ่ายภาพร่วมกับผู้ให้สัมภาษณ์ บ้านกระนัง ตำบลบ้านปรือ
 อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์

สรุป กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของหลวงปู่ฤทธิ์ รตนโชโต ด้านการเผยแผ่ธรรมะพบว่า หลวงปู่จะอบรมสั่งสอนให้มีความอดทน ความเพียรพยายาม ในการตั้งใจทำหน้าที่การทำงาน แล้วจะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต สร้างฐานะให้กับตนเองได้

3.6 ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของหลวงปู่ฤทธิ์ รตนโชโต พบว่า

ในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา มีการทำพิธีที่วัดเป็นประจำทุกปี มีผู้เข้าร่วมพิธีที่เป็นทั้งประชาชนและพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ครั้งละไม่น้อยกว่า 250 คน ทุกวันที่ 3-5 เดือนพฤษภาคมของทุกปี หลวงปู่จะจัดพิธีการประพาศวัตรปฏิบัติธรรมประจำปี จะมีผู้ร่วมพิธีครั้งละประมาณ 1,000 คน ผู้ที่มาร่วมพิธีจะนุ่งขาว ห่มขาว นั่งสมาธิภาวนา ฟังการบรรยายธรรมจากหลวงปู่ ตลอดเวลา 3 วัน 3 คืน (พระครูสิริปริยัติวิธาน. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ได้จัดให้มีการประกวดสรภัญญะ ตามโรงเรียนในเขตอำเภอกระสัง จัดให้มีการตอบปัญหาธรรมะ ชิงทุนของหลวงปู่เองในวันวิสาขบูชาของทุกปี และได้จัดให้มีการบวชนกขัมมบารมีที่วัดปีละ 1 ครั้ง หลวงปู่ฤทธิ์ท่านเป็นพระที่มีการพัฒนาวัฒนธรรมประเพณี มาตลอด (สมพงษ์ ดีล้อม. 2560 : สัมภาษณ์)

ทุกวันที่ 3-5 เดือนพฤษภาคมของทุกปี หลวงปู่จะจัดพิธีการประพาศวัตรปฏิบัติธรรมประจำปี จะมีผู้ร่วมพิธีครั้งละประมาณ 1,000 คน ผู้ที่มาร่วมพิธีจะนุ่งขาว ห่มขาว นั่งสมาธิภาวนา ฟังการบรรยายธรรมจากหลวงปู่ ตลอดเวลา 3 วัน 3 คืน (พระปัญญา สุภัทธ. 2560 : สัมภาษณ์)

มีการอบรมพระภิกษุสามเณรหลังการทำวัตร สวดมนต์ อบรมหลังปฏิบัติกิจปฏิบัติงานประจำปีของวัดที่จัดทำขึ้น มีการอบรมและยึดหลักการดำรงตนให้เหมาะสมกับสมณภาวะการปฏิบัติตนต่อสาธารณะในเพศสมณะ และการให้ความสนใจต่อการศึกษาพระธรรมวินัย (เกรียงไกร ชัยเอก. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ได้จัดให้มีการประกวดสรภัญญะ ตามโรงเรียนในเขตอำเภอกระสัง จัดให้มีการตอบปัญหาธรรมะ ชิงทุนของหลวงปู่เองในวันวิสาขบูชาของทุกปี และได้จัดให้มีการบวชนกขัมมบารมีที่วัดปีละ 1 ครั้ง (กนกวรรณ สุริระกุล. 2560 : สัมภาษณ์)

พูน ปณ ฑิต ชีเว



ภาพประกอบ 94 ผู้วิจัยสนทนากับชาวบ้านที่วัดชลประทานราชดำริ

หลังจากที่หลวงปู่ฤทธิ์ละสังขารเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2548 ทางวัดและชุมชน ได้ทำพิธีบวงสรวงวันครบรอบวันมรณภาพของหลวงปู่ฤทธิ์ในระหว่างวันที่ 3-5 มิถุนายน ของทุกปี และในปี 2560 ได้จัดขึ้นระหว่างวันที่ 3-4 มิถุนายน 2560 ที่วัดชลประทานราชดำริ ในพิธีนั้นจะมีการสวดบทมาติกาของพระอภิธรรมเจดีย์คัมภีร์หรือที่เรียกว่า สัตตบปกรณาภิธรรม ซึ่งมีการบังสุกุล เป็นที่สุด เป็นประเพณีนิยมจัดให้พระสงฆ์สวดในงานทำบุญหน้าศพอย่างหนึ่ง เรียกในงานหลวงว่า สัตตบปกรณ สำหรับราษฎรทั่วไปเรียกว่า สวดมาติกา (พระปัญญา สุภทัธ. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 95 พิธีบวงสรวงวันครบรอบวันมรณภาพของหลวงปู่ฤทธิ์

สรุป กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของหลวงปู่ฤทธิ์ รตนโชโต ด้านการสืบสาน วัฒนธรรมประเพณี พบว่า วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา มีการจัดเป็นประจำทุกปี หลวงปู่ได้จัดให้มีการประกวดสรภัญญะตามโรงเรียนต่าง ๆ มีการตอบปัญหาธรรมะ ซึ่งทุนของหลวงปู่ จัดให้มีการบวชนกขัมมบารมีที่วัดปีละ 1 ครั้ง ทำให้ชาวบ้าน ชุมชน ได้เข้าวัดทำบุญ รักษาขนบประเพณี วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมไว้

การสร้างพลังศรัทธาต่อประชาชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

1. หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญญา วัดเพชรบุรี ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญญา เป็นพระผู้เปี่ยมด้วยความเมตตา ขันติวิริยะ งามด้วยศีลจรรย์วัตร ปฏิบัติภาวนา เป็นพระผู้ที่มีปัญญา มีเหตุผล ผู้สร้างคุณประโยชน์ ถือปฏิบัติเคร่งครัด ดั้งเดิม อยู่ในศีลธรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ รักษาศีลอุโบสถ ถือนิยัสงฆ์ ปฏิบัติพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา 4 ประการ คือ 1) ความถูกต้องตามพุทธบัญญัติ 2) คำนึงถึงความเหมาะสม 3) คำนึงถึงความประหยัด และ 4) คำนึงภาวะทางเศรษฐกิจ และท่านยังได้คำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับต้องคุ้มค่า 3 ประการ คือ 1) มีคุณค่าทางจิตใจ ทำให้ศาสนามีความศักดิ์สิทธิ์ 2) ส่งเสริมความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม 3) ส่งเสริมและรักษาเอกลักษณ์ที่ดั้งเดิม เป็น การสร้างสมวัฒนธรรมคงอยู่ต่อไป จึงมีผู้คนให้ความเคารพ เชื่อถือ ความเลื่อมใส ผู้คนเกิดความศรัทธาในตัวหลวงปู่เป็นอย่างมาก

1.1 ด้านพิธีกรรม

จากการสัมภาษณ์พบว่า

เมื่อตอนที่หลวงปู่ อายุได้ 85 ปี ได้เดินทางไปเยี่ยมชาวกัมพูชาที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง เมื่อชาวบ้านทราบข่าวต่างพากันดีใจ เมื่อหลวงปู่ไปถึงชาวบ้านนับพันต่างมานอนคว่ำเรียงแถวกันตั้งแต่ถนนจนถึงศาลาเพื่อให้หลวงปู่เดินเหยียบบนหลังของเขา ตอนแรกหลวงปู่ท่านไม่ยอมเหยียบ ชาวบ้านเหล่านั้นก็ไม่ยอมอ่อนวอนให้หลวงปู่เหยียบให้ได้ หลวงปู่ทนความอ่อนวอนของชาวบ้านไม่ไหวสุดท้ายก็ยอมเหยียบและเดินบนแผ่นหลังของชาวบ้านเหล่านั้น สาเหตุที่ชาวกัมพูชาให้หลวงปู่เหยียบเพราะศรัทธาในองค์หลวงปู่อย่างมาก มีผู้เฒ่าอายุประมาณ 100 ปี ได้เล่าว่า วันหนึ่งหลวงปู่ได้มาที่หมู่บ้านแห่งนี้ ขณะที่นั่งอยู่บนศาลาพร้อมกับชาวบ้านได้มีลูกกระเบิดตกลงมาหลังศาลาซึ่งมุ่งด้วยหญ้าแฝก ทุกคนที่อยู่บริเวณนั้นต่างก็คิดว่าลูกกระเบิดต้องระเบิดลงมาแน่ ๆ ทุกคนคงตายหมด แต่เป็นน่าอัศจรรย์มากที่ลูกกระเบิดลูกนั้นกลิ้งจากหลังศาลาตกลงถึงพื้นดิน ลูกกระเบิดไม่แตกแต่จมลึกลงไปใต้ดินครึ่งลูกชาวบ้านรอดตายแบบปาฏิหาริย์ ชาวบ้านที่อยู่ในเหตุการณ์ต่างรีบเก็บหินกรวด ทราบ แม้แต่ดินใต้แคร่ก็ขุดเอาไปปั้นเป็นลูกกลมๆ ตากแดด เมื่อหลวงปู่กลับประเทศไทย แคร่

ที่หลวงปู่ก็นั่งเอาธูปเทียน ดอกไม้มาขอไม้แคร่ไปแบ่งปันกันไม่เหลือแม้แต่เศษไม้ ซึ่งชาวบ้านทุกคนที่อยู่ในเหตุการณ์ครั้งนั้นต่างเชื่อว่าเพราะหลวงปู่เป็นผู้วิเศษ (สมัยศ. แปลงดี. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่เป็นพระธุดงค์ ถือสันโดษ โปรดสัตว์ จึงไม่พำนักอยู่กับที่จึงได้เดินทางไปแสวงบุญที่พระตะบอง ซึ่งในขณะนั้นชาวเมืองพระตะบองเกิดความเดือดร้อน ข้ำยากหมากแพง เกิดขโมย โจรชุกชุม และมีโจรกลุ่มหนึ่งที่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้า มีลูกน้องกว่า 50 คน นางโจรคนนั้นมีชื่อว่า มะลิ เป็นชาวเขมรที่มีความมั่งคั่ง และมีจิตใจที่เป็นคุณธรรม มะลิจะพาลูกน้องออกจี้ปล้นชาวบ้านที่มีฐานะร่ำรวย และทุกครั้งที่ปล้นได้ข้าวของมา นางจะนำมาแบ่งปันให้กับชาวบ้านที่ยากจน และการออกปล้นแต่ละครั้งก็ต่อเมื่อที่ลูกน้องมีความอดอยากจริง ๆ ในการออกปล้นแต่ละครั้งนางมะลิจะใช้คาถาอาคมในการเบิกทางโจร ด้วยวิชาไสยศาสตร์โดยการตั้งขันทำน้ำมนต์แล้วแจกจ่ายลูกน้องให้ดื่มทุกคน จึงเป็นที่หวาดกลัวและเดือดร้อนของชาวบ้านที่มีฐานะร่ำรวย แม้แต่ทางราชการก็ยังจับตัวนางไม่ได้ เมื่อชาวบ้านทราบข่าวว่าหลวงปู่ได้ธุดงค์มาที่พระตะบอง จึงได้พากันมาราบพร้อมกันเล่าเรื่องนางโจรให้หลวงปู่ทราบ และขอความเมตตาให้หลวงปู่ช่วยไปจับโจรให้ด้วย หลวงปู่ได้เดินทางไปที่บ้านของนางโจรมะลิ และได้นั่งแม่เมตตาบารมีอยู่บนบ้านของนางโจรมะลิจนค่ำ นางโจรมะลิได้กลับบ้านหลวงปู่บอกว่ามะลิลกลับมาแล้ว ซึ่งทุกคนที่อยู่บริเวณนั้นไม่มีใครเห็นมะลิ เมื่อนางโจรมะลิจะก้าวขาขึ้นบันไดบ้านของตนเองนางก็ก้าวขาไม่ขึ้น ทำอยู่หลายรอบจนกระทั่งหลวงปู่บอกว่า ขึ้นมาได้ นางจึงขึ้นบนบ้านเรือนของตนเองได้ ทุกคนก็ยังไม่เห็นนางมะลิได้ยินแต่เสียงเดินไปเดินมาบนเรือน จนกระทั่งหลวงปู่บอกให้มะลิลนั่งลง พร้อมกับถอนเวทมนต์ ทุกคนจึงเห็นมะลิลนั่งอยู่หน้าหลวงปู่ ทันใดนางโจรมะลิก็จักปิ่นออกมาหมายที่สังหารหลวงปู่ ทันใดนั้นหลวงปู่ก็ตบที่หัวเข่าของท่านแล้วพูด “ติด” เป็นที่แปลกกว่ามือของนางมะลิติดอยู่ที่ปิ่นไม่สามารถชักปิ่นนั้นออกมาจากเอาได้ แล้วหลวงปู่ท่านก็ได้ถามว่า ยอมหรือยัง ถ้ายอมแพ้ให้กราบ นางโจรมะลียอมแพ้และก้มกราบหลวงปู่แต่โดยดี (ผดุงศักดิ์ ชิงชัย.2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ได้ธุดงค์ไปในเขตติดต่อระหว่างประเทศกัมพูชากับเวียดนาม ซึ่งขณะนั้นลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังเผยแพร่ ขณะที่ธุดงค์และปักกลดอยู่ในป่านั้นได้มีทหารเวียดนามประมาณ 10 กว่าคนได้เข้ามาล้อมรอบกลดของหลวงปู่ไว้ เมื่อเปิดกลดเข้าไปดูเห็นแต่กาดม้ น้ำ บาดร และถุ้ยยามเท่านั้น ไม่เห็นตัวหลวงปู่ทั้งที่หลวงปู่ก็นั่งสมาธิอยู่ในกลด สุดท้ายหลวงปู่สงสารทหารจึงปรากฏตัวให้ทหารเหล่านั้นได้เห็น เมื่อทหารเหล่านั้นเห็นหลวงปู่ก็ตกใจยกปืน M 16 ยิงถล่มใส่หลวงปู่ แต่หลวงปู่กลับไม่สะทกสะท้านหรือหวาดกลัวแต่ประการใด ทหารยิงปืนจนปากกระบอกปืนเป็นสีแดง ลูกปืนตกลงหน้าหลวงปู่ทำอะไรหลวงปู่ไม่ได้ ผลสุดท้ายทหารก็จับหลวงปู่ใส่กรงเหล็กนำมาที่ท่าเรือแล้วนำหลวงปู่ไปแช่น้ำทะเลไว้ประมาณ 10 นาที เมื่อนำกรงเหล็กขึ้นมาก็ต้องตกใจเพราะหลวงปู่ยังนั่งขัดสมาธิอยู่แบบไม่สะทกสะท้านใดๆ อีกทั้งจิวรที่นุ่งห่มก็ไม่เปียกน้ำเลยสักนิด สุดท้ายทหาร

เวียดนามเหล่านั้นก็ยอมแพ้ย่อมถวายตัวเป็นศิษย์ของหลวงปู่ด้วยอิทธิญาบารมีของหลวงปู่ตนเอง (ทงศักดิ์ ทองยวง. 2560 : สัมภาษณ์)

ขณะที่หลวงปู่ได้เดินรุดงค์อยู่ในป่าประเทศกัมพูชา ซึ่งเต็มไปด้วยสัตว์ใหญ่ สัตว์ที่ดุร้าย เช่น ช้าง เสือ หมี กวาง กระต่าย งู และอีกหลายชนิด พอคำลงหลวงปู่ปักกลดลงที่ใดจะมีสัตว์ทั้งใหญ่ น้อยมาเป็นเพื่อนล้อมรอบกลดตลอดทั้งคืนในที่เงียบสงบ พอเช้าขึ้นมาหลวงปู่จะบอกให้สัตว์เหล่านั้นกลับเข้าป่าไป มีเหตุการณ์หนึ่งเมื่อพรานป่าได้เจอกับกวางที่กำลังอ้วนต้องเดินอยู่ นายพรานคนนั้นจึงปืนไปที่แม่กวางตัวนั้น แต่ในขณะนั้นด้วยลู่ลวงสู่สมาบัติของหลวงปู่แผ่บารมีธรรมคุ้มครองป้องกัน และได้กล่าวกับนายพรานด้วยเมตตาธรรมแห่งสัจจะวาจาว่า อย่ายิงกวางแม่ลูกอ่อนนะ ถ้ายิงเดี๋ยวปืนมันจะแตก นายพรานไม่ฟังเสียงเมตตาธรรมของหลวงปู่กลับตื้อตึงยิงกวางแม่ลูกอ่อน ทันใดนั้นปากกระบอกปืนของนายพรานก็แตกดังเปรี้ยะ ด้วยความกลัวและตกใจ นายพรานจึงยอมและก้มลงกราบขอขมาหลวงปู่ว่าจะไม่ประพฤติทำเช่นนี้อีก และหลวงปู่จึงได้เมตตาให้โอวาทตักเตือนและให้พรกับพรานป่าคนนั้น (ชัย ศรีราม. 2560 : สัมภาษณ์)

“...ด้วยหลานสาวจะไปสอบแข่งเข้าทำงานบริษัทฝรั่ง สมัครร่วม 400 รับแค่คนเดียว นึกถึงปากกาของหลวงปู่หงษ์ เลยขอยืมจากพระที่รู้จักมา ลองหาดอกไม้ ฐูป-เทียน บูชาเอาปากกาครู มาเสกต่อให้หลานดูตามท่านว่าเสกว่า “นะโมพุทธายะ นะมะพะทะ จะกะกะสะ นะเมติ ” 108 จบ ก็เกรงจะไม่ขลังคาถาสั้น ๆ สวดซัก 1000 จบเป็นไง พอเสกได้ 3-400 จบ มีพระพรหมตัวใสเป็นแก้วเดินทะเลลูก้าแพงมาบอก “ท่านเต็มหมดแล้ว ผมไม่มีอะไรจะบรรจุให้แล้ว..” ก็นึกในใจ เออ...เราลองไปขอเรียนกรรมฐานกับหลวงปู่หงษ์ดีกว่า.. แล้วก็ส่งปากกาไปให้หลานสาว สอบ ปรากฏผ่านแข่งกันตั้ง 400 ติด 1 ใน 2 พอสัมภาษณ์ งานก็ผ่านได้เข้าทำงานเพราะปากกาดำม ต่อ 1000 ประการ...” (ชื่อสมมติ คนที่. 2560 : สัมภาษณ์)

นายแก่ง (ชื่อสมมติ) มีอาการคล้ายคนบ้าไม่หลับไม่นอน นั่งตาค้างเหม่อลอย ไม่ยอมพูดคุยกับใคร ไม่ทานข้าวปลาอาหาร ต้มแต่น้ำ มีอาการอยู่ได้ประมาณ 7 วัน พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง พาไปหาหมอที่โรงพยาบาลในจังหวัดสุรินทร์ อาการก็ไม่ดีขึ้นจึงได้พาไปหาหลวงปู่หงษ์ เมื่อหลวงปู่เห็นอาการก็บอกให้คนป่วยนอนรักษาตัวที่วัดเพชรบุรีก่อน ท่านทำพิธีรดน้ำมนต์ให้กับคนป่วยทุกวัน วันละ 2 รอบ คือ ตอนเช้าหลังจากตื่นนอน และตอนเย็นก่อนเข้านอน หลวงปู่ทำเช่นนี้ได้ 3 วัน อาการของนายแก่งก็หายเป็นปกติเหมือนคนทั่วไป (ประเสริฐ นาคแมน. 2560 : สัมภาษณ์)

ในด้านการรักษาสงเคราะห์ผู้เจ็บไข้ได้ป่วย หลวงปู่ท่านได้รักษาด้วยสืผึ้ง และน้ำมนต์ ทั้งให้ดื่ม ประพรม และอาบ และเพ่งพระคาถาเวทมนต์ประกอบ และหลวงปู่มักจะพูดเข้าหยอกว่า

วัดเพชรบุรี เป็นโรงพยาบาลของพระพุทธเจ้า ต้องรักษาด้วยจิตศรัทธา น้ำมนต์ แผ่อธิษฐานให้เขาได้หายจากโรคภัย (สมโบ ผลจันทร์สุข. 2560 : สัมภาษณ์)

ในสมัยที่หลวงปู่ยังไม่มรณภาพ ถ้าใครเดินเข้าไปภายในบริเวณวัดเพชรบุรี จะได้ยินเสียงภาวนา “นาลาอะระหังๆๆ” ตามกุฏิหรืออาคารของวัดหรือตามศาลาต่าง ๆ มักจะมีคนป่วยเข้ามาอาศัยรักษาตัว ทั้งที่เจ็บป่วยด้วยโรคภัย วิกลจริต ถูกคุณไสยมนต์ดำ ทำกันให้เป็นบ้าเป็นบอ บางคนก็ถึงกับล้มโซ่มารักษาตัว หลวงปู่ก็รักษาตามขั้นตอนของท่านด้วยการให้อาบน้ำ กินน้ำมนต์ หรือสีผึ้งเสก โดยจะเสกทำน้ำมนต์ถึง 3 โองใหญ่ แล้วรดให้ตามลำดับจากชายไปหาหญิง ขณะที่อาบน้ำจะให้ผู้ป่วยภาวนา “นาลาอะระหังๆๆ” ตลอดเวลา (ที ทองใย. 2560 : สัมภาษณ์)

จากเหตุการณ์ที่คุณสุเมธ ถูกรอบยิงแสบหน้าแบบเผาขนที่สุสานทุ่งมน แต่กระสุนมิได้ออกเลยกับแตกคาปากกระบอกปืน และที่จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นญาติของคุณนิครู้จักกับผู้เขียนดี โดยผู้เขียนได้มอบเหรียญพอรักลูกให้คุณนิคๆ ได้นำเหรียญชุดสระน้ำมอบให้กับน้ำชายได้ไม่ถึงสัปดาห์ ขณะเดินทางไปตลาดถูกคู่อริที่เคยมีเรื่องกันมาก่อน นำปืนลูกไม่จ่อยิงเผาขนจนหมดไม้ แต่ผลไม่ระคายผิวหนังเลยเช่นกัน จากนั้นผู้ร้ายก็วิ่งหนีไป ประชาชนชาวเพชรที่อยู่ละแวกนั้นต่างตรงรี่เข้ามาขอให้คุณแขวนพระดีอะไร? น้ำของคุณนิคกล่าวว่ามีเหรียญของหลวงปู่หงษ์รุ่นชุดสระ หลานชายมาจากกรุงเทพฯ มอบไว้ให้ พลังสิ่งกำชับไว้ว่าให้เก็บไว้ให้ดี เพราะเป็นเหรียญรุ่นแรกและเคยมีประสบการณ์มาแล้วเมื่อหลังจากวันเสร็จพิธีพุทธาภิเษก โดยนายตำรวจได้นำเหรียญชุดสระเนื้อสำริดไปลองยิงดูปรากฏว่าปืนไม่ลั่น แต่ยกขึ้นฟ้าไปปืนทำงานตามปกติจนถึงลูกที่สามก็ยิงไม่ออกเช่นกัน หลวงปู่ท่านทราบและสั่งห้ามว่าทำดีแล้วไม่ต้องลอง แล้วจักเห็นเองยามคับขัน การกระทำเช่นนั้นเป็นการประมาทต่อครูบาอาจารย์ที่หลังอย่าทำอีก (เฉลิมชัย ทองประทีป. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ได้เคยสั่งเสียไว้เรื่องการทำพิธีอะไรต่างๆ ถึงหลวงปู่ไม่อยู่แล้วจะทำการใดขอให้ตั้งบายศรี 4 ต้น 5 ต้น ทำตามที่หลวงปู่บอกไว้จะขลังมากๆ ทำที่ไหนตั้งบายศรีที่ใดหลวงปู่จะไปทำพิธีให้เอง ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศ หรือต่างประเทศก็ดี บายศรี 5 ต้นหรือที่เรียกว่าบายศรีสาธิตาหรือบายศรีนักรบนั้น หากได้ตั้งที่ไหนแล้วอานุภาพของบายศรีที่เกิดจากครูบาอาจารย์ พรหมเทวดาจะช่วยดูแลที่นั้นๆ ให้เจริญรุ่งเรือง งอกงามไป ห่างจากอันตรายทั้งหลายทั้งมวลครูบาอาจารย์จะรักษาไป 500 ปี หากตั้งได้ 3 ครั้งขึ้นไปที่นี่จะศักดิ์สิทธิ์ครูบาอาจารย์ท่านจะรักษาตลอดไป ห่างจากเภทภัยทั้งปวงโทษของสุราไม่ใช่แค่เล็กน้อย เมื่อกรรมให้ผลแล้วแผ่ธรณียาวนาน หลวงปู่หงษ์ จึงกำชับ ลูกหลานรักหลวงปู่ และรักตนเอง อย่าละเมิดศีลข้อนี้ เพราะผลกรรมเที่ยงธรรมไม่เห็นแก่หน้าใคร (เฉลิมชัย นิราศภัย. 2560 : สัมภาษณ์)

ประมาณปี 2550 มีเด็กหนุ่มจากจังหวัดใกล้เคียง แม่พามาขอหลวงปู่หงษ์ช่วยทำพิธีเลิกเหล้า ซึ่งพิธีเลิกเหล้าหลวงปู่จะให้น้ำเทพารูปครูพระพิฆเนศ มาเป็นประธานในขันน้ำมนต์ แล้วจึงสวดเชิญครู เพื่อเป็นแรงกำลังช่วยให้กรรมที่ได้ตั้งใจเลิกเหล้ามีผลช่วยให้ชีวิตภายใน

ภาคหน้าพบแต่ความเจริญรุ่งเรือง หลังจากพิธีเลิกเหล้าผ่านไปหลายปีเด็กหนุ่มคนนั้นสามารถสร้างฐานะ มั่งมีเงินทองเป็นคนมีฐานะได้อย่างอัศจรรย์ เรื่องนี้ทิดวิน ศิษย์ใกล้ชิดหลวงปู่หงส์ได้เล่าไว้ว่าโรคอันเกิดจากกรรม ของสุรา ทำให้เสียสติสมัยที่หลวงปู่ยังสุขภาพแข็งแรง มีคนมาให้รักษาอาการเสียสติจนเต็มได้ศาลาวัดเพชร ฯ ไปหมด ขนาดล่ำมโซ้ไว้ ตามเสา คนบ้าก็ยังมีวิชาเป่าโซ้หลุดวิ่งไล่กอด ไล่ปล้ำคนไปทั่ววัด คนหนุ่มแข็งแรง 5 - 6 คนก็จับไม่อยู่ หลวงปู่จะเสกหว่ายตีไปที่ก็หยุดสงบ พอวัน 2 วันก็คุ้มคั้งอีก หลวงปู่จะฝนไม้จี้ดำ และทำน้ำมันต์ด้วยพระจอมขวัญ ให้อาบกิน เมื่อหายแล้วก็จะให้หัดภาวนาธรรมบันดาล แล้วทำเทียนสะกด 10 เล่มให้นำกลับไปบูชา อำนาจของครูบาอาจารย์จะช่วยคุ้มครองไม่ให้กลับมาเสียสติได้อีก (พระศุภกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 96 หลวงปู่หงส์ทำพิธีเลิกเหล้า

สรุป การสร้างพลังศรัทธาต่อประชาชนของหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ด้านพิธีกรรม นั้นพบว่า หลวงปู่เป็นพระที่มีเวทย์มนต์คาถา รักษาคนป่วยที่มีอาการป่วยจากการเป็นบ้า ติดเหล้า ให้หายได้ด้วยการรักษาด้วยสีผึ้ง และน้ำมันต์ ทั้งให้ดื่ม ปะพรม และอาบ และเพ่งพระคาถาเวทย์มนต์ ส่วนคนที่มีวัดถุมงคลของหลวงปู่ไว้ติดต่อก็จะช่วยปกป้องคุ้มครองชีวิตให้รอดปลอดภัยจากอุบัติเหตุ สัตว์ร้ายได้

1.2 ด้านการพัฒนาชุมชน

จากการสัมภาษณ์พบว่า

หลวงปู่หงษ์ไม่เพียงแต่เป็นพระสงฆ์ผู้มีเมตตาจิต เปี่ยมด้วยทานบารมีเท่านั้น หากยังสามารถเชื่อมโยงศรัทธาของประชาชนเข้ากับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนยึดเหนี่ยวให้ชาวบ้านหันหน้าเข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งปัญหาปากท้องและการอนุรักษ์ป่าไม้ กอปรด้วยกิจทรงคุณค่ามากมายอย่างยากที่จะหาสงฆ์

รูปใดมาเทียบเคียงแนวคิดเรียบง่าย แต่สะท้อนถึงความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์อย่างลึกซึ้งของท่าน คือ “ในน้ำมีปลา ในป่าต้องมีสัตว์” (รุ่งโรจน์ วิเวกตั้ง. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ได้มีความเมตตากับชาวบ้านเป็นอย่างมาก ท่านได้นำชาวบ้านประมาณ 80 คน ช่วยกันรื้อวัดหนามที่สาธารณะเพื่อป้องกันไม่ให้สัตว์เข้าไป ประมาณ 7 ไร่กว่า เป็นที่นำยินดีเป็นอย่างมากการสร้างรื้อวัดหนามเสร็จภายใน 1 วัน ทุกคนตั้งใจทำงานกันอย่างเต็มที่ แบ่งหน้าที่กันทำด้วยความอดทนและรับผิดชอบ หลวงปู่ได้บอกว่า การทำกิจใดๆ ให้ประสบผลสำเร็จนั้น ต้องมีความตั้งมั่น มีความมุมานะ ขยันหมั่นเพียร รู้จักอดออมเก็บความรู้สึกไว้ให้ได้มากที่สุด (เรือน วลมา. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ท่านเป็นพระนักพัฒนา ทำให้ชุมชนมีความเจริญหลายด้าน โดยเป็นผู้ริเริ่มนำชาวบ้านสร้างถนน สะพาน สร้างศาลาที่พักสำหรับผู้เดินทาง นำชาวบ้านปลูกป่า ขุดสระ จนทำให้ชาวบ้านมีแหล่งทำมาหากิน ได้เก็บของป่ามากินมาขาย เลี้ยงปลาในสระ มีน้ำกินน้ำใช้ สิ่งที่หลวงปู่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีความสะดวกสบายมาจนถึงปัจจุบัน (เฉลิมชัย นิราศภักย์. 2560 : สัมภาษณ์)

สิ่งที่หลวงปู่ได้ช่วยเหลือและพัฒนาหมู่บ้านนั้นมีมากมายมาก ทำให้ชาวบ้านมีที่ทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวให้มีกินมีใช้อย่างไม่ขัดสน (ที ทองใย. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ได้หาเงินมาซื้อที่เพื่อสร้างศาลากลางหมู่บ้านและเป็นศูนย์การเรียนรู้ในหมู่บ้าน แบ่งพื้นที่ให้กับชาวบ้านนำสินค้ามาจำหน่าย เช่น เปิดเป็นร้านขายขนมจีน ขายเสื้อผ้า ขายสินค้าเบ็ดเตล็ด และเป็นสถานที่จัดตั้งสหกรณ์ของชุมชน ทำให้ชาวบ้านมีที่ทำมาหากินอีกทางหนึ่ง (ประเสริฐ นาคแมน. 2560 : สัมภาษณ์)





ภาพประกอบ 97 ร้านขายขนมเงินบริเวณศูนย์การเรียนรู้และบริการบ้านทุ่งมน



ภาพประกอบ 98 ร้านจำหน่ายเสื้อผ้าบริเวณศูนย์การเรียนรู้และบริการบ้านทุ่งมน

1.3 ด้านการสงเคราะห์ชุมชน

จากการสัมภาษณ์พบว่า

หลวงปู่ท่านเป็นพระที่มีเวทย์มนต์คาถาศักดิ์สิทธิ์ ช่วยปัดเป่าสิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้ายให้ออกจากตัวคนให้หายเป็นปกติ และยังช่วยรักษาญาติโยมให้หายจากโรคร้ายได้อีก (รุ่งโรจน์ วิเวกตั้ง. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่หงษ์ได้ส่งลูกศิษย์ที่เป็นบวชเป็นพระให้ไปเรียนศึกษาต่อที่สำนักวัดต่างๆ ท่านได้ฝากให้อาศัยอยู่กับวัดที่หลวงปู่สนทนาค้นเคยกับเจ้าอาวาส และหลวงปู่ก็ได้เดินทางไปเยี่ยมตลอดจนจบการศึกษา ทั้งปริญญาตรี และปริญญาโท (สมโบ ผลจันทร์สุข. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ได้ส่งเสริมให้ลูกศิษย์ได้รับการศึกษาทุกรูป ตั้งแต่ชั้นประถม บาลี จนถึงระดับปริญญาตรี โท เอก ตามลำดับ ด้านศึกษาหลวงปู่ให้การสนับสนุนส่งเสริมด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (พระมหาศุภโชค กรตวิโร. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ท่านเป็นพระที่มีเวทย์มนต์คาถาศักดิ์สิทธิ์ ช่วยปัดเป่าสิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้ายให้ออกจากตัวคนให้หายเป็นปกติ และยังช่วยรักษาญาติโยมให้หายจากโรคร้ายได้อีก (พระมหาธวัชชัย. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ท่านได้ส่งลูกศิษย์ที่เป็นบวชเป็นพระให้ไปเรียนศึกษาต่อที่สำนักวัดต่าง ๆ ท่านได้ฝากให้อาศัยอยู่กับวัดที่หลวงปู่สนทนาค้นเคยกับเจ้าอาวาส และหลวงปู่ก็ได้เดินทางไปเยี่ยมตลอดจนจบการศึกษา ทั้งปริญญาตรี และปริญญาโท (พระมหากมล ถาวร. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 99 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ปราสาทเพชร พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ

1.4 ด้านการเผยแพร่ธรรมะ

จากการสัมภาษณ์พบว่า

เมื่อปี พ.ศ. 2531 หลวงปู่หงษ์เริ่มเทศนาธรรมที่สอดแทรกด้วยปรัชญาการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมแบบง่ายๆ บางครั้งได้พาชาวบ้านเข้าไปทำบุญในป่า หรือที่เรียกว่า “กินข้าวกลางป่า” นอกจากอิมบุญแล้วชาวบ้านยังได้ข้อคิดเรื่องธรรมชาติกลับบ้านเสมอ เพราะหลวงปู่มักจะหยิบยกให้เห็นประโยชน์และคุณค่าของป่า ทั้งแหล่งอาหาร ยา สมุนไพร เมื่อครั้งที่หลวงปู่หงษ์ยังมีชีวิตอยู่ แม้จะล่วงเข้าสู่วัย 80 ปีเศษ ท่านยังเทศนาด้วยน้ำเสียงที่สดใส ท่วงทำนองจับใจ ญาติโยมที่มากราบไหว้จะคุ้นเคยกับใบหน้าที่ยิ้มแย้ม เปี่ยมด้วยความกรุณาปราณี และคำแนะนำที่ช่วยคลี่คลายปัญหาต่างๆ แต่เรื่องสนทนาที่ถูกใจหลวงปู่ที่สุดคือ ธรรมชาติและป่าไม้ หลวงปู่ได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าเราใช้ป่า ใช้น้ำ ใช้สัตว์แล้ว ก็ต้องจัดการคืนให้เขาเหมือนเดิม ต้นไม้เมื่อตัดแล้ว ก็ให้รู้จักปลูกปลา เมื่อกินแล้ว ก็รู้จักปล่อย เราอยากมีน้ำใช้ ก็ต้องหมั่นปลูกต้นไม้ และต้องรู้จักสร้างแหล่งน้ำเก็บกักน้ำเมื่อยามชืดสน” ก่อนจะปิดท้ายธรรมเทศนาด้วยถ้อยคำที่ว่า “ปลูกป่านั้นให้เป็นประโยชน์กับชาวบ้านเอง ไม่ใช่ทำให้หลวงปู่ และป่าที่ปลูกก็เพื่อถวายในหลวง ใครจะเอาไม้ไปไม่ได้ เพราะเป็นของหลวง” (คมชัดลึก. 2517)

หลวงปู่ท่านจะไม่สอนธรรมะโดยตรงแต่จะสอนทางอ้อม เช่น มีญาติโยมท่านหนึ่งนาง ผึ้ง ต่อ แตนไปถวาย หลวงปู่จะหัวเราะชอบใจมาก โดยสอนว่าการปล่อยสัตว์จะทำให้อายุยืนยาว และไม่คอยเจ็บป่วยจะทำอะไรก็สะดวก คล่องดี ก่อนที่ท่านจะปล่อยสัตว์ที่มีคนเอามาถวาย หลวงปู่จะนำสัตว์เหล่านั้นมาอธิษฐานและเป่าให้สัตว์นั้นก่อนปล่อยออกสู่พื้นดิน ท่านจะมีเมตตาธรรมต่อสัตว์ทุกชนิด (เรศ ชัยเชิด. 2560 : สัมภาษณ์)

พูน ปณ ทิโต ชีเว



ภาพประกอบ 100 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นางเรศ ชัยเชิด ที่ปราสาทเพชร พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่หงษ์
พรหมปัญญา

หลวงปู่ได้แผ่เมตตาปล่อยสัตว์ ขุดบ่อ ขุดสระ สร้างฝายน้ำล้น ปลูกป่า ปล่อย
ช้าง วัว ควาย เต่า งู ตะขาบ สัตว์ทุกชนิดและสั่งห้ามมิให้ชาวบ้านทำลายป่าไม้ โดยอบรมสั่งสอนให้
เห็นคุณและโทษของการไม่มีป่าไม้ไม่มีน้ำ จะเกิดความเดือดร้อนนานาประการ พร้อมทั้งสอนให้
ชาวบ้านทุกคนถือศีลห้า ห้ามดื่มเหล้าเมายา แล้วครูอาจารย์ของหลวงปู่ท่านจะคุ้มครอง ทุกคนเคารพ
ศรัทธาในหลวงปู่ได้ประพฤติปฏิบัติตาม จึงมีแต่ความร่มเย็นเป็นสุข (เฉลิมชัย นิราศภักย์. 2560 :
สัมภาษณ์)

พหุบัน ปณฺ ทิโต ชีเว



ภาพประกอบ 101 หลวงปู่หงษ์ ปลอญงที่มีคนนำมาถวายลงพื้นดิน

หลวงปู่ได้สงเคราะห์ผู้ป่วยด้วยการอาบน้ำมนต์ให้ทุกเช้า จนนิ้วเท้าและง่ามนิ้วเท้าเปื่อยก็ไม่เคยบ่น หลวงปู่ท่านมักจะสอดแทรกธรรมะแก่บรรดาผู้ป่วย ลูกศิษย์ในเรื่องความอดทน และความเพียรอยู่เสมอ (ขันติวิริยะ) (เรศ ชัยเชิด. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่หงษ์ ได้บอกว่า อานิสงส์ของการขุดสระจะทำให้ผู้นั้นมีอายุยืนยาว แข็งแรงไม่เจ็บป่วย หากินคล่อง ทรัพย์สิ้นเงินทองหาได้คล่องตัวดี ส่วนอานิสงส์ของการซื้อที่ก็จะทำให้เราได้มีที่ มีแผ่นดิน มีที่อยู่อาศัยทั้งชาตินี้และชาติหน้า การหาพื้นที่ปลูกป่าสัตว์ได้อยู่อาศัย จะทำให้ผู้นั้นเป็นที่เมตตาของคนและสัตว์ทั่วไป ทั้งมีผลให้ได้พบกันชาตินี้และชาติหน้า และยังสามารถรู้ภาษาสัตว์ได้ด้วย

ท่านได้นำเอาศีลธรรมมาเป็นคำสอนแก่ลูกหลานเสมอว่า ต้นไม้เมื่อตัดแล้วก็ให้รู้จักปลูก ปลาเมื่อกินแล้วก็ต้องรู้จักปล่อย อยากรมีน้ำใช้ก็ต้องหมั่นปลูกต้นไม้ และต้องรู้จักสร้างแหล่งเก็บน้ำยามขาดสน (รุ่งโรจน์ วิเวกตั้ง. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่มีเมตตาและนำกระแสธรรมให้มีจิตระลึกได้ หลวงปู่บอกว่าคนเราทุกวันนี้ลืมนึกไปว่าเกิดมาแล้วไม่ตายจึงต่างชวนขวยชิงดีชิงเด่น เอารอดเอาเปรียบกันสารพัด ขาดทมะ

คือความข่มใจ ไม่รู้จักการให้อภัย ขาดความเมตตาต่อกัน โลกทุกวันนี้จึงมีแต่ความระอุเร่าร้อน กัดกร่อนในการที่จะสร้างความดี ต้องช่วยกันเรียกร้องให้ทุกคนรู้จักการให้อภัย มีใจเมตตาต่อกันและกัน สร้างสรรค์แต่สิ่งที่ดีงาม ดังนั้นหลวงปู่จึงมีความตั้งใจให้ทุกคนสร้างความดี หนีความชั่ว ด้วยการตั้ง “กองทัพอศิลห้า” ขึ้น ด้วยการเปิดรับสมัครกองพลทหารศิลห้า หลักกติกาไม่มีอะไรมาก ไม่จำกัดเพศและวัย ใบสมัครไม่ต้องมี สิ่งที่ต้องเตรียมคือ กาย วาจา และใจ ด้วยการกรอกข้อมูลทางวาจาสู่วิวา “ข้าพเจ้าจะรักษาศิลห้า ปฏิบัติตามคำสอนของหลวงปู่อย่างเคร่งครัด” เท่านั้นหลวงปู่ก็รับเป็นศิษย์ เมื่อมีเหตุคับขันให้ภาวานาว่า “นะเมติ” แล้วหลวงปู่จะมาคุ้มครอง และนี่ก็สิ่งใดก็สมความปรารถนา (ทงศักดิ์ ทองยวง. 2560 : สัมภาษณ์)

“...พอได้อยู่กับหลวงปู่ ก็เดินถามพระ หลวงปู่สอนกรรมฐานไม้ ต้องทำอะไรบ้าง พระคอยอุปฐากหลวงปู่แนะนำว่าลองเรียนธรรมขั้นตาลคูดู เป็นวิชาที่พระเจ้าเรียนกัน ต้องหาดอกไม้มา 13 คู่ สบง 1 ผืน เงินค่านับครู 26 บาท แล้วขันน้ำมนต์ 1 ขัน พอดี 4 ก็ไปรอลองปู่ให้กรรมฐานก็ได้รับเมตตาจากหลวงปู่และเมตตาให้กรรมฐานและสอนว่า "ให้ภาวานา พุทโธ อะระหัง เป็นคำบริกรรมเฉพาะตัว ภาวานาเหมือนคุณภาวานา นะมะ-พะทะ นั้นแหละ..เออแสนจะประหลาดใจ หลวงปู่ท่านรู้ได้ใจว่าเราภาวานา นะมะ-พะทะ มันไม่ใช่คำภาวานาที่ใครจะเอาได้ถูก หลวงปู่ก็สอนต่อว่า..ให้คุณจุดเทียน 2 เล่ม บนขันน้ำมนต์แล้วภาวานาออกเสียงไป ตาให้จับที่น้ำมนต์ในขัน แล้วให้เขียนใส่สมุดไว้ว่า พบเห็นอะไรได้บ้าง แต่ห้ามบอกใครวิชาจะเสื่อม ..."

(เฉลาใหญ่มาก. 2560 : สัมภาษณ์)

“นะโมพุทชายะ นะมะพะทะ จะกะกะสะ ปะจะชะ นะเมติ” หรือ “นะโมพุทชายะ นะมะ พะทะ จะกะกะสะ นะเมติ ปะจะชะ” เป็นพระคาถาที่มักจะมีกำกับบนวัตถุมงคลของหลวงปู่แทบทุกชิ้น เหตุเพราะว่า พระคาถานี้เป็นคาถาที่สามารถใช้ท่องเพื่อปลุกเสกสิ่งของก็ได้ ใช้เพื่อเป็นอาคมกรรมฐานก็ได้ หรือใช้สำหรับการขอพรต่าง ๆ ก็ได้ หลวงปู่ท่านว่าดี 108 ประการ ตัวคาถาแต่ละบทนั้นมีความสำคัญอยู่ อย่างเช่น “นะโมพุทชายะ” นั้นก็คือการระลึกถึงพระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์ ได้แก่ พระกกุสันธพุทธเจ้า พระโกนาคมพุทธเจ้า พระกัสสปพุทธเจ้า พระโคตมพุทธเจ้า และพระเมตไตรยพุทธเจ้า เมื่อตั้งต้นด้วยพระพุทธคุณแล้วอะไร ๆ ก็ดีทั้งหมด “นะโมพุทชายะ นะมะพะทะ จะกะกะสะ” นั้นเป็นบทที่ใช้เสกของป้องกันอาวุธ กันปืน กันระเบิด หรือกันภัยต่าง ๆ สามารถภาวานาเป็นพุทธานุสติกรรมฐานก็ได้ เพราะการระลึกถึงพระพุทธเจ้าย่อมเป็นบุญแน่นอน ภาวานาบ่อย ๆ ดีนักแล “ปะจะชะ” เป็นบทที่ใช้สำหรับ ขอพร ขอโชคลาภ จากเทพ พรหม เทวดา เทพเจ้าเหล่าเซียน กุมารทอง แม่นางจันทร์ ตลอดจน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย โดยบุคคลที่ภาวานาคาถาบทนี้จะต้องภาวานาด้วยความ “ไม่โลภ” แต่ให้ภาวานาใจใสสะอาดดุจแก้วแล้วจึงขอพร เมื่อทำได้

บ่อย ๆ จะมีโชคกลางเข้ามาค้าขายก็ดี ในบางรายนั้นอาจฝันถึงโชคกลาง หรือหนทางในการแสวงหา
 ลากก็เป็นได้ “นะเมติ” เป็นคาถาหลักของหลวงปู่ เพราะพระแม่ธรณีนั่นเป็นเทพนารีที่ผูกพันกับ
 หลวงปู่มาตั้งแต่สมัยเด็ก ๆ หลวงปู่เล่าว่า เจอผู้หญิงร่างกายกำยำผิวคล้ำ มาดักไล่จับท่านที่ยังเด็ก ที่
 หน้าป่าช้า พอจับได้ก็จะให้ตีมันมาจากอก ตั้งแต่นั้นมาท่านก็ได้วิชาจากพระแม่ธรณีอยู่เสมอ ๆ ไม่ว่าจะ
 เป็น ตะกรุดพระแม่ธรณี ตะกรุดกันโรค เป็นต้น “นะเมติ” แปลว่า “ยอดน้ำนมของแม่พระธรณี”
 เป็นคาถาแทนความเมตตาอันไม่มีประมาณของมารดาต่อบุตร และต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกเมื่อ
 ภาวนาเยอะ ๆ ก็จะเป็นเมตตาตามหา นิยม เป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ให้เรานั้นมีใจเหมือน
 แม่ธรณีที่ไม่เลือกว่าแม่จะเป็นใคร เป็นคนดี เป็นคนเลว เป็นพระราช เป็นโจรก็มีสิทธิ์อาศัยบนพื้น
 ธรณีนี้อย่างเดียวกัน บุคคลที่สวดบทนี้แล้วพึงทำให้ใสสะอาดไม่ขุ่นมัว มีแต่ความเมตตากรุณาต่อกัน
 และกัน ดุจดั่งพระแม่ธรณีทรงเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง เมื่อภาวนารวมทั้ง 3 บทจนใจใสสะอาดดุจ
 แก้วแล้ว จะเป็นบุคคลที่เทพพรหมรักษา เทวดาคุ้มครอง ซื้อง่ายขายคล่อง หลวงปู่ท่านเรียกว่า คาถา
 หงษ์แก้วสารพัดนึก นอนแล้วปัญญาปลอดโปร่ง และ โปร่งใส นอนหลับได้เงินหมื่น นอนตื่นได้เงินล้าน
 เราปรารถนาเอาเอง เมื่อระลึกถึงความดีของ พระพุทธเจ้า เทพพรหมเทวดา ครูบาอาจารย์ ให้มาก
 แล้วเมื่อละจากโลกนี้ไป ย่อมอุบัติ ณ สุคติโลกสวรรค์ และเมื่อภาวนาจนขึ้นใจแล้วสามารถต่อยอดไปถึง
 ชั้นฌาน ก็สามารถไปอุบัติเป็น เทพพรหมได้ ดุจดั่งครูบาอาจารย์ท่านได้ประพฤติปฏิบัติมาแล้ว

การรักษาการลงสาถิกาลิ้นทอง และลงกระหม่อมให้คงอายุภาพตลอดไปนั้น

“ต้องรักษาศีล 5” พร้อมข้อห้ามของครูบาอาจารย์ ยิ่งครูบาอาจารย์รักลูกศิษย์เหมือนหลวงปู่แล้ว
 ต้องให้ลูกศิษย์ถือศีล เพราะถึงจะประสิทธิ์พิธีกรรมให้ศักดิ์สิทธิ์ขนาดไหน แต่ถ้าเขาถือศีลไม่ได้ ก็ไม่ดี
 จริง ต้องรักษาศีลคือ

1. หากดื่มสุราและของมีเมาขาดสติ เกิน 3 ครั้ง ครูบาอาจารย์ เทวดาเล็ก
 รักษาช่วยเหลือ
2. ผิดลูกเมียเขาไม่ได้ จะอาภัพ หากกินไม่ขึ้น วิชาที่ลงจะเสื่อม ต้องลงใหม่
3. อย่าต่ำขิ้นถึงบุพพการี พ่อ-แม่ ครูบาอาจารย์ แม้นจะคนหรือสัตว์ หากทำ
 บ่อยๆ ก็เสื่อมถือของไม่ขึ้น
4. รักษาศีล 5 ได้ยิ่งดี หลวงปู่รับรองครูบาอาจารย์ท่านตามช่วยเหลือ
 ตลอดไป

1.5 ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

จากเอกสารและการสัมภาษณ์พบว่า

หลังจากที่หลวงปู่ได้ละสังขารลงเมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2557 สร้างความ
 เศร้าโศกเสียใจให้กับผู้ที่เคารพนับถือศรัทธาหลวงปู่เป็นอย่างมาก ดังนั้นทุกวันที่ 5 มีนาคมของทุกปี
 ลูกศิษย์ พร้อมด้วยประชาชนชาวบ้านที่เคารพหลวงปู่จึงได้จัดทำพิธีบวงสรวงเพื่อรำลึกถึงหลวงปู่ขึ้น

ณ บริเวณปราสาทเพชร สุสานทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ (รุ่งโรจน์ วิเวกตั้ง. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 102 เครื่องบูชาหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ



ภาพประกอบ 103 พระลูกศิษย์ทำพิธีบูชาหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ



ภาพประกอบ 104 พระลูกศิษย์ของหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ร่วมพิธีไหว้ครู



ภาพประกอบ 105 ลูกศิษย์และผู้มีความศรัทธาหลวงปู่หงส์เข้าร่วมพิธีไหว้ครู

ทุกวันที่ 5 มีนาคม ของทุกปี ซึ่งตรงกับวันคล้ายวันเกิดและครบรอบวันละสังขารของ "หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ" ทางสุสานทุ่งมน จึงมีพิธีทำบุญอุทิศถวายบุญกุศล หลวงปู่หงษ์ และมีพิธีจัดงานไหว้ครูจักรวาลในวันเดียวกัน ศิษยานุศิษย์ที่รักและศรัทธาต่อองค์ครูบาอาจารย์ มาร่วมพิธีในงานพิธีไหว้ครูครั้งนี้เป็นจำนวนมาก มีพิธีลงสาติกาลินทอง ลงนะหน้าทอง ลงกระหม่อม ประสิทธิมงคล เสริมดวง เสริมบารมี พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์เริ่มด้วยการอาราธนาบารมีคุณพระรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในแสนโกฏจักรวาล เหล่าเทพพรหม เทวดา พระธรรมมารดาทั้ง 5 ได้แก่ พระแม่ธรณี พระแม่คงคา พระแม่โพสพ พระเพลิง พระพาย ให้มาช่วยคุ้มครองปกป้องรักษาให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากเหล่าศัตรูหมู่มาร จากภยันตรายและภัยพิบัติทั้งปวง พิธีนี้เป็นพิธีกรรมโบราณสืบทอดมาตั้งแต่สมัยที่หลวงปู่ยังดำรงชีพอยู่ นับว่าเป็นการอนุรักษ์สืบทอดประเพณีโบราณมิให้สูญหาย (ชัย ศรีราม. 2560 : สัมภาษณ์)

พิธีลงสาติกาลินทอง ลงกระหม่อม ตามพิธีเขมรโบราณเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ชั้นสูงเข้มขลัง อันมีความมีคุณวิเศษอานุภาพครอบจักรวาล มีพละอานุภาพด้าน เมตตา มหานิยม มหาเสน่ห์ โชคลาภ กิจการค้าขายเจริญรุ่งเรือง เรียกทรัพย์ เรียกลาภ ทรัพย์สินบริบูรณ์เพิ่มพูนมากขึ้น มีหน้าที่การงานดี ส่งเสริมดวงชะตา ผู้คนรักใคร่ คำพูดเจรจามีพลังดังวาจาสิทธิ์ เป็นเมตตาทั้งมนุษย์ อมนุษย์ เทพยดา สัตว์ทั้งปวง ภูตผีปิศาจ ศัตรูหมู่มารทั้งปวงยอมไม่ประสงค์ประทุษร้ายกับเราคงกระพัน แคล้วคลาด ทั้งเป็น เมตตาตามหานิยมกับเพศตรงข้าม ด้วยอานุภาพแห่ง อักขระยันต์โบราณ อิทธิมนต์ศักดิ์สิทธิ์แห่งครูบาอาจารย์ พลังบุญพลังจิตของ เทพ พรหม ครูบาอาจารย์ มาประสิทธิแก่เราทุกประการ (ประเสริฐ นาคแมน. 2560 : สัมภาษณ์)

พิธีการลงกระหม่อม ลงสาติกาลินทองเต็มสูตร ของหลวงปู่หงษ์ เรียกว่า สาติกาแม่ทัพ หรือ สาติกาคุมทัพ ตามแบบอย่างโบราณ และอานุภาพที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งคือ คนที่ลงสาติกาแล้วรักษาศีลปฏิบัติตนได้ จะคุ้มไพร่พลได้ คุ้มครองคนได้หนึ่งหมื่นคน ทั้งลูกน้อง บริวารเชื้อพึ่งเรา ปฏิบัติตาม และช่วยเหลือเรานั้นเอง หากเราประกอบสัมมาอาชีพใดก็ดี ก็มีอานุภาพดังกล่าวนี้อำนวยประโยชน์ทับทวีคูณเดียวกัน ดังคำอธิษฐานที่หลวงปู่ประสิทธิฝากเราไว้กับครูบาอาจารย์ในพิธีไหว้ครูและลงสาติกาไว้ว่า "ตราบไตน้ำในมหาสมุทรทั้งสี่ไม่เหือดแห้งหมดไป ใครก็ฆ่าไม่ตาย มหาปฐพีพลิกคว่ำได้ศิษย์หลวงปู่หงษ์ถึงจักจน" (สมโบ ผลจันทร์สุข. 2560 : สัมภาษณ์)

ด้วยพลังศรัทธาของชุมชน คณะลูกศิษย์ ในตัวหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและประเทศกัมพูชา จึงได้สร้างปราสาทเพชร พิพิธภัณฑ์หลวงปู่หงส์ พรหมปัญโญ ไว้เพื่อเป็นที่เก็บสรีระ และอัฐบริวารของหลวงปู่ไว้ให้กราบไหว้บูชา และจัดงานบุญประเพณีเพื่อรำลึกถึงหลวงปู่หงษ์ไว้ ณ สุสานทุ่งมน ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ (เฉลิมชัย นิราศภักย์. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 106 ปราสาทเพชร พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ

สรุป การสร้างพลังศรัทธาต่อประชาชนของหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ มีดังนี้

ด้านพิธีกรรม หลวงปู่เป็นพระที่มีเวทย์มนต์คาถาที่ศักดิ์สิทธิ์ หลวงปู่ได้สร้าง วัตถุประสงค์และทำพิธีปลุกเสก เพื่อให้เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ตกทุกข์ได้ยาก เดือดร้อน ไม่มีที่พึ่งพาทางจิตใจ วัตถุประสงค์ของหลวงปู่จะช่วยคุ้มครองให้อยู่ร่มเย็น ปลอดภัยจากอุบัติเหตุใดๆ ทั้งปวง

ด้านการพัฒนาชุมชน หลวงปู่ท่านสามารถเชื่อมโยงศรัทธาของชุมชนเข้ากับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้ชุมชนหันหน้าเข้ามาร่วมกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ทั้งปัญหาปากท้อง และการอนุรักษ์ป่าไม้ ประกอบด้วยกิจกรรมคุณค่ามากมายอย่างที่จะหาพระสงฆ์รูปใดมาเปรียบเทียบแนวคิดเรียบง่ายแต่สะท้อนถึงความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์อย่างลึกซึ้ง สิ่งที่หลวงปู่ได้สร้างไว้ให้แก่ชุมชนนั้นมีความมากมาย ล้วนแต่ทำให้ชุมชน มีความกินดีอยู่ดี มีรายได้เลี้ยงครอบครัวได้อย่างมีความสุข

ด้านการสงเคราะห์ชุมชน ด้วยความเมตตาหลวงปู่หงษ์ ท่านจะไม่เลือกที่จะรักษาคนป่วยว่าจะเป็นคนบ้า หรือคนติดเหล้าติดยา มีสติปัญญา หลวงปู่ก็จะรักษาให้ทุกคนจนหายท่านไม่เคยบ่นให้ใครได้ยินแม้ว่าท่านจะเหนื่อยมาก หลวงปู่ได้มอบทุนการศึกษาให้กับผู้ที่ไม่เรียนไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ สามเณร หรือชาวบ้าน อีกทั้งท่านได้สร้างสถานที่พักรักษาตัวให้กับคนป่วยและได้สร้างศาลาปฏิบัติธรรมให้กับชาวบ้านที่มาปฏิบัติธรรม ทำให้หลวงปู่เป็นที่เคารพศรัทธาของลูกศิษย์ลูกหาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ด้านการเผยแพร่ธรรมะ ธรรมะที่หลวงปู่ได้เทศนาให้กับลูกหลาน ญาติโยม ลูกศิษย์ลูกหาจะแฝงด้วยปรัชญา ในการเทศนานั้นน้ำเสียงของท่านสดใส นุ่มนวล หน้าตาก็ยิ้มแย้ม แจ่มใส ญาติโยมที่มากราบไหว้ต่างคุ้นเคยกับใบหน้าที่ยิ้มแย้ม แจ่มใส เปี่ยมด้วยความกรุณาปราณีเป็นอย่างดีด้วยบารมีของหลวงปู่ท่านเอง

ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี การที่หลวงปู่หงส์ได้สืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้มีอย่างต่อเนื่องในทุกๆ ปี ทำให้วัฒนธรรมประเพณีนั้นไม่หายไปจากชุมชน ชาวบ้านยังยึดถือปฏิบัติกันมาจนเท่าทุกวันนี้

2. หลวงปู่สรวง มหามุนี วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภออุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.1 ด้านพิธีกรรม

จากการสัมภาษณ์พบว่า

“... 3 วัน 3 คืน หลวงปู่อดข้าวไม่มีอาหารฉัน ลูกศิษย์ก็อดไปด้วย ตกดึกในคืนที่ 3 หลวงปู่สวดบทสวดว่า โยโส ภาคะวา อะระหัง สัมมา กันตยรูป กันตยเตยน กันตยมะมาย อากู อากู หลวงปู่สวดย้าคำว่า อากู อากู ไม่ถึง 15 นาที ก็มีคณะแม่ชีจากสกลนครพร้อมรถตู้ 1 คัน นำอาหารเสบียงมาถวายโดยไม่คาดคิด บางครั้งหลวงปู่ได้สวดด้วยสำเนียง คำว่า สามาสามพุทธ เลขก็ออกสามแปด ...” (สำรอง วงศ์สุข. 2560 : สัมภาษณ์)

“...ตอนนั้นไม่สบาย ป่วยแต่ไม่ทราบสาเหตุ ไปหาหมอตรวจทุกอย่างก็ปกติ หมอตรวจเหลืออย่างเดียวคือ X-ray เลยตัดสินใจ X-ray สมอองดู สรุปรตรวจไม่เจออะไรทั้งนั้นหมดเงินไปก็เยอะแล้ว หมอบอกว่าอาจเครียดให้ไปหาหมอมทางจิตดู ก็คิดในใจว่าเค้าคงคิดว่าเราจิตไม่ปกติ หมอ ก็เลยให้ยาวิตามีนมากินจนอ้วน พอเป็นที่รักก็ไม่กล้าไปหาหมอเพราะกลัวหมอช่วยอะไรไม่ได้ เลยคิดว่าตายก็ตาย เริ่มปลงและไปทำประกันชีวิตไว้ให้ลูก ตอนนั้นไม่รู้จักหลวงปู่ มีแต่แฟนเล่าให้ฟังว่ามีพระอยู่ศรีสะเกษ ชื่อหลวงปู่สรวงคนนับถือมาก คนไปกราบไหว้ขอพรเยอะ ก็เลยไปเปิดใน Google แล้วก็ได้อิฐฐานขอหลวงปู่ขอให้หายป่วยด้วยเถอะแล้วจะไปกราบท่านที่ศรีสะเกษ หลังจากนั้นเดือนหนึ่งฝันเห็นหลวงปู่ว่าหลวงปู่มาเข้าฝันบอกว่าจะมารักษาโรคให้ เราก็มองว่าพระมาจากไหนหน้าตา คุ่น ๆ ซึ่งตอนนั้นลืมเรื่องหลวงปู่ไปแล้ว พอตื่นขึ้นมาคิดถึงแล้วก็นึกได้ว่าหน้าตาเหมือนหลวงปู่สรวง อายุน่าจะประมาณ 40 ปี หน้าตาไม่แก่ผิวพรรณน่ายังดูหนุ่มไม่คิดว่าเป็นหลวงปู่ พอมาเปิดดูใน Google อีก็จึงแน่ใจว่าเป็นหลวงปู่ หลังจากนั้นอาการก็ดีขึ้นจากที่เป็นวันเว้นวันก็อาทิตย์ เดือน ห่าง เรื่อย ๆ จนทุกวันไม่มีอาการอีกแล้ว เลยเอารูปหลวงปู่ติดไว้บนหัวนอน กราบบูชาท่านตลอด...” (นามสมมติ คนที่ 2. 2560 : สัมภาษณ์)

จากการบอกเล่าของจากรูธรรม ซึ่งเป็นลูกของเจ้าของนาที่สร้างกระท่อมของหลวงปู่สรวง ได้เล่าว่าเมื่อตอนเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 วันหนึ่งพ่อได้บอกให้ไปบิณฑบาต และ

คอยดูแลหลวงปู่สรวงที่กระท่อม เธอนั้นไม่อยากจะไปเพราะในใจคิดว่าหลวงปู่เป็นผีบ้า ไม่ใช่พระ แต่ทนความคะยั้นคะยอของพ่อไม่ได้จึงจำเป็นต้องไป ในขณะที่บิณฑบาต แข็ง ขา ของหลวงปู่ผู้นั้นหลวงปู่ก็ได้ยื่นมาจับที่หน้าท้อง เธอตกใจมากได้วิ่งหนีออกจากกระท่อมไป ได้ยินแต่เสียงหลวงปู่ร้องตามหลังมา พอโตขึ้นมาเธอสังเกตตัวเองว่าเธอไม่เคยเจ็บปวดท้องเลย นอกจากตอนที่คลอดลูกเท่านั้น ทำให้เธอคิดว่า คงเป็นเพราะหลวงปู่ได้มาจับที่ท้องของเธอนั่นเอง (จารุวรรณ เจริญงาม. 2560 : สัมภาษณ์)

มีชาวบ้านในอำเภอลำปาง จังหวัดนครราชสีมา อาศัยอยู่บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 79 เป็นชาวสวนผลไม้ ได้เดินทางมากราบไหว้หลวงปู่สรวงที่กระท่อม หลังจากได้สนทนากับหลวงปู่แล้วได้บ่นให้หลวงปู่ฟังว่า พวกเขาลำบากมากไม่มีน้ำรดสวนผลไม้ เนื่องจากฝนไม่ตกมาหลายวัน ทำให้ต้นไม้เริ่มเหี่ยวเฉา ไม่ออกลูกออกผล ทำให้เดือดร้อนมาก จึงได้นิมนต์หลวงปู่ไปที่สวนผลไม้ที่อยู่ในอำเภอลำปาง หลวงปู่รับปากและขึ้นรถไป ขณะเดินทางไปในั้น ฝนได้เริ่มตกลงมาปรอย ๆ พอถึงภูเขาสองบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 79 หลวงปู่ให้คนขับรถจอดและหลวงปู่ได้เปิดประตูรถแล้วปีสสาวะลงจากรถโดยที่ไม่ลงไปป่าข้างทาง ในขณะที่หลวงปู่ปีสสาวะอยู่นั้น ฟ้าได้ร้องเปรี้ยงปร้างขึ้น เมฆดำทั่วฟ้าทำให้ฝนตกลงมาอย่างหนักอยู่ประมาณ 3 ชั่วโมง ทำให้ชาวบ้านในบริเวณนั้นยิ้มแย้มแจ่มใส และต่างก็พูดกันว่า เป็นเพราะหลวงปู่สรวงมาโปรดจริง ๆ (ลาวัลย์ ศักดิ์ศรีสุข. 2553 : 66)

พระครูโกศลสิกขกิจ (หลวงพ่อพุทธ วายาโม) เจ้าอาวาสวัดไพโรพัฒนาได้เล่าว่า มีคุณอุบลวรรณ ศรีวิมล หรือคุณนายตี๋ สามีทำงานที่สำนักงานเกษตรอำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ ได้ยินชื่อเสียงของหลวงปู่สรวงว่าท่านมีความศักดิ์สิทธิ์ มีอภินิหารหลายอย่าง เธอจึงได้ขับรถกระบะตามหาหลวงปู่อยู่หลายวัน และวันหนึ่งก็ได้เจอหลวงปู่สรวงที่กระท่อมกลางนาบริเวณบ้านห้วยระหาร อำเภอลำปาง จึงได้เข้าไปกราบและในใจก็คิดว่าทำไมหลวงปู่สรวงแต่งกายไม่เรียบร้อย และก็ได้อาบน้ำ ช่วงที่หันหลังกลับนั้นเสียงหลวงปู่ก็ตะโกนเป็นภาษาเขมรว่า “โต้วพอง” ซึ่งแปลว่า “ไปด้วย” เธอหันกลับมาเห็นตัวหลวงปู่กำลังคลานลุยโคลนมาที่รถของเธอ จีวรเครื่องแต่งกายเลอะ เต็มไปด้วยโคลน พอมาถึงรถแล้วหลวงปู่ก็เปิดประตูขึ้นรถของเธอแล้วบอกให้ขับไปที่บ้านของเธอพอถึงบ้านของคุณอุบลวรรณ หลวงปู่สรวงก็ลงรถไปที่ คุณอุบลวรรณ หันไปมองที่เบาะรถที่หลวงปู่นั่ง ก็ถึงกับตกใจเพราะไม่มีรอยโคลนติดรถเลย จึงรีบตามหลวงปู่เข้าไปในบ้านก็เห็นหลวงปู่กำลังรื้อข้าวของเครื่องใช้ในบ้าน และเอาสีเมจิกสีแดงขีดเขียนตามผนังบ้านเต็มไปหมดแล้วหลวงปู่ก็จับตัวคุณอุบลวรรณไปอาบน้ำจนหนาวสั่น หลังจากนั้นไม่นานคุณอุบลวรรณก็ถูกหอบได้เงินเป็นล้าน ก็นำเงินส่วนหนึ่งไปทำบุญถวายวัด สร้างกุฏิ สร้างพระพุทธรูป สร้างศาลาตามทีใจปรารถนา หลังจากนั้นไม่นานคุณอุบลวรรณก็เป็นมะเร็งที่เต้านมข้างซ้าย จึงได้ไปเดินทางไปหาหลวงปู่แล้วเล่าให้ฟังว่าเป็นมะเร็ง หลวงปู่ท่านก็เอามือมาจับที่เต้านมข้างซ้ายของคุณอุบลวรรณ ตอนแรก

ก็ไม่พอใจเท่าไร แต่พอคิดได้ว่าหลวงปู่คงรักษาให้ จึงได้บอกว่าเป็นหลวงปู่ช่วยให้หายขาดอาการปวดจากมะเร็ง หลังจากนั้นอาการปวดบริเวณเต้านมก็ลดลงเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงวันที่ไปพบหมอตตามนัด หมอตตรวจดูบอกว่ามะเร็งหายแล้วทำให้คุณอุบลวรรณมั่นใจและแน่ใจว่ามะเร็งหายเพราะหลวงปู่สรวงรักษาให้ (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 107 ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระครูโกศลสิกขกิจ (หลวงพ่อพุดม วายาโม) ที่วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

คุณลุงบุญเลิศ ผู้ติดตามรับใช้หลวงปู่สรวงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 จนกระทั่งหลวงปู่ท่านละสังขาร ลุงบุญเลิศเล่าว่าเรื่องนี้เกิดหลังจากเริ่มติดตามหลวงปู่สรวงช่วงแรกๆ ท่านพาเดินป่าขึ้นไปพักอยู่บนเขาในเขตอำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ มีลูกศิษย์ไม่เต็มบาทไปด้วยอีกคนหนึ่ง ป้ายของวันหนึ่งหลวงปู่บอกลุงบุญเลิศให้ก่อไฟเตรียมไว้ ตัวท่านจะไปหาปลามาให้กิน ท่านหายไปสักพักก็กลับมาพร้อมปลาช่อนตัวขนาดหน้าแข้ง หลวงปู่ลงมือเผาปลาด้วยตัวเอง เอาไม้คอยเขี่ยคอยพลิก พอปลาสุกท่านก็แบ่งปลาออกเป็น 3 ส่วน ส่วนทางให้คนไม่เต็มบาทส่วนกลางให้ลุงบุญเลิศ ส่วนหัวท่านฉนเอง ลุงบุญเลิศเล่าว่า ปลาอร่อยมาก ทั้งสดทั้งเหนียวพอดีกิน เสียแต่ว่ากินลำบากอยู่บ้าง ต้องค่อยๆ ลอกหนังปลาออก ไม่ให้ซี่โครงเปื้อนเนื้อปลา ลอกหนังแล้วก็กองไว้ที่กองหินข้างๆ ตัวก้างปลาก็กองรวมไว้ด้วยกันหลังจากอิ่มดีแล้ว หลวงตาเรียกให้รับลูกขึ้นตามท่านลงไปทำน้ามนต์ให้ชาวบ้านที่หมู่บ้านดินเขา พอลงเขามาเห็นชาวบ้านเตรียมครุน้ำถึงน้ำนั้นรอกันราวกับว่านัดกันไว้ หลวงปู่ก็แค่นี้มีมือจุ่มลงไปแกว่งในน้ำให้ทีละราย เดี่ยวเดียวก็เสร็จ ชาวบ้านถวายเงินคนละ 10 บาท, 20 บาท ท่านไม่รับ ส่งเงินคืนให้ชาวบ้านหมด เมื่อกลับขึ้นมาถึงที่พักบนเขา จนวนมืดแล้ว ลุงบุญเลิศจึงเตรียมหุงข้าวกินมือเย็น เห็นแปลกหนังปลากับก้างปลาที่ลอกแกะทิ้งไว้บนกองหิน กลายเป็น

เปลือกมันสำปะหลัง เท่านั้นแหละจึงร้องอะอะใส่หลวงปู่ว่าโกหก เลยไปสำรวจดูเดินตามรอยเท้าที่
ท่านหายไปหาปลา ก็ไปเห็นรอยชุดหัวมันสำปะหลัง โดยไม่ได้เฉลียวใจเลยว่า แถวนั้นมันมีน้ำมีห้วยมี
ธารที่ไหน หลวงตาจะไปเอาปลามาได้ไงกัน (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)

เคยมีผู้นิมนต์ท่านไปเจิมร้านวันเปิดร้านทำบุญขึ้นบ้านใหม่ก็มีอย่างป้อม ปตท.
ปากทางเข้า อำเภอบุขันธ์ จะพบรูปหลวงปู่สรวงติดไว้ในร้านทั้งยังมีข้อความใต้ภาพว่า “หลวงปู่สรวง
อายุ 500 ปี จำวัดทั่วจักรวาล” ทางเจ้าของร้านได้นิมนต์หลวงปู่สรวงท่านมาเปิดร้านให้ ป้อมก็เจริญ
มาตลอด จนเป็นป้อมใหญ่ดังที่ได้เห็นอยู่ทุกวันนี้

มีร้านค้าเปิดใหม่แถวนั้นได้นิมนต์หลวงปู่สรวงเปิดร้าน พอท่านสวดมนต์และฉัน
อาหารเสร็จท่านก็เดินออกมาหน้าร้านด้านนอกถลกจีวรยื่นฉีที่หน้าร้าน เจ้าของร้านรู้ทันจึงได้เข้าไป
เอาमीรองฉีของท่านสะบัดไปทั่วหน้าร้าน เจ้าของร้านที่เอาमीรองฉีเล่าให้ฟังภายหลังว่าฉีของหลวงปู่
สรวงแทนที่จะร้อนหรืออุ่นๆ ที่มีฉีของท่านกลับเย็นเหมือนน้ำแข็งและเมื่อหวยออกวงวนั้น
หมายเลขร้านค้า ดังกล่าวตรงกับเลขของหวยที่ออกพอดี หลายคนที่อยู่ในที่นั้นเลยถือโอกาสรวบไป
ตามๆ กัน บางรายได้นิมนต์ท่านสวดมนต์เย็นขึ้นบ้านใหม่ร่วมกับพระสงฆ์ที่มาจากที่อื่น

เมื่อครั้งที่หลวงปู่ธุดงค์ไปประเทศกัมพูชาแต่องค์เดียว ท่านเดินฝ่าดงกระสุนปืน
ที่เขมรแดงรับกับฝ่ายรัฐบาลอยู่บริเวณตระเบ็งปราสาท หลวงปู่เดินฝ่ากองทัพอากาศของเขมรแดงไป
จนถึงกองทัพฝ่ายรัฐบาล ทหารรัฐบาลจับตัวท่านไว้คิดว่า เป็นไส้ศึกของเขมรแดงจึงเอาเชือกมัดขัน
ชะเนาะทารุนทำร้ายร่างกายหลวงปู่ทุกอย่างเพื่อให้หลวงปู่ตาย แต่หลวงปู่ก็ไม่ตาย จึงจับหลวงปู่มัดใส่
กระสอบแล้วนำไปถ่วงน้ำ หลวงปู่ก็หลุดออกมาได้ เอาไม้ไผ่ทุบตีก็ไม่ตาย สุดท้ายมัดเท้า มัดมือหลวง
ปู่เอาไปผูกติดปลายกระบอกปืนใหญ่แล้วยิงมาที่ฝั่งไทย อำนาจของแรงกระสุนทำให้หลวงปู่ตกลงมาที่
ฝั่งไทยตรงกับบ้านตะปัน แล้วก็ลุกขึ้นเดินชาวบ้านผู้เห็นเหตุการณ์ต่างก็เข้าไปลูกลมคำรอยมัดที่แขน
ของหลวงปู่ และหลวงปู่ก็บอกให้ชาวบ้านเป่าให้ ชาวบ้านบอกว่าไม่มีคาถาอาคมเป่าไม่ได้ แต่หลวงปู่
ก็คะยั้นคะยอให้ชาวบ้านเป่า ชาวบ้านที่เชื่อแก้วจึงเป่าไปที่แขนหลวงปู่พร้อมกับพูดว่า “เพี้ยง” เท่านั้น
หลวงปู่ก็บอกว่าหายแล้ว (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)

เมื่อครั้งที่หลวงปู่ยังมีชีวิตอยู่ หลวงปู่ได้นำว่าวปล่อยให้ลอยขึ้นอยู่บนท้องฟ้ารอบ
บริเวณกระท่อมทุ่งนาที่หลวงปู่พำนักอยู่ในขณะนั้น ซึ่งเวลานั้นทำให้ญาติรู้ว่าหลวงปู่อยู่กระท่อม
ปลายนาตรงไหน จะได้ตามไปกราบไหว้ขอพรได้เพราะหลวงปู่จะธุดงค์ไปยังสถานที่ต่าง ๆ ตลอดใน
ทุกๆ วัน ตามป่าเทือกเขาพนมดงรัก ตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชาตลอด และมักจะแสดงอภินิหารีย์
ให้ญาติโยมเห็นอยู่บ่อยๆ ในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์พร้อมกับการสั่งสอนให้ญาติโยมได้ละความโลภ ความ
โกรธ ความหลงให้หันมาใช้ชีวิตแบบพอเพียงซึ่งหลวงปู่ได้ทำเป็นตัวอย่างมาตลอดขณะที่ญาติโยมมา
ข้าวปลา อาหารเงินทองไปถวาย หลวงปู่ก็จะฉันท้เพียงเล็กน้อยแต่พออยู่ได้นอกนั้นก็คืนให้ทั้งหมด
รวมทั้งเงินทองจะไม่เก็บไว้ติดกายเลยแม้บาทเดียวเดินธุดงค์ไปไหนมาไหนก็จะมีเพียงว่าว และยาม

เพียงใบเดียวที่ติดตัวไปตลอดจึงทำให้ญาติโยมศรัทธาเป็นอันมาก ประกอบกับเวลาญาติโยมมีเรื่องทุกข์ใจก็จะมาขอให้หลวงปู่ช่วยจัดปัดเป่าสิ่งเลวร้ายต่างๆ หายได้จริงขอพรค้าขายได้เป็นจริง ซึ่งก่อนหน้านี มีญาติโยมที่มากราบไหว้และกลับไปซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลถูกรางวัลที่ 1 ติดๆ กัน 5 งวดเลยก็มี (วิทยา จันทรหอม. 2560 : สัมภาษณ์)

ได้มีนักท่องเที่ยวจากทั่วประเทศจำนวนมากพากันหอบลูกจูงหลานมากราบไหว้ สรีระสังขารของหลวงปู่สรวง พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ที่ถึงแม้ว่าได้ละสังขารไปนานกว่า 17 ปี แล้วแต่ว่าร่างกายไม่เนาเปื่อย โดยหลวงพ่อพุ่ม วายาโม เจ้าอาวาสวัดไพรพัฒนา และเจ้าคณะอำเภอภูสิงห์ ฝ่ายธรรมยุติ ได้อัญเชิญสรีระสังขารของหลวงปู่สรวง มาไว้ภายในมณฑปที่สร้างขึ้นมาสวยงามซึ่งนักท่องเที่ยวได้พากันต่อแถวยาวเพื่อที่จะเข้าไปในมณฑปเพื่อกราบหลวงปู่สรวง และเมื่อนักท่องเที่ยวกราบสรีระสังขารของหลวงปู่สรวง จะพากันเดินลอดใต้โลงศพของหลวงปู่สรวง เพื่อขอพรต่างๆ ตามที่ตนเองปรารถนาเอาไว้ โดยมีเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิหลวงปู่สรวง คอยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ (สงบ สมเพ็ชร. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 108 นักท่องเที่ยวและประชาชนขอพรกับสรีระของหลวงปู่สรวง



ภาพประกอบ 109 นักท่องเที่ยวและประชาชนเดินลอดใต้โค้งศพของหลวงปู่สรวง

2.2 ด้านการพัฒนาชุมชน

จากการสัมภาษณ์พบว่า

หลวงปู่สรวง ท่านเป็นพระที่อาศัยอยู่ตามกระท่อมตามป่า ตามไร่ นา ไม่ได้พำนักอาศัยอยู่ที่วัด อีกทั้งท่านได้เดินทางธุดงค์ไปในที่ต่าง ๆ เป็นประจำ จึงทำให้ท่านไม่ได้มีเวลาที่จะพัฒนาชุมชนหมู่บ้านให้เจริญ ท่านไม่เคยสร้างถนน ศาลาที่พัก เสนา อาสนะใดๆ ท่านจะอาศัยอยู่ตามกระท่อมปูด้วยไม้ 3 แผ่นเท่านั้น (สงบ สมเพ็ชร. 2560 : สัมภาษณ์)

2.3 ด้านการสงเคราะห์ชุมชน

จากการสัมภาษณ์พบว่า

มีครั้งหนึ่งได้ติดตามหลวงปู่ไปที่อำเภอขุนหาญ แจกเจ้าของร้านในตลาดอำเภอขุนหาญได้นิมนต์ให้หลวงปู่รดน้ำมนต์รถยนต์ให้ และถวายปัจจัย 3000 บาท ฉันทัดตาดหารเช้าและรดน้ำมนต์เสร็จก็เดินทางออกจากอำเภอขุนหาญเพื่อมาฉันที่เตียงที่ตลาดอำเภอขุนหาญ ขณะที่เดินผ่านบ้านตาดูด ท่านเห็นคนแก่บ้านตาดูดกำลังตอกหลักผูกวัวอยู่ข้างทาง ก็ได้ชี้ให้ตาดูดไปเรียกคนแก่คนนั้นมา เมื่อมาถึงท่านก็ล้วงเอาเงินในย่ามที่ได้รับถวายจากเจ้าในอำเภอขุนหาญยื่นเงินให้กับคนแก่คนนั้น (จารุวรรณ เจียนงาม. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่อยู่เพื่อบำเพ็ญทานบารมี ไม่รู้ว่าหลวงปู่ใช้ชีวิตมากี่ชั่วอายุคนแล้ว

หลวงปู่ไปทุกภาคในประเทศไทย ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา หลวงปู่ก็ไป ตรงไหนขัดสนยากจน หลวงปู่ก็ไปให้โชค ให้อยู่เย็นเป็นสุข ให้อำนาจใจพอเห็นหน้าหลวงปู่ความทุกข์ความโศกเศร้าหายไป ตรงไหนที่ทะเลาะวิวาทบาดหมางกัน เมื่อหลวงปู่ไปความรักความสามัคคีก็เกิดขึ้น (พระครูโกศลกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)

คณะศิษย์ของหลวงปู่สรวงได้ร่วมกันสร้างกุฏิรับรองสมเด็จพระวันรัตขึ้น โดยเป็นกุฏิที่สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง ออกแบบก่อสร้างโดยวิศวกรที่เชี่ยวชาญงานไม้ มีลักษณะเป็นบ้านทรงไทยหลังใหญ่ ภายในกุฏิมีที่พักรับรองสำเด็จพระวันรัตและพระสงฆ์ที่ติดตาม กุฏิหลังนี้ใช้เวลาสร้างนานกว่า 2 ปี เป็นเงินไม่ต่ำกว่า 10 ล้านบาท ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของคณะศิษย์ของหลวงปู่สรวง ทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวกัมพูชา (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 110 กุฏิรับรองสมเด็จพระวันรัต ณ วัดไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.4 ด้านการเผยแพร่ธรรมะ

จากการสัมภาษณ์พบว่า

ปี 2540 ช่วงเย็นวันหนึ่ง หลวงปู่สรวงเดินทางมาที่ตำบลไพรพัฒนา กำนัน ทวาย ไพรบึง จัดขัน 5 ชั้น 8 อันเป็นเครื่องสักการะ แล้วนิมนต์ให้จำวัดไพรพัฒนา วันรุ่งขึ้นพอฟ้า สางหลวงปู่ก็หายตัวไปอีก อีกชั่วระยะ หลวงปู่สรวงก็กลับมาอีกครั้ง หลวงพ่อพุดจึงนำขันดอกไม้ไป สักการะและก่อกองไฟให้ หลวงปู่จึงเทศนาให้ฟังจนตึกแล้วเขียนอักขระให้ 3 ตัวคือ อองโพธิสัตว์

ออยกังกูยเพียวะเนีย (เป็นพระให้เจริญภาวนา) เทอเจ็ด ออยสะหฺรุด (ทำให้สบาย) เทอเจ็ด ออยสะ
โหลด (ทำให้บริสุทธิ์) อันเป็นการเตือนสติ (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่สรวงเป็นพระที่มักน้อย สันโดษ สมถะ มีอุเบกขาสูงสุด ให้ความเมตตาแก่ผู้
ไปหาทุกคน ให้ความสำคัญกับทุกคนเท่ากันหมด ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะเป็นคนยากจน เป็นเศรษฐี ใคร
รู้จักหลวงปู่มานานขนาดไหนหรือได้ติดตามรับใช้หลวงปู่มานานก็ตาม หลวงปู่ไม่เคยเอ่ยปากนับว่า
เป็นศิษย์หรือให้สิทธิพิเศษแก่คนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะแม้แต่คนเดียว ทุกคนจะได้รับความเมตตาจาก
หลวงปู่เสมอมา (สมจิตร สอนศรี. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่เป็นพระผู้ให้ที่ยิ่งใหญ่ ให้ความเมตตาให้ความอบอุ่น และให้ทุกอย่างกับ
ลูกหลาน ยามจิตใจขุ่นมัว หลวงปู่มาเอาจีวรไปซักน้ำให้สะอาด เมื่อสวมใส่จีวรใหม่สวย ๆ หลวงปู่ก็
จะเอาไปเผาไฟ หลวงปู่ทำให้ดูและสอนทุกอย่างด้วยการทำให้ดู เพื่อไม่ให้ยึดติดในสิ่งสวยงามและทำ
ใจให้สบาย (วิชัย แสงวสุข. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 111 คำสอนของหลวงปู่สรวง

2.5 ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

จากการที่หลวงปู่สรวงเป็นพระที่มีก้น้อย สันโดษ สมณะ ท่านจะเดินทางไปตามสถานที่ต่าง ๆ ไม่มีวัดเป็นที่พักอาศัย บรรดาชาวบ้านและลูกศิษย์ที่เคารพและศรัทธา ทั้งชาวไทยและชาวกัมพูชา ต่างก็ได้สืบสานวัฒนธรรมประเพณีเพื่อน้อมรำลึกถึงหลวงปู่สรวงหลังจากที่หลวงปู่ได้ละสังขารไปแล้ว

พระครูโกศลสิกขกิจ หรือหลวงพ่อพุ่ม วายาโม เป็นศิษย์เอกของหลวงปู่สรวง พระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเปรียบเสมือนเทวดาเดินดินของชาวไทยและชาวกัมพูชา ซึ่งหลวงพ่อพุ่ม วายาโม เป็นผู้ดูแลสรีระสังขารหลวงปู่สรวงมานานกว่า 17 ปีแล้ว แต่สรีระสังขารที่เก็บไว้ในโลงแก้วไม่เน่าเปื่อย เพื่อให้บรรดาลูกศิษย์และพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศมากราบไหว้เพื่อความเป็นสิริมงคล และขอพร ซึ่งแทบทุกรายจะได้รับพรตามที่ขอไว้ โดยในช่วงระหว่างวันที่ 1-15 เมษายน ของทุกปี จะมีการประกอบพิธีเปลี่ยนผ้าไตรและสรองน้ำหลวงปู่สรวง



ภาพประกอบ 112 สรีระของหลวงปู่สรวง เก็บไว้ในโลงแก้วไม่เน่าเปื่อย

วันที่ 7 เมษายน 2560 ที่วัดไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ พระครูโกศลสิกขกิจ เจ้าคณะอำเภอภูสิงห์ เจ้าอาวาสวัดไพรพัฒนา ประธานมูลนิธิหลวงปู่สรวง ญาติโยมศิษยานุศิษย์ทั้งจากประเทศไทย และญาติโยมจากประเทศกัมพูชา กว่า 5 พันคน แห่เดินทางผ่านจุดผ่านแดนข้ามมาร่วมบุญ เปลี่ยนผ้าไตรแต่หลวงปู่สรวง เเกจที่ละสังขารไปนานนับ 17 ปี แต่ความศรัทธายังคงอยู่ โดยในทุก ๆ ปี ในช่วงก่อนเข้าสู่เทศกาลวันสงกรานต์ ที่วัดแห่งนี้ จะประกอบพิธีใหญ่

พิธีบูชามหาปุชเชนียาจารย์ ไหว้ขอพรหลวงปู่สรวง สรงน้ำเปลี่ยนผ้าไตร เป็นประจำทุกปี นับตั้งแต่ หลวงปู่สรวง ซึ่งเป็นพระเกจิที่ประชาชนสองแผ่นดิน ไทย-กัมพูชา ให้ความเคารพนับถือเป็นอันมาก ในความศักดิ์สิทธิ์ แม้จะละสังขารไปแล้ว ปีนี้เป็นปีที่ 17 แต่ความศรัทธายังคงอยู่ จากการดำเนินชีวิต แบบพอเพียง ถวายเงินทองหลวงปู่ก็จะไม่รับถวายอาหารก็จะรับเฉพาะที่ฉันท์หมด ในยามดุจดังจะมี เพียงผ้าขาว 1 ผืน ใช้ชีวิตดุจดังไปตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา และที่ชอบมากคือ จะปล่อยวัวให้ ลอยอยู่ตรงที่หลวงปู่อยู่ลำพังตามกระท่อมกลางนาตลอด แม้บางวันจะไม่มีลม แต่ว่าหลวงปู่จะลอย อยู่ตลอดเวลา และเมื่อชาวบ้านมีทุกข์ มาขอพรหลวงปู่ก็จะให้สมหวังเรื่อยมา วันนี้ครบรอบ 17 ปี ที่ จะได้กราบนิมนต์สังขารหลวงปู่ลงมาจากแท่นบนมณฑปหลวงปู่สรวง ลงมาแห่รอบอุโบสถ ศาลาหม 3 รอบ แล้วนำเข้าสู่ศาลาธรรม เพื่อจะได้กราบไหว้ ขอพร เปลี่ยนผ้าไตรแต่สรีระสังขารหลวงปู่สรวง โดย การดำเนินงานเปลี่ยนผ้าไตร โดยคณะเจ้าหน้าที่จากสำนักพระราชวัง ในเวลา 15.00 น. ของวันที่ 7 เมษายน ประชาชนทั้งชาวไทย และชาวกัมพูชาได้มีโอกาสเข้าเฝ้ารับเสด็จ พระเจ้าหลานเธอพระองค์ เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ที่จะเสด็จมาประกอบพิธีพระราชกุศล ถวายเป็นพระราชกุศลแต่พระปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (กรุงเทพฯ 2560)



ภาพประกอบ 113 พิธีนิมนต์สังขารหลวงปู่ลงมาจากแท่นบนมณฑปหลวงปู่สรวง



ภาพประกอบ 114 ขบวนแห่สรีระของหลวงปู่สรวง



ภาพประกอบ 115 ศิษยานุศิษย์ และญาติโยมร่วมขบวนแห่สรีระหลวงปู่สรวง





ภาพประกอบ 116 ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่วัดไพโรพัฒนา ตำบลไพโรพัฒนา อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ

เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2559 เป็นวันครบรอบวันละสังขารของหลวงปู่สรวง มูลนิธิหลวงปู่สรวงได้กำหนดจัดงานสืบสานพระพุทธศาสนา บูชาปูชนียาจารย์ฉลองมณฑปปราสาทหลวงปู่สรวง บวชนกขัมมะบารมี ปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐานตามรอยหลวงปู่สรวง ในมติพระพุทธศาสนา 2 แผ่นดินไทย-กัมพูชา สมาคมอาเซียนจึงได้มีประชาชนแห่งมาร่วมบุญกันเป็นจำนวนมาก พิธีเคลื่อนสรีระหลวงปู่สรวงเพื่อเปลี่ยนผ้าไตร มีพลังศรัทธานับหมื่น ทั้งชาวไทยและต่างชาติเข้าร่วมพิธีแห่สรีระสังขารหลวงปู่สรวงขึ้นมณฑปปราสาท พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานยอดมณฑปปราสาทหลวงปู่สรวงกับทรงเททองหล่อรูปเหมือนหลวงปู่สรวง และทรงบำเพ็ญพระกุศลครบ 16 ปีวันละสังขารของหลวงปู่สรวง วันที่ 8 กันยายน 2559

พหุ อนุ ทิโต ชีเว



ภาพประกอบ 117 พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ทรงเททองหล่อรูปเหมือนหลวงปู่สรวง

เวลา 09.39 น. พลตรี สนธยา ศรีเจริญ ผู้บัญชาการกองกำลังสุรนารี นายธวัช สุระบาล ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ พระครูโกศล สิกขกิจ เจ้าคณะอำเภอภูสิงห์ เจ้าอาวาสวัดไพรพัฒนา พร้อมพระสงฆ์ฝั่งประเทศไทย นายอำเภออัลลองเวง ข้าราชการทหารจากประเทศกัมพูชา พร้อมกับพระสงฆ์จากประเทศกัมพูชา ประชาชนชาวไทย ชาวกัมพูชากว่าหมื่นคน ร่วมประกอบพิธีสืบสานพระพุทธศาสนา บูชาปูชนียาจารย์ ทำบุญครบรอบ 16 ปี วันละสังขาร อัญเชิญสรีระสังขารหลวงปู่สรวง จากศาลาธรรมชั้นประดิษฐานยังมณฑปปราสาทหลวงปู่สรวง



ภาพประกอบ 118 ขบวนอัญเชิญสรีระสังขารหลวงปู่สรวงขึ้นสู่ศาลาธรรม

พิธีเริ่มต้นจากการไหว้ขอขมาสรีระสังขารหลวงปู่สรวงบนศาลาธรรมที่ประดิษฐาน สรีระสังขารของหลวงปู่ นับตั้งแต่สังขารมาตลอด 16 ปี จากนั้นอัญเชิญลงมายังลานด้านหน้า อัญเชิญแห่รอบปราสาท 3 รอบ ซึ่งได้มีประชาชนร่วมนำว่าวที่เป็นสัญลักษณ์ของหลวงปู่มาประดับ ตกแต่ง เพราะเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ หลวงปู่ได้นำว่าวปล่อยให้ลอยขึ้นอยู่บนท้องฟ้ารอบบริเวณ กระท่อมทุ่งนาที่หลวงปู่พำนักอยู่ในขณะนั้น ซึ่งเวลานั้นทำให้ญาติรู้ว่าหลวงปู่อยู่กระท่อมปลายนา ตรงไหน จะได้ตามไปกราบไหว้ขอพรได้เพราะหลวงปู่จะดุรงค์ไปยังสถานที่ต่าง ๆ ตลอดในทุกๆ วัน ตามป่าเทือกเขาพนมดงรัก ตามแนวชายแดนไทย -กัมพูชาตลอด และมักจะมีแสดงอภินิหาริย์ ให้ญาติ โยมเห็นอยู่บ่อยๆ ในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์พร้อมกับการสั่งสอนให้ญาติโยมได้ละความโลภ ความโกรธ ความหลงให้หันมาใช้ชีวิตแบบพอเพียงซึ่งหลวงปู่ได้ทำเป็นตัวอย่างมาตลอดขณะที่ญาติโยมมาข้าว ปลา อาหารเงินทองไปถวาย หลวงปู่ก็จะฉันทเพียงเล็กน้อยแต่พออยู่ได้นอกนั้นก็จะมีให้ทั้งหมด รวมทั้งเงินทองจะไม่เก็บไว้ติดกายเลยแม้บาทเดียวเดินดุรงค์ไปไหนมาไหนก็จะมีเพียงว่าว และยาม เพียงใบเดียวที่ติดตัวไปตลอดจึงทำให้ญาติโยมศรัทธาเป็นอันมาก ประกอบกับเวลาญาติโยมมีเรื่อง ทุกข์ใจก็จะมาขอให้หลวงปู่ช่วยจัดปัดเป่าสิ่งเลวร้ายต่างๆ หายได้จริงขอพรค้าขายได้เป็นจริง ซึ่ง ก่อนหน้านี้ มีญาติโยมที่มากราบไหว้และกลับไปซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลถูกรางวัลที่ 1 ติดๆ กัน 5 งวด เลยก็มี (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 119 พระสงฆ์นำหน้าขบวนแห่สรีระหลวงปู่สรวง ณ วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอกงสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ



ภาพประกอบ 120 ขบวนแห่สรีระหลวงปู่สรวง ณ วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอกุสิงห์
จังหวัดศรีสะเกษ

พระครูโกศล สิกขกิจ หรือหลวงพ่อพุ่ม วายาโม เจ้าคณะอำเภอกุสิงห์ (ธ) เจ้า
อาวาสวัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้กำหนดจัดงานสืบสาน
พระพุทธศาสนา บูชามหาปูชนียาจารย์ ทำบุญครบ 17 ปี วันละสังขารหลวงปู่สรวง เกจิอาจารย์
ชื่อดังแห่งแดนอีสานใต้ ในระหว่างวันที่ 5-9 กันยายน 2560 นี้ โดยมีกิจกรรมประกอบด้วย พิธีทำบุญ
ตักบาตร พิธีบวงสรวงเทพเทวาบูชาคุณหลวงปู่สรวง บวชเนกขัมมะบารมีปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐาน เพื่อ
ชำระกายวาจาใจให้บริสุทธิ์ พิธีเททองหล่อรูปเหมือนหลวงปู่สรวง และทอดผ้าป่าบูชาคุณ 2,560 กอง
ๆ ละ 2,560 บาท หรือตามกำลังศรัทธา สมทบสร้างมหาวิหารพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ หลวงปู่สรวง
ซึ่งทางวัดกำลังดำเนินการก่อสร้างอยู่แต่ยังไม่แล้วเสร็จ จึงขอเชิญชวนศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชน
ทั่วไป ร่วมเป็นเจ้าภาพทำบุญใหญ่ตามวันและเวลาดังกล่าว (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 :
สัมภาษณ์)

พูน ปณ ทิโต ชเว



ภาพประกอบ 121 เครื่องสักการบูชาหลวงปู่สรวง ณ วัดไพรพัฒนา



ภาพประกอบ 122 การประชาสัมพันธ์ประเพณีสืบสานพระพุทธศาสนา วันละสังขารหลวงปู่สรวง ครบ 17 ปี

ระหว่างวันที่ 16-20 กรกฎาคม 2559 ณ วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้จัดโครงการแห่เทียนพรรษาถวายผ้าอาบน้ำฝนหลวงปู่สรวงขึ้น มีญาติโยมลูกศิษย์ของหลวงปู่ทั้งสองแผ่นดินไทย กัมพูชา บรรพชาอุปสมบทหมู่ บวชนЕКขัมมบารมี มีปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสสมหามงคลเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 70 ปี (พระครูโกศลสิกขกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 123 การประชาสัมพันธ์ถวายผ้าอาบน้ำฝนหลวงปู่สรวง

วันที่ 18-28 พฤษภาคม 2559 จังหวัดศรีสะเกษ ประเทศไทย และจังหวัดอุดรธานี ประเทศกัมพูชา ได้มีการจัดงานสัปดาห์ “วันวิสาขบูชาและอัฐมีบูชา สานสัมพันธ์ไมตรีในมิติพระพุทธศาสนา” ปี 2559 ณ วัดไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ในงานนี้ได้เชิญชวนให้ประชาชนเข้าร่วมปฏิบัติธรรม สืบสานพระพุทธศาสนา บูชาพระเจ้าสองแผ่นดิน โดยมีกำหนดการดังนี้

วันที่ 19 พฤษภาคม 2559 บวชนกขัมมบารมี ปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐาน

วันที่ 20 พฤษภาคม 2559 ประกอบพิธีเวียนเทียนที่วัดอัลลองเวง อำเภออัลลองเวง จังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย

วันที่ 21 พฤษภาคม 2559 ทำบุญตักบาตร ณ วัดอัลลองเวง



ภาพประกอบ 124 การประชาสัมพันธ์การเข้าร่วมปฏิบัติธรรม สืบสานพระพุทธศาสนาบูชาพระพุทธเจ้าสองแผ่นดิน

ด้วยพลังศรัทธาของชุมชน คณะลูกศิษย์ ในตัวหลวงปู่สรวง ทั้งที่อยู่ในประเทศไทย และประเทศกัมพูชา จึงได้สร้างศาลาธมไว้เพื่อเป็นที่เก็บสรีระของหลวงปู่ไว้ให้กราบไหว้ขอพร และจัดงานบุญประเพณีเพื่อรำลึกถึงหลวงปู่สรวงไว้ ณ วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

สรุป การสร้างพลังศรัทธาต่อประชาชนของหลวงปู่สรวง มหานุมี ในแต่ละด้านมีดังนี้
 ด้านพิธีกรรม หลวงปู่สรวงเป็นพระที่มีเวทย์มนต์คาถาศักดิ์สิทธิ์ สามารถหาเหิร ไปไหนมาไหนได้อย่างรวดเร็ว สร้างความอัศจรรย์ให้กับลูกศิษย์ลูกหาพบเห็นบ่อย ๆ หลวงปู่ท่านยังมีทำให้อาหารที่มีอยู่น้อยนิด กลับมีเพิ่มมากขึ้น ท่านสามารถอยู่ในน้ำนาน ๆ ได้โดยที่ตัวไม่เปียก ท่านสามารถรักษาคนที่เจ็บป่วยทุกข์ทรมานด้วยเวทย์มนต์คาถาให้หายได้ หลวงปู่ท่านไม่ได้สร้างวัตถุมงคลให้กับญาติ โยม ผู้เคารพนับถือไว้ได้กราบไหว้บูชา มีแต่คำบูชาหลวงปู่เท่านั้นที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

จึงทำให้ญาติโยม ลูกศิษย์ลูกหานับถือในความอัศจรรย์ของหลวงปู่เป็นอย่างมาก

ด้านการพัฒนาชุมชน หลวงปู่สรวง ท่านไม่ได้อยู่ที่ไหนเป็นประจำ รุดคงไปยังสถานที่ต่าง ๆ จึงไม่ได้สร้างความศรัทธาในการดำเนินนี้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชน

ด้านการสงเคราะห์ชุมชน หลวงปู่เป็นผู้มีความเมตตา จะช่วยเหลือชาวบ้านที่ตกทุกข์ลำบากไม่มีเงินใช้ด้วยการบอกให้ชาวบ้านเสี่ยงดวงด้วยตัวเลขที่ท่านบอกให้ และชาวบ้านส่วนมากจะมีเงินมาใช้ด้วยการถูกเลขหวยที่หลวงปู่บอกให้ ทำให้ชาวบ้านศรัทธาหลวงปู่ในเรื่องหวย หลวงปู่จะนำเงิน สิ่งของเครื่องใช้ที่มีญาติโยมมาถวาย ไปแจกจ่ายให้กับชาวบ้านผู้มีฐานะยากจน

ด้านการเผยแผ่ธรรมะ หลวงปู่ท่านจะไม่ได้สั่งสอนอบรมเทศนา แต่ท่านจะทำให้ดู ทำให้เห็น แล้วให้ปฏิบัติตามเท่านั้น

ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี หลวงปู่ไม่ได้ทำและปฏิบัติในเรื่องที่จะช่วยให้ลูกหลาน ญาติโยมในเรื่องการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

พูนุ ปณฺ ทิโต ชิว



ภาพประกอบ 125 ผู้วิจัยถ่ายภาพ ณ ศาลาธรรม วัดไพโรพัฒนา ตำบลไพโรพัฒนา อำเภอกุสิงห์
จังหวัดศรีสะเกษ

3. หลวงปู่ฤทธิ์ รตนโชโต วัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง
จังหวัดบุรีรัมย์

3.1 ด้านพิธีกรรม

จากการสัมภาษณ์พบว่า

หลวงปู่เป็นพระเถระที่มีคุณสมบัติและอาจารย์สมบัตินั่งดงาม ปฏิบัติ
เคร่งครัดในพระธรรมวินัย เป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และเป็นพระอาจารย์ที่มี
ชื่อเสียงในด้านวัดถ้ำมุงคลต่าง ๆ เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในเวทย์มนต์คาถา หลวงปู่ตั้งใจทำพิธีอย่าง
เคร่งครัดและปลุกเสกด้วยตัวเองมาโดยตลอด (ศักดิ์ศิริรินทร์ ศิริพานิชย์ศกุนต์. 2545 : ไม่มีเลข
หน้า)

หลวงปู่เป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีการปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัด มีสมาธิจิตอัน
มั่นคง เป็นที่เคารพ ศรัทธา ของพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ หลวงปู่เคยได้รับ

นิมนต์ไปทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ ทำพิธีเจิมป้ายเปิดร้านใหม่ ที่ประเทศมาเลเซีย ซึ่งเจ้าของเป็นคนไทยและเปิดร้านให้เช่า-จำหน่ายพระเครื่องมาแล้ว มีหลายคนบอกว่า ร้านค้าไหน บ้านหลังไหน ที่หลวงปู่ไปทำพิธีเจิมให้ จะทำมาค้าขายดี อยู่เย็นเป็นสุข มีแต่โชคลาภ แม้แต่ที่ต่างประเทศหลวงปู่ก็ได้รับนิมนต์ไปเปิดร้านให้ (พระปัญญา สุภทฺโท. 2560 : สัมภาษณ์)

คนที่มีการบวชหลวงปู่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีความทุกข์ทั้งกาย และใจ ทุกข์เพราะขาดเงิน ทุกข์เพราะตักงาน ทุกข์เพราะธุรกิจซบเซา อะไรต่ออะไร หลวงปู่ก็จะช่วยให้เขาบรรเทาทุกข์ด้วยการสวดเสริมมงคล ทำพิธีเจิมเสริมชะตาราศี ลงเมตตาเพิ่มบารมี เสกเป่าลงนะปิดทองหน้าผากให้ (เฉลิมชัย นิราศภัย. 2560 : สัมภาษณ์)

การไปประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย ในครั้งนั้นได้มีผู้หญิงคนหนึ่งเข้ากราบหลวงปู่ขอร้องให้หลวงปู่ช่วยทำให้สามีเธอกลับมา หลวงปู่ได้แต่ยิ้ม ๆ แล้วบอกว่าแต่ก่อนมันใจ ทำแล้วได้ผล แต่เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยแน่ใจ แต่หลวงปู่ก็จะลองทำดู และบอกให้เธอนำรูปสามีของเธอมาให้หลวงปู่ถึงกลางคืนหลวงปู่ก็เริ่มทำพิธีตั้งแต่ 3 ทุ่ม จนสว่าง พออีก 3 วันต่อมา ผู้หญิงคนนั้นก็มากราบหลวงปู่แล้วบอกว่าสามีนางกลับมาแล้ว และเธอก็ได้นำปัจจัยมาถวายหลวงปู่ด้วย (ที ทองใย. 2560 : สัมภาษณ์)

3.2 ด้านการพัฒนาชุมชน

จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสารพบว่า

หลวงปู่ท่านเป็นพระเกจิที่มีความคิดกว้างไกลในเรื่องของการพัฒนาวัด การพัฒนาถนนหนทาง การพัฒนาแหล่งน้ำหรือปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติ หลวงปู่ทุ่มเทเน้นในการศึกษา บุตรหลานเป็นหลักและพัฒนาทางด้านวัฒนธรรมประเพณีโบราณ พัฒนาด้านคมนาคมในหมู่บ้าน และทำถนนเชื่อมต่อตำบล อำเภอ ด้านแหล่งน้ำหลวงปู่ก็ได้สร้างแหล่งน้ำระบบชลประทาน คลองส่งน้ำให้แก่เกษตรกร ซึ่งอยู่ในพื้นที่แห้งแล้ง ฟ้า ๆ خاک หลวงปู่พยายามทำให้พื้นที่ในตำบลปรี้อ และตำบลสูงเนิน อุดมสมบูรณ์เพื่อให้ชาวบ้านอยู่กันอย่างไม่เดือดร้อน (ช่วง สัมภาษณ์. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ทุ่มเท ท่านเป็นพระนักพัฒนา โดยเฉพาะท่านมีความคิดในเรื่องการสร้างฝายเก็บน้ำให้แก่ประชาชนได้ใช้เพื่อการเกษตรและใช้ในฤดูแล้ง (พระมหาธวัชชัย. 2560 : สัมภาษณ์) หลวงปู่ที่ได้ช่วยเหลือชาวบ้านให้มีที่ทำกิน ให้มีความสุข ท่านชอบสร้างถนน สร้างโรงเรียน สร้างวัด สร้างโรงพยาบาล สร้างแหล่งน้ำ สร้างป่าและปลูกป่าเทิดพระเกียรติ ท่านตั้งใจทำงานให้กับชาวบ้าน (กรณ์พงษ์ ธิภักทวิบูลย์. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ได้ตั้งชื่อวัดบ้านกระทุ่มใหม่ว่า วัดชลประทานราชดำริ เพื่อเฉลิม

พระเกียรติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินพร้อมกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อทรงทอดพระเนตรทำนบของหลวงปู่ (พระมหากมล ถาวโร. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่เป็นพระมหาเถระ ที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาวัดวาอาราม พัฒนาชุมชน เช่น การดำเนินก่อสร้างอุโบสถ ศาลาการเปรียญ และสร้างสาธารณประโยชน์ให้มีขึ้นในตำบลบ้านปรือ ตำบลสูงเนิน และในอำเภอกระสังอีกมากมาย (พระมหาศุภโชติ กรตวิโร. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ต้องตรากตรำก่อสร้างถนนหนทาง ก่อสร้างทำนบกั้นน้ำให้ชาวบ้านทำการเกษตร เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่ญาติโยม หลวงปู่ไม่ค่อยได้พักผ่อน หลวงปู่มีแต่ให้มีแต่สละทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่คิดถึงความเหนื่อยยากลำบากของตัวเอง เพื่อให้ชาวบ้านทำการเกษตร เลี้ยงชีวิตพิชิตความยากจน มีกินมีใช้ มีถนนไปมา ค้าขายสะดวก มีที่ทำบุญสุนาน มีที่เรียนหนังสือให้มีความรู้ ความฉลาด สามารถช่วยตัวเองได้ ไม่เป็นหนี้สิน ลดละเลิกสิ่งไม่ดีทำให้มีความสุข (พระครูสิริปริยัติวิธาน. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 126 วัดชลประทานราชดารี

หลวงปู่ท่านเป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งการก่อสร้างและซ่อมแซมสิ่งสาธารณประโยชน์เช่น โรงเรียน วัดวาอาราม ทำนบเหมืองฝาย แหล่งน้ำตลอดจนถนนหนทาง ทำให้บังเกิดประโยชน์แก่ชุมชน (ทวีศักดิ์ คิตบรรจง. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ท่านเป็นพระนักพัฒนาท่านได้นำชาวบ้านบุกเบิกตัดถนนหลายสายให้ชาวบ้านได้ใช้สัญจรไปมาอย่างสะดวก เป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดถนนสายหลักที่เป็นทางหลวงแผ่นดินในปัจจุบัน การพัฒนาแหล่งน้ำตั้งแต่การปิดคันดิน กั้นน้ำแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยการร่วมแรงรวมใจของชาวบ้านจนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารีได้เสด็จมาทอดพระเนตร และทรงมีพระราชดำริให้สร้างเป็นฝายกั้นน้ำคอนกรีตถาวรหลายแห่ง ทำให้มีแหล่งน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งอาหาร เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมของประชาชนในพื้นที่อำเภอกระสัง และพื้นที่ใกล้เคียงมาจนทุกวันนี้ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงจิตใจที่มุ่งมั่นของหลวงปู่ที่ต้องการสงเคราะห์ให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดีมีสุข (ธานี สามารถกิจ. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ท่านพัฒนาหลากหลายทำให้อำเภอกระสังมีความเจริญหลายด้านโดยเป็นริเริ่มนำชาวบ้านตัดถนนประสานงานและสนับสนุนให้ทางราชการสร้างถนนหลายสายรวมทั้งทางราชการกรมชลประทาน ทำโครงการชลประทานขนาดเล็กตามพระราชดำริ เป็นฝายกั้นน้ำเพื่อการเกษตร ประมงหมู่บ้าน เป็นผู้ริเริ่มและสนับสนุนให้มีการก่อตั้งและสร้างโรงเรียน สถานีนามัย วัดสำนักสงฆ์ และถาวรวัตถุหลายแห่งทั้งในเขตอำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ (ชวรินทร์วงศ์สถิตจิรการ. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่เป็นผู้มีแต่ให้โดยท่านจะเป็นพระที่เสียสละและตั้งใจทำงานอย่างจริงจังดังจะเห็นได้จากการก่อสร้างวัดชลประทานราชดำริ การสร้างเขื่อนกั้นน้ำทางด้านทิศตะวันตกวัดท่านมีความอดทนและตั้งใจอย่างมุ่งมั่นจนทำให้สำเร็จลุล่วงทุกอย่าง (ศักดิ์ศิริรินทร์ ศิริพาณิชย์ศกุนต์. 2560 : ไม่มีเลขหน้า)

หลวงปู่ฤทธิ์ท่านเป็นพระนักพัฒนา ท่านได้นำญาติโยมพัฒนาแหล่งน้ำ สร้างถนนเส้นกระสัง ประโคนชัย ท่านได้วางแผนเรื่องน้ำให้ตำบลบ้านปรือและตำบลสูงเนิน ไว้อย่างดี (ลิ้ม ประครองสุข. 2560 : สัมภาษณ์)

3.3 ด้านการสงเคราะห์ชุมชน

จากการสัมภาษณ์พบว่า

จากการที่หลวงปู่ท่านได้สร้าง อาคารเรียนให้โรงเรียน จัดหาทุนสงเคราะห์นักเรียน มอบทุนการศึกษาให้นักเรียน อยู่เป็นประจำทำให้นักเรียนมีทุนการศึกษา แบ่งเบาภาระของพ่อแม่ผู้ปกครองไปบ้าง โดยเฉพาะคนที่มีฐานะยากจน หลวงปู่ยังได้จัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดอินทบูรพา (บ้านกะนัง) ตำบลบ้านปรือ เพื่อให้เด็กที่ยังไม่ถึงเกณฑ์ในการเข้าเรียนมาให้ครูพี่เลี้ยงดูแล แบ่งเบาภาระพ่อแม่ที่ต้องไปทำไร่นา ไม่ต้องหอบลูกหลานไปด้วย มอบทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณร โรงเรียนวัดท่าสว่างวิทยา (พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา) วัดท่าสว่าง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ บริจาคเงินให้โรงพยาบาลกระสัง เพื่อสมทบจัดซื้อเครื่องมือแพทย์

และบริจาคเงินสร้างสถานีอนามัยบ้านเพชร สมทบเงินสร้างสถานีอนามัยประจำตำบลบ้านปรือ สิ่ง
หลวงปู่ท่านได้กระทำมาด้วยความเมตตาทำให้ชาวบ้านบางส่วนที่มีฐานะยากจนได้แบ่งเบาภาระลงไป
ได้มาก

หลวงปู่ฤทธิ เป็นเทพพระเจ้าอีสานใต้ เป็นผู้มีความเมตตา มีแต่การให้ท่าน
สร้างวัดอุ้มงคลให้ญาติโยมโดยไม่เคยคิดผลตอบแทนอย่างไร ถ้าญาติโยมเอาไปใช้ได้ผลดีจึงค่อยมา
ทำบุญ (ช่วง สัมภาษณ์. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ฤทธิ ท่านเป็นพระที่มีความเสียสละไม่ว่าจะเป็นกำลังกาย กำลังทรัพย์
ท่านสามารถให้ได้เพื่อประโยชน์ของชาวบ้าน จากการทำหลวงปู่ได้ปฏิบัติในการสร้างวัดชลประทาน
ราชดำริ เพื่อรับเสด็จพระเจ้าอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามมกุฎราช
กุมารี เมื่อเสด็จมานมัสการถวายอุปลัมภ์ จนได้ตั้งชื่อว่าวัดชลประทานราชดำริ (พระครูสิริปริยัติ
วิธาน. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ท่านเป็นพระที่มีเวทย์มนต์คาถาศักดิ์สิทธิ์ ช่วยปัดเป่าสิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้ายให้
ออกจากตัวคนให้หายเป็นปกติ และยังช่วยรักษาญาติโยมให้หายจากโรคร้ายได้อีก (พระมหาธวัชชัย.
2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ได้ส่งลูกศิษย์ที่เป็นบวชเป็นพระให้ไปเรียนศึกษาต่อที่สำนักวัดต่าง ๆ
ท่านได้ฝากให้อาศัยอยู่กับวัดที่หลวงปู่สนิทคุ้นเคยกับเจ้าอาวาส และหลวงปู่ก็ได้เดินทางไปเยี่ยม
ตลอดจนจบการศึกษา ทั้งปริญญาตรี และปริญญาโท (พระมหากมล ถาวโร. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ได้ส่งเสริมให้ลูกศิษย์ได้รับการศึกษาทุกรูป ตั้งแต่นักธรรม บาลี จนถึง
ระดับปริญญาตรี โท เอก ตามลำดับ ด้านศึกษาหลวงปู่ให้การสนับสนุนส่งเสริมด้านการศึกษาอย่าง
ต่อเนื่อง และได้สร้างโรงเรียนระดับประถมศึกษาขึ้นชื่อว่า โรงเรียนบ้านกะนัง ฤทธิประชาสรรค์ และ
โรงเรียนวัดอินทบูรพา (พระมหาศุภโชติ กรตวิโร. 2560 : สัมภาษณ์)

พูน ปณ ภิโต ชีเว



ภาพประกอบ 127 ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระปลัดปัญญา สุภโท เจ้าอาวาสวัดชลประทานราชดำริ

ครั้งหนึ่งหลงปู่ได้เหมาลือตเตอร์จากคนเร่ขายจนหมดแผง หลวงปู่บอกว่าไม่ได้หวังว่าจะให้ลูก แต่เพื่อต้องการช่วยสงเคราะห์คนขาย ท่านบอกว่าคนขายลอตเตอร์ส่วนมากจะหาเข้ากินค่า ฐานะไม่ค่อยดี เป็นการสงเคราะห์ช่วยต่อชีวิตของเขาได้ไปอีกหลายเดือน ดังนั้นมันจึงมีค่า และมีประโยชน์มากกว่า ควรจะสนับสนุนให้เขาได้มีที่ยืนในสังคมที่ดีบ้างไม่มากก็น้อย (พระมหามงคล กานต์ จิตรมโม. 2545 : ไม่มีเลขหน้า)

หลวงปู่ฤทธิ์ท่านเป็นประธานในการก่อสร้างโรงเรียนบ้านกระนัง เป็นกรรมการก่อสร้างสถานีอนามัยบ้านเพชร เป็นประธานในการก่อสร้างอุโบสถ ก่อสร้างกุฏิสงฆ์ สร้างโรงครัวในวัดและสร้างห้องน้ำ ห้องสุขา วัดอินทบูรพา (บ้านกระนัง) บริจาคเงินเพื่อสมทบจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างอนามัย สร้างถนน สร้างศาลาพัก สร้างที่เก็บเครื่องบินให้แก่งองตำรวจตระเวนชายแดน จังหวัดสุรินทร์ และบริจาคเงินซื้อที่ดินบริเวณใกล้วัดชลประทานราชดำริและใกล้เขตป่าสงวนซึ่งเป็นที่มิเจ้าของจับจองถือกรรมสิทธิ์ใกล้ป่าชุมชน และชักชวนชาวบ้านปลูกป่าในที่ดินที่จัดซื้อมาให้มีความอุดมสมบูรณ์เป็นป่าสงวนแห่งชาติทำให้ช่วยแก้ปัญหาโลกร้อนในปัจจุบัน (ชัย ชิตชอบ. 2560 : ไม่มีเลขหน้า)

หลวงพ่อบุญมีจิตใจฝักใฝ่ในการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่ปัจเจกชนตลอดทั้งชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนตลอดทั้งผู้ที่ขาดแคลนยากไร้ได้มีโอกาสบวชเรียนในทางพระพุทธศาสนาด้วยการให้ทุนและอนุเคราะห์ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ (ทวีศักดิ์ คิตบรรจง.

2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่เป็นพระผู้ให้ บริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์ให้กับสถานีนอนามัยและโรงพยาบาลหลายแห่ง รวมถึงสละเงินที่ได้รับจากการทำบุญ ซื้อที่ดินในบริเวณใกล้วัดชลประทานราชดำริ เพื่อปลูกป่าและรักษาระบบนิเวศของผืนป่าลุ่มน้ำชี (ชวรินทร์ วงศ์สถิตจิรการ. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 128 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ชาวบ้านที่วัดชลประทานราชดำริ

3.4 ด้านการเผยแพร่ธรรมะ

จากการสัมภาษณ์พบว่า หลวงปู่ฤทธิมีความมั่นคงในสมณะ ละกิเลสทางโลกได้สนิท หลวงปู่คิดจะทำสิ่งใดก็เพื่อประโยชน์ของชุมชน ท่านจะเป็นพระที่พูดน้อย มีขันติสูง มีความเกรงกลัวในเวทมนต์คาถา มีความกล้าหาญ เช่น การถวายฎีกาในหลวง ท่านจะมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับทุกคน มีการเสียสละ รักษาประโยชน์สาธารณะอยู่เสมอ (สมพงษ์ ตีล้อม. 2560 : สัมภาษณ์)

หลวงปู่ฤทธิท่านเป็นคนที่มีความดีคุณธรรม 4 ข้อ สมบูรณ์เพียบพร้อมทุกประการ ไม่ขาดตกบกพร่องแต่ประการใด ดังที่เห็นประจักษ์แก่สายตาพุทธศาสนิกชนทุกท่าน เพราะท่านบำเพ็ญบารมีมาอย่างยาวนาน ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าแต่ประการใด คุณธรรม 4 ข้อ นั้น

คือ สุสิกขโต สุปฏิปันโน สุสวิตกมมโนโต และสุสมาหิตโต (พระราชปริยัติกวี. 2554 : ไม่มีเลขหน้า)

หลวงปู่มักจะสอนศิษย์เสมอในเรื่องการวางตัวให้พอเหมาะ พองาม เรื่องการต้อนรับผู้มาเยือนไม่ว่าจะเป็นพระหรือฆราวาส และการสำรวมอินทรีย์ เมื่อมีพระภิกษุ สามเณรจากวัดอื่นหรือจากต่างจังหวัด มากราบหลวงปู่ หลวงปู่มักจะลุกจากอาสนะหรือที่นั่งสูงลงมานั่งราบกับพื้นเสมอ กับพระที่มากกราบท่าน แม้ว่าหลายรูปที่มานั้นมีพรรษาน้อยกว่า ท่านก็ไม่เคยถ้อยศถึ้อย่างหรือเอาพรรษาเป็นประมาณ (พระครูวินัยธรอำนาจ พลปัญญา. 2545 : ไม่มีเลขหน้า)

ในสมัยเป็นเด็กอาศัยอยู่ที่วัด หลังกลับจากโรงเรียนตอนเย็น หลวงปู่จะเอานั่งสวดมนต์มาให้ทุกคน เมื่อพระสงฆ์ทำวัตรเย็น เด็กวัดทุกคนก็ไปนั่งสวดมนต์กับพระ พอถึงวันพระหลวงปู่ให้เด็กวัดรับศีล 5 หลังจากสามเณรได้รับศีล 10 แล้ว หลวงปู่จะใช้กฎกัจจัตถ์ประจำวันจัดทำเวรทำความสะอาดทุกวันบนวัดและบริเวณวัด (ช่วง สมอ่อน. 2560 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 129 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นายสมพงษ์ ดีล้อม

3.5 ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

หลวงปู่ฤทธิ ท่านเป็นพระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยตลอดระยะ เวลา 65 พรรษา ท่านเป็นพระนักพัฒนา และพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ภูมิธรรม และเมตตา

ธรรมสูง โดยเฉพาะด้านการศึกษาท่านได้เรียนอักษรขอมโบราณ จนสามารถอ่านออกเขียนได้ และศึกษาอักษรสมัยภาษาไทยด้วยตนเองทำให้ศิษย์ยึดถือเป็นแบบอย่างในการศึกษาพระปริยัติธรรม ท่านเป็นพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการประจำตำบลกระสัง จัดพิธีประพาศวิตรปฏิบัติธรรมประจำทุกปี จัดให้มีการประกวดสรภัญญะตามโรงเรียนในเขตอำเภอกระสัง จัดให้มีการตอบปัญหาธรรมชิงทุนพระครูอินทรคุณ ในเทศกาลวันวิสาขบูชาทุกปีและจัดให้มีการบวชเนกขัมมบารมี ที่วัดปีละครั้ง (ชัย ชิดชอบ. 2545 : ไม่มีเลขหน้า)

หลังจากที่หลวงปู่ฤทธิ์ละสังขารเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2548 ทางวัดและชุมชน ได้ทำพิธีบวงสรวงวันครบรอบวันมรณภาพของหลวงปู่ฤทธิ์ในระหว่างวันที่ 3-5 มิถุนายน ของทุกปี และในปี 2560 ได้จัดขึ้นระหว่างวันที่ 3-4 มิถุนายน 2560 ที่วัดชลประทานราชดำริ ในพิธีนั้นจะมีการสวดบทภาติกาของพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์หรือที่เรียกว่า สัตตปปรณาภิธรรม ซึ่งมีการบังสุกุล เป็นที่สุด เป็นประเพณีนิยมจัดให้พระสงฆ์สวดในงานทำบุญหน้าศพอย่างหนึ่ง เรียกในงานหลวงว่า สัตตปปรณัม สำหรับราษฎรทั่วไปเรียกว่า สวดภาติกา



ภาพประกอบ 130 พิธีบวงสรวงวันครบรอบวันมรณภาพของหลวงปู่ฤทธิ์

สรุป การสร้างพลังศรัทธาต่อประชาชนของหลวงปู่ฤทธิ์ รตนโชโต มีดังนี้

ด้านพิธีกรรม หลวงปู่เป็นพระที่มีเวทย์มนต์คาถาที่ศักดิ์สิทธิ์ หลวงปู่ได้สร้างวัดถุมงคลและทำพิธีปลุกเสก เพื่อให้เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ตกทุกข์ได้ยาก เดือดร้อน ไม่มีที่พึ่งพาทางจิตใจ วัดถุมงคลของหลวงปู่จะช่วยคุ้มครองให้อยู่ร่มเย็น ปลอดภัยจากอุบัติเหตุใดๆ ทั้งปวง

ด้านการพัฒนาชุมชน หลวงปู่ท่านประกอบกิจทรงคุณค่ามากมายอย่างที่จะหาพระสงฆ์รูปใดมาเปรียบเทียบได้ ท่านได้สร้างถนน สะพาน ให้กับชุมชนได้มีการเดินทางสะดวก สร้างฝายกั้นน้ำ ขุดสระ ให้ชุมชนมีน้ำกินน้ำใช้ในฤดูแล้ง สร้างวัด สร้างโรงเรียน ให้ลูกหลานได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งในวัดในโรงเรียน ทำให้ชีวิตของชาวบ้านในชุมชนมีความเจริญทั้งด้านจิตใจและร่างกาย

ด้านการสงเคราะห์ชุมชน ด้วยความเมตตาหลวงปู่ได้มอบทุนการศึกษาให้กับผู้ที่ไม่เรียนไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ สามเณร หรือชาวบ้าน อีกทั้งท่านได้สร้างสถานที่พักรักษาตัวให้กับคนป่วยและได้สร้างศาลาปฏิบัติธรรมให้กับชาวบ้านที่มาปฏิบัติธรรม ทำให้หลวงปู่เป็นที่เคารพศรัทธาของลูกศิษย์ลูกหาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ด้านการเผยแผ่ธรรมะ ธรรมะที่หลวงปู่ได้เทศนาให้กับลูกหลาน ญาติโยม ลูกศิษย์ลูกหาจะแฝงด้วยปรัชญา ในการเทศนานั้นน้ำเสียงของท่านสดใส นุ่มนวล หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ญาติโยมที่มาราบไหว้ต่างคุ้นเคยกับใบหน้าที่ยิ้มเอิบ แจ่มใส เปี่ยมด้วยความกรุณาปราณีเป็นอย่างดีด้วยบารมีของหลวงปู่ท่านเอง

ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี หลวงปู่ได้จัดพิธีประพาศัตถ์ปฏิบัติธรรมประจำทุกปี จัดให้มีการประกวดสรภัญญะตามโรงเรียนในเขตอำเภอกระสัง จัดให้มีการตอบปัญหาธรรมชิงทุนพระครูอินทรคุณ ในเทศกาลวันวิสาขบูชาทุกปี และจัดให้มีการบวชนกขัมมบารมี ที่วัดปีละครั้ง ทำให้วัฒนธรรมประเพณีนั้นไม่หายไปจากชุมชน ชาวบ้านยังยึดถือปฏิบัติกันมาจนเท่าทุกวันนี้

สรุป การสร้างพลังศรัทธาต่อประชาชนของพระเกจิอาจารย์อีสานได้ในด้านพิธีกรรม การพัฒนาชุมชน การสงเคราะห์ชุมชน การเผยแผ่ธรรม และการสืบสานประเพณีวัฒนธรรม ของพระเกจิอาจารย์อีสานได้ สรุปดังภาพประกอบ



บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา และความมั่นคงของชุมชน ในครั้งนี้ผู้วิจัยสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามความมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้
2. เพื่อศึกษาการสร้างพลังศรัทธาต่อประชาชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้
3. เพื่อศึกษาการสร้างความมั่นคงของชุมชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

สรุปผล

การวิจัยเรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา และความมั่นคงของชุมชนในครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลตามความมุ่งหมายของการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ หมายถึง ขั้นตอนการสร้างผลงานของพระเกจิอาจารย์ในด้านพิธีกรรม ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการสงเคราะห์ชุมชน ด้านการเผยแผ่ธรรมะ และด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี และจากการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการเก็บข้อมูลจากภาคสนามเกี่ยวกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ มีดังนี้

ด้านพิธีกรรม

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ เป็นพระผู้มีความเมตตา มีเวทย์มนต์คาถาศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือกราบไหว้ของคณะลูกศิษย์และผู้มีจิตศรัทธาทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงได้มีการสร้างวัตถุมงคลขึ้นมาเพื่อให้ผู้มีความเชื่อ ศรัทธาในพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ไว้คอยกราบไหว้บูชา

และพสกนิกรเดินทาง ซึ่งเชื่อว่าวัดมุงคลนั้นจะช่วยปกป้องรักษาให้แคล้วคลาดจากอันตรายใดๆ วัดมุงคลที่สร้างขึ้นนอกจากเป็นรูปเหมือนหรืออัครลักษณะของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้แล้ว ยังได้มีการสร้างเป็นวัตถุอย่างอื่นอีก เช่น ตระกรุด พระกริ่ง กำไล แหวน ปากกา ผ้ายันต์ ลูกอม เป็นต้น

โดยให้พระเกจิอาจารย์เป็นผู้ทำพิธีปลุกเสกให้ เพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และความขลังในตัววัตถุมุงคลนั้น เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ที่สักการะบูชา

ด้านการพัฒนาชุมชน

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ เป็นพระนักพัฒนามีความอดทน วิริยะ ในการพัฒนาชุมชนได้สร้างถนน สะพาน ศาลาที่พัก ให้กับชุมชนในการเดินทางคมนาคมได้สะดวก สร้างฝายกั้นน้ำ อ่างเก็บน้ำ ขุดสระเพื่อเก็บกักน้ำ ไว้ใช้ในการเกษตร ปลูกพืชผัก มีน้ำกินน้ำใช้ในฤดูแล้ง และเลี้ยงปลาไว้กิน เหลือกินก็แบ่งขายได้ มีการล้อมรั้วสถานที่ราชการและที่สาธารณะ ปลูกป่าเพื่อให้สัตว์ป่าได้มีที่อยู่อาศัย ชุมชนได้เก็บของป่าเช่น เห็ด ผักหวาน ดอกกระเจียว สมุนไพรต่าง ๆ เพื่อไปกินและขายได้ สร้างความมั่นคงให้ครอบครัวและชุมชน

ด้านการสงเคราะห์ชุมชน

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ เป็นพระที่มีความเมตตาต่อผู้มีฐานะยากจน ได้ช่วยเหลือสนับสนุนให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษา และพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับปริญญาเอก สร้างสถานที่ให้ชุมชนมีที่จำหน่ายอาหาร สินค้าเบ็ดเตล็ด สร้างสถานพยาบาลให้ผู้เจ็บป่วยได้มีที่พักอาศัย มีสถานที่ปฏิบัติธรรม รักษาพยาบาลผู้ป่วยโดยไม่คิดเงิน บริจาคเงินช่วยเหลือผู้มีฐานะยากจน สร้างศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์เพื่อแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ผู้ปกครอง

ด้านการเผยแผ่ธรรมะ

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ สอนบอกองค์กฏาณาพระกัมมัฏฐานให้ปฏิบัติตาม เข้าเย็นจนแจ้งเข้าถึงพระอรหัตตธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าในข้อถึงความเป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิตแห่งชั้น 5 ให้เป็นผู้มีความอดทน วิริยะ และความเพียร ปฏิบัติให้เห็นให้ดู เทศนาสอดแทรกการทำบุญ ด้วยการบริจาคทรัพย์เงินทองและที่ดิน เกิดมาแล้วต้องหมั่นทำความดี ไม่มีความอิจฉาริษยา

ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ จัดโครงการอบรมศีลธรรมแก่ชุมชน จัดให้มีการบำเพ็ญสมาธิ เจริญจิตภาวนา บวชนกขัมมบารมี จัดกิจกรรมในวันมาฆบูชา วิสาขบูชา จัดกฐิน ผ้าป่า นุ่งขาวห่มขาวนั่งสมาธิฟังธรรม

2. การสร้างพลังศรัทธาต่อประชาชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

การสร้างพลังศรัทธา หมายถึง การรวมตัว รวมกลุ่มเพื่อสร้างความเชื่อถือ เชื่อมั่นต่อ พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ ในด้านพิธีกรรม ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการสงเคราะห์ชุมชน ด้านการ เผยแผ่ธรรมะ และด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยสรุปในแต่ละ ด้านดังนี้

ด้านพิธีกรรม

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้เป็นพระที่มีเวทย์มนต์ คาถาอาคมที่ศักดิ์สิทธิ์ มีน้ำมนต์ ที่วิเศษสามารถรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วยให้หายได้ สามารถเหาะเหินไปไหนได้ ทำให้คนเลวกลับเป็นคนดี ได้ ทำให้คนมีฐานะยากจนมีเงินมีกินมีใช้ อีกทั้งยังช่วยปกป้องให้พ้นจากเหตุการณ์เภทภัยที่ร้ายแรงได้ ดังนั้นด้วยความศรัทธาต่อพระเกจิอาจารย์อีสานใต้จึงได้มีการสร้างวัตถุมงคล สร้างสถานที่เก็บสรีระสังขารที่ไม่เนาเปื่อยเพื่อให้เป็นตัวแทนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ ให้เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้ คลายจากความทุกข์ ความหวาดกลัว และอยู่อย่างมีความสุขได้

ด้านการพัฒนาชุมชน

การที่พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ได้เชื่อมโยงความศรัทธาของญาติโยมเข้ากับการปลูกป่า สร้างถนน สะพาน ขุดสระ สร้างฝายน้ำล้น อ่างเก็บน้ำเพื่อแก้ปัญหาในการเดินทาง แก้ปัญหาเรื่องน้ำที่ขาดแคลนในฤดูแล้ง สร้างสถานที่จำหน่ายสินค้าในชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการขายผลผลิตในชุมชน มีแหล่งน้ำ แหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ทำให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้อย่างพอเพียง

ด้านการสงเคราะห์ชุมชน

จากการที่พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ได้ให้ทุนการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้น ประถมศึกษาถึงระดับปริญญาเอก ทำให้ผู้ที่ได้รับทุนมีกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียน นอกจากนี้ยัง สร้างศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ แก่ผู้มีฐานะยากจน ผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาส แบ่งเบาภาระของ ผู้ปกครอง สร้างอาคารที่พักสำหรับคนป่วย ซื้อเครื่องมือทางการแพทย์ให้กับสถานพยาบาลทั้งบริจาค ที่ดิน เงินให้กับสถานพยาบาลและชุมชน อีกทั้งทำให้ชาวบ้านได้มีเงินใช้จากการเลี้ยงโชคกับตัวเลข ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีชีวิตที่ดีขึ้น ญาติโยม ประชาชน ชาวบ้านจึงให้ความเคารพศรัทธาในตัวของ พระเกจิอาจารย์ว่าเป็นผู้ที่มาด้วยความเมตตากรุณา

ด้านการเผยแผ่ธรรมะ

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้จะเทศนาอบรม สั่งสอนด้วยการสอดแทรกข้อคิด คติธรรม ปฏิบัติตัวให้เห็น ให้อุบายหลักในชั้น 5 ให้มีความอดทน ความเพียรพยายามในการดำรงชีวิต ให้อุบายหลักคำสอนของสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ญาติโยม ลูกศิษย์ลูกหาได้นำข้อคิด ข้อปฏิบัติที่พระ เกจิอาจารย์อีสานใต้ได้เทศนาสั่งสอนมาใช้ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจึงทำให้มีจิตใจที่เป็นสุข

ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ได้สืบสานประเพณีวัฒนธรรมที่มีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่ให้ขาดมีการจัดทำทุกปีชาวบ้านในชุมชน ต่างชุมชนเข้าร่วมประเพณี กันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือได้ว่าพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ท่านได้สืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้อยู่กับชุมชนตลอดไป

3. การสร้างความมั่นคงของชุมชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

การสร้างความมั่นคงของชุมชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ ในด้านพิธีกรรม ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการสงเคราะห์ชุมชน ด้านการเผยแพร่ธรรมะ และด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยสรุปในแต่ละด้านดังนี้

ด้านพิธีกรรม

พระเกจิอาจารย์ที่ละสังขารไปแล้วนั้นล้วนแต่เป็นผู้มีเวทย์มนต์คาถา มีวาจาที่ศักดิ์สิทธิ์ การได้ลอดใต้โลงศพของพระเกจิอาจารย์ผู้ล่วงลับ การได้สรงน้ำด้วยน้ำอบน้ำหอม และเปลี่ยนผ้าไตร การบูชาน้ำมนต์ไปกินไปดื่ม ไปอาบ จากพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ผู้ล่วงลับ หรือแม้แต่ได้ครอบครองวัตถุมงคลที่พระเกจิอาจารย์อีสานใต้สร้างและทำพิธีปลุกเสกขึ้น ก็เชื่อว่าท่านเหล่านั้นจะช่วยปกป้องคุ้มครองให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ภัยอันตรายใดๆ ทั้งปวง ทำให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การทำมาค้าขายก็จะทำให้ร่ำรวยยิ่งขึ้น ๆ และจะทำให้ชีวิตร่มรื่น อยู่เย็นเป็นสุข

ด้านการพัฒนาชุมชน

พระเกจิอาจารย์จะละสังขาร ท่านได้ให้ชุมชนได้มีแหล่งน้ำกิน น้ำใช้ อุดมสมบูรณ์จากการสร้างเขื่อนกั้นน้ำ ขุดสระ ปลูกป่า ชาวบ้านมีที่ทำมาหากิน ได้เก็บผักป่า ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบาย มีน้ำกิน น้ำใช้ มีแหล่งทำมาหากิน ในฤดูทำนาก็มีน้ำทำนา ซึ่งนำมาจากฝาย เขื่อนกั้นน้ำ หรือสูบน้ำมาจากสระเพื่อใช้ในการทำนา ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงปลา เพื่อนำมากินเป็นอาหารเหลือกินเอาไปขายได้ มีสถานที่ในการจำหน่ายผลผลิตจากชุมชน ทำให้ชุมชนมีหลักประกันจากการมีรายได้ สามารถเข้าแหล่งอาหารเลี้ยงชีพที่พอเพียงทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจ

ด้านการสงเคราะห์ชุมชน

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ ได้มอบทุนการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาถึงระดับปริญญาเอก ทำให้ผู้ที่ได้รับทุนมีกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียน นอกจากนี้ยัง สร้างศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ แก่ผู้มีฐานะยากจน ผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาส แบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง สร้างอาคารที่พักสำหรับคนป่วย ซื้อเครื่องมือทางการแพทย์ให้กับสถานพยาบาลทั้งบริจาคที่ดิน เงินให้กับสถานพยาบาลและชุมชน อีกทั้งทำให้ชาวบ้านได้มีเงินใช้จากการเสี่ยงโชคกับตัวเลข ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีชีวิตที่ดีขึ้น ญาติโยม ประชาชน ชาวบ้านจึงให้ความเคารพศรัทธาในตัวของพระเกจิอาจารย์ว่าเป็นผู้ที่มีความเมตตากรุณา

ด้านการเผยแพร่ธรรมะ

จากการที่พระเกจิอาจารย์อีสานได้ล่วงลับไปแล้ว หลักธรรมคำสอนของท่านนั้น ญาติโยม ลูกศิษย์ ชาวบ้านในชุมชนยังสืบทอดเจตนารมณ์ของท่าน มีผู้คนหลังไหลมาปฏิบัติธรรมยัง สถานที่ท่านเคยพักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี แสดงให้เห็นว่าการเผยแพร่ธรรมะของพระ เกจิอาจารย์เหล่านี้เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้คนที่ทั่วไปว่าเป็นหลักการที่ดีงาม เป็นคติธรรมที่สามารถช่วยให้ พันทุกชีได้เป็นหนทางในการดำเนินชีวิตให้อยู่อย่างมีความสุข การที่ทำให้คนในชุมชนรู้จักปฏิบัติตัว ในทางที่ดีมีประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชนโดยรวม ทั้งไม่ก่อความเดือดร้อนหรือเบียดเบียนผู้อื่นทำให้สังคมในชุมชนมีความสุข

ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

จัดประเพณีในแต่ละครั้งนั้นทางวัดและชุมชนได้สงเคราะห์ให้มีสถานที่จำหน่าย ผลิตภัณฑ์ในชุมชน ด้วยการจัดพื้นที่ให้ประชาชนที่มีบ้านเรือนอยู่ใกล้บริเวณวัดได้จำหน่ายสินค้า ของที่ระลึก สินค้าเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ โดยการให้สิทธิ์คนในชุมชนเข้ามาค้าขายก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อ สร้างรายได้ให้กับชุมชนจากการจำหน่ายสินค้า วันที่ไม่มีการประเพณีพิธีกรรมสำคัญ ๆ ก็จะมี ประชาชนเข้ามาทำบุญ กราบไหว้ขอพร ปฏิบัติธรรม หรือเดินชมวัด อยู่ตลอด ทางวัดก็อนุญาตให้ ผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชนมาใช้พื้นที่ในการจำหน่ายสินค้าได้ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้เลี้ยง ตนเองและครอบครัวทำให้มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา และ ความมั่นคงของชุมชนในครั้งนี้ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามความมุ่งหมายของการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ เป็นพระผู้มีความเมตตา มีเวทย์มนต์คาถาศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ เคารพนับถือกราบไหว้ของคณะลูกศิษย์และผู้มีจิตศรัทธาทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงได้มีการ สร้างวัตถุมงคลขึ้นมาเพื่อให้ผู้ศรัทธาในพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ไว้คอยกราบไหว้บูชาและพกพาติดตัว ในการเดินทาง ซึ่งเชื่อว่าวัตถุมงคลนั้นจะช่วยปกป้องรักษาให้แคล้วคลาดจากอันตรายใดๆ วัตถุมงคล ที่สร้างขึ้นนอกจากเป็นรูปเหมือนหรืออัตลักษณ์ของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้แล้ว ยังได้มีการสร้างเป็น วัตถุอย่างอื่นอีก เช่น ตรีศูร พระกริ่ง กำไล แหวน ปากกา ผ้ายันต์ ลูกอม เป็นต้น โดยให้พระ เกจิอาจารย์เป็นผู้ทำพิธีปลุกเสกให้ เพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และความขลังในตัววัตถุมงคลนั้น เป็นการ สร้างความมั่นใจให้กับผู้ที่สักการะบูชา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของรัฐวธรณ เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2544 : 108-111) ที่ได้วิจัยศรัทธาในพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า พุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบันมีศรัทธาอยู่ 2 ประเภท คือ 1) ศรัทธาที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักคำ

สอนของพระพุทธศาสนา เช่น การนับถือบูชาพระพุทธเจ้าอย่างเทพเจ้า การนับถือพระอริยสงฆ์ อย่างผู้วิเศษ การมีศรัทธาโดยยึดติดตัวบุคคล ความเชื่อในการทำบุญที่ผิด และ 2) ศรัทธาที่ผิดไป จากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น การเชื่อในปาฏิหาริย์ อำนาจดลบันดาลของเทวดา แนวทางแก้ไขคือ เน้นให้มีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา เพราะเมื่อใดก็ตามที่ศรัทธาปราศจากปัญญา จะเป็นศรัทธาที่มีติดบอด

นอกจากนี้พระเกจิอาจารย์อีสานได้ยังเป็นพระนักพัฒนาที่มีความอดทน วิริยะ ในการพัฒนาชุมชน ให้กับชุมชนในการเดินทางคมนาคมได้สะดวก ได้สร้างถนน สะพาน ศาลาที่พัก สร้างฝายกั้นน้ำ อ่างเก็บน้ำ ขุดสระเพื่อเก็บกักน้ำ ไว้ใช้ในการเกษตร ปลูกพืชผัก มีน้ำกินน้ำใช้ในฤดูแล้ง และเลี้ยงปลาไว้กิน เหลือกินก็แบ่งขายได้ มีการล่อมรั้วสถานที่ราชการและที่สาธารณะ ปลูกป่า เพื่อให้สัตว์ป่าได้มีที่อยู่อาศัย ชุมชนได้เก็บของป่าเช่น เห็ด ผักหวาน ดอกกระเจียว สมุนไพรต่าง ๆ เพื่อไปกินและขายได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหานฤพนธ์ น้อยโนนจิว (2549 : 85-89) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาพระรัตนกวี รองเจ้าคณะจังหวัดเลยรูปที่ 1 ฝ่ายมหานิกาย ผลการวิจัยพบว่า ด้านวัตถุประสงค์พระรัตนกวีได้ก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกมากมายแก่ผู้ที่มาทำบุญภายในวัดและทำกิจกรรมอื่น ๆ ตกแต่งบริเวณภายในวัด บางส่วนเป็นส่วนหย่อม เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามาพักผ่อน ก่อสร้างที่อ่านหนังสือเพื่อเป็นแหล่งความรู้ แก่ชุมชนบ้านตัว และขุดบ่อน้ำเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนนำมาอุปโภคและบริโภคในช่วงที่น้ำขาดแคลน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาวิจิตร เสาธง (2553 : 117-121) ที่ได้วิจัยบทบาทของ พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม : กรณีศึกษาพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ อดีตรองเจ้าคณะอำเภอด่านซ้าย และอดีตเจ้าอาวาสวัดเนรมิตวิปัสสนา อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่าหลังจาก การก่อตั้งวัดเนรมิตวิปัสสนา การก่อสร้างถาวรวัตถุมีบทบาทที่สำคัญเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การก่อตั้งวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นสถานที่เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน แก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป การรักษาสีงแวดล้อมภายในวัด การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การรักษาสภาพดิน การอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำ

พระเกจิอาจารย์อีสานได้ได้สงเคราะห์ชุมชนด้วยความมีความเมตตาต่อผู้มีฐานะยากจน ได้ช่วยเหลือสนับสนุนให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษา และพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับปริญญาเอก สร้างสถานที่ให้ชุมชนมีที่จำหน่ายอาหาร สินค้าเบ็ดเตล็ด สร้างสถานพยาบาลให้ผู้เจ็บป่วยได้มีที่พักอาศัย มีสถานที่ปฏิบัติธรรม รักษาพยาบาลผู้ป่วยโดยไม่คิดเงิน บริจาคเงินช่วยเหลือผู้มีฐานะยากจน สร้างศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์เพื่อแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จูไรรัตน์ บุญที่สุด (2556 : 29-30) ได้วิจัยบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินธโร) วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินธโร) มี

บทบาทในการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ นั้นเพราะพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมซึ่งท่านได้พัฒนาในด้านการปกครอง การศึกษา การสงเคราะห์ การสาธารณสุขการ สาธารณะสงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่พระศาสนา เพื่อช่วยส่งเสริมให้สังคมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

ในการเผยแผ่ธรรมะนั้น พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ ได้อบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติภาวนา พระกัมมัฏฐานตามเข้าเย็นจนแจ้งให้เข้าถึงพระอรรถธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าในข้อถึงความเป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิตแห่งชั้น 5 ให้เป็นผู้มีความอดทน วิริยะ และความเพียร ปฏิบัติให้เห็นให้ดู เทศนาสอดแทรกการทำบุญ ด้วยการบริจาคทรัพย์เงินทองและที่ดิน เกิดมาแล้วต้องหมั่นทำความดี ไม่มีความอิจฉาริษยา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหานฤพนธ์ น้อยโนนจิว (2549 : 85-89) ที่ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาพระรัตนกวี รองเจ้าคณะจังหวัดเลยรูปที่ 1 ฝ่ายมหานิกาย ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่ธรรมะและการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี พระรัตนกวีได้ทำบทบาทด้านการพัฒนามนุษย์โดยการเผยแผ่ธรรมะมาโดยตลอดและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับหมู่คณะสงฆ์ที่อยู่ภายใต้การปกครองได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติและเป็นแบบอย่างในการครองสมณเพศ

และพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ยังได้มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีด้วยการจัดโครงการอบรมศีลธรรมแก่ชุมชน จัดให้มีการบำเพ็ญสมาธิ เจริญจิตภาวนา บวชนกขัมมบารมี จัดกิจกรรมในวันมาฆบูชา วิสาขบูชา จดกฐิน ผ้าป่า นุ่งขาวห่มขาวนั่งสมาธิฟังธรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหานฤพนธ์ น้อยโนนจิว (2549 : 85-89) ที่ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาพระรัตนกวี รองเจ้าคณะจังหวัดเลยรูปที่ 1 ฝ่ายมหานิกาย ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์วัฒนธรรมที่กระทำทุกปี คือ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนซึ่งเปิดโอกาสให้เยาวชนชายเข้ารับการบรรพชา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำหลักธรรมนั้นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตัวเอง

จากข้อมูลดังกล่าวเป็นไปตามแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีอัตลักษณ์ ซึ่ง Stryker และ Statham (1985 : 316) ที่ได้อธิบายในเชิงสัญลักษณ์นิยม ไว้ว่าพฤติกรรมเชิงสังคมโดยเน้นความสนใจในกระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งสิ่งสังสมเชิงพฤติกรรม (Behavioral Repertoire) ซึ่งเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับแบบแผนการจัดการจัดระเบียบทางสังคม ที่กำลังดำเนินอยู่ ดังนั้นในการวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคลไม่เพียงแต่เฉพาะการกระทำที่สังเกตได้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงพฤติกรรมภายในด้วย เช่น การคิด การตรวจสอบ และการประเมิน ภายใต้บริบททางสังคม (Social Context) เนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์ รวมทั้งพฤติกรรมที่เป็นลักษณะพิเศษของมนุษย์อันประกอบด้วย จิตและตัวตน เกิดขึ้นมาจากการดัดแปลงและการปรับตัวให้เข้ากับกิจกรรมทางสังคม

2. การสร้างพลังศรัทธาต่อประชาชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

พระเกจิอาจารย์อีสานใต้เป็นพระที่มีเวทย์มนต์ คาถาอาคมที่ศักดิ์สิทธิ์ มีน้ำมนต์ที่พิเศษสามารถรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วยให้หายได้ สามารถเหาะเหินไปไหนได้ ทำให้คนเลวกลับเป็นคนดีได้ ทำให้คนมีฐานะยากจนมีเงินมีกินมีใช้ อีกทั้งยังช่วยปกป้องให้พ้นจากเหตุการณ์เภทภัยที่ร้ายแรงได้ ดังนั้นด้วยความศรัทธาต่อพระเกจิอาจารย์อีสานใต้จึงได้มีการสร้างวัดมุงคล สร้างสถานที่เก็บสรีระสังขารที่ไม่เน่าเปื่อยเพื่อให้เป็นตัวแทนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ ให้เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้คลายจากความทุกข์ ความหวาดกลัว และอยู่อย่างมีความสุขได้ ซึ่ง มณี พยอมยงค์ (2526 : 14-20) ได้กล่าวว่าความเชื่อเป็นเรื่องธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน ความเชื่อเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดการกระทำด้านต่างๆ ทั้งด้านดี และร้าย ทำให้เกิดความเชื่อมั่น เกิดพลัง เกิดฤทธิ์ทางใจ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Ashley (2004 : 69-84) ได้วิจัยการขับไล่สิ่งชั่วร้าย ด้วยพระพุทธรเจ้า : พุทธศาสนาของชาวปะเลาในเขตภาคเหนือของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่าพิธีกรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำผู้ปฏิบัติไปสู่จุดมุ่งหมายได้ ฉะนั้นพิธีกรรมเหล่านี้ย่อมสามารถสร้างความเข้มแข็งทางเอกลักษณ์แก่หมู่คณะสมาชิกแต่ละคนก็จะได้รับผลประโยชน์เช่นกัน

การที่พระเกจิอาจารย์อีสานใต้เป็นพระนักพัฒนาท่านได้พัฒนาชุมชนด้วยการเชื่อมโยงความศรัทธาของญาติโยมเข้ากับการการปลูกป่า สร้างถนน สะพาน ขุดสระ สร้างฝายน้ำล้น อ่างเก็บน้ำเพื่อแก้ปัญหาในการเดินทาง แก้ปัญหาเรื่องน้ำที่ขาดแคลนในฤดูแล้ง สร้างสถานที่จำหน่ายสินค้าในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความศรัทธาในตัวพระเกจิอาจารย์ที่สามารถทำให้ชาวบ้านได้มีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ มีรายได้จากการขายผลผลิตในชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาถวิล พลเดมา (2546 : 97-101) ที่ได้วิจัยบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาพระครูสุธีปริยัตโยดม ผลการวิจัยพบว่า พระครูสุธีปริยัตโยดมเป็นพระมีความตั้งใจที่จะช่วยพระพุทธศาสนาช่วยพัฒนาสังคมและชุมชนทั่วไป โดยได้ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องชี้นำในการพัฒนา

ด้านการสงเคราะห์ชุมชนนั้นพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ ได้มอบทุนการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาถึงระดับปริญญาเอก ทำให้ผู้ที่ได้รับทุนมีกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียน นอกจากนี้ยัง สร้างศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ แก่ผู้มีฐานะยากจน ผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาส แบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง สร้างอาคารที่พักสำหรับคนป่วย ซื้อเครื่องมือทางการแพทย์ให้กับสถานพยาบาลทั้งบริจาคที่ดิน เงินให้กับสถานพยาบาลและชุมชน อีกทั้งทำให้ชาวบ้านได้มีเงินใช้จากการเลี้ยงโชคกับตัวเลข ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีชีวิตที่ดีขึ้น ญาติโยม ประชาชน ชาวบ้านจึงให้ความเคารพศรัทธาในตัวของพระเกจิอาจารย์ว่าเป็นผู้ที่มากด้วยความเมตตากรุณา สอดคล้องกับเอี่ยมพร นวลน้อย (2547 : 72-78) ได้วิจัยบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษา : กรณีศึกษาพระราชวุฒาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดเลยและเจ้าอาวาสวัดศรีวิชัยวนาราม ผลการวิจัยพบว่า ความเสียสละ

ทั้งร่างกาย แรงใจและทุนทรัพย์ เพื่อมุ่งหวังพัฒนาส่งเสริมเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และส่งเสริมพระภิกษุสามเณรที่ยากจนให้เป็นศาสนทายาทที่มีการศึกษาในระดับสูง มีคุณธรรม จริยธรรม และมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างพึงประสงค์ของชุมชน สังคม และประเทศชาติสืบต่อไป และสอดคล้องกับสอดคล้องกับผลการวิจัยของจุไรรัตน์ บุญที่สุด (2556 : 29-30) ได้วิจัยบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชูตินธโร) วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการสาธารณูปการพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชูตินธโร) ได้ให้การสนับสนุนการก่อสร้างถาวรวัตถุและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่าง ๆ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ได้ให้การสนับสนุนการก่อสร้างแก่อนุเคราะห์งานราชการ เช่น โรงเรียน สถานพยาบาล และองค์กรภาคประชาชนตามความเหมาะสม

นอกจากนี้การเผยแผ่ธรรมะของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ นั้นได้มีการเทศนาอบรม สั่งสอนด้วยการสอดแทรกข้อคิด คติธรรม ปฏิบัติตัวให้เห็น ใ้ดู ให้ยึดหลักในชั้น 5 ให้มีความอดทน ความเพียรพยายามในการดำรงชีวิต ให้ยึดหลักคำสอนของสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ญาติโยม ลูกศิษย์ลูกหาได้นำข้อคิด ข้อปฏิบัติที่พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ได้เทศนาสั่งสอนมาใช้ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจึงทำให้มีจิตใจที่เป็นสุขสอดคล้องกับพระมหานฤพนธ์ น้อยโนนจั่ว (2549 : 85-89) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาพระรัตนกวี รองเจ้าคณะจังหวัดเลยรูปที่ 1 ฝ่ายมหานิกาย ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่ธรรมะและการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี พระรัตนกวีได้ทำบทบาทด้านการพัฒนามนุษย์โดยการเผยแผ่ธรรมะมาโดยตลอดและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับหมู่คณะสงฆ์ที่อยู่ภายใต้การปกครองได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติและเป็นแบบอย่างในการครองสมณเพศ

ส่วนในด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี นั้นพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ได้สืบสานประเพณีวัฒนธรรมที่มีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่ให้ขาดมีการจัดทำทุกปีชาวบ้านในชุมชน ต่างชุมชน เข้าร่วมประเพณี กันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือได้ว่าพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ท่านได้สืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้อยู่กับชุมชนตลอดไป สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาวิจิตร เสาธง (2553 : 117-121) ได้วิจัยบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม : กรณีศึกษาพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ อดีตครองเจ้าคณะอำเภอด่านซ้าย และอดีตเจ้าอาวาสวัดเนรมิตวิปัสสนา อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า บทบาทด้านการสืบทอดและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี พระครูภาวนาวิสุทธิญาณได้สืบทอดศิลปวัฒนธรรม ผ่านทาง 3 ด้าน คือ ด้านคติธรรม ด้านวัตรธรรม และด้านสัทธรรม ในส่วนของวัฒนธรรมประเพณี บทบาทของพระครูภาวนาวิสุทธิญาณในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ได้กำหนดให้วัดเนรมิตวิปัสสนาจัดพิธีกรรมที่ได้ปฏิบัติเป็นประจำ

เป็นไปตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมที่ Radcliffe- Brown นักมานุษยวิทยาสังคม

ชาวอังกฤษ ได้เสนอแนวคิดทฤษฎีนี้ไว้ในข้อเขียนของเขาชื่อ On Social Structure (1940) และในหนังสือชื่อ Structure and Function in Primitive Society ซึ่ง Radcliffe- Brown กล่าวว่าทฤษฎีเปรียบเสมือนอินทรีย์ซึ่งมีชีวิต มีการเกิด เจริญเติบโต อาพาธเจ็บป่วยได้ เยียวยา รักษาได้ เมื่อหายแล้วก็ก้าวเดินต่อไปได้ ร่างกายมนุษย์มีอวัยวะเป็นประกอบเพื่อการคงอยู่ สังคมก็มีโครงสร้างเพื่อการดำรงตนทั้งอวัยวะของคนและโครงสร้างของสังคมต่างก็ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กันเพื่อผดุงร่างกายและสังคม หากสังคมเกิดความขัดแย้งกันในโครงสร้างอันเนื่องมาจากการขัดกันในการทำหน้าที่ไม่สอดคล้องกันทำให้สังคมชะงักงัน หรือพัฒนาไปได้ช้าสังคมก็จะหาทางแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างของตนเองเพื่อดำรงอยู่หรือพัฒนาก้าวหน้าต่อไป ร่างกายมนุษย์นั้นเมื่อเจ็บป่วยลงสามารถเยียวยาได้เช่นกันอวัยวะในร่างกายบางส่วนก็สามารถปรับเปลี่ยนและแทนที่ได้แต่ก็ทำไม่ได้ทั้งหมดทุกส่วนโครงสร้างหลัก ๆ ไม่สามารถจะเปลี่ยนได้ เช่น ตับ ลำไส้ สมอง เป็นต้น คนจึงตายได้ แต่สังคมไม่มีวันตายหลังจากที่ได้รับปรับตัวให้พัฒนาขึ้นแล้วสังคมจะก้าวเดินต่อไปได้ ซึ่ง มณี พยอมยงค์ (2526 : 14-20) ได้กล่าวว่าความเชื่อเป็นเรื่องธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน ความเชื่อเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดการกระทำด้านต่างๆ ทั้งด้านดี และร้าย ทำให้เกิดความเชื่อมั่น เกิดพลัง เกิดฤทธิ์ทางใจ เกิดการสร้าง สอดคล้องกับฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (2529 : 325) ที่ได้กล่าวว่า ศรัทธาคือความเชื่อที่เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ด้วยว่ามนุษย์ในสมัยโบราณมีความเจริญน้อยในด้านวิชาการ และมีความเชื่อว่าความเป็นไปของชีวิตมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลาย เกิดขึ้นจากการดลบันดาลของผีสิงเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระเจ้าผู้สร้างโลกทั้งหลาย ความเชื่อของคนไทยในสมัยโบราณก่อนพุทธกาล ประชาชนที่อยู่ในดินแดนไทยปัจจุบันนี้มีความเชื่อตามคติผีสิงเทวดาหรือวิญญาณนิยม และทำพิธีบวงสรวงกราบไหว้ เพื่อขอความอารักขาและความสวัสดิมีชัยในกิจการที่ตนทำอยู่ ดังนั้นระบบความเชื่อจึงอยู่อย่างเหนียวแน่น และได้สอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตโดยผสมผสานเข้ากับหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันตามแนวพระพุทธศาสนา

3. การสร้างความมั่นคงของชุมชนของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

พระเกจิอาจารย์ที่ละสังขารไปแล้วนั้นล้วนแต่เป็นผู้มีเวทย์มนต์คาถา มีวาจาที่ศักดิ์สิทธิ์ การได้ลอดใต้โลงศพของพระเกจิอาจารย์ผู้ล่วงลับ การได้สร่งน้ำด้วยน้ำอบน้ำหอม และเปลี่ยนผ้าไตร การบูชาน้ำมนต์ไปกิน ไปดื่ม ไปอาบ จากพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ผู้ล่วงลับ หรือแม้แต่ได้ครอบครองวัตถุมงคลที่พระเกจิอาจารย์อีสานใต้สร้างและทำพิธีปลุกเสกขึ้น ก็เชื่อว่าท่านเหล่านั้นจะช่วยปกป้องคุ้มครองให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ภัยอันตรายใดๆ ทั้งปวง ทำให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การทำมาค้าขายก็จะทำให้ร่ำรวยยิ่งขึ้น ๆ และจะทำให้ชีวิตร่มรื่น อยู่เย็นเป็นสุข

การพัฒนาชุมชนนั้นพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ ท่านได้พัฒนาชุมชนนั้นให้มีแหล่งน้ำกินน้ำใช้ อุดมสมบูรณ์จากการสร้างเขื่อนกั้นน้ำ ขุดสระ ปลูกป่า ชาวบ้านมีที่ทำมาหากิน ได้เก็บผักป่า

ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบาย มีน้ำกิน น้ำใช้ มีแหล่งทำมาหากิน ในฤดูทำนาก็มีน้ำทำนา ซึ่งนำมาจากฝาย เขื่อนกั้นน้ำ หรือสูบน้ำมาจากสระเพื่อใช้ในการทำนา ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงปลาเพื่อนำมากินเป็นอาหารเหลือกินเอาไปขายได้ มีสถานที่ในการจำหน่ายผลผลิตจากชุมชน ทำให้ชุมชนมีหลักประกันจากการมีรายได้ สามารถเข้าแหล่งอาหารเลี้ยงชีพที่พอเพียงทั้งในทางกายภาพ และเศรษฐกิจ

จากการที่พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ได้สงเคราะห์ชุมชนด้วยการให้ทุนการศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร สร้างวัด โรงเรียน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ สถานรักษาพยาบาล บริจาคที่ดิน เงินเครื่องมือทางการแพทย์ ให้กับชุมชนทำให้สังคมในชุมชนมีการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น เนื่องจากมีทุนในการศึกษา มีสถานที่รักษาพยาบาล

จากการที่พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ล่วงลับไปแล้ว การเผยแผ่ธรรมะหลักธรรมคำสอนของท่านนั้น ญาติโยม ลูกศิษย์ ชาวบ้านในชุมชนยังสืบทอดเจตนารมณ์ของท่าน มีผู้คนหลังไหลมาปฏิบัติธรรมยังสถานที่ท่านเคยพักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี แสดงให้เห็นว่าการเผยแผ่ธรรมะของพระเกจิอาจารย์เหล่านี้เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้คนทั่วไปว่าเป็นหลักการที่ดีงาม เป็นคติธรรมที่สามารถช่วยให้พ้นทุกข์ได้เป็นหนทางในการดำเนินชีวิตให้อยู่อย่างมีความสุข การที่ทำให้คนในชุมชนรู้จักปฏิบัติดีในทางที่ดีมีประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชนโดยรวม ทั้งไม่ก่อความเดือดร้อนหรือเบียดเบียนผู้อื่นทำให้สังคมในชุมชนมีความสุข

ส่วนด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีนั้นในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระเกจิอาจารย์อีสานใต้ทุกครั้งนั้นทางวัดและชุมชนได้สงเคราะห์ให้มีสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ในชุมชน ด้วยการจัดพื้นที่ให้ประชาชนที่มีบ้านเรือนอยู่ใกล้บริเวณวัดได้จำหน่ายสินค้า ของที่ระลึก สินค้า ต่าง ๆ โดยให้คนในชุมชนเข้ามาค้าขายก่อน เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากการจำหน่ายสินค้า วันที่ไม่มีการประเพณีพิธีกรรมสำคัญ ๆ ก็จะมีประชาชนเข้ามาทำบุญ กราบไหว้ขอพร ปฏิบัติธรรม หรือเดินชมวัด อยู่ตลอด ทางวัดก็อนุญาตให้ผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชนมาใช้พื้นที่ในการจำหน่ายสินค้าได้ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวทำให้มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต

สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาขวัญ ภิรมโน (2553 : 224-231) ที่ได้วิจัยวัดอรุณราชวราราม : บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของวัดที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน ผลการวิจัยพบว่า การสงเคราะห์สถานที่จำหน่ายผลผลิตชุมชนภายในบริเวณวัดเป็นการส่งเสริมการจำหน่ายผลผลิตของชุมชนทำให้ชุมชนมีรายได้จากต้นทุนสำคัญของวัดอรุณราชวรารามคือ ความงดงามของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมประกอบกับประวัติความเป็นมา ความเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองที่ปรากฏต่อสายตาของชาวไทยและชาวต่างชาติ ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาชมความงดงามของวัดอย่างต่อเนื่อง วัดอรุณราชวรารามจัดพื้นที่ให้คนในชุมชนที่มีบ้านเรือนในบริเวณ

ใกล้เคียงได้จำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ดและของที่ระลึกโดยให้สิทธิแก่คนในชุมชนได้เข้ามาค้าขายสินค้าชุมชนภายในวัดเป็นลำดับแรก จากบทบาทของวัดดังกล่าวทำให้ผู้ประกอบการในชุมชนตอนแทนวัด โดยการบริจาคปัจจัยค่าเช่าสถานที่ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

และสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูสุตวิสุทธิคุณ พัด (2553 : 200-219)

ได้ศึกษารูปแบบการจัดการอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่เกิดจากความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อปี พ.ศ. 2552 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของวัดโสธรวรารามวรวิหาร คือ ใช้ความเชื่อหลักของประชาชนที่เดินทางมากราบไว้ในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมโดยความเชื่อหลักดังกล่าวคือประชาชนส่วนใหญ่เชื่อว่าหลวงพ่อโสธรจะปกปักรักษาและให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ประกอบกรรมดีและมีจิตใจที่ดี เมื่อทางวัดใช้ความเชื่อที่กล่าวถึงมาสอดแทรกในการชวนเชิญให้ประชาชนร่วมทำกิจกรรม จึงมีผลทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทราด้วยกัน และสอดคล้องกับ พระมหาวิจิตร เสาง (2553 : 117-121) ได้วิจัยบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม : กรณีศึกษาพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ อดีตรองเจ้าคณะอำเภอด่านซ้าย และอดีตเจ้าอาวาสวัดเนรมิตวิปัสสนา อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า การก่อสร้างถาวรวัตถุมีบทบาทที่สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การก่อสร้างวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นสถานที่เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป การรักษาสีงแวดล้อมภายในวัด การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การรักษาสภาพดิน การอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำ จากการพัฒนาวัดเนรมิตวิปัสสนาเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพ่อพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ ทำให้วัดเนรมิตวิปัสสนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวประจำอำเภอด่านซ้าย สร้างรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น ก่อให้เกิดอาชีพต่าง ๆ เกิดขึ้น ประชาชนมีรายได้จากการขายของที่ระลึก ธุรกิจโรงแรมที่พัก เป็นต้น บทบาทด้านการสืบทอดและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี พระครูภาวนา วิสุทธิญาณ ได้สืบทอดศิลปวัฒนธรรม ผ่านทาง 3 ด้าน คือ ด้านคติธรรม ด้านวัตรธรรม และด้านสัทธรรม ในส่วนของวัฒนธรรมประเพณี บทบาทของพระครูภาวนาวิสุทธิญาณในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ได้กำหนดให้วัดเนรมิตวิปัสสนาจัดพิธีกรรมที่ได้ปฏิบัติเป็นประจำ บทบาทด้านการพัฒนาสังคมพบว่า มีส่วนสัมพันธ์พระภิกษุกับชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางทำให้เห็นบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ บทบาทด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จากการก่อสร้างวัดเนรมิตวิปัสสนาเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมจนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอด่านซ้าย และจังหวัดเลย พระครูภาวนาวิสุทธิญาณได้มีบทบาทที่สำคัญทั้งด้านคุณประโยชน์แก่สังคม เป็นแบบอย่างให้แก่พุทธบริษัทโดยทั่วหน้ากัน ผลงานของท่านจึงเป็นที่ประจักษ์อยู่ตราบนานถึงทุกวันนี้

ซึ่งจากข้อค้นพบดังกล่าวเป็นไปตามที่จำนง อธิวัฒน์สิทธิ์ (2530 : 337) ที่ได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ว่าบทบาทพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยนั้นเป็นสิ่งที่ติดอยู่แล้วไม่ควรจะต้องไปปรับอะไรเพราะเป็นบทบาทที่เด่นล้ำสมัย ถูกต้องในทุกยุคทุกสมัย (อกาลิก) บทบาทของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยถือว่าเป็นบทบาทหลักที่ท่านจะต้องเรียนและต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด (สุปฏิปันโน) บทบาทในฐานะผู้ปฏิบัติตนให้สมควรแก่การกราบไหว้ ควรแก่การถวายเครื่องไทยธรรม ควรแก่การเป็นเนืองนาบุญของโลก และบทบาทในฐานะเป็นผู้สอนศีลธรรม แนะนำสั่งสอนแก่ผู้มีปัญหา ถือเป็นบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพประชากรมี 3 ประการดังนี้

1. การสร้างคนให้ได้รับการศึกษา ในสมัยก่อนการศึกษาของไทยอยู่ในวังกับในวัด ว่างเป็นสถาบันการศึกษาของเจ้านายและขุนนางชั้นสูง ส่วนวัดเป็นสถาบันการศึกษาของสามัญชน ถึงแม้ปัจจุบันรัฐจะแยกการศึกษาออกจากสถาบันสงฆ์ แต่สถาบันสงฆ์มีบทบาทในการเสริมสร้างคนให้ได้รับการศึกษาอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ยากจนและด้อยโอกาสทางการศึกษาได้รับผลประโยชน์อย่างมากจากการเอื้ออำนวยหรือการบริการของสถาบันสงฆ์

2. การสร้างคนให้มีคุณธรรม การอบรมสั่งสอนให้คนมีคุณธรรมเป็นหน้าที่หลักของสถาบันสงฆ์ทีเดียวเป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษาที่สังคมไทยมีความสุขพอสมควร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพราะบทบาทของพระสงฆ์ได้มีการอบรมสั่งสอนให้กับประชาชนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักศีลธรรมและสอนให้บุคคลละเว้นจากความชั่วร้ายและอบายมุข

3. เสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เช่น เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน พัฒนาสิ่งแวดล้อม พัฒนาอาชีพ สร้างถนนหนทาง บ่อน้ำ สาธารณสุข และโรงเรียน เป็นต้น รวมทั้งระดมกำลังชาวบ้านให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเด็กกำพร้าและคนยากไร้ ช่วย

ผู้ติดยาเสพติดพ้นจากการตกเป็นทาสยาเสพติด เป็นต้น

เป็นไปตามทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ซึ่ง Everett M. Rogers ผู้เขียนงานชื่อ “Diffusion of Innovations” ได้เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกเขามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคม และนวัตกรรม (Innovation) ที่ถ่ายทอดกันนั้นอาจเป็นความคิด (Idea) ซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Adoption) ถ่ายทอดโดยยาก หรืออาจเป็นวัตถุ (Object) ที่รับมาในรูปการกระทำ (Action Adoption) ซึ่งจะเห็นได้ง่ายกว่า Rogers ยังได้กล่าวอีกว่า “นวัตกรรมที่จะยอมรับกันได้” ต้องมีลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ (1) มีประโยชน์มากกว่าของเดิม (Relative Advantage) (2) สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมที่รับ (Compatibility) (3) ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อนมาก (Less Complexity) (4) สามารถแบ่งทดลองรับมาปฏิบัติเป็นครั้งคราวได้ (Divisibility) และ (5)

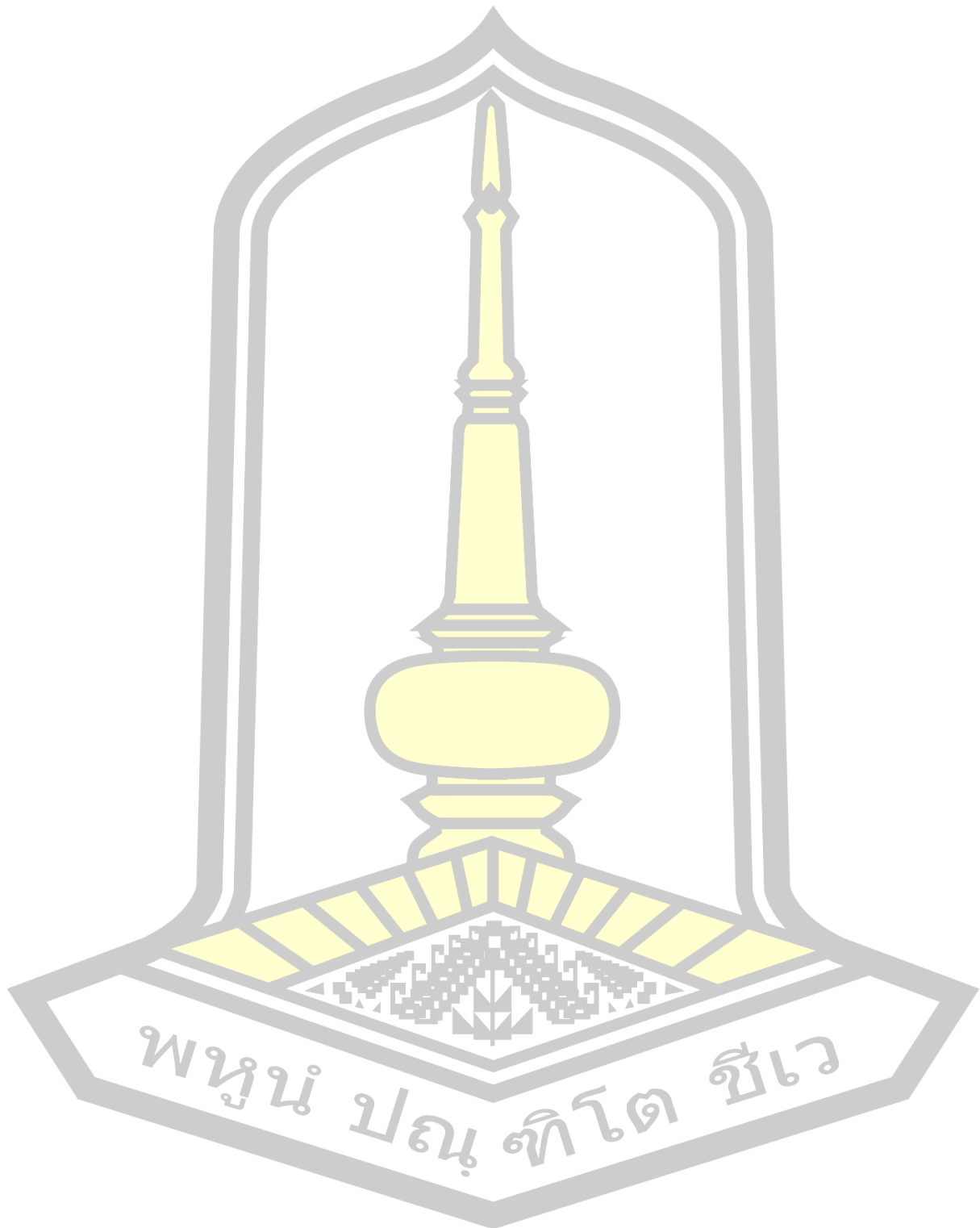
สามารถมองเห็นเข้าใจง่าย (Visibility) นอกจากนั้น Rogers ยังได้นำเสนอขั้นตอนการตัดสินใจรับเอานวัตกรรมใหม่อีก 5 ขั้นตอนได้แก่ (1) ขั้นตอนในการรับรู้นวัตกรรม (Awareness) (2) เกิดความสนใจในนวัตกรรมนั้นๆ (Interest) (3) ประเมินค่านวัตกรรม (Evaluation) (4) ทดลองใช้นวัตกรรม (Trial) และ (5) การรับหรือไม่รับเอานวัตกรรม (Adoption or Refection) โดยผู้รับนวัตกรรมอาจมีทั้งผู้รับเร็วหรือช้าแตกต่างกันไป (นิตยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ. 2540 : 93)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์
 - 1.1 วัด ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา วัฒนธรรม สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน
 - 1.2 ผู้ที่สนใจในเรื่องความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในตัวของพระสงฆ์ และวัดอุดมกลสามารถนำไปปรับใช้ได้
 - 1.3 ผลการวิจัยเกี่ยวกับพระเกจิอาจารย์อีสานใต้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตรประจำวันได้อย่างมีความสุข
2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป
 - 2.1 ควรให้มีการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบของการปฏิบัติตัวของพระสงฆ์ในยุคไทยแลนด์ 4.0
 - 2.2 ควรให้มีการวิจัยเกี่ยวกับการจัดเก็บบันทึกข้อมูลของพระเกจิอาจารย์ที่ละสังขารแล้วไว้ในระบบฐานข้อมูล
 - 2.3 ควรให้มีการวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมและขั้นตอนของพระสงฆ์ในการประกอบกิจทางพระพุทธศาสนา

พหุ อนุ พิโต ชีเว

บรรณานุกรม



บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2526). กิจกรรมของวัดซึ่งเป็นที่เลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน. กรุงเทพฯ: กอง
แผนงานกรมการศาสนา.
- กรมศิลปากร. (2516). มลทินปัญหา. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.
- ก่องแก้ว เจริญอักษร. (2541). ความรู้เรื่องธรรมวิทยา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนาพิเชก. (2558). ชุมชน. สืบค้นเมื่อ 24 มีนาคม 2558, จาก
<<http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK26/chapter3/t26-3-l1.htm>>
- จรัส พยัคฆราชศักดิ์. (2538). การศึกษาเรื่องของท้องถิ่น. มหาสารคาม: ภาควิชาประวัติศาสตร์.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2530). คติชาวบ้าน. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม.
- จ่านง อติวัฒน์สิทธิ์. (2525). สังคมวิทยาศาสนา. กรุงเทพฯ: แพร่วิทยา.
- จูไรรัตน์ บุญที่สุด. (2556). บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาพระเทพรัตนกวี
(สุรินทร์ ชูตินธโร) วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์: คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2529). ความเชื่อและพิธีกรรมของคนในจังหวัดนครปฐมในวัฒนธรรม
พื้นบ้าน : คติความเชื่อ. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. (2526). การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาเพื่อความมั่นคง
แห่งชาติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- ธรรมะไทย. (2560). ประวัติพระสงฆ์ไทย.
- พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยานธโม). (2549). พุทธบัญญัติ 227. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณจิตโต). (2552). 69 หัวใจธรรม หัวใจทอง. กรุงเทพฯ: สัมปชัญญะ.
- พระธรรมปิฎก. (2546). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ : มัชฌิมธรรมเทศนา/
มัชฌิมาปฏิปทา หรือกฎธรรมชาติและคุณค่าสำหรับชีวิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2538). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
พุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2541). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2546). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ 10
กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2549). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.
พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2557). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.
พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ. (2542). เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระราชมนี. (2527). สถาบันสงฆ์กับการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโคมลคิมทอง.

พระอัครคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). (2534). ประวัติศาสนาพุทธศาสนาในอินเดีย. กรุงเทพฯ: มหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พิสิฐฐ์ บุญไชย และทรงคุณ จันทจร. (2516). ศาสนาพุทธ : สถานภาพ บทบาทต่อการเปลี่ยนแปลง
ในสังคมอีสาน. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.

พูนพิศมัย ดิสกุล. (2522). ประเพณีพิธีไทย. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.

เพ็ญศรี มิทรานนท์. (2534). บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาหมู่บ้าน : กรณีศึกษาพระสงฆ์
สำนักสงฆ์ โปรงสังข์ หมู่บ้านหนองเผือ ตำบลโคกคอน อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย.
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

มณี พยอมยงค์. (2530). ความเชื่อของคนไทยใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2532). พระบาฬีปิฎกม. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.
กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วรรณสิทธิ์ ไวทยะเสวี. (2527). คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ 2 เจตสิกสังคหภาค.
กรุงเทพฯ: ธเนศวร.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2558). 20 มีนาคม 2558, จาก

<<http://th.wikipedia.org/wiki/พระสงฆ์>>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2560a). พระครูวิมลคุณากร. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2560, จาก

<[https://th.wikipedia.org/wiki/พระครูวิมล_คุณากร_\(ศุข_เกสรโร\)](https://th.wikipedia.org/wiki/พระครูวิมล_คุณากร_(ศุข_เกสรโร))>

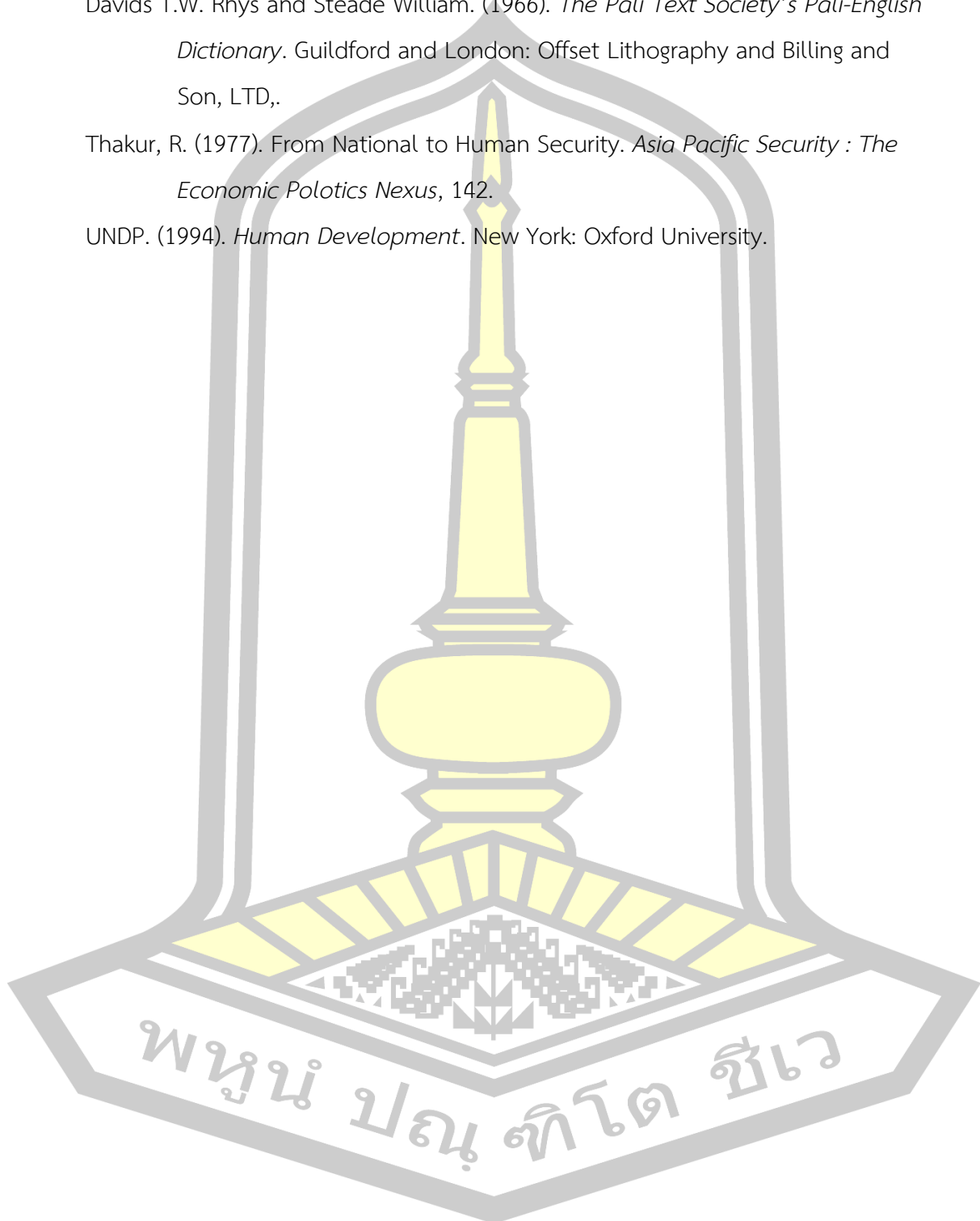
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2560b). พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน). สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2560, จาก <[https://th.wikipedia.org/wiki/พระธรรมวิสุทธิมงคล_\(บัว_ญาณสมปนฺโน\)](https://th.wikipedia.org/wiki/พระธรรมวิสุทธิมงคล_(บัว_ญาณสมปนฺโน))>
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2560c). วัดบ้านไร่. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2560, จาก <<https://th.wikipedia.org/wiki/วัดบ้านไร่>>
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2560d). หลวงปู่ทวด. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2560, จาก <<https://th.wikipedia.org/wiki/หลวงปู่ทวด>>
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2560e). หลวงปู่มั่น. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2560, จาก <<https://th.wikipedia.org/wiki/หลวงปู่มั่น>>
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2560f). หลวงปู่ศรี. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2560, จาก <<https://th.wikipedia.org/wiki/หลวงปู่ศรี>>
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2560g). หลวงพ่อเกษม เขมโก. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2560, จาก <<https://th.wikipedia.org/wiki/หลวงพ่อเกษม>>
- วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรไทย. (2560). เอกสาร วปอ. หมายเลข 008 คู่มือเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2560, จาก <http://www.thaindc.org/images/sub_1317847833/008%20Security.pdf>
- สพรั่งพร สว่างวิบูลย์พงศ์. (2532). การวิเคราะห์เนื้อหาบทวิทยุรายการเพื่อแผ่นดินไทยเพื่อเป็นแนวทาง พื้นฐานในการปรับปรุงนโยบายและกลยุทธ์ในการสื่อสาร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2533). *วินัยมุข เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณศิริวัฒน์. (2508). พระคัมภีร์อภิธานับปทีปิกา. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 20. (2538). ศาสนาและความเชื่อในประเทศไทย. เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2558, จาก <<http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=20&chap=1&page=t20-1-infodetail04.html>>
- สิริวัฒน์ คำวันสา. (2527). อิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2523). เอกลักษณะของดนตรีพื้นเมืองภาคใต้ : เจ้าแห่งจังหวัด. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- เสฐียร พันธรั้งชี. (2521). ศาสนาโบราณ. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองธรรม.

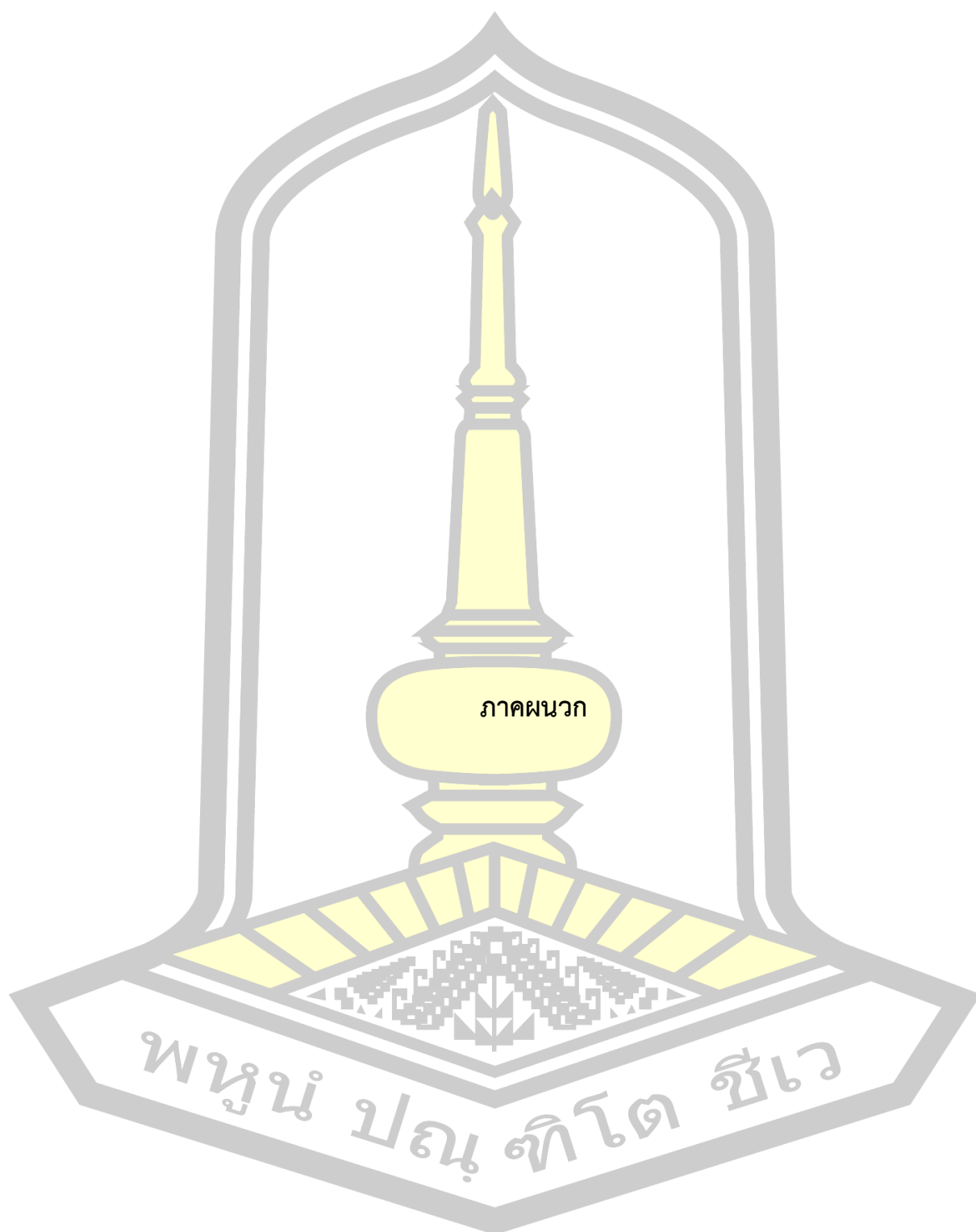
หลวงเทพดรุณานุศิษฏ์. (2518). ธาตุปทีปิกา. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

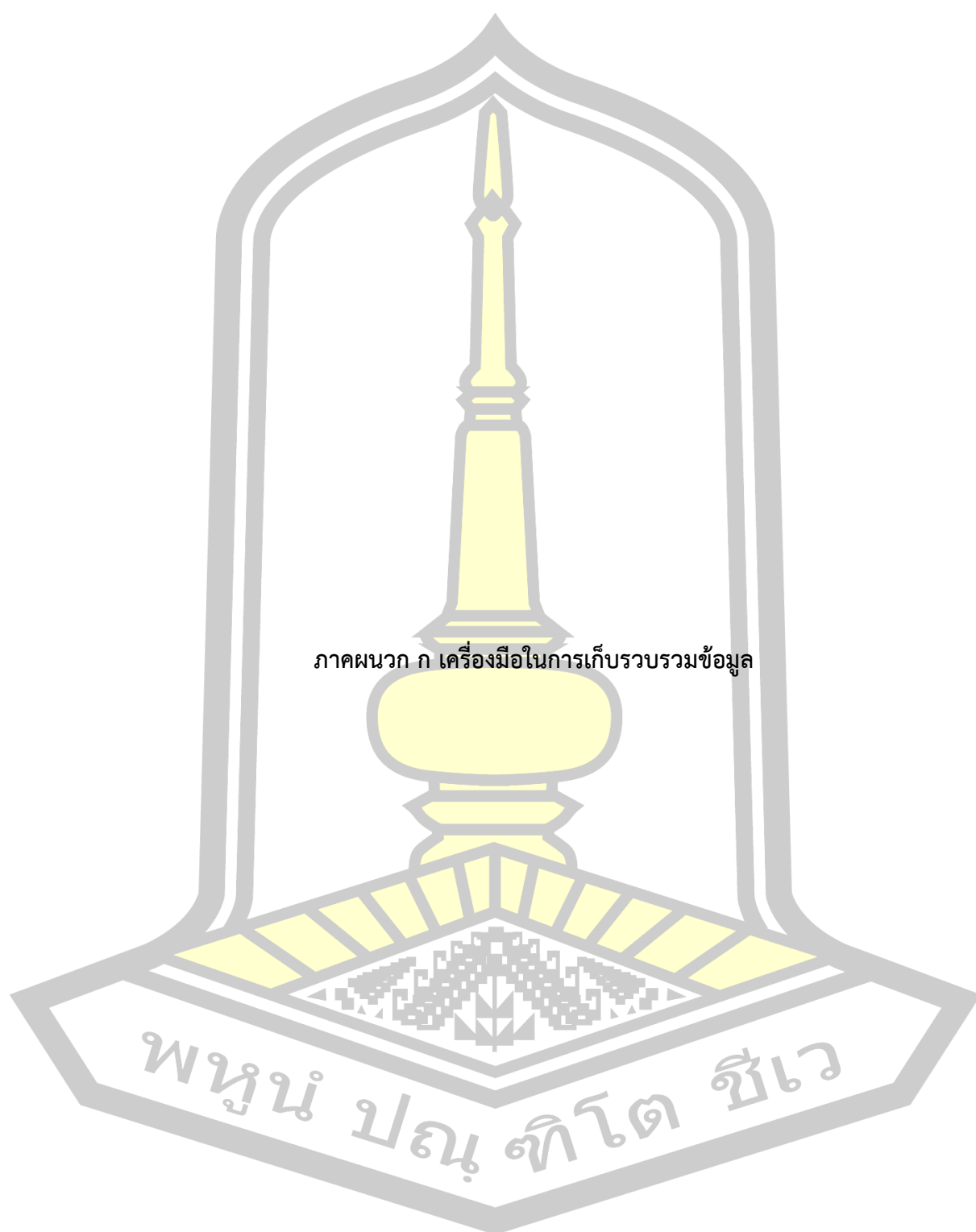
Dauids T.W. Rhys and Steade William. (1966). *The Pali Text Society's Pali-English Dictionary*. Guildford and London: Offset Lithography and Billing and Son, LTD,.

Thakur, R. (1977). From National to Human Security. *Asia Pacific Security : The Economic Polotics Nexus*, 142.

UNDP. (1994). *Human Development*. New York: Oxford University.







ภาคผนวก ก เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

พหุบัณฑิตยสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสำรวจ

เรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา
และความมั่นคงของชุมชน

1. สถานที่.....
 2. สภาพทั่วไปของชุมชน
 - 2.1 ลักษณะภูมิประเทศ.....
 - 2.2 อาณาเขต.....
 - 2.3 เส้นทางคมนาคม.....
 - 2.4 การปกครอง.....
 - 2.5 จำนวนประชากร.....
 - 2.6 สภาพเศรษฐกิจ.....
 - 2.7 สถานที่สำคัญในตำบล.....
 - 2.8 ความเชื่อประเพณีพิธีกรรม.....
 - 2.9 ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....
 - 2.10 สังคม.....
 - 2.11 วัฒนธรรม.....
 3. สภาพทั่วไปของวัด
 - 3.1 อาณาเขต.....
 - 3.2 อาคาร ศาสนสถาน.....
 - 3.3 สภาพแวดล้อม.....
 - 3.4 การปกครอง.....
 4. อื่น ๆ.....
- ผู้สำรวจ..... (ผู้วิจัย)
ร่วมกับ..... (ผู้ช่วย)

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม

เรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา
และความมั่นคงของชุมชน

1. สถานที่.....
2. กิจกรรมที่สังเกต
 - 2.1 ด้านพิธีกรรม
 - 2.2 ด้านการพัฒนาชุมชน
 - 2.3 ด้านการสงเคราะห์ชุมชน
 - 2.4 ด้านการเผยแผ่ธรรมะ และ
 - 2.5 ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี
3. เครื่องมือประกอบการสังเกต (กล้องถ่ายรูป/สมุดบันทึก)

ผู้สังเกต

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

พูน ปณ ทิโต ชีเว

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง
เรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา
และความมั่นคงของชุมชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

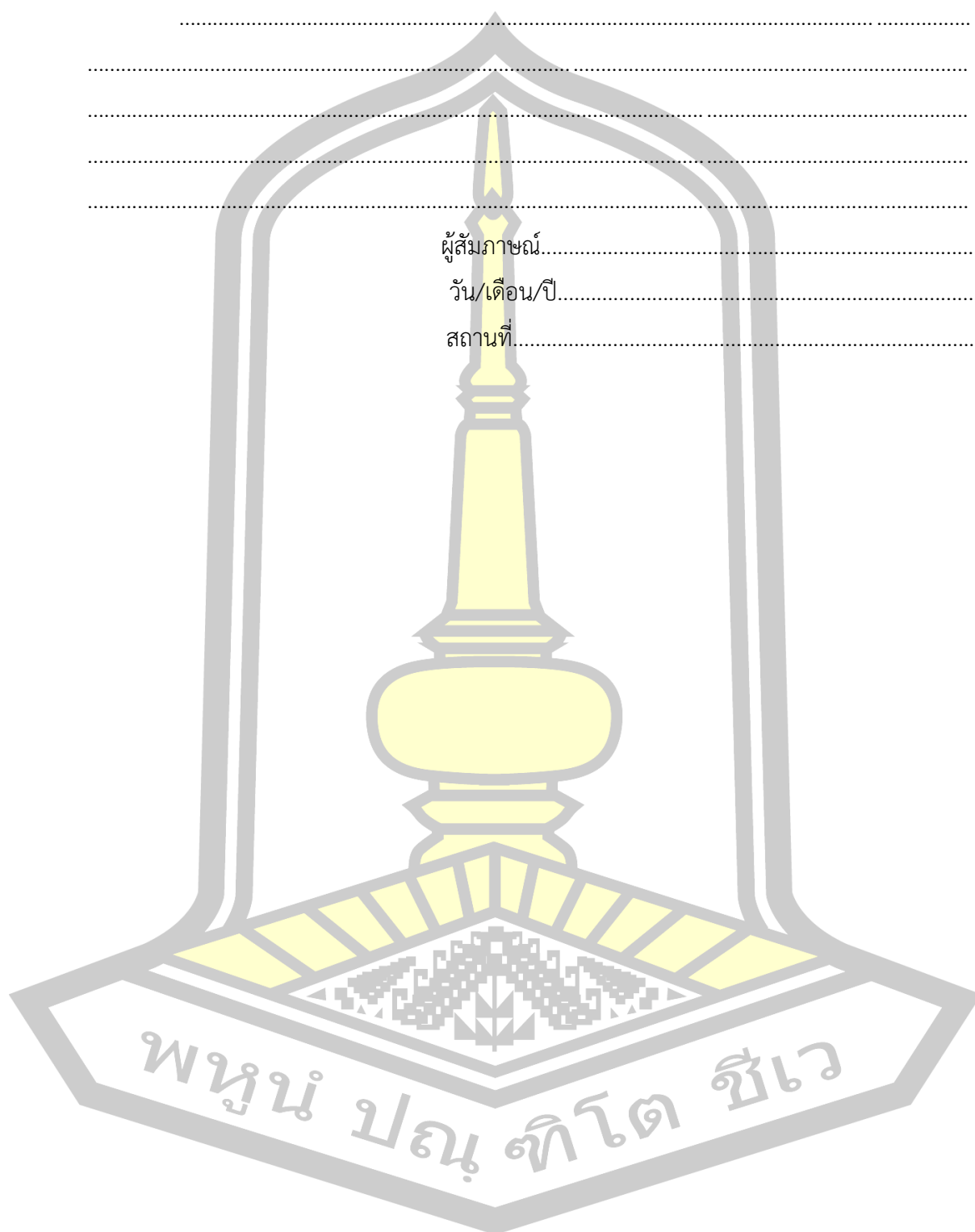
1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....
ที่อยู่.....
สถานที่ทำงาน.....
2. อาชีพ
3. ตำแหน่ง.....
4. หน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ

ตอนที่ 2 ความเป็นมาของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้

1. อัตชีวประวัติ
2. ด้านพิธีกรรม.....
3. ด้านการพัฒนาชุมชน.....
4. ด้านการสงเคราะห์ชุมชน.....
5. ด้านการเผยแผ่ธรรมะ.....
6. ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี.....

พญม ปญ ทิโต สีเว

ตอนที่ 3 การสร้างอัตลักษณ์และพลังศรัทธาของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้เพื่อความมั่นคงของชุมชน



แบบสนทนากลุ่ม

เรื่อง พระเกจิอาจารย์อีสานใต้ : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ พลังศรัทธา

และความมั่นคงของชุมชน

1. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
2. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
3. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
4. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
5. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
6. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
7. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
8. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
9. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
10. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด

จัดการสนทนากลุ่ม วันที่ เดือน

เริ่มเวลา สิ้นสุดเวลา สถานที่จัดการสนทนากลุ่ม

หัวข้อใหญ่ในการสนทนากลุ่ม

1. ความเป็นมาของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้
2. การสร้างอัตลักษณ์และพลังศรัทธาของพระเกจิอาจารย์อีสานใต้เพื่อความมั่นคงของ

ชุมชน

หัวข้อย่อยในการสนทนากลุ่ม

1. ด้านพิธีกรรม
2. ด้านการพัฒนาชุมชน
3. ด้านการสงเคราะห์ชุมชน
4. ด้านการเผยแพร่ธรรมะ
5. ด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

บันทึกรายละเอียด

.....

สรุปการสนทนากลุ่ม

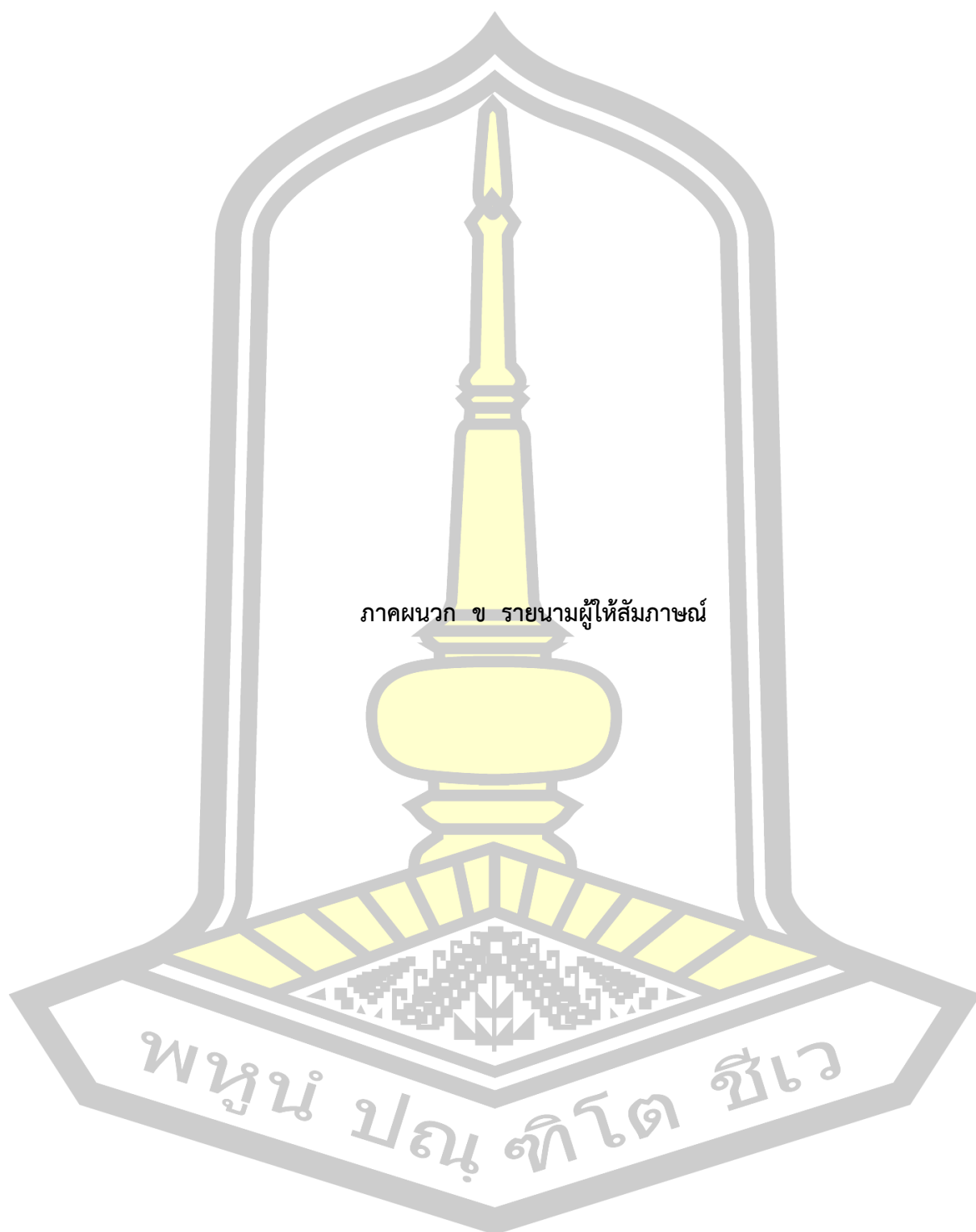
.....

.....

ผู้บันทึกการสนทนากลุ่ม ชื่อ

นามสกุล





ภาคผนวก ข รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

พูนัน ปณฺ ทิโต ชีเว

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

กนกวรรณ สุริระกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2560.

กมลรัตน์ วรรณดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2560.

กรณ์พงษ์ รพีภัทรวิบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์ คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 1 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2560.

กิตติ วงษ์คำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดชลประทานราชดารี ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2560.

เกรียงไกร ชัยเอก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2560.

คณิตตา พรหมมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2560.

คำณู ชื่นชื่นขมยิ่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2560.

จารุวรรณ เจียนงาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กระท่อมหลวงปู่สรอง บ้านรุน ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2560

จำลอง จะมัวดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านทุ่งมน ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2560.

จิราวดี วงษ์แก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 86 หมู่ที่ 2 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2560.

- จิระนันท์ เนรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560.
- จุฬามาศ ครอบแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2560.
- โจ สุระสร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2560.
- เฉลาใหญ่มาก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 3 ตำบลมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2560.
- เฉลิม สุพรรณนารี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 122 หมู่ที่ 2 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2560.
- เฉลิมชัย ทองประทีป เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 5 ตำบลมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2560.
- เฉลิมชัย นิราศภย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 8 ตำบลมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2560.
- แฉล้ม คะเรรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 132 หมู่ที่ 6 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2560.
- ช่วง สมอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านกะนัง หมู่ที่ 4 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2560.
- ชวรินทร์ วงศ์สถิตจิรการ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2560.
- ชวรินทร์ วงศ์สถิตจิรการ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2560.

- ชัย ศรีราม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 3 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2560
- ญาณิศา บุตรพรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2560.
- ดร ประรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 9 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2560.
- แต้ม บำรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560.
- ถนัด สีดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2560.
- ทงศักดิ์ ทองยวง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 1 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2560.
- ทวีศักดิ์ คิตบรรจง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดชลประทานราชดารี ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2560.
- ที ทองเวย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2560.
- ธานี สามารถกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 3 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2560.
- ธีรพงษ์ ทวยทา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2560.
- นงค์ อุดมะมะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560.

นพดล ครอบอุดม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
องค์การบริหารส่วนตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม
2560.

นามสมมติ คนที่ 1 เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ประสาท
เพชร พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2560.

นามสมมติ คนที่ 2 เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน
2560.

นิตา ปานะโปย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม
2560.

บัญชา ลับแล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการ
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม
2560.

บัณฑิต ปานะโปย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม
2560.

บันเทิง แสงสว่าง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการ
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 19
มิถุนายน 2560.

บานเย็น สุขสาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน
2560.

บุญทิศ ถึงงาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
69 หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2560.

บุญมี เสนคราม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการกำนัน
ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2560.

ประกอบ พูนยิ่งยงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการ
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม
2560.

ประชิด สาโรจน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการ
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม
2560.

ประชิด สาโรจน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
22 หมู่ที่ 4 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2560.

ประยูร ประรินรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่
บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 11 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 25
สิงหาคม 2560.

ประสิทธิ์ ศิริบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
101 หมู่ที่ 5 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2560.

ประเสริฐ นาคแมน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่ประสาทเพชร พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ตำบลสมุด อำเภอปราสาท
จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2560.

ปัญญา สมร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
องค์การบริหารส่วนตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 11
มิถุนายน 2560.

ผดุงศักดิ์ ชิงชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
38 หมู่ที่ 1 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2560

ผลศลิน รัตนวเรเกียรติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่
19 มิถุนายน 2560.

เผือก ประทีปรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
23 หมู่ที่ 9 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2560.

พนิต มะปราง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 85
หมู่ที่ 10 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2560.

พระครูโกศลสิกขกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน
2560.

พระครูวินัยธรอำนาจ พลปัญญา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ
เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่วัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560.

พระครูสิริปริยัติวิธาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์ คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2560.

พระปัญญา สุภทัธ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560.

พระมหากมล ถาวโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอินทบูรพา ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560.

พระมหาวัชชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2560.

พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอินทบูรพา ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560.

พระมหาศุภโชติ กรตวิโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ประสาทเพชร พิพิธภัณฑ์หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2560.

พระศุภกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ประสาทเพชร พิพิธภัณฑ์หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2560.

พระสิงห์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2560.

พาน ทั่นไทย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2560.

พิศิษฐ์ ฆาบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560.

เพ็ญ ชุมนุมดวง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการ
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม
2560.

มงคล ปิยไพร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์ คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
องค์การบริหารส่วนตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม
2560.

มน แกะจะสน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการ
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม
2560.

มนตรี MALIY เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
169 หมู่ที่ 8 ตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2560.

ยัน ประองค์จาบ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 9 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 14
มิถุนายน 2560.

รัฐพล หอมนวน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สุสานทุ่งมน
ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2560.

รุ่งโรจน์ วิเวกตั้ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
1 หมู่ที่ 7 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2560.

เรศ ชัยเจ็ด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ประสาทเพชร
พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่
15 กรกฎาคม 2560.

เรื่อน วลมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์ คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 10
หมู่ที่ 6 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2560.

ลิ้ม ประครองสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์ คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดชลประทานราชดารี ตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 20
สิงหาคม 2560.

เลี้ยว บุญสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์ คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 17
กรกฎาคม 2560

วรกิต ประโลมรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 74 หมู่ที่ 12 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560.

วลัยพร คะรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดชลประทานราชดารี ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560.

วลัยลักษณ์ จะมัวดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สุสานทุ่งมน ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2560.

วิจิตต์ คะรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2560.

วิชัย แสงสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์ คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 6 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560.

วิทยา จันท์หอม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์ คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านที่เลขที่ 54 หมู่ที่ 4 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560.

วิวรรณ รักชือดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดป่าหินกอง ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2560.

วิวัฒน์ ปูนรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2560.

วีณา เงินเก่า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2560.

ศรัณญา แบบรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560.

ศักดิ์สิทธิ์ บังเอิญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์ คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2560.

สงบ สมเพ็ชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 4 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560.

สนิท ทานวัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดชลประทานราชดำริ ตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560.

สม ศรีไวย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2560.

สมจิต แซ่เตียว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 99 หมู่ที่ 7 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2560.

สมจิตร สอนศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 1 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560.

สมนึก ไ้ม้งาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการกำนัน ตำบลสูงเนิน หมู่ที่ 8 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2560.

สมบัติ สุขงาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2560.

สมโบ ผลจันทร์สุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 20 หมู่ที่ 5 ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2560.

สมพงษ์ ดีล้อม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอินทบูรพา ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560.

สมยศ แปลงดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2560.

สมร จันทร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์ คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2560.

สมหมาย ศรีแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
องค์การบริหารส่วนตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม
2560.

สมหมาย โคตรชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่
19 มิถุนายน 2560.

สมัย สืบสิมมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
58 หมู่ที่ 8 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน
2560.

สวัสดิ์ อุตตะมะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
111 หมู่ที่ 6 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2560.

สาย นาครินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการ
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน
2560.

สายตา รุ่งเรือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
องค์การบริหารส่วนตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม
2560.

สำรอง วงศ์สุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
65 หมู่ที่ 1 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน
2560.

สิทธิ์ ชุมพล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สุสานทุ่งมน
ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2560.

สิทธิเวช บุญเยี่ยม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
12 หมู่ที่ 3 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน
2560.

สุบรรณ ดวงเขียว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 16
กรกฎาคม 2560.

สุพัฒน์ วรชัยกิตติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน
2560.

สุพี ไพรบิ่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
องค์การบริหารส่วนตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม
2560.

สุเพียร สีดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 86
หมู่ที่ 10 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2560.

สุริยันต์ จันครบ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดป่าหินกอง ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2560.

เสริม ก้อนเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
63/1 หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2560.

แสวง ทารเชี้ยว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 5
หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2560.

หนูเที่ยง หล้าแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม
2560.

อดิศักดิ์ สีนประโคน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 15
กรกฎาคม 2560.

อำนวยการ คะระรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
47 หมู่ที่ 13 ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560.

อุดม หวังทางมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่ประสาทเพชร พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ ตำบลสมุด อำเภอปราสาท
จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2560.

อุทัย แปลงดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
องค์การบริหารส่วนตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม
2560.

อุทัย สีม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์คุณ ศิริสำราญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานองค์การ
บริหารส่วนตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2560.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	พระครูสังฆรักษ์ คุณ ศิริสำราญ (สุภาจาโร)
วันเกิด	วันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2495
สถานที่เกิด	อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	วัดป่าหินกอง หมู่ที่ 4 บ้านกำไสจาน ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ 32140
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	รองเจ้าอาวาสวัดศิลาราม
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วัดศิลาราม ตำบลสวาย อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ 32140
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2548 มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. 2554 ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ พ.ศ. 2556 ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2562 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พจนัน ปณฺ ทิโต ชีเว